DE ARBEID

Maandschrift voor Literatuur en Kunst

onder Redactie van

Ed. Verburgh en Victor de Meijere.

Vierde Jaargang.

Uitgave van
C. A. J. van Dishoeck
Bussum.

Inhoud.

—

—

Vierde Jaargang. Aflevering 6.

DE ARBEID

AANDSCHRIFT VOOR NEDERLAND EN VLAANDEREN.

GEWIJD AAN LITERATUUR EN KUNST.

Redactie | voor Nederland: ED. VERBURGH.
voor Vlaanderen: VICTOR DE MEIJERE.

Uitgave van | C. A. J. VAN DISHOECK, AMSTERDAM.
DE NEDERL. BOEKHANDEL, ANTWERPEN — GENT.

DE ARBEID

Maandschrift voor Nederland en België,

gewijd aan Literatuur en Kunst.

De abonnementsprijs van dit tijdschrift is *f* 4.50 per jaargang.
Afzonderlijke nummers . . . . - 0.75
Adres der redactie: Voor Nederland: Ed. Verburgh, „Gebouw Mercurius", Amsterdam. Voor België: Victor de Meijere, Moonsstraat 45, Antwerpen.

INHOUD.

De Mieren.

DOOR

LODE BAEKELMANS.

Seigneurs, oyez un conte lamentable.
BAIF.

Zwijgend zaten wij om een klein tafelken te rooken, schouwend in de balzaal, waar de koppels zich reiden tot een wals. 't Was omtrent een uur 's morgens, en de opgewondenheid, de vreugde van het feest nam enkel toe. Na een doelloozen slenteravond zaten wij hier te kijken en te rooken. Elkeen was ingenomen met zijn eigen gepeins, volgde de zwenking van den blauwwolkenden sigarettenrook, die bochtig-pluimend de zaal indreef. Nu en dan klonken onze roomers en proefden onze lippen de cognac.

Opmerkzaam monsterde ik mijne twee maten, Stroobant en Max Heyse. Stroobant, een blonde, blauwoogige, jonge kerel, met lachend gelaat, wat spot verscholen in de plooiing van zijn mond, de dikke, kersende vleeschlippen half open, droomerig en goedmoedig. Hij was een jonge dweeper, een voorvechter voor wat hij goed en edel dacht. Hij had onlangs eene drukkerij geopend en koesterde nu de stille betrachting, deze zaak eenmaal geheel aan zijn droom te kunnen wijden, om in Vlaanderen het goede zaad van bewustzijn te zaaien. Max Heyse was een bruine knaap van vier en twintig jaar. Zijn oogen waren als donker water, waaruit licht opstraalt, zijn haar was zwart als ebbenhout; een jonge snor beschaduwde den gesloten mond, een arendsneus en eene hoekige kin gaven hem eene uitdrukking van beslistheid en vastberadenheid. Zijn gelaat was mat getint, als doorweekt van de zon, die hem, gedurende drie jaren, in de

binnenlanden van Sierra Leone, geplaagd had en getaand met het merkteeken van haren hoogmoed en hare kracht. Zóo waren mijne vreemde vrienden, waarmede ik thans den morgen verbeidde. Soms tintelde een lichtkrans om hun gelaat, wijl zij, blikkend door het halfduister der gaanderij, waar wij afgezonderd neerzaten, langzaam trokken aan hunne sigaretten.

Het hoofd wendend zag ik weer naar de zaal, waar, in eene onbeschrijfelijke warreling, de hoofden als in een kluwen ophotsten, weer terugslierden en door elkaar heenbraken. Stilaan mocht ik beter de dansers onderscheiden. Een pianist trommelde eigenwijs het dansvoosken, dat, in de verte, aan het andere eind der zaal, een alleenzittend jongmensch meefloot. Ringsom zaten de half ingedommelde moeders, die plots opschrokken bij den klank van een hard opgeslagen toon of den val van een neerrinkelend glas. Hunne verdwaasde oogen telden dan de balmantels, de regenschermen en de hoeden, of zochten, even onrustig-glanzend, hunne onbekommerde dochters, die omsprongen onder het weifelend gaslicht. Dan, in plotselinge belangstelling, monsterden zij elkander en vechtend tegen de slaperigheid bleven zij turen naar de wachtende dieners, die ook slaperig keken, de halzen gestrekt boven de witte das, zonnig in hunnen zwarten rok. Verder zaten nog wat ongenoodigde meisjes te hunkeren naar eene dansbeurt, spelend met hun watergroen balboekje, waarin zooveel nummers oningevuld bleven. Bij den ingang stond een hoopje jongelui te praten, rookend en feestelijk lachend.

In deze vastenavond-atmosfeer, waar iedereen zoo gewild zijn afleiding en genoegen zocht, kwamen nu hoofden op, bekende hoofden van menschen, die ik onvermijdelijk in dit midden moest aantreffen. De gast van mijn kapper bood er hoffelijk zijn arm aan eene zachtzinnige blondine, fluisterde haar complimentjes, zei gewis aardigheidjes en wandelde met haar om. Achter hem, het haantje-vooruit van dit gezelschap, zag ik menige juffer met bevriende families, gearmd omdrentelen met tijdelijke vrijers: pennewippen, schoolmeesters, beambten van openbare besturen, handelsklerken en wat ook meer. Hunne gezichten blonken van warmte en pret; wuivend met hunne zakdoeken zochten zij verkoeling; zij maakten vroolijke en betamelijke zinspelingen op de naakte figuurkens aan wand en zoldering, zochten de verlaten moeders of zusters op, dronken ordentelijk een glas bier, en keerden weer terug in de wandeling om de balzaal.

't Was een afgebakend plezier, vrij van alle uitspatting, waarin men vergeten kan gisteren en morgen en men genoot, zooals deftige burgers genieten kunnen.

— En die menschen denken te leven, viel plots Max Heijse in; zij denken te leven, herhaalde hij als in zich zelven gekeerd, terwijl hij zenuwachtig zijn glas ledigde, hoe miserabel... hoe miserabel.

Stroobant en ik, wij knikten; zwijgend stemden wij in met zijne woorden. Het popperig leven van die menschen, waardoor maar nimmer een warme adem van geestdrift of opstand had gevuurd, waarin nimmer een innig verdriet had gegriefd, waar alles suf was, duf en waterpas, menschen, die werktuigelijk weenden bij den dood, omdat het zoo de gewoonte is, wier geluk besloten ligt in beperkten, stoffelijken welstand, wier ideaal op een laag voetstukje troont, aan zoo'n menschen hadden wij het land, wellicht nog meer, daar zij, om ons, de meerderheid vormen, de meerderheid van het ellendig, kleinburgerlijk, democratisch goedje, dat ons allen eene middelmatige voldoening wil bezorgen.

— Weet gij wel, antwoordde ik, dat zij ons als hunne natuurlijke vijanden voelen, daar wij wars aan hunne stille, onmondige vreugd, diepere aandoeningen betrachten en niet gedwee volgen de breede heirbaan, waarover zij in dichte drommen slenteren naar den dood. Hunne jeugd is geen werkelijkheid; 't is wat gegenster en wat gesprankel van vuurwerk, dat dra gedoofd wordt. Dan worden zij wijzer, zoeken eene betrekking, trouwen, verwekken kinderen, spreken van ondervinding achter hunne herberg- of koffietafels en sterven... De kinderen herbeginnen. Hun eenige belustheid is het geld, dat zij reikhalzend, als een waardig, doel betrachten, doch hier zelfs blijven zij zonder de groote gejaagdheid van mannen van beteekenis of groote misdadigers.

— Zoo is het, ging Max weer voort; zij, die het vreemde vuur verteert, worden door hen geschuwd als melaatschen, slechts, hier en daar, vindt eene goede vrouw, een simpel meisje zich aangetrokken tot den droomer, die iets in zich draagt van de oude wilskracht van een uitgebloeid krijgersgeslacht, gemengd met de onrustige verliefdheid in het leven, dat weelderig in zijn oogen brandt. Maar honderdtallen van hen worden ingesloten door de drommen op de heirbaan, onverbiddelijk doodgeplet, en hun droom verdort, hun ideaal, hun betrachting daalt van-uit het mooie, loofrijke landschap tot in het

gore achterbuurtje eener stijllooze stad... Wat blijft er thans van onze oude plannen, gedroomd in zalige dagen, dat wij niets bestand dachten tegen onzen hardknekkigen wil?

Hier werd hij onderbroken door een diener, die ons den lang bestelden grog bracht. Stil bleef het een oogenblik; ik keek naar de dansers, die kruisten, zwenkten en huppelden op de tokkelende maat van de muziek... de diener ging traag heen, blikkend door de zaal, waarvan de opgewondenheid ons zoo vreemd bleek, en Max vertelde voort:

— Nietwaar Sander, wendde hij zich tot Stroobant, de dagen zijn ver nu, dat wij samen zaten in het atelier van Arthur Baets. Sander was toen student aan het Hooger Handelsgesticht. Zijne ouders bestemden hem, om eenmaal in een verre stad, zijn land te vertegenwoordigen: consul zou hun zoon zijn. Arthur schilderde. Hij wou een mooien droom beelden van zijn land en zijn volk, een doek dat, na eeuwen, nog herinneren zou wat onze tijd in zijne ziel had neergelegd; ik, ik was toen beambte bij den spoorweg, zat heele dagen in mijn duister bureel, schreef staten en maakte rekeningen op, en boven mijn hoofd sidderde de onrust in de buiken der daverende locomotieven, die, proestend en fluitend, heenjoegen van stad tot stad; ik zat er als levenslang gevangen, een klein kamwiel in het groote spel van raderen, die die machines in gang hielden. 's Avonds liepen wij de stad door, keuvelden en herzegden onze droomen, ons vertrouwen in de toekomst, Arthur als schilder, Sander als inrichter van al de mogelijke ondernemingen die hier ontbreken, ik als dagbladschrijver, als leider van een algemeen, onafhankelijk orgaan, waardoor wij onze meeningen, onze inzichten zouden opdringen. Toen 't laat werd, moe van dwalen en plannen smeden, zaten wij te kletsen met de diensterkens, de ons bevriende venusdierkens in stille, verlaten wijken. 's Zondags, winter en zomer, wandelden wij buiten de stad, in jonge vreugd vergetend onze omgeving en onze verlangens... Maar 't leven buiten ons, dat wij schenen te ontkennen, waarom wij ons niet bekommerden, kwam plots op ons indringen. Arthur's vader stierf. 't Was uit met zijne vrijheid en zijn leven werd geknakt. Hij had zijn moeder, zijn broers en zijn zusters, waarvoor hij, de oudste, nu werken moest; de zaak van den overledene werd door hem voortgezet. Sander was toen volop aan 't blokken voor een examen; zelden kwam hij ons opzoeken, en ik alleen bleef toeschouwer van

dat droeve tooneel: iemand, die zichzelven bedriegen wil. Arthur immers begreep maar al te wel, dat hem als makelaar in tabak geen tijd zou blijven om te schilderen, dat zijn leven omgeworpen werd, en toch moest hij zich schikken in deze opoffering, die hij een plicht dacht. Hij sprak met beklemde opgeruimdheid van „later". Zoodra zijn veertienjarige broer in de zaak zou kunnen optreden, keerde hij toch weer terug aan zijn werk; hij was niet veroordeeld, slechts geduld diende hij te oefenen en de rest zou zich wel schikken. Voorloopig zelf bleven hem zijne Zondagen: om de zes dagen een dag vrijheid, dien hij aan zijne kunst zou kunnen besteden. Het atelier werd ons dan een dierbaar droomhuisje. Door het groote raam, dat zoo mild het licht liet binnenstroomen, hadden wij uitzicht op de Schelde en op den wazigen einder der polders. Vroeg in den morgen kwamen wij 's Zondags daar samen. Arthur arbeidde geregeld aan zijne groote schilderij „De Verantwoordelijkheid". 't Was eene botsing tusschen werklieden en het leger aan de dokken. Aan beide zijden stonden leiders, hier volksmenners, daar officieren, en de twee groepen weken weg van de gekwetsten, weg van de dooden. Een poederreuk dreef nog, traag opwalmend in de lucht, hangend boven de hoofden der soldaten, die dutsig verbaasd leken om hun eigen geweld en die blikten naar de vluchtende menschen... Dan speelde ik mooie liederen op eene oude piano. Stroobant zat stil te kijken en te luisteren. Al zagen wij elkaar nu slechts eenmaal per week, wij hadden meestal weinig te vertellen; gebeurde het, dat wij weer onze oude droomen herdachten, dan aarzelden wij en onze stemmen fluisterden. Wij hadden medelijden met elkaar en waren bevreesd ons te openbaren. Zoo leefden wij weer door alle seizoenen, bij de ronkende kachel, later bij het open raam, als de luwe lentelucht streelend onze gelaten kittelde. Zuchtend, als spijtig om weer een dag, die niet keeren zou, vertrokken wij als de nacht ingevallen was, nadat wij lang in het duister hadden zitten staren, kijkend naar het gloeien onzer pijp, of gewiegd op den gang eener oude melodie. Dat was alles wat ons van den ouden droom overbleef, en wekelijks stierf iets weg, en niets kwam er in de plaats, zelfs geen berusting. Enkel een gevoel van onmacht in onze poging omgaf ons, een bewustzijn, dat onze droom week, week voor den drang van buiten, om effen te maken wat eens, in overmoed, hoog opspatte boven het

dagelijksch gedoe. Arthur wrocht en knoeide om er maar boven op te blijven, maar hij kon niet weerstaan. Hoe meer hij werkte, hoe vager zijn werk werd; zijne schilderij hield niet langer de fiere beweging der eerste opwelling, de figuren verloren meer en meer alle uitdrukking, en wij, wij keken toe, sprakeloos, en de onmacht knelde ons neer. Zekeren avond, op het einde van den zomer, als de zon versmoorde in den opkomenden mist, brak het uit. 's Middags was hij roerloos blijven staren op zijn werk, toen wij huiswaarts keerden om te middagmalen. Bij onzen terugkomst, zat hij nog steeds in dezelfde houding, lusteloos en zonder wil, als overwonnen. Zijn palet lag naast hem op den grond, en hij keek stijf, met onbewogen oogen naar zijn doek. Dan nokte hij, na uren van overpeinzing, was het hem onmogelijk geworden nog langer in waan te leven:

— 't Gaat niet meer jongens, 't gaat niet meer, ik ben op... mijn arme droom...

't Was het instorten van een jeugdig bestaan. Hij viel vroeg en begreep, dat hij niets meer te verwachten had... Ik dacht toen aan dat bureel, waarin ik mijn leven slijten zou, en ge weet het, langer hield ik het niet uit. Drie maanden later vertrok ik naar Sierra Leone. Ik betrachtte weer iets nieuws, iets ongeziens, al was alles toch weer anders, bijna eene ontgoocheling. Maar geweldiger toch was het leven, geweldiger den heeten kus van de verschroeiende evenaarszon, weelderiger het dichte plantsoen, barbaarscher het naakte, glimmende volk met zijn oorspronkelijk leven, dat wij, blanken, nieuwe behoeften en andere kwalen brengen. Daar stond ik aan mijzelven overgelaten vóór de onverbiddelijke natuur, tegenover het gevaar, daar won ik aan ouden, wilden hartstocht en krijgslust. Besprongen en ondermijnd door de koorts dacht ik aan mijn land, aan onze droomen en werd bewust, dat ook voor mij dit alles voorbij was en toch, ik moest het verleden betrachten. Het heimwee! O, gij kunt u niet verbeelden wat dat is! Het doet u verlangen naar alles wat gij verloren hebt, tuk op nieuwe ondervinding, onrustig voor diepere beproeving. Nu moet ik weer terug daarheen, ik kan het niet meer uithouden, alles is mij hier vervreemd en schijnt me klein en armetierig. Wat is eene stad, een stroom en een toren, bij gindsche wouden vergeleken? Wat zijn mij deze menschen met hunne dagelijksche, nietige leventjes?

Hoe pover hunne onrust voor mij, die thans verworven heb de ziel van een zeeman, gedreven door onvoldaanheid.

— Ja, beaamde Stroobant, die, door de woorden van Max verteederd, terugzag op hun verleden, ja, en intusschen blijft Arthur toch doorknutselen aan zijn doek. Dat duurt nu reeds vijf jaar, en wie kan zeggen hoe lang hij nog zal pogen, deze pijnlijke hersenschim te benaderen. Verlaten in zijn eenzaam atelier, werkt, of liever poogt hij te werken, aan wat hij zijne levenstaak denkt, onverzettelijk als een uitzinnige. Nu en dan ga ik hem opzoeken; hij vraagt mij niets, noch woorden van opbeuring, noch goedkeuring; zijne oogen alleen schreien naar mij op, vol ellende. Een enkele maal sprak hij van vroeger, over ons samenzijn, over Max, die zoo ver heenging, over doode droomen. Zijne zaken gaan buitengewoon goed, en zijne moeder is fier over haren inschikkelijken zoon, die nimmer klaagt. Ach ja, 't is mij meestal alles zoo triestig, alles zoo overbodig.... Elkeen heeft in zijne jeugd een moment, dat alles opstroomt, opjaagt naar een hoogverheven doel. Bij weinigen laten de toestanden het mogelijk, dat weeldegevoel te verduurzamen, ziel en hart rein te bewaren in den wilden stroom van joelend leven. De meesten gaan op in bijzaken, in miezerige kleinigheden. Alles wordt vergeten, alle smart gesust ter wille van wat povere belangetjes en hartstochtjes, waarmede men, voor en na, zich begochelen wil en zijn leven tracht te vullen. Iemand, die voor enkele maanden stierf, is mij de volstrekte samenvatting van die mislukte levens, die wij steeds om ons heen bespeuren. Och, daarbij, wie kan zeggen, dat hij het zijne niet gemist heeft?

Wij bestelden eenen nieuwen grog, ontstaken onze sigaren, schoven dichter bij de tafel en luisterden naar het verhaal van den man met de mieren, dat hier volgt. In de balzaal nam het rumoer nog toe: aan den ingang stonden nog steeds de deftige, niet-dansende jongelui te kijken en het einde te verbeiden; de dieners zaten in hoekjes weggedoken en ingesluimerd evenals de moeders, terwijl de ongenoodigde meisjes jaloersch neerkeken op hunne gezellinnen, die onbekommerd walsten en giechelend draaiden in de armen hunner dansers hun zinnelijk, geprikkeld lijf.

— 't Was kortelings na uw vertrek, begon Stroobant, zich tot Heyse wendend, kortelings na uw vertrek, dat ook ik heenging en omtrent een jaar in het buitenland verbleef, reizend en dolend van

stad tot stad, om uitheemsche mooiheid in mij op te nemen. Bij mijne terugkomst was ik evenmin tot een besluit gekomen omtrent mezelven, evenmin als voor mijn vertrek. Ik wist niet wat aan te vatten, maakte kennis met jonge artiesten en herwon zoo wat aan geestdrift, wat ik helaas heel vroeg verloren had. Maar tot een besluit kwam ik slechts op het oogenblik, dat hij dood ging, de man der mieren, die mij onwillekeurig de ijdelheid getoond heeft van onze pogingen om tegen de strooming in te zeilen. Leven moet beweging zijn, men moet voortbrengen, om het even wat, eerst dan voelt men zich leven. Zoo kwam ik aan mijn werk, waaraan ik al mijne wilskracht besteden zal, om te sterven aan mijne taak en niet als iemand op rustgeld. Nauwelijks was ik dus terug, of ik hernam mijne vroegere wandelingen aan de Schelde, 's avonds bij zonsondergang. In dat uur dat de schemering aarzelend voortschrijdt over de stad, over huizen en kerken, als de klokken wijdsch en zalig luiden en nog goudvlekken grillig verspreid liggen op het weerspiegelend water, de meerschen en de weiden, en de lucht aan 't westen eindigt met kleurigen tooi van de weggezonken zon, dan kom ik steeds daar als om de rust te ontvangen na de dagtaak. Hier en daar op de ruiten hangt nog wat zonnelicht als een nabrand; over de beemden stijgt een doom, een wit vool in den duisteren nacht, en op het water drijven enkele schuiten en tjalken, een palingbotter, een garnaalknots, een mosselhengst, laveerend, de zeilen voor de wind en de lantaren in den mast. Dagelijks vond ik hem gezeten op dezelfde bank, in dezelfde houding, den rug gekromd als door ouderdom. Van verre herkende ik hem in zijn kaal, groen-zwart pak, de lange jaspanden voorzichtig over de knieën geplooid, de handen gesteund op een wandelstok met zilveren appel. Zijn gelaat was eene weerkaatsing van goedsmoedige, kinderlijke willoosheid, het gebroken blauw zijner oogen was als het bewijs van veel arbeid aan ondankbaar schrijfwerk. Wandelde hij, dan deed hij mij onwillekeurig denken aan een gepensionneerden beambte van een openbaar bestuur, een oud en jong man, waarvan men vruchteloos zou trachten te bepalen hoe hij zijn dag doorbrengt. Een oude, zijden hoed stond hem op het voorhoofd vastgedrukt, zijn linkerhand streelde zijn grijze snor en zijn kortgeknipten baard. Met zijn wandelstok hutselde hij achter stroopijlkens en papierkens, keek doelloos in de lucht, kuchte en strompelde verder.

Bestendig klom mijne belangstelling en mijne nieuwsgierigheid

voor dezen grijsaard, die daar zoo eenzelvig kon zitten turen naar den horizont, en wandelend geenen mensch zijn aandacht schonk. Men heeft soms het voorgevoel van iets bijzonders, en sommige lieden die men slechts uiterlijk mocht leeren kennen, trekken u aan, zoodat men hunne geschiedenis wou hooren. Niets was geheimzinnig aan dezen man, en toch verwachtte ik van hem iets vreemds, iets eigenaardigs. Meermalen had ik reeds gepoogd een gesprek met hem aan te knoopen, maar mijne woorden hadden geen vat op hem, hij scheen niet eens mijne aanwezigheid op te merken en kwam, als voorheen, zijne plaats op de bank hernemen den volgenden avond, zonder zich met mij, den indringer, in te laten. Ik begon te wanhopen. Hij verbijsterde mij door zijne koele onoplettendheid, en, ten einde raad, kwam ook ik, uit gewoonte, betrouwend op het toeval, naast hem zitten. Niets hielp. De zomer omhelsde gloeiend de arme aarde, met hare snikheete steden en hare schaduwlooze velden, en in deze vinnige lichtweelde rijpte de oogst.

Hoe trachtte ik nu dezen grijsaard te hooren spreken, te weten wie hij was, wat hij deed, hoe hij leefde. Vruchteloos. Eens dacht ik toch het oogenblik daar. Een voorval, dat eenieder zou hebben doen ontstellen en doen spreken, doen huilen van ontzetting, dat mijne zenuwen schokte en mij opgewonden kreten deed slaken, liet hem onverschillig. Een man, beneden ons op de kade, werd tusschen de buffels der voortgestuwde wagons gepakt en geplet door het genadeloos, plompe getuig. Een kreet als van een geslacht beest, dan sloten zich krampachtig de vuisten en verwrong zich het gelaat van den man. De grijsaard keek onmeedoogend toe, als wist hij dat het zoo gebeuren moest, en alsof het hem eigenlijk niets geven kon.

Hij zou niet spreken, dat stond nu bepaald vast, en toch meer dan ooit kwamen allerlei gissingen in mij op, was mijne nieuwsgierigheid geprikkeld. Mijn onderzoek opgeven, daaraan dacht ik niet. Enkele dagen later, geheel onverwacht, werd mijne stijfzinnigheid beloond, indien ik dit woord hier gebruiken mag. 't Was wel de warmste dag van dat seizoen geweest en een zwoele, benauwde avond volgde. In de strak-gespannen lucht begonnen de sterren te pinken, en eene rosse manesikkel rees boven de kathedraal. Langer dan naar gewoonte bleef de grijsaard zitten, en trouw aan mijne onnoemlijke nieuwsgierigheid zat ik stil naast hem te rooken. Over de

Schelde straalden de oeverlichten als goud dat naar de bedding zonk. een schooner, bijgestaan door een sleeper, wendde het voorsteven naar de monding van den stroom, en om ons, onzichtbaar-gonzend, zwermde een muggendans. Plots, zich tot mij wendend, sprak de grijsaard als verbolgen en nijdig:

— O dat ongediert! Overal vervolgt het mij, tehuis, op straat, tot zelfs hier! Hij sloeg met gesloten vuist naar zijne onzichtbare vijanden.

Ik begreep hem niet, dacht hem krankzinnig en mijn bloed joeg sneller, nu ik mijn wensch eindelijk zag verwezenlijken.

— Welke vijanden? vroeg ik voorzichtig, bevreesd dat na dien uitval hij weer zwijgen zou, meer dan ooit gesloten voor een indringer, die hem zoo verrast had.

— Dat ongedierte mijnheer, herhaalde hij kalmer, dat ongedierte... muggen en vliegen, rupsen en wespen, muizen en mieren... mieren vooral... o de mieren...

Zonder verdere uitweiding stond hij recht, en kuchend haastte hij zich voort, zoo snel hij gaan kon, zwaaiend met zijnen wandelstok, zichtbaar opgewonden.

Ik wist niet wat denken. Was de man gek? Ofwel hij lachtte om mij, den indringer, dien hij zoo ontsteld achterliet. Gekweld door mijne onzekerheid, verbluft en bedremmeld kon ik niet inslapen. 's Anderendaags was ik natuurlijk op mijn post. De grijsaard zat op zijn gewoon plaatsken, en nauwelijks was ik neergezeten of hij herbegon zijn afgebroken gesprek van den vorigen avond.

— 'k Was te kwaad, zei hij, wanneer ik dacht aan dat ongedierte dat mij plaagt en treitert, mij dag en nacht lastig valt, geen rust laat... Neen ik heb geen rust, begrijpt gij, vroeg hij mij strak aanblikkend, geen rust, 's nachts muizen en gedurende den dag de mieren die mijn hof ondermijnen, en welke ik niet meester worden kan, niet kan verdelgen... o het kweekt en vermenigvuldigt zooals alleen ongediert het kan! Al maak ik er dagelijks met duizenden dood, en ze met kokend water en petroleum begiet, niets mag baten, zij nestelen alom, zij zullen mij overweldigen... en vlug dat zij zijn, die kleine, zwarte rakkers en bijten dat zij kunnen, o gij kent ze niet... zij vermenigvuldigen, al maak ik er millioenen kapot...

Dra had ik gemerkt, dat ik hem niet mocht onderbreken in zijne

aanvertrouwing; ik luisterde maar en knikte steeds dat ik begreep, best begreep...

Elken avond werd het nu dezelfde klacht, die ik, zijn vertrouweling, aanhooren moest. Hoe meer hij werkte en poogde het ongedierte om hem te vernietigen hoe meer het steeds toenam. Wat hielpen muizenvallen, vliegenvangers en vliegenteer, wat bekommerden zich de rupsen om het aftreksel van tabakstelen op water, wat de mieren om kokend water en petroleum! 't Hielp niet! 't Overweldigde hem, en hij peinsde dagen lang om het eenige middel dat den dood zou zaaien temidden zijner vijanden. Nu eens had hij een afdoend middel gevonden om de muizen in zijne slaapkamer te vangen. Zegevierend vertelde hij hoe hij een ouden schoen tegen den muur neerlegde, met zijnen wandelstok achter de kasten en het bed reutelde, en hoe de muis dan onvermijdelijk in den schoen vluchtte! Dan weer had hij een wespennest in brand gestoken in zijnen tuin, haastig had hij de vlucht moeten nemen en blij gestemd had hij achter zijn gesloten raam staan grinnikken; hij zag de wespen dol heen en weer vliegen, tot zij meteens wegtrokken, een heele zwerm. Hij had kreten gehoord in de tuinen der geburen, waar de verwoede beesten wellicht waren neergekomen. Maar de mieren bleven hem te machtig, bestand tegen al zijne helsche uitvindingen, tegen zijne verdelgingswoede.

Kwam de winter, dan sliepen zij en zag hij die zwarte duivelkens niet, maar het weten dat zij bestonden en zoo dicht in zijne nabijheid huisden, in zijnen hof leefden liet hem geen rust.

— Smerige beesten! Schandalig ongedierte! schold hij bitter.

Zoo werd nu eindelijk mijne nieuwsgierigheid voldaan. 't Was een man bijna kindsch door een bepaald stokpaardje, waaraan hij zich heel en al had vastgehecht, waarin hij opging, wijl alles om hem, hem onverschillig liet, zoodat hij mij voorheen onmeedoogend en vreemd had toegeschenen. Heel den herfst en den winter werd onze kennismaking voortgezet. Samen wandelden wij over de wandelbrug, en langzaam, broksgewijs vertelde hij mij zijn leven. Dan vergat hij de guurheid van het weer, sneeuw en regen, wind en vorst, vergat zelfs de mieren, die hij, sterker dan ooit verwachtte in het voorjaar, met machtiger legioenen, uitgerust voor den strijd. Het waren oogenblikken, dat hij het verleden herdacht, dat de herinnering alles in scherper licht voor hem optooveren kwam.

Als twintigjarig jongeling werd hij door bemiddeling van een oom in het stedelijk bestuur geplaatst. Daar schreef hij jaren de overlijdens in groote registers: een bepaald getal dooden per dag, verdeeld over een bepaald getal bureeluren. Hij maakte verzen in zijne vrije oogenblikken, dacht wel eens een groot dichter te worden, den roem zijner stad en de eer van zijn land, maar zijne muze stierf met zijn huwelijk. Met zijne vrouw moest hij ter wandeling, boodschappen verrichten, haar behulpzaam zijn in het huishouden, en op zijn bureel had hij dagelijks meer dooden in te schrijven, gezien den aangroei der bevolking. Dan werd hun een kind geboren, een pracht van een kind, waarover de ouders met recht fier waren. Jaren vooruit berekende hij zijne traktementverhoogingen, en, naarmate hij deze bereikte, werd hij ouder, groeide zijn kind tot een preutsch, huwbaar meisje, telde zijne echtgenoote hare eerste grijze haren en hij, op een lijstje, dat hij zorgvuldig in zijnen lessenaar verborgen hield, zijne dienstjaren, jaren van trouw en werkzaamheid. O als jubilaris gevierd worden! Vijf en twintig jaren onafgebroken de overlijdens aangeteekend! Het ontzag der jongere beambten voor hunnen ouderen collega, de inschikkelijkheid van den overste, wanneer hij begravingen bij te wonen had! Het eereteeken! Dat kwam, dat gebeurde heel gewoon, alsof het anderen betrof! Hij kon bijna niet begrijpen dat het alles zoo gewoon ging . . . Thans woonde hij in een huisje met een tuintje in een der nieuwe stadswijken. Zijn geluk was omtrent volledig, en hij trachtte naar zijn rustgeld!

Zijne dochter trouwde dra met een spoorwegbeambte, die naar Luik verplaatst werd. Toen volgden tranen en gejammer, maar men ging er overheen, de tijd troost.... Weer enkele jaren van kalm doorleven en dan schielijk op den vooravond zijner oppensioenstelling, na vijf en dertig jaren de overlijdens te hebben ingeschreven stierf zijne vrouw. Dit mocht de zwaarste slag van zijn leven heeten, iets waaronder hij versuft bleef, zelfs nog wanneer hij ook dit overlijden boekte. Onregelmatig werd hij dan, niet langer kon men op hem steunen voor den goeden gang der zaken, hij kreeg zijn rustgeld en werd stilaan den grijsaard, onverschillig aan het leven, die in eenigen hartstocht zijne doodvijanden, de mieren, bevecht en tracht uit te roeien.

In 't voorjaar, in de lente zag ik hem voor 't laatst. Met moeite kon hij de wandelbrug opstrompelen; stap na stap moest hij wachten

en adem scheppen; zijn oogen blonken, onzeker-schitterend, om zijne ongewone bekommernis. 't Was nu 't ontwaken van de natuur, zijne vijanden waren sterker dan ooit; ijverig kropen zij in den tuin, onbevreesd voor hem, den ouden man, die onmachtig bleef tegenover hun aantal, hun groeiend en immer vermenigvuldigend aantal. Met verkropte woede vloekte hij:

— O die smerige beesten! Schandalig ongedierte! Zij spannen tegen mij samen! Zij willen mij doodtreiteren! Maar 't zal niet gebeuren! 'k Zal hen wel vinden! Kapot moeten die smerige beesten! O die mieren! die mieren!....

Hij keerde niet meer terug. Enkele dagen later stierf hij, het oog gewend naar zijn tuin, op wraak belust, scheldend op zijne vijanden, die daar ongestoord voortwoekerden.

Zijn leven is in 't algemeen wat als opbrengst mag aangerekend worden voor millioenen levens. Arme mierenman!

Arme mierenman! herhaalde Stroobant nogmaals werktuigelijk. Wij zwegen en keken weer naar de dansers, naar de levenslustige paren, die daar prettig eu onverdroten zwenkten en draaiden, zooals wellicht de mierenman dezer geschiedenis in zijne jeugd ook eenmaal gedanst had.

1901.

Elegieën

VAN

VICTOR DE MEIJERE.

I.

Als, vóor den nacht, bij 't vallen van den avend,
een weinig goud op verre kimmen ligt,
zie 'k soms — mijn ziel aan oude droomen lavend —
in schemering uw droomend aangezicht,

zooals een oude prent waar 't stille, zachte
geadem van den tijd vervagend overging,
vervagend staâg de licht- en schaduwprachten
tot er een waas van vreemd mysterie overhing;

en droomen van mijn oog verlangend glijden
naar u en gij, gij blikt mij smeekend aan
om dan, met stillen glans, in 't alme wijde,
vol eindeloozen weemoed weg te gaan...

II.

Als, vóor den nacht, ons lippen zacht zich raken
en slechts éen droom ons beiden ommezweeft,
denk ik zóo vaak: nooit zal het eind genaken
der goedheid, die in onze harten leeft.

Al dooft de schemering wat nog bleef zingen
in ons, als ver gerucht van 't wijkend avondgoud,
de goedheid blijft ons bij... zelfs stierven alle dingen,
haar pure pracht blijft vóor ons blik ontvouwd.

Zooals een bloeme blijft zij bevend hangen
vóor ons en 't oog, nooit op haar moê gestaard,
zal immer haren milden gloor ontvangen
zelfs als de liefde in 't hart haar bloem ontblaârd.

III.

Het land ligt wit-bewasemd in den nacht
en verf en lijn en klanken zich vervagen;
'k blik in uw oogen en ik zie er, zacht
en zachter, gloor van diepen vrede dagen.

Mijn lieve, hoor hoe wij reeds stiller spreken,
hoe vroom elk woord reeds van ons lippen glijdt...
Ik zie uw droomlooze oogen schoon verbleeken
en alles zwijgt en leeft vol ingetogenheid.

Geruischloos gaat mijn kus uw kussen tegen,
en zalig zinkt mijn hoofd naast 't uwe neer,
en 't maanlicht valt, gelijk een laaie zegen, —
een aureool van licht! -- om onze hoofden neer.

O, wonder trilt in u en mij het leven,
het leven van dees aard en dezen nacht
en 'k zie, in 't licht, uw oogen opgeheven,
uw oogen vreemd en groot en toch zóo zacht!

Verzen

VAN

JAN EELEN.

I.

Gelijk een jonge vlinder, die, in lange nacht,
met ongeduld het morgen-mooi heeft afgewacht
om hoog in 't diep azuur te stijgen
en ver te lieven gaan in freel gekus,

zo sta ik hier, vóor u, in 't zonne-beven
en 'k wacht, en 'k wacht, in stil verlang',
om, als een bloem, u mijne ziel te bieden,
mijn jonge ziel met al haar licht-gezang.

II

Als een levende droom van licht,
muziek en lang-vergeten geuren
mee-voerend om zich heen,
zo komt ge, mooi-bewegend,
heel gratievol met bloemen
in de hand, door zonne-regen.

Van waar, van waar komt gij zo mooi?
Hebt gij in de zon geslapen
en brengt gij heerlijk licht
in 't stille dromen van uw ogen?
. . . .
De hoge bomen hebben ruisend bewogen
en alle bloemen, uwe komst begroet!

III.

Ik wou de winden zijn die uwe wangen strelen,
de wimpers om uw oog gekranst,
het licht dat badend kust uw voorhoofd,
de lach die om uw lippen glanst.

Ik wou de bloemen zijn die uwe handen dragen
en alles wat zo bij u is . . .
ik wou: ik mocht u op mijn armen dragen
door al de dagen, ver van droefenis.

De Klokken,

DOOR

VICTOR DE MEIJERE.

Aan Jef Thijs.

eer ik voor enkele dagen weer in mijn land, dan is het, alsof ik leef met het hart alleen. 't Is of eene hartverzinnebeelding mij in een wereld van herinneringen verplaatst... ik herpeins legenden en vertellingen, die ik hoorde in mijn jeugd en hun macht en kracht wordt zóo intens in mij — misschien zal men het gek vinden — dat hun helden om mij leven en ik, dagen aan dagen, met hen doorbreng. Ik leef en spreek met hen; hunne liefde brandt me in de borst en soms ook legt hun schande mij een blos op de wangen. O land, mijn helden — beter úwe helden! — blijven mij bij op mijne tochten door den grootschen vruchtbaren polder, waardoor breede Kasseiwegen, omboord met de traditioneele olmen, van dorp tot dorp, voortkronkelen; zij roepen mij toe van uit de wolkengangen, die laag over de waters drijven en 'k hoor hun stemmen in 't ho-ho geroep der „veêrlie", die, met hun zware brabanders, den stroom oversteken. Iedereen en alles spreekt er van hen: de meisjes die, op de boorden van den stroom, hun koeien laten grazen en, lachend en juichend, zich, twee aan twee, van de hooge dijken laten afrollen; de maaiende boer, ginds in zijn

klaverveld, die met de hemdsmouw 't zweet van het aangezicht vaagt om dan traag de klak af te nemen en, het hoofd voorover en de handen saamgevouwen, te bidden onder 't luiden der avondklok; ook die vijf oude zeebonken stram en stijf, met gelijke wiegeling hunner lijven, in de deemstering verdwijnend, togend eene tjalk, waar, aan den roef gezeten, een jonge schippersknaap lange melancholische klachten uit een harmonica trekt.

Mijn land! wat heb ik naar u reeds vele vrienden meêgenomen! Niet éen kon u beminnen zooals ik. Velen moesten u haten! 't Was omdat zij bij u om een uiterlijken indruk kwamen, die een weinig geluk en wat tevredenheid aan hun oogen van dilettanten moest geven. Zij zagen niet het eindeloos mysterie als een doodenwade over de dingen. Zij zagen uw landschap alleen en voelden niet die bezieling, die wereld, die er om en achter is. Nochtans het mysterie van menschen en dingen is wel, voor een dichter, de grootste poëzie en, — wie weet het? — misschien de eenige waarheid.

Wat ik schrijven ga is geen sprookje, 't is zelfs geene legende! 't Is geschiedenis!.. Alles is gebeurd en de personen hebben geleefd; de herinnering aan hun leven leeft voort in mijn land; want de oudjes vertellen er van des Zondags aan den haard. En toch geen schrijver heeft er van gewaagd: in Vlaanderen staat de jonge succes-literatuur, na veel scharrelen en zoeken, waar zij jaren geleden uitging en, kleine volgelingen van het log *genie* van Médan zijn, voor de tweede maal in ons klein land, de schoone natuur in het zinlooze naturalism aan 't verkrachten. De rest blijft in den stinkenden poel van een eng en gemakkelijk Flamingantism voortploeteren.

Deze historie — om den gang mijner gedachten niet te verliezen — leeft nog altijd in het volk; zij leeft er met leemten, wel is waar, maar toch zij leeft er en 't is genoeg! Ik heb haar voor het eerst gehoord op een lenteavond van dit jaar en, sindsdien, hebben haar helden mij niet meer met vrede gelaten. Zij hebben mij achtervolgd en mij hunne wondere uitzondering in den boezem geprent, hun brandenden kus op het voorhoofd gedrukt. 't Was geen droom meer: 't was werkelijkheid! Ik heb hun adem, schroeiend van giftig verlangen, over mijn aangezicht voelen branden en hun harteklop geweldig en onstuimig voelen hameren in mijn borst. 't Was — dit gevoel heb ik gehad! — alsof zij mij medeplichtige van hunne misdadige gelukzaligheid wilden maken. Die obsessie werd mij een geluk!

Door haar heb ik kunnen voorgevoelen wat deze vertelling verloor aan diepe menschelijkheid en simpele natuur-waarheid. De duisterheid dezer vertelling zag ik opklaren in 't glansen van mijn droom er van.

Kent gij het Polderland langs den Rupel?

Hij die met zijn tijd en de liefde van zijn tijd in een klank wil blijven, zal, na de schilderachtige hoekjes der voorlaatste jaren, -- ik weet het wel — met geestdrift gewagen over het grootsche van verre kimmen, wijdsche vlakten en breede waters en dit land zal hem weinig of niets zeggen. Hier is immers niet altijd hetzelfde loopen van verten onder denzelfden hemel, in de verkleuring van de dagen; ook niet dezelfde ziel, die er altijd, met meer of mindere kracht, ligt uitgespreid en die men slechts een enkele maal hoeft te begrijpen! Hier verandert het land gestadig van ziel. Die ziel is zóo veelvuldig, zóo verscheiden, dat zij meestal uit den zadel werpt. De stedelingen komen hier nooit en men vindt nog wat rust en wat vrede te midden dier bevolking van goede christenen en goede dichters.

Het katholicism dier klein-brabanders, die allen als reuzen zijn opgegroeid die hun kracht en sterkte tot hoogen ouderdom behouden, is van een wildheid, die alle heldendaden en alle misdrijven mogelijk maakt.

Tijdens den boerenkrijg, voor honderd jaren, liep men er te wapen onder het luiden der dorptorens en men voerde er den strijd tot het uiterste toe. Gansch de streek stond in vuur en vlam; de dorpen werden geplunderd, uitgemoord en afgebrand door de sansculotten en toch breidde de opstand zich altijd uit; en vergrootte 't getal strijders met elken dag. Ook alom, op kerkplaats, langs kasseide en wegel vindt men, nu nog, verlaten kruisen die droef, vol eeuwig erbarmen, hun armen uitstrekken. Daar begroeven die helden hunne dooden om een stond later, met meerder haat en meerder woede, den krijg voort te zetten.

Dat wild uitzonderingskarakter is den bewoner bijgebleven. Geen jaar gaat voorbij of men hoort, bij kermisdag of hooitijd, van wreede moorden, wreede passiemoorden, die, lange dagen, den omtrek met schrik bevangen.

Het gehucht van het dorp Ruysbroek, waar de helden dezer vertelling, in twijfel en wanhoop en ook in opperste gelukstonden, hebben geleefd, heet „Duivelswater" — een voorbestemde naam voor

een plaats, waar duizend duivels eens spokend loerden achter de uren en alle stonden naar schande en vernietiging voortstuwden.

Het landschap is er van een uiterste simpelheid : achter den dijk, die langs den Rupel kronkelt, ligt een vijver diep en somber gelijk een dof-bewaasden spiegel, en stammen en kruinen van olmen werpen er een weerschijn vol donkeren weemoed. Niets anders leeft noch beweegt er op 't roerlooze water, niets, zelf niet de gang van lage, blanke wolken, zelf niet een kleur van den oneindigen hemel: die vijver ligt er als een moede ziel in droeve overpeinzing. Een oude, steenen poort, gedeeltelijk afgebrokkeld, afgevreten door weer en wind, vol gaten en holten, waar duistere geheimen zich verdringen in vreemd verkeer van leed, blijft nog over van het kasteel der heeren Van Liederlijcke, dat eertijds er met torens en tinnen oprees.

Op een lenteavond van dit jaar, toen de schuinsche stralen eener ondergaande zon weemoedsverven op de duisterende avondkruinen en op die droeve ruïnen wierp, heb ik hier gedroomd. Gansch onder den indruk der historie, die men mij daareven had verteld, heb ik toen gezien, werktuigelijk gezien, de twee schimmen der laatste afstammelingen der graven van Liederlijcke: graaf Arnold en zijn dochter Elsa, die zich lange jaren op deze plaatsen hebben liefgehad, liefgehad als man en vrouw in afschuwelijke omstrengelingen. Ik heb ze gezien vóor mij in de schemering en — was het illuzie ? — 't was of hun monden elkander zochten.

Hier, op den boord van den Rupel, droomde ik, toen me die twee schimmen verschenen, „De Bocht", het kasteel der heeren van Liederlijcke. Zeven torens drongen er statig omhoog als om den omtrek te beheerschen. Bij elken vloed, wanneer het water met frischheid van de zee kwam, liep het tot aan den voet der torens en heel het slot lag dan trillend in den rillenden spiegel weergekaatst met tinnen en kanteelen, en blanke meeuwen scheerden piepend er om.

Zwanen dreven statig, met open zwingen, in stillen vrede, op het water en soms klepten zij met de vleugels, zoekend elkander in vreugde- en in liefde-begeer.

Schepen gingen op den stroom, in pracht van witontplooide zeilen; zij kwamen van de landen en steden aan de zee, beladen met rijkdommen van verre gewesten, zij dreven langzaam voorbij en de schaduw hunner zeilen danste hen in 't water na.

Het was toen een tijd van luid rumoer en feest op „De Bocht". 's Morgens, als de zonne nog verder dan het water, verder dan de pleinen, achter dorpen en spitse kerktorens, lag weggezonken, verscheen in een schietgat van den zevenden en hoogsten toren een trompetter en hij bazuinde den nieuwen dag over de velden. En toen kwam er beweging op het slot en een lawaai ging oorverdoovend op: de knechten liepen heen en weer; de valbruggen werden neergelaten en de boeren kwamen van hunne hoeven, met voedsel en vruchten voor hunne meesters; lange stoeten reden gansch den dag op en af, de vlammende vaantjes der speeren in den wind en 't gejuich klonk verre, te midden van geblaf en gehuil van honden, in de velden...

Op dagen van kermis werd die vreugde nog luidruchtiger! wimpels waaiden uit de kanteelen in grillige kronkelingen; poorten, vensters en valbruggen waren met groene kransen omvlochten en, langs veelkleurige houten staken was het groote voorhof met een gordel van mastgroen en purperen bloemen afgesloten. Hier werden voor het feest tonnen gerstebier bijgebracht en de boeren zaten, luide drinkend, om de lange tafels; zij hieven zingend in de hoogte hun aarden pinten, die op- en afloopende knechten onophoudelijk vulden met schuimend vocht. De leege tonnen werden weggerold en nieuwe bijgebracht. Vedelspelers kwamen en het dansfeest begon met algemeene vreugde en het duurde tot laat in den nacht. Lawaaiend togen de jonge koppels aan den dans, wild-zwaaiend met armen en beenen; de vreugde klom almachtig met luid gejoel en gezang, afwisselend met gelach als oude paartjes zich somwijlen, voorzichtig en aarzelend, te midden der jonge, dansende rijen waagden.

Onder het balkoen, waar de graaf en de gravin waren gezeten en lachend toekeken, was het een wemelend beweeg, een krioelend gegolf van jonge lijfjes langs den grond; verlangerig grepen de kleine armpjes, uit die levende deining, naar de lekkernijen, die de gravin naar beneden wierp.

De vreugde bleef duren. Toch als het eerste donker viel, zag men reeds vrijende koppels in de duisternis verdwijnen en alom vond men, bij het huiswaartskeeren, in de velden, langs kanten en hagen, in hooioppers en klaverplekken, zuchtende paren in liefdevolle omstrengelingen... En de ouden, die op die nachten te huis kwamen,

verhit en aangevuurd door den drank, voelden in hun boezem het verlangen hunner twintig jaren.

Nu ligt het slot verlaten. De kanteelen brokkelen af en de torens zijn verdwenen. Een enkele alleen houdt zich nog gedeeltelijk recht, 't is alsof een vinger van God er een stond de aandacht vergt en tot overpeinzing noopt. In de duistere wrongen der kapiteelen verdringen zich zwarte schaduwen als in schuilhoeken : 't zijn zoovele geheimen, die nooit iemand weten zal. Soms valt wat afgeschilferd steen nevens de witte nenufaren, die tusschen 't dicht-gewoekerd wier van den vijver opglanzen, en 't klinkt akelig als een snik door de stilte.

Geene lachende aangezichten vertoonen zich nog op de balkoenen. Alleen ziet men soms voor het venster, vaag en onzeker als een schimme, Arnold van Liederlijcke, die, na den dood van zijn vrouw, met zijn eenige dochter Elsa alleen op het kasteel verblijft. Men ziet hem soms, want bijna altijd vertoeft hij op zijne kamers. Sinds lange jaren kennen de twee grijze dienaars, die nog met hem wonen, den tijd niet meer, dat hij het kasteel verlaten heeft. Enkel, in den loop der laatste jaren zag men hem somwijlen des avonds met zijne dochter Elsa in de tuinen en dreven van het slot; zij waren als twee vluchtenden. Men zou telkens gezegd hebben dat zij 't licht schuwden en er in hun oogen een vreemd geheim verborgen lag, dat niemand raden mocht.

Niemand bezoekt meer „De Bocht", niemand... De pastoor van Ruysbroek komt er alleen des Zondags om de heilige mis te lezen. Meermalen gebeurde het — en de boeren zagen het dikwijls — dat, wanneer hij het kasteel verliet en de brug over ging, zijn oogen den hemel zochten en zijn handen zich vouwden tot een gebed.

— „De heer Arnold heeft een slecht leven geleden in zijne jeugd", zeggen de dorpelingen, „dag en nacht bidt hij thans voor de zaligheid zijner ziel!"

— „En zijne dochter bereidt zich tot den geestelijken stand".

Iedereen weet, dat Elsa met haar vader alleen op het kasteel verblijft, maar niemand weet iets meer; nooit zag men haar.

Hunne rijke verbeelding hadde gewis, sinds lang, de grootste schelmdaden uitgedacht, ware het niet dat de graaf, na den dood zijner vrouw van niemand geld noch huur meer eischte.... En dan, zagen zij den pastoor niet elken Zondag op het kasteel? Deze

kon weten wat er geschiedde, doch hunne nieuwsgierigheid bleef onvoldaan: de pastoor zweeg als een graf.

Die twee wezens, Arnold van Liederlijcke en zijne dochter Elsa, hadden eene geschiedenis vreemd en wreed, eene geschiedenis, die slechts in 't licht is gekomen na den dood van beiden, alsof hun leven maar na hun afsterven in woorden kon uitverteld.

Graaf Arnold van Liederlijcke beminde hartstochtelijk zijne vrouw Amanda, eene Italiaansche uit het edele geslacht di Peneradi van Padua. Tijdens eene lange omreis in Italië had hij haar gehuwd. Na met haar gansch Europa te hebben rondgereisd — een zeldzaamheid voor een Vlaming van dien tijd — kwam hij zich in zijn voorvaderlijk verblijf te Ruysbroeck vestigen.

Negen maanden na hun huwelijk, dag op dag, schonk zijne gade het leven aan eene dochter, doch, door bloedvergiftiging, stierf zij zelve in de vreeselijkste pijnen.

Groot moet de smart van Arnold geweest zijn; want, onmiddellijk na het overlijden van dat geliefde wezen, na, in een stortvloed van tranen, op haar gelaat nog even de lippen te hebben geprest, ging hij heen, zonder het kind te willen zien, dat het leven zijner echtgenoote ontnomen had.

In den beginne dacht men dat zijn leed wel stillen zou, dat de tijd zijn wonden zou heelen. Niets hielp echter; immer bleef Arnold opgesloten en nooit kwam hij van zijne kamers, waar hij bleef leven te midden van herinneringen aan haar...

Dat leven duurde zeventien jaren! Zeventien lange jaren leefde zijne dochter, zijn vleesch en zijn bloed, op enkele stappen van hem en altijd weigerde hij haar te zien. Zelfs wanneer hij, bij uitzondering, soms in een verlangen zich te bewegen en meer ruimte om zich te voelen, enkele passen in de wandelgangen langs zijn kamers waagde en stappen weerklonken, vluchtte hij schielijk alsof hij vreesde, dat, bij het aanschouwen van zijn kind, zijn bloed te luid en te onvermijdelijk zou gesproken hebben. Zijn kind liefhebben, dacht hij, was ontrouw worden aan zijn vrouw...

Eens, op een zomermiddag, de zon lag te laaien op den achtertuin en witgloeiend licht ging aan 't beven op struik en boom, stond Arnold aan zijn venster, den elleboog geleund tegen het raamkozijn; hij staarde vaag voor zich uit.

Hij had lang gelezen in een boek over geheime wetenschappen

— de wetenschappen van dien tijd — en, na veel peinzen en overwegen, had hij zich vermoeid tot het raam begeven. Eensklaps zag hij iemand beneden in den tuin, of beter, 't was of hij er iemand zag Een meisje liep er door het grasplein. Zij moest hem een diepen indruk hebben gemaakt, want hij was bleek geworden.

Zonder zich te bezinnen verliet hij de kamer en snelde naar beneden.

Hij die, als alle uitzonderingswezens, zich van elke handeling rekenschap kon geven zal gewis, op dien stond, bij uitzondering, zijn daad niet begrepen hebben. Immers uitzonderingswezens dragen altijd het stempel van een sterk karakter en dat zijn karakter sterk afgeteekend was, bewijst ten overvloede zijn vreemd en wonder leven. Zeventien lange jaren had hij op enkele stappen van zijn dochter geleefd zonder dat hij haar gezien had, zonder dat hij haar had willen zien.

O, ik denk aan het oogenblik, dat hij beneden stond vóor haar, zijn dochter, de beeldschoone Elsa, de levende gelijkenis van Amanda di Peneradi.

En dit meisje was, trots haar jeugd, eveneens een uitzonderingswezen; — het vervolg dezer vertelling zal het bewijzen. — Zij was een dier vrouwen, die in elk geslacht slechts een- of tweemaal opkomen en die, door wat haat of wat liefde of door beiden te gelijk, in 't goede of in 't kwade het toppunt kunnen bereiken.

Verbeeldt gij u zulke vrouw vóor zulken man, daar beneden in 't voorvaderlijk slot, waarvan de muren van zoovele misdaden waren ooggetuigen geweest?

Zij moeten zich daar lang en sprakeloos vóor elkander bevonden hebben met groote, bleeke oogen, peilend de diepten van elkanders zielen... zijn oogen smachtend om vergiffenis om ál wat hij haar misdeed, de hare begrijpend, in éen opslag, de groote passie die tot zijn gedrag aanleiding gaf, voelend, tot in de minste bijzonderheden, de smart die hem zoolang had gefolterd.

Zij moet met woorden, die recht tot zijn hart gingen, het stilzwijge verbroken hebben:

— „Ik verlangde naar dit uur om te weten of ik HAAR geleek, mijn vader! Nu weet ik het! Alleen *die gelijkenis* kan u *die bleekheid* geven!"

— „De beminde vrouw is alleen gelijkend voor wie bemint, mijn kind".

— „Laat mij u dan beminnen gelijk zij, mijn vader, en ik vergeef u de euveldaad, om welke ik u mijn leven lang zou moeten haten".

— „Ik dank u, Elsa" — en bij dien naam, die vreemd klonk in zijn mond, beefde hij, „die vergiffenis is zooveel en ze te vragen aan u, die, o God! meerdere redens had om ze mij eeuwig en altijd te weigeren, scheen mij onmogelijk; nog eens, ik dank u, maar mij beminnen gelijk zij is onmogelijk, Elsa . . ." De klank van dien naam scheen hem nu nog vreemder dan de eerste maal en, als een die zich-zelven niet meer begrijpt, bleef hij aarzelend wachten. „Elsa", hervatte hij, „misschien zult gij me toch de illusie geven, misschien, gelijk ge mij daareven deedt gelooven dat ik haar ging aantreffen . . ."

Van dien dag af waren zij samen, van als de vroege morgenklaarte lichtgespeel op den stroom wierp tot als de bloedige glorie der afgezette zonne er met groote vlekken kwam uitbloeien. Soms, stil bij avondtijd, dwaalden zij uren aan uren door de stil duistere dreven, tot stilte en duisternis alles verborg en alles tot zwijgen verruischte.

Arnold van Liederlijcke was toen een man van nabij de vijftig, dat wil zeggen dat zijn zinnen niet meer bij een eerste ontmoeting op een dwaalspoor geraakten.

Bijzonder ontwikkeld voor dien tijd, had hij op alle dingen nagedacht. Hij doorzag en doorgrondde al zijne gevoelens, liet zich door geene enkele leiden en was machtig genoeg om ze allen te beheerschen, daarbij was hij van niets bevreesd en ging hij tegen alles in tot het uiterste toe, onrecht noch misdaden duchtend . . . . Zulks lag in zijn ras en zat hem in 't bloed. Zijn geslacht, dat altijd geloovig was geweest had nooit voor eene schelmdaad achteruitgeweken, wanneer het gold den vrijen teugel te bieden aan eigen passies — soms wilde passies van een oogenblik. — Dat was gekend in Klein-Braband. Arnold's vader, Fredegond van Liederlijcke, had vele en bloedige passies gehad en telkens was hij gegaan tot den moord toe. Zijn grootvader — en dat was nog in den tijd der laten — trouwde telkens met Sinxen zijne onderdanen en gaf toen groote feesten op 't kasteel daar de meisjes, die in het huwelijk wilden treden, hem werden voorgesteld. Diegenen welke hem bevielen sliepen, eerst en vooral, op het gravelijk bed.

Tegenover dien man, in wiens hart dergelijke gaven sliepen, stond Elsa, zijne dochter, steeds met het statsievol gebaar eener jonge edelvrouw, altijd vol evengroote majesteit, het hoofd fier en hoog gedragen op teère schouders met, in haar kalm en bleek gelaat, dat als uit marmer gehouwen scheen, twee zwart-opflikkerende oogen, oogen zonder droom noch vaagheid, oogen, die onmiddellijk haar Italiaansche afkomst lieten vermoeden. En nergens een trek, een beweging, een schijn van uitdrukking die liet verraden wat, trots alles, toen reeds in haar moet geknaagd hebben.

Welke dichter zou bij machte wezen weer te geven dien strijd, in beiden gestreden, hij droomend in zijne dochter zijn vrouw gelijk hij deze eenmaal had gekend, verlangend en smachtend naar haar lijf, waarop hij zijn leven had willen uitsnikken. Door die gedachte moet hij daarbij staag gepeinsd hebben aan zijn dochter, zijn kind, zijn vleesch en zijn bloed en *haar* vleesch en *haar* bloed. 't Moest hem soms geweest zijn of een roode verdoemenis-glorie uit het denken aan die liefde opging: Phedra — — neen, hier was de misdaad afschuwelijker.

En dan die gedachte verdringend, er op zegevierend door zijn karakter, om, enkele stonden later, weer voor haar te staan als een blooden zeventienjarigen verliefde — — hij die nooit bloode was geweest! Soms bleef hij dan uren sprakeloos bij haar en zocht hij te ontdekken in een blik van haar oogen, in een vezelsiddering van haar koud en onverschillig aangezicht, in een beweging van haar lange, magere handen of in een plotselinge zenuwachtige samentrekking van haar dunne vingeren of zij begreep de gedachte, die hij in zich voelde en die hij haar, meer dan duizend malen, met zijn sprekende blikken had uitgedrukt.

Zij die, van het eerste oogenblik af, alles begrepen had, bleef roerloos en onpeilbaar en blikte elders. En toch, zij *was gelukkig te weten* dat, onvermijdelijk het uur naderde.

En wat gebeuren moest gebeurde....

Eens, 't was avond, de olmen stonden op het voorplein met dichte licht-groene kruinen onbewogen in de lenteschemering. Vledermuizen fladderden onrustig boven de avondboomen en rondom het kasteel vlogen de kauwen langs de kanteelen in duisterende vluchten, met naar gekras.

Arnold van Liederlijcke en Elsa waren te zamen in de eetkamer.

Hij stond zwijgend vóor het venster. De verzuchting die brandde in zijn boezem, bedwelmde hem. Langen tijd had hij zijn verlangen kunnen bemeesteren maar nu werd hij er door overwonnen; hij wist het en voelde het aan het onstuimig kloppen van zijn hart en aan het kille zweet dat heel zijn lijf uitbrak en het bevechten kon hij niet.

Krampachtig wrong hij zijn handen samen; zijn oogen staarden smachtend omhoog in de vallende schemering, waar lichtflikkeringen van tintelende sterren begonnen te glimmen.

Elsa zat aan den grooten haard der zaal, kalm, met fiere oogen, die niets, zelfs niet het minste, verrieden wat in haar binnenste onstuimig rameide. Strak, met onverschillige blikken, blikken als van zwart marmer, zag zij hem na, alsof zij weten wou of wat zij verwachtte nu in hem ging uitbreken... Haar handen zochten plotseling naar de snaren der harp, die, als een gouden zwaan, vóor haar voeten stond en zij zong eene ballade, eene wreede ballade van ginder, die, o gruwel! er de kinderen thans nog als dansliedje zingen:

O toon, o toon, myn vader lief
Dyn overgroote minne mi
En ic salder sonder verdriet
Myn eyghen minne gheven di.

En zij wachtte tot de laatste tonen in de kamer verklankt waren. Haar oogen glansden wild en iets duivelachtigs ging aan 't leven op dat gelaat dat, tot dit oogenblik toe, van een mooie kalmte gebleven was.

Zij verwachtte hem maar hij kwam niet. Trillend van woede stond zij recht en wild golfden haar borsten op... 't was of hun punten haar blank zijden kleed wilden doorsteken en zij haatte hem omdat hij niet kwam. Zou *zij* moeten komen? De blanke zijde van haar ceremonie-kleed dat zij zelve vóor haren val, want dat zij ging vallen wist zij, had vervaardigd, viel in breede ruischende plooien om haar neer.

En weer gleden haar vingeren, met zenuwachtige trekkingen, over de gouden snaren en zij zong verder:

't Hooft sal tot my geneghen syn
En soeken sal dyn mond naar mi
En gansch myn lyf sal bevend syn
En steeds met minne dienen di.

Dat was het allerlaatste, het allerlaatste, waaraan Arnold niet meer kon weerstaan, waaraan niemand zou kunnen weerstaan hebben.

Hoe het geschiedde zal niemand ooit weten!... Ik verbeeld me graaf Arnold, het hoofd gonzend, vol dubbele gedachten, bleek als een doode, op haar toetredend... Zijn dochter moet hem, fier en hoogmoedig, gelukkig en blijde, de genieting van haar lijf hebben geschonken; indien zij op voorhand had geweten dat de dood onmiddellijk op die daad moest volgen, nog zou zij zich overgelukkig in zijn armen hebben geworpen.

Die afschuwelijke liefde duurde vele, lange jaren.

Niemand wist er ooit iets van, niemand vermoedde ze buiten den pastoor van Ruysbroeck. Dezen hadden hun oogen het geheim niet kunnen verbergen en het was aan hunne bloedschande dat hij dacht op die Zondagen als hij, na het lezen der mis, het kasteel verliet, een kruis maakte en de oogen biddend ten Hemel hief.

Hij alleen wist het afschuwelijk geheim waaronder zij gebukt gingen, hij alleen en God.

De pastoor was onmachtig en hij vreesde den blinden haat, dier familie van Liederlijcke, die van geen misdaden schrikte en hij zweeg. God zou zijn wraak hebben, eene wraak die de bevolking met afschrik zou slagen en die, van geslacht tot geslacht, als eene onverdwijnbare herinnering zou voortleven.

Eens moesten de klokken van den toren van Ruysbroeck hernieuwd worden. Men had een oproep gedaan aan de milddadigheid der bevolking. Arnold van Liederlijcke had de twee schoonste en grootste aan den kerkraad geschonken. Hij zou dan ook, — men had het hem verzocht, — met zijn dochter de wijding bijwonen en hun namen, Arnold en Elsa, aan de nieuwe klokken geven.

Het volk bereidde zich ook tot het grootsch wijdingsfeest.

Meer dan twintig jaar had Arnold het kasteel niet meer verlaten. Feestelijk luiden dan ook de klokken met volle galmen dien dag in. Het was zijn blijde terugkeer te midden der bevolking!

Al de wegen die naar de kerk leidden — en alle wegen leiden te Ruysbroeck naar de kerk — waren versierd met mastenboompjes en duizendkleurige wimpels en papieren vaantjes waaiden en flapperden in den wind.

De kerktoren beheerschte het dorp en rees wit-bepulverd in de

zomerzonne met zijn grooten gelen wimpel die over het dorp wapperde. De bronzen klokken beefden luid en lang en hun geklank daverde over de velden.

Graaf Arnold, met zijne dochter in prachtkoets gezeten, werden door de juichende boeren voortgetrokken. Geen hoeve, geen hutje reden zij voorbij of er stonden op de rieten daken vanen en wimpels geplant, roode, blauwe en blanke vanen en wimpels in bonte, veelkleurige afwisseling.

En de klokken luidden steeds als voor een triomf.

Eensklaps leek het hen of de klokken doffer klonken naarmate zij de kerk naderden.

Niemand hoorde het, niemand gaf er acht op dan zij alleen, zij, Arnold en Elsa...

Het volk had slechts oogen voor den graaf en de jonge gravin, die, luid begroet en toegejuicht, kwamen aangereden; men luisterde alleen naar wat men zei over Elsa en hoe mooi zij was.

Arnold en zijne dochter begrepen echter. Hij was van eene tragische, groene bleekheid geworden en zag op naar zijn dochter nevens hem, die, even kalm en fier, zooals altijd voor zich uitstaarde met starre, onbewogen blikken. Zij droeg dezelfde kleeding als op dien onvergetelijken avond, waarvan hij, nu minder dan ooit, den bloedigen stond — die zich later zóo dikwijls hernieuwd had — uit zijn gepeinzen niet verdrijven kon — en was het louter toeval of had zij dit ook zóo gewild? — zij had gebonden een vurig-rood lint om hare lenden, en met een grooten strik viel het, als een bloedvlek, op de glooiïng van haren buik Hij zag naar haar op en de afschuwelijkheid zijner daad brak hem de oogen en hij zag noch hoorde meer. Alles rondom werd een vaag gewemel van grijzige misten, waarin wriemelend menschen en dingen met grijze kleuren ververden. Hij kon niets meer onderscheiden. Alleen zag hij, in die grijsheid, een roode helheid als een groote bloedvlek opschemeren.

En doffer, doffer steeds werd het getamp der klokken naarmate zij de kerk naderden.

Eindelijk waren zij aangekomen en zij stapten af. Eene verlammende vrees besloop Arnold, van alle zijden drong zij naar hem toe en zij maakte hem duizelig. Elsa daarentegen behield hare fierheid en zij scheen bewust van alles wat gebeuren ging. Had zij die daad niet gewild in al hare afschuwelijkheid? Zou zij ze nog niet

volbrengen, met vreugde, zonder aarzeling, zelfs in dit moment, indien ze nog te volbrengen was?

Toch, trots alles, hoe zij ook wou, er was een vreemd gevoel in haar. Een stond beklemde het haar en sidderde het door hare leden, maar voor niets ter wereld, zou zij het laten blijken.

Zij .gingen de kerk binnen, ... Elsa hoorde plotseling de klokken zwijgen en de noodlottige stilte volgde. Niets scheen nog te bewegen, zij hoorde zelfs niet meer het gewemel der menigte, die bezijden de kerkportalen te wachten stond en, achter hen, in dichte rijen de kerk binnendrong.

Het altaar lag, vóor hen, in een gouden straling. Zij gingen er heen in 't licht dat, zoo hel daarbuiten, hierbinnen, getemperd door de kleurramen weifelend, om hun hoofden viel. Met breede staven goud brak het boven hunne hoofden door de dichte massa's donker, die tusschen de pilaren hingen.

En zij gingen vóór de dichte scharen dorpelingen, die eerbiedig en op afstand volgden, naar het altaar, waar duizenden kaarsen opvlamden, en wierook in dichte walmen opging.

Het duurde enkele stonden en de stilte groeide almachtig over de hoofden der dorpers, zij groeide mede in de harten en maakte grootsch en indrukwekkend het oogenblik, dat Arnold van Liederlijcke en Elsa in het midden der koorplaats verschenen...

En toen begon de plechtigheid.

Ook iets verschrikkelijks, iets dat men alleen zou kunnen droomen en toch het is werkelijk gebeurd, want, ten huidigen dage nog, zijn er de sporen van zichtbaar: de klokken, die sinds enkele oogenblikken zwegen, vielen met schrikkelijk lawaai naar beneden, doorborend de zolderingen in vreeselijk gekraak, wentelend vóor de oogen van de verschrikte menigte verdwijnend vóor hun voeten, meer dan dertig meters onder de aarde.

In hunnen rassen val hadden zij Arnold en Elsa medegenomen, beiden vereenigend in den dood.

Nu nog op late zomeruren, wanneer de schemering vol eindeloozen weemoed is, hoort men, diep onder de aarde, het droef gelui der klokken: 't zijn de zielen van Arnold en Elsa, die de harten der levenden nog met schrik komen vervullen.

Middernacht.

Toen is de avond gaan slapen;
  Dáár bloeide de middernacht uit!
Nu daalt uit de poorten des hemels
  De blonde mane-bruid.

Torenkloks dof-breede slagen
  Kussen zeeg'nend de stilt'.
O! 't is of de hartstocht der menschen
  Door 't wijdende uur is gestild!

WALTHER VAN WEIDE.

Sterren.

De sterren glanzen in den nacht verloren,
  Elk als een licht, hoog in een diep kozijn,
  Waar zit een jonkvrouw, mijmrend der woestijn
Geheimen vorschend uit haar stillen toren.

„Hoe groote verlangens zijn door u geboren,
  O verre glanzen met uw zilvren schijn,
  Verlangens, die, als wel in oude tij'n
Een krijgsman, tot blazoen het leed verkoren!"

„Mijn fiere ruiters, mijn stille karavanen,
  De schoone zonen van mijn eenzaam hart,
Waar stierven zij, waarheen zijn zij verdwenen?
Op d'eindeloosheid van verlangens banen,
  O wreede sterren, in uw pracht verstard,
Waar bleven zij, waarheen zijn zij verdwenen?"

Augustus 1901.

ALBERT REHM.

Zóó is de teerheid...

Een rustig held bij 't strijden van het licht,
Dat roodgeharnast, bloedrood, sterven gaat,
Het stille woud in 't dagesterven staat,
Nu zwakker vader voor het nachtkind zwicht.
Bloedstroomen kruipen langs den donkren grond,
En kleine bloemen neigen 't slapend hoofd,
De hooge boomenhoofden, nu omloofd
Met scheemring, schijnen luistrend in die stond...

Veel boomen bidden nu met stilte's stem,
Die, heilheraut, met donkren koning komt.

Eén staat, het hoogst van alles wat daar leeft,
Bladzware hoogste tak steekt naar omhoog
Zich zachtjens wiegend, wijl de dagheld boog
Zijn geel en roodend schild en langzaam sneeft...
In 't wijd zich spreidend teere avondrood,
Dat zacht weer in een teerder tint vervliet
Van paarsend blauw, dat weer tot geel verniet,
Tot al vervloeit in flauweblauwend lood,
Wiegt zich die bladtooi: als een menschenziel
Wie, eindlijk van zijn duister leed terust,
Het Niets-zijn in der heemlen lichte lust
Van 't groot Nirwana in den dood, geviel.
Zóó is de teerheid van het jongst verbond,
Wen jonge zielen bij de eerste kus
Elkaar beroeren en volkomenlijk te rus-
Ten gaat àl aardsche leed één korte stond.
Dit blijft heel 't leven zoetste-erinnering.
Al dingen van deez' aarde gaan te niet,
En was 't ook, dat zelfs 't liefste u verliet,
Dit blijft der schoonste dagen schemering.

R'dam. ARIE VERHOEF.

Stadsbloemen.

Volksdrama in één bedrijf,

DOOR

C. J. A. VAN BRUGGEN.

PERSONEN:

JACOB, 17 jaar.
MARIE, 16 jaar.
DE MOEDER.
DE BUURVROUW BENEDEN.
DE DOKTER.

Arbeiderskamertje op 'n tweede verdieping in 'n steeg. Rechts open raam, met valgordijn. Buiten groengeverfd bloemenhekje met potten geraniums en fuchsia's. Daarvóór klein rond tafeltje met goudvisschenkom. Rieten leunstoel. Achterwand links de ingangsdeur; men ziet in een donker trapportaal. Rechts muurkast met borden, kopjes enz. Linker zijwand een chifonnière. Aanrechtje met oliestel en ketel. Midden, onder de lamp, een vierkante klaptafel met groen zeiltje in 't blad. Stoelen, schilderijtjes. Schemerlicht.

1e TOONEEL.

JACOB, MARIE.

JACOB. *(Gekleed in broek, hemd, das om den hals, in den rieten stoel. Naar buiten:)* Piet! — Piet! — Ssjt!... *(staat op, tikt op het raam, dan, hoestend, naar de wandkast, neemt er een korst brood uit, kruimelt die uit op het bloemrekje, steeds fluitend en lokkend.)*

MARIE. *(Komt. Regenmantel, zwarte strohoed. Moederlijk:)* Wat dòe je daar nou weer!... Vlák voor 't raam!... Moet je 't te pakke krijge?... Wat heb je daar? Brood? Jezus, Jezus, as moeder 't ziet...

JACOB. Sst! — Stil! — daar komme ze al, zie je?.... Die gróóte was 'r; die komt alle dage, op dezelfde tijd... Net of ie erom vrààgt... En dan komme de àndere ook. — Sst! — Ik kèn ze al, wil je 't geloove... Ja, waarachtig, ik kèn ze... Dáár heb je die lange met dat zwarte vlekkie achter z'n oog — zie je 'm?... Ze blijve hier allemaal in de buurt. Eerst ken je ze niet, maar op 't laast ga je ze allemaal onderscheie... An de snaveltjes — an de pootjes — an de vlekkies op 'r veere... 'n Mos is 'n mos; allemaal zijn ze grijs, maar d'r is nog 'n heel verschil in. Op 't laast krijge ze allemaal gezichte, net as mensche...

MARIE *(heeft met instemming staan kijken.)* Ja — ja... toe, ga nou van 't raam af. Je hoest alweer zoo... De avondlucht is niet goed voor je, dat weet je wel.

JACOB. Och wat, niet goed.... Er is zoovéél niet goed voor me. *(kuchend)* 'k Zit de hééle dag hier, de hééle dag alleen.... 'k Wil afleiding hebbe.... Zie je die twee? Die vèchte om 't zelfde stukkie. — Kijk dan toch uit, ezel, 't leit vlàk voor je! — Pats, daar pikt die magere 't vlak voor z'n neus weg. Da's 'n brutale, zág je 'm?

MARIE. Toe.... toe.... in je stoel kan je net zoo goed zien.

JACOB *(even driftig, maar zonder hardheid.)* Lààt me nou! — Die dààr moet je zien, die durft nooit verder te komme dan 't randje. En dan wacht-ie tot 'n ànder 'n krummel laat valle.... Kijk, kijk daar heb ie wat.... Mis! dat donkere kreng pakt 't 'm weer af. — Da's zeker 'n ouwe. Hij het grijze veere tussche z'n vleugels, zie je wel? — Nèt as 'n oud mannetje.... Die het zeker al 's in de knip gezete, en nou is ie voorzichtig.... Nòg gelijk hè — nòg gelijk!

MARIE *(er nu heelemaal in).* Anders allemaal jong goedje.... Daar gaat 'r een brutaal op de bloempot zitte.

JACOB. Waar?

MARIE (*wijst*). Dáár — zie je 'm?... 't Zijn toch mooie beesjes hè? — As je ze op straat ziet zitte is 'r niks an. Maar zóó van dichte-bij... En zoo vlug hè... en zulke glinsterende oogies...

JACOB (*opgetogen*). Ik kèn ze zoo goed... ik kèn ze zoo goed!... Ik zou ze allemaal name kenne geve... 't Is nou ook al 'n hàlf jaar, dat 'k hier zit... En da's àlles wat 'k heb... de vogeltjes... de goudvissche... Die moete óók wat hebbe, hoor... Ja, jullie krijge óók wat... (*brokkelt wat kruimels in de goudvischkom*).

MARIE... Zàg je dat?

JACOB. Wàt?

MARIE. Daar poept er een over de rand... Die daar... dat had je moete zien... Zóó z'n staart in de hoogte... Dáár nog een...

STEM VAN DE BUURVROUW BENEDEN. Is 't nou uit met die zwijneboel! Hè!?... Ze schijte me heele hekkie vol.

MARIE (*ontdaan*). Jezus!...

STEM. Hóór je niet, smeerlappe? — Is 't haast uit? — Da's alle dage wéér an. — Strontboel voor 'n ànder!

MARIE. Toe — haal 't brood weg... Toe dan...

JACOB. We zijn toch in ons eige huis...

MARIE. Ja, maar dat mensch gaat zoo te keer...

STEM. Peststrale! — schijthuize! — Is me dat 'n pàn! — Kijk nou 's, allemaal broodkrummels en vogelstront. — 't Is net of ze 't met opzet doen. — Smeerlappe!... 't Lazarus zal je krijge!... Hé juffrouw, kijk eres, me heele bloemerekkie vol... Bove hebbe ze vréte te veel — kale luize! — Ja, allemaal voor de vogeltjes... Lekkere diere!

JACOB (*spijtig*). Nou zijn ze allemaal weg.

MARIE (*schuift het raam dicht. Men hoort de buurvrouw nakijven*). Kom Jacob, ga nou wat zitte daar... Maak je niet driftig... Toe, je moest je jas omdoen — je hoest zoo... (*slaat hem 'n jas om, zet hem op den rieten stoel*).

JACOB (*laat zich leiden*). Niet eens baas in je eigen huis.... Da's àlles wat je heb... (*slaat de handen voor 't gezicht, begint hard te huilen*). Komt 'r nou nóóit 'n eind an!

MARIE. Stil nou — stil nou! — Ik kom zóó bij je zitte. Eve me mantel uit — en me hoed.... Wat is moeder laat, hè...

JACOB (*kalmer*). Ja... (*pauze*) Zeg Marie...

Marie. Ja?

Jacob. 'k Moet je wat vertelle...

Marie (*bezig*). Dàdelijk... zóó... (*komt bij hem zitten*) Nou?

Jacob. 'k Weet niet, of 'k 't je wel goed vertelle kàn...

Marie. Waarom niet?

Jacob. Nee, 'k weet niet... 't was zoo mooi... 'k Heb 't gedroomd... Vanmiddag was 'k eve ingedut — evetjes maar — geen vijf minute misschien... En dan komme er dadelijk droome, in 'n oogenblikkie... Heele verhàle... 't Was buite — buite bij de duine... Maar veel mooier dan 'k ze ooit gezien heb (*triestig onderbrekend*) Nou, 'k heb nog niet veel gezien — niet veel van *buite*... Duine met boompjes erop, dicht groen hout, waar je bijna niet door kon. Net as je wel op prentjes ziet. van de berge... En bovenop sparretjes, donkere sparretjes. En dan heele plekken ertussche met paarse hei... en met geel... In de verte duine — duine van wit zand... De zon scheen over alles heen... De heele ruimte van de lucht kon je zien — rondom ope... En dan de zon... de zon...

Marie. De zon...

Jacob. Ik liep benede, langs 'n boschje, heelemaal alleen. 'k Zie 't precies zóó voor me: 'n smal paadje in 't gras. Links van me was 'n breeë sloot en daar groeiden allemaal bloemen in. En op de helling ook, allemaal bloeme... En an me rechterkant 't boschje, en daar zonge vogeltjes (*stilte*). Zoo heerlijk kan je 't alleen maar dróóme (*stilte*). Nou, toen 'k dat paadje afgeloopen was, kwam 'k an 'n weiland. Maar veel mooier dan ze hier bij de stad zijn. 't Was net of er alle grasprieten één voor één uit de grond schote — niet zoo an bosjes bij mekaar, maar één voor één. En dan héél lang en van dat mooie lichte groen... En daartussche bloemetjes, àl maar bloemetjes... Ik stond er na te kijken en 'k huilde ervan zoo mooi. 'k Dorst er niet in te loope, 'k dorst niet. Net of je 'n misdaad zou doen als je 't deed...

Marie (*staart roerloos voor zich uit*).

Jacob. Wat hèb je?

Marie (*houdt zich in*). Niks — niks... jij... jij... nee niks... Jij met je droome...

Jacob. Nou moet je wete, hoe 'k wakker werd. — 'k Weet niet, hoelang 'k daar wel heb staan te kijke, naar al die grasprietjes en al die bloemetjes. Je ging ervan huile, zoo keke ze je an, net ge-

zichte van kindere . . . Opeens zie 'k 'n plekje met heel licht-blauwe trosjes, zachtblauwe bloemetjes, die om 'n groen steeltje zate . . . 'n Heele bos bij mekaar . . . En toen kon ik 't niet laten, er dáár toch een van te plukken . . . Ik bukte me, en toen greep ik . . . nou waar denk je in?

MARIE. Hoe kan *ik* dat nou wete . . .

JACOB. Allemaal luisjes waren 't ,allemaal blauwe luisjes om 'n groen steeltje . . . 'k Werd er wakker van zoo'n vies gevoel gaf dat. Gek hè?

MARIE. Nou, dat was dan ook vies.

JACOB. Vies? — Nee, vies is 't eigenlijk niet . . . Kijk es, as je dat zoo droomt, dan schrik je even en je word er wakker van. Maar 't is toch heusch niet vies. 't Is allemaal zoo mooi ingericht . . . as je denkt, dat je trosjes bloeme ziet en 't zijn maar luisjes . . . 'k Had ze ook niet moete plukke, dàt is 't misschien. Misschien beteekent zoo'n droom, dat je géén bloeme mag plukken . . . dat je ze allemaal moet late staan . . . Geloof jij ook niet, dat zoo'n droom beteekenis heb?

MARIE. 'k Weet niet . . . 'k Zou niet denke . . .

JACOB. Ik wel . . . Ik droom zooveel . . . telkes as 'k in slaap val . . . En altijd van buite . . . altijd van de natuur . . . 'k Ben eigenlijk maar één keer gòed buite geweest . . . toen met de meester . . . al zes jaar gelede . . . Toen ware ze me heelemaal kwijt, moeste ze terug om me te zoeke . . . En ze vonden me tegen 'n hooge duin, met me hoofd onder de braamstruike. Daar had 'k 'n leeg nestje gevonde . . . Weet je nog?

MARIE. Ja, en je had 'n heeleboel brame geplukt.

JACOB. Da's eigenlijk de éénige keer geweest . . . En toch droom 'k altijd, dat ik buite ben . . . Dat moet toch wat beteekene . . . Laast droomde 'k, dat 'k beter was, heelemaal beter . . . En toen wou moeder me weer naar de zetterij hebbe, en 'k wou niet . . . 'k Bedank ervoor, zei ik, om daar te staan, lettertje voor lettertje naast mekaar te zetten, van dingen, die je tòch niet begrijpt . . . waar je maar 'n klein stukkie van krijgt . . . 'k Wou boer worde, dat 'k altijd buite kon weze, en eiere kon ete en melk drinke . . . Dat zou goed voor me weze, geloof je niet? . . . Maar moeder wou 't niet hebbe . . . En 'k geloof, as ik béter ben . . . *(toonloos)* às ik beter ben . . . *(staart voor zich).*

MARIE. Kom jonge, je wòrdt immers beter . . . Toe . . . toe . . . (*staat op, keert zich om om haar ontroering te verbergen*).

2e TOONEEL.

VORIGEN, DE MOEDER.

MOEDER (*werkvrouw, pakje in 'n doek in de hand. Staat even in de deur toe te zien*). Komàn! — Wat voere jullie uit? — Hei-je nog niks klaar gezet? — Nog geen koffieboel op tafel... Geen eens water op... Wat hebbe jullie uitgevoerd?... Moest 'k nou weer gedonder hebbe met de juffrouw één hoog, omdat jullie weer brood op 't hekkie gemorst hadde voor die stinkende vogels!... Hebbe jullie brood te véél?! — He?! (*pakt Marie bij den schouder*). Vooruit, dòe wat... je lijkt wel gèk... je heb de hééle dag op je gat gezete. — Alloh!...

MARIE. En hàrd gewerkt...

MOEDER. 't Is wat! Noem je dàt werke. — Op 'n naaimachien die met stoom gaat?... Dan moest je 's met mijn mee... Alloh, zet de koffieboel op... Alle dage, die God geeft, de vuile rommel opruime van 'n ànder... smerige zolders dweile... potten en pannen uitschrobbe... d'r stinkende hemden uitwassche... En as je thuis komt, zitte meneer en mevrouw te renteniere... (*tot Jacob*). Hoe is 't met jòu? De dokter nog geweest?

JACOB (*kort*). Nee...

MOEDER. 'k Ben je hònd niet!

JACOB (*opzettelijk kalm*). Nee moeder... (*blijft haar in al haar doen aankijken*).

MOEDER (*tot Marie*). Ga 's 'n ons koffie hale... En 'n cent stroop... Bij Giezen... Hier, heb je cente. — Maar blijf geen eeuwigheid weg asjeblief. (*Marie af.*) (*Zij gaat naar de muurkast, haalt er gerei uit voor den maaltijd, moppert*). 't Heele stuk weg...

3e TOONEEL.

JACOB, MOEDER, later MARIE.

MOEDER. Heb je alles an de beeste gegeve?

JACOB (*ziet haar zwijgend aan*).

MOEDER. Nou? — Kijk me niet zoo an! Je kijkt me an of je me op wil vrete... Ik krijg 't ook niet voor niks... 'k Mot 'r hàrd voor werke... En dan nog ruzie op de koop toe met de bure... Kijk me toch niet zoo an, jonge!

Jacob. Waarom mag 'k je niet ankijke, moeder? Ben je bang van me?

Moeder. 't Hoèft niet.

Jacob. Hoor 's moeder... ik ben nou erg lastig voor je... Ik kan niks verdienen en kost 'n heeleboel geld... Maar dat zal gauw uit weze... 'k zal wel gauw doodgaan, dat wéét 'k wel.

Moeder (*zachter*). Tob daar nou niet over. Je gáát niet dood...

Jacob. Ja, dat doe 'k wel... En jij weet 't ook... 't Duurt zoo lang niet meer...

Moeder. Onzin...

Jacob. 't Dùùrt zoo lang niet meer... En als 'k nou plezier heb in me bloeme... en in me goudvissche... en in me vogeltjes... dan... alle dage maar 'n klein stukkie brood...

Moeder. As 'k de ruzie niet had, voor mijn part...

Jacob. Ja, de ruzie... De héële dag zit 'k hier, alleen... Jij weg en Marie weg... En dan de ruzie... Bove slaan ze mekaar met stoele, je bent bang dat de zolder inzakt... Benede dat kind, dat gegil van dat idiote kind... En in de steeg altijd herrie... altijd schreeuwende kerels, die dronke thuis komme... altijd vrouwe die staan te kakele... Wat konde die mensche 't in hun armoe beter hebbe, as ze mekaar wouwe helpe, moeder... As ze wat verdraagzaam ware... Is 't niet èrg genoeg, dat ze arm zijn en in zoo'n steeg moete wone?... En wij hier, wij met z'n drieë in één kamertje...

Moeder. Wat bedoel je?... Kijk me niet zoo vreemd an!

Jacob. Wij met z'n drieë, wij moeste mekaar toch begrijpe... Jij bent dan toch onze moeder, en as je 's avonds thuis komt, en je heb de heele dag bij vreemde gewerkt, dan moest je... Nee... nee...

Moeder. 'k Begrijp je niet... Zit niet zoo te jeremieere... Begin je daar al weer over?... 'k Wéét niet hoe 'k ánders weze moet...

Jacob. Nee, net, dat weet je niet. Je heb er *altijd* in geleefd. Je bent verstompt, verhard, uitgewerkt, uitgesloofd... Wat je mooi in je leven gehad heb... misschien... dat is er uit... En dáár zit 'k over te denke, moeder, de heele godganschelijke dag as 'k alleen zit... Over jou, en over Marie, en over ons drieë... Ik ben maar blij, dat ik dood ga... dat 't gauw uit is...

Moeder (*angstig*). Je gáát niet dood... je gáát niet dood...

Jonge praat toch over wat ànders... je maakt 'n mensch bang... En kijk me niet zoo an — kijk me niet zoo an... 'k Kan 't niet hebbe...

Jacob. Over jou, en over Marie... en over de mensche hier in de steeg, die zuipen en ruzie make... As ze 't allemaal begrepe... as ze 't allemaal begrepe...

Moeder. Wàt begrepe... ik begrijp joù niet... (*tot Marie, die binnenkomt*) Geef maar gauw hier; ik zal wel koffie zetten... Krijg jij dat pakkie es... 'k Heb boterhamme met worst meegekrege, smeerworst... En 'n jassie van meneer voor Jacob, assie koud is... 'n Goed huis, je krijgt er altijd wat mee... (*laat de boterhammen zien*). Kijk es, dat zijn lekkere boterhammetjes — nou?

Jacob. 'k Heb geen trek, moeder.

Moeder. Geen trek — geen trek — kom allah, ete hoor! Dan moet je maar trek màke. 't Is goed voor je. — Wil 'k je stoel an de tafel zette? (*Zet hem bij de tafel*) Giet nog 's op... We kenne net nog bij daglicht ete... (*Marie schenkt koffie; zij gaan eten*).

4e TOONEEL.

Vorigen, de Dokter.

Dokter (*op*). Eet ze lekker.

Marie (*staat op*). Dank u wel dokter.

Dokter. Blijf maar zitten, moeder. — Hoe gaat 't met de patient? 'k Ben laat vandaag, hè? Veel typhus... De menschen koken de melk niet, al zeg je 't ze honderdmaal — kook jij je melk?

Moeder (*aarzelend*). Ja — ja zeker dokter.

Jacob (*voor zich*). De melk...

Dokter (*tot Marie, die hem een stoel geeft; gaat zitten*). Dank je. — Vooral doen hoor!... Goed koken, tien minuten. 'n Klein beetje water mag erbij, voor 't verdampen... En vòlle tien minuten, anders kan je 't net zoo goed laten... (*Tot Jacob*). Nou vent, hoe is 't? Je pols... Hm! — heb je je 'n beetje druk gemaakt? Niet doen hoor!

Jacob. Nee dokter...

Dokter. Vooral bedaard houwen, niet driftig maken, niet boos worden. Geen kippedriftjes... Waarom is 't raam niet open? 'n

Beetje frissche lucht kan geen kwaad. Zóó koud is 't nog niet. (*Snuift*) 't Stinkt hier naar kool.

MARIE (*schuift 't raam open*).

DOKTER (*ziet haar opmerkzaam aan*). Kom jij 's hier, meisje. 'k Zie jou zoo weinig. Geef me 's 'n hand van je. (*Houdt de hand lang vast, voelt de pols*). Wat doet ze?

MOEDER. Op 't atelier... Machinestikke...

DOKTER. Zóó... Erge lange dag?

MARIE. Van 's morges zeve uur, dokter.

DOKTER. Tot...

MARIE. Tot 's avons half zeve.

DOKTER. En één uurtje rust ertusschen, hè?

MARIE. Nee dokter...

DOKTER. Nee? — om de boterham te eten?

MARIE. Dat gaat onder 't werk door, dokter.

JACOB. 'n Schafttijd is maar overdaad.

MOEDER. Ja dokter, 't is hard werke.

DOKTER (*even stil*). Nou Marietje, jij heb de heele dag gezete... Nou moest je 's 'n boodschap voor me doen, wil je? (*Schrijft een receptje.*) Nou moest je dit 's wegbrengen naar de aptheek, dádelijk... Je kunt er ook wel op wachten. — Ziedaar. — Niet te hard loopen, hoor, op je gemak an.

MARIE. Jawel dokter. (*Af met het recept.*)

5e TOONEEL.

MOEDER, JACOB, DOKTER.

DOKTER. En nu onze vriend. Hoe voel je je wel?

JACOB. Erg alleen... de heele dag alleen... Wat is er met Marietje, dokter?

DOKTER. Zóó — erg alleen... ja, ziek wezen is niet pleizierig.

JACOB. Wat is er met Marietje, dokter?

DOKTER. Maar niks jongen.

MOEDER. Hij zit de heele dag te prakkizeere over alles en nog wat. En as je dan thuis komt, dan doet-ie zoo gek. Hij kan je zoo raar ankijke, dat je d'r bang van wordt. 'k Weet soms niet, wat 'k an 'm hèb, dokter.

DOKTER. Hij moest wat meer afleiding hebben — tja! Maar

dat gaat niet, jongen. Je moeder moet werken, en je zusje moet werken.

JACOB. Wat is er met Marie?...

DOKTER. Niks jongen...

MOEDER. Zoo doet-ie nou altijd, dokter. Je kan d'r geen touw an vastknoope. Dan zegt-ie aldoor maar 't zelfde. En dan praat-ie tege de goudvissche en tege de mosse...

DOKTER. Als je 't nu weten wil, Marie ziet 'n beetje bleek... 'n beetje zwakjes... (*tot de moeder*) Je kan ze niet 's 'n poosje thuis houden?

MOEDER. Godbewaarme nee, dokter... Maar ze is sterk genoeg, hoor. 't Is 'n magere kwaad, gelooft u dàt maar...

DOKTER. Ja — ja... maar 'n beetje voorzichtig wezen met 'r... (*met 'n blik op Jacob*) als 't kàn versterkende middelen...

JACOB (*heftig*). Zie je wel... zie je wel...! Versterkende middele... zie je wel...! Als 't kàn, ja zeker! — Melk en eiere, eiere en melk — èn buitenlucht — zie je wel!

DOKTER. Kom vent, dat gaat jou immers niet aan.

JACOB. 't Gaat mij niet an... 't Gaat mij niet an... Heb *ik* ze gehad: melk èn eiere èn buitelucht? Ik? — ik? — Wèrke — wèrke — wèrke, anders niks! — En nou zij, dezelfde weg op: melk en eiere — versterkende middele! (*hoestbui*).

DOKTER. Maar jongen, hoe heb ik 't nou met je! kom!...

JACOB. Ik ga dòòd, hè — ik ga dòòd! Ja, 'k wèèt 't wel, en 't kan me niet schele. Wij arme mensche, as we de tering hebbe, dan moete we maar dòòd — dòòd — dòòd. En zij, zij ook, 't zelfde, 't zelfde, precies 't zelfde: eieren en melk — èn buitenlucht. Ha ha ha! (*woedend springt op*). Kunne we dat dan betàle? Hè? Weet je dat dan niet? Weet je dat dan niet, dat we geen gèld hebben, geen gèld voor eiere, voor melk, en voor buitelucht? (*hoestbui*).

MOEDER. Vervloekte jonge... (*huilt*).

DOKTER. Sst!... (*houdt hem op den stoel vast*). Jij zitten en kalm wezen...

JACOB (*opnieuw opdriftend*). Nee 'k wil — ik wil — ik wil! Ik verdraag 't niet meer! 't Kan me niet meer verdomme; 't is toch uit! — Laat me gaan! — Nóóit heb ik 't gehad, nóóit 'n druppel. Niet gekookt, niet ongekookt, nóóit! Wij zullen geen typhus krijge van de melk — typhus van de honger misschien.

Moeder. Jònge . . .

Jacob. Nóóit, nóóit, nóóit 'n druppel! Dat is geen drinken voor ons. Da's drinke voor lui die geld hebbe, niet voor arme bliksems.

Moeder. Jezus!

Dokter. Stil nou jongen . . .

Jacob. Nóóit! nóóit! nóóit! (*hoestbui*). Nóóit! nóóit!

Moeder (*woedend*). Waar moest 't vandaan komme . . . ?!

Jacob. Jij heb 'r geen schuld an — dat zeg 'k niet. — God mag weten wie 'r schuld heb . . . Maar *hij* weet 't wel — *hij* weet 't wel! . . . Hij kan wel voorschrijven, en hij weet 't wel . . . dat er toch niks van komt . . . En Marie ook . . . Marie ook . . . die gaat me achterna, die . . . (*bloedhoest*).

Dokter. Water! (*de moeder reikt 't hem*). Hier, drinken. Drinken, jongen. — Kom, we zullen 'r wel 's over praten, als je kalm bent. Hou je in godsnaam bedaard . . .

Jacob (*duwt den dokter met 'n stomp weg*). 'k Wil niet geholpe worde . . . (*onder het volgende herhaalde hoestbuien, zeer hevig. De dokter doet pogingen om hem te kalmeeren, maar wordt weggeduwd.*) 'k Ben niet te helpe! — eieren en melk — jij wéét 't wel — net zoo goed as ik . . . en buitelucht, in 'n steeg . . . In 'n steeg, in 'n krot, met stank en vuilnis, en menschen op elkaar gestapeld! Buitelucht . . . (*in delirium*). Weg! weg! 'k wil je niet zien! Blijf van me af! . . . Buitelucht — per meter . . . natuur — in 'n bloempot — in 'n goudvisschekom . . . en ruzie met de bure as je 'n paar vogeltjes haalt in je ellende! . . . Huichelaars! Verdomde, vervloekte, vertrapte huichelaars — dat wéte jullie toch! Weg! — weg! . . . 'k wil niet geholpe worde . . . Tuig! Tuig! — schijnheilige huichelaars!

Dokter. Hoor 's Jacob, wees nou kalm . . . Ik neem 't je niet kwalijk — je bent ziek . . . je . . .

Jacob (*barst in tranen uit*). En Marie . . . Marietje . . . Dóód — dóód — dóód moet ze, net as ik . . . Dóód! dóód! — Blijf af van me! — Blijf-af! Wèg — wèg! — 'k wil je niet zien . . . nooit meer . . . weg! (*duwt hem weg*).

Dokter (*tot de moeder*). Waarschuw me als hij kalm is. 'k Kan er niks aan doen.

Jacob. Weg! — weg! — weg! —

Dokter (*haalt de schouders op, af.*)

6e TOONEEL.

MOEDER, JACOB, LATER MARIE.

JACOB. Wèg... weg... weg...! (*Krisis van hoest en benauwdheid; dan stil.*)

MOEDER (*woedend*). Lammeling! Beroerdeling! — Nou gaat de dokter zóó weg... Die komt niet meer terug... Je moest blij weze — blij weze dat 'r nog 'n dokter kòmt... We hebbe toch geen cente!... (*geeft hem een stomp*). Kan je geen asem geve?! — Nee hè — nee hè — nou niet! Tege je moeder niet — wel tege de dokter... En vertelle van die melk en... Lammeling! — lammeling!... kàn je... kàn je dan... (*geeft hem, steeds woedender, stompen en duwen.*)

MARIE (*komt in*). Jezus... Moeder... moeder!... moeder hij is dóód...

MOEDER (*geeft een gil, staart hem aan, vlucht met de handen voor de oogen.*)

Avondliedjes.

I.

De regen houdt op, — de zon
  Gaat langzaam onder,
De aard — in die lichte bron —
  Lijkt wel een wonder!

Aan wat lang geleden is
  Denk ik geruster, —
Wat nog niet gestreden is
  Zie ik bewuster.

Het geurt in de schemering — —
  Gij blinde, buk: —
Tusschen hoop en herinnering
  Bloeit uw geluk!

II.

De aarde geurde
  Als 'n bruidsboeket, —
De hemel beurde
  Een rozebed.

De stilte bloeide,
  Alles werd stom, —
De dagvermoeide
  Rustte alom.

Een arm mensch leunde
  In de schemering, — —
In zijn tranen kreunde
  Hij — lieveling!

III.

De avond is gevallen,
  De dag gaat dood, —
De boomen worden allen
  Wonderlijk groot.

In de verte, in de landen,
  Daar ligt wat goud, —
De nacht maakt onze handen
  Zoo stil — — zoo oud.

Schoonheid hebt gij ons leven
  Eenmaal gekust,
Dan gaan wij t' avond even
  Zwijgend te rust.

IV.

Als 'n groote rozestruik
Vlamde de zonnepruik! —
    Ik lag in de schelven,
        En dacht aan niets.

Als 'n rijpe bloementros
Bloeide de zonneblos! —
    Ik dacht aan mijzelve,
        En nog aan iets.

Als 'n woedende klaproos
Leek de avond — zoo boos! —
    Ik dacht aan een ander,
        Te lange lest.

Als 'n rododendron
Stierf de avondzon! —
    Denken we aan elkander,
        Dat is het best!

V.

Vouw in de bleeke avonden
Uw matte stille handen
Over al de warme wonden
Van de dag — — en zijn schande; —

Over het leven gebogen
En zijn eindeloosheden —
Open uw schoone oogen,
Twee teedere gebeden; —

Rijs! rijs! door de naakte nachten,
Tot de onsterflijke rijen
Van stralende starrevrachten
Over uw voorhoofd glijen! —

C. S. Adema van Scheltema.

Sint-Jansvuur.

De booze winter spert zijn kaken open,
Jaagt dood door 't late leven in de lucht.
De moede blaad'ren sneuv'len, en bij hoopen
Ziet men ze dwarr'len in vergeefsche vlucht.

Een roode haan schreeuwt van de boere-daken
Zijn kukeluku; hij ratelt in de lucht
Zijn wee... maar wacht, straks stookt in d' oude vaten,
Het volk Sint-Jansvuur, lente's oud geneucht.

Het volk: wiens boezem gaat voor hen niet open?
Zij vieren feest op d' oude hechte wijs,
Men ziet ze blij naar 't nacht'lijk blaken loopen,
En ieder draagt wat mee: hout, teer of rijs.
En van dit vuur uit d' overouden tijd
Weet sàmen men één vreugde zich bereid.

J. Rodenrijs.

Van twee blau' oogen.

't Was een heel armzalig koetje, dat zich voeden moest met het gras langs den wegkant. Stientje zelf was ook schraal. Haar vaal zwarte-groen rokje, kort, tot op de helft der kuiten, was aan den zoom gerafeld. Om 't bovenlijf was een paarsig glad jakje, Zondagsch jakje, voor allen dag genomen, omdat het daagsche niet langer meê-kon. Ook paars de kousen met zwarte voet-enden, in de klompjes, die waren als aardige schuitjes, en guitig tipten de punten omhoog, als wipneusjes van grappige meisjes.

Stien had paars-roode wangkleurtjes van buitenlucht en door 't vaak met groene zeep wasschen. Hoofd onbedekt, zag je haar droog--blonde, wittig-geel-bruine haren, naar achteren weggetrokken en tot een treurig plokje opgenomen met een schoenveter.

Armoedig geheel: schraal boerenmeisje en 't magere koetje langs dorren landweg.

Maar rijk was het blauw van de oogen van 't meiske, van een wondere blauwte, door het heel dikwijls staren naar hemel. Weg was al 't vale der kleeding, het gore van 't haar, als je keek in diè diepten van hemel, in die heldere vensters der ziel van 't kindje.

En een och-zoo-klein handje, dat klopte op den nek van 't beestje en „Vort Jonkie!" zei ze. En het touw twee, driemaal om 't handje--dun, liep 't meisken nu voort naast haar koetje: ze wist zoo een heerlijk koel plekje, waar Jonkie rijk'lijk kon grazen. Klop, klop ging 't getrap van de klompjes en wisselde af met het hoevengedoı van de koe, gedompt op den landweg.

Zoo liepen ze ver langs 't wegje: het rafelrokje om de kuiten van 't kind verplooiend, het beestje grazend met den staart aan 't bewegen. En Stien haalde vlijtig wat breiwerk te voorschijn van tusschen het zwarte-groen bovenste rokje, dat ze optilde, en rood-baaien daar-

onder. Jonkie liet ze vrij, gerust hoor: 't was zoo een mak beestje. Nu gingen de elleboogjes uitsteken naast het rompje in paars Zondagsche lijfje. En zoo mooi als die elboogjes rondden en zoo regelmatig en rustig bewogen bij het insteken-omslaan-doorhalen-vallenlaten! 't Werden een paar — altijd paarse natuurlijk — Zondagsche kousen voor vader, daar hij niet in mocht werken, maar Zondag's naar kerk meê zou gaan.

Bij 't plekje gekomen, dat ze wist, dat zoo stil en zoo koel was en zoo goed om te grazen voor Jonkie, deed ze het breigerei weg tusschen 't onder-en bovenrokje, in den smoezelig-witten vierkanten zak. Het beest, gewend malsch gras hier te vinden, geluidde van blijdschap bij het vreugdend herkennen van 't grasveld. En Jonkie scheurde schurend het gras met schrapende slieren der tong.

Zelf ging ze liggen, plat op den buik, in schaduw van drie dunne boomen. Eerst 't warm-roode kopje op 't vocht-groene gras, maar niet lang, uit angst voor insecten. Toen de elbogen op 't gras en kaakjes in handen, ging ze zoo turen in weg-zijn der oogen naar het blauwe oneindig, waar enkele wattige wolkjes verwoeien, luchtig verwoeien in witte ijlheid als tulle van aannemelingen of bruiden.

Strak stonden de twee hemels nu tegen elkaâr in, beide teêrblauw en beide oneindig. Door strak-blauwe vensters zag de eene hemel in d'and're: luchtig-blauw zieltje in grootsch-blauw gekoepel rondomme.

En héel in de verte, waar weiden zich lijnden aan 't luchtblauw, zag ze twee torentjes spitsende op in het leêge: één van haàr kerkje en één van het and're. En daarachter en naast een vaag groen van wat boomen, héel ver, wazig-ver.

En al dra lag het klompenpaar weg in 't gras; nu gingen de beenen omhoog, dan weêr vielen ze paars en zwart in 't gras neêr. Zij vond zich zoo daar wel frisch, met den wind langs beenen en lichaam.

Dof paars in 't warm-schaduw-groen gras; de koe, wit-en-zwart, een eind verder. Grappig het paars-en-het-zwart van de grof-wollen kousen, zoo zonder de klompen.

Zoo lag ze te turen, steunend het hoofd in de handen, de rein-blauwe oogen in 't blozende hoofdje. Waarom ze zoo tuurde, waarheen? . . .

Dicht bij haar deed zich Jonkie te goed aan 't gras, waartusschen veel malsch-lekkere klaver.

Soms plukte wel Stientje zoo'n blauwend rood bloempje, haalde voorzichtig een buisje er uit, dat ze uitzoog om zoet-heerlijken honig. Maar dan weêr tuurden de oogen van 't meisken in 't oneindig-bewegingloos-blauwe rondomme en tuurden... en tuurden...

Zoo voelde zich Stientje heel gelukkig.

D. FULDAUER.

Amsterdam, 1900.

Het Nieuwe Paard,

DOOR

D. FULDAUER.

Op 't brokje land achter de woning, waar, tusschen het armoedig verveloos erfmeubilair, treurig en verwaarloosd het gevaarte van de hooischuur vierhoekig opstaakte, totwaar het rietdak de staken verdeelde in tweeën — de afgepaste stukken ònder het dak èn de einden, die als zwarte klaag-armen opstrekten de lucht in —; hier, tusschen een sloot en een vaartje, een afgeveend grachtje, stond de nieuwe merrie, den kop omlaag, grazenszat te denken, verstandig te praten met zichzelve, in een tijdelijk rustigzijn van 't jonge bloed.

Dáár hadt je de sloot, een vies goor groenwatergeultje, waar wat potvischjes, wat stekeltjes met de zwarte glij-ruggetjes doorheen schoten, stil maar voort gleden, zonder rimpeling te maken in 't droef--stille water.

Over de sloot dempte een zacht bruin dammetje, waar gras-sprieten hard uit òpgroenden. Midden erop een oud molmen hek-

ketje, van een meter op den hoogsten stijl; naar den anderen was 't schuin heengezakt, wat 't gelijk had. Nu stond het daar zoo recht gezellig te hangen, voelde zich daar eigen door de járen en járen, die 't op het bruggetje stond te vermolmen, lam-lendig, ongegeneerd.

Langs den anderen kant van het erfje liep de veenvaart, van een zwart-helder water, zwart door den doorschijn van donkeren bodem. Wijl aan den overkant van 't vaartje zwart òpstonden de sepia veenhoopen, rietbedekt.

Het erf was maar een klein gedeelte van 't strookje veengrond tusschen sloot en vaartje en van 't overige afgescheiden door een afrastering van nieuwe paaltjes en ijzerdraad. Hier, achter dit paaltjesgelid, leefden een veertigtal ganzen als wit-en-gele kortgesteelde reuzenbloemen uit 't grasgroen blinkend.

De nieuwe merrie op het triestige erfje, waar groot en somberend de schaduwen van hooiberg, woning en schuurtjes overheen treurden, wist niet, hoe ze 't had, begreep zich daar niet, gewend als ze was aan ruimte en dagwitheid. O die benauwenis! Links en rechts het water, àchter de paaltjesversperring voor ganzenland, vóór het woonhuis met hooischuur en varkenskot.

Soms had ze visioenen van heel veel land, vlak-groen en gillend van zonnehevigheid, waar je kon draven, draven, tot je bevend van vermoeidheid moest blijven staan, hijgend en zweetend, maar met een zatheidsgevoel in je, toegegeven hebbend aan een heerlijk jeugd-willen.

In den koestal stond de boerenfamilie rond den vreemde; kleine Kee zat apart aardappelen te schillen op 't plankier, dat den zwart-blauw steenen grond langs één der muren voor een deel bedekte. Hierop naast een oude kachel een plomp wit-houten tafeltje en twee stervende rietstoelen, waar dichtbij Kee zat.

Handig deed ze den aardappel rondgaan en schoof ze met 't kort groentemesje de schil àldoor een eindje verder van 't aardappellijf af, tot deze als een onzuivere spiraal afbrekend neêrzakte tusschen 't kleibruin in den houten bak. Dan werden vlug met het kort in de hand gehouden mesje de oogen weggepikt en viel lichtroomkleurig met een dof plekplok de aardappel in het licht-opspettende emmerwater.

Dof-kreunend lag maar de bonte, die voor drie dagen had gekalfd,

met de groote òp-treurende vraagoogen, òpkijkend in hun slijmwaas naar den baas en de vrouw en de knechts, naar den vreemde, door wiens fixeeren onrustig ze verder rondkeek naar de twee buurjongens, die bij 't hooien hadden geholpen.

't Was alles best gegaan, hij en de vrouw hadden gewaakt, een pracht van een kalf, meneer! Nee, de veearts was niet noodig geweest, ze hadden niet eens hoeven helpen.

Toen zochten de oogen van den vreemde het kalf in het vak, waar de bonte lag. De baas, die begreep, begon te lachen, met een grijns-vertrekken van het stroeve gezicht, wat de groen-bruine tandstompjes ontdekte, omhooglachend het wangvleesch, wat de oogen smal toekneep. En legde hij uìt, dat hij handelde in vette kalvers, dat die apart werre gehoue, wat dat een zorg was en een speculatie: elk kalf kreeg per dag van acht tot tien kan melk, behalve het meel en de eiers, aànvulde de vrouw. Al de boerengezichten keken nu lacherig om zoo'n stadsmeneer, die dàt nog niet eens wist. En bij het uitleggen van vader was kleine Kee — die zoo genoemd werd, omdat ze de jongste was gebleven, schoon ze al twalef was — met even-open mond stil blijven zitten, een donker streepje tusschen de wijkende frisch-roode lippen, de tanden onzichtbaar. Zóo, met in de linker een juist aangesneden aardappel, in de andere het mesje, dat klaar bleef staan om te schillen, keek ze vader maar aan, in éen staring, stil zoo omkoepeld door een spheertje van aandacht, van rust, of ze dat nooit eèr gehoord had èn groot verwonderd over de domheid van die stadsmenschen.

Den vreemde, die van alles vroeg, begreep ze niet. Hoe of-die zich niet schaamde voor boeremenschen, zoo'n heer, die natuurlijk allemaal boeken kende en uit had geleerd, die Fransch verstond, zooals de pastoor en de zoon van burgemeester. Maar ze vond dat toch wel mooi in dien fijngekleeden heer met z'n zachte bleeke huid, dat hij zich zoo eenvoudig door haar groven vader en moeder, ja door de minste arbeiders liet onderrichten. En dat hij zooveel belang stelde in hun doen, in de dingen van hun eenvoudig leven, gaf kleine Kee wat eigenwaarde, deed haar met minder minachten zien het geleef om haar heen, zonder moois van boeken en kleêren, het maar meêgeleef met de koeien en ganzen. Dit in-willen-dringen in hun leefbizonderheden, waar hij toch niets meê te maken had, bracht den stadsheer wat dichter bij waar zij stond en niet bleu, zooals anders

tegen menschen, die geen kiel droegen als vader en de arbeiders, leî ze opeens mes en aardappel in den bak, door dat beweeg de stilte-omkoepeling scheurend en verbandloos met wat gesproken werd — zoo weg in eigen gedenk was ze geweest — vroeg ze: En ga je nou meê de nieuwe merrie zien? dan zal ik 'm voor je vangen.

De baas ging naar de ganzenwei met een zak voor de veêren, die anders het water inwoeien. 't Was in den ruitijd.

De vrouw ging naar de woonkamer en kleine Kee ging met den vreemde naar buiten. Kee vooruit, liet de deur achter zich toevallen, zoodat hij die bedremmeld moest tegenhouden: Kee was in vrijheid gedresseerd. Zij snel bukkend stond tegen den stalmuur, één been òp tegen de knie van het andere, den tweeden klomp aan te doen, die wat klein was. Ze groeide zoo sterk. En in 't gelid van klompen links van de staldeur was nu een openplekking van steenblauw, waar Kee's klompenpaar had gestaan.

De merrie, een jong rondbuikig vlekpaard, stond nog net zoo, zich betooverend met de droomgezichten uit haar kortgeleden eerste jeugd. Daar zag ze de andere beesten, paarden en koeien, die de wei bevolkten, en vooral één groot paard, dat dikwijls bij haar ging staan, liefkoozend den hals over haar leggend, zóo innig, dat ze haar jeugdig onervaren zelf veilig voelde, aangenaam-rustig ommanteld door die belangelooze koestering van moederlijf. En, o het wijde, één blindcirkel van oneindigheid, van zacht-groen land, dat wegliep naar luchtblauw, waarvan het scherp was afgelijnd als 't zonnelicht strakte, daar 't zoet meê vervloeide bij 't langzaam-aan vallen van donzige nachtgaas over de weiden. Dan 's ochtends weêr 't hel-lieve leven, het blij zich lostintend land, eerst met wat vlokkige dauwnevelranden langs horizon, tot langzaam openbrak het oosten en het zoo vreemd zich daar kleurde, zoo niet-te-begrijpen-vreemd. Dan rees je op met de zon en schudde het dauwglinsterend lijf en at dan een plekje van 't gras, dat lekker smaakte en prikkelend door dauwvocht. En ja, nu te weten je vrijheid, je vrijheid, je vrijheid! Maar eerst als wegvlogen de leeuwerikken en koekoeken, dan wier je pas vroolijk. Dan was àl 't land weêr voor jou en schrikte je niet van opvliegenden vogel voor je voeten, kon je vrij rennen om de morgenfrischte, om dat kou-sidderen te overwinnen.

En nu nog bij het herinneren alleen gingen de genotsrillingen

over haar heen, alsof lucht zich verplaatste onder haar huid. die golvend bewoog. En de korte manen opzwaaiend van den strijdlustigen kop, de lange neusgaten opendrukkend om àl maar lucht in te halen, inkrimpend op de spiertrillende achterpooten, deed ze een heftigen voorwaartschen zet en een paar draafsprongen, tot ze, den kop kort, plots staan blijven moest voor de ijzerdraadversperring. En treurnisvol, als leeuw achter tralies, verslagen, versuft, bewoog ze zich niet, alsof ze niet door een kleine moeite over alle hindernissen kon heenvliegen naar de innig begeerde vrijheid. Maar suggereerend stond daar het paaltjesgelid, dat haar verlamde geest niet weg kon denken, dat ze zag driemaal hooger dan 't was en daarom gevaarlijker om over te springen. En stil terugloopend, met lamme korte stappen, voelde ze de ontzetting van haar leven. uittreurend door haar groote suffe oogen. 't Moeten voorttrekken den zwaren wagen met vetgemeste kalveren heel naar de stad, die ze schuwde, waar ze iedermaal schrikte en 't haar zoo bevreemdde. En terug heerlijk blij den leêgen wagen niet meer voelend, alleen hoorend het knorpiepen der assen en het gebolder over den weg van de kar. Gingen ze verder steeds van sombere stad, werd de omgeving àl liever en liever, bekender, eerst langs het water, dan eindelijk tusschen de weiden door, waar je vroeger gedraafd en gespeeld had in het heelemaal open weide-tehuis. Thuis bij den baas weêr wier je uitgespannen, moest je naar 't doodende, sufmakend erf, dat je nòg erger leek na al dat wijde, dat je pas hadt gezien, door al die weiden, die je treiterden, treiterden, als je ze langs liep.

„Wil je rije?" vroeg Kee, die zelf nog nooit op de nieuwe had gedurfd.

„Moet je n'm eerst vange", zei de vreemde ontwijkend, hopend, dat 't beest zich niet zou làten vangen. „Hoù je van paarden?" Kee knikte ja. „En van koeien?" „Nee, niemendal, die binne zoo smerig en varrekes, bah!"

„Kee, wat wou jij nou graag worde? Hoù je van 't land?" Opeens werd ze stil, geleund tegen 't hooi, den vork draaiend door de handen. „Zou je liever in de stad wonen?"

En heftig verheugd, dat de vreemde geraden had, wat ze zelf nog niet zeker had geweten, dat ze niet eens durfde koesteren in haar denken, zei ze, de strakblauwe oogen opschitterend naar hem: „Hè ja!"

„Zou je er àltijd willen wonen, nooit meer zien 't land en de beesten, èn de bloemen en de visschen en de vogels, heb je daar wel aan gedacht?"

Dien overgang vond ze wat sterk, maar de schittering van avondstad, die ze eens had gezien met vader in den winter, had zoo verblindend gewerkt op haar vreemde zieltje, dat ze er naar toe zou vliegen, wanneer wist ze niet, waarom wist ze niet, zooals een vlinder van buiten in passie voor blindglans dood zich gaat schroeien in stadsvlam.

„'t Is hier veel beter, kindje, veel veel beter en mooier. Je houdt toch wel van mooie dingen? Bij ons is 't alles namaak, al 't moois van de menschen is niets bij jouw lieve naïfzijn, bij dit droevige aardhoekje hier, bij heerlijke Hollandsche weiland. Eén bloempje, zooals 't lief staat te bloeien bescheiden aan den slootkant, is meer dan àl, wat de menschen gemaakt, is dieper van schoonheid en waarheid. Zie je Kee, nou praat ik als 'n boek, omdat... e... omdat ik een rare snijboon ben. Toe, vang 'm nou is!"

Kee heelemaal beteuterd en haar illusies geknakt in het bloeien, ging op de merrie af, pogend de manen te pakken, bang voor een trap van de achterpooten. Maar het paard draaide behendig opzij met den kop en keerde zich om. De jongens van buurman, die het laatste hooi hadden binnengebracht, wilden helpen, maar dorsten ook niet. De merrie liet ze zelfs niet naderen, maar draafde onrustig heen en weêr tusschen haar weifelende belagers.

„Laat maar staan", zei de vreemde, maar Kee resoluut liep recht af op den paardenkop, heldhaftig grijpend naar de manen, maar het beest dook onder de grijphandjes door en liep zenuwachtig op een sukkeldraf naar den slootkant. Maar dáár stonden de jochjes te wachten, de armen omhoog als kleine molenwieken, te wachten om dadelijk weg te loopen, als 't paard wat te dicht bijkwam. Maar dit keerde zich om, toen 't de jongens zag dreigen en liep terug met den kop naar de ganzenwei langs 't paaltjeshek.

„Kee, kee!" kwam opeens de stem van de vrouw, maar Kee ondeugend gaf geen antwoord. „Ik mot nog gedaan schille", zei ze met een guitigen verstandhoudingsblik naar den vreemde. Kwam de vrouw zoekend het erf op. „Je kan toch wel antwoord geve, nest dat je bint; allo in huis! Allo daar jongens, laat 't paard met rust. Hièr zeg ik, beest van 'n meid. Jìj maakt 'm weer schichtig".

„Meneer wou zoo graag rije," Kee jokte.

„Is 't wáar? En kenne jullie 'm met z'n alle niet vange? Wel allemachtig!"

En kalm ging ze op 't paard af, dat zich door haar of den baas altijd gedwee liet grijpen. Maar nu, verbitterd door de vervolgingen een half uur lang, schoot 't zijlings uit. Toen nijdig roepend de vrouw achterna kwam, toen het naar de sloot gedreven bij 't dammetje stond, toen het zag over den weg de oneindigheid van weidegroen en achter zich wist al het verschrikkelijke van erfleven met geplaag van menschen en kinderen, toen vloog het woest op omhoog over het molmhekje heen, dat een knauw kreeg van éen der achterpooten. En nu even stilstaand, brieschend en sidderend langs de heele huidoppervlakte, schoot het voort langs den weg, de manen vol strijdlust omhoog en dan weèr neèrwaaierend over den nek: nu had het de ruimte.

Plots was een stiltekou gevallen over het erf, ieder stond sprakeloos, beteuterd en allen bang voor den baas. Kleine Kee's mond trok met zenuwschokjes, 't heele gezichtje stond naar huilen. Maar de boerin, het eerste hersteld, schreeuwde naar vader, die kwam met de zak van het ganzenland. Die zag het snellende paard, herkende zijn eigen en rende dwars naar de sloot, sprong er over en 't paard achterna.

Moeder, bang, dat Kee straf zou krijgen, nam haar in huis, liet haar de aarpels gedaan schillen. „Zeg maar niet aan vader, dat jen't gejaagd hebt." En kleine Kee dood-wit ging weèr zitten schillen op 't plankier in den stal, werktuigelijk de aardappellijfjes ronddraaiend tegen het mesje, met al maar het vreeselijke van paard-op-de-vlucht voor haar oogen. Maar 't was moeder d'r schuld geweest, zei ze. Toen de vreemde binnenkwam, spraken ze geen van drieën. Ze voelden zich als samenzweerders, die overbluft waren door het gevolg van eigen misdaad.

„Ga je nou weg?" vroeg Kee, toen hij zijn overjas aandee.

„Ik moet om vijf uur in stad zijn. Maar 'k kom wel 's weèr. Vader zal de merrie wel pakken, hoor kleintje. Bij de mole zulle ze 'm wel tegenhoue".

Kee hoorde het laatste niet, maar zei zachtjes een aardappel zinken latend in den emmer: „Naar stad, hè 'k wou, dat ik meê mocht".

„Later 's Kee, als moeder en vader 't willen hebben. Dan laat ik je alles zien, wat er bij ons te zien is. Maar 't is hier veel beter".

En groetend de hem genegen menschen en dingen ging die heen door de staldeur. Een aardappel plekplokte in 't sputterend emmerwater, de bonte loeide 'm goeie reis toe.

Nog even tegenstribbelend, den kop trotsch oprukkend, kwam de nieuwe merrie terug met den boer. Die gaf haar een mep voor den kop en nog één en nog één en tam sjokte ze weêr naar 't erfje, waar de baas haar vastbond.

Amsterdam, 12 Mei 1901.

Eroos.

(fragment.)

De dagen lengen zich in lichter glansen
Vasanta kwam in zongeweven kleed
De golven gaan met zilvren helmen dansen
Nu zij bevrijd van vloeiend-golveleed.
Haar oogenlicht straalt ver de landen over
't Jong leven wekkend met haar meisjesoog
De blijde hemel welft in blauwe boog
Om 't kleurend bloemprieel en lachend loover.
Fel zonneleven breekt in gloeiing uit
Der lente blijheid doet àl oogen blinken
De teere bloemen doen een lied opklinken
Der klare hemelluchten blije buit.
Hoog over wijdgespreide witte wolken
Weeft 't zonnekind een blinkend lichten rand
En als haar stervenspracht verroodt het land
Gaan goudomzoomd ze 't luchteland bevolken.
De machtge schoonheid van dat stervensleed
In stiller lieflijkheid de ziel beroerend
Is nog met feller drang verwachting voerend
Naar blijde stond die 't licht verrijzen weet.
Door 't steeds weer wachten naar die stille vreugd
Wordt lieflijker ze nog dan ooit te voren
En 't stil verlangen gaat nooit meer verloren
Naar wat zoo bloemeteer het hart verheugt.
De jonge ziel voelt zoo 't verlangen bloeien
Naar 't zachte oog, waarin de ziele blinkt
Die al haar teerheid in één blik uitzingt
Tot beiden weenend tot één ziel vervloeien.

Der Stilte stem ruischt door den bleeken nacht
De boomen luistren droomend naar 't geluiden
Dier nachtmysteries, die 't geheim beduiden
Der klanken, die de stilte fluistrend bracht.
De vijver is een strak gespannen kleed
Van klare manestralen als doorweven

Soms doet het water éven rillend beven
Als 't windekind langs hare oevers schreed.
De hooge strijdens-moede populieren
Verdroomen in die zoete melodie
Hun leed van herfst en snelle winden, die
Om 't stervend hoofd hun zege kwamen vieren.
Zij zijn zoo droevig nu ze sterven gaan,
Zijn 't manestralen die vertroosting brachten?
— Wijl staan ze‿in roereloos gelaten wachten —
Of is 't verwachtings levenlooze waan?

Is zóó niet liefdes innigste beroeren
Waarvan de moeder stil aanschouwen is
In 't saamgevoelend heilgeheimenis
Dat menschendaden snel het heil ontvoeren?

Eens weer...

Nu kleurt de pracht van roode vlammengloed
De rosse landen met de asch gedekt
Waaruit nog jammerend donkre wallem rekt
Als 't vuur gaat blusschen in 't onschuldig bloed.

Een kerstenvolk brengt broederlijk beschaving
Aan d'armen broeder, die in vreedzaamheid
Zijn land bebouwde; in stille eenzaamheid
Van aardemoeder drinkend 's levens laving.

Eéns weer zie ik de landen golvend vloeien
Van ruischend graan, als gaat de groote zee...

Zie 'k weer in kracht het sterke volk opbloeien
Als palmboom, zwaar gedrukt door heugend wee.

Diep in hun ziel gaan ze de wraak bereiden
Tot 't land is wit om 't koren af te snijden.

Rotterdam. ARIE VERHOEF.

Fragment uit „Bosch-Idylle".

Toen leek het bosch 'n landschap uit een droom.
Hoog tegen heuvels stormden donk're stammen
als reuzen; kleine boompjes leken rammen,
versierd door kinderhand met bloemen uit de wei;
weer and'ren twee geliefden, zij aan zij
vol zoet gepraat en innig zacht gestreel.
Vól van gedaanten was het bosch met veel
gefluit van vogels — — — — —

G. H. P. Jr.

Werkers.

In avondglans spint zich het dorpje stil;
  De adem van de Nacht ligt dáár geboren!
  Nu komt heur Koningin als Ziels-Licht gloren!
En spreidt fluweelen sluiers, zacht van wil!

Een kleed van zegen rust op moede werkers;
  Wier oogen zien geen kleuren-aureolen,
  Die Licht-ontvloeiend om hun sponden dolen!
Om te bevruchten eens hun zielen-kerkers.

En als een lelie-knop uit donk'ren vijvergrond
  In maagd'lijkheid heur zilver-kopje ontplooit,
  Door 't heimlijk zweven van de zonnebruid —
Zóó naakt voor *u* de heerlijk-heil'ge stond
  Waarin uw lelie-ziel in zwijgend-stil geluid
Op Nachtbeek wiegt en zilv'ren Woordklank strooit.

WALTHER VAN WEIDE.

Levana en Onze-Lieve-Vrouwen der Smart

DOOR

EDWARD B. KOSTER.

Uit „Suspiria de Profundis" van THOMAS DE QUINCEY.

enigmaal zag ik te Oxford Levana in mijn droomen. Ik kende haar aan haar Romeinsche symbolen. Wie is Levana? Gij lezer, die zegt niet veel tijd te hebben voor zeer veel geleerde kennis, zult niet boos op me zijn als ik 't u vertel.

Levana was de Romeinsche godin die voor het pasgeboren kind den eersten dienst van veredelende vriendelijkheid verrichtte, — kenmerkend, door die handeling, voor de grootheid die den mensch overal eigen is, en voor de goedertierenheid van onzichtbare machten die zelfs in heidensche werelden somtijds nederbuigt om die grootheid te staven.

In het allereerste oogenblik der geboorte, als het kindje voor het eerst den dampkring van onze door rampen bezochte planeet inademde, werd het op den grond gelegd. Maar onmiddelijk daarna, opdat niet zulk een grootsch gewrocht der schepping langer dan één oogenblik daar zoo laag terneder zou liggen, hief, hetzij de hand des vaders, als vertegenwoordiger van de godin Levana, of de een of andere naaste verwant, als vertegenwoordiger van den vader, het omhoog, beval het rechtop te blikken als de koning dezer geheele

---

Aanteekening. Thomas de Quincey, beroemd als Engelsch stylist, schrijver o.a. van „Confessions of an English Opium-Eater", leefde van 15 Aug. 1785—8 Dec. 1859.

wereld, en bood den sterren het voorhoofd ervan aan, misschien in zijn hart daarbij zeggend: „Ziehier wat beter is dan gij!" Deze symbolische handeling verbeeldde de taak van Levana. En die geheimzinnige vrouwe, die nooit haar gelaat openbaarde (behalve aan mij in droomen), maar steeds door vertegenwoordiging handelde, ontleende haar naam aan het Latijnsche werkwoord (thans nog een Italiaansch werkwoord) *levare*, opheffen.

Dit is de verklaring van Levana, en daardoor is het gekomen dat sommige lieden onder Levana de beschermende macht hebben verstaan welke de opvoeding in de kinderkamer bestiert. Zij die zelfs door geen voorafgaande voorstellingen of nabootsingen eenige verlaging van haar ontzagwekkenden beschermeling bij zijn geboorte wilde gedoogen, kon nog veel minder ondersteld worden de werkelijke verlaging te gedoogen welke gepaard zou gaan met het niet-ontwikkelen van zijn vermogens.

Daarom waakt zij voor de opvoeding van den mensch. Nu was het woord *edŭco*, met de voorlaatste kort, door een proces dikwijls waargenomen in de kristallisatie der talen afgeleid van het woord edūco, met de voorlaatste lang.

Al wat *uitvoert, doet uitkomen* of ontwikkelt, *voedt op*. Daarom wordt met de opvoeding van Levana bedoeld, — niet het armoedige samenstel dat werkt door a-b-boeken en grammatica's, maar dat machtige stelsel van centrale krachten, verborgen in den diepen boezem van het menschelijk leven, hetwelk door hartstocht, door verzoeking, door weerstandskracht, steeds op kinderen macht uitoefent, — zonder dag of nacht te rusten, evenmin als het machtige rad van dag en nacht zelven, welker oogenblikken, als rustelooze spaken, altijddoor opglimmen onder het wentelen.

Indien dan *deze* de diensten zijn met welke Levana haar taak verricht, hoe diep moet zij dan niet de werkingen eerbiedigen van het leed. Maar bedenk lezer, — dat kinderen niet onderhevig zijn aan zulk een leed als het mijne. Er zijn twee beteekenissen van het woord *gemeenlijk,* — die van Euclides, als wanneer het *over het algemeen* beteekent (of over de geheele uitgestrektheid van de *soort*), en in een dwaze beteekenis van dit woord, als wanneer het *gewoonlijk* beteekent. Welnu, het zij verre van mij te zeggen dat kinderen over 't algemeen vatbaar zijn voor een leed als het mijne. Maar er zijn er meer dan waarvan gij ooit gehoord hebt die sterven van leed in

dit ons eiland. Ik zal u een vaak voorkomend geval vertellen. Het reglement van Eton vereischt dat een jongen die daar van een beurs studeert er twaalf jaar moet vertoeven; op achttienjarigen leeftijd is hij boven de jaren, bijgevolg moet hij er op zijn zesde jaar komen. Kinderen op dien leeftijd van moeders en zusters weggerukt sterven niet zelden. Ik spreek van hetgeen ik weet. De kwaal wordt niet bij den burgelijken stand vermeld als leed; maar *dat* is het. Leed van dien aard, en op dien leeftijd, heeft er meer gedood dan er ooit onder zijn slachtoffers zijn gerekend geworden.

Daarom is het dat Levana dikwijls gemeenschap houdt met de machten die eens menschen hart schokken: daarom is het dat zij verzot is op het leed. „Deze jonkvrouwen", zei ik zachtjes bij mijzelven, de dienende geesten ziende met welke Levana zich onderhield, „zijn de Smarten; en zij zijn drie in aantal, zooals er van de *Gratiën* drie zijn, die des menschen leven bekleeden met schoonheid: van de *Parcen* zijn er drie, welke het donkere tapijt van 's menschen leven op hun mystiek getouw weven, steeds met kleuren gedeeltelijk droef, somwijlen toornend in tragisch karmozijn en zwart; van de *Furiën* zijn er drie, welke misdrijven die schrijden aan deze zijde des grafs bezoeken met vergelding opgeroepen van gene zijde; en eertijds waren er zelfs van de *Muzen* slechts drie, welke de harp, de bazuin, of de luit stemmen in harmonie met de groote refereinen van 's menschen hartstochtelijke scheppingen. Deze zijn de Smarten, alle drie van welke ik ken". De laatste woorden zeg ik *nu;* maar te Oxford zei ik: „Eene van welke ik ken, en de andere ook *zal* ik zekerlijk kennen". Want reeds, in mijn bruisende jeugd, zag ik (dof uitkomend op den duisteren achtergrond mijner droomen) de flauwe trekken der geweldige zusters. Deze zusters — met welken naam zullen wij hen noemen? Als ik eenvoudig „De Smarten" zeg, dan zal er kans zijn dat men de benaming verkeerd verstaat; het zou verstaan kunnen worden van individueele smart, — afzonderlijke gevallen van smart, — terwijl ik toch een benaming verlang die de machtige abstracties uitdrukt die zich in alle individueele lijden van 's menschen hart belichamen; en ik wensch deze abstractie voorgesteld te zien als persoonsverbeeldingen, dat wil zeggen, als bekleed met menschelijke kenteekenen van leven, en met verrichtingen welke doelen op die van het vleesch. Laat ons hen daarom noemen *Onze-Lieve-Vrouwen der Smart.* Ik ken hen volkomen en heb gewandeld

in al hun koninkrijken. Drie zusteren zijn zij, uit één geheimzinnig gezin; en hunne paden zijn ver uiteen; maar aan hun heerschappij is geen einde. Hen zag ik dikwijls zich onderhouden met Levana, en somtijds over mijzelven. Spréken zij dan met elkander? O neen! machtige geesten als deze versmaden de zwakheden der taal. Zij kunnen stemmen uiten door de organen der menschen wanneer zij toeven in menschelijke harten, maar onder elkander is er stem noch geluid; eeuwige stilte heerscht in *hun* koninkrijken. *Zij* spraken niet, terwijl zij met Levana praatten; *zij* fluisderden niet; *zij* zongen niet; ofschoon zij, zoo docht het mij meermalen, *hadden kunnen* zingen, want ik had meermalen op aarde hun mysteriën hooren ontraadselen door harp of rinkelbom, door klavecimbaal en orgel. Evenals God, wiens dienaressen zij zijn, uiten zij hun wil, niet door geluiden die te niet gaan, of door woorden die gaan dolen, maar door teekenen des hemels, door veranderingen op aarde, door polsslagen in geheime rivieren, heraldische runen getint op de duisternis, en hieroglyphen geschreven op de tafelen van het brein. *Zij* wendden zich in labyrinthische lijnen; *ik* verklaarde de voetstappen. *Zij* gaven teekenen uit de verte; *ik* begreep de seinen. *Zij* zwoeren samen; en op de spiegels der duisternis volgde *mijn* oog het spoor van hun complotten. *Hunner* waren de symbolen; van *mij* zijn de woorden.

Wat zijn nu deze zusteren? Wat doen zij? Laat mij hun gestalte beschrijven, en hun uiterlijke verschijning: indien het gestalte ware wat steeds in zijn omtrekken golvend trilde, of verschijning het ware wat steeds naar voren schreed, of steeds in schaduwen henenweek.

De oudste der drie is genaamd *Mater Lachrymarum,* Onze-Lieve-Vrouw der Tranen. Zij is het die nacht en dag tiert en kermt, roepend om verdwenen gelaatstrekken. Zij stond in Rama, waar een stemme werd gehoord der weeklacht, — Rachel weenend om haar kinderen, en weigerend zich te laten troosten. Zij was het die stond in Bethlehem in den nacht toen Herodes' zwaard de wiegen beroofde van Onschuldigen, en de kleine voetjes voor eeuwig werden verstijfd, welke, nu en dan gehoord al waggelend over vloeren bovenshoofds, kloppingen van liefde wekten in harten van eenzelfde huis, welke niet onopgemerkt bleven in den hemel.

Haar oogen zijn zoet en ondoorgrondelijk, afwisselend wild en droomerig; meermalen zich verheffend tot de wolken, meermalen de hemelen uitdagend. Zij draagt een diadeem om haar hoofd. En ik

wist uit herinneringen van mijn kinderjaren dat zij in de ruimte kon gaan op de winden, als wanneer zij het snikken van litanieën hoorde of het donderen van orgels, en het optrekken van zomerwolken aanschouwde. Deze zuster, de oudste, is het die meer dan pauselijke sleutels draagt aan haar gordel, welke iedere hut en ieder paleis openen. Zij zat, naar mijn weten, den geheelen laatsten zomer bij het bed van den blinden bedelaar, van hem met wien ik zoo dikwijls en zoo gaarne sprak, wiens liefdevolle dochter, acht jaren oud, met het zonnige gelaat, de verlokkingen van spel en dorpsvrengd weerstond om den ganschen dag met haar zwaarbezochten vader langs stoffige wegen te trekken. Hiervoor zond God haar een groote belooning. In het lentetij van het jaar, en terwijl haar eigen Lente aan het ontbotten was, riep hij haar tot zich terug. Maar haar blinde vader rouwt aldoor om *haar;* steeds droomt hij te middernacht dat de kleine gidsende hand in de zijne ligt gesloten; en steeds ontwaakt hij in een duisternis die *nu* besloten ligt binnen een tweede en diepere duisternis. Deze *Mater Lachrymarum* heeft ook dezen geheelen winter van 1844—5 gezeten in het slaapvertrek van den Tsaar, hem een dochter (niet minder liefdevol) voor oogen brengend die niet minder plotseling naar God henenging, en een niet minder diepe duisternis achterliet. Het is door de macht der sleutels dat Onze-Lieve-Vrouw der Tranen als een spookachtige indringster binnensluipt in de vertrekken van slapelooze mannen, slapelooze vrouwen, slapelooze kinderen, van den Ganges tot den Nijl, van den Nijl tot de Missisippi. En haar, wijl zij de eerstgeborene is in haar gezin, en het wijdste rijk heeft, laat ons háár eeren met den titel van „Madonna".

De tweede zuster is genaamd *Mater Suspiriorum*—Onze-Lieve-Vrouw der Zuchten. Zij beklimt nooit de wolken, noch schrijdt zij door het luchtruim op de winden. Zij draagt geen diadeem. En haar oogen, indien zij ooit werden gezien, zouden niet zoet zijn en ondoorgrondelijk; geen mensch zou hun uitdrukking kunnen verklaren; zij zouden bevonden worden gevuld te zijn met in het niet verzinkende droomen, en met overblijfselen van vergeten waanzin. Maar zij heft haar oogen niet op; haar hoofd, bedekt met een vervallen tulband, hangt eeuwig neer, vestigt zich eeuwiglijk op het stof. Zij weent niet. Zij kreunt niet. Maar bijwijlen zucht zij onhoorbaar. Haar zuster, Madonna, is meermalen stormachtig en wild, in den hoogen razend tegen den hemel, en haar lievelingen terugeischend. Maar

Onze-Lieve-Vrouw der Zuchten tiert nooit, trotseert nooit, droomt niet van oproerige hunkeringen. Zij is nederig tot zelfs verworpenheid. Harer is de deemoed eigen aan de hopeloozen. Zij moge morren, maar het is in haar slaap. Zij moge fluisteren, maar het is tot zichzelve in de schemering. Mompelen doet zij nu en dan, maar het is in eenzame plaatsen welke verlaten zijn evenals zij verlaten is; in bouwvallige steden, en wanneer de zon gedaald is tot haar ruste. Deze zuster is de bezoekster van den Pariah, van den Jood, van den slaaf die gebonden zit aan den riem der Middellandschezeesche galeien; en van den Engelschen misdadiger op Norfolk Island, uitgewischt van de boeken der gedachtenis in 't zoete, verre Engeland; van den teleurgestelden boeteling, zijn oogen steeds omwendend naar een eenzaam graf, dat hem voorkomt als het omvergeworpen altaar van een volbracht en bloedig offer, op welk altaar geen plengingen nu meer kunnen baten, hetzij voor de vergiffenis die hij mocht willen afsmeeken, of voor vergoeding die hij mocht trachten te schenken. Iedere slaaf die te middag met bedeesd verwijt opziet naar de tropische zon, terwijl hij met de eene hand wijst naar de aarde, onze gemeenschappelijke moeder, maar voor *hem* een stiefmoeder, — terwijl hij met de andere hand wijst naar den Bijbel, onzen gemeenschappelijken leermeester, maar voor *hem* gezegeld en afgesloten; — iedere vrouw neerzittend in duisternis, zonder liefde om haar hoofd te beschutten of hoop om haar eenzaamheid te bestralen, omdat de hemel-geborene aandriften, in haar wezen kiemen verwekkend van heilige aandoeningen welke God in haar vrouwelijke borst had geplant, werden verstikt door maatschappelijke dwangredenen en thans dof wegbranden, als graflampen bij de ouden; iedere non van haar nimmer terugkeerenden Meitijd beroofd door booze verwanten, die God zal oordeelen; iedere gevangene in iederen kerker; allen die zijn verraden en allen die verworpelingen zijn, uitgebannen door de overgeleverde wetten, en kinderen van *erfelijke* schande, — alle dezen verkeeren met Onze-Lieve-Vrouw der Zuchten. Want haar koninkrijk is bovenal te midden van de tenten van Sem en den woningloozen zwerveling uit elke luchtstreek.

Toch vindt zij in de allerhoogste banen der menschheld aan haar gewijde kapellen; en zelfs in het heerlijke Engeland zijn er sommigen die voor de wereld hun hoofden even hoog dragen als het rendier, maar die in 't verborgen haar merkteeken op hunne voorhoofden hebben ontvangen.

Maar de derde zuster, die tevens de jongste is — ! Stil, fluister, nu wij van *haar* spreken! Haar koninkrijk is niet groot, of anders zou geen vleesch leven; maar binnen dat koninkrijk is alle macht aan haar. Heur hoofd, getorend als dat van Cybele, rijst bijna buiten het bereik der oogen. Zij buigt zich niet kwijnend neder; en haar oogen, zoo hoog stijgend, zouden door den afstand verborgen *kunnen* blijven, maar, zijnde wat zij zijn, kunnen zij niet verborgen blijven; door den drievoudigen sluier welken zij draagt, kan zelfs van den bodem der aarde het felle licht onderscheiden worden eener vlammende ellende, welke niet rust voor morgen- of avondgebeden, voor noen des daags of noen des nachts, voor ebbend of vloedend getij. Zij is de trotseerster van God. Zij is ook de moeder van den waanzin, en de opwekster tot zelfmoord. Diep liggen de wortelen harer macht; maar gering is het volk dat zij bestiert. Want zij kan slechts naderen tot hen, in wie een verborgen-zetelende aard is opgewoeld geworden door diep-innerlijke schokken; in wie het hart beeft en het brein waggelt door het heftig blazen van stormen daarbuiten en stormen daarbinnen. Madonna beweegt zich met onzekere schreden, snel of langzaam, maar steeds met tragische sierlijkheid. Onze Lieve Vrouw der Zuchten sluipt bedeesd en steelsgewijs. Maar deze jongste zuster beweegt zich met onberekenbare bewegingen, ijlend en met tijgersprongen. Zij draagt geen sleutel, want, ofschoon zelden komend onder de menschen, opent zij stormenderhand alle deuren waar het haar slechts vergund is binnen te treden. En *haar* naam is *Mater Tenebrarum* — Onze-Lieve-Vrouw der Duisternis.

Deze waren de *Semnai Theai*, of verhevene Godinnen, deze waren de *Eumenides* of Welgezinde Vrouwen (aldus door de oudheid in sidderende verzoeningsbegeerte genoemd), van mijn Oxfordsche droomen. Madonna sprak. Zij sprak door middel van haar geheimzinnige hand. Mijn hoofd beroerend, zeide zij tot Onze-Lieve-Vrouw der Zuchten; en *wat* zij sprak, overgezet uit de teekenen, die (uitgezonderd in droomen) geen mensch kan verstaan, luidde dus: —

„Zie! hier is hij, dien ik in zijn kindsheid aan mijn altaren toewijdde. Deze is hij, dien ik eertijds tot mijn lieveling maakte. Hem voerde ik op dwaalwegen, hem misleidde ik, en uit den hemel stal ik zijn jong hart tot het mijne. Door mij werd hij een afgodendienaar; en door toedoen van mij was het dat hij door kwijnende begeerte den worm vereerde, en bad tot het wormig graf. Heilig was hem het

graf; liefelijk zijn duisternis; gewijd zijn bederf. Hem, dezen jongen afgodendienaar, heb ik voor u toebereid, lieve zoete Zuster der Zuchten! Neem gij hem nu aan *uw* hart, en bereid hem voor onze vreeselijke zuster. En gij", — zich wendend tot de *Mater Tenebrarum*, sprak zij, — „booze zuster, die in verzoeking brengt en haat, neem gij hem van *haar*. Zie toe dat uw schepter zwaar ligge op zijn hoofd. Gedoog niet dat de vrouw en haar teederheid bij hem nederzitten in zijn duisternis. Verban de broosheden der hoop, verwelk het mededoogen der liefde, verzeng de fontein der tranen, vervloek hem zooals slechts gij vervloeken kunt. Zoo zal hij vervolmaakt worden in den brandoven, zoo zal hij zien de dingen die niet gezien mogen worden, gezichten die afgrijselijk zijn en geheimenissen onuitspreekbaar. Zoo zal hij oude waarheden, droeve waarheden, grootsche waarheden, schrikwekkende waarheden vernemen. Zoo zal hij weder verrijzen *aleer* hij sterft, en zoo zal onze opdracht vervuld zijn welke van God wij hadden, — om zijn hart te pijnigen totdat wij de vermogens van zijn geest tot ontwikkeling hadden gebracht.

Primula Verus.

(Een sprookje).

'k Heb me dikwijls afgevraagd,
Als ik door de dalen
Liep te dwalen
Lieve kleine Primula,
Wie u toch heeft willen tooien
In dat mooie
Fijne kleedje, dat gij draagt.

Laatst, mijn bloempje-onder-'t gras,
Kwam mij daar ter oore
In een akkervoore
Van een klein kaboutertje,
Hoe die reine kleurenpracht,
Geurendracht,
U als deel gegeven was.

„Dodelin", zoo sprak de peuter,
Met zijn fijn geluidje
En zijn goedig snuitje,
„Is kabouterkoning hier";
„En zijn vorstelijk verlangen",
— 't Klonk zoo aardig van dien kleuter,
„Deed ons Primula erlangen".

„Zeven kleine libels staken"
„Geerne al hun vlerkjes af",
„Om er 't kelkje van te maken, —"
„Dolven zoo hun eigen graf..."
„En de zusjes der libellen"
„Weenden traantjes, drop op drop",
„En 't kelkje ving ze op".

„Dodelin trok nu een haartje",
„Nog meer haartjes uit zijn baardje",
„Zette die als meeledraad"
„Vast in 't kelkje, dat daar staat",
„En van kleine boschkapel",
„Ook een zusje van libel",
„Blies hij met wat spitse lipjes"
„Van haar fijne vleugeltipjes",
„Toen wat goudstof in de blaadjes";
„Klaar nu waren de meeledraadjes!"

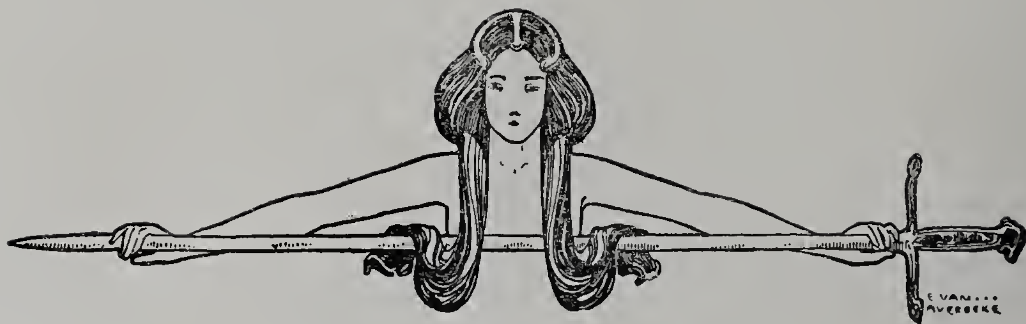
„En de kleine stengel",
Sprak de bengel,
„Maakte Dodelin zoowaar"
„Van een haar".
„Hij trok 't dapper uit zijn hoofdje".
„Geloof-je?"

't Was wel wonder, wat het baasje,
Vlug als 't haasje,
Mij daar zoo te hooren gaf,
Doch de lieve kleine prater,
Dacht ik later,
Kan het weten, want zijn maatjes
Zijn der bloemen kameraadjes.
En, — ik vond het zoo wát aardig,
Niet! Zoo'n kleine Primula
Is wat anders, dan 't gewone,
Dan het alledaagsche schoone!

Of 't nu tóch wel héélemaal waar is......

Vraag 't maar es
Als ge klein-kabouterman
Ook een keer ontmoeten kan.

Aug. D. Seemann.

Een laatste tocht.

DOOR

LUCIE DE VRIES.

In een klein dorp, is, op een lenteavond, een oude vrouw aangekomen. Zij was heel oud en toch was zij schoon, want haar oogen schitterden groot en hel uit haar aangezicht, als hadden zij zich verpuurd in rijkdom van eigen vreugde en geluk; haar bleek voorhoofd was als uit marmer gehouwen, en langs haar slapen liepen kleine aders als blauwende dooreengevlochten ranken.

Gelijk oude dorpsdamen van voorheen ging zij gekleed met een zijden rok, die in breede plooien breeder neerviel en met een kleine mantille met zwarten kant versierd. Op het hoofd droeg zij een witgepijpte muts met grooten strik.

De dorpers wisten het niet, maar zij kwam van de stad, die lag in de verte, van de stad, waar nooit iemand van het dorp was geweest. Zij kwam naar het kleine dorp dat, teer-trillend met zijn avondboomen en zijn huizekens, die in de schemering nog schenen te verkleinen, achter de bevende kruinen der boomen van den weg lag. 't Rood der zonne gloeide en brandde op de daken en de wieken van een enormen molen waren als een reuzenkruis aan 't draaien door de lucht.

Een rivier vloeide er omme in een kronkeling met staag veranderende kleuren: hier sloegen zij op in gloei-rood en verder met helgroen of flikker-geel dat, verdwijnend en weer opkomend, en nog eens verdwijnend, en nog eens, en nog eens, zich eindelijk in grijzen avondwasem verloor.

De bewoners van het dorp waren ook vreemd en simpel en van wondere naieviteit: de mannen droegen breede bruin-fluweelen broeken, en roode hemdrokken, met groote witte beenen knoppen onder de baarden dichtgeknoopt, hun breede zijden klakken hadden zij met de blinkende klep tot in de oogen getrokken; de vrouwen hadden met hare korte rokken van wollen baai, regelmatig geplooid langs hare heupen, en met de zijden halsdoeken veelkleurig geborduurd en van voren dicht bij het hart met een gouden speld vastgestoken, een kinderlijk uitzicht, dat de fijne kanten vleugelkappen om hun hoofd nog vergrootte.

Iedereen leefde er den ganschen dag op straat; de vrouwen zaten aan haar deuren; des voormiddags bereidden zij groenten en aardappelen voor het noenmaal, des namiddags waren zij aan 't naaien of aan 't breien of hadden het groote kantkussen op den schoot. De mannen waren aan hun zijde aan den arbeid; hier zat de schoenmaker luid te hameren; verder de kleermaker zingend op zijn tafel voor het open raam, daar liep de koordenmaker draaiend en windend, op en af, vóór zijn getouw en hij zag de koorden-bollen vergrooten en verdikken met het groeien der zonne; verder breide men vischnetten of maakte men groote masten voor de schuiten; heel het dorp was op straat, en, als de avond kwam zat iedereen er nog neergehurkt op het plankier voor de huizen. Men aanhoorde alsdan, zwijgend en vol angst, de vertellingen der grootmoeders, of men zat te luisteren naar den wind in de boomen of naar het monkelen van het water langs de oevers. Die simpele dingen konden hen roeren; soms hadden zij de tranen in de oogen, want al die menschen waren braaf en goed.

Op het einde van een zomeravond kwam die vreemde vrouw in het dorp. Haar bleek en kalm gelaat weerkaatste de jonge vreugde die met licht-gespeel de vroege zonnestralen gansch den dag over de weiden en over het dorp hadden geblikkerd: weiden omringden dorp en rivier met geluw-groene tapijten vol witte bloemen; breede beken liepen er door, de landen regelmatig verdeelend in talrijke vierkante beemden. Hier en daar spichtte er hoog het geel en droog geworden riet van verleden jaar uit op. Die beemden liepen in hun regelmatigheid tot aan den einder waar het een

teedere wuiving was van kruinen in 't licht der kwijnende zonne: dat licht viel nog met groote vlekken van stillevende klaarte over de velden.

Als zij 't dorp bereikte leefde het licht der zonne in hare wimpers en een vredige lach viel op haar gelaat alsof zij al de schoone jonge en eenvoudige dingen van het dorp voor de eerste maal zag. En toch dat was niet. In dit dorpje was zij geboren; zij had er eens geleefd en bemind en gelukkig geweest — het was lang geleden want zij woonde nu in de stad, in de stad van steen en metaal, waar nimmer de zonne, zooals hier in haar dorp, sidderingen van licht en warmte door 't opwuivend getwijg der boomen kwam werpen; zij woonde er bij hare kinderen die nooit meer van hier spraken als waren zij dit alles lang vergeten, en bestond het dorp niet meer. Zij dacht er altijd aan en dikwijls droomde zij het dorp zooals zij het gekend had in lang voorbijen tijd. Zij peinsde er gestadig aan en haar droom lei er gedurig een wasem van herinneringen om waarin alles schooner en mooier leek; Zoo zag zij alle dingen: de booten, het rivierken, het kerkje, de huizekens en de dorpsvrouwen met het kantkussen, de pratende schippers aan de aanlegplaats en de spelende kinders alom.

Vanmorgen toen zij ontwaakte en wat zonlicht op de daken zag, had zij, vol weemoed, aan haar dorpje gedacht.

Herinneringen die nooit in haar waren opgekomen had zij plotseling in zich levend gevoeld. 't Was of een almachtige kracht zich van haar had meester gemaakt; want zij moest weg, weg naar haar dorp, zij kon niet anders. 't Was een gek gevoelen dat zij had willen smooren, maar te vergeefs! Een onzichtbare draad had zich aan haar wezen vastgesnoerd en trok haar naar ginder. Eindelijk, zonder iets te zeggen, had zij zich aangekleed en, zonder dat iemand iets bemerkt had, was zij het huis ontvlucht als een dievegge. Haar hart bonsde en klopte in haar borst alsof zij een slechte daad had bedreven. En toch wat zij deed was niet slecht; zij vond het goed en schoon, haar geboortedorpje weer te zien, waarvan het kleinste wegelken haar zelfs iets zou te zeggen hebben, waar alles hetzelfde moest gebleven zijn, alles buiten de menschen. Haar dorp wederzien! Het werd heerlijk in haar... maar haar vlucht... daarom was zij bang... dat

gaf haar angst omdat zij wist dat hare kinderen haar zouden zoeken en uren van onrust doorbrengen.

Eindelijk toen zij buiten de stad was, werd zij kalmer en haar hart klopte niet meer zoo heftig!

Snel, zoo snel zij kon, stapte zij voort met kleine trippelstapjes, tot zij lange uren, in een adem had doorgegaan, en zij moê werd en een weinig ging rusten aan den oever der rivier. Lang bleef zij zitten want de zon, die, in den beginne, recht in 't water straalde, wierp, toen zij opstond en graspijltjes en aarde van haar kleederen schudde, reeds schuinsche stralen voor haar uit.

— 't Wordt laat, dacht zij en sneller stapte zij voort naar haar dorp, droomend van den tijd harer jeugd, dien zij er doorbracht en die was in haar zelve als een graf.

Toen zij nog lang had gegaan en weder moe werd, zag zij schielijk het haantje van haar dorpstoren in de verte; met nu en dan een goudigen weerglans draaide het even boven de boomen langs de baan.

De zonne lag al lager. Nog een paar uren en 't zou nacht zijn. Zij spoedde zich en met snellere schreden naderde zij het dorp. Hoe dichter zij kwam hoe sneller haar hart in de borst begon te jagen, hoe wilder haar bloed in de aders omstroomde, zoodat zij het voelde snokken in slapen en polsen.

Plots meer aandacht verleenend op al wat in haar omging, op al wat de trillingen van haar zenuwen in haar aan 't beven brachten, op al wat de terugwerkingen van haar gevoel ophaalden uit de diepste lagen van haar wezen verschrikte zij... Het scheen haar dat er zoovele dingen in haar-zelve lagen ingesluimerd, dingen uit hare jeugd, die zij eens met traan en lach had opgenomen, en waarop zij nooit weer had gedacht. Die dingen hadden er ongeweten hun eigen wonder leven behouden. Zij kwamen nu beeldenrijk uit haar opgerankt met frissche kleuren van vroeger.

En zie, toen zij den laatsten kronkel van den weg voorbij was en het Maria kapeleken der schippers in de verte zag, dacht zij aan de groote zwarte letters op zijn witgekalkten muur langs de rivier. „Maria bewaart al die vaart", stond er in haar jeugd. Zou het er nog staan? Zouden het nog dezelfde letters zijn? Duidelijk zag zij dat schrift van eertijds, die onhandige letters, wiegelend en waggelend, letters die bijna omvielen, maar die toch vol ontzag

waren, want telkens zij er, als klein meisje voorbijging, maakte zij een kruisken en zeide dankend een gebed.

Zij spoedde zich om dien spreuk weer te zien. Daar stond hij voor haar en zij schrok er van! Het waren de letters die zij wel duizendmaal in droom had gezien: „Maria bewaart al die vaart". Het waren dezelfde letters van vroeger; alleen waren zij wat onduidelijk geworden, omdat zij hier en daar door den regen waren uitgewischt.

Zij schenen nu op den rooden muur geverfd, omdat de witkalk gansch verdwenen was. Onwillekeurig, alsof zij zich nog kind gevoelde, was zij, gelijk eertijds, onder het maken van een kruisken, het kapeleke voorbijgestapt.

Nu naderde zij het dorp. Het lag voor haar op het einde van den weg die nog een paar malen met de rivier meekronkelde. Langs weerszijden stonden groote olmenboomen; de hoogste en grootste waren geschalmd, dat wil zeggen dat zij waren verkocht. Hier en daar waren zij van hun schors ontdaan en met rood krijt had men er den naam van den kooper op geschreven; enkele lagen verder reeds geveld langs den weg.

Eensklaps hoorde zij jonge stemmen in gekijf en lawaai. Op den oever der rivier stonden twee jongens, eerste broekventen, blootvoets met opgestroopte broeken, Zij stonden vooraan in 't water en hielden een visscherslijntje in de hand. Achter hen stonden afgeslagen potflesschen, tot overloopens toe met water gevuld en zilver-witte en donker-roode stekelbaarsjes wierpen er gedurig op.

„St. . . . 'k heb aan. — Zwijgen of. . . ."

„Ge kunt zelf niet zwijgen. Tweemaal had ik aan. . , ."

„Zwijgen moet je of ik slaag." En dreigend met de éene hand, wierp de gebieder met zijn lijn een klein, wit-glanzend stekelbaarsje boven; ras trok hij den pier uit den mond van het gulzige vischje.

„Dat is er weer een, Kees!" en hij wierp het baarsje in de potflesch die overliep.

En het oudje dacht aan den tijd toen zij nog jong was en met broers en makkers, na de schooluren, in een adem, met de boekenzakken op den rug tot hier liepen om baarsjes te vangen, of, om, stil-badend, in twee handen, als in een lepel, papelinnekens te scheppen.

Zwijgend ging zij na een stond weer verder; een laatste tocht en zij zou het dorp bereiken.

De kleine toren rees op boven de huizekens, als een reus, als een eeuwige waker van God, die zijn woorden, gestadig en altijd-aan met geluiden van goud over het dorp wierp, De avondzonne lei een roode verwe op zijn spits. Zij staarde hem aan, verwonderd, wachtte even en plots, alsof watte wolkjes de klanken die uit de klokken nedervielen kwamen omringen en hun geluid hadden verzacht, hoorde zij de beêklok slagen stil en als getemperd in den vrede die uit al de dingen opwalmden. Bij 't eerste gelui zweeg de zang van een schipper in de verte; zij zelve werd bang alsof haar adem de stilte, die vreemdruischend omging, zou vermogen te storen.

Toen de laatste galm als een broos en zacht geluid van deemoed hoog in de lucht verstorven was, dacht zij hoe, tijdens haar leven hier, dezelfde klokken zangen van vreugde en geluk en ook van smart en rouw hadden omgedragen. Geluk en vreugde had zij meê genoten, zonder vrees of vare, en nooit had zij er nog later aan gedacht, tenzij met een zweem van treurnis om die vervlogen uren. Smart en rouw hadden haar vele dingen ontnomen, liefde en vreugde gedood en vele gevoelen in haar tot zwijgen gebracht. Smart en rouw hadden haar gelouterd. Smart had haar dichter bij haar zelve gebracht en rouw haar beter 't leven doen begrijpen.

De eerste maal was de smart in haar leven gekomen bij den dood van haar vader, 't was wintertijd en zij was nog heel jong. 't Sneeuwde en de boomen stonden rillend van koude, omhangen met de kroezelwol van blanke lammervachten. Het kerkje blonk in zijn witheid met duizende sterrekens, waarin zich de zonne wel duizendmaal weerkaatste. Alomme lagen de velden als eindelooze verten rein en zuiver in puren tooi. Hare moeder had ze toen voor de eerste maal zien weenen. Zij begreep niet waarom, zelfs niet wanneer deze haar door tranen glimlachend aanstaarde, en dan schielijk in een vloed van kussen opnam. Vreemde menschen waren in huis gekomen en namen haar mede. Die menschen spraken haar van vader die nu dood was, zeiden zij, dien zij nimmer zou wederzien, daar hij bij Jezus in den hemel was, en zij deden haar bidden.

Twee dagen later, op een morgen, namen zij haar mede ter kerk. De klokken luidden met zware, droeve monden over de velden en 't was of zij in elken galm een droeve klacht uitsnikten. Van alle zijden kwamen de vrouwlie, een kerkboek onder den arm, naar het kerksken. Verder gingen de mannen achter de doodenbaar van

haar vader... Zij was naar de mis gegaan en de menschen hadden haar gezegd dat zij stil en braaf moest zijn en niet mocht spelen en ook niet omzien. Zij moest veel rozenhoedjes lezen: 't was voor de ziel van haar vader, zei men. Nog zag zij de lichtvlammende kaarsen op het altaar en om de doodenbaar op het hoogkoor en de menschen biddend alom. Allen gingen eenige stonden later ten offer. Eene vrouw had haar toen bij den arm genomen en zij was de eerste naar de communiebank gegaan. Zij had ook den kus van verzoening gelegd op de pateeu die de pastoor haar toestak. Dat ook wist zij nog en hoe al die menschen haar aanzagen, haar, het oudste kind van den overledene en hoe achter haar stil geruisch en gefluister opging.

Dat was de eerste maal dat zij van nabij den dood had gezien. Meerdere dusdanige dagen kwamen en allen namen iets van haar zelve, iets van haar leven mede.

Eindelijk kwam de dood harer moeder. Dat was de laatste en grootste slag geweest. Toen ging zij niet mede ter kerke. Zij bleef tehuis en 't was akelig, als van erbarmen, de klokken hun geluid van stukgeslagen brons door de luchten te hooren dragen: 't was of zij haar eigen leed braken over het dorp. Alleen in huis, klonken nu haar stappen holler en ver, in de leegheid der kamers. 't Was of zij reeds dichter het raadsel van den dood nabij was...

Weder ging zij voort, vermoeid en als uitgeput. De jongens van daareven liepen haar voorbij, de vischlijn onder den arm en de stukgeslagen potflesch in de handen.

— „Moeder, moeder, riep een der kerels toen zij haar voorbij waren, er is een vreemde vrouw in het dorp gekomen, zij is bijna zoo oud als grootmoeder."

Zij hoorde het en zag naar die jongens. Zij herkende het huis waar zij binnenliepen, 't was haar huis, het huis waar zij geboren was. Het was nog altijd hetzelfde met zijn klein deurken en de twee vensterkens langs weerszijden met hun witgeschilderde bluikens.

Zij ging voort. Jongens zaten niet verre van haar op een boomstam en de rook hunner pijpen krulde in dichte wolkjes op. Meisjes verlieten hun spel en kwamen aangeloopen, eene vrouw, die in de rivier had linnen gespoeld, bleef toekijken wijl zij den lijnwaadmand op den grond plaatste. Drie knapen met groote hoeden van gevlochten biezen, doorregen met roode en blauwe lintjes, bleven hand aan

hand en als verbaasd haar nazien; zelfs een visscher, zwaar beladen met een kruisnet, waarvan nat en druipend de lijnen en trossen hem naslepen, bleef schielijk op afstand staan, zonder te durven naderen.

Zij, als in een droom, had de oogen op haar huis gevestigd. De vooravond was gekomen en over de wegen hingen lauwe wasems van zonnewarmte. De koeien kwamen van uit de verte naar het dorp. Soms bleef er één staan, een enkelen stond, wild snuivend, het hoofd omhoog langs den kant van den avond, en zij loeide lang en vol weemoed. En de djakken die knalden en klonken alom over de weiden.

Een vrouw met een kindeken op den arm kwam zien in de deur naar de vreemde vrouw die in het dorp gekomen was. De twee bengels stonden naast haar, en de jongste had haar boezelaar vastgegrepen terwijl hij wees met den vinger: „Daar moeder, daar is de vreemde vrouw".

En zij, de vreemde vrouw, kwam dichter; zij naderde haar huis; haar armen vielen verlamd langs haar lichaam alsof zij gebroken waren... Een vreemde... zij die hier geboren was, die dat huis daar kende als een goeden vriend met wien zij jaren lang had gespeeld, waarvan zij de kleinste schuilhoeken van zijn karakter kende. Zij een vreemde?... En beelden zorgvuldig in haar boezem weggedoken, verborgen in sluiers die er de tijd had omgewonden, verscheurden eensklaps hunne hulsels en zij zag ze allen weer in verblindend licht.

't Was eensklaps, of zij in bliksemsklaarte de oude zonnige dagen van vroeger weerzag. 't Was of haar eigen moeder daar in de deur stond haar lachend begroette en haar met vele goede kussen in de armen ging opnemen.

En werktuigelijk kwam zij dichter; maar schielijk haar oogen opheffend, bleef zij verbaasd en sprakeloos staan; haar verwonderende blikken staarden vreemd-vragend op die gezonde vrouw met het blozende kindeken op den arm die er in de deur stond; na een oogenblik, die haar een eeuwigheid scheen, niet wetend wat zeggen, vroeg zij:

„Wie woont hier thans, goede vrouw?"

„Jan Bastiaenssen!"...

En herinneringen welden weer op....

„Bastiaenssen van het veer?... wel kind 't doet me goed; 't

was altijd een goede kameraad van mij geweest toen we ter school gingen. Hij trouwde Truike Veulemans".

„De oude Basstiaenssen is lang dood ... ik trouwde met zijn zoon, Jan den droogen maalder. Truike Veulemans ons grootje leeft nog" ...

En zij weer, in een adem, verlangerig alles te zeggen met rasse, snelle woorden:

„Ik ben ook van 't dorp. Dit is mijn geboortehuis. Hier woonde en stierf mijn vader en ook mijn moeder. Ik zelf ben er geboren; lang geleden ging ik naar de stad ...."

„Wel, dan zijt ge Griette Marijnissen."

„Ja, ja, Grietje Marijnissen, hoe weet ge dat?"

„Grootmoeder heeft zoo dikwijls van u gesproken. Van morgen zei ze nog, toen we spraken over de menschen van haar tijd die nog op het dorp wonen .... er zijn er nog een paar, de anderen zijn voor eeuwig weg .... Ja, ja, van morgen zei ze nog: Zou Grietje Marijnissen nog leven? .... die is zoolang reeds weg van hier en nooit hebben we iets van haar vernomen: Kom kind .... 't zal moeder plezier doen u eens te zien .... het sukkel is reeds zoo oud .... zij kan niet meer gaan, zoo oud is zij .... Het is de kost, de goede zorg, die er haar boven op houden .... en dan .... het hart weet ge ... dat is jong en de maag is kloek en gezond ... Gezond van geest en jong van harte is lang van leven, zegt men ..."

't Werd laat en de lichten werden aangestoken. De oudjes zaten bijeen met de hoofden en zij spraken van hun tijd en van het dorp.

Geheel het huisgezin zit er om. De jongens stonden verwonderd met open mond naar de vreemde vrouw te kijken die vertelde hoe zij naar het dorp gekomen was. Kleine kleuters kropen langs den grond, trokken met vaders broek en sleurden aan moeders rok.

't Vreemde Grootje vertelde aldoor en zei hoe zij van morgen, door een vreemd gevoel, dat haar bemeesterd had, de stad was ontvlucht, altijd was doorgegaan, altijd maar door, tot zij eindelijk hier in haar dorp was aangekomen.

„O, wat zal men naar mij gezocht hebben, gansch den dag en wat zal men bang zijn als men mij met den avond niet weerziet."

„En hebt gij niets gezegd?"

„O God neen.”

„Welhoe?”

„Ja, ja, ik weet het wel; ik heb misdaan. Ik weet niet waarom ik het deed. Het moest zoo zijn, waarom en weet ik niet. O ge moest een telegram doen?....

De vader ging weg. Hij deed de deur open en buiten speelde de luidruchtige jeugd; men zong luidkeels, dravend heen en weer door de straat, dat het daverde over het dorp:

Sterren aan de lucht is koperen draad
Trekt met 't koordeken
Trekt met 't koordeken
Tot het opengaat.

En de oudjes luisterden naar dat rythmisch gezang, dat door het huis kwam gedreund; zij dachten aan vroeger en hadden een gelukkigen lach om den mond.

In 't licht der lamp bleven zij zitten. Zij spraken tot laat in den nacht over de dingen uit het verleden, bindend herinnering aan herinnering, de eene eindigend de geschiedenis zooeven door de andere begonnen. Het gansche huisgezin zat er om en luisterde....

Grietje Marijnissen was gelukkig, dien avond door te brengen in het huis harer ouders. Heerlijk scheen haar deze laatste tocht naar haar dorp en de simpele dingen harer jeugd. Zij had een glans van geluk in haar oogen en een laaiheid ging aan 't leven om haar hoofd....

Willebroeck, December 1901.

Liedeken

VAN

ARY DELEN.

Ic ghinc er so vroudich lancs di baan,
Miin liet, dat clonc er so blide
van dinge don dine,
van dinge don don,
Ic sonc er van minne, van bloemen ende son —
van dinge don don.

Miin lievekens oghen die sinder so djent,
Miin lievekens mont es een rose, —
van dinge don dine,
van dinge don don,
Miin lieveken esser een bloem in de son —
van dinge don don.

'k Wil heden noch soenen heur rosenmont,
Vandaeghe heur wanghen noch strelen —
van dinge don dine,
van dinge don don,
En dansen wil ic met heur in de son —
van dinge don don.

So clonc er min liet, so vroudich en bli';
Nu ween ic so droeve den langhen dagh;
van dinge don dine,
van dirge don don,
't Es of ic nooit meer singhen en con
van dinge don don.

Miin lieveken wasser te jonc ende coel,
Heur herteken vol vergankelikheit
van dinge don dine,
van dinge don don,
Heur mondekin soenen noch singhen en con
van dinge don don.

Antwerpen.

Elegieën

VAN

VICTOR DE MEIJERE.

I.

Ik staarde u aan en zag uw droomende oogen,
zoo zacht beglansd door 't matte licht der maan,
zooals twee bloemen die geen wind bewogen
en in een zonnestraling opengaan.

Het luwe licht, het sprankelde zijn leven
in uw twee oogen en de oneindigheid
van hunnen blik kwam in mijn ziele leven,
zoo diep dat al hun glans er lag verspreid.

Ik kon niet meer! Ik drukte wild u tegen
mijn borst, mijn oog aan uw oog vastgesnoerd . .
En aard en hemel, alle dingen zwegen,
tot éenen kus ons beiden had ontroerd.

Een stond! . . . En juublend veld en verten trilden,
en meerder laaiheid in uw oog nog hing,
Gij waart zóó schoon dat heel mijn wezen rilde
waar 'k stond, verloren in betoovering

van 't licht dat laaiend viel uit uw vreemde oogen
— uw oogen — hooger zoekend . . . o ik zag
u als een heilge, — en 'k was diep bewogen! —
uw lippen plooien tot een zaalgen lach!

II.

En vrede en rust was alles wat wij vroegen
als de avondtorens bang de stilte braken
en, hoog en wijd, de scheemring ommedroegen . . .
wij werden stil, ons oogen nauw nog spraken.

Het zwijgen viel, als uit den kelk der uren,
met weemoed in de ziel en 't vreemde leven
des hemels, of het eeuwig zóo zou duren,
kwam met zijn sterrenlaaiheid ons omzweven.

O onvergeetlijk uur! Ik blijf verlangen
naar 't bleek gebloemte van uw zaligheden,
die nu, als sterren in de nachten, hangen
hoog aan den hemel mijner eenzaamheden!

III.

Bleek weende 't najaar waar wij moedloos gingen
— 't was dwalen eer dan gaan, — en 't laatste goud
geworden loof viel als herinneringen,
met rasse glansen, af 't ontblaarde hout.

De stilte ging ons vóor en peinzend deden
wij, weg en weer, de ons welbekende baan,
alleenig in de ziel, met moede schreden,
gebroken na dees eersten liefdewaan.

Onstuimig had de smart ons overwonnen;
zij rukte ons hooploos neer uit al haar kracht
en toch, zooals mijn hart voor nieuwe wonne,
uw mond zich rijp voor andre kussen dacht! . . .

Het veld, het woud, o alles ligt van avend
weer in dienzelfden weemoed uitgestrekt;
en 't hart, dat schooner droomen rijk omgaven,
ontroert, als werd die liefde weer gewekt . . .

IV.

't Is beven en 't is ritslen, 't weemlend, zachte,
onzeekre leven van wat vlot en zweeft,
van al wat leeft eer het naar leven trachtte
en reeds gestorven is eer 't leven heeft.

't Is al wat zucht en klaagt en wederzuchtend
een stond slechts bevend leeft en dan verzwindt,
een stond door 't leven gaat, het leven duchtend,
en voor al leven slechts wat freelheid vindt.

'k Voel al die freelheid freeler mij omzweven
en 't hart aanhoort zich zelf en klopt zoo bang . . .
Waarom? Werd mij dees avond niet gegeven
als reden tot een simplen, stillen zang?

Beekliedjes.

I.

't BEEKJE.

't Zilvrend beekje
neurt zacht voort
ieder golfjen
zingt een woord,

schoon 'k hun tale
niet versta,
'k voel de wijze,
zing ze na,

en ik gis dier
klanken zin;
menschen-stemme
leeft daarin...

Beekje, klaagt daar
in uw zang
weemoed niet en
stil verlang?...

Heeft aan die mijn
hart zich hecht
zich te sluimren
hier gelegd,

die — zij kent u,
babb'laar, niet —
droomend heur ge-
heim verried?

Beekje, in zijn
zachte vaart,
heeft verstaan en
wèl bewaard.

Ving dus zucht en
zoete taal
van der lippen
bloed-koraal.

Zie 'k daar lucht.. of
draagt ge thans
ook haar blauwer
oogen glans?...

Is dat zon... of
vonkelt daar
lichtdrop van heur
gouden haar?...

Golfjes, raak mijn
lippen aan...
Wanneer hier te
baden gaan

voetjes teer als
zwanevacht,
die gij siert met
peerlen-pracht,

roze als avond-
wolkjes zijn,
vlugge voetjes
voetjes fijn...

Als die hier te
baden gaan —
golfjes raak die
voetjes aan!...

WINDEKEN's JACHT.

't Windje wuft, van wuiven moe,
vouwt de vlugge vleugels toe;
van zijn vlerkjen aangebeefd
nog een leste blaadje leeft,
huivert in zijn dommeling,
of 't een luchten droom bezong...
Windje, loom van sluimerlust
heeft zich zelve in slaap gesust...

Willig 't windeke zich liet
wiegen op den stillen vliet,
toen de maan zijn horen stak
door het donker hemeldak —
wolken weken, maneblauw
vloeide op lanen en landauw.
IJle straal van zilverlicht
kuste windeken's gezicht,
die knipoogend in zijn droom
trillert met den vleugelzoom,
wakk'rend uit zijn sluimering
op der golfjes wiegeling...

't Boschje, dat te domm'len lei,
ruisch-lacht om die plagerij.
Manestraal op lichten teen
trippelt over 't beekje heen —
windeke ijlt, de vleuglen strak,
maar ontvloden met gemak,
de oogen nog van vaak niet klaar,
wiekjes traag en dommel-zwaar.
Beke wel zulk dartlen mag,
klotst een klaren klaterlach...

Gansch ontwaakt en tuk op spel
wiekt nu windje en wappert snel,
jaagt de lichte plaagster voort
buitelend langs beekje's boord —
vlugger vlucht de zilver-voet
over 't hupplen van den vloed,
drijfjacht zonder wederga, —
't ries'lend boschje lacht ze na...

W. F. Gouwe.

Vlaamsche Kronieken.

I.

Inleiding.

eze inleidende woorden worden gericht tot al degenen die een walg voelen voor het literaire leven dat hen na den schoonen droom hunner twintig jaren alle illusies ontnam, hier in Vlaanderen vooral waar elke beweging, bij gebrek aan steun en belangstelling, verkwijnde om eindelijk door onderlingen strijd om personaliteiten, wier houding tegenover zekere gedachten — die eeuwig zijn, — alleen diende nagegaan, een snelleren dood te sterven; aan degenen die sinds lang aan de, onder het pedante floers eener langdradige rethorica aangekondigde, hergeboorte onzes letteren, rechtstreeks spruitend uit de herschepping van dit leven, niet meer gelooven en gaan inzien dat talentvol gespeel met woorden niet eens bij machte is te roeren.

Het wordt klaar in een ieder dat het gerucht van zekere namen van behendigen niet bestendig kan duren. Het publiek, het goede publiek, dat altijd bewonderen wil, komt eens toch tot juistere gedachten en meeningen en boeken, daden en menschen krijgen dan de hen toekomende plaats in 't leven van een volk.

Kunnen wij over allen, die deze beweging medemaken, nog niet zeggen of ze de waarheid in hunne handen dragen, — ze streven naar waarheid en het is ons genoeg! — onze blikken worden scherper wanneer wij het literaire leven bekijken dat tien of twintig jaren van ons afligt, een literaire leven waaraan wij thans vreemd zijn hoewel meer dan een onder ons zijn invloed onderging.

Sinds 1880 — dat mag wel gezegd! — hebben onze letterkundigen meer op het schoone, mooie en lieve der uitdrukking gelet dan op wat uitgedrukt moest worden. 't Was een spelen met woorden, een gegoochel, een zich verbergen achter woorden zoodanig, dat men zich-zelven onderweg verloor. Men dacht dat de kunst lag in het *uitdrukken* van gevoel of gedachte, in het *wedergeven* van een voorwerp; de wijze van uitdrukking was alles. Het hoeft geen betoog dat, waar die gedachte veld won, in het vers den vorm en in de prozakunst uitsluitend de zuivere werkelijkheid met min of meerdere taalvirtuositeit weergegeven, den voorrang kreeg.

Niet een dichter die van de pracht en de praal zijner jeugd, van de naïeve vertellingen zijner moeder genoeg luister had behouden om het leven of zijn droom van 't leven met menschelijke kreten in heldendicht of drama uit te drukken. Niet een voor wien dat leven te eng was en die verachtend zijn tijd, waarin alle grootsche ideeën wegstierven, overschaduwd als hij werd, door enkele droomen van eng-geometrische geesten, zijn gepeinzen naar de majesteit van verdwenen geslachten van Goden en Menschen terugdreef om er heerlijk, op breede rythmen, zijn droom van te zingen.

De kunst was aan 't sterven.... Alom kleine gevoelens en stukjes mooiheid, door vroegere geslachten vergeten, opnieuw samengerafeld en aaneengeknoeid —! 't Was een echt Benedictijnerwerk waarmee meer dan een zijne jeugd doorbracht. De Kunstenaar zocht niet meer zich zelven in zijn werk te leggen, geest en hart te geven aan de verzuchtingen die in hem opkwamen, in een woord, zijn chimère te belichamen! Schoone zinnen, lieve beelden, en rare woorden, moeilijk uit den geest geperst, werden hem alles. Geen fraas meer waarachter men den dichter, den mensch kon voelen!

't Was de mensch dien wij 't meeste zochten achter de beelden en sinueuse bochten van den stijl en we vonden hem niet. De woorden hadden hun kristallen frischheid verloren en vormden niet meer, door hunne aaneenschakeling, het klare beeld van het innerlijke

leven des schrijvers. Nochtans als de persoonlijkheid is daargesteld, rijk aan zelfbewustheid en moreele deugden, vruchtbaar aan gedachten, frisch-opborrelend met jonge frissche gevoelens, is er oorspronkelijk, goed afgeteekend binnenleven — dat schoonste poëm des dichters — en in den stijl vindt men het onmiddellijk weerkaatst.

Gebrek aan stijl, gebrek aan innerlijk leven. Niemand voelde de behoefte zich dag na dag volmaakter te vormen, zijne karakterschoonheid te verhoogen en de kunst die kwam bepaalde zich bij kleine gevoelens en mooie artisticiteitjes.

Het was dunkt me groote ernst bij den heer Max Rooses daarop de aandacht te trekken in zijne schets „*Nieuwe Richting*" en tevens te duiden op het gebrek aan inspiratie der jongeren onzer literatuur. 't Is zeer spijtig dat de heer Rooses bij dien ernst van vroeger niet gebleven is! Onlangs verdedigde hij in de Vlaamsche School een jong dichter en bewierookte als toonbeeld van nieuwheid en frischheid wat enkel onzin is. Indien bedoelde dichter over geene genoegzame zelfcritiek beschikt om den overdreven lof van den befaamdsten der Vlaamsche critici zijn juiste waarde te geven, mag hij nooit, als zanger, een toekomst in 't hart van ons volk verhopen.

Kleine gevoelens, zei ik hierboven en ik dacht alleen aan de besten, aan die enkele vier of vijf die in oprechtheid hebben gewerkt, en die wij, ofschoon van meening over 't wezen der kunst verschillend, toch achten daar hun doel zuiver en hunne poging eerlijk bleek. Naast hen stond de bende pedante rijmelaars die men jaarlijks in alle mogelijke officieële en niet-officieële prijskampen belauwerd zag door onmondigen en „râtés"; deze armzaligen hadden hoegenaamd geen invloed; hunne boeken verschenen en de noodlottige stilte, die de vergetelheid voorafgaat, beloerde ze voor hunne verschijning.

De roeping der dichterengilden hier, Vlaanderen, waar alles te doen overblijft, waar alle velden der intellectueele bedrijvigheid braak liggen, had zoo schoon kunnen wezen! Doartoe hadden onze dichters-schrijvers eenvoudig het leven van hun tijd te leven, te weerspiegelen in het veelkleurige prisma hunne zielen en, wanneer het in hun boezems voldragen, weer te geven als een nieuwe werkelijkheid die uit hun eigen gegrepen was, een werkelijkheid waarin het leven van alles, het lichtend mysterie der dingen, rytmisch en schoon, zou besloten liggen.

Het ware te schoon geweest! Na alle mogelijke „jonge en andere richtingen", na vele onnoodige gebaren en pompeus geschrevene geloofsbelijdenissen die niemand — zelfs hun maker niet voldeden — 's anderen daags voor nieuwere uitgewisseld worden zij nu gelokt door het leven van vage menschen, bepalen zich bij het weergeven der werkelijkhəid .... Zij staan thans terug op de plaats vanwaar zij eens uitgingen. Niet eens richtte zich op een man der gedachte die het in zijn boeken had niet over de menschen zijner omgeving, maar over den mensch en over de talrijke moreele kwesties die zich dreigend, alsof zij ons gaan verslinden, nog boven onze hoofden hangen. 't Is of die kwesties allen afschrikken en niet een ze durft naderkomen. Nergens een wil, een onafhankelijkheid, ze kalm onderzoekend, ze prangend in de armen van zijn gepeins en aldus bespoedigend de komst van den grooten dichter, die heel ons leven zou uitzeggen. Indien deze zich liet wachten was het eenvoudig omdat zijne komst niet was voorbereid.

Van de geslachten, die ons voorgingen, die van 1860 en 1890, was het eerste uitsluitend bekommerd om het mooie der uitdrukking. Het bracht niets meer dan uiterlijke schoonheid der taal. En tòch bevreemdde het ons. 't Was een verrassing meer, een hoop en een belofte, want het streven naar schoonheid in den vorm, had aan al de pleiaden onzer vorige dichters ontbroken, Dautzenberg en Gezelle alleen uitgezonderd.

Het oudere wilde daarbij naast nieuwheid in sentiment wat altijd niet met frischheid ging gepaard, meer muziekalische gevoel der taal. Dat nieuwe in sentiment vond men in de moderne vreemde literaturen, in de schilderkunst, enz., enz.: symbolism, impressionism, neo-impressionism, mysticism, e. a., en het was ten laatste niets anders dan excentriciteit. 't Was een algemeene artiesterij. Alle gedachten werden gewikt en gewogen; met allen ging men aan 't schermen en bij niemand bewustheid. Na vele anderen sprak men over den rythmus en gang in het vers en, na een lezing van Schiller, over naïeve en verstandelijke dichters en zoo altijd voort.

Alleen wat ons Vlaamsch leven eischte, het kunstwerk waarvan de woorden en de beelden den lezer eigen vreugd of smart zouden te binnen roepen of door de stemming, die achter de woorden schuilt, lang vergeten en verloren gevoelens door het lichaam doen loopen bleef achterwege.

Door het zoeken naar waarheid dachten zij de bewustheid in de geesten te brengen. Daarom, afkeerig van het socialism om het onvolledige dier louter utilitaire strekking kwamen zij als schoone droomers in de anarchie te recht. Hunne gebaren bleken daarom niets. Geen kon zijn leven in harmonie brengen met het idée dat hij in zich omdroeg, en aangenomen gedachten werden schering en inslag van doen en handelen. Geene natuurlijke verzuchtingen geene verlangens om een tastbaren vorm aan hunne gevoelens te te geven. 't Irisch en impulsief opbloeiend leven was weg en had plaats gemaakt voor een „natuurleven" dat niet eens hun eigen geesten hadden gedroomd. 't Was overgenomen van anderen, grooteren die, wat zij hen nabrouwden, met meer kracht en intensiteit hadden uitgedrukt.

Alle schoonheid was gedoemd te sterven en de poëzie had geene stem meer in een midden waar de ziel niet meer aan 't woord kon komen.

Op den keper beschouwd was de reden van hun onmachtig zoeken en trachten gebrek aan bewustheid. Daar waar zij te berusten hadden op de tradities van ons ras en onze kunst, brachten zij uitingen van vreemden oorsprong en hunne beweging scheen ten allerlaatste een aanwas in ons literair leven.

Nu werden de verzen van Baudelaire, Mallarmé en Verlaine, dan weer die van Kloos, Gorter en Verwey de maat van alle literaire kunst en men hielp derwijze meer dan een jong en frisch temperament van zijn weg en verknoeide het heel en al.

Dan ondergingen zij weer den invloed van Goethe en dra keerden zij te gelijk de oogen naar de Duitsche kolos en, na hem, spraken zij van het oneindige dat zich achter de dingen verbergt en zinnebeeld vormt.

Daarna werd een tijdlang „het klassieke" hun droom Wat zij er door begrepen, heeft nooit iemand zonder dubbelzinnigheid opgeklaard. Eens het woord genoemd werd het onmiddellijk omgevent in de kleine blaadjes der beweging waar men er de grootste domheden achter verborgen hield.

Eindelijk kwam Gezelle aan de beurt... Meer dan een die een heel menschenleven Gezelle kende voelde nu eerst de behoefte op dezen dichter te duiden; anderen die hem vroeger op ellendige wijze hadden verguisd, stonden schielijk voor hem, in groote bewon-

dering, zoodat men onmidellijk in hun doen en handelen voelen kon welke groote onechtheid zich achter hunne gebaren verschool.

Ik ben er verre af Gezelle gering te schatten. Gezelle was dichter bij uitnemendheid en wij zullen hem dan ook een gedenkzuil onzer bewondering oprichten. Hij is onze dichter omdat wij hem beter begrijpen dan alle onze voorgangers en de reden zijner dichterschap kunnen aantoonen wat wij, in een volgend nummer, dan ook zullen doen.

Gezelle, heel en al gevoel, ontving spontaan de indrukken van alles wat voor onze oogen zijne onophoudelijke wording vertoont en gaf ze weder streng nauw. Keuring en getrouw, in frissche beelden, met nieuwe woorden en wendingen en, bovenal, met nieuwe muziek. Zijn wezen trilde bij het minste gevoel dat hem beving en hij was gelukkig bij den zang van een vogel, bij het murmelen van het water en 't ruischen van het ranke riet.

Zuiver lyrisch was de kunst van Gezelle. Nooit trachtte hij tot groote scheppingskracht te komen en de rijkdommen die hij zoo met kwistige hand in zijn duizenden verzen lei als zoovele ornamenten te doen dienen in een heldendicht of een drama. 't Was of de groote man, die daarvan moet gedroomd hebben, wist dat het de taak zou wezen van een later geslacht.

En hoe moeielijk ook te begrijpen, het is een feit, bij allen die na Gezelle kwamen en op wie de kunst van ons land met reden mocht hopen, wordt zijn invloed ongelukkig. Alom het cultiveeren van kleine gevoelens, onecht en nagevoeld... zeer dikwijls, nagedaan... bijna altijd. Niet een bezat de delicate, eenvoudige ziel van Gezelle, een roosdiamant waar in de kleinste fazetten, elke beweging van 't leven om hem heen, onmiddellijk weerspiegeld viel.

Allen ontbraken de intuïtie waarmede men in het diepste van het wezen dringen kon. Van de groote scheppingskracht die nu Gezelle, den meester, onze Poezië alleen kon hooger brengen was geen sprake. Na de de kleine Kloosen, de Gorterkens en onder-Verhaerens waren wij alleen enkele posticheurs van Gezelle rijker geworden.

In het proza waren we niet verder gekomen! Nog immer het leven van vage menschelijkheden, uiterst behendig weergegeven, geschreven om de vertelling alleen. Zelfs niet de zucht om den moreelen en intellectueelen man van ons land en dezen tijd te vereeuwigen....

Nu staan we voor eene nieuwe beweging van de kunst in ons land. Nieuwe krachten zijn opgestaan vol geestdrift en vol nieuwe droomen. Wat zij ons brengen zullen weten we niet en toch, wij hopen zooveel.

't Zal onze taak zijn hier, dag na dag, de verschenen boeken te bespreken en er de schoonheid van in 't licht te stellen en tevens vast te stellen welken weg onze kunst schijnt op te gaan en, in de mate onzer krachten haar voor mogelijk verval te verhoeden en ook te beletten dat onkunde en onmacht langer de plaats van kunde en talent innemen.

Deze enkele inleidende nota's herlezend blik ik schielijk naar buiten ... En zie: De zonne, als een vroege voorbode van de lente, valt mijn kamer binnen; zij glanst door de naakte winterkruinen der boomen op den horizont en rilt en trilt op het rimpelend water van den stroom die voor mijn venster loopt. Ik denk aan al wie thans in Vlaanderen aan het werken is, aan die verschenen en aangekondigde boeken van vreemden en vrienden, aan al die jeugd en al die Lente, zoovele schoone en reine beloften voor de komende jaren!

't Is maar een worden, een groeien van werk zal men zeggen! Ik weet het wel en toch, wat ligt hier en daar reeds machtig de schoonheid uitgestraald alsof zegevierend het eigen wezen reeds in de zielen was weergekeerd.

Zou het? Wij weten 't niet!

Wij weten alleen dat de omstandigheden en de macht der dingen voor allen die nu in oprechtheid aan 't werk gingen, — en dat kunnen wij verzekeren! — de noodige ruimte zullen banen.

Willebroeck, 19 Jan. 1902.

Oud.

DOOR

INA BAKKER.

Om de tafel zaten de kinderen stil te werken. Jet en Willem, elk met een stapeltje boeken voor zich; veel heen-en-weer-gesjouwde boeken, met lossige bladen van het altijd in haast doorgebladerd en dichtgeslagen worden. Zwijgend, in gespannen opletten, schreven ze door, met een pijnlijk rimpeltrekken in hun gezichten, die op elkaar leken in het bleek sproetige onder rosse haren; en bij allebei de grauwe schaduw onder de oogen van vermoeidheid, van te veel en te laat hoofdwerken.

„Pa, wat is dat: electif?"

„Verkiesbaar. Dat is toch een eenvoudig woord!" zei van Staveren, met zijn eigenaardig geïrriteerde stembuiging.

Jet hoorde 't al niet meer. Gejaagd schreef ze door, blij, dat ze 't maar gevraagd had; dat won tijd! Die heele bladzij nog.

Van Staveren keek over zijn bril heen naar haar werken;

scherp, de kleine grauwe oogen in het rimpelgezicht, het hoofd iets gebogen voor het helle lamplicht, dat hem hinderde, was hij versloofd, afgewerkt type; in zijn gezicht en bewegingen het loom afgetobde van onverbroken, emotieloos werken gedurende een heel leven; leven, waarin hij had moeten strijden met dagelijks terugkeerende vernietigende geldzorgen, om te blijven wie hij was; waarin hij ten koste van alle opofferingen, bij een klein salaris en een groot huishouden, had opgehouden zijn stand; waarbij hij had zien worden zijn vrouw, stille slovende oude vrouw, geduldig zich voegend in haar eentonig bestaan, zonder verwondering of wrevel meer bij eenigen tegenspoed, zonder verlangen meer naar afwisseling of vreugd. Daar waren alleen in haar gezicht vreemd-helder de oogen, overgebleven uit onbezorgden meisjestijd; oogen, die een vergissing leken in de slappe, gedweeë trekken, geen deel meer schenen uit te maken van haarzelf.

Van Staveren had het gezien, machteloos, zonder het te kunnen verhelpen, of tegenhouden; evenals hij zag, dat zijn dochters hadden het slordige, sjouwerige van vrouwen, die altijd maar voort moeten, missende den tijd, om te hebben zorg of lust voor haar toilet.

Op zijn kantoor, waar hij sloofde twee-en-veertig jaar al, was hij scherp oud mannetje, vergrimd en bitter dikwijls door het plagen der jongeren, die hij zich door een vlijmscherpen zet soms dagen van het lijf hield. Verbitterd tegen de anderen, als ze niet wilden inzien zijn gelijk, volhoudend tegen beter weten in, om uit te lokken zijn scherpe antwoorden, waarmee 't heele kantoor zich kon amuseeren.

En in die jarèn geworden oud man, tobberig door zijn zorgen, ontmoedigd in dien eeuwigen strijd, met zijn heel-eerlijke, overfijngevoelige natuur, was hij gaan voelen elke veronachtzaming als een opzettelijke beleediging, elken scherts als een kwetsend woord. En in diezelfde vreesachtige fijngevoeligheid, trok hij zich terug, vermijdend, ontwijkend, wat hij zelf wist, dat telkens opnieuw hem kwetste en hinderde.

Maar in hem was bij alles, wat hem hinderde voortdurend, en hem zich schuw deed terugtrekken, een zonderlinge gehechtheid aan dat kantoor, wat al die jaren nooit anders dan grieven hem berokkend had. Hij had het lief; hij hing eraan met een veeleischende, nooit bevredigde gehechtheid, een altijd wrokkenden trouw.

Hij was gehecht aan die plek, waar zijn lessenaar stond, waar

hij altijd klaagde over den tocht; hij was gehecht aan het lokaal, waar hij den grootsten tijd van 't jaar kribde over de kou, als zijn rheumathiek hem plaagde; hij was gehecht aan de chefs, oud geworden met hem, met eeuwige, kleine grieven tegen hen, waar ze in hun bezige nonchalance hem onwetend voorbijzagen, of kwetsten. Maar al die grieven, waarover hij peinsde en tobde, die hem dikwijls 's nachts uit den slaap hielden, waren hem toch een levensbehoefte, hielden zijn geest wakker, beletten hem te worden machine en niets meer.

Maar thuis sprak hij er nooit van, vertelde hij nooit iets van zijn grieven dáár, in een onbewust het hoog willen houden; evenmin als op het kantoor ooit iemand had geweten van zijn zorgen thuis; scherp gescheiden houdend deze twee wereldjes, die waren zijn leven.

De lange avonden, die hij vast thuis doorbracht, zat hij altijd te lezen, Shakespeare; een enkelen keer zei hij iets, las iets voor wat hem trof; dan dadelijk fijn-voelend, dat ze 't maar mooi vonden, om hèm plezier te doen, 't maar zeiden, om hèm niet te ergeren, maar 't werkelijk mooi er absoluut niet van begrepen, zweeg hij plotseling weer, zich terugtrekkend in zijn intellectueele eenzaamheid, boog hij weer over zijn boek, zwijgend...

Aan den overkant van de tafel praatte zijn vrouw stil met Dora, de oudste dochter, die in een betrekking was als kinderjuffrouw en haar vrijen avond had.

Een enkelen keer zag Van Staveren haar aan; dan kwam er iets verzachts in zijn gezicht. Het was dit kind, waaraan zijn hart hing, in een onbewust-egoïste vreugd haar te zien mooi, jong; hij kon verlangen te zien haar lief, teer gezicht, te voelen haar ruig, krullend haar tegen zijn wang. Zij had het rossige, bleeke van de andere kinderen, zonder het sproetige, maar ze leek op Van Staveren om het intelligente in haar gezicht: zijn grauwe oogen, met regelmatige trekken, en smallen bewegelijken mond. En tusschen Jet en Willem, beiden grof, leek ze nog verfijnd, met haar teere, soupele vormen.

Zij en Van Staveren waren sterk aan elkaar gehecht; daar was onbewust in hun oogen en hun stem, als ze bij elkaar waren, iets van meevoelen, begrijpen. En het was bij al zijn zorgen, geweest een smart temeer, toen hij haar uit huis had moeten laten gaan, het kind met haar gevoelige, heftige, licht-kwetsbare natuur onder vreemden.

De jongere kinderen waren naar bed gegaan. Jet gooide haar pen neer, bleef lusteloos zitten.

„Ben je al klaar?" vroeg Willem benijdend.

„'k Zal 't morgen wel afmaken, ik begrijp niets meer!" antwoordde ze, kriegel om zijn vragen; met een wrevelig-moeë beweging haar haar van haar voorhoofd strijkend.

Willem pruttelde. „Stoffels lijkt wel gek!" zei hij, nijdig een boek opslaand: „al die geschiedenis repeteeren van de heele maand! net of je d'r nog een woord van af weet!"

Jet antwoordde niet, bleef onverschillig voor zich uitkijken.

„Moet je niet weg?" vroeg Van Staveren aan Dora.

„Ja vader, ik ga".

Langzaam stond ze op, een tegenzin in haar bewegelijk gezicht; ging zich aankleeden, langzaam met een dwalen van haar oogen door de kamer.

„Nacht moeder." Ze kuste haar, kuste Jet.

Bij Van Staveren stond ze even stil.

„Goeiennacht . . . wat ik zeggen wou . . . ik kom Vrijdag weer . . .

„Ik geloof, dat je geen zin hebt, om weg te gaan!" lachte Jet hardop.

„Zin!" zei ze, minachting en verdriet in het neertrekken van haar mond.

„Zin?!" . . .

Ze zag Van Staveren aan, alsof ze wat wou gaan zeggen; maar iets in zijn gezicht, deed haar zich plotseling naar hem overbukken.

„Nacht vader, nacht," zei ze, hem kussend, en nog eens, en nòg eens . . .

Toen ze weg was, keek mevrouw op de klok.

„Ik hoop, dat ze vroeg genoeg thuis is," zei ze bezorgd.

„Ja, want dat mensch is zoo'n draak!", geeuwde Jet, op een stoel hangend.

Van Staveren zweeg; hij staarde voor zich uit, met plotseling iets vermoeids in zijn gezicht.

Toen trok hij zijn boek weer naar zich toe. En onbewegelijk zat hij, maar zonder te lezen; zat hij nog laat, toen de anderen al lang naar bed waren.

In den kouden ochtendmist, die bevriezend in hem doordrong, liep Van Staveren naar kantoor. Stijf, met stramme knieën, steunend op zijn stok, liep hij op tegen de hooge bruggen; sterker den laatsten tijd in zijn gezicht, het zoekend-wantrouwende.

Hij was vroeg; in den leegen kantoorgang klonken zijn stappen hol. Hij kwam altijd te vroeg, als er nog niemand was, en de anderen waren gewoon, als zij kwamen een half uur, of drie kwartier later, hem te zien zitten werken al.

't Was nog koud in 't lokaal, de kachel pas aangemaakt. Van Staveren warmde voor het deurtje zijn twee dooie vingers, die hij altijd had 't winters, en langzaam op en neer wrijvend langs zijn pijnlijke knieën, keek hij naar buiten, waar voor het raam de takken der boomen even zwiepten, zwaar van den natten mist.

Al die twee-en-veertig jaar had hij gekeken naar die takken voor het raam.

In den winter, op koude dagen, als ze zwaar berijpt neerbogen, of, zooals vandaag melancholiek drupten in den natten mist.

Maar in de lente, had hij met een vreemd, ver-af verlangen van lang-geleden, gezien naar 't grooter worden van kleine, groene blaadjes; onder zijn werk door, voelend een blije bekoring van dit jonge groen, een visioen van buiten zijn, bosschen, zon — allemaal dingen, waar hij nooit toe kwam, omdat 't geld kostte.

Dan — als 't zomer was, en de takken zacht wiegend heen en weer, deinende schaduwen van hun groen wierpen in het kale, kille kantoor, begonnen in Mei, de lichtjes zon, tusschen de bladen door, te spelen over zijn lessenaar, verder elken dag, zich verbreedend eindelijk in een warmen, lichten zonstreep, over zijn werk, heelemaal over hemzelf — tot hij schikte en verschikte, zoo ver mogelijk weg, narrig nu om dat zongeschitter op zijn papier, en die warmte, waar hij 't winters altijd gebrek aan had.

Dan lachten de anderen.

„Bij Van Staveren is 't nooit goed! Nou heeft ie zon, bromt ie daarover...."

Langzaam ging hij voor zijn lessenaar zitten, zonder haast, zonder tegenzin; hij deed zijn taak in gewoonte-doen, wat bij hem toch nooit werd machinaal, in zijn accurate, plichtgetrouwe, angstige zorg voor zijn werk.

Er was iets, wat hem telkens opschrijnde door dat gewoonte-doen heen: als er een nieuweling kwam op het kantoor. Met een jaloersche nauwkeurigheid lette hij op, wat zoo'n jongen te doen kreeg, wat zijn werk was; altijd bang, dat een deel van zijn werk hem zou worden afgenomen door een der jongeren.

En 't was erger sinds de oude chefs, die met hem oud waren geworden, zich langzamerhand terugtrokken uit het werk; een instinctmatige vrees voor al dat jonge nieuwe, dat hem verdringen zou; vrees, die aangroeide de laatste jaren, en hem geen rust liet ooit meer, vrees gevoed door het pijnlijk zelf-weten:

Dàt hij niet meer zoo vlug kon; dàt hij langzamer werken moest, om accuraat te blijven, om zich niet te vergissen; dat inderdaad hetzelfde werk hem meer tijd en uitspanning kostte dan vroeger.

En in dat bewustzijn kwam hij vroeger 's morgens, bleef hij nawerken 's middags, verlengend vrijwillig zijn werkdag, gesust weer zijn zorg, als hij 's avonds laat naar huis ging, en alles was klaar en goed. Maar elken morgen opnieuw begon hij te jachten, zweepte hem opnieuw dezelfde angst, zich te zien op zij geschoven; een der jongeren boven hem geplaatst....

Langzaam en regelmatig, met zijn ouderwetsch mooi schrift, pende hij door, boekte hij, met nog eens secuur herzien, van wat hij geschreven had.

„Van Staveren vergiste zich niet, die ging niet over één nacht ijs," plaagden de anderen soms.

En Van Staveren, onwetend getast in zijn zwakke pnnt, wierp er altijd een scherp antwoord tegen in, waar ze uitbundig onder elkaar om lachten. En ze behandelden hem met een schertsend respect, zijn vinnigheden opnemend als een grap, verwonderd over zijn helderen geest van tobbenden ouden man, waar je't niet achter zou zoeken.

Ze waren laat van morgen; wel drie kwartier, dat hij alleen zat te werken, eer hij ze hoorde komen. Nu vlug na elkaar, sleepvoetend, pratend, de lokalen vullend met frissche levensdrukte; een oogenblik zich warmend voor de kachel; verschuivend, uitstellend de jongeren het oogenblik, om zich voor den heelen morgen aan hun lessenaar te gaan zetten; onverschillig, gewoon-geraakt de ouderen, kalm beginnend hun werk; soms even een woord wisselend over thuis, 't weer, de jonge chefs, die 't zoo makkelijk opnamen, laat kwamen, vroeg weer heengingen — zich ergerend hierover in hun lichtgeraaktheid van eigen jarenlange, nauwgezette plichtsbetrachting.

Van Staveren praatte nooit mee dan; gebogen over zijn werk, hoorde hij aan, wat achter hem half gefluisterd verteld werd. Maar in zijn eigen meevoelen van hun grieven, kan hij toch niet velen, het

hen rondweg tegen elkaar te hooren vertellen, waar hijzelf altijd zijn ergernissen zweeg.

De eenige, met wien hij praatte soms, was Blok, naast hem, een oude stakker, die rondtobben moest van een schraal salaris met een lamme dochter, die hem boven zijn vermogen kostte aan medicijnen en versterkende middelen.

En Van Staveren hoorde aan zijn klachten van bevend oud mannetje, sjofel in zijn groen gedragen zwarte jassen, met ingevallen mond en traan-oogen, half-suf, uit medelijden gehouden op kantoor, waar hij maar wat meefutselde, maar inderdaad volkomen overbodig was.

Tegen Van Staveren klaagde hij: „langzamerhand verloor hij zijn postjes, en hij kreeg geen nieuwe erbij — al was ie oud, hij deed toch zijn werk evengoed — maar als je oud was, dan hadt je afgedaan . . . ."

En Van Staveren bij dàt klagen, voelde sterker dan ooit angst; angst voor den tijd, dat hij zou zijn als Blok: afgedaan, verdrongen, overheerscht door de jongeren.

Den volgenden dag, toen hij voor zijn lessenaar zat, schoof Blok opgewonden naar hem toe.

„Nou — wat zèg je ervan! Wat zeg je dáár nou van!" zei hij, bevend van opwinding, met zijn hoog kraakstemmetje van ouden man.

Van Staveren schreef door.

„Wat?" vroeg hij terloops.

„We hebben onzen meester gevonden; hij zal ons zeggen, wat we te doen hebben, wij hebben maar te . . . uche . . . uche . . ."

Hij kreeg een hoestbui, zijn stem telkens overslaand van kwaadaardigheid.

„Maar te gehoorzamen . . . wat meneer zegt . . . *ik* zèg . . . als je lang genoeg wacht, uche . . . uche . . . uche . . ."

Van Staveren hield plotseling op met schrijven.

„Als je maar lang genoeg wacht, wordt je weer schooljongen, als je zeventig bent . . ."

„Wat? wat! Ik begrijp 't niet . . ." zei Van Staveren geprikkeld, in plotselinge onrust.

Blok, worstelend met zijn kuch, die hem altijd overviel, als hij zich kwaad maakte, schudde vuurrood heftig zijn hoofd; onmachtig

een woord uit te brengen, wuifde hij driftig met z'n hand, ten teeken dat hij niets kon zeggen.

Van Staveren zweeg; ongeduldig wachtend. Blok kwam bij.

„Die daar, die, die ... die Joosting ... die hebben we nou boven ons ... wist je 't niet! die kwajongen, die zal ons vertellen ... uche ..."

Van Staveren, plotseling, keek weer op zijn boek, zijn pen trillend boven 't papier, zat hij stil een paar minuten lang.

Een koud gevoel kroop op in zijn hersenen, maakte hem wee en flauw; een oogenblik overheerschte de lichamelijke malaise al zijn voelen en denken; zóó, dat hij instinctmatig worstelde ertegen, angstig, verbijsterd, koud zweet op zijn voorhoofd.

Blok twijfelde, of hij 't begrepen had.

„Wat zeg je nou: Wat zeg je nou!" kraakte hij, driftig tikkend met zijn knokkels op zijn lessenaar.

Van Staveren vermande zich.

„Zoo — ja — de jongeren moeten vooruit," zei hij, met een droge keel, zijn gezicht verstrakt, scherp-getrokken.

Toen, om af te snijden Bloks gebabbel, ging hij voortwerken; maar wezenloos, machinaal, met koude handen en voeten: voortdurend het besef van het heel erge trillend in zijn hersenen.

En te midden van zijn ellende, die hem afmartelde, en bijna physiek deed lijden, was de vage, ongeloovig-smartelijke verwondering: dàt 't nou gebeurd was; wat altijd als een spooksel over hem gedreigd had, wat hem had voortgedreven van huis, voortgezweept had bij zijn werk; wat hem had afgemarteld, en geen rust gelaten had ooit meer — een der jongeren bóven hem geplaatst, hij, die gepasseerd werd — dat hem had geschenen iets onoverkomelijks, waarvan hij zich nooit had kunnen voorstellen, wat er dàn daarnà nog zou zijn — dat wàs nu gekomen; gewoon-weg uitgebazeld door Bloks ouwe-mannenstem, die sinds jaren dagelijks in zijn ooren zeurde; uitgebabbeld als een van zijn bekende oud-mannenpraatjes. En er was *niets* gebeurd; hij had altijd een flauw, verward denkbeeld gehad, dat er dan iets geweldigs zou voorvallen tusschen hem en de chefs — iets, hij wist niet wat — ruzie — veel woorden — maar iets, dat breken zou al 't oude ....

En hij deed niets; niemand deed iets; er was niemand, die er zelfs ook maar eenig gewicht aan scheen te hechten .... en voor hèm was 't een levenskwestie.

En terwijl hij daar zat, leek alles hem vreemd, alsof hij zag alles met andere oogen; alsof hij vreemd luisterde naar die werkstilte van krassende pennen en omgeslagen bladen.

Hij werkte.... 't was 't eenige, wat hij bij machte was te doen: doorwerken, dóórwerken. En in zijn hoofd was het vreemd-licht-weeë, waarvan hij niet kan uitmaken, of het was lichamelijk of geestelijk.

Buiten kwam bleek als een tinnen bol door de mist de zon breken; hij keek een poos naar den witlichten zonnebol, met moede, klein-getrokken oogen.

Toen schreef hij weer door; machteloos onder die zwaarte van leed, die drukte zijn hersenen, en hem benam het vermogen het helder uit te denken.

Om 5 uur stonden de anderen om hem op. Even, in 't oude gewoonte-doen, bleef hij zitten werken en toen, plotseling, maakte zich los uit zijn gedachten, pijnlijk-scherp, dit:

't Hoefde niet meer; hij hoefde zich niet meer uit te sloven; het had niets gegeven, ze hadden hem niet meer noodig; hij was onnut geweest, al die jaren, die jarèn...

En hij was een gek geweest — een gek — een gek — al die jaren, dat hij gehouden had van dit kantoor — dat hij er harder had gewerkt dan noodig was. Vandaag was meedoogenloos hem ontvallen, wat hem bezield had in zijn oud zijn, wat geweest was zijn geestkracht, dat alles zakte in nu, dat was te niet gedaan.

En door dit alles heen, kwam op een schrijnend verwijt: dat ze hem dit hadden kunnen aandoen; dat er niemand was, die had gedacht aan zijn schande van zich achteraf gezet voelen, als een onnut werktuig; een langzaam aangroeiend, zwak gevoel van schaamte en smart. En stil, in diezelfde schaamte voor zijn ongeluk, dat hem deed vreezen, in zijn ouderdom van smart en zorg, een medelijdenden blik van een der jongeren, sloop hij weg, zonder opzien, zonder groeten, gebogen, oud; in zijn oogen het schuw-ontwijkende van ziek oud dier, vreezend een ruwe aanraking.

Buiten was de mist opnieuw opgezet; zich verdichtend op de grachten, in de vallende duisternis van den vroegen winteravond.

Van Staveren liep de rechte gracht af, sloeg in de lichtdrukke, rumoerige winkelstraat, waar hij telkens moest uitwijken, op het glibberige, modderige asphalt. Iemand kwam hem op zij.

„Zoo — is u het? Ik twijfelde nog — hoè gaat het, gaat 't thuis? alles goed?"

Van Staveren schrikte op. Moeielijk ziende in die halve duisternis, met de wakkele lantarenschittering in zijn bril, keek hij onbestemd zoekend den man, die hem aansprak aan.

„O — zoo," zei hij eindelijk, met moeite zijn gedachten terugdwingend op 't oogenblik.

„Vermolen — dank je, hoe gaat 't?"

De ander schudde handen.

„Hoe gaat 't? Niet vlug terbeen vandaag? Loopt ook lastig op dat asphalt — beroerd glad...."

„Ja — 't loopt me lastig."

Een oogenblik zwegen beiden.

Vermolen, groot, breed, met iets grijzend haar al, vertraagde stram zijn loop naast Van Staveren. Met zijn groot, kleurig gezicht, levendige, scherpe oogen, en drukke manieren, was hij type van den man, die zichzelf had opgewerkt, er bovenop was nu; die langzamerhand gekregen had in den strijd met de groote winkels, hijzelf klein winkeliertje eerst, het wreed niets-ontziende; helder en onmiddellijk overal ontdekkende zijn eigen voordeel; kalm, met berekenenden handelsgeest opzij stellend alles, wat hem hinderde bij zijn doel: te worden de grootste manufacturier; en dat doel bereikt hebbend, met zijn enorme winkel- en engroszaak, was hij, bij zijn aangeboren goedhartigheid, parvenu, met een minachting voor alle standsverschil; was hij de groote Vermolen, die uitbreidde, uitbreidde steeds. Er waren, die zich verwonderden, wantrouwden die snelle opkomst, het steeds uitbreiden zijner magazijnen; maar die hem kenden, wisten: dat onder zijn vroolijke zorgeloosheid hij alles haarfijn berekende, niets over het hoofd zag; dat hij in zijn achtelooze parvenu's-goedhartigheid, met scherp oog, onmiddellijk en overal ontdekte zijn voordeel in schijnbaar onbeteekenende zaken; en dat hij dat zweeg, opsloot in zichzelf; dat onder den schijn van openhartig uit te spreken tegen iedereen, met een joviale rondborstigheid, hij eigenlijk nooit *iets* zei, nooit iets verraadde van wat hem werkelijk bezighield, wat hij verwerkte in zijn hoofd, terwijl hij lachte en babbelde over beuzelingen.

Van Staveren kende hij lang. Twintig jaar jonger dan hij, had hij altijd gadegeslagen, verwonderd apprecieerend, dat volhardende,

eerlijke toegedane werken, snel radend het scherp intelligente van dien gevoeligen, wantrouwenden geest. En nu hij een vertrouwd boekhouder noodig had, had hij plotseling gedacht aan Van Staveren.

Hij trok Van Staveren aan zijn arm opzij van een kar.

„Als u 't goed vindt, laten we dan liever de gracht loopen, die is rustiger; ik zou wel wat willen bepraten."

Van Staveren vond goed; wist niet, hoe van hem af te komen; en terwijl hij moeielijk voortliep naast Vermolen, voelde hij, pijnlijk contrasteerend diens frisch leven naast zijn eigen afgedaan hebben.

Vermolen kwam vertrouwelijk dicht naast hem loopen; zijn handen in zijn zakken, schurend zijn elboog tegen van Staveren's arm.

„Kijk eens, u weet, dat ik mijn zaak heb moeten uitbreiden weer, ik heb een boekhouder noodig, iemand, dien ik volkomen, zonder toezicht, kan vertrouwen, en met ondervinding; nu heb ik aan u gedacht, zoudt u willen komen bij mij — 't gaat in met April."

Van Staveren zei niets.

Weer dat koude, dat opkroop in zijn hersenen, kwam over hem. Op de stille, donkere gracht, waar de nat- zware boomtakken druipend bogen over het water, liepen de beide mannen zwijgend voort, onwillekeurig vertragend hun stap.

Van Staveren vergat, dat hij niets antwoordde, dof, overweldigd, door dat:

„Weg — wèg! 't was 't beste nu — — maar wèg — daar vandaan! — —"

En over dit, wat als een nieuwe scherpe pijn in hem opstriemde, was de smartelijke verachting van zichzelf: dat hij het nog zoo erg zou vinden er vandaan te moeten.

Vermolen begon weer te spreken op zijn zacht vertrouwelijken toon, waarmee hij de menschen inpakte, voorzichtig polsend: „Kijk eens ik weet niemand anders; met een vreemde is alles probeeren, geen zekerheid; u begrijpt, dat het voor mij van groot belang zou zijn; en zonder onbescheiden te zijn — ik heb gedacht, het zou allicht financieel een verbetering zijn — lichter werk stellig — ik weet niet hoeveel u daar hebt — dit geeft f 1800 — — maar gewoonlijk, ik weet het, op die kantoren, hongerlijden bij veel werk — — och, ik weet 't immers zelf best.

Van Staveren zweeg. Een koppig verzet langzaam groeiend in hem; van vader op zoon waren de Van Staverens geweest: ambtenaren of op kantoren, met een ingeboren minachting van den kleinen ambtenaarsstand voor winkeliers; en hij kòn niet dulden het verkleinen van zijn kantoor door Vermolen. Hij vergat op dit oogenblik, dat het hem had opzij getrapt; hij wist alleen, dat hij het twee-en-veertig jaar had liefgehad.

Vermolen drong.

„Als 't geen verbetering mocht zijn, zou ik bereid zijn er wat op te leggen".

Maar Van Staveren, zei eerlijk:

„Nee — ik had daar maar zestienhonderd."

„O — dan — maar dènk er over! Ik begrijp, iemand went aan zijn werk, aan de omgeving — kan er zelfs op 't laatst van gaan houden — maar je moet redelijk zijn! Als 't is een verbetering.. zouden zij daar iets doen of laten om jou, als 't in hun voordeel was — wàt ook — nee — niet waar?"

Van Staveren zweeg nog.

Vermolen raadde iets van zijn stugheid, begreep plotseling niet meer te moeten dringen.

„Nou — u is hier thuis hè, maar dènk er eens goed over — als ik 't maar weet, laat es kijken — Donderdag."

Hij glimlachte, onverschillig-joviaal uitstekend zijn hand.

Van Staveren zag hem aan, en knikte.

„Ja, goed — ik moet er over denken; toen plotseling voelend weldadig, dat iemand hem vroeg, hem noodig had tòch, zei hij warmer, minder afgetrokken:

„Ik dank je intusschen wel, dat je aan mij gedacht hebt...

„O — wat dat betreft — adieu, groeten! Tot ziens!"

Van Staveren zocht in de donkere portiek naar zijn sleutel, iets van Vermolen's hartelijkheid nog weldadig nawerkend in hem; toen plotseling dacht hij weer:

„Zouden ze *iets,* wat ook, doen of laten voor jou..." en het wekte opnieuw in hem den scherpen wrevel: een vreemde zoo maar ruw-weg, klakkeloos te hooren zeggen, wat hij zichzelf altijd ontveinsd had; waarvoor hij altijd onbewust verontschuldigingen hadden willen zoeken, om zichzelf te sparen.

En terwijl hij naar binnen ging, kwam het opnieuw over hem,

wee-vreemd: „hij, in een winkel! Hij kòn niet! hij begreep nu zelfs niet, hoe hij nog bedenktijd hàd willen hebben. . . .”

Jet keek over de leuning.

„Hé Pa! wat is u vroeg! U scheelt toch niets?”

„Nee-nee!” zei hij wrevelig om haar vragen.

Zijn vrouw deed even de keukendeur open met een verhit gezicht.

„O — je bent vroeg — ik ben nog niet klaar met het eten . . .”

„Nee — goed — haast je maar niet!” knikte Van Staveren.

Hij dacht: als ze hem den heelen avond maar alleen lieten, zonder iets te hoeven zeggen — dat dàt goed zou zijn . . .

Van Staveren sliep niet dien nacht. Hij tobde het over en over; en in zijn zwakke schaamte, voorbij te zijn gezien, schaamte, zoo bitter in zijn ouderdom, zag hij op met een kwellenden angst tegen den volgenden dag, als hij er weer heen zou moeten . . .

Ze wisten het natuurlijk allemaal! Dàt was 't erge; als nog maar niemand het had geweten, zou hij het feit makkelijker gedragen hebben; maar zijn gevoelige trots vreesde het medelijden der anderen.

En terwijl hij daar lag, tobde hij zich af, hield hij in zijn geest heele gesprekken met de chefs, verergerend het in zijn opgewondenheid; hij zei alles nu, sprak uit zijn grieven — en de oudste chef, de oude Brugman stond op, en zei, dat zulke woorden niet werden verdragen van een ondergeschikte — en hij, nòg driftiger, niet meer te houden nu, barstte uit, zei alles, àlles, scherp, raak — en toen begreep hij, dat het te veel was geweest, dat hij nu niet meer blijven kòn, dat hij wèg moèst nu . . . dan tot zichzelf komend uit dien toestand van half wakend-droomen, vindend zichzelf in bed, om hem heen koude, donkere nacht — snikte hij bijna van opgewondenheid, trachtte hij zichzelf te bedaren, afgebeuld door al dat praten in zichzelf, verbitterd, ongelukkig, dat hij zich zoo opwond voor niets . . .

Toen de morgen kwam, en hij opstond, was al dat heel sterk gekleurde in zijn verbeelding van dien nacht weg. Wist hij, afgetobd, moe van hersenen, niets meer van wat hij zeggen zou, of doen wilde; daar was in zijn hoofd alleen een grijze, doffe leegte zonder gedachten; met een loodzwaar, geslagen gevoel door zijn leden.

En in diezelfde dofheid ging hij naar kantoor; dofheid, die

bijna onverschilligheid was, maar, waar diep onder lag hevigheid van leed.

In den morgen kwam even de jonge Brugman bij hem met Joosting.

„Van Staveren, wij hebben gedacht, dat het beter was, als Joosting dit deel van het werk van je overnam."

Van Staveren knikte alleen, dof onder die zwaarte van hersenen, waardoor hij niet kòn. Alleen striemde één oogenblik haat in hem op, toen Joosting het boek meenam; haat, tegen dat jonge frissche, waar hij niet tegen op kon tòch — wat hem hàd overwonnen!

Toen werkte hij weer door. Soms, even ophitsend zijn denken, kwam in hem de herinnering aan Vermolen....

„'t Kòn niet — hier vandaan — maar dan dat andere — wat gebeurd was....", dan, verschuivend voor 't oogenblik alle besluit, toegevend aan zijn loomheid, te moe, om te denken, vast te stellen iets — stelde hij uit:

„Donderdag pas — Donderdag."

Thuis zei hij niets; hij had niet geweten hòe 't te zeggen; zwijgend leed hij 't uit.

Dora mocht dien avond thuis blijven slapen, en Van Staveren vond het een stille troost, dat zij zat tegenover hem, hem toeknikkend van tijd tot tijd. En 't was hem een verlichting haar geen één keer dien avond te hooren klagen, niet te zien bij het goeden nacht zeggen, de verlangende, moedelooze uitdrukking in haar gezicht.

Maar toen ze allemaal naar bed waren, toen ze hen hoorde boven komen, haar moeder ook, sloop zij stil weer naar beneden.

Van Staveren merkte niet, toen ze in de deur stond, en naar hem keek.

En in de stilte van de kamer, waar ze nu beiden alleen waren, zag zij hem, oud, gebogen over zijn Shakespeare, het grijze, kleine hoofd in de handen gesteund. En plotseling kromp haar hart samen, vòelde ze zijn eenzaamheid, terwijl ze rondzag in de kamer, waar hij avond aan avond, alleen zat; te midden van de oude meubels, die kraakten, de oude pendule die sloeg zijn hoogen, snellen slag. Alles was altijd zoo geweest, alles zoo gebleven, de oude, stille man in den zwijgenden nacht, waarin alleen was het zacht suizen der lamp.

En ziende dat stom voortgaande leven, wrong het plotseling toe haar keel in een onbegrepen, half onbewusten angst...

Hij schrikte op, voelend haar blik; en ontsteld keek op, in haar oogen, grauwe oogen als de zijne, wijdopen groot in het smalle, witte gelaat.

„Wat is 't?" vroeg hij ongerust; toen liep hij op haar toe, sloeg zijn armen om haar heen.

„Wat is 't?" Wàt is er voor ergs??"

Ze voelde zijn armen bevend om haar middel, en keek op hem neer, klein, grijs mannetje, dat haar opeens aan 't schreien maakte, in een onbegrepen combinatie van gevoelens. En zacht, als een liefkoozing, boog ze het rossige, kleine hoofd, tot het rustte op zijn grijze haar; toen trok ze met haar vrije hand zijn hoofd tegen zich aan, tot het lag aan haar borst.

Hij stond een oogenblik doodstil, in een groot, troostend verlangen naar liefkoozing van dit jonge kind, dat hem in haar armen hield, als een vrouw haar zoon zou hebben gedaan. Toen liet ze hem los, duwde hem terug in zijn eigen stoel, en ging naast hem zitten, zwijgend, haar oogen onbestemd dwalend door de kamer, haar gezichtje heel bleek nu vlak onder het lamplicht.

Hij zat, en wachtte, de kleine oogen in het zorggezicht op haar...

Zacht, haperend begon ze te praten...

„'t Is er zoo erg, ik kan 't er niet uithouden, ik ... ik heb 't niet willen zeggen, maar vandaag kàn ik 't niet meer laten. Die akelige menschen — die kinderen kan ik niet aan — ik heb er geen gezag over, ze plagen me zoo — en dan krijg ik standjes van mevrouw — ik ben bang voor d'r, ik kan 't niet helpen — dat groote, dikke mensch, met die harde stem — dan vergeet ik alles in mijn angst — en doe alles verkeerd — dan zegt ze, dat ik wel een idioot lijk... en dan is die oudste jongen nu thuis! — die denkt... hij wou me zoenen vandaag — en dan làcht hij, als ik woedend word... Vader!! als ik daar zit — 's morgens, 's middags, en 's avonds — en wéér — en wéér — dan — háát ik ze zóó — ik zou ze kunnen neerslaan, als ze iets tegen me zeggen..."

Hij greep haar beide handen, en trok haar naar zich toe, om haar tot bedaren te brengen.

Langzaam gleed de drift weg uit haar gezicht.

„Als ik m'n avondje heb — dan heb ik hier zoo'n veilig gevoel — dan kunnen ze me tenminste niets doen — maar als 't tien uur wordt — als ik dan weer wèg moet — alléén naar die vreeselijke

menschen — als jullie allemaal hier gezellig blijven zitten — en ik alléén — als ik bij 't huis kom, bonst mijn hart van angst... Ik kan niet helpen, vader, dat ik 't zeg, 't is zoo'n hoog salaris — misschien vindt een ander zoo iets niet zoo erg — maar ik vind 't zoo vreeselijk, van huis weg bij die menschen — ik dacht altijd dat 't nog wel zou wennen, — 't is nou een jaar — ik kan nooit eens klagen, als ze er allemaal bij zaten — vandaag kàn ik 't niet meer laten, 't niet meer uithouden — ineens niet meer..."

Ze lag met haar hoofd tegen hem aan, haar beide handen om zijn arm klemmend, groot kind nog in haar verdriet, haar heele lichaam schokkend van snikken. — Zijn gezicht trok zenuwachtig; bevend streelde hij haar haar.

„Ik wil niet hebben, dat je er blijft", zei hij afgebroken, opgewonden; „je moet thuis komen, dan zullen we wel wat anders voor je vinden; huil niet zoo, kindje, heusch, 't hoeft niet!"

„Niet?" vroeg ze, met een schok haar hoofd oplichtend, hem gretig aanziend.

„Vader, hoor es, 't is wel veel f 300, maar toe, laat me maar thuiskomen; ik zou een betrekking kunnen krijgen tot vier uur, zoo'n prettige betrekking bij mevrouw Loos, en dan ben ik 's avonds altijd thuis, dan kan ik 't beter uithouden; ik eet niet veel" — ze lachte, en pakte hem bij zijn schouders, haar lachend betraand gezichtje vlak bij zijn gezicht — „vader, heusch, ik kost niet veel — niet meer dan de poes, en die is weggeloopen...."

Ze lachte hardop nu, haar hoofd tegen zijn arm duwend, moed vattende, omdat hij niet tegensprak.

„Vadertje, 't zou zoo heerlijk zijn, morgen te kunnen zeggen, dat ik wegging, — zoo pauwig, als *ik hun* de betrekking op zei; mag dat? morgen al? Hoe kan 't vader — dan is er minder geld!"

Hij keek haar aan; daar was, wat hem zwaarder woog, dan al zijn eigen leed, de afwisselende teleurstelling en blijdschap in haar teer kindergezicht.

„Als je nu die betrekking hadt tot vier uur, zou je dan blij zijn 't niet meer naar vinden?"

Ze hield hem stijf vast, in ongeloovige verrukking.

„Kàn 't! Kàn 't dan? Heusch? Hoè Vader?"

Hij zag strak op in 't lamplicht.

„Ik kan een betrekking krijgen bij Vermolen, dat geeft achttienhonderd.”

Ze zag verrast op, wilde iets zeggen; maar *iets* in zijn gezicht, maakte, dat ze ’t niet deed.

„Achttienhonderd?” herhaalde ze vaag.

Hij gaf geen antwoord.

Langzaam maakte ze haar arm los van zijn hals, en zag hem schuw aan. Hij zat onbewegelijk, alleen trilde ’t in zijn keel.

„Hij zou gaan in dien winkel — in dien winkel” . . .

„’t Is toch maar naar, hè Vader, op uw kantoor?” zei ze schuw.

„Ja,” knikte hij; toen stond hij plotseling op.

„Kom, ’t is al laat kindje, je moet gaan slapen.”

Ze stond werktuigelijk op — angstig.

„Heb je de deur? Dan doe ik ’t licht uit.”

Langzaam ging ze naar de deur; maar toen ze omkeek, en hem stil zag staan, het bleeke ingezonken profiel afgewend, deed een uitdrukking in zijn gezicht haar snel terugkomen, in plotseling begrijpen.

„Vader, zei ze bevend, „als u — vindt u ’t erg?”

Zijn gezicht trok, stil hield hij de pijp boven ’t glas — —

„Vader — als u ’t naar vindt — dan niet — moet u ’t niet doen om mij — — —”

Hij hoorde haar stem gejaagd als in angst, en zag onwillens terugkeeren in haar gezicht al de teleurstelling om het offer, dat zij hem zou brengen.

En plotseling deed hij ’t licht uit.

In ’t donker, stond ze angstig stil naast hem; toen kwam zijn stem:

„Nee — ik vind ’t best; ’t is een variatie, ik heb dit — nu al — zooveel jaren gedaan - ”

Hij kuste haar snel, en greep haar handen weg, die bevend wantrouwend voelden over zijn gezicht.

„Goeiennacht kindje; tot morgen,” en schoof haar haastig voor zich uit naar de deur.

Toen nam hij het lampje om haar bij te lichten op de trap.

Ze knikte tegen hem, nog eens, en nòg eens, terwijl zij langzaam de trap opliep, en hem zag beneden zich, geduldig, altijd geduldig en zacht voor háár, het flikkerend lampjeslicht over zijn gezicht. En opeens herinnerde ze zich, hoe hij vroeger toen ze nog een kind was, haar naar school bracht, en haar tasch droeg, dat ze geen koude

vingers zou krijgen, terwijl hij zelf altijd twee dooie vingers had; en om beurten haar handen in kleine grijze wantjes, in zijn grooten jaszak stopte, om ze warm te houden.

En ze begreep zelf niet, waarom ze nu schreide, bitter nog, toen ze al in bed lag, om hem; klein, grijs mannetje toen al, dragend haar tasch tot aan de stoep, en omkijkend en wuivend nog, tot zij naar binnen ging, en het gek vond voor de andere kinderen.

Klein grijs mannetje, toen al, gebukt en oud.

Den volgenden morgen, kwam Van Staveren in den winkel bij Vermolen; vroeg meneer te spreken.

Vermolen kwam dadelijk. Frisch, vroolijk, uitgerust, in zijn opgewektheid van gezond, in 't leven geslaagd mensch, klaar weer aan te pakken met onvermoeiden werkijver, begreep dadelijk, toen hij Van Staveren zag. En zijn inwendige voldoening uitte zich in de hartelijkheid, waarmee hij hem begroette.

„Hoe gaat 't, hoe gaat 't! U is er vroeg bij. Kom even mee in mijn kantoor, gaat zitten."

Van Staveren ging zitten.

In het lichte, vroolijke kantoor, waar de morgenzon helder naar binnen scheen, hoorde hij buiten de drukte, het gehaast heen-en-weer geloop van bedienden, elkaar toeroepend, kwinkslagen zeggend, voelde hij in alles de stoere leefkracht van de zaak, in die omgeving, het sterkst in Vermolen zelf, die zat in het zonlicht, gezond, frisch, met zijn joviaal-goedmoedigen lach.

Van Staveren begon moeielijk.

„Ik kwam — om te spreken over — ik heb er over gedacht . . ."

Vermolen luisterde, belangstellend, hartelijk; begrijpend, dat hij gewonnen had, drong hij niet, wachtte af.

„En ik zou het wel willen aannemen."

Vermolen stak zijn hand uit; schudde die van Van Staveren, hartelijk-forsch.

„Doet me plezier, doet me allemachtig veel plezier, ik had zoo gauw nog niet uw besluit verwacht!"

Van Staveren was heel kalm; een vreemde, koude kalmte, die bijna onverschilligheid was. Daar was alleen in hem een besef: dat hij nu moest afspreken àlles, àlles, wat er te zeggen viel; dat dit nu was, wat op het oogenblik *moest*.

„Dat zou dan zijn met April!"

Van Staveren knikte — April.

„Ja, en de condities heb ik je gezegd; ga nu eens even mee, moet je den boel eens aanzien, 't is nog niet heelemáál in orde."

Hij ging Van Staveren voor, loopend met zijn snelle haastpassen de gang door naar het achterkantoor.

Van Staveren zag rond in het heel lichte kantoor, met licht behangsel, lichte zongordijnen; het eenvoudig, nieuw kantoorameublement; alles frisch, nieuw, licht.

„Hòe vindt je 't? Eindelijk is 't nou zoover — als je wist, eer alles geregeld is — wat een soesah."

„Ja, dàt zal wel," zei Van Staveren machinaal.

Vermolen, met zijn makkelijken glimlach van licht opnemen alles, knikte. En intusschen overrekende hij vlug, wat nog moest, dingen, die nog veranderd moesten.

„Ja, ja, ja — maar och, alles komt terecht, dat is maar voor een poos; moet je zien," — hij ging naar 't raam — „hier keek je vroeger aan tegen dat houten hek, die loods, weet je niet? — heb ik laten wegbreken — nou heb je hier oneindig veel meer licht!"

Van Staveren knikte; maar terwijl hij stond hier, steeg langzaam in hem op, een koppig verzet, een stille haat, tegen dat overheerschende nieuwe, mooie; een angst, dat *hij* niet meer paste hier, dat hij tòch blééf hooren dáár — in dat oude, grauwe, wat was geweest zijn leven.

Een klok sloeg negen.

Van Staveren schrikte.

„Ik moet weg," zei hij gejaagd. „Ik kom te laat anders."

Vermolen lachte, maar daar was in Van Staveren's gezicht, wat hem plotseling raden deed: smart onder die stugge teruggetrokkenheid, pijn onder die starre bedaardheid. En hij zei alleen:

„Deze klok is iets voor. Maar — 't doet me plezier, dat we met elkaar het eens zijn geworden. Ik zie u dezer dagen nog wel. Tot ziens. Mijn groeten thuis."

Dien morgen, voor het eerst in twee-en-veertig jaar, kwam Van Staveren te laat! —

Gejaagd, met gebogen rug, moeielijk voortkomende op zijn stramme beenen, liep hij, de trap op; en onzeker, met een treurig

gevoel van schaamte in zijn ouderdom, ging hij naar binnen, waar hij dadelijk aanliep tegen de twee jonge chefs.

Beiden begonnen te lachen, toen Van Staveren, half struikelend over den drempel, plotseling voor hen stond, verward, zenuwachtig stamelend iets van:

„Goeden morgen, heeren."

„Morgen Van Staveren; zeg, je bent toch niet aan 't fuiven geweest, dat je je verslapen hebt?"

Een bloedgolf vloog Van Staveren naar 't hoofd; als door een waas, danste het lachende gezicht van den jongen chef voor zijn oogen.

„Je weet Van Staveren, er wordt hier scherp gelet, op het moreele gedrag van het personeel!" schertste de ander — en beiden lachten in hun onnadenkende, spottende goedmoedigheid.

Van Staveren zei niets. Hij dàcht niet aan iets te zeggen. Hij voelde alleen, het wreed opmerken van het eerste verzuim in al die jaren, waaraan hij met zijn eerlijke nauwgezetheid zich schuldig vond.

Zwijgend, onzeker, ging hij hen voorbij. De beiden keken hem verwonderd na.

„Wat heeft ie vandaag? 'k Geloof waarachtig, dat ie aan de rol is geweest!"

En ze lachten opnieuw, zich amuseerend om alles, in hun leege nietsdoenerij van gerust, zorgloos weten, dat alles marcheerde.

Van Staveren hoorde het lachen.

Schuw, zonder op te zien, ging hij voor zijn lessenaar zitten.

Verbijsterd, door al het ongewone, was nu in hem, moe, overwonnen, bitterder dan alles, het gevoel van ellendig, schamend medelijden met zichzelf; klom in hem een alles verdringende begeerte: wèg te komen — wèg. — Met verlangen van ziek, oud dier, dat zich wil verbergen.

Om vijf uur stond hij op, stram, zenuwachtig-koud, en ging naar de kamer van de chefs.

Hij vond er de beide oude.

Scholerius, opgeruimd, oppervlakkig-goedig, met zijn grijzen leeuwenkop, waarin de levendige, donkere oogen nog jong schitterden; en Brugman, correct, mager oud heertje, met zijn heel gesoigneerd uiterlijk, en zachte manieren.

Van Staveren stond in de deur, weifelend, toen Scholerius hem opmerkte.

„Van Staveren, hadt je wat te zeggen? Vertel man!"

„Heeren, ik . . ."

Brugman zag verbaasd op,

Van Staveren merkte het. Steunend met zijn hand op de tafel, onzeker op zijn beenen, met een zwak beven om zijn mond, trachtte hij te beginnen . . . De oude Brugman zag het.

„Ga even zitten, Van Staveren."

Van Staveren deed als hoorde hij 't niet. Moeielijk rechtop staande, zei hij:

„Heeren, ik wou verzoeken om mijn ontslag met April."

Scholerius schoof een stoel aan. Brugman zei even niets. Beiden, in hun zelf-oud zijn, voelden ze, scherper dan een der jongeren, wàt dit was.

Van Staveren stond nog.

„Van Staveren, wordt het je te zwaar? Je hebt je zoolang kranig gehouden! Maar wij oudjes hè, ik trek me ook langzamerhand terug."

„Ik heb een andere betrekking bij Vermolen."

De beide chefs zagen verwonderd op.

„En — is je dat voordeeliger? dat je daartoe besluit?"

„Ja — en 't is lichter werk; 't wordt me hier te zwaar."

Hij lóóg in een weifelende zwakheid, die overheerschte zijn ouden, scherpen trots.

Brugman, die mèt hem oud was geworden, begreep iets door zijn zwijgen heen, van de smart.

„Het doet ons veel leed, Van Staveren, je te zien vertrekken; natuurlijk, als je er je voordeel in ziet . . ."

Schorelius viel in, bang, dat Brugman zich zou laten gaan in zijn goedhartigheid, en meer salaris willen geven; terwijl ze immers altijd blij waren, als die oudjes vanzelf maar opruimden.

„Ja natuurlijk, dàn zou niemand je daarvan willen terughouden, niet waar? (met een scherp accentueeren van zijn woorden voor Brugman bestemd). Dat zouden wij niet mogen doen.

Maar intusschen mogen we je wel de verzekering geven, dat het ons zeer spijt, en we danken je voor den jarenlangen ijver aan het kantoor bewezen . . ."

Scholerius, willende zijn altijd de aangename, joviale superieur, schudde lang Van Staveren's hand.

Van Staveren hoorde het als veraf; hoorde roezen dezelfde gezegdetjes door Brugman...

En één oogenblik, plotseling, kwam het in hem tot klaarheid: dat hij onbewust, nog iets van hoop had gehad, dat ze tenminste zouden trachten hem terug te houden...

Eén oogenblik maar; toen ging alle gevoel weer onder in die vreemde, doode onverschilligheid. Er was één ding, dat hij wist:

Hij wou weg nu, wèg — niet langer moeten praten erover — wèg nou..."

Lijkwit, met droge keel, brak hij af Brugman's woorden; zei iets van: vreemd zijn — bedanken...

Toen ging hij heen, langzaam, onzeker, met een vreemd gevoel van flauwheid in zijn hoofd...

Binnen zwegen de chefs een poos.

Toen: „Hij is oud geworden."

„Kolossaal oud."

En — hij heeft zijn tijd gehad, weet je."

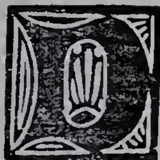
„Ja — Ja!"

De Molen.

VICTOR DE MEIJERE.

e maand Mei was gekomen en zij bracht de liefde in het hart van Bertus.

Als hij 's morgens vroeg op zijn molen klom, en, van daarboven, nederblikte op de velden en de weiden, op zijn dorpken en den breeden stroom er achter, was het of hij dat alles nooit had gezien.

Zijn dorp lag er in de schemering als vernietigd onder den rotsblok der kerk; klein en schamel en armetierig waren de huizekens als in aanbidding, vol ontzag, neergeknield vóor dat zinnebeeld van zijn Goden; door hun kleinheid, scheen de kerk in macht en grootschheid te winnen.

De kerk was hem altijd een troost geweest. Gelukkig was het hem in de ziel toen haar klokken de bevolking naar de mis riepen en moedig, met een kruis, begon hij dan zijn werk.

Nu dat deze Mei bloemen van weelderige frischheid in zijn hart had gelegd, was een nieuw leven in hem ontwaakt. 't Was of een vreemde ziel in hem gevaren was; hij herkende zichzelven niet

meer in dat leven, want trillingen der aarde, die zich hernieuwde, gingen met bange, lange schokken door zijn lijf.

Soms, op late avonden, had een vreemd gevoel hevig in hem gerameid. Hij was toen door de velden geloopen die, zoover hij zien kon, in smoorende dampen lagen uitgestrekt; de wind had hem de aromen der wouden en der schietende aarde gebracht en, uitzinnig, was hij weenend van verlangen in het gras neergestort.

Op een morgen klom hij, vóor dag en dauw, zijn molen op. Toen hij de deur wilde openen bezon hij zich schielijk en, over de leuning liggend, bleef hij droomend in de verte staren.

Alles lag in vaag-wemelenden, blauwen nevel die, zich meer en meer verdunnend, hier en daar de vlakte zichtbaar liet.

Eindelijk, alom aan flarden gescheurd duisterden er dorpen, huizen en kerktorens op; het oosten scheen zich in klaarheid op te lossen en de zonne wierp hare eerste laaiheid over de aarde die zuchtte en trilde. Eerst was het een rumoerend leven boven een dorp aan den stroom. 't Licht spoot er omhoog, opfonteinend in jubelende schitteringen; banen van licht vielen als groote waaiers op het water en liepen er voort, overwinnend het duister dat zich overal voor hunnen glans ververde. Dan zag hij al de kerktorens van Klein-Braband in 't licht opgroeien, hier dien van zijn eigen dorp, zwart als een monster van steen, daar de zonne er schrijlings opzat en hij hem zag in zijn eigen slagschaduw. Wat verder weer een, opspitsend achter de teer-trillende morgenboomen, waaruit de mist als bleeke rozigheid opdampte. En verder nog, en altijd nieuwere .... Eerst waren het kerktorens van dorpen die hij kende en hij noemde hun namen .... en verder waren er nog en nog en nog, zoover zijn oogen droegen: 't waren torens die hij nooit scheen gezien te hebben.

Met den stroom golfde het ontwaakte licht nu gestadig voort naar de zee, met kleine rillingen; zijne melkachtige blankheid, met lichte rozigheid doorschitterd, geleek een eindelooze vlakte gesmolten opalen.

Zijn oogen keerden toen terug naar zijn dorp dat daar zoo dicht bij hem lag in de glorie der jonge zonne. De huizekens waren er ontwaakt en hij zag ze allen met de tuintjes er achter, vol dampend mest, bloemen en groenten. Een zochten zijn oogen ... Met zijn wit gevelken glansde het op vóor het kerkhof aan den hoek der straat. Het stond er klein en kraaknet met lachende bloemen vóor het raam.

Teun, de blokmaker van het dorp, woonde er met zijn dochter Bertha. 't Was aan haar dat Bertus dacht, want het was zij, die, met deze nieuwe Mei, in zijn ziel de liefde had gebracht.

Lang bleef hij staren naar het dorp, verloren in gepeins.

Rumoerende beweging kwam er ook leven, vaag en onzeker, als stil geruisch dat met den rook der schouwen opging en eindelijk luider werd, doorschreeuwd met schrille kreten en bonzend gehamer... Het levend gedoe werd alom; de boeren gingen naar de velden en men hoorde het gekraak der groote karren op de wegen.

Bertus hoorde het niet; zijn gedachten waren elders.

Wanneer de zonne hem te hevig het aangezicht begon te kittelen stond hij recht, en 't was hem, of hij uit een langen droom ontwaakte. Hij opende de molendeur; het licht viel met groote klaarte binnen, en een stofferigen geur van meel waaide tegen.

Weer een dag die begon. Het ergerde hem, dat leven van alle dagen, dat hard werken om een beet brood, wanneer hij in zichzelven zooveel moois vond, met elken dag meer en meer mooiheid, die hij tot haar hoogste had willen brengen, waarvan hij alle dagen meer en meer wou veroveren. Zijn dag was zóo gevuld dat, na hard te hebben gesjord van den morgen tot den avond, er geen uurtje meer overbleef om aan zichzelven te denken, aan eigen vreugde en aan eigen geluk.

— „Verdomd leven", snauwde hij barsch, en hij verbeet in den mond een vloek dien hij alleen had kunnen hooren. Grommelend en dommelend wierp hij zich toen aan de lijn van den molenvang en zoevend gingen plots de wieken aan 't bewegen, traag en zuchtend en dan sneller en sneller, tot heel de molen begon te kreunen en te kermen. Het raderwerk, de groote wielen wentelden omme, zich grijpend of wegduwend, met groote, vervaarlijke kammen ineenwerkend, de drijfkracht verplaatsend en versnellend, steunend en knarsend. Hij hoorde daarboven de steenen gestadig krijschen en huilen, het graan pletterend en brekend tot het, in rijken goudglans van meel, in den wijd-open gespannen buik der zakken viel.

Boven al dat lawaai en gezucht hoorde hij, onophoudelijk, het gonzend gezoef der zeilen die, voortgedreven door den wind, den molen soms bang op zijn as deden schokken, alsof zij hem, met vreeselijk gekraak, in hun vlucht gingen medenemen.

— „Verdomd leven! Straks komen de boeren met hun zwaar-

beladen karren... Men wordt ten lange laatste zoo moe van de zakken op en af te trekken dat uw ziel aan den reep hangt."

Bertus trok de kijkgaten open en nu viel het licht van alle kanten binnen.

Hij ging aan 't werk. Onachtzaam gleden zijn handen even door het meel; toen sjorde hij een zak op den rug. Er stonden er nog tientallen te wachten; allen moesten door den breed-gulpenden mond van den tremel daarboven verslonden. Gebogen onder 't gewicht ging hij moeilijk den trap op.

Hij deed het met tegenzin; hij beleefde geen geluk meer aan dat werk! Liefde voor het dagelijksche werk! Toen hij jong was zei zijn vader hem altijd dat de arbeid de bron van al zijn vreugd was. Als knecht, voegde hij er bij, ben ik dáar gekomen, en hij wees toen op den molen, als knecht heb ik er gezwoegd en geslaafd, hem verwinnend door de stoere kracht van mijn lijf! Hij werd een stuk van mijn leven, mijn tweede ziel. Toen de eigenaar stierf had zijn vader den molen gekocht en hij was er blijven zwoegen tot zijn dood.

Drie jaren was Bertus er nu heer en meester. Al dien tijd had hij er hard en veel gewerkt en gelukkig was hij geweest. 't Was een spel voor hem de zware zakken op den rug te dragen. Nu echter had de liefde zijn krachten meegenomen en een knagende onrust was hem alleen in de ziel overgebleven.

Met moeite was hij bovengeraakt. Moe, met een zwaren zucht, wierp hij den zak van de schouders, sneed de koord over en liet hem in den geopenden muil van den trechter, met lange gouden glanzen, zacht-ritselend ledigloopen.

Het werk verveelde hem en hij ging, onder den molenkap, door het open venster liggen.

Hoe de liefde in zijn leven gekomen was, wist hij zelve niet. 't Was op een koelen Meiavond; een lichte doom hing over de velden zooverre men zien kon. Achter de boomen, de tengere voorjaarsboomen met hun vreemde zachtheid van aarzelende, jonge blaadjes en springende botten, hing de helle maneschijf te midden van flikkerende sterren in een effen lucht van duisterende blauwheid. Geur van schietend groen en kiemende, groeiende dingen golfde over de velden en de wind bracht soms de dronkenmakende aromen der verre boomgaarden van het dorp, waar alle huiskens in sneeuwige witheid stonden verborgen; als een zuchtje ging, waaide een tinte-

lende glorie van blankheid, boven de roode daken, in de hoogte.

Op dien avond, dien hij nooit zou vergeten, was hij naar het dorp gegaan en het toeval bracht hem achter haar tuin. Hij zag haar onder een appelaar die, trillend in den wind, blankende rozigheden liet neersidderen. Bloemblaadjes vielen op haar blonde lokken, op haar aangezicht, op heel haar lijf; zij boog zich, met de roode, naakte armen overgroote lakens op het grasplein uitspreidend. Lang bleef hij staan en het gevoel, dat hem geen vrede meer zou geven, ontwaakte in zijn ziel.

Zij richtte zich op en zag hem aan met lange, bleeke blikken. Hij zocht elders met zijn oogen, diep-ontroerd en ging voort en lang voelde hij haar blikken op hem gericht en een blos gloeide op zijn kaken.

Dat meisje onder de blankheid der meiboomen, in dien stillen vooravond, waar alles van een teedere zachtheid was, zou hij nooit meer vergeten. De twee smachtende oogen, die hem hadden aangekeken openbaarden hem al hun verzuchtingen en verlangens. 't Waren als twee ontluikende bloemen die hem de pracht vertoonden die zich in hun kelken verborg, rijk aan beloften.

Nu hij dat alles herdacht dwaalden zijn oogen vaag vóor hem uit. Hij zag niets van al het leven om hem. De zeilen zoefden gedurig en het getiktak der raders, het krijschen der steenen ging onophoudelijk voort. Zijn oogen verloren zich en niets dat zich aan zijn blikken bond. Alles wat zij aanraakten verschemerde tot vaagheid, de stille, brave vaagheid die een jongeling en een verliefde eigen is.

Hortend en krakend, met piepend geschreeuw der as, was eene kar den molenberg opgereden. De voerman kletste met de zweep maar Bertus hoorde niet. En weer ging de zweep.... Toen de voerman Bertus boven in het venster ontwaarde, riep hij, luide lachend:

— „Bertus! Bertus! Is het liefde, kerel?”

Verwonderd keek hij toen naar beneden en beschaamd hernam hij zijn werk.

Zóo brachten alle dagen meer en meer 't verlangen naar wat liefde...

* * *

't Was zomer geworden. Op een middag, 't was stikkend heet en geen windje waaide, lag hij op den molenstoep in de zonne te luieren. Hij volgde het scheeren eener zwaluw in de lucht — hoog zag hij ze klimmen, tot zij in de blauwe diepte verdween, en dan weer een klein, wit wolkje dat aan de kim optorende en zachtjes dichter dreef om, in de stikheete vlamlucht, als wegnevelende smook te vergaan.

De zonne die, van den vroegen morgen, heel het land in schroeiende hitte had afgereden, vuurde hooger, tot zij, op den middag, als een berg van vuur in de lucht hing. Hare stralen vielen naar beneden als rood-gegloeide koperen staven. De velden werden geteisterd en zij lagen als dorre woestenijen, droog en zanderig uitgestrekt. Alles zweeg er; geen leven en geen beweging meer; geen ritseling die door de kruinen voer; hier en daar het kirren van een krekel in de rood-verdorde braamstruiken langs den weg en het piepen der zwaluwen die in de luchten omzeilden, trager en loomer, want de brandende hitte had ook hunne vleugels verlamd

Bertus was dichter bij den wand van den molen gekropen en hij zocht, voor het hoofd, een weinig beschutting in het lijntje lommer, dat de groote grijze kap er nog werpen kon.

Hij lag uitgestrekt te staren naar het dorp dat in den glorie-brand der zonne nog kleiner scheen. 't Was of de huizekens naar schaduw snakken en, bang voor de vurige haag die gestadig over hun daken ging, in den grond kropen; achter het dorp zag hij den stroom als een spiegel waarin zich, bevend van lichtheid, de booten met hun witte zeilen weerkaatsten.

Hij zocht het huizeken van Bertha en zag het met zijn puntgevelken, klein en armzalig, in het wemelend leven der zonne. Hij zag de vensters dichtgesloten en schrok op want dacht hij aan de wreede ziekte die, over een paar dagen, plotseling als een plaag van God, over het dorp was gevallen: de zwarte cholera! Onverwacht had zij hare verschijning gemaakt en zij was als een lange kreet van onheil die al de dorpers met schrik had geslagen; twee dagen achtereen werd een geval vastgesteld.

De eerste maal was het een oud man die, buiten het dorp in een hut, alleen woonde; gansch den dag had hij op den boord der rivier riet gesneden en met groote waterlaarzen door slijk en modder gebaad. 's Avonds was hij te huis gekomen moe en afgemat en

eensklaps, als door een dief op den hoek van een straat, werd hij door de ziekte overvallen. Huilend was hij met den buik op den grond gaan liggen om de pijnen te bestrijden die, met scherp-snijdende messen, door zijn ingewanden gingen; niets hielp en heviger werd de pijn en luider huilde hij, zoodat de geburen, ontsteld en bang, kwamen toegeloopen en den sukkelaar vonden toen de ratel reeds in zijn keel was en zijn handen aan 't zoeken gingen onzeker en traag als om, voor 't laatst, een droom of wat liefde aan 't harte te prangen. Enkele stonden later braakte hij het leven uit in een lang gegorgel, dat, tot driemaal toe, hem uit het onderlijf kwam en hem telkens de borst deed golven. Onmiddellijk vertrok zijn aangezicht tot een pijnlijken grijnslach en met plekken sloeg het uit, blauw en paarsch, alsof 't lichaam reeds in ontbinding viel en een geur van verderf ging er uit op.

— „'t Is de zwarte cholera!" riep men uitzinnig en iedereen vluchtte verveerd en bang om die verraadster die binnengeslopen kwam in hun midden, in hun dorp, op het einde van dien zomeravond.

's Anderendags stierf de vrouw die den rietsnijder had gelijkt.

Droevig ging toen de mare weer door het dorp en, sindsdien, leefde iedereen in bange afwachting. Gezondheidsmaatregelen werden genomen en, alle avonden, riep de beeklok de dorpers op het kerkhof bijeen om er hun God, die gekruisigd aan den muur der kerk hing, in lange litanieën te aanroepen en hem te smeeken zijne hand, die als een noodlot op hun hoofd lag, van allen af te wenden.

— „God Bertha!..." Met kloppenden angst staarde hij naar het dorp... Neen, dat kon niet! 't Was de schroeiende hitte die men uit de huizen wou weeren, want alom waren de vensters dichtgesloten.

De hitte... O, hij voelde nu ook hare geweldige kracht op zijn lijf; zij gloeide op zijn gelaat en doorpriemde zijn hoofd; heel zijn lichaam was als geroosterd in haren vuurgloed. Hij kon het buiten niet meer houden en, loom en lam in al de leden, ging hij de molen binnen waar het donker was daar alle kijkgaten toegeslagen waren. 't Was hem of hij stekeblind was geworden van 't staren op de licht-gevlekte velden en in de zonneglorie die de lucht doorlaaide. Niets konden zijn oogen onderscheiden van al de dingen die hem lief waren.

Stilaan toch begon hij zich weer te gewennen aan dat getemperd licht. Vóor hem zag hij de molengoot, glanzig en gladderig van het meel, dat er zoovele jaren was doorgevallen, het meel dat zoo-

lang het goede brood had gegeven aan de bewoners van de streek; daar was de groote as die, nu zelfs dat geen windje waaide, kraakte en kreunde om de hitte; ginder, in het halve duister, onder de val die donker neervlekte, lag een der groote zijbalken vol namen en letters, namen er ingesneden en gebrand en genageld, namen van hemzelven, van zijn vrienden, van al diegenen die op den molen kwamen, namen van zijn ouders en, daarnaast, vele ongekende namen van personen, die zijn vader en hij nooit hadden gekend.

Het scheen hem vreemd dat hij, die twee lange maanden met haar naam op de lippen liep, die al dien tijd aan haar had gedacht, nooit op het denkbeeld was gekomen daar op dien balk, naast de namen van al zijn bekenden, haar naam en zijn naam te vereeuwigen.

Hij nam zijn scherphamer en een stift en hij beitelde in een krans van loofwerk hunne beide voornamen. Lang werkte hij daaraan en hij was bijna gelukkig! Een stille droom kwam om hem en lei een verguldsel om zijn hart.

* * *

De schemering hing reeds aan de kimmen, toen Bertus dien avond den molen sloot. De beeklok riep opnieuw de dorpers naar het kerkhof; zij riep ze allen voor het dagelijksch gebed aan hun God om het onheil van hun hoofden te weeren; hij ook ging er heen.

Onderweg, daar waar het karrespoor kronkelend naar den molen voert en een wilgenstronk zijn verweerde armen in de lucht opsteekt, ontmoette hij Bertha.

— „Goe'n avond Bertha . . ."

Schielijk zei hij alles, alles wat, sinds lange maanden, in hem omging, wat in hem had gevochten en geweend, de uren die hij ginds, boven op zijn molen, doorbracht met naar haar huisje te kijken en hoe hij blijde was wanneer hij haar kon zien, een enkelen keer; ook de droefenis, die op hem hing en op alle dingen, wanneer het gebeurde, dat hij 's avonds slapen ging zonder haar eens vluchtig te hebben ontwaard. Hij zei haar zooveel! Woorden die kwamen van waar wist hij niet, woorden zonder gedachten, die daar meteens in zijne ziel voor 't grijpen lagen, die hij niet verzonnen had.

— „Bertus, zie, alle menschen zijn reeds naar 't avondgebed en

wij staan hier nog te praten. Wat zou men niet zeggen als men ons te zamen zag, op dit uur...." onderbrak zij. Hij luisterde niet en sprak maar altijd voort en Bertha ook bleef staan.... Zij bezag hem verwonderd. 't Was of zijn aangezicht met een waas van geluk was omhangen. Zij scheen hem eerst vreemd te vinden maar, stilaan, geleek het haar dat zij nooit had gezien hoe schoon hij was en zij zegde het hem eenvoudig, onbewust van het hunkerig verlangen dat haar woorden in zijn hart gingen leggen."

— „Bertus wat zijt ge schoon. 't Is of ik u nooit had gezien, zóo schoon schijnt ge!"

Zij gingen zitten in het gras als kinderen en geen van beiden sprak nog een woord. In de verte ging 't geprevel der litanieën op als een dommelend geruisch, waar soms enkele, zilverige kinderstemmen klaar uit opklonken.

Zij dachten niet meer aan het avondgebed want een mysterievol gevoel van dronkenmakende liefde ging, als een smachtend verlangen, uit de aarde op en doomde om hen in lange wasems, Trage, doffe zuchten drongen uit de heesters langs den weg, voortzuchtend van struik tot struik en altijd verder, tot ginder op den horizont, waar het zich in vaag en onzeker rumoer oploste. Sterke aromen waaiden naar hen toe en de blaren, als de wind er even ritselend doorging, schenen vol wondere muziek. Zij luisterden en 't was of het wemelend leven, piepend in gras en blaren, snorrend en ronkend in hen kwam leven.

Grooter duister van den avond wiegde om hen neder; sterkere rillingen liepen over de dingen alsof zij door kille handen werden aangeraakt.

Bertus hoorde, links en rechts en verder, en nog verder, het tukkig zingen van de nachtegalen om het wijfje; in lange trillers rilde hun zang vol begeerte. Het ging hem door de ziel, verdwaasde zijn zinnen, en plots, alsof dierlijke warmte hem in hoofd en hart klom, doordrongen van de bremstigheid der dingen, greep hij Bertha in het midden; zijn sterk lichaam boog zich over haar, viel op haar neer en hun twee hoofden zonken neder in het hooge gras dat, met bengelende halmen, hun wezens wou verbergen en zijn handen zochten haar hart, zijn mond haar mond.

— „Neen, neen, Bertus..."

Een laatste straal van licht wierp zich van af den verren horizont

over het veld in breed gewaaier van koperen glans. 't Was een gemurmel plots van duister dat zich even nog verder terugtrok, en hun hoofden lagen in laaie glorie.

Aangevuurd door die laatste zonneflikkeringen, die, met een lijn van licht, haar wezen omboorden en haar verweerde lokken als een vlammende vuurmassa maakten, had hij haar kleederen losgerukt...

— „Neen, neen, Bertus..."

Zich-zelven was hij niet meer meester. Al de geuren der goede aarde waren aan 't gisten in zijn lijf; zij zwoegden er machtig en het dier ontwaakte in hem, zacht en wreed. Diep ademhaalden zijn longen en het was of hij haar, onder den druk zijner borst, ging verpletten. Hij kuste en kuste met zijn breede lippen, met lippen die haar lippen namen, die haar lippen beten tot zij ook haar lippen, rood en vochtig, tot kussen bood.

Bertha gaf zich...

Hun wezens openden zich voor nieuwe gevoelens; 't was of de trillingen, die angstig door het gestruik liepen, als kussen van kille monden op hun aangezichten kwamen versterven. Boven hen, hoog in de lucht, hoorden zij gestadig het geruisch der groote verre wouden...

* * *

De morgen lichtte op.

De boomen op de kimmen bewogen hun kruinen in beginnende klaarte die, stillekens en schuchter en dan breeder en verder, met lange sidderingen laaiheid aan den hemel wierp. 't Werd allengskens een vuren tusschen de boomen, tot het gloeihoofd der zon zich boven de kruinen hief en met een waterval van stralen de velden overgoot.

De zonne klom tot alles glinsterde zoover men zien kon en de laatste melkacht blankheid uit heesters en hagen was opgewasemd.

Die jonge vreugd verwon Bertus, toen hij dien morgen naar zijn molen ging. De vogels floten en orgelden in de hagen. 't Was de blijheid zijner ziel die zij zongen. Langs zijn weg zag hij, wit-bepereld door den ochtenddauw, duizenden bloemen opengaan en het was hem alsof hij ook met bloemen in 't hart door het leven ging.

Met lichtere treden beklom hij den molen en hij zag weer naar het dorp in de verte, waar lichtend de goudglans der zonne speelde. Zijn trillende neusgaten snoven wild de lucht op en, of de morgen-

aarde ze reeds verzadigd had, liep een trilling door heel zijn lijf.

Hij opende de deur, wierp zich aan de pranglijn en kreunend en krakend gingen de wieken aan 't bewegen. 't Was een rilling plots door de raders boven zijn hoofd, een getiktak van wielen, een geschuif van steenen. Sneller en sneller gingen de zeilen en het graan, daareven nog krakend en knersend onder het malen, viel vóor hem reeds, met zilveren glanzen, stofferig in den zak.

Nu hij zich hier weer vastgeankerd voelde voor gansch den dag wou hij door naarstigheid, door de norsche werkkracht zijner spieren, de lamme loomheid verwinnen die hem zoolang reeds ongelukkig maakte. Al zijn pogen en trachten was om niets! Er was hem een leegte in de ziel en een onrust in het hart. 't Was hem of hij iets verwachtte, iets dat moest gebeuren, iets dat als een vlammenfurie over zijn leven zou gaan, hem hooploos neêrsmijten of luid-jubelend in een nieuw leven inwijden.

Niets kwam. 't Was de gewone doening van alle dagen. De groote boerenkarren reden den molenberg op en keerden terug, hoogbeladen met de zakken meel. Altijd kwamen er nieuwe en altijd-aan kreunde de molen, met moede wieken, door de luchten.

Gansch den morgen, als het werk hem een weinig rust bracht, lag hij met het hoofd door een kijkgat als verwachtte hij plotseling ergens Bertha te zien, lichtend in den lichten dag.

Zoo was het middag geworden; de zonne stond weer op haar hoogste en haar vlammende vuren reden glinsterend over de korenvelden; het laatste windje was vóor haren schroeienden adem verstorven en de wieken waren van zelve stil gevallen. Er kwamen geen karren meer aangereden, want de boeren vreesden die stekende zonne en het ongedierte voor hunne paarden. Bertus was bovenop de zakken meel gekropen, zoo hoog hij kon, in een plaatsje lommer, dat de zon niet kon vinden en, op zijn rug, lag hij er nu, de oogen naar de zoldering en het hoofd vol gepeinzen. Hij dacht aan die uren van gisteren die hem tot een zenith van zaligheid hadden opgevoerd en hoe zij zwijgend naar het dorp waren wedergekeerd, tot aan het kerkhof waar heel de bevolking nog biddend zat neergeknield. Hoe meer hij er aan dacht, hoe droever hij werd. Hij begreep er niets meer van! Hij had moeten blijde zijn om al wat gebeurd was. Heel de natuur had hem immers van morgen in een luiden jubelkreet begroet? Gelukkig had hij moeten wezen om al wat zij hem had

geschonken, om de levensvreugde, die zij hem op het altaar van haar vleesch had geofferd.

Ellendig bleef hij daar liggen tot de avond weerkwam, als een lichaam zonder ziel, alsof hij alle levenskracht uit zich voelde wegvlieten. Hij was blijde eindelijk den molen te kunnen vastprangen om in de schemering weer den weg naar het dorp op te gaan, die voor hem thans vol herinneringen hing.

Hij zag, boven de korenzee, de toren en al de huizekens er om beglinsterd door het goud der ondergaande zonne en hoorde het rumoerend avondleven van het dorp.

Aan den omdraai van den weg bleef hij staan. 't Was daar dat hij gisteren avond met Bertha had gezeten en, bij het denken aan die gelukkige oogenblikken, voelde hij weer de brandende begeerte op den mond en zij beet hem de lippen met nijdige tanden. Hij zag Bertha naast hem in 't gras... zalig omstrengelde hij haar met machtige armen en hij kuste haar aangezicht en haar blonde lokken, die van gloeiend koper waren in de wederschijn der laatste avondstralen.

Hij had daar uren en uren willen droomen, er zich willen wentelen in het gras, dat nog verzadigd moest wezen van den goeden geur van haar lijf... Onzeker, aarzelend bleef hij staan, met linksche gebaren als verwachtte hij iets, een geroep, een gerucht dat andere gedachten zou brengen.

Het klokje der kerk sloeg den angelus; 't waren drie zachte en regelmatige slagen, zuchtend door de zilveren stilte die, zonder leven, haast bovenmenschelijk werd. Straks zou het avondgebed voor de vreeselijke ziekte iedereen naar het kerkhof roepen... In de stilte vielen toen enkele snelle geluiden van de doodsklok, de doodsklok der arme menschen.

Verdwaasd, onder den indruk van een angstig voorgevoel, dat hem had aangegrepen, ging Bertus rasser voort; hij ijlde naar het dorp, want zijn hart was onstuimig, onder het luiden van het klokje, aan 't hameren gegaan met luide slagen. Toen hij het huis van den blokmaker ontwaarde, zag hij het zwarte doodenkruis, naast het deurtje op den witten gevelmuur. Hij riep op een ploeger, die met zijn paard van 't veld kwam en vroeg wie dáár dood was:

— „Bertha... Dezen morgen was zij nog frisch en gezond en nu is zij een lijk... 't Is de ziekte, zegt men".

Meer hoorde hij niet. Verstomd bleef hij staan, de vuisten ge-

sloten, zonder denken; dan sloeg hij de handen voor zijn oogen en hij weende overvloedig:

— „Ik heb haar gedood, dacht hij, ik bracht haar tot de zonde wanneer God haar riep tot het avondgebed voor het heil van ons allen . . . God . . .”

’t Was of hij in zijn tranen ging stikken . . .

* * *

Bertus ging de doode zien.

Bang, met kloppend bloed in hart en aders, trad hij het huisje van den blokmaker binnen. De deur stond op een kier en, in den gang, benauwde hem reeds de geur der waskaarsen. Hij zag niemand en trad wankelend een kamer binnen, die half-geopend was; hij dacht in den grond weg te zinken . . . . daar, vóor hem, in het midden der kamer, lag Bertha op het doodsbed . . . . in het sneeuw van ’t blanke lijnwaad lag zij er, het lijf bedekt met groote, blanke lelies. Haar hoofd bleef alleen zichtbaar in de witte pracht van lakens en van bloemen die bedwelmende aromen opzonden; haar aangezicht, waarvan hij de blikken niet kon afwenden, dat hij gisteren met duizenden kussen had aanbeden en met zijn handen omkranst, herkende hij niet meer! ’t Was een afschuwelijke, zwarte massa, zonder vorm noch lijn, in algeheele ontbinding; ’t was een volledige vernietiging van leven en, verdringend den sterken reuk der lelies, ging er, benauwend, een geur van verderf uit op.

Hij kwam enkele stappen dichter, richtte zich op de teenen om beter te zien. Uit den plat-gevallen neus liepen twee kleverige bloedlijntjes te midden van kwijltjes en de mond, verwrongen in een duivelachtigen rictus, liet, door de weggetrokken lippen, de blanke tanden zien. In dooreengekringde wrongen kransten hare gouden lokken om haar hoofd op het kussen; zij schenen, in den valen schijn van het flapperend licht der waskaarsen, die in groote koperen kandelaars om het bed stonden, als een aureool om al dat verderf . . .

Weenend moest hij heen. In den gang hoorde hij, ergens in het huis, het luide snikken van een man: het moest haar vader zijn. Stil ging hij op de teenen weg als vreesde hij dat iemand hem zou hooren en hij plaatste voorzichtig de deur terug op een trok.

Ontzind vluchtte hij de velden in. Hij wist niet meer wat hij deed, want hij zag geen einde aan zijne droefenis. „Bertha is dood" die drie woorden klonken akelig in hemzelven. Iets anders ging daarbij aan 't spoken door zijne gedachten, 't was soms zoo bangelijk in hem alsof de waanzin hem overwon en hem ging medenemen, makend van zijn lijf een lijk vóor den dood. Het scheen hem dat Bertha naast hem ging ... Het was verschrikkelijk en terzijde blikken dierf hij niet.

Zij sprak hem aan en verweet hem haar dood; hij had haar de zonde leeren kennen, haar ten val gebracht wanneer God haar riep om, voor het heil der inwoners, aan het kruis van den kerkmuur te bidden. Hij voelde haar oogen, dreigend, met dooven, doffen glans op hem gericht en nog lang hoorde hij haar stappen op den steenweg achter hem.

Eindelijk kwam hij aan den molen en, verlangend naar wat eenzaamheid en rust, klom hij naar boven. In de verte hing het rumoer der biddende stemmen over het dorp. Snel opende hij de deur en liet zich vallen in een hoek, vermoeid en afgemat.

Alles lag in 't duister. Hij keek naar de dingen, die hij kende en nu niet zag, als hoopte hij ergens iets te vinden waaraan de gedachten hem troost en opbeuring zouden brengen; 't waren niets dan droeve herinneringen die hij oprakelde: daarboven op den zijbalk haar naam en zijn naam in een loofkrans gebeiteld, daaronder de kijkgaten, waardoor hij zoo dikwijls het verre leven van het dorp had afgespied...

Hij dacht weer aan haar; hij zag haar weer in al haar afschuwelijkheid gelijk hij haar daareven had gezien, omringd van groote, blanke lelies.... 't was een verrotting.... En gisteren was dat lijf begeerlijk en schoon, vol leven en kracht. Hij had dat jonge vleesch toen onder zich gevoeld en hun monden, als gloeiende bessen, hadden elkander gezocht en hunne wezens hadden, in het klimmen der spasma's de hoogste zaligheid van het leven gevonden.

— „'t Is een straf des hemels!" zuchtte hij.

En hij, hij die Bertha tot de zonde had gebracht, zou ongedeerd blijven! Was het niet om hem erger te doen lijden, om zijne folteringen langer en wreeder te maken dat zij eerst was gestorven?...

Moedeloos dacht hij na; hij zocht in zijn eigen te ontdekken of de ziekte er haar eerste symptomen niet vertoonde. En het scheen

hem werkelijk of de ziekte hem overwon, traag en zeker, hem overmeesterde, vezel na vezel; 't werd een onzeker geknaag in zijn ingewanden en koude rillingen liepen door zijn vleesch.

Hij opende een kijkgat. In het paarsche licht der maan, dat met een lange streep binnenviel, schenen zijn handen zwart. Twijfelen kon hij niet meer; het zweet brak hem uit en onmachtig viel hij, zuchtend en kermend, op de zakken. De buikpijnen deden zich hevig gevoelen; 't was een wringen, een krimpen der ingewanden.... Huilend kromp hij ineen van smart.

In zijn miserie zag hij nog eens zijn Bertha, zijn doode, zooals zij op het doodsbed lag te midden van blanke lelies.

Toen kon hij niet meer... Hij sprong op, bevend en wankelend, met doorzakkende knieën, klappertandend van de koorts; dikke tranen, die het lijden deed ontspringen, biggelden over zijn wangen. Met handen die niets meer voelden, waaruit het leven reeds weg was, greep hij de stoplijn, waarmee hij zoo dikwijls den molen had stilgelegd, lei er een strop in, stak er het hoofd door en liet zich hangen in de ruimte...

Enkele, wilde, rasse bewegingen van het lijf, dat snokte aan de koord en den molenpranger losrukte, zoodat dreunend het raderwerk in gang ging, met kreunend getiktak en kermend gekraak.

* * *

Buiten draaiden de wieken met snelle bewegingen door den nacht... een vlucht van kraaien, plotseling opgeschrikt, duisterde omhoog, en klom, akelig krassend, met trage, opengeslagen vlerken, boven den molen, den nacht in...

Verzen.

Uit: BEELDJES.

Inleiding.

O Blonde Lief, wier oogen immer lachten
hun jonge blijheid uit dat blank gelaat;
't is me of 'k nog luisterde en uw kòmst verwachtte;
maar 'k hoor uw schrede, die daar vàn mij gaat.

Houdt gij mijn oog geloken, mijn gedachte
bindt ze, Dróóm van het Lief, die voor mij staat,
dat niet mijn mond in wilde storm van klachten
ons beiden, kind, u en mij zelven, smaadt.

Maar neen, waar 'k zag een lach, een wit gewaad,
losplooyend, of wat meer liefs is te beachten;
— dingen die nog een zweem van u mij brachten —
wijkend naar sfeer van Melodie en Maat,
zal ik ze zeggen en zoo zoekend trachten
te zien in Schoonheid Schoonheids Dageraad.

I.

Souvenir.

Ze ginge over de straat, een lichte groep
van meisjes, donkre en bruine en blonde,
in 't warme schijnen van de middagzon de
gezichtjes blij, met lacherig geroep;

todat er ééne, hééle lichte blonde,
zich uit het joelen van den meisjestroep
met elegant beweeg had los-gewonden
en luchtig heen-vlugde op een hooge stoep:

daar stond ze, wijl de wind heur haar doorvaagde
blond-blanke, altijd-blije Lieveling
der Zon — plots viel een klaterende klank,
metalen schelgeluid op marmren gang, —
tot na een wijle, die bleek-moeizaam traagde,
de groote deur met een ruk open-ging.

II.

MORGENSCHEMER.

M'n Liefste sluimert, 't hoofdje in mijn arm,
en hoort niet hoe mijn stem haar roepen gaat:
„Ontwaak nu kind, een dag is schoon,
een zomer-dag een schoone Levens-droom,
en aan den hemel gloeit alree de dageraad".

M'n Liefste sluimert, 't hoofdje in mijn arm
dat slaapwarm gloeit,
de wimpers getogen
over de oogen,
in 't haar dat om heur hene vloeit;
haar goudene haar,
dat ik altijd heb lief-gehad
als een kostlijke en groote schat:
heerlijk ligt 't op de peluw, goud en zwaar.

. . . .

M'n Liefste sluimert, 't hoofdje in mijn arm:
Droom nu niet meer m'n Lief, de dag is daar;
een jonge, blanke god blaast blijde 't licht-alarm;
Zie hoe hij blinkend staat: zijn haar is als uw haar.
Hoort Gij zijn stem niet daavren in uw ooren,
— Zijn oogen bliksmen tegen 't hemel-blauw, —
Hij, staande onbeweeglijk als een toren,
Z'n stem, een klok-galm diep en breed en trouw.

Na purpren nacht
de witte dag,
waarin Gij, Blonde, leven zult;
waarin Gij lacht,
wijl door Uw lach
van blijdschap 't Leven wordt vervuld;
Ontwaak nu prachtig in dees Levens-pracht.

Nog rust Gij, Lief, en tusschen
het gouden haar droomt doezlig Uw gelaat —

Ontwaak nu Lief,
Ontwaak.
Reeds gloeit de Dageraad.

J. Jac. Thomson.

Vlaamsche Kronieken.

II.

UIT GRAUWE NEVELS.

Lode Baekelmans geeft ons in de twaalf novellen van dezen bundel, zonder opsnijderij van woorden, holder-de-bolder, simpele dingen en voorvallen uit het dagelijksche leven. Het deel gewoon mensch, dat in ons is, weten zijn woorden en beelden rechtstreeks te vinden en, voor den zacht-heldhaftigen eenvoud uit zijn boek opstralend, komt in u eene bewondering voor den schrijver die dat zoo „rap-weg" weet te doen, bewondering die menschen, buiten het leventje van kunst en literatuur, duizendmaal sterker moeten voelen. Ik heb het bij meer dan één kunnen vaststellen. 't Is ook in de volksklasse dat men Baekelmans eerst en vooral zal waardeeren. Om die reden reeds alleen, zal zijn werk eenen overwegenden rol spelen in de beweging der laatst gekomene literaire bende van Vlaanderen. Het zal onmiddellijk

kunnen genoten worden door het groot gedeelte onzer bevolking dat, sinds 1885, na het verdwijnen van Hendrik Conscience en Jan van Beers, alle Vlaamsche lectuur werd ontzegd.

Guido Gezelle en Pol de Mont waren te groote dichters om bij het volk te kunnen indringen en indien het werk van Cyriel Buysse, die ons boerenleven wedergaf met frisch coloriet en daarbij kracht, pathos en humor bezat, bijna geen lezers vond, ligt het aan vele oorzaken die wij, ten gepasten tijde, zullen onderzoeken; Streuvels is te veel artiest en zijn West-Vlaamsch dialect is te gekunsteld, opdat wij van hem ooit iets anders dan „literatuur" kunnen verhopen.

De overigen, officieële dichters en prozaschrijvers liepen verloren, in den doolhof van een verachterd flaminganten-wereldje; wat zij brachten was miezerig gezang en gezeur en 't zou tijdverlies zijn er even een stond bij stil te staan.

De verschijning van „Uit grauwe nevels" is een feit waarover wij ons allen mogen verblijden. Door zijn dadelijke werking op den geest en het hart van ons volk zal dat boek den weg voorbereiden voor al wie, voor en naast en na Baekelmans, in oprechtheid zal gewerkt hebben maar, door de omstandigheden waarin ons land en ons ras verkeeren, onmogelijk door de menigte kon begrepen worden.

Geen dezer vertellingen of zij bevat een deel leven van ons, iets dat wij hebben beleefd of bijgewoond. 't Zijn herinneringen aan ons eigen leven, brokken doorgemaakte werkelijkheid die in de schuilhoeken van ons verleden lagen weggeduisterd en die Baekelmans eensklaps, in het volle daglicht plaatst. Wij gaan nu eerst de vreemde schoonheid vatten die spreekt uit het doodgewone voorval, dat wij zagen en waarop wij wis nooit meer hadden nagedacht. Al die ongecultiveerde menschen, al de helden dezer vertellingen, die wij nauwelijks een oogopslag hebben waardig geacht,gaan we beminnen en liefhebben, nu zij zijn wedergegeven met hunne gebaren van alle dagen, te midden der doening die hun leven afsluit. Wij hooren de klank hunner stem te midden van 't rumoer der groote stad en haar woelige bedrijvigheid. Hunne zielen sidderen, glanzen en schitteren plots voor onze oogen en we vinden al die menschen goed en schoon, straatlooper zoowel als venusdierken — om nu ook het woord van Baekelmans te gebruiken. —

Het wordt bij Baekelmans oprecht lekker wanneer hij de volksmenigte schildert. Zie b. v. sommige deelen van „Rond het Slechten",

de beste novelle uit dezen bundel: in overschoone onbewustheid, geeft hij ons het feestvierende volk in kleine stegen en achterbuurtjes gelijk niemand in Vlaanderen het hem kan nadoen.

Tot die straatmenigte komt hij altijd terug. Hier zijn het schoolknapen en zij loopen, na het eindigen der klassen, de straat door om, ginder verre, Teunken Apenvet te gaan plagen; daar zijn het Zondagburgers; moede van om- en rondslenteren op de Antwerpsche vogelenmarkt, blijven zij, vol benieuwdheid en verwachting, staan gapen voor het café waar de sabelslikster gaat optreden en wonderen verrichten; ginder is het weer het rumoerig leven aan dokken en kaaien en verder op weer het geloop en gesjor der werkers en het trappelend gedraaf der paarden die, van alomme, uit den uchtend komen en naar de dokken wederkeeren.

Baekelmans geeft dat leven der straat met echte voorliefde. Laat zijn stijl nog niet wezen wat hij hoeft te zijn, men beleeft vreugde aan zijn werk en dat is, ten slotte, toch het beste wat een schrijver ons schenken kan. Ver staat hij van die schrijvers die door mooi-zeggen behendig hun leegheid van gevoel verbergen. De brokken leven in zijn boek besloten gingen door zijn eigen gemoed en werden neergeschreven in een grooten drang van 't harte; wij voelen er, op elk oogenblik, zijne eigen vreugd in terug, de vreugd van toen hij ze met een ironisch glimlachje in zich opnam.

Ik mag niet nalaten bijzonder op „Een Kat" te wijzen. Dat stuk is geschreven door een zestienjarigen jongeling (1896) die de schoolbanken nog niet verlaten had. De invloed van Stijn Streuvels die toen, gansch onbekend zijn schoonste werk schreef en een tijdlang medewerkte aan „Ontwaking", een tijdschrift dat Baekelmans had helpen stichten, is er opmerkenswaardig in dezen zin dat, voor wie de vergelijking doen wil, „Een Kat", ofschoon op verre na zoo behendig niet afgewerkt, door plastiek en breedheid van opzet, het model overtreft.

Na „Een Kat" kwamen enkele jaren van trachten en zoeken voor Baekelmans, jaren van schier volledige onvruchtbaarheid; het weinige werk uit dien tijd is dan ook niet opmerkenswaardig.

Van 1900 af heeft de schrijver zijn weg gevonden: de verteller komt aan 't woord. Zonder omslag van woorden, in eenvoud en oprechtheid, met een stillen, zachten lach van ironie, zegt hij ons, hun bloemen ontbladerend, de vreugd en de smart die, zoo

dicht bij ons, in kleine zielen ligt verspreid, zielen waarmede wij lange jaren hebben geleefd, zonder de tragedie in hunne harten te begrijpen.

In Vlaanderen was het woord lang uitsluitend aan schilders en musici, het proza was meer van schilders dan van schrijvers, de verzen meer van musici dan van dichters, het publiek telde meer feestvierende drinkebroers dan kunstkenners en dilettanten, en in alle kunst ging men van het decoratieve uit. Baekelmans — voor een Vlaam mag daarop wel gewezen — wil bepaald een anderen weg op. Hij wil geven de ziel van zijn volk door alles wat klein en verachterd en armoedig, en voor iedereen dadelijk tastbaar is. Al die kleine dingen: Rie en zijn rattenvangst, Teunken met zijn vrouwken in het frituurkraamken, Gretchen het bordeelmeisken, Jakke die naar de stad zijn vette konijnen komt verkoopen, de twee arme weggeloopen matrozen, zijn roerende stukken leven, verengd en verkleind in de nabijheid der smart.

* * *

Dit boek — het is een verheugend feit voor de woordkunst in Vlaanderen — verschijnt op een tijdstip dat een rijke bloei van schoone, goede boeken eener Vlaamsche jeugd aanstaande is. De Vlaamsche pers en de Vlaamsche kritiek, die altijd door onkunde uitmuntten, zullen zich wel wachten er op te duiden; zij zullen dit boek verzwijgen of met onzin en idioten geest begroeten.

Wij zijn daaraan sinds lang gewoon en we troosten ons, want we weten dat slechts enkele onmachtigen, in gemeenplaatsen vermummied, in de Vlaamsche kranten nestelen. Wie ooit een Vlaamsch dagblad in handen nam heeft de overtuiging, dat een kunstwerk in handen dier verachterden enkel kan bemorst en bevuild.

Van hen heeft Baekelmans niets te verwachten. Hij heeft uitsluitend te steunen op eigen daadkracht en talent. Zijn persoonlijkheid, de mysterieuze overeenkomst tusschen hem en zijn tijd alleen kunnen in zijn werk de harmonie en de eenheid leggen die het leven der kunst zullen geven.

* * *

Laat ons kunst scheppen, kunst voortbrengen zoo persoonlijk

mogelijk, de eene verschillend van den anderen! Iedereen heeft een eigen visie op de dingen; die visie is altijd goed en waar.... Laat ze ons wedergeven in eigen vorm, met de juiste woorden en een kunstwerk is geboren.... Door overeenkomst in dagelijksche gewoonten van geest en hart, door ons taaleigen, dat, zonder gewestspraken te moeten bezigen, heel en al van het Nederlandsch verschilt, zal ieder werk het eigen zijn van ons ras uitademen.

V. de Meijere.

Boekbeoordeeling.

„Tragedie", door Anna van Gogh—Kaulbach. Amst. P. N. van Kampen.

Alles komt terecht in deze tragedie! En dat is de wettiging van dien weinig aanlokkelijken titel en een troost tevens voor hen, die halverwege het boek uitgelezen hebbende, in de verzoeking komen mistroostig te worden. Wat een drama's, en wat een teleurstellingen heeft hij niet te doorworstelen, voordat de lezer zachtjes aan weer ahnung gaat krijgen, dat evenals een kat altijd op zijn pooten, ook een roman van den ouderwetschen stijl, altijd bij aller tevredenheid, eeusgezindheid en zaligheid over het gedane werk terecht komt. Jammer is het, voor menschen uit den tegenwoordigen tijd, die zich zoo lang niet als hun ouders dat deden, aan 't lijntje laten houden, dat die zaligheid niet gesmaakt wordt dan na al de martelingen, radbrakingen en meer middeleeuwsche torteeren, waaraan de held, in casu een dominé met wat al te veel zin voor philantropie wordt blootgesteld.

„Toen ze naar bed gingen, zei Cor: dag vadertje, tot morgen", zoo lezen we op de laatste bladzij van Anna van Gogh—Kaulbach's roman. Maar godverdikkie, wat heeft 't lang geduurd voor we zoover waren. Zooals Piet Lobbe, toen hij, na zijn beruchte twaalf ambachten en dertien ongelukken ten slotte als koekebakkersleerling in betrekking trad en bij zich zelven zei: de aanhouder wint — zoo genieten we ook de deelnemers in Mevr. van Gogh's „Tragedie", die laatste bladzij met dat „dag vadertje, tot morgen" met zekeren galgenhumor, die haar ontstaan vind in de tegenstelling van dat bondig einde met de langen en avontuur-rijken lijdensweg, door dominé Frans afgelegd. Want, onze lezers dienen het te weten, meergemeld „dag vadertje" is er niet een, dat na een half etmaal

gevolgd zal worden door een even blijmoedig „goeden morgen, vadertje". Neen, o neen! Het is een coup de maître, waarmee de schrijfster het argeloos hart des lezers belaagt. Luister maar:

„Den volgenden morgen kwam ze (des dominé's dochter, die het „dag vadertje" uitsprak,) op haars vaders kamertje; 't was al laat, de gordijnen waren nog dicht. Ze liep zacht naar het bed, keek naar den slapende,... nog eens strakker, toen ineens gaf ze een kreet: ze zag op zijn gezicht dat vreemde onzegbaar stille, dat alleen de dood geven kan. Tegen den morgen was hij plotseling heengegaan zonder wakker te worden, onmerkbaar glijdend van het leven tot den dood".

We hebben eens een doodgraver op een dorpskerkhof gezien, na zijn droevigen arbeid. Als we mevr. Van Gogh ons konden voorstellen met een zwart klakje op het hoofd, een pilobroek aan en een blauwe boezeroen, dan zouden we zeggen, dat ze lijkt op dien doodgraver. Want als hij, toen de schop werkeloos kon blijven even rond keek alle aanwezigen aan, met zoo'n blik die de heele groep menschen omvatten kon, en toen hij de overtuiging erlangd hebbend dat niemand hem meer behoefde, even aan zijn petje kwam en daar met zijn lompe voeten voortsjokte over de graven heen, zoo staat voor ons lezers-oog, nadat het de 302de bladzij gespeld heeft, de de schrijfster.

Haar blik, is dezelfde als die van den doodgraver: er ligt een catechismus van vragen in: „Heb ik het niet goed gedaan? Heeft er iemand nog wat aan te merken? Ligt hij daar niet goed? Dacht je soms dat hij er weer uit zou komen? Holà, wat denk je wel? Het is niet voor het eerst, dat ik er een onderstop! Ik versta mijn vak! Ik heb er wel klein gekregen, die me meer last bezorgden! En... als er nog eens wat te begraven valt, houd ik me aanbevolen!"

Zoo, met echten doodgravers-trots staart Mevr. Kaulbach haar lezer aan, die waarlijk net zoo lief had gezien, dat de arme dominé Frans nog wat op de wereld had rondgekuierd, en zelfs niet goed begrijpt, waarom hij, voor wien de schrijfster zooveel omslag maakte toen hij nog gezond frisch en nu binnen de tien regels druks de aardsche ranen met het hemelsch halleluja verwisselen moet.

Behalve doodgraafster echter is meer Van Gogh ook propagandiste voor de moderne levens-opvatting, en beide functies verricht ze, — men bewondere haar veelzijdigheid — con amore, en gelijk-

tijdig bovendien. Terwijl n. m. het leven van den predikant Frans, één gang is naar het graf, dat zijn aardsch omhulsel maar tevens zijn niet-verwezenlijkte illusies te bergen krijgt, kenmerkt zich dat zijner dochter Cor als een triomfantelijke tocht naar de hooggelegen banen der socialistische levensbeschouwing, en aan een der krommingen, door wat boomen beschaduwd (rond de liefde hoort nu eenmaal eén lijst van natuurlijk groen) ontmoet ze een zekeren Ermink, een werkman, met wien ze, hand in hand verder gaand, de bevrediging bereikt, over haar vader gedurende een leven vol teleurstellingen vergeefs gezocht! Sacré nom de tonnerre, wat is dat tragisch, als die twee daar zoo bij aan komen huppelen, en den ouden vader zien die aan den kant van den weg is gaan zitten, vermoeid, wanhopig peinzend over zijn mislukte philantropische instellingen. Het is een tafereeltje uit mevr. Van Gogh's kijkspul, dat alleen al een dubbeltje waard is! Als we een beetje fantasie hebben, dan zien we de gebroken kruk, waarmee dominé Frans door het leven gehinkt is, aan zijn voeten liggen; terwijl de magere, maar veerkrachtige beenen van zijn dochter Cor (mevr. Van Gogh is het, die zegt dat ze zulke beenen heeft; *wij* weten daar natuurlijk niets van) haar vlug en zeker, aan de zijde van den man harer keuze, brengen naar een verschiet, waar we Troelstra op den presidentieelen troon zien zitten van de sociaal-demokratische republiek en zijn collega Van Kol juist gedaan heeft met het afmaken van den laatst-overgebleven bourgeois. Getuige van dat vermakelijk schouwspel der bourgeois-slachterij kunnen ze niet zijn, want, helaas, (en het is de schuld van mevr. Van Gogh) zoovelen zijn Cor en haar man al voorgegaan op den feestelijken tocht naar het wonderland der toekomst. Behalve Piet Lobbe, die met zijn avontuurlijken neus ook, als we ons niet vergissen in den rijstebreiberg van den heilstaat viel, hebben we door Barthold Meryan, die echter tot onzen spijt niet door zijn vrouw begeleid werd, dan de heeren van Heyermans en die van Van Bruggen, (waarvan je wel is waar nooit weet of het meenis is of niet), en ook die van Dirk Troelstra, en de vele anderen, wier naam ons op het oogenblik niet te binnen wil schieten of waaraan we nog niet werden voorgesteld! Die allen, het zijn er een paar dozijn, zijn Cor en haar man al voorgegaan! In den socialistischen hemel klaagt men al over overmaat van arbeidskrachten en werkloosheid. Van Kol is al bezig het bourgeois-bloed, dat bij de

slachting zijn frontje heeft besmet af te wisschen... De voorstelling is afgeloopen. Hé, Cor en Ermink, haast je maar niet, de aardigheid is er nou toch af...

Maar ze luisteren niet. Ermink is bezoldigd propagandist en Cor van plan metterhaast een klein socialistje ter wereld te brengen.

Th. P.

Dolle Lijkredenen.

I.

> De ce commerce mutuel des poëtes naquirent de nombreuses oeuvres
>
> EDMOND PILON.

EEN STICHTER SPREEKT:

a star turen in boeken, suffig luisteren naar de avondklokken, weer eindelijk in de eenzame straten. Weemoedig zingen de koperen blaaspijpen en trompetten eener harmonie een dansdeuntje, een marschliedeken, en opnieuw, en opnieuw. En ik, ik, die door de straten dwaal, ik, die naar de lucht kijk, die grijsblauw is, dof als van weerhouden tranen, ik, die maar voortdrentel, ik zie wat slenteraars onder de wankelende gaspitten en vind alles treurig om den gestorven dag. In mijne malligheid denk ik aan strijdbladen en tijdschriften, die stierven als dezen dag, even kortstondig. Op een verlaten plein schettert nu nog het instrument van een huiswaarts keerend muzikant, de fanfaren klinkt onder de rouwlucht en doortrilt de ontbladerde boomen der leien, die zoo armoedig naakt zijn. Wat waren zij mooi, de kinderen onzer jeugd!

Zij waren vreemdsoortig mooi als sommige armbloedige kinderen met te voorbarig verstand, met ongepaste ontwikkeling. Hoevelen gaven wij het leven, maar weinigen tusschen ons hadden het gevoel van hun vaderschap. Menigeen haatte zijn eigen kroost, voelde zich gelukkig eenmaal terug van de uitvaart. Hoe fier waren wij niet om de lieve, de belovende namen, waarmede wij hen over de doopvont hielden. Dan waren allen eensgezind, vol hoop en allen hadden geestdriftige woorden om hun schepping te bewonderen. Wat zijn zij kaal de boomen, tusschen wier pezige takken mijn oog naar de droeve lucht opblikt. Ginder, boven de Schelde, is het lichter, de maan. Vruchteloos worstelt zij tegen het geluchte ... maar de wolken blijven gesloten en haar weerschijn is licht als een lijkwade. Alzoo keer ik nu weer van een begrafenis, wellicht de laatste niet, want vele dooden liggen reeds begraven langs onzen weg, en een onverbiddelijke grafdelver maakt diepe kuilen voor levenden en voor boorlingen, — zelfs voor ongeborenen is de plaats reeds aangeduid. Wat zag ik er verdwijnen, die ik eenmaal hielp stichten. Ben ik door geboorte, door voorbestemming, stichter van beroep? In den dag zag ik een paard sterven, een trampaard, dat plots doorbrak in de voorpooten, verlamd neerlag, met triestige blikken en weeklagend gehinnik, bezijden den weg. Hoe jammert in mij toch dat denken aan den dood, aan den dood in den avond? Waren onze tijdschriften dan ook bezielde wezens, dat zij dierbare dooden schijnen, aan wie men terug denken moet? Och ja, wat waren het fiere, hooghartige banieren, en in gejubel en verteedering was er bijna één ziel, één streven in de jonge tijdschriften, die ik hielp stichten. Voor korten tijd bleven persoonlijke vijandschappen achterwege, zooveel hielden we van het kind ... Het was eenig mooi, weelderig aan trotschheid en jeugd, rijk aan woorden.

Dit is dan toch een lijkrede over jonge tijdschriften? Zou de maan doorbreken? De maan is onmachtig! Arme onmachtige maan! ... Arm paard, dat stierf langs den weg, ver van den warmen, huiselijken stal, met triestige, gebroken oogen en fijn doodsgehinnik... Waarom toch hielp ik al die organen stichten, waarin onze stemmen soms zoo oproerig klonken in 't gedommel en 't gesoezel van wat lang den tijd weerstond en oud mocht worden. Och, zooals men hartstochtelijk het leven aanbidt, zoo tracht men te scheppen, en weer, en nogmaals. Dan kiest men stemmige, jonge namen, die klinken als een te wapen,

als een strijdkreet, als een ordewoord, dan levert men veldslag tot de voorraad is uitgeput en dan bezwijkt men, of liever men denkt zich in guerillastrijd en men hervat later met nieuwen moed...

Waarom zeuren? Kaal zijn de kruinen der boomen, en verlaten de leien en straten. Ver is de eenzame muzikant nu, die, daar straks, op het groote plein zoo heerlijk en alleen in den avond stond te trompetten, een heraut van wie weet welke geheimnis... hij slaapt nu de heraut, terwijl ik maar ongerijmd voortdroom en mopper over jonge tijdschriften, die hun bestaan niet konden rekken... Smaakt de blonde ale niet meer in de fijngeslepen glazen? Proef ik de gulle wrangheid niet van zwarte stout in tinnen kroezen?... Eerst een beker, en misschien nog een... en dan vervolg ik mijne lijkrede...

't Is toch droef eene lijkrede! Waarom eene lijkrede? Kunnen dooden niet rusten zonder dat afscheid bij hun graf? Rooken wij, rooken wij een blauw krullende sigaar „pour la noblesse" en denken we niet meer aan de lijkrede. De nacht is nog lang en morgen, morgen is er weer een dag... maar toch is de lijkrede het bepaald afscheid, het is het: „punt, ander lijn" en men herbegint het leven, en de doode kan rusten!

De sigaar brandt vunzig, de blonde ale is troebel, het vat is bijna leeggepompt, en onwillekeurig denk ik opnieuw aan al die jonge, doode kinderen, onze tijdschriften, die wij liefhadden, die enkelen onzer met leedwezen, maar meestal met vreugde zagen sterven, alsof het innige, intieme vijanden waren, waarmede men nu toch eenmaal leven moest. In 't diepste van een wezen vindt men den tuin der barbaarsche vreugd om eigen val, om eigen smart... daar vereert men wat ons benadeelt, wat ons grieft...

Maar nu, mits alles stil is en 'k weer dool, mits de maan niet doorbrak en geen eenzame muzikant meer zingt, zal ik mijn spleenliedje zingen over de jonge tijdschriften, zoo eindig ik dan toch met mijne lijkrede, mijne dolle, arme lijkrede over wat zoo onbestendig was in zijn bestaan!...

Zoodra onze blikken in wantrouwen keken, zoodra onze monden arglistig en ontrouw fluisterden was de dood nabij.... en daar nu alles sterven moet, kwam de dood hier heel vroeg met de sarrende oogen en het booze woord. Ween niet, toehoorders, ween niet om jonge tijdschriften, die hun bestaan niet konden rekken! Stellig, zij vroegen geen woorden, maar veel minder ontroering en tranen,

tranen vroegen wel de dichters maar niet het blad. Ween niet, het is slechts een sentimenteel stichter, die zijn leedwezen uitspreekt, een jongmensch, dat klaagt om de gesloten lucht, het doode paard, de maan, die niet doorbrak, en om de blonde ale, die troebel was! — Hun laatste verzoek was om geen bloemen of kronen te zenden, eene eenvoudige begrafenis met wat teeder spijt om onbetaalde rekeningen... geen bloemen, geen kronen!...

Nu brandt mijn pijpken lustig, ja, ja wat brandt mijn tabak plezierig en dwarrelt de rook vroolijk in den ruimen nacht. Een vent bralt zijne onbezorgde dronkemansellende, en men is verzocht, dringend verzocht... want geen lijkmis, geen bloemen, geen kronen...

Een eerste beleefde drie nummers en had zes inschrijvers.... wat jolijt... en de opstelraad veranderde driemaal, het bestuur slechts tweemaal... en het stierf, toen ons kapitaal verslonden was... 't Zijn gretige kinders, die tijdschriften, veelvraten... Een tweede en een derde stierven bij gebrek aan geld... Een ander weer had drie-en-vijftig medewerkers en drie-en-vijftig inschrijvers, een heele bent dichters, novellisten, dramaturgen, critici en ging dood bij gebrek aan kopij... Dan stierf een door overvloed van verzen, het had te veel verzen geslikt, 't was onverteerbaar voor het arme tijdschrift, en de inschrijvers weigerden te betalen... Verder waren het heldhaftige gevechten om principes. om den voorrang, om geweigerde bijdragen. Het is immers een onvervreemdbaar recht, het recht te verdwijnen... Het bloed ontbrak steeds... en de drukkers zijn zaakmenschen en eischen schromelijk veel geld... en de dichters hebben steeds te veel verzen, en de medewerkers wenschen kosteloos afdrukken en uitgevers, uitgevers zijn witte raven in ons land... Men wordt verzocht geen bloemen of kronen te zenden...

Drentel voort, goede stichter, drentel voort langs de leien, 't was toch wel lief, toch wel voorkomend terug te denken aan wat heenging... Requiescat in pace! De toekomst zal milder zijn! De goede toekomstdroomers, de weervoorspellers der nieuwe maatschappij verzekeren het ons! O, de toekomst der armbloedige, zonderling mooie tijdschriften en strijdbladen! Zij zullen groeien en leven de jonge bladen en niet doodgaan bij gebrek aan inschrijving, door te veel verzen, niet meer sterven, omdat zij jong waren, kijfzuchtig. Nieuwe stichters zullen niet meer twisten om een onschuldige veete... dus, juichen wij, dansen wij een rondedans rondom het

vreugdevuur, dat aangestoken werd met onverkochte nummers... Zie hoe het flikkert, hoor hoe het knettert!... Wat heerlijke muziek, wat rythmen van verzen, en kadans van proza!... Intusschen geen bloemen of kronen, mevrouwen!

II.

> ... pour qu'ils aient honte de leurs tristesses et de leur bonheur .... et pour qu'ils apprennent à aimer les filles et à chérir les souteneurs, et tous les braves coeurs contre qui ils dressent des lois ...
>
> OCTAVE MIRBEAU.

EEN MAAGDEKEN VAN HET VOETPAD SPREEKT:

Ik ben wel de eenige om hem te beweenen, zooals ik de eenige was om hem lief te hebben. Men weet niet meer wat liefhebben is, en al de damen, die mij zoo hoovaardig verachten, en al de heeren, die mij 's avonds betrachten, ontkennen mij het recht der liefde. Hij was wel jong om te sterven, maar het leven, dat hard is voor arme menschen, onverbiddelijk voor het uitschot, hield daar geen rekening van. Hij stierf heldhaftig als een krijger op het slagveld, een man aan 't werk, een schrijver bij zijn boek. Zijn dood was zelfopoffering en wat moedeloosheid, wat grauwen weemoed van maannachten. In edelmoed heeft hij zich verdaan, en toen goede ellendelingen hem opvischten, werden zij beloond; zelfs de man, die hem naar het doodenhuis voerde, ontving vier franken. Ik heb zijn lijk gezien, bleek en beslijkt, met glazige, verwonderde oogen mij aanstarend. Hij was wonderbaar dik als iemand, die het goed heeft, zoo iemand, die fleurig is en tevreden met zijn lot. Ik had geen vrees, ik was niet bang van hem, al was hij dood. Daarbij ik was nooit bang van hem, al sloeg hij mij, dat ik kermend neerstortte en het uitsnikte mijn pijn, mijn pijn en mijne vreugde geslagen te worden door mijn man. Hij was toch mijn man, mijn echtgenoot, mijn broeder in ellende, mijn troosteloos kind, dat niet werken kon en dagen lang op ons bed lag te droomen en te staren naar de zoldering, met blikken van een boosdoener en van een pasgeboren wicht. Hij kon beminnen, zooals hij kastijden kon, wanneer zijn luim hem dreef; dat alleen maakte hem mij dierbaar, hij was als een vrouw in zijnen onbe-

wusten aandrang, zijn redeloos willen. Wat herinneringen aan mijnen vreemden minnaar! Als de heeren, mijn goede klanten, verdwenen, en hij, jaloersch mij sloeg, om mij daarna lief te hebben, als ik dan soms doodmoe, want onze klanten, de vriendelijke avondheeren, zijn soms lastig en veeleischend, dan kon hij soms schelden, verbitterd op het leven en op mij. Maar nochtans was hij zoo zachtaardig, zoo gemoedelijk. Ik gaf hem dan geld en wij dronken schiedam, dronken schiedam, tot het leven weer helder werd en wij onbezorgd lachten als in onze jeugd, toen wij kinderen waren, die in de lente met meikevers spelen. Nu zijn wij zelf meikevers met een draadje aan den poot, wij mogen niet hoog boven den grond, en ontsnappen wij .... halt voor de musschen. Zoo was ons leven schoon, schoon was mijn vriend, die mij liefhad na de zware nachttaak. De heeren zijn veeleischend en kijven om den prijs, alhoewel ik aardig wist te zijn en inschikkelijk, en mijn vleesch is nog jong, wat verslenst van 't lange waken, wat uitgeput van al die troostelooze, smartelijke omarmingen, mijn oogen wat koortsig van spleen en angst, wat zenuwachtig, wat ontschikt van den schiedam. Doch wij waren bekend met al de geheimen der genieting, wij speelden soms voor jonge verliefden en dan verborg ik mijn blozende kuischheid in mijne blonde lokken. 'k Heb mooie, blonde lokken, die sierlijk golven en die mijne klanten bewonderen. Meerderen hebben mij gevolgd, wanneer ik langs de straten doolde op zoek naar het dagelijksch brood, om mijn blonde haren, nog blonder onder het gouden gaslicht. Dan deden mijne blauwe blikken het overige om hen te overhalen, hen te verleiden in mijne belofte van genot. Ik had steeds nette klanten, deftige menschen, gehuwden en ongehuwden, begeerige ouden, steeds bedorven en schelms, en jongen, arme nieuwsgierige jongen, die met hunne pas ontwaakte zinnen mij wenschten, mij, de priesteres der inwijding. Dikwijls, wanneer zij heengingen, dacht ik dan aan hunne vrouwen, hunne moeders, zusters, verloofden en dochters, en ik geloofde niet meer aan mannentrouw, maar aan mijn lief, die zoo trouw was en jaloersch. Ik putte mij uit om hem lief te hebben, ik deed hem zijn genot uitschreeuwen, onvoldaan, tot hij mij in zijne armen nam en mij kuste .... kuste en ik stil bleef .... Een morgen hebben zij ons verrast, de heeren der wet; wij fluisterden ongerijmde dingen, dwaze, lieve woorden, toen zij kwamen, de jachtwakers, die streng zijn voor de ongelukkige wildstroopers. Gedwee hebben wij hen gevolgd,

weerstand was overbodig, en wij waren nog dol van onzen liefdenacht om aan weerstand te denken. Sindsdien ben ik het maagdeken van het voetpad, het erkend, het wettig maagdeken van het voetpad. Hij, mijn lief, mijn jonge bruidegom werd als landlooper naar het rasphuis gezonden. Wij hebben niet geweend, wij hebben geen afscheid genomen, waartoe zou het dienen ... ? Er baat geen weerstand, en streng zijn de heeren der wet. Daarbij moest ik leven, mijne belasting betalen, en mijn schiedam, die ik nu eenzaam drinken zou. Niemand sprak ik over hem, ik leef afgezonderd van mijne mededingsters, en mijne klanten zijn niet vertrouwelijk en eischen van mij geene uitboezemingen en hooren liefst niets van mijn verliefde.

Zoo was ik lang alleen. Den avond voor zijn dood is hij tot mij teruggekeerd, tot mij, die hem alles was op deze wereld. Hij moet lang gezocht hebben, de arme, want ik woonde ver van mijne oude woning, maar als een reikhalzende duif vond hij zijnen kijker weer en klopte bedeesd-smeekend aan mijn deur. En ik, ik, die hem zoo lief had, naar hem verlangde als eene zalige bruid, ik heb hem wreed weggewezen, met harde, bitsige woorden om de stoornis. Ik koesterde een braven, rijken janmaat, een verliefd matroosje, om zijn gouden, rinkelende ponden. Ik kon mijn lieveling niet ontvangen, nu ik werkte voor ons gemeen geluk. Ik riep hem toe 's anderendaags weer te keeren. Daar mijn matroosje ongeduldig werd, zei ik hem dat het mijn broer was, een stakkerd, die om geld vroeg. Mijn klant wierp hem dan door de deurspleet een muntstuk toe, zooals een been aan een uitgehongerden hond, een aalmoes aan den bedelaar. Ik zag zijn bleek, vertrokken gelaat, zijn bruine snor en zijne betraande oogen, ik hoorde hem kreunen en weeklagen, en dan, onzeker, de trap afdalen. Het geld had hij opgeraapt voor hij heenging en hij kwam niet meer terug, bevreesd mij tot last te verstrekken, gedwee gehoorzamend aan mijn harteloos bevel. Ik hield nochtans veel van mijn armen lieveling, die zoo heldhaftig stierf als weldoener. Dien avond was ik angstig en triestig gestemd, lachte daarom niet minder vriendelijk tot mijn goeden klant, heel genegen om de lieve goudvinken, al dacht ik aan mijn schoonen bruidegom, die verlaten liep met zijn verdriet om mijne koele wreedaardigheid. Ik weet hoe hij in den vriesnacht heeft gedwaald, onvatbaar voor den vroolijk stemmenden schiedam, zijn smart klagend aan de spottende maan en de meedoogenlooze starren. Hij heeft gezucht als een dompelaar, dien hij

was, niet bestand tegen het onverbiddelijk handelen van de menschen en van zijn lief, hij, die zoo arm was en zoo zwak. Toch heeft hij mij niet gevloekt, hij hield te veel van mij, hij had mij willen slaan, slaan en schreien dan, daar hij mij geslagen had en mij dan gekoesterd, gesust mijne onkuische lusten. Wat moet hij naar mij verlangd hebben, mijn naam pijnlijk uitgegild tot die maan en die starren in den kouden nacht. Bij mijn warm vuur, luisterend naar de zoete muziek van het geld, streelend het zachtmoedig matrooskén, dacht ik aan hem, aan de koude, waardoor hij klappertandend heenliep, aangeduid als landlooper, gebrandmerkt als spitsboef, omdat hij mij zoo liefhad en niet werken kon, droomer van onzegbare dingen met zijne helder-blauwe kinderoogen. Hij wist niet dat ik voor ons beiden arbeidde, dacht mij ontrouw.... De ratten vluchtten voor zijne stappen weg, zij kenden hem niet, de ratten; de waakhonden blaften nijdig in hunne macht tegenover den stumperd zonder verweer; de katten lonkten met groene tijgeroogen als weerbarstige zielen uit het vagevuur, kromden aanvallend den rug en bliezen van louter wraakzucht; en de maan, de maan troonde zoo achteloos om eigen trots in het donker gewelf van den hemel, te midden van hare trouwe lijfwachten, de neerbuigende hovelingen, de gouden sterren. De gouden sterren en de zilveren, bleeke moeheid der koninklijke maan, die alles wist en zoo harteloos was, zonder een goed woord, een medelijdende blik, even harteloos als ik, zijn lief. Wat zijn wij harteloos tegenover hen, dien wij liefhebben! Alles dreef hem onrustig voort, de maan, de katten met hun groene haatoogen, de sterren en de barsche honden. Ook de wakers, de tolbeambten, de politiewachten, die hem schrik aanjoegen, die hij vreesde bovenal, om het rasphuis, om zijne vrijheid. Om het water doolde hij, om het water der zwijgende rivier en der lokkende dokken.

Toen kwam de morgen, een teedere, lichtende morgen met vage lichtpluimen in de jonge lucht. De nachtmerrie in het duister was nu weg, onduidelijk verbleekte de maan en verborg haar spottende tronie. Hij stond aan eene sluis, aan het dok, bij de rivier. Hij rilde van vermoeidheid en van de vrieslucht, de ijzige vrieslucht. Zijn neus en ooren waren purper in zijn bleek, vermagerd gezicht, en zijn handen, blauw en gevoelloos, zaten diep geborgen in de zakken van zijn dun overjasje. Suf keken zijn oogen naar zijn klammen adem, die in de starre lucht verdampte, en naar het water, het troebele, groene,

aantrekkelijke water, dat onder zijne voeten wegklotste. Hij drentelde niet langer maar bleef gapen, niet naar de schepen, niet naar de volgepropte magazijnen en heuvelen van goederen, niet naar de hooge gebouwen maar naar het water, het fluisterende water. Dan kwam de magere, zwarte spits, een beest zonder meester, zonder eigenaar, liep langs den boord van den kaaimuur. Hij zag het beest, zag het mistrappen en vallen, vallen in 't groene, troebele water. Het weerde zich dapper en wou maar niet verdrinken, en 't water deed het wiegelen, koesterde het, voerde het mee in de strooming, en 't beest zonder meester kon maar niet verdrinken. hoeveel lust het er ook toe had. In stijgend medelijden zag hij den onmogelijken doodstrijd na, in menschelijke hulpvaardigheid, in edelmoed en zelfopoffering, die enkel mijn lief bezat, wou hij den spits, den armen zwarten spits bijstaan. Zijn ziel stroomde over van meevoelen, en om den doodstrijd te verkorten sprong hij den spits achterna, duikende in het koude, wiegelende, groene water, vatte den hond bij den staart en zonk. Zoo was zijn dood een weldaad, de doodstijd was kort.... Dat was een waardige dood voor mijn bruidegom, die mij zoo liefhad, mij slaan kon en zoenen. Dat is een gedenkteeken aan mijn lief, die in mijn hart nog woont en eervol stierf, toen hij zijn medeschepsel bijstond in een moeilijk en eenig oogenblik. Men heeft hem opgevischt en naar het doodenhuis gevoerd, mijn vroeg gesneuvelden gezel der ellende, en ik had geen schrik van den dood, en hij was fleurig als iemand, die het goed heeft en tevreden is met zijn lot al was hij ook doorweekt van het troebele, koudgroene water en beslikt van dat doelloos omdolen!.... En de gluiperige, brave lijkroover, die hem aanbracht. vond geen geld op hem, schold met wat alledaagsche wijsgeerigheid zijne verachting over den doode, dien ik liefhad.... De man, die hem naar het doodenhuis vervoerde, ontving vier franken voor zijne taak.... Nu heb ik niets dan mijn zwarte kater, die zoo huiselijk spint op de vuurplaat vóor de kachel, en sluw kijkt, tevreden dat hij mijne streelingen niet moet deelen met mijn bruidegom, die den armen spits bij den staart in de diepe bedding trok om zijnen doodstrijd te verkorten.... Ik, ik ween soms, als ik alleen ben en aan onze goede dagen terugdenk, de dagen dat mijn echtgenoot, ongeschikt om te werken, neergestrekt lag op mijn bed, starend naar de zoldering met zijne helder-blauwe moordenaarsoogen van sommige vreemde kinderen.... Dan, om mij

te troosten, tel ik mijne gouden ponden, en wacht, wacht naar het duister om mijn avondtocht te beginnen, tegelijk met de vledermuizen, de uilen, de nachtwachten en de herbergpilaren, den avondtocht van het gedienstig, wettig maagdeken van het voetpad, dat de heeren verleidt met haar blauwe blikken vol belofte en haar blonde veelheid van haar; doch al ben ik gedienstig en heb ik tergende borsten, de heeren zijn soms veeleischend en dingen af op de betaling! ....

III.

La vie, voyez-vous, ça n'est jamais si bon ni si mauvais qu'on croit.

GUY DE MAUPASSANT

EEN BOUWMEESTER VAN LUCHTKASTEELEN SPREEKT:

Waarom kijkt gij zoo droef mij aan, mijn lief met uw donkere oogen? Zijt gij krank? Lusteloos? Een verwijt voor mij? Waarom kijken uw donkere oogen zoo droef, mijn lief?

Schijn ik moedeloos? Mijn oog is toch niet dof, en mijn gelaat niet bleek en onfrisch van den slapeloozen nacht. Meisje, wat is de morgen goed met zijn open hemel, waaruit hel de zon neergutst... Hoor het geroffel der trommen, het schetteren der klaroenen! Zie het flitsen der bajonnetten in het licht, en schouder aan schouder, en rei aan rei de soldaten, in blauwe jassen, met bruine ransels en roode petten. Hoort gij hun loggen, regelmatigen mannentred? Eenzaam klapperen de kompagnie-vlaggetjes, rood, zwart, geel... En de officieren stappen fier en krijgshaftig vooraan, en de kolonel met grijze snor rijdt aan het hoofd, stout op zijn bruin ros, beveelt en is opgewekt minzaam om den dag, die het blije marschlied doet weerschallen, om het glanzend blank der sabels en bajonnetten, om het gewapper der kompagnievlaggetjes...

Mijn lief, waarom kijkt uw oog zoo droef? Verraadt mijn gezicht de slaaplooze nacht? Toch ruik ik niet meer mijn tabak..... lang reeds is mijn pijp uitgeklopt en de asch vloog mee in den wind. Mijn verbeelding ook joeg als de asch uit mijne pijp, mee door den

wind in de lucht... Hoe merkt gij toch dat ik geplaagd werd door mijn dwaas heimwee? Wat kijken uw oogen droef als om mist van weerhouden tranen... Is het medelijden? Is het verwijt? Noch medelijden, noch verwijt vraagt uw dolle droomer... Heb hem lief, mijn kind, hem die om u hunkert in zijn allerdwaaste betrachting. Wat zijn zij mooi, uwe zwarte haren, die hangen langs uw voorhoofd als een draperie van zwart boven uwe droeve oogen. 'k Heb gedrenteld. Treurig en treffend schreiden de orgels in den regenavond, wellicht om dien krakeelenden koppel daar ergens in een achterbuurt, ook om de dansers, ook om mij, die niet meer vroom te luisteren ging naar het psalmengezang van onzichtbare vrouwen in de stille kerk, waar men rust zocht en vrede, ophelderende stemmingen.., Dan werd het mij raar te moede, ik herdacht al mijne mislukte plannen, mijne onverwezenlijkte droomen, ontwerpen van ontdekkingstochten naar de Zuid-pool, eenmaal in waan mij begeesterend. Toen joegen de teugjes rook uit mijne pijp als vage, dwarrelende spotgeestjes om mijn hoofd, en in mijn oog glommen tranen, want de rook drong ook nijdig tusschen de wimpers en de wind loeide als op stormachtige nachten, waarin de gruwelijke romanhartstochten te huis hooren, waarvan gij wel gelezen hebt in vroeger dagen, gij weet wel, van die romans, die uwe moeder leest en uwe nichtjes en uwe vriendinnetjes...

Toch begrijpt gij niet, al kijken zoo droef uw oogen!... Luister naar het geroffel der trommen en het geschetter der trompetten. Kijk in de blauwe, zonnige lucht, naar al de heerlijke ijdelheid, die niet denken doet aan wat onvoltrokken bleef!...

Wat gedweep om al wat niet kon slagen, wat luchtkasteelen, wat onverpoosd bouwen aan torens en tempels van overmoed en dolheid! Maar dof is niet mijn oog, onvast niet mijn stem, licht is mijn gelaat wat moe van een slapeloozen nacht. 'k Denk als een sybariet in mijn heimwee aan al mijne heerlijke mislukkingen, want ik had dorst en een gedienstige waard schonk edelmoedig; wijl de nacht doorging, de menschen te rusten lagen, bracht het bier de verlangde schemering van vage droomerij... tot weer de wind joeg en de rook mijner pijp dwarrelde en mij de wimpers kittelde....

Dan heeft een luchtgeest mij een wonder sprookje gefluisterd, een sprookje van een arm prinsken, dat nu gestorven is, iets van het prinsken Waan uit het land der verbeelding. Dat gefezel suste mij als eene verre herinnering aan een oud wiegelied, wiegend al mijn

edelen rouw, mijn oud leedwezen. Zoo bleef ik buiten, en zoo komt het nu dat ik onfrisch ben, wat vakerig en bleek van den slapeloozen nacht, ... Waarom kijken uw oogen zco droef als wilden zij in droefheid mij beheerschen? Lief, kijk niet zoo... Geen venusdierken streelde mijn zinnelijk lijf in de duistere zondige nachturen. Geen jolige vrienden verlokten mij in gore braspartij, in oolijk drinkgelag. Ik was alleen ... kom kijk naar den hemel, wijl ik u vertel van dat nobele prinsken, dat gestorven is, niet bestand tegen zon, niet bestand tegen wintertempeest ... Het was een zeldzaam wezentje, het nobel prinsken Waan, dubbel zeldzaam en raadselachtig, daar het niets afwist van zijne herkomst, van zijne geboorte, en niet eens zijn vaderland kende ... Het is heel triestig, als men geen vaderland heeft, zei menigmaal het prinsken, en zuchtte van onzegbaar heimwee naar ongekende dingen, 't is heel triestig zelfs voor een cosmopoliet zooals ik ... 's Zomers leed hij verschrikkelijk aan de hitte; zelfs s' avonds wanneer hij traagjes zijn *Lemon squash* met ijs slurpte, voelde hij zich bedwelmd door het gloeien van den vreemden dag, van zijn verlangen. In de Lente, als de kriekelaars wit bloesemden in eenige teerheid, waren zijne zenuwen ontredderd, en geen dokter, geen specialist, die hem helpen kon. De Herfst was hem als eene oproeping van een sterfseizoen, hij sloot zich en vermagerde nog, indien dat woord hier mag gebruikt worden mits hij zoo nietig, zoo broos was. 's Winters zat hij heel ommoffeld in pelsen, waar bijtend de kou doordrong en hem koortsig bibberen deed. Zoo leefde doelloos eene ongerijmde jeugd het arm, maar nobel prinsken Waan. Blond was zijn haar en zacht als zijde bewerkt door tengere vrouwenhanden; mat was zijne huid, en goud zat in het bruin der oogen, die onwaarschijnlijk diep schenen, rijk aan de innige verpuring van een oud ras van statige prinsen en prinsendochters ...

In de bars, aan voorbijgangers, aan verliefden, aan kunstenaars, aan venusdierkens, aan geleerden vertelde hij van zijn onregelmatig bestaan, zijn leven zonder beteekenis, het nobel prinsken Waan, dat nimmer opgeschreven werd in de boeken van den burgerlijken stand. In ieder bleef wat geklaag voortdroomen, en dat was al wat bleef van het edel, vergankelijk kind. De wereld is niet geschikt voor een prinsken zonder vaderland, zonder herkomst, dat noch moeder noch vader had gekend, een uitzonderlijk gemoed, dat slechts klagen kon zijn dwaas heimwee, dat 's zomers dronk zijn *Lemon squash* met ijs in voorname taveernen en 's winters heeten grog ... en het prins-

ken is nu gestorven. wat nog het best was voor 't arme kind en ook voor de aarde waarop het liep . . .

Is dat nu niet mooi, de historie van mijn prinsken Waan, sindsdien overleden? 't Is als een weemoedige ballade der mislukte ondernemingen van al die ongedane tochten naar de Zuid-pool en naar de maan! . . . Voornemens, niet dan voornemems, mijn lief; wal al ongeboren dingen, die mij dierbaar blijven zooals verliefde uren uit een verleden! . . .

Kijken uwe oogen nog droef als ommist van weerhouden tranen, nu ik zoo'n mooi verhaal u vertrouw? Kijk naar de lucht, naar de blauwe lucht, waarin een vlucht duiven zoo dartel voortvliegt. Gij moet niet weenen, kind, om dol gedroom, om mijn onfrisch gelaat . . . Geen tranen om pogingen en mislukkingen, ongedane ontdekkingstochten! Voornemens? Ontwerpen zijn zooals liefdedroomen, zeer veranderlijk, zeer onbestendig en meestal van korten levensduur! . . . Hoe vindt gij mijn sprookje, mijn dol nachtsprookje? . . . Van het helder geschetter der trompetten rest ons nog slechts een trillende weergalm . . . Nog kijkt droef uw oog, mijn heerlijk liefje, dat niet schreien mag . . . Neen, ik schijn immers niet moedeloos en mijn oog is niet dof, en mijn stem klinkt klaar en beslist . . . Sluit straks uw ramen, laat de rolgordijnen neer en ontsteek de lichten aan de piano. Ik zal bij u zijn, mijn liefje met weemoedige verwijtoogen en bewust van de wezenlijkheid, vol hoop in de werkelijkheid zal ik rusten in uw armen, en koesterend zullen uwe handen glijden langs het geel ivoor der toetsen en melodiën zullen hangen langs de wanden der kamer . . . Nu is het nobel prinsken dood! . . . Het weifelend licht der kaarsen zal schemeren langs uw lokken om uw voorhoofd, weertintelen in onze oogen als de weerbrand van verlangen, omschaduwen onze kussende monden en onze lenige lijven, moe van begeerte . . . .

Niet langer droefheid, meisken, geen droefheid in uw donkere oogen! Ik voel mij jong en wakker, al is ook bleek mijn gelaat na een slaaploozen nacht . . . Nu zingen de klokken in den lichten morgen. Zijn wij beiden niet eenig in ons bestaan? Voelt gij het levenssap onzer liefde? Kijk niet droef, mijn lief, kijk niet droef . . . wees niet zwaarmoedig . . . Het nobel prinsken Waan is dood . . . maar wij, wij zijn onsterfelijk! . . .

LODE BAEKELMANS.

Letterkundige Beschouwingen. [1]

I.

„LEVENSGANG”, door Is. Querido.

I. Over de Conceptie.

In die, voor ’t tegenwoordige gelukkig tamelijk zeldzame gevallen, dat de auteur van eenig litterair gewrocht het noodig oordeelt, aan zijn werk een min of meer omvangrijk „woord ter inleiding” te doen voorafgaan, daarbij zich ten doel stellend *die* ideeën theoretisch te verklaren of toe te lichten, waarvan het werk-zelf het tot kunst verstarde resultaat genoemd kan worden, zal de lezer in negen van de tien gevallen harde kans loopen, om — dit „voorwoord” eenmaal doorworsteld en het eigenlijke boek begonnen — van wat de schrijver zich blijkens zijn theorieën in zijn kunst nu voorstelde te belichamen, iets nog geenszins in alle deelen aan dat kunst-ideaal beantwoordend, in ongunstiger gevallen weinig of wel totaal niets terug te vinden. Met andere woor-

---

[1]) De schrijver van deze „Beschouwingen” stelt zich voor, in den loop van dezen jaargang in „De Arbeid” een reeks Kronieken te publiceeren, handelende over moderne, voornamelijk Nederlandsche, litteratuur.

ECKEREN

den, kan men vrijelijk aannemen, dat zoo'n „woord vooraf" meestal ontstaat uit een zeker gevoel van zwakheid bij den auteur, een gevoel van twijfel aan zijn macht, om, wat hij zijn lezers als de volkomene harmonie *zijner* kunst wil opdringen, hun door die kunstzelve te suggereeren, — een twijfel derhalve niet aan de juistheid der theorie, doch een aan de kracht van de suggestie der theorie op den lezer.

Een zeer sprekend bewijs dezer, ofschoon voor uitzonderingen in ruimen zin vatbare waarheid, levert m. i. het veel besproken boek van Querido „Levensgang".

Doch waar ik mij nu voorstel de uitkomsten door den schr. met dit boek verkregen, te toetsen aan de breedelijk opgezette „Inleiding" die er aan voorafgaat, daarmede hopende aan te toonen dat hier het kunnen (mede door in verblindheid begane, principieele mistastingen) nog in geenen deele met het willen gelijken tred houdt, daar moet mij toch eerst een woord van waardeering van 't hart, dat Querido in deze Inleiding zoo weinig gehechtheid toont aan een zekere doctrine, die, door van Deyssel in de wereld onzer letteren gebracht, een macht dreigt te worden, welke onze litteraire kritiek invreet, en, tot een soort van schoolsche wetenschap verheffend wat uit den aard der zaak nooit een wetenschap wezen kan, tot onnoemelijk gevaar zou kunnen worden in de aesthetische apprecieering onzer moderne kunst[1]).

Querido, wars van elke beïnvloeding, plaatst zich hier op een zuiver standpunt: „Als romanschrijver sta ik tegenover 't leven en z'n wording, z'n alles vertakkenden groei, heel anders dan als kritikus van menschelijke uitingen. Ik zal b. v. *kritisch* 'n werk van Tolstoï, waar 't z'n sociale filozofie geldt of arbeid van groepen spiritualisten, kunstenaars, materialisten, kantianen, katholieken enz. bezien en mijn socialistische overtuiging er tegenover plaatsen met al de kracht waarover ik beschik... Zoodra ik als romancier tegenover Tolstoï-figuren, of tegenover spiritualist, katholiek, bouddhist, kolonie-man, vrijdenker of anarchist kom te staan, wordt 't voor mij *leven*, zijn 't *wezens* met hartstochten, idealen, met goed en slecht in 't hart als

[1]) Behalve het doctrinair gebazel van van Deyssel, waarin diens puntige critieken van voorheen van lieverlede zijn ontaard (men zie o a. de beschouwingen over „De stille kracht" van Couperus en „Stille wegen" van E. S !) zijn b.v. nòch Frans Coenen, nòch Mej. Antink, nòch Carel Scharten (deze laatste bij 't beoordeelen van poëzie) geheel van 't euvel van doctrine in hunne kritische beschouwingen vrij te pleiten.

wij *allen*, menschen; hebben zij 'n bepaalde levenslijn, die ik als eerlijk epikus, rein psycholoog en waarnemer heb bloot te leggen en aan te wijzen; wordt 't mallenwerk ze met eigen principen omver te loopen ..." (Inleiding XIV).

Het eerste lid dezer tegenstelling even latend voor 't geen het is, getuigt het tweede van een ruimte van blik ten opzichte van 't hooge werk van een waarachtig realistisch kunstenaar, een eerbied voor de Kunst om haarzelve alléen, die niet genoeg te waardeeren vallen. — En 't is den socialist-in-merg-en-been nu eenmaal niet kwalijk te nemen, dat waar zijn overtuiging werkt, de Idee van zijn leven, hij zelfs zijn eerbied voor de Kunst vergeet, zoodra hij optreedt als criticus en geeselt wat niet, 't zij dan direct of indirect, nader brengt tot de lichtende Toekomst der Gemeenschap. Mits men hem in dit ambt van wegwijzer naar den Heilstaat-óók-voor-de-Litteratuur, met betrekking tot deze laatste maar niet te veel au sérieux neemt. — Want het zou toch wel een beetje mal zijn Couperus b. v. nu zoo maar boem! uit de rij der kunstenaars te bonjouren, omdat Q. in den gloed zijner overtuiging over dien kunstenaar (in wiens schaduw, tusschen twee haakjes, Q. en géen van ons allen, jongeren, voorloopig nog kan staan) eens een socialisterig-ploertig, schoon dan goed bedoeld artikel in „De Jonge Gids" gepubliceerd heeft (naar aanleiding van „Psyche").

„Als romanschrijver sta ik tegenover 't leven heel anders dan als kritikus."

Deze bekentenis getuigt van zelfkennis, en daar wij hier slechts met Q. den romanschrijver te doen hebben, kunnen wij ons, zoo goed als we om zijne doctrine in zake kritiek op andermans werk glimlachen, van harte verblijden in de onbekrompen opvatting, die hij blijkens zijn Inleiding tot „Levensgang" te hebben toont ten opzichte van 't bestaansrecht en de voorwaarden tot schepping van zuivere kunst.

Waarom dan tòch, zoo dringt zich nu als vanzelf de vraag aan ons op, het synthetisch product dezer gezonde inzichten zoo deerlijk mislukt?

Het komt mij voor dat de hoofdfout er een is van technisch-conceptioneelen aard, welker duidelijke doorvoeling hier wel eerste vereischte is. De Inleiding brenge ons op het spoor en daartoe licht ik uit 't gedeelte, handelend „over realisme in dit werk", den zin welke de samenvatting geeft der begrippen, in den schr. omtrent het wezen van realistische kunst gerijpt: ... „er is geen reiner moraal,

geen dieper (? v. E.) houvast voor de zoekende oogen van den kunstenaar, en voor zijn brandend bevende hartstochtziel, geen overweldigender kracht dan Waarheid, al is ze ruw, heelemaal bloot, scheurend wreed ...” (VI)

Hoewel de juistheid dezer uitspraak, schoon dan niet zeer scherp geformuleerd, met een weinig goeden wil toch gereede is te erkennen, wil ze mij niettemin toeschijnen een eenigszins nauwkeuriger omschrijving te behoeven, staat ze niet aanleiding te worden tot die schromelijke miskenning van het Realisme in de kunst, als waarvan „Levensgang” de bedroevend-tastbare bewijzen te over heeft. Ik lees den zin dus nog eens, met mijne bijvoeging gecursiveerd: „Want er is geen reiner moraal, geen (steviger) houvast voor de zoekende oogen van den kunstenaar .... dan de *synthese der* Waarheid, ook al is (die Waarheid) ruw, heelemaal bloot, scheurend wreed ....” — Een kleine bijvoeging, waarin nochtans naar mij dunkt het gansche zwaartepunt der stelling ligt. Want het is toch zoo duidelijk, zoo allerontzettendst duidelijk, dat het bijna is om te huilen, nu er zoo velen in onze kunst zijn, die dit niet willen zien: dat een kunstenaar, willende de Waarheid beelden, de *typeering* juist dier Waarheid beelden moet, dat, wat haar *essentieel* als Waarheid kennen doet, en DAT ALLEEN. — Want wàt toch, vraag ik u, zou den kunstenaar anders onderscheiden van den eersten den besten fotograaf, en wàt zou dan een schilderij van Israëls b.v. méér doen zijn dan een *in alle details van kleur en lijn getrouwelijk nagevolgde* reproductie er van? Toch niet het feit dàt het eene origineel en ’t andere reproductie is? Immers, er zijn goede reproducties en slechte origineelen. Het is duidelijk dat het de *ziel* der dingen is, die de beste schilderij altijd méér zal doen zijn dan de beste fotografie. De precieuze, uiterst-nauwkeurige, inventarizeerende weergeving van ieder stukje werkelijkheid doet ’t ’m dus niet.

Het is *de* vloek voor onze moderne litteraire kunst: de opvatting als zoude Waarheid (= de nauwkeurigst mooglijke na- teekening der uiterlijke vormen, in één woord dus de fotografie dier waarheid) het eerste en laatste gebod zijn voor den scheppenden artist. En het is een te betreuren verschijnsel, dat de toongevende kritiek het hare hiertoe bijdraagt. [1])

[1]) Het heeft mij zeer verwonderd, dat de heer van Nouhuys, een der weinige critici in ons land, die diep genoeg van ’t wezen der kunst doordrongen zijn, om

En als Q., hier blijk gevend het gerechte mijner bewering omtrent de typeering der Realiteit als voor den kunstenaar genoeg, in den grond ook wel te doorvoelen, over 't aanwenden van het joodsche jargon zegt: „Toch *stel ik op den voorgrond* [1]) dat ik dezen technisch-idiomatischen factor van eenigszins ondergeschikte beteekenis acht ... al erken ik zelf, dat doorvoering van een dergelijk idiomatisch element 'n kostbaar middel is tot volledige weêrgeving der fijnste psychologische typiek ..." (Inleiding IX), — dan dringt de heer J. Tersteeg in zijn beschouwing over „Levensgang" in „Den Gulden Winckel" (1e Jaarg. afl. 2) datgene wat Q. zelf zeer terecht op den voorgrond plaatste, behendig naar achteren, om den nadruk te leggen juist op het gedeelte van den zin waar Q. dwaalt (als zoude n. l. de *doorvoering* [1]) van den technisch-idiomatischen factor 'n kostbaar middel zijn tot volledige weêrgeving der fijnste psychologische typiek) en er bij aan te teekenen: „Volkomen juist. Maar in „Levensgang" is die doorvoering m. i. mislukt. Alleen een zuiver fonetische spelling zou er den grondslag van moeten vormen. . . ."

De heer Tersteeg — ik breng het den ernstvollen schrijver van het degelijk stuk over de „hedendaagsche kritiek", onlangs in dit tijdschrift verschenen, met de noodige heuschheid onder 't oog — maakt hier de verwarring grooter nog dan Q. zelve. Want niet omdat fonetische spelling „immers onbereikbaar" is, maar in de eerste plaats omdat, waar het de techniek aangaat, de kunstenaar zich in alle deelen aan diezelfde waarheid, *die een eisch is,* te houden heeft, welke ik straks aangaf sprekende over de conceptie: te weten die der *synthetische typeering* óók van jargon en dialect. [2]) Met angstvallige *doorvoering* verricht, ik herhaal het, de kunstenaar werkmansarbeid, en zij is, naar mijne innige overtuiging, een schromelijke miskenning van 't wezen der kunst.

---

zich niet door allerlei sympathieën en anthipathieën, die wel niet buiten de kunst omgaan, maar toch haar wezen niet raken, te laten van de wijs brengen, — in zijne beoordeeling van „Levensgang" in „Het Vaderland", waar hij sprak over de bestialiteiten, door Q. geschilderd, als terloops de opmerking maakte, dat hij, voor zich, gemeend zou hebben daar vaak met een enkel woord te kunnen volstaan; doch dat dit iets was dat de kunstenaar met zijn eigen geweten had uit te maken

Alsof — 't zij in bescheidenheid gezegd — het hier een quaestie van enkel *gradueelen* en niet van gansch *essentieelen* aard betrof!

[1]) De cursiveering van mij.

[2]) In het tweede gedeelte dezer beschouwing, speciaal „over de techniek" van „Levensgang" handelend, hierover meer.

Het is, bij de overstelpende massa van materiaal, de roeping van den artist niet enkel te *groepeeren,* doch in de eerste plaats te *schiften* en weg te werpen alles wat niet ter typeering der Realiteit dient.

Men begrijpe mij wel. Ik wil hier geenszins decreteeren de grootst-mooglijke beknoptheid en eenvoud voor den schepper van kunst, naar een zekere bepaalde norm. Het temperament der verschillende kunstenaars leidt van zelf tot zeer uiteenloopende verschillen in de behoeften bij het scheppen. — Zoo heeft, om maar een voorbeeld te noemen, Stijn Streuvels meer woord-materiaal voor de beelding zijner Vlaamsche landlieden noodig dan b. v. Truida Kok voor haar boertjes uit het Gooi. En indien nu Streuvels grooter kunstenaar is dan Truida Kok, dan is dit o. a. hierom, dat hij de essentie, de *Ziel* der Werkelijkheid (met zijn materiaal) beter en scherper benaderd heeft dan Truida Kok dat kon doen (met het hare), waaraan, men zal het voelen, het *verschil* in beider materiaal niets toe of af doet.

Zoo zal ten slotte alle waarachtige kunst, ook die welke oogenschijnlijk druk en oneenvoudig lijkt, bij dieper speuren toch immer blijken de benadering te zijn der hoogste eenvoud-van-realiteitstypeering, *welke voor die speciale kunst mooglijk was.*

Straks, wanneer ik meer in 't bijzonder over de taal- en stijltechniek van „Levensgang" zal handelen, hoop ik van het een en ander nog een nadere verklaring te kunnen geven.

* * *

Zoodra een schrijver de voor mij zoo onomstootelijke waarheid, hierboven omschreven, niet als waarheid erkent, is hij de prooi der schromelijkste letterkundige bandeloosheid.

Niet voelend, dat zijn gansche kracht als kunstenaar ligt in *schiften* en *combineeren*, gaat hij slechts *documenteeren;* de machtdoor-pozitie van het enkele woord in den zin, van den enkelen zin in de periode, van de enkele periode in het conceptie-geheel hem onbekend, gebruikt hij àlle woorden, àlle zinnen, iedere periode voor zoover ze maar zijn volgepropt met „levens-documenten". Waar hij de ruwe gesprekken van arbeiders schetst begrijpt hij niet, dat hij mijlen ver van de realiteit verwijderd is, als hij woord voor woord met Jobsgeduld de obscoene praatjes en vloeken dier lieden projecteert op

't papier. Begrijpt hij niet, dat één enkel „verdomd" op de juiste plaats, in het juiste woord-milieu, den lezer een oneindig veel krachtiger sensatie der werkelijkheid kan suggereeren. Begrijpt hij niet, dat één schril staaltje van beestigheid, *sober behandeld*, niet door de rauwe ergheid der vele woorden, maar *door de pijnlijke stilte die het in zijne verschrikkelijkheid even áángetipt geval terstond omvloeit,* van een afgrijselijkheid kan zijn, huiveringwekkender dan welke ook.

„Voor zoover dit werk de lijn van een zeden-roman volgt, heb ik gegeven wat op zijn weg kwam, niet meer dan hoognoodig in de richting van 't uitsluitend sexueele . . ." (Inleiding VIII).

Ik zou willen vragen, meneer Querido, of o.a. de walgelijke grappen met den roomhoorn, die even goed de grappen van kostschoolheertjes konden zijn, op den weg liggen van een zeden-roman over diamantwerkers? — En ik zou willen vragen: hoe bepaalt u de grens van dat „hoognoodige", waar u door uwe opvatting van realisme alle maatstaf mist; immers het leven-zelf kent hier geen grenzen?

En acht u de slap-geschreven laatste pagina's van uw boek, die niet het hoogtepunt zijn eener steeds strakker geworden spanning; niet de samenvatting der op den lezer verkregen reeksen-van-indrukken tot een machtig-visionaire Suggestie van de rotheid der kapitalistische maatschappij en het Heerlijk Heil der Gemeenschap, glanzend aan een verre kim; maar een tam verloopen in wat vage aanduidingen die Gemeenschaps-toekomst betrekkelijk, acht u die pagina's niettemin van zúlk een synthetische kracht, dat de groote, misselijke epizode op de slijperswerkplaats, aan dat slot onmiddellijk voorafgaande, het geheel der compozitie niet als een afzichtelijk uitwas schaadt?

Want ik wil het zeggen, ik mòet het hier zeggen, Querido, hoe in mijn herinnering die laatst door u beschreven gruwelen zijn blijven náhangen; hoe ze hun rottende smet in mijne ziel gedruppeld hebben; hoe ik gestampvoet heb van woede, dat gij, Querido, in de armzalige blindheid van uw kunst-principe, niet geaarzeld hebt de Heiligste Dingen te bezoedelen.

Als *dit* realisme is, dan is realisme uit den booze. En als *dit* kunst is, dan is kunst minder dan drek. De publieke opinie heeft indertijd Zola gesteenigd om zijn „La Terre". Ten onrechte meen ik; dankbaarheid steenigt niet. — En wie zóó de Natuur te beelden vermocht, dat de hartige roken van het land wel ópsloegen van de grauwe bladzijden en werden tot een durend, breed geluk voor wie

zonder terughouding zijn aandacht ópen gáf, — moest dankbaarheid niet het loon zijn, hem in eerbied door gansch een ménschheid gebracht?

Ook den schrijver van „Levensgang" steenige de opinie niet.

Wèl heeft hij de Kunst beleedigd, doch hij deed het in blindheid.

En er *zijn* bladzijden in zijn boek, waar onze liefde dankbaar naar uitgaat.

En — wat het meest zegt — hij heeft zulk een eerlijke, heerlijke, verrukkelijk-warme overtuiging....

* * *

Querido, ons in zijn Inleiding omtrent de wording van zijn hoofdpersoon, den diamantwerker Hein Hols, en daarom ook aangaande de tot die wording bijgedragen hebbende factoren in den gedachtengang des schrijvers, in verband met de vizie van 't geheele werk willende inlichten, schrijft: „Deze arbeider (Hols. v. E.) is volstrekt niet *het* type van den arbeider in 't algemeen; geen product van mechanisch-koud, ijdel-naakt theoriegezwets, geen zwaarwichtige noch steil-leerstellige principedrager van wereldbeschouwingen. Ik verafschuw hévig personen-typiek die gemáákt is om gedachte- of levensbotsingen te uiten..." (Inleiding XI)

Het is met een gevoel van sympathie en verraste verwachting, dat men, in dezen tijd dat iedere rijpe of onrijpe levensbeschouwing terstond in de litteratuur een welkom en geoorloofd propagandamiddel begroet, van een dergelijke betuiging als die des heeren Q. kennis neemt. Het is die van iemand die het goed recht eener loutere *kunst* eerbiedigen blijft, ondanks de stelligheid zijner economische principes.

Maar men zij zich tevens bewust, dat de schr. door deze verklaring zich zijn taak zeer zwaar maakt, immers van het plan eener zuiver-realistische conceptie hier hellend naar een romantiek, die bij niet genoegzaam ontwikkelde techniek des auteurs, door gebrek aan evenwicht een groot gevaar voor het kunst-geheel kan worden. Het komt mij voor, dat „Levensgang" aan dit gevaar niet is ontkomen. — Hein Hols, vertegenwoordigende niet *het* type van den diamantarbeider, had niettemin *als uitzondering* de werkelijkheid moeten blijven typeeren, en dit geschiedt niet, alweêr omdat de schr. voor zijn realisme niet uitgaat van de basis der essentieele werkelijkheids-typiek.

Een figuur als Hein Hols, zooals die door Q. is gedacht, is zeer zeker een in 't reëele leven niet onbestaanbare, doch evenmin zijn het de duizenderlei „toevalligheden", die in de romantische verhalen de dei ex machina zijn, waardoor de auteur tot een of andere gewenschte ontknooping komt. Men leze er slechts het dagelijksch „Allerlei" der couranten op na.

Waarom dan de toevalligheden in boeken, als behoorende tot een verjaarde romantiek, zoo streng veroordeeld, als het niet is omdat ze de aandacht van de essentie van den levensgang, *die onverbiddelijk éénen kant uitstuwt,* afwenden en dus den indruk der realiteit deerlijk verzwakken? Het is zoo moeilijk en het lijkt zoo overbodig hier veel woorden aan vuil te maken. Ook is het in de schilderkunst niet anders. Waarom zal b. v. op een schilderij dat — om iets te noemen — een reëel en sober-gehouden straat-tooneeltje geeft: kinderen, aandachtig geschaard rondom een scharensliep; of een schooier, snuffelend in een vuilnisbak, — de schildering van de deze tafereeltjes overhuivende lucht in paars en groen, teêr-rose en opgekruifd goud, zooal niet uit technisch oogpunt dan toch van een hooger aesthetisch plan ten eenenmale ongeoorloofd zijn? Toch niet omdat *in werkelijkheid* de lucht in de combinatie met een der bovengenoemde groepen deze kleuren-grilligheid nimmer vertoonen zou. Doch omdat ze in dit verband niet de *typeering der werkelijkheid is* en dus hier de werkelijkheid *niet.*

De fijnheid dezer onderscheiding heeft Q. blijkbaar niet gevoeld, of althans, hij is er onvoldoende in geslaagd de realiteit van Hein Hols (en eveneens die van Eva Bresser, de juweliersdochter) aan te passen aan die van het milieu; Hein's physisch en psychisch bestaan wortelt daartoe te weinig in dat milieu; Q. is volgens twee verschillende plans blijven werken, waardoor het is, of door het boek twee lijnen loopen, die van het, naar techniek en conceptie realistisch, milieu, en die der psychologie, van techniek realistisch, doch van conceptie zuivere romantiek.

Doch zelfs als zoodanig beschouwd, lijkt mij die psychologie in haar geheel, zeer weinig te beantwoorden aan eenige algemeene eischen, die men welke analyze dan ook stellen mag: t. w. die van helderheid en logische ontwikkeling.

Q., volgens zijn begrip van realisme, àlles willende geven, geeft overal *te veel;* en onder den overstelpenden vloed van dit te-veel raakt de psychologische draad van den ontwikkelingsgang in Heins geestelijk leven gedurig zoek, — wel verre van den lezer als een stralende relief-lijn boven de menigte der feiten uit te voeren van de eene ziele-phase tot de andere, bijna overal onder die feiten verdronken liggende, waardoor de logica en de geleidelijkheid dier evolutie in Heins denken en voelen voor den lezer verborgen blijft en de psychologie iets geforceerds krijgt, iets stroef-schokkends en verwards.

Met Eva Bresser is het niet beter. Dat schr. in haar niet „principieel" heeft willen „beelden een zóó prachtige vrouw als draagster van het individueel mooie in de burgerlijke kunst en 't burgerlijke leven, zooiets als willekeurig tendenzieuse groepeering" (Inleiding X) onderscheidt hem gunstig van o. a. Heyermans. Q. is hier volkomen op zuiver terrein, daar hij het symbool, dat hier noodwendig met de typiek zijner personen samengaat, niet tendenzieus vooropstelt, doch vanzelf laat rijzen uit de loutere schoonheids-vizie, welke de wederkeerige inwerking „van twee naturen uit twee vijandige klassen, die elkaâr om veel afstooten en later eerst begrijpen" hem gaf.

Het komt mij voor, dat *in den grond* de figuur van Eva door Q. zuiverder is gedacht dan die van Hols. Hare ideeën en gevoelens, in strijd met die harer omgeving, vloeien logischer uit den aard dier omgeving voort, waarvan ze niet zoo gehéel los en waaraan ze niet zoo gehéel tegenovergesteld is als Hein Hols van en aan de zijne.

Zoo is hare behoefte aan veel artistieke dingen om zich heen, zoowel de reactie tegen als de verfijndere voortzetting vàn den lawaaierigen parvenu-bluf harer overige familieleden. Hare geheele persoonlijkheid wortelt ten deele in de wijze harer opvoeding, ten deele is zij hare individualiteit. De figuur van Hols is door den schr. geheel uit zijne individualiteit gebeeld; hij is te weinig doortrokken van de resultaten zijner opvoeding en omgeving; schoon — ik zeide het reeds — niet onmooglijk, blijft hij toch te veel als een wondermensch te midden zijner ruwe kameraden rond dwalen.

— Wat Eva heeft doen mislukken is, dunkt me, Hein. Zij is, oorspronkelijk-gedacht, geen romantische figuur. Doch zooals ze om Hein door den schr. gedreven wordt tot de Vondelparksche wandeling, zoo drijft schr. haar om Hein op het plan der romantiek. De onge-

motiveerde dood van Eva lijkt dan maar al te zeer de deus ex machina die den auteur, naar romantische wijs, op het rechte oogenblik verlost van een „heldin", die hem van lieverlede wat zwaar op de hand is gaan worden.

* * *

En nú eerst is het mij vergund over datgene uit het boek te spreken, wat mij tot genot geweest is en daarom — ondanks alles — jegens dezen schrijver tot dankbaarheid stemt. Helaas moet ik kort zijn.

Afdalend tot enkele details in de psychologie van Hein en Eva, peuren wij uit de twee dikke deelen werkelijk zeer veel schoons. Prachtig van stemming, van atmosfeer, van samen-klanking van uiterlijk en innerlijk leven — ofschoon nog te woord-druk, te lawaaierig in de beelding en daarom nog geenszins volmaakt — is b.v., na de beschrijving van Heins langzaam-wassende liefde voor Eva, die telkens en telkens weêr pijnlijk stuit op het verbijsterend besef: „Ze staat mijlen-ver van mij af; we zijn klassenvijanden; nooit zal zij, de rijke juweliersdochter één kunnen zijn met mij, armen werkman", — de beschrijving van den warmen, kleur-tintelenden middag, als hij uitrust op het erf van een boerderijtje, waar hij een glas melk drinkt: — „Daar werd ie plots zoo blij getroffen door rondom-gekakel van kippen en hanen, zoo in 't blaker-gebroei van den zonne-dag, onder 't warm-diep gekleur van zomersche boerderij-frischheid, helle uitstalling van blinkende vaten en ketels, die straal-diep de zon in hun goudkoperen vlamme-bodems zogen... Dan gebeurde er iets goddelijkinnigs, zoo iets geloovigs in 'm, aan geluk en vreugde voor zijn jonge ziel, dat ie wel huilen kon van aandoening. Dat geschitter, brandende rondom, dat veeltonige, warm-zonnige kippetjes-gekakel; die haanzangetjes ertusschen, zoo mooi, zoo vol-zangerig, en al die kleine, komische kopbeweginkjes van de wemelend drukke diertjes, waaronder een paar krop-lekker, innig-stil zaten te kakelen, ingedoken in kookzon; met rondom-geloop, op hoopjes mest en hooi, van allemaal kleine kuikentjes en kippetjes, witte, grijze, bonte, gelig-goud-bronzen of vlam-stalige, vol weerschijnen, onder elkaar-doorhollend op 'n mal draffie... geroepen in lok-geluidjes, keel-vol, klank-zacht gesmoor van den haan, den grooten baas, die beschermend rondkeek, trotsch,

rechtop z'n kop, in borstverwaandheid, z'n kleurpootjes knijpend den grond in, als iets aandruischte in gevaartjes.

Dàt leventje zien bracht in 'm 'n breed geluk, wègvagend heel z'n melankolie en peins-schuchterheid. Uren bekeek ie 't drukke bestaantje, vol bewondering om 't vrije erin, tusschen weelderust van groen en warme kleuren rondom; dat gekoester van zon op al wat buiten lag, op baai-rood van rokken... op alles rondom, op 't geblaker van dakjes, [kleurwemeling van saamgedrongen hoopjes, verstapeld langs boerderij] (? v. E.) waaruit geurde 'n hooilucht, zóó diep, dat ie er niet weg kon.

Opstappend eindelijk, met weemoed die wolken bleef op de plek, dacht ie rustiger aan juffrouw Eva, als aan 'n vreemd-lieve dame waar ie vèr beneden stond, in alles, van wie ie dol veel hield, maar die nooit tot hèm kon komen en hij niet tot háár. En dan zei ie kalm berustend tot-zich-zelf, innig-tevreeën, dat ie van geluk mocht spreken, eens in z'n leven zoo'n lief wezen te hebben ontmoet. Als ie dan later zou hooren dat ze getrouwd was met 'n rijken juwelier, of 'n dokter, zou ie niet verwonderd zijn en geen spijt hebben, stil-gelukkig blijven denken aan de paar heilige uurtjes die ie doorleefd had met 'n zoo heerlijk-lieve vrouw als juffrouw Eva." (deel II blz. 30 en 31).

Zie, voor een dergelijke bladzijde, die, wat stijl- en woordgebruik betreft, hier en daar vrij decadent is, koester ik *daarom* zoo'n groote bewondering, dat er zoo meesterlijk een stemming in is vastgehouden, die zoo fijn-psychologisch is gedacht. Hier geen sprake van iets geforceerds of onlogisch'. De wijde kloof welke er ligt tusschen de beide ziele-standen vóor en ná deze bladzijde, die van heftig, bijna waanzinnig verlangen en zoet-weemoedig berusten, is hier geleidelijk overbrugd, en de indruk door Q. aan het einde van dit Eerste Hoofdstuk van het tweede deel op den lezer gemaakt, kan werkelijk machtig genoemd worden.

Ook Eva geeft den schrijver bladzijden in de pen, welke ik niet aarzel onder 't kranigste te rekenen wat er ooit geschreven is.

Heerlijk van tint en toon is zoo de beschrijving van Eva's weelde-interieur, haar boudoir met al de artistieke rommel, en prachtig het stukje retrospectieve karakteristiek van haar kind- en jongemeisjes-jaren. En ik stel er prijs op het hier rond en eerlijk te bekennen, dat, waar mijn bedenkingen ook met betrekking tot deze epizoden

principieel blijven gelden, ik „Levensgang", behalve om de gloedvolle warmte eener heerlijke overtuiging die het scheppen van dit boek tot een dáad gemaakt heeft, om deze enkele bladzijden [1]) heb lief gekregen en den schrijver altijd dankbaar blijven zal voor wat hij mij aan Schoonheid hierin gaf.

GERARD VAN ECKEREN.

(Wordt vervolgd).

---

[1]) Ook de typiek van den juwelier Bresser is grootsch! Mij schijnt het, dat Q. hier onbewust iets van zijn wanhopige opgave de werkelijkheid te fotografeeren heeft losgelaten, om er een synthese van te geven, zóó helder en raak, dat we, indien de schr. in die richting wilde voortgaan, veel machtigs van hem zouden kunnen wachten.

Zomernacht.

Geruchteloos en lijze is over moeë stad
de sluimernacht gekomen, geen geluiden slaan
nu door de stilte meer, de straten liggen mat
en loom: de zomerdag, rood-heete, is gegaan.

Een donzen duisternis — om zonnedood de rouw —
in dichte schaduwing verhulde vorm en lijn;
in hooge luchten de avond-klokgeluïen, nauw
geboren, week vervloeid en vèr gestorven zijn.

Aan grachtewal de zwaar-geblaêrde boomen zacht
te rusten gingen, groetend 't bleeke maangezicht
met topgewuif, nu staan zij roerloos in den nacht
en droomen van den dag en van het zonnelicht.

Van-uit mijn venster gaat mijn oogen-staren vroom
naar buiten; in mijn hoofd is 't wonder-droef èn blij,
nu alle dingen staan in nacht-gewijden schroom;
en warme schreijings-weemoed huivert over mij.

1900. HERMAN WALTHA.

Na de begrafenis.

Toen d'r man begraven was en de menschen weggegaan waren na veel druk gedoe van afscheid-nemen en nog ééns vaag-troostwoorden-gemompel, bleef Nannie alleen met 'r zuster in 't kleine vóór-kamertje, waar láag de gordijnen hingen en 't licht geel-schemerend door-soesde. De twee vrouwen zaten zwijgend tegenover elkaar, met tusschen hen in de stilte, waardoorheen lekte klokgetik; d'r was de laatste uren al zooveel gepraat, zooveel onbeduidende dingen tusschen de gasten onderling over 't weer, en tegen háár, in afgebroken zinnen, over 'n doode, dat ze zooveel in 'm verloor, dat 't zoo'n slag voor d'r was, nog zoo jong. Nannie had gedaan of ze luisterde, had geknikt zoo nu en dan, als ze merkte dat de menschen begrijpen gingen dat ze niet luisterde, dat 't 'r onverschillig liet; 't was àlles over d'r heen gesoesd, al die mompel-woorden, al die drukte . . . Nù kwam 'r rust, die hard inviel nà de drukte van zooeven; de stilte duizelde over d'r néer, over d'r hoofd, over d'r oogen die pijn deden. D'r zuster zei ook niets, bang dat Nannie weer zoo'n uitval van droefheid zou krijgen, zoo onbedaarlijk, door één enkel woord. De stilte werd benauwd nu, 't meest voor d'r zuster, die bewust werd, dat 't zwijgen pijn ging doen. Op tafel, langs den rand op afstandjes van elkaar, stonden nog de kopjes, waar de gasten uit gedronken hadden; gelig-bruin vocht lag bewegenloos, als gestold op de bodemtjes; één kopje stond nog vol, onaangeroerd, met op 't vocht 'n velletje, gerimpeld.

D'r zuster zag 'r naar, vond die kopjes nu vreemd, nu d'r geen menschen meer achter zaten; zag er iets doods in, ook al iets doods; 'n idée kwam óp in d'r denken, maakte d'r eventjes blij, omdat ze nu wat kon zeggen, iets heel gewoons.

„Zeg, Nannie, wil *ik* de boel maar afdoen?"

Nannie schrikte òp; ze had geen geluid verwacht, nù al, en ze had willoos haar gedachten laten wèg-droomen, geen storing vreezend; nu rilde ze d'r van, éven, van dat geluid, zóó ruw scheurend door 'r gedroom.

„Mij goed" zei ze, vreemd-luid, met 'n stem, die langen tijd niet luid had gesproken, gedempt meestal, zoolang de doode in huis was, uit angst voor 'n echo-hooring.

Knarsend schoven de poten van den stoel over den vloer, toen Hens, d'r zuster, 'em achteruitschoof om op te staan; d'r stap sleepte over 't tapijt, sloffend naar 't buffet, waar ze 'n blaadje moest halen; ze bleef even staan vóór 't buffet, keek in den spiegel naar d'r zuster, of ze huilde; zag dat ze kalm zat voor-zich-te-staren, naar 't gelige gordijn, waarop heen-en-weer wuifden schaduwen van bladerlooze boomen vóór 't huis. Ze was blij, dat Nannie niet huilde, dat ze kalm was tenminste; ze wist niet wat te doen, als ze wéér zoo begon te snikken; troosten kón ze nu eenmaal niet; je vondt nooit de rechte woorden, haspelde eigenlijk maar wat door elkaar; 't maakte je bang, dat gehuil, met 'n verre angst voor gèk-worden. Hens ging weer terug naar de tafel, zette de schoteltjes op elkaar op 't blaadje, schoof de kopjes in mekaar, 't volle bovenop; weer angstigde de stilte aan;

„Za'k ze maar naar de keuken brengen?"

Nannie knikte, niet zoo meer geschrokken; 't geluid begon nu te wennen, was niet meer zoo vreemd-raar; Nannie droomde niet meer wèg, dacht weer aan nabije dingen, aan 't buffet, waar 'n knop van-af was, aan de gordijnen, die slap hingen en de franje's gekreukeld; eigenlijk gleden d'r blikken er alleen maar over-heen, maar haar gedachten gingen toch ook niet méér zoo vèr-weg, zoo heelemaal uit d'r leven...

Hens slofte weg, dòf over 't tapijt, toen, buiten de deur, kras-slijpend over de marmeren steenen van den gang, tot in de keuken de geluiden doften. Nannie was nu alleen; ze voelde zich rustig worden, nu ze niet bang meer hoefde te zijn voor geluiden, haar gedachten niet meer hoefde te dwingen tot gaan over dagelijksche dingen; haar denken vloeide heen naar d'r man, naar z'n ziekbed, dat plotseling geworden was z'n sterf-bed; 't was 'n gewone ziekte, had de dokter gezegd, niks bijzonders; 'n verkoudheid; hij had 'r

wat lang mee geloopen, gaf toen veel slijm op, hoestte hard; maar 't zou wel beter worden...

Haar gedachten werden blijer; ze leefde weer mee in de hoop van genezing, vergat 'n oogenblik d'n dood; tóén was 't gebeurd op 'n nacht, dat ie d'r riep, benauwd, d'r naam uit-klankend tusschen z'n hoesten door; 't was geen hoesten meer op 't laatst, 't was 'n rochelen, 'n ademloos óp-hikken; zij op d'r bloote voeten, koudglijdend over 't zeildoek van d'r slaapkamer, was naar 'em toe geloopen, had 'em 'n glas water voorgehouden; nee, knikte-ie, nee, nee... God, wat dán, wat moest ze dán doen? 'n Kleur van angst wademde bij die herinnering òp onder d'r wangen; god, wat te doen; de dokter... ze had geroepen om de meiden, die naar beneden kwamen, verschrikt, 'n doek flapperend om de schouders; angst sloeg hun tegen bij de deur, deed hen terug-deinzen; alle drie liepen ze nu door elkaar, elkaar niet begrijpend, elkaar roepend, Nannie en de twee meiden; de keukenmeid dacht er 't eerst aan iets te doen; tastend vóór zich uit op 't donkere portaal, liep ze naar beneden, naar de telephoon, maar de deur van 't spreekkamertje was op slot; toen weer, in angst-aanzwelling, naar boven, vragend naar de sleutel, die Nannie aanduidde, dáár, in 't mandje; deze? nee, die, die daar, die groote; toen weer naar beneden, onhandig met de sleutel tegen de deur, eindelijk, driftig draaien aan de telephoon, òp-roepend 't nummer van d'n dokter...

De zieke onderwijl hoestte, rochelde, schok-hikte, Nannie voelde groeien in zich de angst, die òp-bobberde in d'r keel, die gloeiend plekte op d'r huid; wat te doen? de dokter dan toch, de dokter... Maar de dokter kwam niet; in 'n flits van helder denken rekende ze uit, wanneer ie d'r kon wezen, luisterde éven naar geratel van wielen...

De zieke kermde; benauwdheden zwollen op in z'n borst, kriebelde in z'n keel, kwalde in z'n longen; o God, dat slijm, wat zat 't vast! en dan dat hoesten; achter in z'n keel kriebelde 't onophoudelijk; 't bloed golfde warm-óp naar z'n hoofd, dat rood glansde, alsof de aren zouden springen onder de huid; aan z'n slapen kropte 't bloed òp tot proppen, die schrijnden tegen z'n huid, bonsden tegen z'n kas; tranen persten op naar z'n oogen, benauwd.

Toen, in 'n plotseling handelen, sprong Nannie in bed, diep-inpersend de voeten in de dekens, inzakkend in de kussens; ze boog voorover, de handen onder z'n oksels en steunde 'em, richtte 'em op;

't gaf 'em verademing; hij sloot de oogen, zacht-gelukkig, dat nu 't ergste voorbij was; hij voelde 't bloed terug-vloeien uit z'n opgezette wangen, voelde zich kalm worden, merkte weer, dat z'n hand beefde, z'n polsen bonsden; toen inéêns, was 't of z'n borst opzette, of z'n buik opzette, of ie braken moest; hij schokte, ineêns, uitbrakend 'n golf bloed, nog eèn, nog één, uit-plassend over z'n hemd, over de dekens...

Toen was 't gedaan geweest; loodzwaar was neergeslagen voor-óver zijn hoofd op de borst, die nog hijgde; Nannie was neergebroken in knieling, hield z'n hoofd achterover, gebogen over 'r knie; zag nog-ééns 't op-hikken van z'n laatste adem, en, dan, de oogen, wild-bewegend, in zoeking...

Toen was ze teruggeschrokken, in 'n angst voor dood; was uit bed gesprongen, had de meiden geroepen, met altijd die ééne gedachte: hij is dood, dood, dood. De meiden waren nog beneden, de jongste in angst gevlucht naar de oudere; Nannie alléén op 't portaal, in 't donker, met achter haar de open deur van de licht-doorglansde kamer, waar lag hij... dood, o God... dood.

Schel-spichtig klonk de bel van de voordeur; de dokter.... Maar 't schrijnde niet gauw genoeg door d'r hoofd, dat 't kon zijn de dokter; dacht aan den dood, schrok voor 't geluid van de schel, die galmde, beneden, door 't donker; 'n angst zwol op naar d'r hart; ze durfde niet bewegen, durfde niet gaan, niet naar 't licht, waar lag haar man, niet naar beneden, waar in 't donker de bel nakreunde; 'n duizeling sloeg neer tegen d'r hoofd; kringende glansplekken wirrelde voor d'r stijf-dichtgeknepen oogen; ze wankelde...

Nannie had 't die dagen al dikwijls weer doorleefd, dóór-gedacht dien nacht; nog altijd niet zag ze bewust het verschrikkelijke van het dood-zijn; telkens als ze d'r over dacht, geloofde ze nog, dat ie genezen zou; als 't slijm immers los-kwam... 'n blijde glanzing waasde héén over d'r denken.... als 't slijm immers los-kwam, dan werd-ie beter. In één slag sloegen d'r gedachten terug naar de omgeving van de kamer, naar dat gele gordijn, dat néér-plooide, dacht ze weer aan de begrafenis van van-morgen, dat ie nu weg was, voor-goed.

Zacht voelde ze onder haar wangen òp-wellen tranen; ze drukte d'r zakdoek tegen d'r oogen, liet neer-bonzen d'r hoofd op d'r arm; zòò lag ze te schreien, zachtekens-aan, niet woest, om 't onherroepelijke, om 't niet-meer-veranderen-kunnen.

Hens kwam terug, schrikte, dat ze d'r zóó zag liggen, was bang voor 'n scène; ze wou teruggaan, Nannie dan maar alleen laten, dat zou misschien 't beste zijn — dan had ze d'r geen weet van; misschien maakte ze 't nog erger als ze wat zei; maar ze kon nu niet goed meer terug, nu al, half-weg in de kamer, al bij de tafel. Ze wou iets zeggen over de kopjes, dat de meid ze zou afdoen; maar plots, voelde ze heel zuiver in zich, dat ze iets anders moest zeggen, iets tot troost; wist ze, dat 'n troostwoord, hoe onbeholpen ook, toch vriendelijk is en zacht voor wie lijdt.

„Kom, Nannie, zei ze goedig, je moet je d'r tegen inzetten, meid, d'r is tóch niets aan te doen."

Nannie was kalm geworden, na 't zacht-uithuilen; 'n begrip kwam in 'r op, van ook te moeten denken aan d'r zelf; dat ze nog leefde, nog voort moest, óók zonder hem.... Even pijnigden de tranen weer naar d'r oogen, trillerde d'r mond.... maar ze dacht weer aan d'r zelf; wat 'r nou met d'r gebeuren zou? hier blijven wonen?.... 'n nieuwsgierigheid glansde in d'r op, drukte smart nèèr, maakte kalm d'r zenuwen; zou ze 't kunnen? zou ze d'r geld voor hebben?

'n Vraag talmde achter d'r lippen; ze hield zich in voor d'r zuster; gek zou ze 't vinden, na die uitbarsting van daarnet nu ineens die nieuwsgierigheid, zoo kalm.

Hens zat bij 't raam en haakte; over het haak-werk heen gingen d'r gedachten naar Nannie, waar die nou an zou denken; als ze nou maar niet weer begon te huilen; ze wist nooit wàt te doen als d'r een huilde. Het zwijgen begon nu ook op Nannie te drukken, nu ze niet meer dacht aan d'r man, nu ze weer gewoon alles naging, nieuwsgierig zelfs. Toen begreep ze, dat ze toch iets moest zeggen tegen Hens, dat ze toch weer moest beginnen te praten, weer wat te doen, dat ze niet altijd zóó kon zitten peinzen, zoo stil-voor-zich-uit zitten huilen, dat ze weer moest gaan leven, leven het dagelijksch gedoe.

Ze zag weer naar 't gordijn, dat hield de kamer in geligen schemer; ze zocht naar woorden; waar zou ze mee beginnen? Over 't weer? Over de kopjes? Iets zachts wou ze zeggen, iets vriendelijks, uit dankbaarheid ook voor al 't lieve van d'r zuster, 't zacht-lieve.

„Hens, pas op, kind, bederf je oogen niet?"

Ze was nu blij wat gewoons gezegd te hebben, en toch niet zoo heel banaal; 't lieve bloesemde Hens tegen, voelde 't zacht-aanwuiven

der zachte klanken langs 'r ziel. 't Klaarde òp tusschen de zusters, de angst verschemerde, die hing te hijgen tusschen hen beiden, dat niet-zeker-weten hoé de andere was, wààr de andere aan dacht.

Midden op tafel goud-glinsterde 'n coupe, 'n Hermes, dragend voor zich-uit in moeilijke heffing een schotel; hoog-opgetorend lagen er de kaartjes, gelige stukjes carton, waarvan enkele met rouw-rand, dof-zwart. Nannie nam er 'n hoopje af, schoof de kaartjes één voor één van elkaar; ze las de namen, werktuigelijk, soms even-nadenkend bij 'n bekende. Toen opéén s grepen d'r vingers op de coupe in 'n dunner papier, niet zoo hard-carton-achtig dan al die kaartjes: meer 'n brief; ze trok 't papier krassend uit van-onder de daarboven slingerende kaartjes, voelde 'n schrik in haar òp-schokken; 't was 'n doods-briefje van d'r man; zuiver-denkend, las ze woord voor woord... mijn innig geliefde echtgenoot... wéér voelde ze 'n droefheid in haar borst òp-klimmen, uit-vloeiend onder haar wangen in tranen; ze voelde vocht glijden langs d'r oogleden, de pupillen òm-vloeiend; maar ze las verder, zich dwingend tot kalm-zijn; droefheid zonk toen terug; vreemd stond daar die onderteekening, dat Wed. voor 'r naam; ze kon niet begrijpen dat zij dat was, Mevrouw de Weduwe; ze had zich altijd 'n weduwe vóór-gesteld als 'n vrouw-op-leeftijd, zwaar-groot in de zwarte omhuivring van 't rouw-goed, waar je bang van werd, voor àl dat zwart rondom 'n bleek gezicht. Nu was ze zelf weduwe; gek-toch, dat weduwe voor je naam; zóó wreed stond dat, zoo meedoogenloos, zoo iets dood-gewoons; als je man stierf, werd je weduwe; dat wàs nou eenmaal zoo, of je van 'm gehouden had of niet, dat was 't zelfde; je werd tóch weduwe. Vreemd-koel kwam 't neer-vriezen in haar hersens; wat gek toch, daarnet, die droefheid, dat huilen, àl die dagen; die zenuwachtige spanning, die keerde rond je hoofd, die angst; gèk toch; alles gaat tòch z'n gang, alles blijft bij 't ouwe; nù was ze weduwe, dat was alles. Kalm werd 'r denken, ijzig-kalm; ze las weer z'n naam op 't briefje, groote, zwarte letters, midden-òp; ze voelde geen droefheid meer in zich op-weenen, nu ze las *zijn* naam, nu ze zich in-dacht *zijn* naam; maar haar gedachten bleven kalm; en ineens, tegen d'r zuster, met gewone stem, die nog èven trilde:

„Wat was ie nog jong, Hens, pas twee en dertig!

W. Graadt van Roggen.

Musch.

Reeds tjilpt een musch, die vóórvoelt lente's naad'ren;
— Zooals een mensch om beet're tijden vraagt! —
Zijn roep is slechts om streeling van de blaad'ren,
Het menschkind hoopt, dat eens de schoonheid daagt!
Wij, mensch en dier zijn zwakke creaturen;
Het muschje tjilpt, doch tjilpen is zijn plicht!
De nachtegaal draagt hoog're ziele- vuren,
In haar wel meer het god'lijk-ware ligt.
Zóó zijn er menschen min- of meer- begaafden,
Een ieder heeft zijn taak, en doe zijn plicht!
En in zijn arbeid staat een ieder hoog!
Verblijdend is der musch getjilp, die richt
Zijn kopje-teêr naar sterrenhemelboog,
Die steeds de zwakste aller scheps'len laafde.

W. van Weide.

Wiebrand, de Torenbouwer.

DOOR

ARY DELEN.

't Was danig warm geweest dien dag!

Schroeiend heete, zwaar-drukkende, koperen zonneschichten waren den ganschen dag over het stedeken henen ende weer geschoten, blakend op huizen en straatjes en op het kleine kerkeplein. De oude stompe toren had zijn grijs kleed feestelijk laten schitteren in de zon, die zijn gothieke bloemen verguldde. De huizekens hadden geblakerd; later hadden zij hun glariënde ruiten doen rondbranden in de kalmere namiddagzon. Deze ging nu dood achter de donkere boomenreken aan den horizont. Zij bespatte met heur gulden bloed de dichte zwart-groene kruinen der boomen, en wijd over den hemel lagen de purperen avondwolken die elk een gedeelte van 't laatste licht schenen meê te nemen over de Brabantsche heuvelen en vlakten.

Een klokke bimbammelde een armzalig Angelus, vredig klinkend over het stedeken, weergalmend in de omliggende landen, waarin rustig, als in een sprookjesland, het stedeken verdoken lag, een

hoopken donkerrood-gedakte huizekens met de nu zwartgrijze kerketoren.

Ik stond eenzaam op de gaanderij van den toren te zien naar de landen waar geen end aan kwam, die allen doodliepen in een vage nevel ginds ver aan den horizont. En ik horkte er naar de klokke die maar niet ophield te luien en die d' oude moederkens uit hun huizekens wegriep naar de kerke, waarin ze allen d' eene na d' andere verdwenen als opgeslokt door de donkere ruimte van de kerkepoort. En ik zag er naar de klokken die daarboven zwaarloom over ende weer zwierden gesleurd door het omhoog ende omlaag gaande zeel, getrokken door de handen van den onzichtbaren luier daaronder.

't Dromde en bromde en zoefde als woelden er tallooze geesten door de bruine balken als hielden er legioenen heksen een leutigen sabbath.

De andere klokken hingen stil en naar omlaag liepen de lange zelen verloren door d' opene valdeur, in de donkere ruimte onder mij. Op een van de balken was een plaat gespijkerd waarop in oude, bijna gansch vergane letters te lezen stond:

Hier / te deser plaetse /
heeft sich aen de groote klokke verhangen /
ende esser jammerlick omghecomen /
de oude hexenmeester Wiebrand
Anno 1431.

De klokke en luidde niet meer; op de vermolmde treden klonken nu zware stappen en de klokkenluider dook op van uit de donkerte·

't Was een oud man, die luier, die vreemd deed in de halfdonkerte van de klokken-kamer; 't was of hij hoorde tot al het geheimzinnige dat school in hoekskens en gaten, of hij een deel uitmiek van 't groote mysterieuze wezen van den ouwen toren.

't Was een oogenblik heel stil, en mijn stem scheen iets te breken toen ik den klokkenluier uitleg vroeg omtrent dit oude opschrift dat den dood meldde van den heksenmeester.

— 't Is een vreemde geschiedenisse, mijnheer, antwoordde de man, een verhaal dat nog steeds rondgaat bij de bewoners van deze stad, waar d' oude moederkens het nog steeds vertellen aan hun kleinkinderen, des winters als d' avonden lang zijn.

En toen begon d' oûwe luier te vertellen, de wonderlijke historie van Wiebrand, den Torenbouwer.

— Vele keeren honderd jaar geleden woonde hier een bouwmeester met name Wiebrand. Zijn woning was ver van d' anderen verwijderd en met niemand en had hij betrekkingen. Hij leefde er een kluizenaarsbestaan te midden zijner boeken en zijn vreemd getuig. Groot was zijn beroemdheid nochtans want weinigen waren vaardiger in het ontwerpen van torens, belforten en kerken. Maar de duivel hielp hem bij dat werk. Lang reeds had hij zijn ziel den Booze verkocht en nu zocht hij middelen om goud te maken. Dagen en nachten werkte hij, kookte kruiden, zocht en snuffelde in zijn zware boeken en perkamenten, keek naar de sterren met zonderling getuig, waar niemand het gebruik van begreep. Zijn eenige vriend was een groote, eendlijke zwarte kat, die hem steeds trouw gezelschap hield en met haar groenschitterende oogen tusschen de warboel heenliep.

In Wiebrand's huis vergaderden de heksen voor den sabbath en nu nog is die plaats zichtbaar want sedert jaren kan geen grasprietken op die plek meer gedijen.

Dit alles wist men in de stad en de menschen hadden schrik van Wiebrand. Maar het oogenblik kwam dat deze kerke moest gebouwd worden en alhoewel men de tusschenkomst van den heksenmeester vreesde werd hem door den schout het werk opgedragen, daar men niemand vinden kon die meer bedreven was dan Wiebrand.

Jaren lang werkte hij met duizenden werklieden onder zijn bevel. Maar het oogenblik was gekomen dat het verbond tusschen Wiebrand en de duivel ten einde liep. Reeds waren de klokken opgehangen tusschen de balken; maar op een morgen was Wiebrand verdwenen!

Toen, op een nacht dat heel de stad rustig was en alleen de nachtwacht eenzaam door de straten toog begon de groote klokke altemets verveerlijk te luien. Verschrikt ontwaakten de poorters en liepen haastig door de straten naar de markt. Door de gapende galmgaten zag men de klokke steeds zwieren en daaronder trok een eendlijk geraamte met alle kracht aan het zeel. De toren was behekst! Alle nachten bromde de klokke verveerlijk; de werklieden weigerden voort te werken, heel de stad was in oproer! Toen weer zag men een bleek spooklicht door de galmgaten dringen en onder de groote klokke zag men de Dood in een wit lichtend kleed die steeds de klepel van de klokke tegen het zinderend brons aansloeg. En steeds geen spoor van Wiebrand!

Maar toen op een nacht de Dood de klok weer luidde zag men aan de klepel het donkere lijf van den heksenmeester slingeren ....

Gedurende tal van dagen dierf niemand den toren beklimmen om het magere lijk van den heksenmeester te ontknopen. Toen kwamen de zwarte raven van uit de landen krassend aangevlogen, en zij streken op den toren neere.

Vele weken lang aasden zij op het doode lichaam, tot er nog slechts een met enkele lompen bedekt geraamte overbleef. Nog eens kwam de Dood en toen vielen door het slingeren van de klokke de beenderen uiteen en ze rammelden naar beneden tot op de markt. Daar haalden den honden ze weg! Sedert dien is alles rustig gebleven op den toren van Wiebrand die nooit is voortgebouwd geworden...

Nu was de zonne bijkans heelemaal verdwenen achter de boomen. Enkelen purperen wolkjes zweefden nog aan den hemel. 't Was doodstille geworden in den oûwen toren, waar de deemstering nu de hoeken vulde en alles nog meer geheimzinnig werd dan tevoren. Een pleksken goud lag nog op de buiken der zwarte klokken en ook het ruige gelaat van den oûwen luier was nog flauw beschenen door het laatste avondlicht! Toen gingen we beiden zwijgend de trappen af, den toren uit...

Antwerpen, 8/2-'02.

Elegieën

VAN

VICTOR DE MEIJERE.

De goede nacht daalt zacht op de aarde neder;
de liefde, en al wat heerlijk 't leven maakt,
ontvangt ons en brengt al ons weelden weder
wijl de eeuwigheid ons met haar vleugels raakt.

Bezielend, nacht, houdt ge alles onbewogen!
Geen fluistren gaat en aarzlend klept het uur.
De sluimring komt, glijdt langzaam over de oogen
en dekt ons warm met handen van azuur.

't Is 't eenig uur van goedheid thans! De smarte
en al wat eenen dag aan leugens brengt
van vriend en vreemden zich begraaft in 't harte;
in éenen kus is alle haat verzengd.

En puurder voelt men zich als oude goden!
Verjongd, alschoon en vrij wordt weer de ziel
en heerlijk 't vleesch dat onze kussen noodde,
en onbewust van zonde aan 't hart ons viel!

O heilig uur! Zie, op ons aangezichten,
het maanlicht trilt een stille stralenkrans...
en wat daareven in ons zelf oplichtte
ligt in ons oog met laaier schoonheidglans...

. . . O de uren gaan en ras elkaar verdringen!
Reeds solenneel het morgenlicht bewoog.
Men droomt niet meer . . . 't Mysterie om de dingen
is weg alsof 't in louter licht vervloog . . .

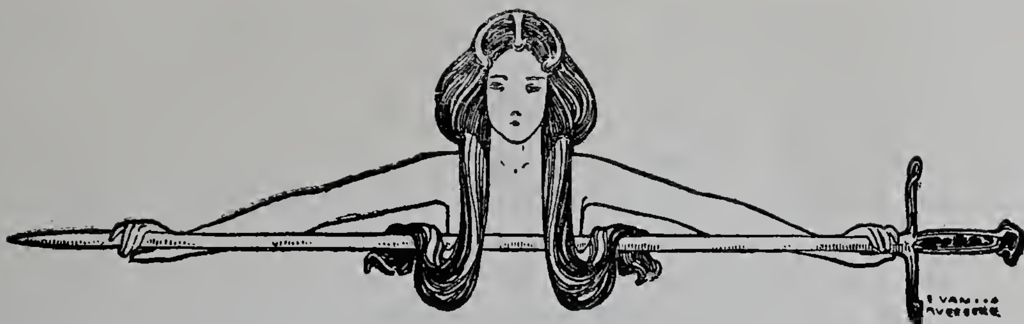
II.

De zon is weg. De naglans harer stralen
werpt zachten weemoed over de oude stee
en dak en huizen, in het schaadwend dalen
der schemering, omneevlen zich met vree.

Langs kruin en blad, in nauw-bewogen trilling,
vaart, als een zilvren klacht, dees avondziel . . .
Mysterie! . . . 'k Voel door 't lijf een bange trilling
alsof die ziel in mijne ziele viel.

En of ik stil mij van mijzelf verwijder,
ver van mijn leven, ver van smart en pijn,
al mijn gedachten dwalen immer wijder
in wijdten van een droom vol wondren schijn.

En ach! 'k zoek woorden om toch weer te geven
mijn stemming, dezen avond broos en week . . .
'k Zoek beeld en ademend het teere leven
van wat om mij is vormeloos en bleek.

Grootvader.

DOOR

MATHILDE DE VRIES.

et was een dag vol vreugd geweest, een dier dagen die al wat in u gelukkig en klaar en hel is in woorden doen opwellen, in woorden die hoog het huis doorklinken en het soms luid-uitjubelen in kristallen lach.

In de schemering, die plotseling ons met ons eigen zelf kwam insluiten, waren eindelijk eenige stonden van rust gekomen; groepjes hadden zich gevormd, aparte groepjes in stil gesprek. Een enkele was nog aan het piano gebleven en zijn vingeren gleden, stil en zacht, over de toetsen alsof hij bang was dat een klank, een te heftig aangeslagen noot de ruischende stilte zou verbreken. Iedereen had hetzelfde gevoel; een stemme, die nog fluisterde, werd stiller en stiller naarmate de schemering, die door het raam binnenviel, grooter duister in de vier hoeken ophoopte.

Ik was buiten gegaan. De maan hing hoog in een halo aan den hemel en hare klaarheid sijpelde naar beneden en bleef er wemelen op den stroom om de groote schepen, die roerloos lagen vastgeankerd met neergevallen zeilen. In de verte, klonk het knarsend geluid van ankers die werden neergelaten; van uit de velden vernam ik het vage

leven van een hoef; het gehinnik der paarden en het loeien der koeien in den stal was vol melancholie; honden blaften, verder door andere beantwoord.

Ik ging in den tuin; seringentuilen rooken geweldig; plotseling moe in het hoofd, zette ik me neder op een bank, onder een appelaar. Ik begon te denken aan vergeten dingen van voorheen, alsof goede stemmen van bekenden vele herinneringen aan lang voorbijën tijd in mij deden ontwaken.

Alles was stil; een zacht geadem ging uit de dingen op en het was alsof een deel van mijn leven, dat ver achter mij lag, uit alles opstraalde. Alles bracht tot herdenking. De dagen, die ik hier eenmaal doorbracht, gingen om mij aan 't leven met bekende aangezichten van vreugd en smart.

Het ergerde mij! Veel van die dingen deden pijn en de vreugde, die voorafging of volgde, kon ze toch niet overschaduwen! 't Was beter, schooner, zich aan het oogenblik te geven, aan den dag die was en die zooveel luidruchtigheid had meegebracht. Hij was verstorven en alleen nog wat navonkeling bleef in de luchten. Deze dag was goed en schoon geweest en kwam de schemering niet, om ons toe te laten in herpeinzing, zijn pracht te overzien en als geronnen goud, in de ziel te verbergen.

Weer kwam het verleden.... Het ergerde me meer en meer en ik wilde er niet meer aan denken! Ik keek naar de maan, die hoog hing te glimmen, bleek en rond, de maan waarom, in de lucht die nevelig overtrok, de halo nog altijd trilde. Haar licht viel neer op de boomenkruinen van den tuin, viel glanzend van 't eene blad op het andere, en alle blâren gingen aan 't ritselen. De maan verlichtte gansch den tuin waar de wegen wit-lichtten. De boomen, witbemoste appelaren met ruw gebarsten schors, stonden krom en scheef, als ouderlingen op het grasplein; hun verwrongen armen schenen afgeteerd, moê en uitgeleefd, door 't veel dragen van 't rijpe ooft. Verder stonden de bloemen, stil en geluidloos, met gesloten kelken, paarsch en bleek; in hunne parken schenen zij een wemelende zee van verschoten kleuren.

Daarnevens, boven het hekken, hieven groote geraamten van onafgewerkte schepen zich dreigend in de lucht. Zwart en groot als monsters in den avond met donkere holten als reuzenoogen waren hun duisterende massa's. Droef en verlaten ging er geen leven meer

uit op, alle gerucht was verstorven met het vallen van den avond en stilte dreef vol mysterie er om.

Niets was hier veranderd; 't was nog altijd het leven van vroeger toen ik hier woonde en mijn stem dáár het groote huis vervulde. Ik voelde mij alleen wat vervreemd en kreeg de bewustheid dat het groeien dier boomen en bloemen in den tuin en het getimmer en gehamer op schepen en booten, die met elken dag meer lijn en vorm kregen, niet meer waren het décor van mijn eigen bestaan.

En toch was alles hetzelfde gebleven, zelfs die oude bank waar ik alle middagen kwam om wat te lezen, wat te peinzen, ... alles ...

Ik ging den tuin door. Elke plant, elke wegel was mij een bekende. Alles was gelijk ik het altijd had gekend zelfs de hemel met zijn sterren ... Ik richtte me op de teenen; voor mij stonden hooge stokroozen, rood, geel en wit en rood met wit doorspotterd; zij groeiden weelderig boven het hekken op en, tusschen twee bladeren door, zag ik de klaarheid van den stroom en de pinkende lantarenlichtjes aan de masten der booten.

Weer kwam het verleden in mij op. Ik deed opnieuw een poging om het van mij te verdrijven. Met mijn hoofd in de handen, hield ik mijn twee oogen gevestigd op een punt van den horizont als om mezelve te verplichten er al mijne gedachten aan vast te ankeren ... te vergeefs! ...

Ik zag me hier weer als kind. Ik kwam van school tehuis ... Na de koffie, zaten we, zingend en juichend, met zusters en broeders, aan de groote keukentafel onze schooltaak te doen. Eensklaps vlogen de boeken dicht, zij werden tot morgen weggelegd en het vrije spel herbegon, buiten op straat of in de groene beemden en op de groote dijken. O, die hooge dijken! Hoe dikwijls lieten wij ons niet twee aan twee naar beneden glijden in het malsche gras. 't Was een opbeuring voor onze jonge harten er op en af te loopen, als jonge veulens, in half wild gedraaf. En als de avond met zijn eerste schemering neerviel en de avondzonne vuurrood in 't westen zat, toen kropen we te gaar, in de hooge hooioppers en strekten er ons uit, de oogen omhoog. We zochten aan den hemel de sterrekens op die zich nog voor onze blikken verborgen. We zochten er lang, vonden er vele en zochten maar altijd door om het meest. De avonden waren toen zóo goed en zóo zacht en de innigheid, die over alles hing, drong in de zielen. Alleen de smeders in de verte op de schepen

begrepen den avond niet en hun luid gehamer klonk als ijzeren stemmen: tokke tikke... tokke tikke... Wilden zij misschien door dat gehamer de taal van hun eigen ziel verdooven?

Ik hoor weer de stem van de dienstmeid die ons, als het laat werd, op de dijken kwam halen.

— Och Mina laat ons nog wat blijven, nog een minuutje... het is zoo goed hier..."

Het was telkens dezelfde aarzelende vraag maar niets hielp. Alleen de buurmeisjes bleven op de dijken tot het duister overal in de boomen hing en 't was heel laat reeds, als wij hen zingend naar het dorp hoorden weerkeeren.

't Was die goede Mina, die ons des Zondags naar de kermissen en jaarmarkten medenam. Groote mallemolens draaiden er op de muziek eener orgel. In dolle ronden werden wij op hun schokkende paarden meegevoerd en al dien tijd stond zij op ons te wachten. 's Avonds keerden wij in de schemering terug naar huis, wij arm in arm, moe en slaperig, droef om de lichtjes van het dorp, die ons zoolang reeds tegenglommen en maar niet dichter wilden komen. Mina ging achter ons, stapje voor stapje, met haar lief, die haar telkens tot aan ons huis vergezelde. Thans is zij getrouwd met een schipper; zij vaart met hem mee en het duurt soms lange maanden vooraleer zij op het dorp komt.

Weer val ik al peinzend op de bank. Ik zie grootvader weder die verleden jaar stierf.... Ik wil er niet aan denken, het is te pijnlijk, en toch ik voel hoe mijn gedachten zich naar hem rekken; zij omvangen het deel van mijn leven dat van hem onafscheidbaar is, waarvan hij de goede geest was, de sterkere kracht die over al onze daden waakte.

Ik zie hem weer zooals eertijds met zijn goed gezicht, zijn langen dikken lach, zijn breed gebaar en zijn schoone blanke handen waarop hij zóo fier was. Hij vertelde ons van den tijd dat hij ook jong was en ginder woonde, in het huis van den brouwer aan den stroom.

Hij was aan 't water opgegroeid en, later, toen hij een jongen geworden was, had hij lange jaren met zijn schip gevaren in vreemde landen. Hij sprak ons van zijn reizen en verhaalde ons des avonds die schoone vertelsels, waarin hij altijd de held was.

's Zaterdags wanneer Mina ons gewasschen had en onze lange haren ruw ontwardde en wij soms aan 't schreeuwen gingen, grolde

hij tegen haar. Op de breede eikenhouten stoelen, waar wij zaten, de beenen in onze lange nachtjaponnen verdoken, kwam hij ons dan een, voor een, voorzichtig de haren kammen. Toen zong hij vroolijke liederen die wij allen kenden, bijwijlen meêzongen en nooit meer vergaten:

Jan, mijne man, wou ruiter worden
Kon hij geraken aan een paard!
Pak den bezem uit den haard
Dan heeft Jan, mijne man, een paard
Hop, zei Jonker Jan
die nog ruiter worden kan!

Hij lachtte met ons en zong steeds nieuwere liederen tot we vermoeid in slaap vielen en een groot stilzwijgen in de kamer hing...

Schoon en ver was de nacht waar ik zat. De maan, die hoog aan den hemel hing, wierp steeds klaarheid neer, klaarheid die in mijn wimpers en in mijn haarvlechten bleef hangen. Het licht drong ruischend overal door; het ging over de boomen die blankend en licht-uitademend langs de dijken en op de kimmen stonden; het viel flikkerend op den zacht- voortgolvenden stroom waar, als verloren lichtdroppen, enkele sterren geweerschitterd lagen.

Een ritseling ging 't gebladert door, eerst ver, en wijd en onduidelijk, dan dichter en dichter... het was alsof alle bladeren gestadig over elkander gleden. Een onzegbare schrik kwam me beklemmen. Hij kwam over mij, ging me door 't bloed, rilde door mijn vleesch; 't was of de wind mij mijn ziel van vroeger bracht en ik de voorbijë dagen, waarheen ik daareven mijn gedachten moest voortstuwen, nu herleven ging. Bang, met vreemd leed dat me de keel toekneep, stond ik op.

Alles lag nog in dezelfde zachtheid van daareven. De hemel scheen nog altijd dezelfde en de klaarheid der maan, ofschoon de halo aan 't verflauwen ging, wierp nog dezelfde lichtspelingen door het loover. Groote booten zag ik door de opengedraaide brug varen; ik zag hunne pinkende lichtjes in het tuig dat, met zwart touwwerk, langs de kim scheen te zweven; ik hoorde het geroep der schippers, die aan de bruggemans hun aantocht meldden.

Alles lag nog gelijk daareven, in uiterlijkheden toch... Iets was niettemin veranderd, iets in en om mij. Was het de ziel der voorbije dagen die zich aan mij had vastgeklampt? Ik weet het

niet! Ik zag niets, ik hoorde niets en toch iets vlotte om mij henen ik wist het, ik voelde het, een vage mist, een nevel van verleden, iets dat als mist en nevel kil en treurig was en, ofschoon ik het niet zien kon, vorm aannam, als een ziele werd en al mijn peinzen en denken tot eenzelfde punt terugbracht.

Een stemme scheen tot mij te spreken — „Herinnert ge u nog hoe ik kleine schippekens maakte, voorzien van mast en zeilen, juist dezelfde gelijk klein broertje er eens in 't groot zou maken juist gelijk ik er bevaren had toen ik jong was? Herinnert ge 't u? Den Zondag nam ik u des morgens mede naar den stroom en we lieten de schippekens varen; ze vaarden weg, weg met eb of vloed, en nooit zagen wij ze weder? Herinnert ge 't u? 't Was in den tijd dat ik u schoone liederen zong van:

Jan Vlas die door zijn vensterken lag, Jan Vlas,
Er kwam ne wind, zijnen baard vloog af, Jan Vlas,
Maar zijn moeder had er wat vlas bewaard
En spon hem alras nen anderen baard
Jan Vlas, Jan Vlas, Jan Vlas.

Die tijd is heen..."

Het was mij of ik, daar waar mijn schaduw op het hekken viel, iemand hoorde snikken.

Omkijken dierf ik niet.

Ja, die tijd is heen en komt niet meer weer...

O, ik ook ben hier weg en haast als vreemdelinge keer ik soms nog, ach hoe meer ik terugkeer hoe meer zich alles van mij vervreemdt. Ik ging van hier, te midden van vreugd en feest, met den man die mij zoo dierbaar is; een nieuwer leven riep ons en toch, het is genoeg dat ik aan mijn leven dat hier voorbijging terugdenk, om te voelen hoe oneindig veel ik hier achterliet. Zoovele dingen houden mij hier vast, zoovele herinneringen aan menschen kluisteren mij, aan dit land. Aan elk huis, aan elke wegel vind ik iets van mijn eigen terug, iets dat in mijn ziel lichter en laaier leven brengt, 't is soms of om alles een weinig van mijn ziel vlot...

Ik ging uit de tuin want blijven kon ik er niet meer. Toen nam me iemand bij de hand en sleurde me voort naar de dijken die ginder verre lagen in den smoor die opsteeg... Het was me werktuigelijk of me iemand bij de hand nam en ik kreeg vreeselijken angst zoodat ik rilde door het gansche lichaam. Iemand ging nevens mij... ik zag

niemand en toch was het zoo! Niet alleen greep zijn hand de mijne maar ook voelde ik zijn adem bewegen in mijn haren. Het werd ten lànge laatste verschrikkelijk; mijne haren rezen te berge! Was **hij** het? Ik keerde me om, viel bijna over een boom, die naast den weg lag geveld en zag, opwaarts blikkend zijn aangezicht en zijn doode oogen die me strak aankeken. Ik vluchtte met verwarde schreden en kloppend hart weer naar huis, mij stootend aan allerlei dingen op den weg.

Toen ik aan het terras kwam en wilde binnentreden, bleef ik een stond staan, napeinzend op het gebeurde, dat mij nu weer vreemd voorkwam en een bangen droom geleek. Hoe meer ik op alles nadacht, hoe meer het me toescheen dat het onzegbare van daareven weer om mij was. Het was om mij in het windje dat door mijn lokken ging, het was in mijn ziel die me plotseling verouderd scheen door al de herinneringen die er opdoken. Ik ging in tranen losbarsten want het was of de doode weer op mij toekwam en mijne handen ging grijpen.... Alle oogenblikken ging zijne stemme klinken, zijn stemme van toen hij nog leefde en mij kussend in zijn armen nam. Ik wou sterk zijn en wachtte... Niets kwam... Daareven hadden handen mijn handen gegrepen en een stemme had, met freele onduidelijke woorden, me toegesproken. Het was geen illusie; dat alles was werkelijkheid geweest. Ik zocht op mijn hand naar den druk zijner koude, kille vingeren.

Alsof mijn gedachten opklaarden en de angst, die mij vermeesterd had, ververde, zag ik klaar en helder in mijzelve. Ik dacht aan het mysterie van den dood, aan den dood zooals ik hem mij verbeeldde, niet den dood der christenen, den dood met zijne verrijzenis, niet den dood met de zielsverhuizing, niet een dood die ons, voor eeuwig, het **ik** ontneemt, maar den dood die de ziel laat leven een zwervend dolend leven om al de dingen die ons eenmaal lief waren, die wij eenmaal beminden, die ons vreugd en smart gaven.

Ik wist toen dat **hij** het was die daareven mij vervolgde, en wiens fantoom ik naast me had gevoeld! Zijn ziel, zijn schim, moest dat huis bewonen, en dien tuin; zijne ziel moest daar dwalen in den nacht, wanneer de avondbooten, die van lange tochten komen, de brug doorzeilen en naar verre landen wedertrekken. Hij had al die dingen lief gehad. 's Morgens, vóor ik opstond, hoorde ik hem reeds weg en weer op zijn kamer gaan en eindelijk het venster openen

dat op den stroom uitgeeft. Hij bleef er liggen tot alle booten, die eb of vloed medebrachten, voorbij waren. Al de dingen van hier, de boomen en de dijken, de boomgaard vol rijpende vruchten moest zijn ziel bewonen, zelfs de sterren . . . de sterren die wij zoo menigmaal zochten in de schemering, zelfs met hem, wanneer wij, des zomers na het avondeten, op het terras in de koelte bleven kouten.

Ik ging binnen met sidderende ziel. Ik dierf niet achter mij blikken naar de maan, die, met haar halo, nu heel hoog in dichte nevelsmoken hing en nog immer bleek-gouden lichtheid nederwierp.

Ik hoorde in de kamer een welbekende stemme zingen:

Alnächtlich, im Träume, seh ich dich . . .

De Wrake van Sinte-Rombout.

DOOR

ARY DELEN.

VOOR MIJN VRIEND WALTER VAES.

Jaarlijks hielden de poorters van de goede stad Mechelen ter gelegenheid van Sinte-Romboutsdag groote feestelijkheden. Dan was het eene algemeene bedrijvigheid in de anders zoo rustige stad en weken en weken lang bekommerden de poorters zich om niets anders dan om al de leute die ze zouden hebben. Het speelde in ieders kop en het lag in ieders mond, en zelfs de schout en de schepenen werkten dag en nacht aan het inrichten der optochten en andere leutigheden. Maar deze maal zouden de feesten grootscher zijn dan ooit te voren en... en een gansche week duren. Nooit en nergens zou men zoo iets te zien krijgen en overal, in al de steden van Vlaanderen en Brabant wist men het en herhaalde men het: die van Mechelen gaan feeste vieren! Tot zelfs in Parijs toe was het geruchte doorgedrongen en daar had het de aandacht getrokken van den wijzen en wijdberoemden rechter Jean Lebœuf, die dan ook besloot de reis naar Mechelen te wagen. Niets en zou hem van zijn besluit kunnen doen afzien, noch de moeilijke wegenis, noch de gevaren der zoo lange reis, hij wou en zou de Sinte-Romboutsfeesten van Mechelen bijwonen. Ende hij ging!

* * *

Het was dan op eenen schoonen zomerdag dat Jean Lebœuf in de stad van Sinte-Rombout aankwam. Heerlijk scheen er de zonne op daken en puntgevels; leutig speelde ze er tusschen de grauwe,

donkere kanten van den oûwen toren. Bontgekleurde vanen en wimpels fladderden blij ende vrij van al de huizen, van al de poorten, van al de torens en tinnen. En feestelijk klingelden en bombammelden de klokken door de lucht. En luide zongen en klongen de poorters. Reeds van op de groote zandwegen die naar de stad leidden had Jean Lebœuf groote benden boeren en boerinnen ontmoet die, in bonte kleederen gedost, dansten en zongen en ook groote, rammelende wagens had hij gezien, versch geverfd, bespannen met flinke, blinkende Brabantsche hengsten, versierd met bonte vanen en frisch loover, beladen met jonge, lachende knapen en meiden, blozend van lolligen levenslust. En in de stad pas aangekomen, soesde en rumoerde het rond zijn ooren, 't suisde en bromde en klonk al het rumoer dat de feestvierende poorters mieken. Heele reken trommelaars en pijpers trokken door de straten en mieken muziek dat het klonk; heele benden jonge snaken sprongen vooraan, vergezeld van ruige, blaffende honden, hun kreten vermengden zich met het geschuifel der fluiten, het gedoedel der doedelzakken, het toeten der trompen, het gejank der vedels en het rommelen der rommelpotten. Vóór de herbergen, waar de wijngaarden frisch blonken in de feestelijke zonne, zaten de soldeniers den geurigen toebak te rooken uit goudsche pijpen, lieten de teerlingen rammelen over de zware eiken tafels en dronken het lekkere bruinbier dat het van hun lange knevels droop. En de meiskens van plezier togen al giechelend door de straten en zongen levenslustige refereintjes, terwijl dikke paters, de handen saamgevouwen op den vetten buik, begeerig loerden naar hun blozende wangen, hun oogen die van leute blonken en hun borstekens die golfden onder 't bonte keurs. Uit al de huizen kwamen de geurige walmen van gebraden vleesch. In de winkels hingen verschgeslachte varkens en ossen en lange paternosters van dikke zwarte en witte vetworsten. Zware tonnen bruinbier werden uit de kelders naar buiten gerold en een oogenbliksken daarna perelde de drank in kannen en kroezen, om dan weer te verdwijnen in de wijdgapende monden der drinkers.

Het zien van dat alles vervulde Jean Lebœuf eerst met verwondering. Maar toen hij merkte dat de poorters met eerbied en bewondering zagen naar zijn rijke koets, zijn helrooden met goudborduursel afgezetten pandjas, zijn schoonen hoed met veeren en zijn prachtigen zwaren stok, toen begreep hij dat hij zich weerdig moest houden en hij lei den rooden opgeblazen kop fier achterover in den

nek. Op de markt gekomen hield hij stil vóor het grootste waardhuis, stapte uit de koets en met langzame, statige bewegingen verdween hij in de herberg. Uitgerust en verzadigd besloot Jean Lebœuf van uit het raam van het waardhuis den voortgang der feestelijkheden te volgen. Daarbeneden joelde men steeds voort. Maar Jean Lebœuf was ietwat teleurgesteld. Hij vond dat men te Parijs beter kon feesten dan hier, en op de vraag die hem de waard stelde hoe of dit of dat hem beviel antwoordde hij: „Ja! maar te Parijs is 't alles nog veel beter en schooner!" Zijn teleurstelling steeg echter ten top toen een zonderlinge optocht op de markt verscheen. Eerst drongen de hellebaardiers het joelende volk uiteen. Daarachter stapte een heele bende speellieden, met trompen, bongen, pijpen en snaartuigen, en achter dezen, twee narren in veelkleurigen dos die gevolgd werden door een langen wagen getrokken door vier magere knollen. Op dezen wagen lag een groote mesthoop die tot troon diende aan een wijf in een helrood kleed gestoken, behangen met versiersels in klatergoud, een reusachtige zotskap op het hoofd en het aangezicht besmeerd met allerlei kleuren. Dat was de vrouw die haren man geslagen had. Toen kwamen weer speellieden die helsch geruchte mieken op hunne „geblasen" en dan een ruige, manke ezel waarop averechts gezeten was een vent die de steert van het beest met beide handen vasthield. Zijn hoofd was insgelijks versierd met de overgroote zotskap, zijn gelaat bontgeverfd, en aan beide zijn ooren slingerden twee verkensblazen. Daarachter kwam het joelende volk, schreeuwend, fluitend en jouwend, met viezige dingen naar den man smijtend. Dat was de vent die zijne vrouw geslagen had. Te midden van de markt hield de stoet stil en een boer, potsierlijk gekleed als een rechter, begon een liedeken te zingen begeleid door eenen der speellieden.

Dit alles vond Jean Lebœuf niet naar zijn smaak. Hij verliet het venster en ging naar buiten op de markt. 't Was nu bijkans avond geworden, en de zonne, bloedrood, zonk weg achter den toren die zwart uitkwam op den purperen hemel.

In het midden van de markt zag Jean Leboeuf een overgroote cirkel in witten steen. Dit wekte zijn belangstelling op. Terug in het waardhuis gekomen vroeg hij den waard wat dit beduidde. — „Dat is de nauwkeurige grootte van den wijzerplaat op den toren, antwoordde deze hem. Jean Lebœuf stond verstomd! Hij en kon het niet gelooven. Zoo iets was alleen te Parijs mogelijk, meende hij. Dit moest hij

zelf zien. Hij moest zich daarvan zelf overtuigen. De waard beloofde hem, te zorgen dat de torenwachter hem den volgenden morgen zou vergezellen op Sinte-Romboutstoren. Daarmêe was de wijze rechter tevreden en hij trok zich van de verdere feestelijkheden niets meer aan, en lei zich ter ruste.

De Mechelaars en hielden echter niet op van feesten. De deemstering was nu gekomen en men had groote vetpotten aangestoken die de straten vulden met hun rood spookachtig licht. Vele tonnen bruinbier waren alrêe geledigd en de hoofden en waren niet klaar meer van de leutige drinkebroêrs. Zij zwierden nu in lange reken arm aan arm en zwijmelend langs de huizen en ze zongen er van

de rapen
die doender de konte gapen
en iederen beet dat esser ne scheet
zoolang men rapen eet.

Op de markt dansten ze gierend rond de gloeiende vreugdevuren, die hun gezichten roodverfden en ze aan dronken duivels deed gelijken.

Vóor de herbergen in het halve schijnsel der lantarens zaten de soldeniers nu met de jolige putienen op den schoot en dronken bruinbier en granate. Binnen zaten de tuìsschers en mieken veel geruchte en vochten zoodat de zware kannen en pinten rammelend ten gronde vlogen.

Maar 't ure was nakend dat de nachtwacht aan 't feestevieren een einde zou maken en de menigte verminderde stillekensaan. Ze verdwenen er brallend in de groene deurkens of in de nauwe steegskens en weldra was de drukte fel verminderd. Hier en daar zag men nog een ongetijdige die te pissen stond op 't hoeksken van een straatje, een wijf die haar penter ophief en hurkte tegen 't muurken of een drinkebroer die zijn maag ontlastte van 't overtollige bruinbier. Toen kwam de nachtwacht met hare lantarens. De vuren werden uitgedoofd en de stad werd stille. Alleen van tijd tot tijd klonk nog de beiaard en speelde er een huppelend voozeken dat vreemd klonk in de stilte van den nacht, of de wacht die luide riep:

Anneken ut mit minen stock
Twelf uren slaat de clock.

* * *

Den volgenden dag begon de leute opnieuw. Weer doorkruisten bonte stoeten van rederijkers en speellieden de straten van de stad. Weer vloeide het bruinbier, opnieuw zongen de poorters, meiskens en soldeniers hun jolige refereinen. Op de markt bouwde men 't verhoog, waar men 't masscheroen vertoonen zou.

Jean Lebœuf wachtte met ongeduld op den torenwachter om zich te gaan vergewissen van de grootte van het uurwerk op den toren. De man kwam eindelijk aangestrompeld en de wijze rechter volgde hem over de markt met afgemeten passen, telkens met een statige armbeweging zijn stok op den grond stootend. Men begon den toren te beklimmen. Eerst volgde Jean Lebœuf den wachter met gezwinde passen zooveel het zijn dikken buik hem toeliet. Maar stillekensaan begon hij zich moê te voelen in de beenen, 't zweet begon hem uit te breken en hij blies als een os. Verscheidene malen hield hij stil op 't nauwe trapken en hij smeekte den wachter toch even op te houden. Maar dezen verstond de Fransche tale niet en stapte maar voort. Jean Lebœuf zwoegde toen hij eindelijk op de gaanderij stond en uitkeek over de stad, de Dijle die daar voortliep als een zilveren slange in 't zonnegesching en over de velden die te dampen lagen in de morgenwarmte. En hij keek met groote oogen naar de wijzerplaat, hoe die daar vasthing tegen den toren als een overgroot karrewiel. En nu geloofde hij. Maar toch en kon hij niet nalaten te zwetsen en met groote gebaren en holklinkende woorden begon hij den torenwachter te vertellen van de torens die er te Parijs waren en hoeveel grooter die waren tegen die van Mechelen. Maar de man en begreep hem niet, knikte maar en sprak geen woord. Maar toen Jean Lebœuf, om te doen zien wat een rechter van Parijs al niet kon op de leuning wou klimmen om er over te loopen toen begon de wachter te roepen en te schreeuwen om hem van dit dwaze voornemen af te brengen. Maar Jean Lebœuf lachte luidkeels en klom er op. Hij stond daar fier als een kalkoen te geeloogen naar de menschen beneden op de markt die keken naar 't passiespel en hoe die een griewelende mierenhoop leken. De wachter poogde tevergeefs hem er af te halen toen Jean Lebœuf altemets een draaienis in zijn hoofd kreeg, met zijn armen zwaaide en naar beneden tuimelde. Hij sloot de oogen, voelde zich vallen, toen een zware schok door heel zijn lijf en hij hing! Zijn pandjas was blijven vasthaken aan den wijzer van het uurwerk. Daar hing nu de statige rechter te bingelen

als een haring. Verschrikt had hij zich vastgeklampt aan de koperen staven van het uurwerk en krampachtig nepen zijn vingeren alsof ze nooit meer zouden loskomen terwijl zijn voeten beneden steun gevonden hadden. Op het geroep van den doodsverschrikten torenwachter keken de menschen op de markt naar boven en zagen Jean Lebœuf in zijn ongelukkigen toestand. De spelers staakten 't masscheroen en heel de menigte beneden was vol angst en schrik. De wachter liet toen een koord naar beneden, maar Jean Leboeuf was niet te bewegen om de staven los te laten. Hij bleef zitten en zat zoo den ganschen dag. Toen bouwden de poorters in aller haast een stelling tegen den toren op en 't was reeds diep in den nacht toen Jean Lebœuf eindelijk op vasten grond stond.

De volgende morgen vertrok hij al vroeg omdat hij terecht den spot der Mechelaars vreesde.

Zoo wreekte Sinte-Rombout zich over de grootspraak van den wijzen rechter.

Antwerpen, 31-3-01.

Verzen.

I.

LIEDEKEN.

Van dine oghen soud' ic singhen
van dinen mont en dine wangh
vol bliden lust min lietkin clingen
van soete min ende bliden sangh.

Din swerte hairen soud' ic cronen
mit rode rosen, mit bloemekins blanc.
ghi soudt mi miin minne belonen
mit soenen fris ende lanc.

Eilacy! 't en waren maer dromen
die ic, arm dichterkin sanc,
g'en waert er tot mi nauw gekomen
of dat ghi al henenghanc!

II.

Ik zit onder groenende boomen
te turen naar blauwende lucht,
te kijken naar 't zonnegetoover,
te hooren der Lente gezucht.
En boven mij ruischen de blâren
en zingt er éen vogel zijn lied
een lied van de zonnige dagen
die zijn zonder leed of verdriet.

En nu wordt me 't herte zoo nauw, zoo nauw,
de bloemen bekijken me vreemd.
En ik denk aan die algoede uren
die zijn zonder leed of verdriet.
En 'k wilde mijn herte wel dwingen
te zingen . . .
't En kan niet meer! . . .

Ary Delen.

Een avond

DOOR

ARY DELEN.

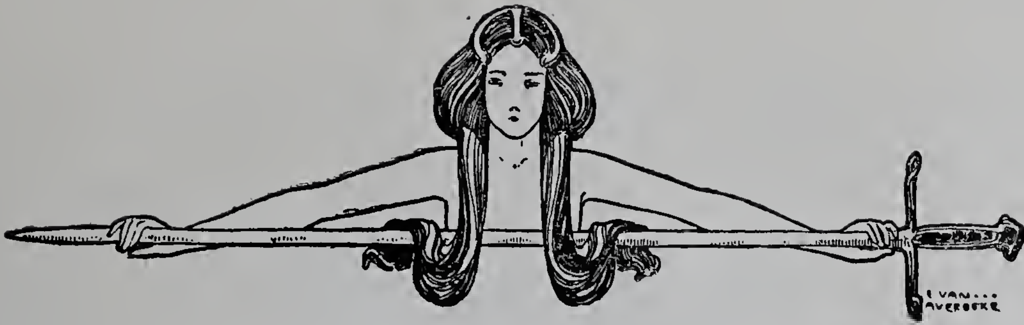
endlijk lang, reikend naar onbekende deemstering de weg, grijswit onder de aldoor vallende sneeuw. In verveerlijke donkerte de mastbosschen bezijden. Boven alles heen de diepblauwe hemel met tallooze lichtpunten, die het alles schijnt op te nemen in één groote omarming van donkerte.

En de sneeuw die steeds vallen wil, en de wind die maar huilen kan, en de raven krassen boven de boomen.

Ginds de huizekens met hun vale, omvallende muren gestuikt onder een koppel hoog-opwaaiende boomen, geplant als reusachtige heksen-bezems. En de sneeuw en de wind stoeien als wilde goden door de deemstering, en de raven krassen als eendlijke heksen die ter sabbath tiegen. Over den weg komen donkere gestalten aangezwijmeld in een waggelende moeilijke beweging van dronken lijven. Zij vieren vastenavond. Hun koppen steken in witte slaapmutsen en hun plompe boerenbeenen bewegen lastig in de baaien boerinnerokken. En hun gelaten zijn zwart-besmeurd, hun monden wijdopen, brallend en schreeuwend meê met den wind. En hun klompen bommen met doffe slagen in de sneeuw en hun stokken zwaaien door de lucht. En meê met het huilen van den wind en het krassen der raven boven de mastbosschen klinkt hun dronkemanslied!

Wat verder midden op den weg staan twee geliefden, hun lijven tegen elkaar, één klomp makend, hij in zijn zwarte mantel en zij in een wit laken. Ginds brallen nog de dronken boeren.

En de sneeuw die steeds vallen wil, en de wind die maar huilen kan, en de raven krassen boven de boomen.

Tyroolsche Schetsen.

II.

Der ziele Leefkring.

oog speelden in een gloeiing van rozerood om de rotstoppen der Dolomiten de laatste stralen der zon. De schaduwen der dennen geleken boven de boomgrens donkere, spitsvormige aren, die een blauwzwarte glans, scherp omlijnd, tegen het verlichte gedeelte wierpen, langzaam naar den voet der bergen, overgaande in een dichte, duistere massa, als de afspiegeling van een onzichtbare, om hulp roepende hand. Van tijd tot tijd, wanneer de zon achter een der kegels verdween, werd het landschap in een ijle, grijze, damp gehuld, die van de rivierkant over de akkers op kwam zetten, maar dan weer goot zich plotseling het zonlicht uit over de vallei en strekte zich daar bewegenloos de kermende hand, waarvan de vingren gestadig ineen smolten, als de arm van een drenkeling, langzaam onder het watervlak verdwijnend, hopeloos.

Het was het uur, waarop de landlieden huiswaarts gingen. Blootshoofds, het buis van voren open, over de door zon verbruinde borst, kwamen zij vroolijk fluitend, met schop of houweel over den schouder, den hoofdweg langs. Daarachter vrouwen, een bontgekleurde doek om het hoofd, onder de kin saamgebonden, torschend een zware schoof koren, een sikkel in de hand. Dan een wagen, met ossen

bespannen, geladen met groote planken. Bij elken tred rinkelde de ijzeren keten waarmede zij aan het juk verbonden waren en vormde een zonderlinge klank tusschen het gezang der werklui, dat bij elk refrein zachter werd, en scheen te verstommen, om den aanhef van elke nieuwe strophe weder luid in te zetten, tot het vervloeide in een droomerig neuriën der slotregels, alsof de zanger tevens de woorden bepeinst. Maar aan iederen bocht van den weg werd het overstemd door het snerpend gefluit der zweep en den roep van den voerman tot een waarschuwing voor andere wagens, die tegemoet konden komen. Boven op de bergweiden joedelden de herdersknapen elkander toe, ten teeken, dat het tijd was de koeien in de houten stalling te brengen; en soms weerklonk als een groet het antwoord van een meisje uit het dal. Toen begon, eerst zacht, langzaam luider, de klok van het kleine kerkje haar angelus te kleppen, en deed ook de steenbikkers opstaan, nog hier en daar aan den kant van den weg neergehurkt, om deelen te herstellen, die door het regenweer, dat den laatsten tijd lang had aangehouden, vernield waren.

Als het avondeten was afgeloopen, verzamelden zich de inwoners van het dorp in de tuintjes, of de ouderen op een bank vóór hun schamele woning en spraken nog over den te velde staanden oogst en gewassen, tot de schemering overging in den nacht en de nevels de warmte van den dag hadden verdreven. Voor 't grootste gedeelte hadden zij zich reeds in hun woningen begeven, en praatten nog slechts enkelen voort; geheimzinnig, koud was de klank van hun stem in die stille duisternis, bij den onbestarden hemel, als een geluid, heel van ver, ernstig.

Nog ging eenzaam langs den weg een jonge vrouw, om zich, de huizen mijdend, naar het kerkje te begeven. Bij het vallen van den avond had zij de wolken wel zien opkomen, die zich nauw merkbaar vergaarden in het aanduisterend Oosten en zij vreesde voor den jongen gids, met wien zij verloofd was, zoo hij in het gebergte door een onweer werd overvallen. Gedurende de laatste weken, hadden herhaaldelijk zware regens den tocht over de passen onveilig gemaakt, de stroomen waren sterk gezwollen, de paden drassig en de voetgang was onzeker op de glibberige rotsblokken. Toch had hij de reis gewaagd. Om toeristen over de Marmolata naar Italië te brengen, kreeg hij een mooi handgeld, en zij zouden zooveel te eerder in staat zijn te trouwen. Wel had men hem aangeraden te wachten,

tot zijn kornuiten van de verzorging van levensmiddelen voor alpenhutten waren teruggekeerd, maar de reizigers hadden hem een extra som beloofd, zoo hij terstond met hen den overtocht ondernam. Vertrouwend op zijn handigheid en de bekendheid met den weg had hij 't toch aangenomen, en was vertrokken. Zij kende de pashoogte goed. Vroeger als jong meisje, was zij wel eens met haar vader meegegaan, wanneer deze het houtsnijwerk, dat hij 's winters had gemaakt, aan gene zijde der Alpen aan den man trachtte te brengen. Ze wist, dat er een zeer gevaarlijke plek was, waar het bergpad, zich, even na zijn hoogtepunt over een smal plateau, langs een morene, steil, met een gapenden afgrond, rechts naar beneden kronkelde. Men had er ijzeren palen in de rotsen bevestigd, doch de vrees, dat deze door den bliksem in de diepte waren geslingerd, behield de overhand. Zóó haar angst trachtend te verdrijven, en van tijd tot tijd opziende naar den somberen hemel, had zij het kerkje bereikt. Vaag glinsterde bijwijlen boven de kruin der bergen een korte, afgebroken lichtstraal, en rolde, nog nauwelijks hoorbaar, heel in de verte de donder. Thans was het onweer aan de zuidkant der rotsen, en moest hij juist er zich in bevinden, want tegen middernacht zou de helft van den terugtocht zijn afgelegd. Ze voelde duidelijk iederen hartslag in haar borst, als flauw aan den gezichtseinder de felwitte sneeuw langzaam van tint veranderde en samenvloeide in de glans van het blauwgeele bliksemlicht, dat, zich voortdurend breeder uitstrekkend, met korte tusschenpoozen, hel tusschen de naalden doorflonkerde, soms op verschillende plaatsen tegelijk, van rossig rood tot bleek wit, en de donder na een wijl met gebroken rommeling de stilte der omgeving verstoorde.

De kapel nabij de kerk was nog open; ze schoof de knip van het hekje, dat den toegang afsloot en wankelde naar binnen, door angst en duisternis verward. Naast de nis, waarin een Mariabeeld met het kind op den arm stond, flikkerden twee waskaarsen, ongestadig trillend door de windtochten, die duidelijk merkbaar in heftigheid toenamen; scherp teekenden zij de schaduw van het groote kruis in den hoek, af tegen den witgekalkten wand. En neerknielend op een der houten bidstoelen vóór het kleine altaar, bad zij, het gezicht in de gevouwen handen verborgen, lang en innig. Soms zag ze even op naar het beeld, dat kalm uit de grauwzwartte der omhulling op het kind neerzag. Nauwelijks waren de gelaatstrekken

meer te onderscheiden; slechts de gouden ster op de borst vertoonde haar omtrek op het blauwe kleed; zoo ook vaag de vormen van 't knaapje, dat zijn armen naar 't gelaat der Maagd strekte. Dan merkte zij even een kalme berusting over zich komen, doch, wanneer weer, plotseling heftig aangewakkerd een fluitende windvlaag gierde door de spleet, die zich bevond, tusschen het hoofd- en bijgebouw, en kort daarop een felle bliksemschicht de kapel in haar geheel verlichtte, voelde zij haar keel als toegesnoerd, en flikkerde duidelijk voor haar oogen het met sneeuw en ijs bedekte bergpad, dat met zijn steile kromming langs den donkeren afgrond helde; vastzwart ondoordringbaar-dicht duister lag als een wolkenkleed over de kloof uitgespreid, gitzwart, als het water-oversijpelde graniet van den rots, donkerder, onheilspellender, dan 't nevelige, sombere lijkkleed, dat over gindschen hoek van de nis scheen uitgebreid. Nu zag ze niets meer; ze hoorde slechts. Het was, alsof er stappen aankwamen over het kerkhof, dan over de steenen zerken, dan over de met keien belegde paden tusschen de graszoden, of ze weer heengingen en aankwamen, eentonig, gelijk de tred van iemand, die eenzaam voortschrijdt, zonder doel, zonder hoop, troosteloos.

Dichter op elkaar volgend, glinsterden de stralen van het weerlicht: dan trad plotseling de geheimzinnige duisternis weer in, en vertoonde zich even snel weer de schaduw van het groote kruis, klonken de voetstappen .... Soms leek 't haar, dat zij vóór den ingang stil hielden, dat iemand zich in den toegang plaatste, dien gansch vulde, en op haar neer zag vol medelijden. Zij voelde een blik, doch dorst niet omzien, en verborg haar hoofd in haar handen, snikkend, beproevend te bidden, maar ze kon niet; haar gedachten dwaalden voortdurend af, en dan klonk de tred weer, monotoon-pijnlijk.

't Was weer stil. Toen begonnen zacht, eerst afgebroken, de regendruppels te vallen op de leien van het dak, en ze wilde opstaan om heen te gaan, ten einde vóór den regen thuis te komen, doch voelde zich, als door onzichtbare handen, tegen de leuning rond het altaar vastgedrukt. Het onweer scheen te bedaren, en zich op te lossen in een bui; maar eensklaps schoot een helblauwe vlam, schel als daglicht één, twee tellen lang, door het gebouwtje, kraakte terstond daarop knetterend de donder, deed de kapel in haar grondvesten trillen, en toen klonken luid, vlak achter haar, de voetstappen en het ijzer van een stokpunt, plotseling glitsend als bij een val, en

zag ze op naar rechts, waar een gelaat van uit het donker te voorschijn kwam, vol deernis en smart op haar neerziende. — God, dat was Alfio: Ze gaf een gil en snelde voort, voort den weg af, tot ze thuiskwam en neerviel vóor den haard, haar gezicht op haar arm leunend tegen een houten rustbank, hopeloos snikkend, dan weer kermend fluisterend: hij is dood, dood.

Hooger nam in zijn geweld het onweer toe. Zonder tusschenpoozen volgden de slagen het lichten, en kletterden de zware regendruppels tegen de in lood gevatte ruitjes. Het rieten dak zwoegde krakend op de witte muren, en de deur knerste in haar hengsels. Als een roepstem gilde de wind door den breeden schoorsteen, een regenvlaag met zich voerend, de asch oprakelend in den uitgedoofden shouw.

Een weinig tot bedaren gekomen, stak ze licht aan, en beproefde de vochtige brandstof, van versche voorzien, te ontsteken. Toen het haar gelukt was, zette zij zich voor de haardplaat, en tuurde, haar elbogen op haar knieën, de handen onder de kin, in het rossig geele vuur. Zoo zat ze lang onbeweeglijk, en in haar hoofd woelde voort, wat ze doorstaan had, dan weer luisterend naar het weder, de oogen sluitend, als een bliksemstraal door het vertrekje ijlde, sidderend vóór zich starend, bij den slag die volgde; dan op den wand, waar zij, door de speling der in hoogte wisselende vlammen, den weerschijn van letters meende te zien, en woorden trachtte te vormen, dan weer naar den weg, die daar voortgrijsde in zijn koude, doodsche somberheid, met diepe watergeulen, en wijde plassen, waarin de regen neerklotste, onophoudelijk ruischend in zijn onverschillig vreemd gesuis. Dan dacht ze aan het gelukkig leven, dat zij zich had voorgesteld; hoe dat plotseling koelwreed scheen verbroken. Ze doorleefde weer den tijd, dat ze nog jong was; op haar zestiende jaar wees geworden, had haar grootvader haar hier bij zich aan huis genomen; toen had ze Alfio leeren kennen, en deze was bij haar in komen wonen, na den dood van den ouden man, die hen niets had achtergelaten, dan het huisje, dat hijzelf gebouwd had, en een koe, welke op de bergen met de andere werd geweid. Met zijn geleiden van vreemdelingen over de passen, verdiende hij goed geld, had zich zelfs al reeds eenigen naam gemaakt bij den Alpenbond, door zijn handelend optreden, wanneer de toeristenhutten in den winter moesten worden nagezien. Een paar dagen na den terugkeer van

dezen tocht, was er overeengekomen, dat ze zouden trouwen. En ze herinnerde zich den avond, eenige weken geleden, hoe ze samen hadden gedanst op den bruiloft van een der andere meisjes; vermoeid van den ganschen dag, in de schemering een eindje de rivier waren langs geloopen, en zich neer gezet hadden bij een groot rotsblok, in de schaduw der dennen. Van niet veraf klonk de muziek van den cither, nu en dan begeleid door zang, en toen had hij er over gesproken, hoe ook zìj na een maand dat feest zouden vieren en gelukkig samen wonen, voor altijd, in het stille huisje aan het einde van den straatweg. Na hun huwelijk moesten er eerst eenige inkoopen gedaan worden in 't naastbijzijnde groote dorp op een kleine twee uur afstands, en dan zou er misschien met sparen nog wel geld over zijn, om een tweede koe er bij te koopen.

Maar thans pijnigde haar de gedachte, dat dit alles voorbij was, al haar geluk denkbeeldig was geweest, als geluk in een droom, wanneer wel de beelden zich duidelijk voordoen voor het levende denken, doch de gedaante wijkt en wisselt, totdat ze eindelijk ineensmelten, een lichaam waarvan de vormen wel gevoeld worden, maar het gelaat niet gezien. Nu het weder bedaard was, en van tijd tot tijd de maan een bleekwitte glans spreidde over den donkeren wand, kwelde haar de onzekerheid over het lot van Alfio nog heftiger, en telkenmale drukte zij haar gezicht tegen de ruitjes, om naar den horizon te zien, en op te maken, hoe laat het was, en waar hij zich ongeveer moest bevinden. Ze wist, dat de markeering van den weg rood was, en dat deze, het plateau eenmaal bereikt zijnde, zich als vanzelf toonde. Misschien was hij niet dood, maar ergens uitgegleden, had zich gekwetst en waren door het onstuimige weer de noodsignalen niet vernomen. Zou het voor haar een waarschuwing geweest zijn: die blik, dien ze duidelijk meende gezien te hebben, een bede om hulp? Dit denkbeeld liet haar niet met rust, en als door de vertwijfeling voortgejaagd, bond ze een doek om haar hoofd, zocht een alpenstok, opende de deur van de woning, sloot die zorgvuldig en begaf zich op weg.

Plotseling overgaande in een zandpad, dat met drie breede sprongen zich bergopwaarts wendde, steeg daar in loom drukkende somberheid de half ondergeloopen chaussée, slechts te herkennen aan de groote vlakken menie, die op in het oog vallende plaatsen, tegen boomen of steenen waren aangebracht. Zooveel mogelijk de kanten

houdend, trachtte zij zoo snel als de duisternis zulks toeliet in den modder voort te komen. Boven haar hoofd zwoegde het bladerdak, dat met zijn dichte naalden het pad overhuifde. Daardoor speelde, kil blazend, de wind, de koude geuren met zich voerend in dien smallen doorgang. Slechts het gekrijsch van een vogel, die, na voor het onweer geschuild te hebben, zijn nest opzocht, verbrak het trillend gedruppel van het regenwater. Zij voelde den echo van den klank langs haar heen zinken in de diepte, waar tusschen de enge wanden de woudstroom voortgolfde.

Nog lichtte het van tijd tot tijd aan den zwaar bewolkten hemel en hoorde ze verweg in het dal een flauw gerommel van den donder. Naarmate het pad steeg, liep het met de rivier gelijk, en was uitgehakt in de rotsen, waar de bedding de gansche kloof vulde. Het water, sterk gewassen, bulderde in zijn boeien en de engte van de klam, gaf het voortdurend galmend weer; groote boomtronken, gansche stammen, door den bliksem gespleten, werden in duizelingwekkenden vaart meegesleurd, soms geheel en al omslaande, als zij stieten op een in den stroom gevallen rotsblok. Voor haar oogen zag zij ze verdwijnen in de kolken, waar het water pijlsnel rondwentelde, tooverend in haar ontstelden, afgemartelden geest de gedaante van een mensch met uitgebreide armen, van angst niet in staat een kreet te uiten, meedoogenloos heengesleept in den dood.

Krakend stortte bijwijlen een boom van de hoogte in den vloed, tot splinters geslagen op de steenen, keerseinend lang het geluid van zijn val; en het rustelooze gebruis, dat voortdurend in haar ooren doormurmelde, deed een pijn ontstaan in haar denken, zoodat ze verdoofd, als door geheimzinnige machten voortgedreven, verder liep, zonder weten, van het opspattende water kletsnat, tijdelings leunend, buiten adem, tegen de klamme rotsen, om even trachten te rusten, doch oogenblikkelijk door wee en angst weer voortgejaagd over het steenige pad. Bij elken tred deden haar voeten in de doorweekte schoenen pijn; dan brak het koude zweet over haar gansche lichaam uit en schokten haar schouders, dan weer rilde zij huiverend bij elken zuigenden windvlaag, die haar loodzware kleeren tegen haar beenen sloeg en den voortgang belette. Slechts talmde zij door vrees overmand, toen het pad vóór haar doodliep, en aan den anderen oever zich voortzette, verlamd bij het snel opkomende beseffen, dat ze den ziedenden stroom over moest, krimpend van angst bij de gedachte

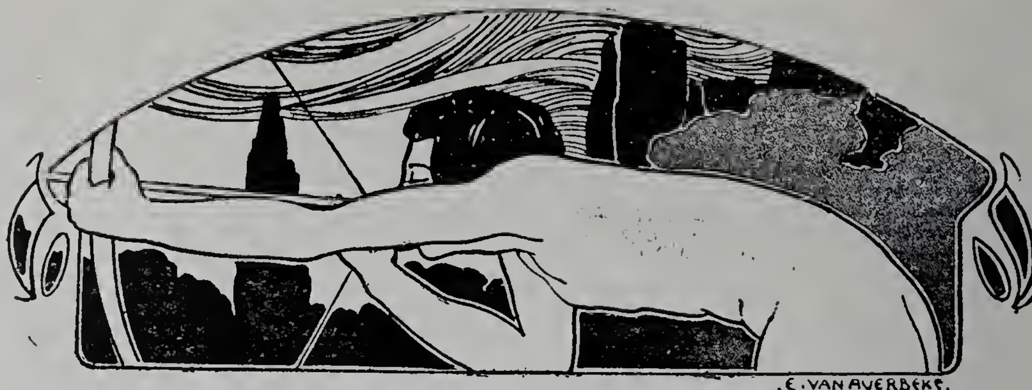
met de schommelende brug, waar de golven over heen sloegen, meegesleurd te worden, doch weer even snel trad de haar beheerschende verdooving in, en ijlde zij de planken, met ijzeren haken in de rotsen bevestigd, langs, niet gevoelend, hoe ze onder haar stappen doorzwiepten, nergens haar blikken richtend, dan op den gestadig klimmenden weg, die thans herhaaldelijk beken opnam, welke zich met kleine watervallen van de bergen stortten. Recht vóór haar daalde, bij haren snellen voortgang de grilwit besneeuwde top, die van uit het dal als een wachter neerzag; weldra kon zij den gletscher onderscheiden en strekte zich daar, langs de morene, die er spits toeloopend in neer was gegleden, het smalle ijsplateau; ze dacht er niet aan, dat, zoo Alfio aan den voet der bergen geen schuilplaats had gezocht voor het gevaarlijke onweer, dat hij op zijn heenreis zich al had moeten zien samenpakken, hij reeds langs den tocht door de klam zou hebben afgelegd; doch geen ander denkbeeld hield haar uitgeput hoofd bezig, dan de steile kromming te bereiken, welke zich hoog, in de verte vertoonde, bij de vooruitstekende rots, die zich over den afgrond welfde en waarboven het pad was uitgehouwen.

De stroom sloeg nu, diep beneden haar, donderend tegen den muur van graniet, loodrecht eenige honderden meters nederschietend; hier en daar waren ijzeren stangen aangebracht, doch de verbinding was grootendeels weggeslagen; een keten lag dwars om een der staken; haar alpenstok stiet er tegen, en schavend langs het gesteente viel hij ratelend in de diepte. Een huivering glidste door hare leden en ze klemde stevig de verkleumde vingers om den dikken stok, bang dat deze haar zou ontglippen. Omzichtig nu elken voetstap zettend, klom ze moeizaam, langs het van water glinsterende pad naar boven en liep vlug het gebogen gedeelte over, sidderend bij elken doffen klank, die zich deed hooren, wanneer zij den voet plaatste op het uitgeholde blok. Toen ze veilig het plateau had bereikt, stond ze stil. Eerst toen keerde haar bewustzijn weer. Ze voelde zich doodmoe; haar spieren trilden en de armen vielen levenloos langs het lijkkoude lichaam. De alpenstok schoof met zijn ijzeren punt over de steenen, en weer kwam alles haar duidelijk voor den geest, wat zij in de kapel meende gezien te hebben. Daar aan haar voeten gaapte de afgrond. Slechts als het bleeke schijnsel der maan van uit de wolken te voorschijn tredend, den omtrek geheimzinnig verlichtte, kon zij

den rand onderscheiden een paar passen van haar af, maar snel smolt deze weer samen met de ondoorzichtbare wade, die over de rotsen lag. Zij tuurde achter zich den gletscher af, verwonderd nergens Alfio te zien, terwijl toch reeds in het Oosten een lichtstreep aan den hemel glansde en den naderenden dag aankondigde. Mijn God, zou het dan geen waarschuwing geweest zijn, en hij haar, op het oogenblik, dat hij stierf, verschenen zijn? Plotseling voelde ze het bloed naar haar hoofd stijgen, aan haar slapen bonzen, een duizeling greep haar aan, en ze zeeg neer op de rots. Weer bijgekomen wilde ze om hulp roepen, maar het was alsof twee handen haar keel omsloten en toesnoerden. Het leek haar, dat ze weggeduwd werd, langzaam naar den afgrond toe, zich een nevel had uitgespreid voor hare blikken: gansch haar denken was dood; ze voelde haar lichaam schokken, en weer galmden nu vlak bij haar ooren, over de weerklinkende steenen, de luide voetstappen. Ze trachtte zich op te richten, haar oogen open te sperren, wijd, om te zien: de klamme handen wrongen zich machteloos, ze wilde weggaan, zich verheffen, om den afgrond te mijden, maar voelde zich als neergesmakt tegen de kille blokken; een siddering doorliep haar ledematen en eensklaps kreeg zij een gewaarwording, alsof ze viel in een peillooze diepte, voortdurend sneller... eerst grijs, toen rossig, eindelijk diepblauw met een geele stip in het midden, één groote plakaat, golvend als water onder de oppervlakte, glinsterde licht voor haar oogen; dan werd het weer egaal, maar de stip bleef voortdurend rondwentelend. Nog grepen haar loodzware armen de gladde rots: nog eens trachtte ze op te staan. Toen merkte ze plotseling, dat haar beenen zich niet meer op vasten grond bevonden; een laatste duizeling overviel haar; het was, alsof haar mond met geweld werd opengesperd; ze hoorde, dat ze een flauwe kreet uitstiet; hare armen werden naar boven getrokken, een slag voelde ze tegen haar achterhoofd, haar bewustzijn verliet haar, en ze gleed langzaam de rotsen af in den onmetelijken afgrond.

Aan den hemel lichtte het: éen, tweemaal, snel achter elkaar, en de lichtstralen vormden een kruis.

W. Macalester Loup.

Om de Hoek.

EEN TONEELSCHETS

VAN

FRANS BUYENS.

PERSONEN. — Jongelie; Lukas, straatjongen; Heil, werkmeisje; Peer, jonge werkman; Straatjongens, Werklieden, Vrouwen en Meisjes.

Voorgeborcht; rechts de hoek van een volksstraat; links de zoom van een braakliggende grond; een stootwagen; achterin een burgerstraat; lindetakken over een muurtje. — Wijven aan de praat. — Zomeravend.

1.

Vier man *op, scharminkelend met akkordeon, viool en twee bussen tot trommels.*

Wijven. — Hier zijn de jannen-kunnen-niet-slapen-en-moeten-vreugde-rapen! — 't Is de broer van de zondag die het hem heeft geleverd. — Zij zijn bleek en af van het verdienen en ze kunnen niet meer. — Ze zijn op stap geweest en ze moeten naar hun asem

zoeken! — Ze hebben de klem van flauwte. — Gij met uw viool, kun-de nog anders taal geven? — Hun gezicht staat zo glad of zij met fluit en vreugd oorden kwamen brengen. — Laat die blokken nu eens spreken! Zoveel bezul en bezouw als een blinde gevel. — Zij zullen de wijk doen zakken en zinken! — Mieke, hier is 't manneke, leep en gapend lijk de maan, daar gij geen mond van open houdt. — Mieke, houdt u vast aan de takken van de mast! — Geld genoeg — van doen! *Verward door elkaar.*

Wijven, meisjes dansend, vier man onverstoorbaar lawaaiend af. Twee dronkelie op.

Eerste. — Maar zie-de, daar kan hij niet tegen, als ze zo roepen achter hem: zot! — Versta-de? — 't Is beter zat dan zot, dat duurt zolang niet; en hij is op uur en tijd tuis en als hij slaapt, dan is 't een hazeslaap. — Maar daar kan hij niet tegen, versta-de?

Twede. — Hed-de de andere zijn gezicht gezien, toen hij uit die ketel kroop? Is dat ook een manier van doen, in een ketel gaan slapen? — Ze zien hem niet en ze steken het vuur aan achter zijn zolen. 't Is iets, zeg!

Eerste, *zingt.* — Och God, och God!
En al die naar de Kongo gaan,
Die gaan kapot.
Och God, och God!
En al die aan de nasie zijn,
Die gaan kapot.
En al die mannekes gaan kapot.
Och God, och God, och God!

Twede. — Laat ons nu maken, dat we tuis komen.

Eerste. — Wel, mijn wijf is immers uit werken?

Twede. — Wacht maar, we zullen de bazen leren bazene. Ik blijf op de luie hoek staan tot ze mij aanspreken; en doen, als is 't van hier tot overjaar.

Eerste. — Och God, och God; en al die naar de Kongo gaan . . .

Af.

2.

Jonge man. — Wie zegt er mij waar de dag toe nut is geweest? Ik zwierf zolang over heg en steg tot ik gewaar werd, dat het boter

aan de galg was. Daar kwam een jongen hijgende de baan opgesjouwd, stotend een kruiwagen voort met een zak en een spade. Hij zette zich onverwachts neer in zijn wagen en keek mij natbezweet na. Het kommerlik werk had hem de kleren bestoven. En dicht bij het dorp hinkt mij een oud man in 't gemoet, die de aarde van 't graf met zich droeg in mondhoeken, ogen en oren. Ik plukte wat bloemen bijeen, waar ik twee vinken in 't schaarhout zag vliegen. De stengels hangen verflenst in mijn handen; de dood heeft de kelken bemorst met zijn roetzwarte vuist.

TWEDE. — Gooi ze weg. — Ik stond vandaag aan de stroom en ik zag een stoomboot opvaren, wel tienduizend ton groot; zij zwenkte en keerde voor de ree met een muziek aan boord, zo vals als wel tienduizend katers. — Ik kom in rechte lijn van huis, behalve een omweg langs het park. Ik hoorde in het geboomte een troep vrolike bliksems en op elk van de vijf ruiten in zekere woning kreeg ik niets anders te zien dan een afschijnsel van de maan. Ik heb vijf vingers aan een hand, en ik ben er zo wel mee als met die vijf manen. — De schijf stond al om zes uur toen de zon onder ging.

EERSTE. — Ik ben zo flauw als een kat 's morgens, 's middags en 's avonds; en dagen en daden, zo dagen en daden zijn, slaan koppig de weg in, die de graatmagere mismoed bezoekt met zijn roffel. — Niet eens de eer van een wiegelied der overspanning.

TWEDE. — Wat zal het zijn? — Nog eens op wandel gaan?

EERSTE. — Ik zou niet weten, wat ik mij te beloven heb van een halve nacht in de stad. Kom wat bij mij en een pijp roken. Daar zal weer niet weinig stof binnengevlogen zijn; en ik kan geen stof uitstaan op tafel en schoorsteen. *Burgerstraat in.*

3.

LUKAS *op met zijn jasje in de hand, aan de zoom der wei.*

Wiewouter,
Kom over,
Brood in den oven,
't Is zomer!

JONGEN, *uit de hoop.* — Denkt-e, dat er nu nog schoenlappers

rondvliegen? — 't Is al veel te laat. — Motten ja, zo dik als wolken. De lantaarn kan er niet van schijnen; en ze ziet er wit van.

ANDERE. — Geen troef meer? Moeten wij nu hier zo blijven staan? *Roept.* Manneken Djeuns, kom af! — 't Is jammer, dat wij het papier haast niet aan konden krijgen. Ziet wat een smoor! De wind gaat er mee vliegen! Ik wou, dat ik zoveel in mijn zak had als hij. *Stoomfluit.*

ANDERE. — Lukas, uw vader komt korts na datum. Zij-de nog altijd kwaad op tuis? *Lantaarnopsteker.*

JONGENS. — Daar is een reukske aan dat lampeke. — Lukas, daar is Trees..... *Troep af in de wei.*

OUD WIJF, *leunend tegen muur.* — Lukas, ga-de komen? — en gij ook, kleine. *Schreeuwt.* Hier, Lukas! Vuurke stook doen, e? Uw kleren bederven en uw ogen rood maken en stinken! Lukas! Kleine! Lukas!! *Gilt stokkend.*

ASRAAPSTER *op.* — Treeske, zie dat gij ze krijgt. — Wat een wonder, dat zij er nog niet van door zijn gegaan met mijn wagen. — 't Heeft nu lang genoeg geduurd; vijf sent per uur; al de dag zijn uren zijn niet zoveel waard. *Af met wagen.*

WIJF. — Lukas! Kleine! — Mijn benen slapen; zoveel beestjes die kriewelen, zoveel vlagen in 't gras en op 't dak. — Waar mogen ze nu zitten. — Kleine... Is dat nu geen voddeke, wat die Jo heeft laten liggen; een voddeke? Als ik mij maar kon bukken. — Een voddeke?... *Verstrooid. — Donker.*

4.

Werklieden op. — EERSTE. 't Is toch wat te zeggen. De appelen en de peren liggen te rotten in het gras en afblijven is de boodschap. De zoons van meneer trappen erop; 'k zag ze vandaag nog een kruis planten op het graf van hun hond. Dat beest heeft mijn diemiten broek eens haakgereten. — 'k Heb toch mijn schoofzak vol kriekappeltjes geraapt. 't Doet niemand scha en ik, voor mij, zwijg, al stelen ze heel de fabriek weg. — Grote, tamme appels aan een klein stuk boom en wilde kleine appeltjes, wel twintig zakken aan zo'n levensgroot en breed gewaai van een boom. Ze hebben het ver gebracht. *Zwijgt stil.*

TWEDE. — Timmerman, moet-de niet links afslaan? Uw weg is zo; en niet in de vaart sukkelen. Ratten genoeg; gij zult er op

trappen. — Gij zult de weg wel ruiken; het kroos stinkt zes uren boven de wind.

DERDE. — Slaapwel, morgen zal ik het al weer beter weten.

EERSTE. — Zie-de dat papierke vliegen? — De lucht is een weeroog; de zon is ondergegaan met een huik en mijn handen zijn zo droog als poeier. *Wind.* Daar hedde 't kot al... losgebroken.

TWEDE. — Moeder wat doe-de hier?

WIJF. — Lukas en de kleine willen niet binnenkomen. Zij hebben van morgen hun eerste-kommunie-beeldeke gebroken; 't glas in stukken.

TWEDE. — Laat ze lopen Ze zullen er weinig genot van hebben. Seffens komt de vlaag; en morgen er door, modder sta-bij. — Mie zal er nog niet van kikken. Moet *gij* daar zo'n teater voor maken?

Allen af.

5.

Jongelie op met netten en hengelroeden.

EERSTE. — Niet te rap; laat ons hier wat wachten op Peer. Hij heeft immers gezegd, dat hij mee vist. — Aan wie heeft hij dit gezegd?

TWEDE. — Aan mij, van middag en voor goed.

EERSTE. — Dan kan hij 't niet vergeten zijn. — Maar niet lang meer, zeg. Anders is 't de moeite niet meer.

DERDE. — Wij kunnen niet te veel vangen. 'k Heb ze daar straks zien heen en weer schieten, zo dik als mijn arm.

VIERDE. — Zondag is 't kermis en ze draaien bij de Mulder.

VIJFDE. — Zie-de niet, dat het gaat regenen?

EERSTE. — 't Kon niet beter om te vangen. De vis komt naar boven en ziet geen verschil tussen een hap in een druppel en een hap in het aas. We kruipen met ons elf-en-dertigen onder 't zeil. De mannen van de wacht kruipen weg, blind als mollen, en ze zien de lichtbak niet.

VIERDE. — Ze is nauweliks zestien jaar;
Twee blauwe ogen en lichtblond haar.
Ze kan heur zo schonekes paleren,
Heur haar in de krullen friezeren.
De eerste keer, dat ik ze zag, —
't Was op een Zaterdag, —
't Was in de zoete Inval en ze zong een lieke, —
Sofieke!.... *Zingt half dansend en gesmoord.*

Derde. — Niet in de goot vallen.

Vierde. — Wat is 't?

Derde. — Ja, zoekt hem; boven de deur hangt een mand met regenwater. *Ontwijkend.*

Eerste. — Waar blijft hij toch? — Hij zal zeker weer bij Onder en Boven zitten? — Vooruit maar; hij heeft benen om te lopen. *Allen af.*

Lukas met zijn broer op; scharrelt onder lindetakken. — Heil wachtend.

Peer, *op, in de lucht kijkend.* — Heiltje, Heiltje Onder en Boven, Heiltje met uw neusdoek om, die uw armen en handen bergt. Ik kende u niet en ik wist u niet en ik had u maar éens gezien. 't Was in een zaal vol lichten en dansen 's avends om half negen. Gij liept daar met uw kinsvolk rond, gearmd, gehaald uit uw hoek bij de lamp voor de vensterrichel, in het huis vol keukenreuk. Gij doet daar droge strijk met het stuk en bleekt daar uw eigen en andermans goed. — Ik durf niet eens wijzen naar u met mijn poot vol pik en teer.

Heil. — Zijt-de daar?

Peer. — En ik sta al te wachten achter de hoek!

Heil. — Ik niet; achter de hoek kennen ze jan en alleman.

Peer. — Daar is geen mens buiten. — Ik moet van avend mee gaan vissen.

Heil. — Met wie?

Peer. — Met de kameraden; maar ik kon er niet aan doen, ik had geen lust. Ze zullen het wel op hun boekske schrijven, denk ik. *Stilte; wind.*

Heil. — 't Zal gaan regenen, denk ik.

Peer. — Kom, Heil, laat ons wat op en afgaan.

Heil. — O nee.

Peer. — Ga-de Zondag mee met mij?

Heil. — Als ik kan. — Nee zeg ik, Peer. — Nee zeg ik, Peer toch. *Stribbelend.*

Regen. Lukas en broertje zitten onder de takken. Werkman op. Heil en Peer samen af.

Werkman, *roept.* — Lukas! Zit-de daar, duveljager! En waar is uw broer?

Lukas. — Hier, vader, hij slaapt.

Werkman. — Opstaan en gauw. Maar wat doen gij-lie hier in Godsnaam?

Lukas. — Lindetabak geraapt, vader; maar 'k heb hem al weggegooid, vader. Ik had nog geen vaak, vader. Niks . . .

Werkman. — Hier, manneke, van die blauwe steen. — Rakker, gauw mee! — Gij hebt zoveel lust om van uw stoel op te staan als ga-daar-liggen, en dat wil niet binnenkomen. Lukas, lelikerd, gauw . . . Zwijg maar, manneke. — Lukas, kom, jongen. . . .

Dichte regen; allen af.

EINDE.

Judas.

Uit donk're wolk-breuk òm-vloeide 't mane-licht
den menschen-zoon; zijn zacht gelaat was bleek
en ernstig, bijna strak; en ziels-droef keek
hij Judas in 't van angst verstard gezicht.
De menschen-zoon wist dat hij sterven ging,
verraden door wien hij had liefgehad;
en zonder woorden, zonder stemme bad
hij om genade aan den ellendeling.
Want één, één smart-gedachte had doorpijnd
zijn hart: òf dan zijn aarde-taak volbracht
was en de smart, die komen ging, de kracht
zou geven aan de menschen om verreind
te komen in zijns Vaders Koninkrijk.
Nòg zag hij Judas aan en in dien blik
lag héél zijn kracht, zijn wil, zijn schrik
voor wat hij komen wist — zijn ziel onsterfelijk.
Toen kuste Judas hem... nòg was 't rus-
tig... Judas zag nog ééns den bleek-gehaatte,
den Meester, die zacht vroeg: „verraadt ge
den Zoon des menschen, Judas, met een kus?"
...En ruwe handen sleurden Jezus mee...
Maar Judas lag geknield, alleen bewust
dat hij een Gód verraden en gekust
had en door dien kus, dien laffen, wree-
den kus hoorde hij als fluister-zingen
nog Jezus' zachte, melodieuse stem;
„Mijn Vader, o vergeef, mijn Vader, zégen hem...!"

Toen wierp hij weg den zak met zilverlingen.

W. Graadt van Roggen.

Vlaamsche Kronieken.

III.

K. VAN DEN OEVER: **In Schemergloed der Morgenverte.**
J. Gilliams. — *Antwerpen 1901.*

L. BAEKELMANS: **Marieken van Nijmegen.**
Tierie & Kruyt. — *Amsterdam 1901.*

Ik geloof niet dat velen de Vlaamsche jeugd zullen beoordeelen naar het pas verschenen boek van Karel van den Oever. Dat zulk onvoldragen werk in het licht gezonden werd vind ik erg betreurenswaardig voor den schrijver. Wij zouden over dit boek gezwegen hebben indien sommigen niet heel een jeugd aansprakelijk maakten voor het verschijnen van dergelijke verzen.

De Vlaamsche jeugd verdient stellig wat beters dan de dubbelzinnige geestigheden die haar, na de verschijning van gemeld boekje, naar het hoofd werden geworpen. Haar ernst, haar zucht naar weten, haar schoone houding tegenover nieuwe gedachten en sentimenten mogen wel in het licht gesteld, al zijn het niet haar eenige gaven die opmerking verdienen! Ik spreek hier alleen van den adel dier

jeugd, van diegenen die, in de verschillende kunsten, met genoeg onafhankelijkheid aan het woord kwamen om zich, desnoods verlaten van eenieder, in afzondering sterk te maken, alleen bekommerd om hunne persoonlijke impressies van het leven en de menschen.

Nooit zag men, in een ander tijdperk onzer literaire geschiedenis, een geslacht meer bekommerd over filosofie, sociologie, wetenschap, geschiedenis der godsdiensten, der vormen en gedachten van voorheene beschavingen en geslachten, enz., enz.

Die kunde en kennis kon alleen door overgroote krachtinspanning verkregen. Van de Vlaamsche jongeren had bijna niemand het voordeel zijn talent, in volle vrijheid, aan de faculteiten te ontwikkelen. De meesten zijn volksjongens en moesten vroegtijdig voor het noodlottig bestaan zorgen en twee deelen van hun leven maken wilden zij iets van hun droom redden.

Velen vonden daartoe den moed niet! Het is ook gemakkelijk te begrijpen! Men moet buitengewone wilskracht bezitten om, na een langen werkdag, doorgebracht te midden van kerels die alleen het „Enrichissez-vous" in de ooren knoopen, zijn studies voort te zetten en tijd over te houden om het leven te leeren kennen, ten einde er zijn impressies van te kunnen wedergeven.

Dat alles is misschien de reden waarom enkelen minder werk leverden dan wij van hunne gaven mochten verhopen . . .

Nu een enkel woord over het boekje van Van den Oever:

't Is een onrijp werk. De schrijver had beter gedaan alles met het opschrift „Jongelingsschetsen" diep in een lade weg te stoppen.

Buiten drie à vier, is er geen enkel gedicht, geen enkele stroof die samenhang bezit. Alom kleine stukjes mooiheid, ik moet het bekennen; meestal zijn zij aardig gezegd en muziekalisch gevoeld, maar allen missen onderling verband. Beelden volgen nooit logisch op vorige beelden en zij blijven derwijze onvolledig, zonder organische, levende eenheid.

Van den Oever zal beginnen ons een morgen te beschrijven en, enkele verzen verder, zal hij ons zeggen dat die avond zoo zacht en goed was. . . . Hoe het komt, ik weet het niet en ik begrijp er geen zier van! 't Is of hij zijn beelden, die altijd van gevoel en ook van fantasie getuigen maar nooit concreet genoeg zijn om echtmenschelijk aan te doen, dooreenmengelt, — gelijk een kind met gekleurde paerlen doet, — en ons dan laat bewonderen hoe schoon ze zijn.

Indien hij geen menigvuldige blijken van echt talent gaf, een talent „en demi-teinte", men zou met recht en reden mogen veronderstellen dat het een intellectueel gebrek van den schrijver is.

En toch, trots alles, kan van dezen dichter iets terecht komen, indien hij zichzelven aan het werktuigelijke leven gaat toetsen. Ik vrees alleen dat de werkelijkheid op hem misschien geen vat meer heeft. 't Zou spijtig zijn moest hij eens behooren tot dat slag van dichters die heel hun leven onwaar blijven, onwaar in denken en onwaar in voelen!

Onze literatuur zal wel groot en sterk worden zonder hen, maar het gevaar is dat alle decadenten, met hun middelmatig en onvolledig werk invloed uitoefenen op onder-decadenten die, door overgroote artiesterij, op hunne beurt, smaak, geest en hart bederven van jonge aankomelingen. En daartegen moeten al die het goed meenen met kunst en literatuur zich ten sterkste verzetten.

Wat is, naast den vorigen dichter L. Baekelmans een schoon en mannelijk figuur!

Zijn Marieken van Nijmegen, dat — het epiloog alleen uitgezonderd, — in „De Arbeid" verscheen, heb ik herlezen nu het door de heeren Tierie en Kruyt te Amsterdam in boekvorm werd uitgegeven. Het staat bij mij vast: Baekelmans geeft, in dit nieuwe werk, ofschoon zijne hechte natuur er maar enkele malen aan 't woord is, overvloedig blijken van wat ik talent zal noemen.

Nochtans moet ik openhartig bekennen dat een boek als „Uit Grauwe Nevels", geschreven met de grootere rijpheid die M. v. N. kenmerkt, me oneindig meer had bevallen.

Toch begrijp ik het ontstaan van dit „strijdboek". Den schrijver scheen een boek vol spot en ironie voor aanwoekerend dilettantisme en snobeerende artiesterij aan een groote behoefte te beantwoorden.

Baekelmans brengt ons in de middens der Antwerpsche kunstenaars, spreekt van enkelen die eenzaam en eerlijk werken, toont de groote tekortkoming, de gebreken en de ondeugden aan bij de laatstgekomenen en werpt, eindelijk, zijn misprijzen op de ontelbare „importants" gelijk d'Aurevilly ze zou noemen, die in benden luieren

en er toch een borstje op nazetten alsof zij wat deden voor de kunst van hun land; ofschoon wij niet weten wat zij van literatuur kennen of er voor doen, komen zij eensklaps, gewapend met vier bladzijden kritiek en drie sonnetten, verachten en beleedigen al wie niet met hen staat in het verbond van onmacht, dat — hoe onmogelijk het ook schijnt! — een macht is. Tegen deze laatsten richt hij zich in het bijzonder, — tot in het epiloog toe, — om hun verachting voor andersdenkenden en hun ophemeling van halfslachtige talenten om hun geijkte gedachten — de gedachten der bende! — en hun verguizing van werk dat, vrij en spontaan, meer dan een aan andere denkbeelden ontsproten, van een fier en persoonlijk karakter het stempel droeg.

Dat is nu, in enkele woorden, de inhoud van Marieken van Nijmegen. Baekelmans, had zijn afkeer kunnen uitstorten in woorden gloeiend van haat, maar heeft beter gevonden zijn toevlucht te nemen tot stille, speldeprikkende ironie. Hij heeft zich, in den loop van het werk, misschien moeten bekennen dat al die menschen niet heel en al dom zijn, dat de absolute domheid even zeldzaam is als het Genie en zij tusschen talent en middelmatigheid slechts eenige belangrijke verkleuringen daarstellen.

De bekende legende van „Marieken van Nijmegen” wordt in dit boek als leitmotief gebruikt, leitmotief dat de schrijver, na een paar hoofdstukken, uit het hoofd verliest, in het negende hoofdstuk weer aangrijpt om onmiddellijk opnieuw uit de handen te laten glijden. Die fout in constructie vergoedt hij ruimschoots! Gestadig weet hij te boeien en onze aandacht te trekken. Geen oogenblik of hij prikkelt onze zintuigen volgens smaak, fantasie en inval. Daar waar hij ons in de kleine Antwerpsche burgerij binnenbrengt — het stadje Nijmegen uit dit boek ligt dicht bij Antwerpen — komt de verveling, die er de uren tikt, ook over ons. Doorloopen wij met hem de koffiehuizen en bars, waar het vies goedje der artiesten vergadert, altijd zal zijne opmerkingsgave nieuwe dingen aanwijzen, dingen die ons eigen oogen er niet zagen. Voeg daarbij zijne groote klaarheid van uiteenzetting d. w. z. zijn eenvoudigheid van goed verteller die, voor iedereen, verstaanbaar maakt wat hij te zeggen heeft.

Door schoonheid van vorm staat dit boek hooger dan „Uit Grauwe Nevels”. Enkele deelen uit Marieken van Nijmegen zijn kundig en met zekerheid geschreven. Bladzijde 26 o. a. „Marieken

stond aan het venster, enz." en blz. 27 zouden, zonder een paar stijlfouten, volmaakt wezen.

Een eigenschap van Marieken van Nijmegen, waarop ik nog wijzen moet, is dat de schrijver, doorgaans *echt* en *waar* is. Niet altijd is dat zoo nochtans! Op enkele plaatsen wil hij zeker meer haten dan hij werkelijk haat... De brieven van Moenen, waarvoor de auteur onloochenbaar geposeerd heeft, zijn hiervan het bewijs. Daarbij verdedigt hij, als schrijver, soms theorieën van een artiste blasé over vrouwen, liefde enz., wat een moreele fout daarstelt.

Langer dring ik niet aan op de onvolmaaktheden van een boek dat ons mooiheid schenkt, mooiheid rechtstreeks uit natuur en leven spruitend... Dat is ten slotte immers geen kleine verdienste in een tijd dat veel jongeren systematisch natuur en leven versmaden, alsof zij niet waren de groote bronnen van inspiratie en de eerste voorwaarden der kunst.

V. DE MEIJERE.

Op een Middernacht.

Eens, op een middernacht, reeds lang geleen, in een dier dubbelzinnige, afschuwelijke herbergen uit het voorgeborchte van Antwerpen, in een dier ellendige kaberdoezen die men nooit meer vergeet, heb ik een lied gehoord, een lied van opstand en woede, een lied van vermaledijding en droefenis... het was of een leven van ontbering en leed in elken rythmengang werd uitgesnikt.

Met ingehouden woede, hortend soms en met lange leegten, alsof tonen braken in de keel van den zanger, werd het uitgehuild. Na die lange stilten, ging het weder voort vol melancholie, sleepend en geen einde scheen te komen aan het akelig refrein.

Toen de zanger zweeg en zich neerzette zongen allen in koor het mede op dien middernacht, die me niet uit het geheugen wil, in, die afschuwelijke, dubbelzinnige herberg! Werd de rythmus verbreed? Ik weet het niet maar men scheen de algemeene smart der gevangenen van dit armzalig leven uit te zingen! Het lied werd een klacht van de eeuwig-opgeslotenen in armoe en miserie; 't was de woede van hen die lijden, dreigend opstaan en sterven ook, de lach vol sarcasm van al wie wijsgeerig kunnen lachen met hun eigen leed...

* * *

O het sinistere midden waarin ik dat lied heb gehoord! Wie zou het vergeten? Een scheele had het gezongen met schorre stem, met een stem die hij, met groot geweld, uit den onderbuik moest halen. Het deed pijn wanneer hij het hoofd achterover zwenkte en men zijn aders als oprankende wijngaardtakken in den hals zag zwellen.

Om den zanger zaten dronken wijven, de armen op de

vuil-bemorste tafels; luide keelden zij mee het sleepend refrein... Naast hen havelooze werklie en enkele heeren, dilettanten, der révolte, verbroederend met die eeuwige gefopten door de wet en door het noodlot.

De zanger, begrijpend wat niemand wis vatte, bewust dat de banaliteit van het egoïstische leven altijd elk eerlijk streven zou versmachten, had zijn lied stil-kreunend, met doffe klanken geëindigd. Wist hij misschien de teleurstelling en de bittere ironie die op elke verzuchting naar vrijheid, op elke opstanding volgde?

Ik weet het niet... De rijke heeren die hier kwamen om wat glorie die hen ontbrak, daar alle schoonheid in hun ledig leven door hun vingeren wegviel, vonden het naar en zij zongen, als om dat ellendige lied vol droefenis te smooren: *„Dynamitons Ravachole!”*

O herinnering, zing me nog eens het lied dat ik hoorde op dien nacht; zing het mij met dezelfde schorheid als dien zanger toen, op dien heugelijken nacht.

Zing het met diezelfde stem, herinnering; breng me zijn klachten weder, ik wil het hooren en herleven! Zing het mij, zooals ik het hoorde, op dien heugelijken nacht, in die afschuwelijke, dubbelzinnige herberg uit het voorgeborchte van Antwerpen. Dat lied, dat ik nooit vergeten kan, ik wil het hooren opnieuw opnieuw, van nacht.

* * *

Zing het mij, herinnering, zing het mij, ge zult me geven de akelige stemming van dien heugelijken middernacht. Zing het mij, nogmaals en nogmaals tot ik de dwalende, dolende ziel van dien zanger in die ellendige kaberdoes uit het voorgeborchte van Antwerpen, in de woorden wedervind!

Antwerpen. FRITZ MOERMAN.

Verzen.

I.

Stormtij en kou blazen in boos verlangen
Den zoeten en milden zomer van de aard
En houden 't Al in grim'gen lust gevangen,
Stokend hun dorrend vuur in liefde's gaard.

Maar binnenshuis dwaalt nu de zoete weemoed
De dagen rond en wacht op 't avondtij,
In asch en rook gloriët de poovre vuurgloed,
Tooiend ons huis met feestelijken wij.

En wij die minnend 't Al vergeten,
Heerschen met hooge oud-koninklijken lust
In liefde's rijk waar wij ons zelven weten
Als Minnaars van een schijn, maar wel bewust.

Van 't haardvuur dooft de nacht de laatste vlam,
Een zomerzon in ons ontbloeit trots winters gram.

II.

Als maan en sterren d'avondlucht versieren.
En lente's wind door 't eerste duister rucht,
Dan lezen we aan de lucht als van brevieren,
Door manelicht vergeeld, 's leven's genucht.

Van wat de Ouden dachten en bewaarden
Den natijd tot een vreugd in 's wereld's leed,
Wij lazen 't in de sterren die zich schaarden
Het oog tot lust en aan de maan die weet....

Want liefde's oud gezel van tijden her
Spon in zijn droeven schemer hij haar vreugd,
Van af zijn gang uit 't avondoosten ver
Is hij haar zon en spiegel van haar deugd.

Wie maan en sterren minden, is 't genucht
Der Jeugd gezegd in één blik op die lucht.

J. RODENRIJS.

Meifeest.

I.

De stad is strak-verwachtend in den nacht,
de stilte luistert of 't verbeid gezang
nog deint niet aan, den blauwen schemerhang
lichtrood doorvlammend; dreunt nog niet de kracht'-
ge kloeke stap van 't schreidend heir? Bleek-ang-
stig staat de stilte in luideloozen wacht . . .
En hoort, van verre stuwt de zang, eerst zacht
nog, maar snel wassend tot geluidsstorm; bang-
ontzet de huizen deinzen in duisternis.
Hoort hoe 't geluid golft zwaar en donker uit
over de hoofden! —
                                        En die liepen aan
nieuwsgierig voor de vensters, zie ze staan
nu, bij het zien der scharen luisternis,
lijk-witte maskers achter lichte ruit.

II.

De stoere koppen in het roode licht
dat uit de kooien plast, in hechte rij
de sterk-gespannen schouders, zij aan zij
de kracht-bewuste lijven opgericht;

Zoo gaan ze en zingen 't lied van 't Nieuw-Getij,
waarvan reeds de uchtend gloort, zij torsen 't wicht
van zwaren strijd, maar vreugde is hun de plicht; —
Zóó vieren zij het feest van d'eersten Mei.

Herman Waltha.

Schemering.

Voor TONNY.

Goudene beker van verre luchten,
Verteederde strakheid van fellicht vuur,
Doe ons drinken in dit mystisch uur
Diepe slaap, waarin de angsten vluchten.

Hooggouden beker stroomt van omhoog
't Blauwende vocht van gestorven dagen,
Dalende zuchten die goudtranen dragen,
Schoone bedwelming voor 't blinde oog.

De aarde is een donk'rend nauwe veste
Van witte schemermuren in de nood omtrokken,
Straks gaat d'ontmantelaar tot vreugd verlokken:
Bleekende Troost in haar verre gewesten.

Valt nu de sprenkling van dageweenen?
Onzichtbaar drinken we 't koele vocht
Versprenkeld uit de waze hemelbocht,
Hooren we 't droomenlied niet zachtkens weenen?

Dat nu voor immer het rust ons bracht
O, dat bij 't rijzen van nieuwen dag
't Sneeuwbleeke hoofd nog in sluimering lag,
Sluimerend bleve in eindloozen nacht!

Rotterdam. ARIE VERHOEF.

Verlangen.

AAN LOUIS.

Een heele ranke, slanke beuk, de fluweel-zachte, groen-stralende kruin onder het blauwig-witte morgenlicht van den lentedag, die heel zacht begint te gouden, geel-overglanzend het teer-bewogen beukeloof.

Onder dien zachten lenteglans een zieke, mijn zieke, leunend tegen den gladden beukestam, de bleeke oogen in 't wit gelaat verlangend naar de zon, de schouders zoo teer, de rug zoo gegleufd, de handen zoo wit en zoo koud.

En waar ik hem zoo zie uit de verte, daar staar ook ik verlangend naar de goud-zilveren luchtstreep, waarin de zon schuilt. En plots voel ik het, wat ik nooit heb geloofd: — Hij zal niet lang meer leven... de zomer niet meer zien misschien. En ook voel ik, wat ik nooit heb willen gelooven: — Ik heb hem zoo lief, meer dan als mijn arme zieke alleen, o veel meer...

Ik heb dat al heel lang gevoeld zóó, maar nooit durven openbaren mijzelve dat gevoel, alsof het niet zóó mocht zijn... onzichtbare machten trekken hem immers reeds naar het doodenrijk. De aarde, mij, mag hij nooit toebehooren... nooit!

Ik heb zoo verlangd dat de lente genezing zou brengen. En ziet gaat niet in vervullling mijn hoogst verlangen!

De lente heeft hem opgericht, en als een tooverland uit sprookjes wonder, heeft hij opeens aanschouwd de in lente-drooming herbloeide aarde, onder het goud-blauwe licht van den hemel.

Als een wonder, als een droom heeft hij het gezien; het lentelicht over de aarde, herleefd in zoo geurig loof en bloemen, in zoo melodische juichingen der vogels, al duisternis droef zoo verre vergleden, dat ook in hem herboren de reeds dood gewaande hoop op herstel.

In zijn oogen de glans van den lentedag, om hem de vreugde van het leven... maar verraderlijk, achter hem, de dood, grijpend naar zijn prooi... in hem het mysterie van sterven-moeten onafwendbaar.

Waarom moet hij sterven!

En waarom heb ik hem zoo lief!

Gaat zijn zieleschoon niet alle schoons der aarde te boven!

In hem het streven naar het God-gelijke, en inhoudt dat niet alles!

Weder herleefd in hem de Imitatio-Christi, en dat als 't hoogste, waarboven geen begeeren ....

Is dat geen waarborg voor het naderen van den hoogsten hemel!

Zijn mooi is mijn mooi, en zijn lief is mijn lief, zijn verlangen is mijn verlangen.

En waarheen hij de wijze, zachte handen strekt, daarheen willen ook de mijne.

Maar zij kunnen niet altijd zooals hij; zij komen uit zooveel zwakker ziel.

Moet hij daarom sterven!

En heb ik hem daarom lief!

Mijn verlangen, nog rose gekleurd, nog bloemen omklemmend, schoon reeds neigend tot melancholie, strekt zich om erbarming: genezing en liefde.

Sterk op zijn huis, Heer, om nog te dragen die schoone ziel over de aarde!

En open zijn oogen voor mijn liefde Heer, mijn liefde die smeekt als een boetvaardige voor de Hemelpoort!

Mijn zieke staart in de zon, die nu wel komen wil.

Zoo peinzend staren zijn blikken.

Mijn stem wil roepen: Ik heb je zoo lief. Mijn liefde is overmachtig. Zij kan je genezen. Omhels mij, en ik zal je heil brengen. Mijn gezonde, zullen jou zieke krachten verdrijven. Mag ik komen! Ik heb je zoo lief, mijn liefste ...

Maar mijn stem kan niet spreken, voelt hare woorden als heiligschennis.

Vertrouwen zou wijken en vriendschap verdwijnen, wanneer liefde's begeerte sprak, liefde's zelfzucht.

Liefde's begeeren hier liefde's zelfzucht ...

De kranken hebben de aarde niet lief, en niet meer wat der aarde is.

Het goudgroene licht van de beuk laat nu ook zijn straling gaan over mij. Ik streel de kranke handen.

Er ruischt vrede. Verlangen gaat op ....

JOHANNA STEKETEE.

Ede (Geld.) April 1902.

Bevrediging.

Bevrediging, blank gekleurd, geen bloemen meer omklemmend, zooals eens mijn verlangen droeg, scherpziende, zonder idealisme, is over mij gekomen.

Ik vroeg liefde en zij bracht mij die, liefde in versteenende kilheid.

Mijn liefste ver heengebracht, en zijn stem alleen meer verneembaar in de ruisching der winden, in den adem van den doodsnacht.

En een vreemde mij brengend wat ik vroeg van mijn liefste alleen: liefde.

Hard in het heldere licht van den vriezenden winterdag, sterk gezond, vol levenskracht in de flinkheid van lijf en leden stond hij, de mond, streng, de oogen donker van hartstocht, de blik zelfbewust, de handen, koud, zonder aantrekking... afstootend.

En vreemd, heel vreemd... van liefde sprak zijn stem. Hij had mij lief, al lang lief gehad, voor hij mij zag. Van kunst, muziek vooral, ook schilder-, beeldhouw-, dichtkunst hield hij veel, maar meer van mij.

Zijn liefde voor de kunst werd geïnspireerd door mij en vond bevrediging in mij.

Hij vertelde 't mij als een nieuwtje en ik luisterde er naar, zoo verwonderd.

Lief, lief... 't hoogste, en ik voelde niets...

Schond hij niet het heiligste door het hoogste, de liefde, te beroeren!

En ik vroeg hem, vreezend, hem diep in de oogen ziende

— Voel je dat zóó?

En hij onvervaard: — Ja.

— Weet je heel zeker, dat je 't zoo voelt?

En hij zelfbewust: — O heel zeker.

En ik staarde verwonderd, angstig...

Toen vroeg hij mij: — Voel je 't ook zoo?

En ik angstig, niet durvend Neen, en niet willend Ja:

— Ik weet het niet...

En hij weer zelfbewust:

— Dan zal 't wel komen, 't mooie gevoel mijner liefde, ook over jou. Vertrouw maar en je zult niet teleurgesteld worden.

Je hebt liefde verlangd. Ik heb het gevoeld en daarom ben ik gekomen. In de stilte der nachten is je liefde-stem over me gegaan. Ik heb het wel gehoord. De stille nooddruft heeft mijn deernis gewekt. En hier ben ik nu met liefde's zaligheid. Was het niet zoo, kindje?

— Ja, zoo was het wel....

— Wat ontbreekt er dan aan? Het gemis doorklinkt je stem

— Dat weet ik niet....

— Maar er ontbreekt toch iets aan....

— Ja, er ontbreekt wel iets aan.

— Weet jij wat het is?

— Ja, ik weet het wel....

— Zeg het mij dan liefste, dan zal ik het wegnemen.

— Ik kan het niet zeggen, en jij kunt het niet wegnemen.

— O, dat ik dan vlij mijn hoofd aan je schouder, kindje, en dat jij dan rust aan mijn zij....

Dan zal er éénheid komen in onze liefde en volle zaligheid.

Mijn oog kwijnt en mijn lippen beven.

— Waarom schrei je, mijn kindje, mijn liefste?

— Een oude herinnering wekken je woorden.

— Van wat die herinnering?

— Van hem dien mijn ziel liefheeft.... of lief had....

— A God!....

Is dat het gemis?

Een fluisterend: — Ja.

— Verlang je nóg liefde? En is je liefste dood?

— Ja. Ja.

— Dan zal ik 't je geven. Het verlangen breng ik dan tot bevrediging.

De gezonden hebben de aarde te lief en alles wat de aarde is.

Ik sta naast hem op den gladbevroren grond.

Zijn handen streelen de mijne en zijn lippen kussen mij. Hij drukt mijn arm lijf tegen het zijne. Ik voel wee.

Er is geen liefde....

Die heeft mijn doode.

Bevrediging der aarde wordt gebracht.

JOHANNA STEKETEE.

Ede (Gelderl.) April 1902.

Berusting.

> In de dingen, als zij niet worden mogen de werkelijkheid van onze illuzie, is een vreemde tegenstand, als een geheimzinnige diplomatie, die in ze schuilt, en die belooft, en niet houdt, en voorspiegelt met nutteloze wreedheid :
>
> LOUIS COUPERUS. *Metamorfoze.*

't Was een grijze Zondagavond. In triestige grauwheid vaalde de hemel boven de schemer-zwaarmoedige, nattig-donkervlekkende huizen en de witte lichtplekken, die hier en daar hel in de doffe loodkleur opglansden, verdwenen na weinige oogenblikken achter de staag-voortglijdende, nauw-zichtbare wolkenstoeten. De natte stilte, die in de buitenwijk heerste, werd af en toe onderbroken door het hoefgeklots van een trempaard met de gelijkmatig-zware dreuning der trem, langzaam aanzwellend en weer wegstervend, of het aanratelen van een rijtuig met een plotseling harder oprammelen bij het rijden over de reels, of een riool.

Dan zonk zij weer in haar natte loomheid terug, de stilte en het kort-scherpe mussengetjilp en de monotone zang van vallende druppels op zink stoorden haar niet.

De desolate grijsheid van zulk een dag deed hem altijd versomberen, maakte hem lusteloos en de grijsheid, die buiten waasde, weemoede dan ook zijn ziel binnen, en deed de, tot bleke schimmen wordende beelden van zijn denken willoos door elkaar nevelen als rookwolken uit de pijp van een voortsnellende trein.

In zulk een stemming was hij een een pessimist, die zich ergerde

aan iedeaals en illuzies, aan een Doel, een roeping en al dat moois meer, dan had alles in zijn denken één kleur, de kleur der melankolie; grijs, grijs, bleek-grijs, effen-grijs.

Een enkele maal gelukte het hem dan wel, met een woedende spanning van zijn wilskracht zijn desolaatheid van zich af te werpen, en een boek te grijpen en zich daarin te verdiepen, tot de avond zou zijn neergedonkerd en de witte suizing van het gaslicht of de blonde vlam van een petroleumlamp hem zijn Iedeaal weer deed dromen: een ruim studeervertrek, met een buro-mieniester en met veel boeken en artiestieke vazen en marmere of bronze buustes van grote dichters en prachtige platen: Nach dem Tanz, Bien-Etre, Sculptura, Epanouissement.

Ja, zo was zijn Iedeaal, niet een gelukkig huwelik, een huwelik uit zuivere, pure liefde, niet een gezellige huiskamer waarin je met je lief vrouwtje de lange, gure winteravonden doorbrengt, terwijl ze naast je zit op de kanapee en je haar voorleest mooie verzen of een enkel heel mooi boek, bijv. Extaze of Le Rêve, of terwijl je hand in hand zit te dromen, denkend aan een toekomst, die misschien nog gelukkiger zal zijn dan het heden, aan de kindertjes die komen kunnen, — neen zijn Iedeaal was de vertrouwelike, maar strenge intiemieteit van een studeervertrek, waarin hij zich geheel en alleen zou kunnen wijden aan de kunst en waarin hij zou werken met de goude rust en de bronze hoogmoed en de stale ijver, verworven na lange, moeiclike strijd aan het Doel, dat hij zich voor ogen had gesteld, toen de man in hem begon te ontwaken: de onsterfelikheid der Hollandse letterkunde.

Hij wilde niet trouwen. Als men hem schertsend vroeg: „Wel, heb je al een aardig meisje voor later op het oog?" dan antwoorde hij met een stem en een lach, waarin slechts een zéér enkele de bitterheid hoorde trillen: „Trouwe? 'k Denk er nie an; ik blijf een bachelor!" Dan lachte men wel en spotte: „Och wat, jij een bachelor", maar hij lachte niet mee en zweeg.

Toen hij haar voor het eerst na een maand of zes, acht, weer ontmoete, was zijn stille hoop, dat hij eens toch een blik of een lach van haar zou ontvangen, dadelik vernietigd door de raadselachtig-strakke, — ach zo welbekende — koelheid van haar gelaat. Het rusteloze, zoekende waarom van vroeger was toen echter niet meer in hem opgeangstigd en een gevoel van egale, kalmerende berusting,

een gevoel, dat hem de woorden op de lippen deed komen: Quand on n'a pas ce qu'on aime, on aime ce qu'on a, was weldadig-zacht in hem neergedonsd. Toch hield zijn liefde stand, met die vreemde mistiese kracht, waarin ver achter het waas van berusting, toch nog nog de hoop twinkelt, als een ster door witte nevelsluiers.

Hij geloofde in een God, omdat hij voelde, dat die God hem louterde voor het Leven en het liefde en troost brengen aan zijn moeder in haar langdurige ziekte, was hem een plicht geworden die hij vervulde met blijdschap en dankbaarheid. Want in dat troosten en opbeuren en mede-lijden in die donker-melankolieke buien zag hij de hand van God, die hem leerde Man te zijn, die hem Levenslijden leerde kennen, en die hem in de gelegenheid stelde aan zijn moeder terug te geven, wat deze hem met jarenlange zelfopoffering en trouwe liefde gegeven had. Daarom geloofde hij in een God en hoewel hij Zondags bijna nooit naar de kerk ging en, als hij driftig was, dikwels vloekte als een ketter, hij had het Geloof in zich en dat was hem in zijn hoogmoed van jonge wereldverachter meer dan genoeg.

En ook de Hoop, die verre, bedrieglik-omwaasde ster dankte hij aan God, want dikwels rees de gedachte tot blijde klaarheid in hem op: „Zou mijn loon ook....?

Al mocht nu, een enkele maal onder het lezen of schrijven zijn geest van de arbeid wegdromen door het pijnlik-lieflike vizioen van het teer gebaren ener kleine, blanke hand, of de liefdevolle lach van een dierbaar gelaat, al mochten dan voor een oogenblik de reine liefdebloemen met een ongeduldig uitzien van hun broze kopjes, in wondere pracht in hem opbloeien, de berusting bleef nochtans de kalm-effen stroom, waarop de schepen van zijn denken in de ernstig-stille staatsie van hun goud en hun brons en hun staal heenvoeren naar hun bestemming en de streng-vertrouwelike intiemieteit van een artistiek studeervertrek bleef het Iedeaal, waarin hij droomde in een afwisseling van stil-hard werken en langoereus genieten zijn leven door te brengen en zijn kunst tot bredere rijpheid te doen gedijen.

De nacht luidloosde neer. De schaduw van het blauwe, ter-helfte-afhangende gordijn doezelde vaag op overstaande muur en deur, de bovenste helft der kamer zweefde in een zwartig grijs, de bovenste hoeken zwarten vol, plafon en wand grauwden ineen, de voorwerpen op de openstaande boekenkast, waarin de onderste boeken bleekjes

glimmerden in het triest-stervende licht, losten zich geruisloos op in de staag dikker wordende zwartheid en alleen het witte borstbeeld van Paul Krüger schemerde vaag — materieloos daaruit op.

Hij zat net zo lang te mijmeren, totdat het volslagen donker geworden was. Toen stond hij op, langzaam, peuterde een lusieferdoosje uit zijn vesjeszak, schoof het open, en trok er een rood, geel-gekopt stokje uit. Hij wende zich naar de gaslamp, bedacht zich opeens, keerde weer naar zijn schrijftafel terug, nam met zijn linkerhand het zijde-omkapte glas van een ranke, staande petroleumlamp, streek met de lusiefer, die hij in zijn rechterhand hield over het onhandig -in-de holte-der linker-geknelde doosje, en duwde het geel-driehoekig opvlammende houtje tegen de vochtige kous. Plotseling rees de vlam rond-spits op, hij wierp het half-verkoolde, wanhopig-zich krommende houtje in een asbak, liet het doosje uit de krampachtig-saamgedrukte hand vallen en schoof met een haastige beweging het zijde-omkapte glas over de waaiende, walmende vlam. Nog een drukje, om zich te overtuigen of het glas wel stevig genoeg zat, en een even neerdraaien van de vlam, die te hoog opspitste, en toen ging hij zitten.

Zijn blik viel op een foto in briefkaartformaat van Asti's Epanouissement.

Dikwels, wanneer hij hard gewerkt had, wanneer lange tijd zijn hoofd gebogen was over een latijns studieboek of een literair werk, of wanneer lange tijd zijn pen was voortgesneld over het papier, regel na regel vullend met de kleine krabbeltjes, die men letters noemt, dikwels dan luste het hem zijn blik, moe van het zwarte lettergedwarrel te laten rusten op de blanke, dromende naaktheid van Asti's Epanouissement.

Weer droomde hij er op neer, een langoereuze melodie ontvlood zijn lippen, vaag klankten hem de woorden van Kloos door het hoofd:

O, vrouwe, o ziel, o zachte, bleeke bloeme;

En hij voelde zijn somberheid wijken, zijn lusteloosheid wegdrijven, hij voelde zich weer worden kalm-sterk. Hij zag om zich heen met zijn klaarder-worden-de blik, waarin de jonge wijding van het artiest-zijn heerlik begon te gloeien en hij zag de streng-opstaande, dicht-aaneengedrongen rijen zijner boeken, rood,-groen,-wit-gerugd, en hij zag naast zich het kleine, ronde tafeltje, waarop hij zijn tijdschriften en geleende boeken placht neer te leggen en hij zag voor zich op zijn schrijftafel zijn lijvige woordeboeken, zijn roodleere

opengeslagen schrijf-mappe, waarop de ordeloos-witte spreiding van enige dicht-beschreven vellen, en hij zag — de blanke droom van Asti's Epanouissement.

En in heel zijn vertrouwelik-strenge intiemieteit rees het artistieke studeervertrek weer voor zijn geest op en in heel zijn grootse pracht zag hij schitteren het goude Doel aan het eind van zijn Levensweg; en de wilskracht plooide zich sterk om zijn mond, in zijn ogen was de weerglans van het helle goud, dat in de verre verte van zijn denken straalde, en de rust en de hoogmoed en de ijver hervatten met zekere kracht hun bouw aan de trotse monumenten van goud, brons en staal.

„Allons travailler", waren de laatste woorden van l'Oeuvre en hij herhaalde ze:

„Allons travailler".

R. v. Genderen Stort.

Amsterdam, April 1902.

Ontwaak!

Ontwaak, Lief, en aanhoore
dees woordekens van mijn mond
in 't licht van Uw wezen geboren,
licht-vlinders gouden en blond;

Ze zijn mijn zoete gedachten
die deden vleugelkens aan
om uit te vliegen gaan,
ze konden langer niet wachten.

Ze zoeken het licht en het vrije,
'k en kan ze weerhouden niet,
ze spartlen in dartlende rijen.
en dansen een minnelied.

Zie 't glanzig wiekgeweme!
vol guldene weerschijn;
gij zijt de zon van hun hemel,
ze vieren een licht-festijn!

En wat een vlinder-leven
arm leven van korten dag
te zaligen vermag
dat kunnen de bloemen geven....

Doe open dan uw oogen
die zij te zoeken gaan, —
dat ze niet sterven mogen
na bloemeloos bestaan!

W. F. Gouwe.

Bedelares.

Rillende ging ze in killen winterwind,
Lompen verborgen 't mager naakt ternâuw,
En aan de borst, ontbloot trots felle kou,
Droeg ze, om 't maar zoet te houden, 't hong'rig kind.

Een aalmoes bad ze aan rijke edelvrouw:
„Een kleinigheid? Denk aan uw eigen kind!"
Maar scherp ontsneed den trotschen mond de snauw:
„Ellendig bedelvolk, ga voort, gezwind!"

En de arme ging, . . . maar aan haar oog ontvlood
Een traan, vlekkend de stoep als stom verwijt . . . .

Gij, die in weelde u waant boven wie lijdt,
Gij, moeder die zelfs uw vermaak nooit gaf
Aan 't kind ten offer, weet: die traan vergroot
Den stroom ook u eenmaal ten vloek en straf!

BETSY JUTA.

Twee Vertellingen

DOOR

LUCIE DE VRIES.

I.

ZUSJE.

k lag door het venster en de avondfrischheid waaide mij tegen.

Mijn oogen gingen als open daar waar zij, in mijmering, op de kimmen rustten. Zij zagen hoe de schemering zachtjes neerviel en matte vaagheid over de dingen lei.

Ginder verre stond een klein huisje op den horizont en twee boomen heel alleen er nevens met paarsche dampen in hun kruinen. Lager strekten zich fabrieken uit als énorme, zwarte massas en uit hun schouwen walmden violetkleurige pluimbossen en die dreven vol melancholie over de weiden en de rivier, die de glorie der zon, achter de bruggen in gloed van koper aan 't verzwinden, met de tij medestuwde. Vóór mij lagen de weiden in witten avonddoom en te midden een vijver met groen gewas van lisch en biezen omzoomd.

Een groote zwaan dreef er om en weer en roerloos zag ik haar

een stond over haar eigen beeltenis neergebogen, als een droom over een droom in overdenking; verder verdween een rei van kleine zwaantjes in den schemering, als een stoet van wit die het dichter komende duister inging. Enkele kruinen van lichtende abeelen stonden er nog en hun bladeren verroerden in licht-gemurmel: 't schenen reuzige bloemtuilen in witte, glimmende pracht.

Beneden in den tuin zag ik den hond loopen; hij bleef even stilstaan, ruikte snuffelend, zijn snuit omhoog, en keek naar een kat die over een hekken liep waar witte seringentakken bloesemend overvielen; voorzichtig zette zij pootje voor pootje, tot ze zich plotseling in 't weelderig seringengroen wegwipte.

In het bosch hoorde ik nachtegalen zingen.

Toen kwam klein zusje, getooid met groene windeslingers, gelijk een klein koninginnetje den tuin in. Zij had gespeeld met haar kleine vriendjes, die haar schoon hadden gemaakt, schoon gelijk een koningin moet wezen.

Zij had een langen sleep van groen, een grooten sluier om de heupen die met bladergroen nederviel en een krans om het hoofd die doorweven was met witte windekelken; zij droeg zelfs gele wateririssen op de borst.

Wat was klein zusje fier! Zij ging zich laten zien aan moeder. Ik zag de lieve houding van dat kleine lijfje en hoe aardig het deed! Haar handjes bracht zij samen als een edele dame; 't was een vreugde haar zóó te zien in den vrede van den avond.

Zij sprak tot zichzelve en tot den hond, die haar, eensklaps, kwispelstaartend te gemoet liep.

— Ben ik schoon, Tom?

Lachend boog zij zich tot Tom, en haar blond haar viel in breede vlechten langs haar wangen.

De hond schudde zijn lijf, sloeg met den staart en wou haar toespringen.

— Ik ben koningin, Tom. Nu ben ik meester over u. Alles is van mij hier, alles, en de roode papavers en al de bloemen zijn mijne soldaten. Als Tom braaf is wordt hij mijn generaal...

Ik hoorde haar voortspreken met naieve woorden en heerlijke bedenkingen maken over de bloemen en al de kleine dingen uit haar wereldje. Ik dacht aan al het wondere dat in dat klein hoofdje, in dat vergeten zieltje moest omgaan.

— Kom, Tom, we gaan naar moeder.

Zusje trippelde opnieuw door den tuin.

Ik zag haar gaan en komen en lieve houdingskens aannemen en de handen sierlijk samenvouwen.

Een late schoenlapper, vlinderde zusje even voorbij. Hij kwam terug en zette zich als een trillend bloemblad op een gele iris van haar tooisel. Zusje verschrikte en de schoenlapper wiekte op en vloog boven haar hoofd weg.

— O de schoone pepel, hij heeft goud op de vleugels!

Zij achtervolgde hem, met beide handjes grijpend.

— O de schoone pepel, hij heeft gouden ringetjes op de vleugels en zwarte pootjes. 't Is een panneplekker...

Tom liep blaffend vooruit alom waar zij ging in de jonge gratie harer jeugd. Haar groen tooisel ontviel haar kleedje en haar sleep lag dra ten gronde; ik zag, onder hare witte rokjes, hare naakte ronde beentjes in de bleek-gouden schoentjes.

Zusje was lief om te stelen. Zij liep naar den vlinder, ging hem grijpen maar weer was hij weg. Blaffend en springend ging Tom maar altijd mee.

Nu bleef de vlinder weg. Ik had hem zien verdwijnen in een park rozen. Een stond bleef zusje staan, als verbaasd. Dan zag ik haar een bloem aftrekken, een roode roos; lang bezag zij de bloem, blies er in, en aaide de fluweelen blaadjes met duizend liefelijkheden. Stil, als in gepeinzen, ging zij verder, de roos in haar linker hand en, om haar kleedje niet te bevuilen, waar nog eenige half afgerukte looverkransen hingen, hief zij het, heel voorzichtig, als een voorname dame, met haar rechter handje op.

Tom zag haar na en liep dan heen, met neergeslagen staart, alsof hij droef was dat het spel zoo schielijk eindigde en zusje zoo stil werd.

Zusje was alleen in den avond, met om haar schoone, stille dingen; eenige bloemen schitterden nog even in de schemering. Haar wit kleedje zag ik gestadig opblanken waar zij ging en de roos glimde vurend in haar handen.

Eensklaps was het of ik haar weemoedig en bedrukt zag. Was het de avond? Was het de schemering die in haar nederdaalde en er een wereld van weemoed bracht? Neen zusje kende geen weemoed!

Zij keerde zich om en luide lachend ging zij naar Tom die nu op het gras te slapen lag.

Zij kittelde hem den neus met hare roos. Tom zag haar aan met smeekende, goede oogen en zij schetterde het uit van pret... Zij ontbladerde de bloem op het lijf van Tom en ging weer voort naar het einde van den tuin.

Daar bleef zij een oogenblik staan en klom dan op de oude, vermolmde bank. Van dáár zag zij de verten en de eindeloosheid. Zij stond er het hoofd op den arm geleund, de oogen half gesloten, alsof zij ernstige dingen overwoog.

De zachte avond kwam dichter om haar en hing in haar lokken wat verven van de bleeke schemering.

Wat was zij schoon! De avond met zijn klaarheid van lichtende sterren omperelde haar gelaat. Zij was zoo schoon dat de boomen, die aan 't ruischen waren, zwegen en dat alles stil werd.

Dicht bij haar, ging een nachtegaal aan 't zingen; het was of een gouden regen van klanken trillende uit een boomkruin viel... De lucht scheen te geuren... Zusje keek op met haar klaar-blauwe oogen... Ik zag de looverkransen nog om haar hoofd en haar lokken vielen met dooreengewrongen vlechten langs haar wangen. Zij zag op naar den boom en de vogel zong er luider voort.

Lang bleef zusje staan in die houding. Het was of ik om haar wat schemering zag vlotten... 't was soms ook of wat goud der sterren er hangen bleef...

II.

NAAR HET EINDE.

Het leven voelde zij allengskens uit haar weggaan.

Zij was gekomen tot die allerlaatste dagen die vreemde schoonheid brengen op het gelaat, alsof men, vóór het heengaan, met een aureool van sereniteit werd gekroond. Haar ademhaling werd aarzelend, haar ledematen hingen moede en machteloos lag haar lijf. De uitdrukking van haar gelaat veranderde niet meer. Het was altijd dezelfde schoonheid in haar trekken, kalm en zonder leven; geen droom lei er een waas en bijna geen woorden sprak zij nog.

Alle leven vestigde zich alleen in de oogen die grooter schenen want het beeld van alles wat zij zagen wilden zij diep in zich vereeuwigen en medenemen naar het graf.

De dagen droomden haar langzaam voorbij, waar zij zat aan het venster. Het landschap, dat er van een eeuwige jeugd was, wilde zij niet meer zien. Die voorjaarsbloesems en blanke tuilen der lentekruinen vol gezang van vogels, dat klein riviertje verre voortkronkelend in de zonne met zeilen er op den ganschen dag, die weiden, zooverre men zien kon, met nu en dan een nietig dorpje en een kerktoren, deden haar pijn. Ze wilde dat alles niet meer zien, keerde zich van het venster af en lag dan lange uren de kamer in te staren. Dat landschap was te grootsch voor haar oogen. 't Waren alleen nog kleine dingen die haar belang inboezemden en wier beelden zij in zich kon opnemen.

Zoo was Lowieke, het kind van haar zuster, met wie zij woonde, haar vriend geworden. Hij was de eenige met wien zij nog sprak, de eenige voor wien haar oogen nog wat lichtheid hadden, daar waar zij vreemd bleven aan alle dingen die naast haar waren.

Lowieke bracht haar dagelijks bloemen, groote tuilen die zij op haar schoot liet verslensen. Zij vond het een vreugde al die schoone, frissche bloemen om haar te zien verwelken en sterven, en ze dan van zich weg te werpen. Soms was het haar een bitter vermaak, allen in de handen te nemen, lang de kelkblaadjes te betasten en ze dan te ontbladeren.

't Was door die bloemen dat Lowieke haar vriend geworden was. Hij haalde er soms zooveel dat zijn armpjes ze niet dragen konden. Wanneer de tuin geplunderd was ging hij voor haar, zijn tante die ziek was, bloemen vragen op de hoeven in den omtrek. Hij kwam telkens terug met takken seringen, balrozen en gouden regen. 't Was met groote liefde dat zij zich thans hunkerend nederboog over het kleine zieltje van Lowieke, als raadde zij in hem de zwakheid die zij in zichzelve voelde. Immers, wat zij in hem het liefste vond waren de kleine, nauw-zichtbare schoonheden van zijn amper leventje: de lange, zwarte wimpers, het wollige dons om het mondje, de blozende wangen, en de grillige haarlokjes die op zijn voorhoofd neerkrulden.

Wanneer hij bij haar was, lei zij haar lange, klamme vingeren op zijn hoofd, speelde met zijn haar en kuste hem soms van achter in den hals.

In de bewustheid van het nakend einde, wist zij dat enkel kleine dingen in dit leven haar nog overbleven, kleine dingen die haast niet waren geweest.

Daarom wendde zij haar oogen niet meer naar het licht, niet meer naar de horizonnen waar de avonden soms vielen met grootsche, heerlijke brekingen van 't zonnelicht. Die grootschheid wou zij niet meer kennen want, zij voelde het, het licht ervan zou haar dooden; zij zou zich te nietig, te ellendig hebben gevoeld nu haar oogen niet meer bij machte waren die eindeloosheden te binden. Ook nam zij Lowieke niet meer in de armen, zooals vroeger, hem kussend met warme omhelzingen, heel dat jonge, woelige leventje naar zich toetrekkend. Haar hart zou gebroken hebben! In alles zocht zij thans kleine schoonheden, al wat in schaduwen verborgen lag. Het was alles wat zij nog kon.

Zoo gingen de laatste dagen voorbij, zich versnellend, voor eeuwig verdwijnend in dat grootsch verleden dat achter haar lag en waaraan zij ook niet meer denken dierf.

Zij lag in haar leunstoel, bespiedend het spel van licht en schaduw op de dingen in de kamer. Zij beminde de onzekere lichtheid die door 't venster op de tapijten neerviel en zich zachtjes-aan verlegde. Zij bleef soms uren zwijgend zitten, zonder woorden; zij gaf zelfs geen antwoord als Lowieke dan vroeg of hij bloemen mocht gaan plukken.

Innerlijk duister kwam meer en meer over haar.

Zij zag niet meer hoe onvermijdelijk alle dingen van haar weken, noch hoe onmachtig hare laatste gebaren werden. Alleen haar blik bleef nog levend in haar groote oogen, alsof hij eeuwig aan die kleine dingen wou gebonden blijven.

Wanneer zij dan, als de avond neerviel, in koortsen wegging, waren het die kleine dingen die haar terug tot het leven riepen. Zij brachten haar terug in 't licht der dagen ofschoon, in de schaduw achter haar, de stille schreden van een naderenden dood reeds gingen. IJlend sprak zij er toen van, als in droomen, tot haar oogen weer in klaarheid opengingen.

't Waren zij ook die haar hoop gaven op beternis trots haar kille slapen waarvan haar tastende handen soms schrikten.

Een vreemde en illuzievolle opgewondenheid liep dan door haar bloed en zij voelde nieuwe kloppingen als van nieuwe kracht door haar hart jagen.

Op een avond scheen de vrede daarbuiten haar te vervoeren. Zij hoorde de zangen der avondwinden in de kruinen en het zachte geruisch der bladeren.

Op het einde van den hof, waar een stuk hemel tusschen de boomen hing, ging een bleekheid van pure klaarheid op. Zij bleef peinzen. Haar ziel verstrooide zich in duizend dingen. Haar gedachte ging verloren in de zachtheid die om alles was.

Zij staarde op de duizend stukken gevoelens in haar opkomend, gelijk men door een prisma in duizend kleuren de gebroken deelen van een landschap ziet.

Lowieke stond naast haar en, wijl zijn handen over haar wangen streken, zei hij:

— Tante droomt ge?

Zij hoorde den kleine niet. Toen lei hij zijn kleine armen om haar hals, en gelijk zij het soms vroeg, wanneer hij haar kussen kwam, prangde hij zijn borstje hijgend tegen haar aan en zoende haar wangen.

— Ge moet niet droef zijn, Tante!

Zij rilde, verschrikt; het was of dat kleine ventje haar geraden had.

— Ik ben niet droef, kind... Ik wilde alleen eens buiten gaan in den tuin... enkele schreden... met u...

— Tante! Doe 't niet. Mama zal boos zijn, als ze 't weet. 't Is zoo'n wind...

— Neen, neen, ik moet buiten gaan, eventjes maar... enkele schreden. Heel den dag drong de geur der linden mijn kamer binnen... Ik wil er mij van dronken maken, ginds waar de groote linde staat in den nacht... Kom, geef mijn sjaal, we zullen samen gaan.

Ze stond op, wankelend. Zij wierp een grooten, zijden sjaal om den hals en de bleekheid harer trekken scheen intenser te worden; haar blauwe oogen kregen diepere kleur tusschen de groote, zachte wimpers. Zij steunde op den schouder van Lowieke en ging den tuin in.

Het was nacht. De boomen hingen met hun breede kruinen in witte wasems. Geene bloemen kon men onderscheiden in de parken, en de lucht was zwaar van den geur der lindebloemen.

Zij gingen langzaam langs de wegelkens, onder de donkere massa's der kruinen, waar rillingen doorliepen. De frischheid van het water

der rivier, waarvan men het likkend ritselen tegen den oever hoorde, waaide hen tegen. Alom gingen klachten doof en dof door de lucht; 't waren enkele tonen, muzikalisch-versmoorde tonen die kwamen, men wist niet van waar. Soms hief een vogel een zang aan in 't loover, een nauw-begonnen wijze die onmiddellijk weer ophield, als verschrikte hij ook de stilte van den nacht gebroken te hebben. Schaduw lag op alles en een teedere rust ademde uit de dingen.

Zij gingen waar hun stappen hen door 't duister geleidden. Soms verloren zij den weg, strunkelend te midden van bloemperken; haastig keerden zij dan weer terug en opnieuw zochten zij aarzelend het pad. Bloemtakken gleden langs haar hoofd, sloegen haar in 't gelaat of haperden in haar lokken en bloemblaadjes wuifden neer.

Zij kwamen aan de rivier. Het water vloeide zonder rimpeling, haast zonder beweging, onophoudelijk voort. Geen klaarte der maan of der sterren viel er bevend neer. Geen laaiheid golfde er voort, alleen wierp het water zich, hier en daar, lichtend op, in eigen, gauw-verganen glans.

Zij bleven lang zitten onder den linde aan de rivier en zij zagen het water in de duisternis wegslieren. Niets bewoog er. Geen zeilen, geen booten. Het was een nacht waar niets verroerde, niets verging, waar zelfs geen aarzelende vogelstem zich kwinkelend ophief. Toch dáár was het leven, het leven onzichtbaar ja, maar toch het groote leven waarvan zij den polslag niet meer kende.

— Wat voelt gij Lowieke?

— Ik durf er niet aan denken, tante, het is zóó grootsch dat ik bang ben.

Het was als zij... Een lust tot weenen vervulde haar borst daar zij hetzelfde gevoel ontdekte bij den kleine. Hij zou opgroeien en sterk worden.... Eens zou hij misschien staan vóor een dergelijken nacht grootsch en diep, simpel en eeuwig en hij zou niet verschrikt achteruitdeinzen gelijk zij....

— Ik kan niets grootsch meer zien of ik duizel, sprak zij met verbeten smart.

— Kom laat ons gaan.

Een rilling liep door haar leden. Zij beefde en spoedde zich terug naar huis, aan den arm van Lowieke... Zij gingen opnieuw langs de eenzame kiezelwegen van den tuin en de bloementrossen

sloegen haar weer in 't gelaat en de bedwelmende geur der linden vervolgde hen. Zij moest heftig ademhalen en 't was of een ongekende, onheilvolle kracht haar hart toeneep en haar ging verwurgen.

Zij was blijde terug in de stilte harer kamer te komen, waar alle dingen haar bekend waren.

Zij viel er neer in haar leunstoel waar zij reeds zoolang gezeten had, waar haar rug zeer deed bij het wedervinden van zijn nagelaten indruk. Zij hijgde, afgemat door de groote poging . . .

— O Tante, Tante doet het pijn?

— Waarom toch vriendje?

— Ge doet zoo vreemd . . .

Zij lachte. Om te laten zien dat ze geen pijn had, dat ze niet afgemat was, stond zij recht, vatte Lowieke met beide handen, hief hem op en kuste hem en 't was of haar hart onder 't gewicht ging breken.

Zij viel terug in den zetel met Lowieke op den schoot en keerde zich naar het venster. Buiten was de nachtelijke schoonheid van het landschap: ver de groote, zachte slaap van het woud en dicht-bij, onder het raam, dat zij had opengeschoven, de ruischende ademhaling der groote kruinen . . . Het was weer het grootsche dat zij niet meer uitstaan kon.

Zij liet het hoofd achterover op de leuning vallen, zonder kracht, versleten in hart en ziel.

Zij dierf niet meer opzien, vernederd.

Zij weende stil om dat verval van heel haar wezen.

— Tante, Tante, ge moogt niet weenen, zei Lowieke en hij sloeg zijn armpjes om haar hals en kuste haar innig . . .

De maan, die door de zwarte wolken-massa's brak, wierp een straal van licht op haar gelaat en zij scheen nog bleeker nu en strak staarden haar oogen, verbaasd van droefenis, naar Lowieke . . .

Lente.

Almoeder der verlangens, 'k hoor u klagen
En smachtend roepen in verlatenheid,
Uw stem weerklinkt in 't blaten van de geit
Die rukt aan 't koord in de ijlschaûw van de hagen.

Uw stem weerklinkt in 't zwaar geloei, bij vlagen
Gestooten uit het stierlijf, in 't gekrijt
Van al wat zoekend naar bevreed'ging schreit
In 's nieuwen levens helderlichtig dagen.

Gij zelf ligt uitgestrekt in 't koelgroen mos,
Uw blanke lichaam warmend in de zon,
Wier luwe hitte breekt door 't karig bosch.

Dan heft ge u op, en aan den vijverzoom
Bij 't lustig-jong gebabbel van een bron
Legt ge u weer neder tot vernieuwd gedroom.

8 Mei 1902. EDWARD B. KOSTER.

Mijmeringen van een Kind.

DOOR

J. B. VERSCHUEREN.

---

1. *Bij Zonne-ondergaan.*

't Is om me heen een stille glanzen; een zacht-rood-warm avondglanzen van groote late-lentezon.

't Is om me heen een' zwijgende stilte; aâmloos ligt het al in 't groote, verre, ijle.

Omme de zon ginder-hooge traag schuiven loome, wittige vlokken wolkjes; hun ter zon gekeerde buikjes helle rosig in mijn' oogen schimmeren.

Het vaagt er over 't zongezicht een lange witte reepel; 't is of ik staar in 't groot bebloed gelaat van een het hoofd omwonden krijger.

Nu drommen er hoog-verre, van bezijen, dik-donkere wolken aan die trage lang-zich-rekken naar omlage ter zonne toe.

Loomlog lijken ze me als groote luie beesten die dom-weg vóórzich-uit-en-stoeien, wrijvend met hun' hooge ruggen over het mooie, stil-waterig bleek-groene gelochte dat ze somber vlekken.

En van hooger nog donkeren immer hoopen wolken aan en bulten zich neer op de wolken-beesten-nekken tot hooge vreemde schoften.

Nu zien z'er wel uit lijk vervaarlike, reusachtige draken uit de mooie wondervertelsels, lijk leelike, booze monsters, die met grootopene muilen de schoone, lieve zonne gulzig bedreigen . . .

Reeds bloost ze geweldig door in hunne schrikkelijke kaken die branden — en bloed lekt hen uit de muilen.

Nu zie ik langzaam brokkelen hun' groote koppen tot kleine verkoolde klompjes, die half-nog gloeien in het mooie stille zonnevuur.

En de zonne die zinkt trage, trage onder de donkere wolkenmassa weg . . .

En 't is of er tusschen haar en d'aard vele, vele toovergodjes zijn, die er 't mooie glanzen gulzig op-en-slurpen.

---

2. *Nacht.*

'k Lig stil, klein-stil in groot-stille nacht.

Ommeheen rijzig staan boomen, dof-schemerig; hun dichte gebladerte hoog boven me in donkere roerloosheid hangt.

Wat verder bezijen, nog boomen, onduidelik, schier weggezogen in het duister des nachts.

Nog verder, breed-laag tegen Aarde, donkerte, diep-dichte, zwart.

En daar hoog-boven-uit- groot-wijd in welving donker-blauw-vlakt de hemel in matte schemering met schaarsche wit-licht-puntjes erin — 't een al grooter dan 't ander — die stil-in-zich-zelven schimmer-monkel-pinkelen.

En in een hoek daarboven van een donkere boom op zij, zit in bleeken glans de maan verward tusschen zwarte, dunne blaadjes.

'k Lig stil, lui-stil in al dat groote, wijde . . .

't Is of de nachtschaduwen diep in m'n mijmerend hoofde geluidlooze zangen zingen van wijd-oneindige rust en stille groote vreê.

En door mijn' droomend' oogen lijze, lijze mijn gedachten mijmeren naar die hooge boomen doove, die zwart zoo uitblåren op 't bleek-donker-blauw geluchte, spikkel-fijndraad uitrafelend aan de randen, waartegen hier en daar leegten, groote en kleine lijk vergeten.

En trage, trage van de boomen rijzen, rijzen ze naar de sterren, die zoo eendlik-stille zijn, als treuren z' in zichzelven om hun klein-en-toch onnoember tal in dezen duisteren nacht.

Dan verder dwalen, dwalen ze — m'n gedachten — naar hier en ginder, over 't wijde, donkere gelochte heen, onzeker, doelloos-zoekend, om dan plots weer naar omlage te varen, in snelle daling en te glijden over de kruinen der boomen naar de maan die .... ei! nu van takjes-omstrengeling vrij, dichterbij nu staat, schijfrond, wit-schemerend, boven op den boomkruinrand, trotsch, spottend, als gek-scherend met hem die haar tevoren gevangen hield.

Dan een kortwijl toeven in 't zacht-stille maanvuur en een ijlings vlieden, als vluchtend haar glanskreits, over 't al heen, om zachtjes, trager en trager, als vermoeid, heen te dragen naar de diepe donkerte, die zwart-dicht-ingeduffeld licht, verre, verre-weg in een hoek aan den horizon, waar ze staan blijven, lange, lange, stil, als doodgegaan.

---

3. *Kaboutersfeest.*

'k Hoor 'n geruchte, vaag, zwak, ver...

Een licht gedommel, het snel voorbijbrommen van een tor op afstand.

't Houdt op... 't Is stil nu, groot, leeg, donker...

Daar komt 't weer op... En weer die stilte, diep, hoog, ijl...

'k Zie een lichtje nu in de dichte duisternis ginds voor-wijd-uit, klein, zwevend lijk een zieltje... nog een, twee, vier, nog en nòg. vele zieltjes die dwalen, slingerdwalen.

Daar gaat er een uit, nog een, als uitgeblazen; nu komen erbij, weer, vele...

En 't nadert, nadert... 'k Word bang, o zoo bang; 'k wil op en ijlings vlieden voort, voort, weg...

Ze naderen, naderen, wiegewaggelend grooter en ik kan niet op, en 't is me zoo bang, zoo vreeselik, doodelik bang... 'k Wil schreien... 't gaat niet, ik kan niet; de schrik nijpt om mijn kele.

En 't nadert, nadert steeds en ze dansen grooter, grooter, en ze kijken, kijken mij aan, ze kijken mij zoo vreemd zóó vreeselik aan... ze zoeken, zoeken... God, Jezus! 't Is mij die ze zoeken, mij, mij...

en ik kan niet, ik kan niet op, niet weg; 't gras houdt mij vast, de grond trekt mij aan en... ze naadren, naadren, naadren...

God! hoor 'k daar geen roep... een schreeuw?...

Een kind wellicht, een kind lijk ik, dat ze...

Maar luister, weer, weer een roep, dof... zijn het de zieltjes die roepen, roepen tot elkaar dat ik hier ben, hier, hier, machteloos liggend klein, wormklein ingetrokken?

Maar, maar hoe vreemd, hoor toch... waarachtig 't zijn stemmen, verre stemmen die nu suizen, fezelen. En 't neemt toe...

Hoe raar, hoe vreemd; 'k voel me zoo bang niet meer, 'k wil weten, weten...

't Zijn misschien menschen, brave menschen, droevige menschen, die zoeken, angstig zoeken een kind, hun kind, dat verdoold, verloren...

Hoor, hoor! ja ja 't zijn stemmen, maar, maar huilende en zingende, zing-huilende stemmen als van dronken lieden, die naderen, immer naderen...

Kijk, kijk in de vlakte, vlak vóór me, onder de lichtjes, die zwarte vlekjes, die bewegen... grooter, grooter worden ze met de lichtjes; 't zijn kindjes, kinderen, kleine, kleine menschjes.

Kijk, 'k zie hunne wezens, belicht door de lichtjes, die ze dragen en die zwijmeldansen in hun armen... ei! ei! 't zijn dwergen, lang-dik-baardige dwergen, kabouters! kabouters!!...

Hoor ze zingen, huilen! Wat een roezemoezen in de lucht! om de lichtjes — lantaarntjes — zijn rosse vlekjes, die meezwingelen met de vlammetjes...

Blijven ze nu staan? — Goddank ze blijven staan.

De lichtjes naderen tot elkaar in een snel-waggelend zwaaien naar omlaag en... uit.

Ei! de lichtjes zijn uit! En een lang-dunne vlam tegelijk krulle-kronkelt naar omhooge in den nacht roodgeel.

En 't is stil weer, doodstil een poos... een poosje maar, want hoor daar gaat het weer van zingen en huilen, schreeuwen en tieren; 't groeit al aan tot een razend rumoer.

De vogeltjes boven in de boomen schrikken ervan wakker en wieke-klapperen lang in hunne nestjes; een kikker, angstig-kwakend, wipt snelle door de lucht een donker hoopje gras in en krekeltjes sidderend sjirpen achter en voor en naast me...

En heviger, heviger wordt het rumoer en de vuurslang zet zich

uit en wordt een groote, mooie brand van vele duizende vlammetjes, die gloeien en blaken en werpen hun tooverig schijnsel alom: op de ventjes die tieren, op de boomen die spoken, in den nacht die bangt.

De ventjes die tieren, tieren al maar door...

En beroslicht door 't vreemd-bewegende schijnsel der laaiende vlammen, zie ik hun dikbaardige-kraaiende smoeltjes, de zweeterig glimmen; zie ik hun puntige, snel op-en-neer wippende koofjes, die zoo grillig doen; zie ik hun bonte, druk-woelerig wemelen door elkaar... want, groot, o groot, zoo groot is hun getal en steeds groeit het al maar aan, al maar aan... Van tusschen de boomen kruipt het al maar aan; vlughandig lijk apen, rap-voetig lijk katten, in een buitelen rettepettet over malkaar.

En er zijn er die torsen op hun hoofden groote bundels met sparren...

En er zijn er die sleuren na zich zware stoopen en kruiken...

En er zijn er die bollen heelder tonnen met wijn, alles, alles naar het vuurfestijn...

Want reeds zitten er velen lustig te zuipen uit de kruiken die ze vullen met bier of met wijn...

Want reeds zijn er die wild springen en tuimelen onder den invloed van verhittenden wijn...

Er zijn er die op den grond liggen spartelen en kruipen en het uitschateren van pret...

Die zich heesch schreeuwen, zich schor huilen om den een of den ander' grappigen zet.

Zie, zie! één is er geklommen op 'n vat en die stilte beveelt door rauw-schreeuwen en wild-zwieren van armen...

't Helsche rumoer neemt af, stil-aan, geleidelijk: heel verre nog een roep, wat lawaai...

Hoor! hoor die éene die aanheft een lied, een zot-dolle lied, met ruw-aardige stem, die traag-barsch drebbelt over dik-zatte tong in mij onverstaanbare taal, hoor, hoor!...

Hoor! hoor! 't Is me zoo leutig dat lied van klank en van voois!...

Zie! zie! 't Is me zoo guitig 't mimiek van dat ventje zoo klein!...

Hoor! hoor nu allen, die woest-schreeuwen 't refrein. Zij huilen 't refrein, het zot-dolle refein, 'n nienw parodie op 't lied: „Waar kan men beter zijn"...

Maar hoor toch, een andere voois, een lied dat gepaard gaat met dans.

Op springt men; men snelt bij... en hand aan hand gaat het in dans.

Eerst langzaam, loom — in kring om 't vuur — met zeeverende stem, heel traag, heel stil... 't lijkt wel een doodendans.

Wat gauwer nu, doch traag nog — steeds in kring — met zeggende stem, slaaprig, lui... 't lijkt wel een lammemansdans.

Nog gauwer tot het vlug wordt, vlug, vlug en 't zeuren slaat over in woest gehuil; tot het draaien wordt, draaien, draaien, sneldraaien, wild, dol...

En wijder, wijder zet zich uit het vuur; men schopt nog veel busselen hout erbij...

En grooter, grooter wordt nog steeds de kring; er komen nog veel' anderen bij...

En tierend, tierend gaat het er van joe... joe... joejoejoejoe... in dolle vaart den cirkel rond... joe... joe... joejoejoejoe... tot het me koud wordt en ik aan 't zweeten ga... joe... joe... joejoejoejoe... tot het me voor d' oogen draait, tot het me zot voor d' oogen draait: „een kring rondvliegende ventjes om rood gegloei" en ik stil mijn oogen sluit...

Dan gaat het er nog flauwkens lijk heel verre van:
joe... joe... joejoejoejoe...

Antwerpen, 1901.

Sneeuwnacht.

Dit is een wonder in deez' winternacht:
Op aarde breed gespreid een sneeuwen vacht,
Wit, schitt'rend wit, dat er van opblinkt licht,
Verlichtend heel de nachtstille natuur . . .

Maar laag hangt lucht in loodgrijs duister,
Verdoofd, beroofd van sterrenluister . . .
Stilte hult alles in heiliging,
Lijk Vrede een vroom-nonneken's ziel . . .

Of is dat ook geen wonder groot rein
In 's menschen wereld vol zonde en schijn:
Vroom-nonneken's vast blijmachtig gelooven:
Licht, ondanks vagen hemel Daarboven?

BETSY JUTA.

Vlaamsche Kronieken.

IV.

Verzen van Guido Gezelle. De Nederlandsche Boekhandel. Antwerpen—Gent.

en vers is, in rythmus van klank, langs de maat der woorden, de golving van het dichtend peinzen en het dichtend gevoelen. Die golving is kort of lang, zonder meer dan twaalf lettergrepen te mogen tellen, want geen oog is bij machte, vóór de lezing, in één blik, den rythmus te vatten van een langer vers. *)

Verzen van langere maat kunnen klinken en rythmus hebben, b.v.:

De priesterinnen vieren blij het feest der zoete Flora:
Liederen ontluiken overal, zoodra de bloeitijd nadert:
Want liefde en bloemen scheiden niet; Liederen en liefde blijven
Steeds samen, vast aaneengesnoerd met zachte, geurige handen.

Gaat men deze vier verzen na, en volgt men hun rythmus, dan kan men ze onmiddellijk tot acht jambische dimeters herleiden:

---

*) Max Guyau bewees zulks in: *Les Problèmes de l'Esthetique Comtemporaine.*

De priesterinnen vieren blij
Het feest der zoete Flova:
Liederen ontluiken overal,
Zoodra de bloeitijd nadert:
Want liefde en bloemen scheiden niet;
Liederen en liefde blijven
Steeds samen, vast aaneengesnoerd
Met zachte, geurige handen.

In dezen vorm alleen is de rythmus ononderbroken en op zichzelven volledig; elke regel wordt éene golving der gedachte, waaraan de lezer nu de vereischte hoogte en diepte en klem kan geven.

De golving van gedachte of gevoel loopt langs de maat der woorden, die overeenkomt met de waarde der noten in de muziek. De noten hebben min of meerdere waarde, een of meer tijden; de woorden daarentegen hebben zwaarte en gewicht, ras geluid of lichtere klank.

De maat der woorden is het geraamte van een zang.

Zie b.v. het oude, Vlaamsche vers met zijn voorslagen: de zang wordt voortgedragen op woorden van genoegzaam geluid en daartusschen loopen, volgens het gehoor van den dichter, een aantal klanken, die den rythmus, door alliteraties enz., versterken:

Na de voorslagen kwam de metriek het stoffelijk gedeelte van het vers regelen en zij deed meer kwaad dan goed.

Immers ware dichters dragen in zich de scheppingskracht van den zang hunner verzen en zij weten niet wat doen met de metriek! Alleen verzenmakers houden er aan omdat het kort-lang in hunne gedichten welluidendheid en cadens kan brengen.

Boven de maat, boven den materieelen vorm leeft de rythmus, de gang der klanken, die door de harmonie der woorden, volgens hun plaats en verdeeling, hun opvolging en versmelting een eigen beweging en geluid voortbrengen. *)

Hoe het gebeurt weet ik niet, het is niet te bepalen; het geschiedt misschien alleen volgens het gevoel van den dichter, misschien ook volgens bepaalde wetten waaraan hij intuïtief gehoorzaamt.

Aan den gang der klanken is de maat ondergeschikt. Daarom zijn er dichters, die de maat schenden als zij derwijze hunnen

*) De rythmus, de gang der klanken kan vergeleken worden met den gang in de muziek.

kennen alleen de maat der woorden, de cadens, het op- en afgaan der lettergrepen!

Ik ken ook dichters die strofen hebben geschreven en klanken gerythmeerd, die zóo schoon zijn van gang en beweging, dat slechts weinigen in Vlaanderen het hen zullen nadoen. Zij droegen den zang, dien zij wedergaven, lang in het hoofd; men voelt zulks maar, als men zich niet mee laat golven op de hoogten en breedten hunner woordmuziek, blijken hun verzen zonder zin. Hun dichtend gevoel heeft te spontaan gewerkt en hun geest overwoog niet wat zij in vervoering schreven.

Hun werk is onvolledig maar, daar Poëzie, eerst en vooral, moet zingen, zijn zij meer dichters dan de bende der Vlaamsche prulpoëten, die onmachtig hun woorden kort-en-lang en lang-en-kort wringen in zuivere jamben of trochaeën.

Bovenstaande nota's heb ik aangeteekend onder het lezen van Gezelle's verzen. Het scheen mij gepast, ze hier als inleiding te geven bij de bespreking van dat boek, daar de fijngevoelige natuur van dezen dichter, die nieuwe, ongekende muziek in onze taal deed golven en ruischen, mij altijd het meeste trof.

Eerst en vooral dient in het licht gesteld dat Gezelle, van 1858 af, bijna gestadig dichtte en schreef. Door iedereen werd hij lang genegeerd en afgebroken, zelfs door hen die, in de laatste jaren, toen zijn beurt gekomen was, een loopje namen met zijn werk. Al dien tijd nochtans had Gezelle niet opgehouden de voelbare dingen zijner omgeving, de Vlaamsche landschappen waarin hij leefde weer te geven met frischheid en waarheid in beelden en kleur, met nieuwe zangen en wijzen die waarlijk verbazen. 't Is of deze dichter altijd en immer de slaaf van zijn eigen gevoel is geweest! Aangedaan door het minste dat hij zag in natuur en leven beeldde hij het spontaan met de figuren die de naakte werkelijkheid in hem opriep en die, bij hem, altijd van een verbeeldingsrijke heerlijkheid, van een emotioneerende nieuwheid zijn.

O, ik weet het wel, wie de ontwikkeling van Gezelle's talent volgt kan dra inzien dat de goede man, van den beginne af, over het opkleurend geschitter van zijne rijke gaven niet beschikte. In zijne eerste werken vooral stuit men gedurig op zijn oprecht en soms pijnlijk zoeken naar de ware uiting van zichzelven.

De „*Dichtoefeningen*", zijn eerste werk, bestaan bijna uitsluitend uit klassieke gedichten. De geijkte regels, metriek en rijm, worden met zorg nageleefd. Wijkt hij er enkele malen van af dan is het volgens eenzelfde methode, om schoone effekten te verkrijgen, effekten die men bij al de dichters van zijn tijd aantreft.

Toch is zijn zoeken naar andere schoonheid dan welluidendheid en rijmen die hoog-opklinken opmerkenswaardig:

Daar kwam er een wagen
vol nachten en dagen,
vol maanden en uren en stonden gerêen,
fel trokken en weerden
hen de edele peerden,
die zesmaal vier hoefijzers kletteren dêen.

Voelt ge hier het golven en wedergolven reeds der klanken en hoe zij de eigenaardige beweging van den rythmus duidelijker maken?

In het bekende

O! 't ruischen van het ranke riet!

zijn het de alliteraties der medeklinkers die de muziek in de verzen brengen.

Dat middel was nog gebruikt en niet danig nieuw, het scheen aan den dichter nochtans een der noodzakelijkste middelen om den zang in de woorden te verkrijgen. Hij misbruikte soms de alliteratie en enkele gedichten schijnen er te artificieel door geworden; meestal bereikte hij er nochtans effekten mee die de uitdrukkingskracht en de muzikale waarde van zijn vers verhoogden:

Gelijk het peerd te stampen staat
en sperken uit de steenen slaat
en schuimende van den rennendorst
met wit-bespegelt zijn zwarte borst. . . .

De schoonheden in zijn woord-muziek, door het aanwenden van dat middel bekomen zouden, eerst later, in volgende verzenboeken, in het oog vallen. Soms zijn het daar in enkele regels wondere en vreemde rythmen, klanken die ons roeren als oude Vlaamsche liedjes:

Hoort hoe die twee waterleikes
vluchtig vlietende onder 't gers,
over zand en over kelkes
nooit van loopen 'n zijn te wers:
Hobbel-dobbel-drets-en drevelend,
Krinkele winkele weg al krevelen.

Enkele malen zijn het ook speelrijmen, woorden zonder zin die rollen en bollen, aftelreken voor het kinderspel:

Timpe, tompe terelink,
vliegt van hier naar Derelyk,
vliegt van hier naar Rompelschee,
Koper kop en stalen tee;

De uitgebreide gedichten in de „*Dichtoefeningen*" opgenomen, maar in deze bloemlezing weggelaten, missen diepte in gedachte en tevens oorspronkelijkheid. De poëtische vorm is onmachtig grootsche denkbeelden te omkleeden; zijn rythmen, zijn woord-muziek passen niet bij zijn breede verzuchtingen.

Gezelle — en hij heeft het zelf geweten — was alleen geroepen in kleur en lijn, geluid en beweging de schoonheid te geven uit zijn leven van alle dagen.

Van éen tijd mogen aanzien worden „*Kerkhofblommen*", „*Gedichten, Gezangen en Gebeden*", „*Kleingedichtjes*" en „*Liederen, Eerdichten en Reliqua*", boeken waarin het talent van den dichter meer en meer in bloeikracht komt.

Het gaat hem mogelijk worden zichzelven heel en al uit te zeggen.

Al wat hij, bij het aanschouwen der natuur, in zich heeft opgenomen, vreugd en smart uit zijn eigen leven worden zang. Hij wordt, bij uitstek, een gelegenheidsdichter! De dood van een leerling, van een vriend, de wijding van een priester nopen hem tot dichten: al zijn verzen worden doorleefde oogenblikken. Leniger wordt zijne taal, breeder, zuiver zijn rythmus, steeds veranderend, hooger, dieper, lichter of zwaarder volgens gevoel en aandoening.

Zien en voelen en alles wedergeven met de juiste woorden, in concreete beelden, beelden die het levend eigen-zijn van 't verbeelde uitademen, worden zijn eenige betrachtingen.

Ieder gevoel is kunst voor Gezelle .... Men hoeft zich alleen

te kunnen voelen en zijn gevoel met de juiste woorden en de vereischte klanken uitdrukken.

Na lang zwijgen schenkt Gezelle ons plotseling „*Tijdkrans*" en „*Rijmsnoer om en om het jaar.*"

De schrijver bezit nu de volle bewustheid zijner kracht; hij kent zijn oorspronkelijkheid en de formuul van zijn talent. Hij ziet en voelt, neemt het werkelijke leven in zich op en ... dicht met ware beelden en juiste muziek.

De werkelijkheid .... Verder ziet hij niet. Hij vraagt zich niet af wat zij verbergt, wat er achter leeft .... Zij is hem genoeg. Hij voelt ze en hij ... dicht, omdat dichten hem een levensbehoefte geworden is.

Zijn afgezonderd leven, ver van alle intellectueele middens, in gestadige communie met de menschen zijner omgeving leert hem beter zijn land en zijn taaleigen kennen. Geen zegswijze, geen wending der volkstaal blijft hem ongekend. Die taal zit hem, met het gevoel van den simpelen mensch en de kleur zijner aarde, in merg en been; hij weet haar te buigen en te leiden tot zij hem spontaan van de lippen valt en zij, als vanzelve, de juiste, eenvoudige uitdrukking van ons algemeen gevoel wordt.

Deze boeken zijn **het** poëma der natuur. Zij zijn de schildering van haar dagelijksche wentelingen, van haren zomer, haren sneeuw, hare regen, haar eindelooze vlakten. Zij zeggen ons de grootsche schoonheid in het gaan en komen der seizoenen die in het mysterievolle spel van dag en nacht altijd nieuwe eenheid brengen.

Wat is er samenhang in deze verzen!

Welke logische opvolging van beelden, welke eenheid in de strofen! Men voelt er de sterke hand in van een meester, die alles weet te dwingen naar zijn wil.

Gezelle heeft niet in enkele lijnen, zooals Goethe dit soms doen kon, de grootschheid van de natuur samengevat; hij heeft ook niet haar verdoken leven wedergegeven in zijn poëtische beelden; hij heeft haar uitgezongen gelijk zij in waarheid is, alle dagen, grootsch en schoon en bijzonder, zooals hij haar voelde, machtig en goed.

Begroeten wij, nu hij voor eeuwig is heengegaan, dien grooten dichter die heel ons leven op duizenderlei wijzen heeft uitgesproken.

Onze kunst en wij allen verliezen veel aan den dood van dien

goeden man die, naar men zegt, voor iedereen een vriend was. Wij zullen zijn werk, waarin zijn ziel voortleeft, blijven beminnen en bewonderen, niet wetende wat wij in hem het meeste moeten achten, zijn schoon genie of zijn leven dat steeds fier en edel was.

Deze bloemlezing van Gezelle's verzen die door de zorgen van de h.h. Verriest en Stijn Streuvels werd uitgegeven, schijnt mij een zeer gewetensvol werk. Wel vind ik meer dan een der schoonste gedichten van Gezelle vergeten alswanneer er met tientallen andere, die voor het talent van den dichter min kenschetsend zijn, opgenomen werden. Dat is het gewone gebrek der bloemlezingen: men leert een schrijver kennen door den persoonlijken smaak van den verzamelaar...

Ik hoop, ten slotte, dat deze uitgave, die buitengewoon goed verzorgd is, door haren geringen prijs, Gezelle's werk — waarover veel meer te zeggen is dan in deze bladzijden mogelijk was en waarop ik dan ook, bij latere gelegenheid, breedvoeriger hoop terug te komen — in veel handen zal brengen.

31 Mei 1902. V. DE MEIJERE.

Gedichten

uit „ZON EN NEVEL",

DOOR

W. VAN WEIDE.

I.

Ik droom van de Liefde in eeuwig verbeiden;
Ik droom van het Eén-zijn in 't schoone der ziel!
Ik droom van het Vlamlicht in geest'lijk Verblijden,
Van vonkende Vruchten in mensch'lijke ziel.

O! 'k droom 't Ideaal-Rijk in brandend begeeren;
Waar uit zondenberg toovert een liefelijk dal
Met murm'lende beekjes; waar Schoonheidsvereeren
De hartstocht des lichaams beschaduwen zal.

Dán bloeit zielegrootheid, zóóals een lotos
In maanbleeken nacht heure kelken ontplooit;
Dán rijst ieder menschkind als stoflooze Heros
Op geur van Geluk door de Waarheid gestrooid!

II.

Des Herzens Streit wird niemals ausgestritten,
Ein dunkler Kampf tobt bis ans kühle Grab;
Was je das Menschenkind der Erd' gelitten,
Dem Leiden fällt die Hülle niemals ab.

Ein dunkler Hauch aus Stätten der Verklärung,
Fällt Nebel-schwer auf unsre Seele hin;
Für alles Dies find' ich wohl nie Erklärung,
Doch glaube „Schmerz ist heilsam, weil ich bin".

Wer Schönes will, der soll in Dehmut tragen!
Aus Leidens Bornen unersättlich trinken!
Sei auch vor Schmerzen tief bewegt die Brust:
Wie Geist-Mensch Christ, man gehe ohne Klagen;
Mög' Hoffnung fast durch Widerstreit versinken,
Einst ruhet auf der Erden *höchste Lust!*

III.

HEIDE.

Hier troont de God-Macht zelf, de Eén'ge;
Hier rust in Weemoed-Stilte Godes Beeld!
— De eenzaamheid kan zich met 't Hoogst slechts een'gen, —
Hier wordt des dichters hart in Liefd' gestreeld.

Hier stroomen zangen willoos zacht gezongen;
Wijl hier de ziel door 't Hoogste wordt gekust!
De vloed der ziel voelt heim'lijk zich gedrongen,
En is haar eigen schoonheid niet bewust:

Gevoelt, dat zij, Gezante van het Ware,
Slechts openbaart waartoe het Hoogst haar riep.

IV.

Liefste! met uw blonde lokken, en azuren oogenpaar!
Gouden berg van hoogste liefde schittert daarin wonderbaar.
Hemelsch leven openbaart zich en àl droef'nis wordt geneucht,
Laat mij uit uw oogbron drinken, lieve liefste, drank der jeugd!
Onuitput'lijk zijn de wond'ren, wevend stil om mijn bestaan
Aureool van schoonheidspinsels, overbreidend mijne baan.
Droome-oogen, blonde lokken, liefste, o welk rijke pracht!
Bekenliedjes, blaârenzangen zijn geringer dan *hun* macht.
Stille bloesembloemen bloeien, goud en wit en blauw en rood,
In den duist'ren zielekerker schemert Hope's Morgenrood;
Lichtend-held're toekomststerren schitt'ren aan mijns levens trans,
Al mijn daarzijn is een zing-zang eeuwig wieglende cadans.

V.

AAN DE AVONDSTER.

Avondster! 'k rust aan uw glanswel.
Ik drink, de dorst'ge, onverzaad!
Uw blanke boezem schenkt de laaf'nis
Uw eeuwig Rein schenkt ziele zaad.

Avondster! daalt stille Liefde
Op den vrucht'bren zielegrond?
Bloeit de Levensbloem, Geliefde!
Zachtkens uit gewijden grond?

Avondster! o Geest van Gode!
Eeuw'ge Brand-Vlam, Eeuw'ge Vrucht!
Gij, der Zachtheid hemelbode
Stilt der aardescheps'len zucht.

Letterkundige Beschouwingen.

I.

„LEVENSGANG", door Is. Querido.

II. *Over de techniek.*

Ofschoon men bij alle betoog, en inzonderheid wel waar dit zich uitstrekt over een nog zoo weinig zuiver gedefinieerd begrip als dat van „kunst", zich te wachten heeft voor het qualificeeren en rubriceeren onder zekere schoonklinkende, doch meestal weinig zeggende benamingen, — zoo kan men, in een bepaalden kring van gedachten zich bewegend, toch vaak niet buiten eenige *in 't ruwe rangschikkende* termen, ter kenschetsing van een begripsonderdeel, welke, indien niet *te* angstvallige begrenzing aan de beteekenis-ruimte worde gesteld, den betooger, bewijzer of wat hij meer zij, een omhaal van nadere verklaringen, den volger van 't betoog of de bewijsvoering een woorden-zee van verveling besparen.

Een dier onmisbaren termen bij het critisch bewijs schijnt mij toe het woord „*techniek*" te zijn. — En de onmisbaarheid verder als axioma aangenomen, kan zich de betooger van den smaad van doctrinarisme gevoegelijk gevrijwaard achten, óók indien hij van dit begrip „techniek" geen nadere definitie geeft dan deze: de om-

vatting eener bekwaamheid zóó als die zich met de meest-mogelijke diverse middelen tot een activiteit heeft gecultiveerd. [1])

* * *

Aldus dan nu overgaande tot de techniek van Querido, zóo als die zich in „Levensgang" aan ons openbaart, verwijs ik, voor zoover het de principen betreft waardoor het gebrekkige in deze techniek gereedelijk is te verklaren, naar datgene, wat reeds in 't eerste deel dezer beschouwing door mij werd te berde gebracht. Immers — boven zeide ik het al met enkele woorden — de grond-bedenkingen door mij ten opzichte der conceptie geuit, blijven gelden óók waar het de keuze der middelen betreft, die tot de in-beeld-brenging dier conceptie hebben geleid.

Toch moet zich de criticus hier op eenigszins ander standpunt plaatsen, wil hij niet onbillijk worden jegens den te behandelen auteur. Bij de toetsing eener conceptie gaat het om de handhaving van een beginsel, toetst de beoordeelaar het uit het kunstwerk hem gebleken beginsel van den auteur aan dat wat hem persoonlijk als het eenig-waar beginsel voor oogen staat, — zoodra hij echter zijn aandacht bepaalt bij de techniek, is niet zijn eigen beginsel de toetssteen, doch dat van den auteur, immers datgene waaruit zich die techniek in de scheppingsdaad heeft omgezet. Van dit standpunt af beschouwd (wat, ik zeide het, het eenig billijke is tegenover den behandelden auteur) zal veel van wat de criticus in een techniek meent te moeten veroordeelen slechts in zóoverre recht op een nadere releveering hebben (te weten waar de fouten in conceptie reeds zijn aangetoond), als ze de deugdelijkheid der aanmerkingen die conceptie betreffende nu in de practijk met voorbeelden staaft.

Voor een ander deel zullen als *technische* fouten kunnen worden aangemerkt diegene, welke, getoetst van het principieele standpunt des auteurs, als fouten blijken.

Het is hier dus aan den criticus deze beide soorten goed uiteen te houden.

---

1) Het onredzame dezer definitie erken ik graag. Toch ben ik het niet eens met diegenen, die beweren: beter geen definitie dan een gebrekkige. — Mij komt het voor dat er heel wat minder misverstand in idiologische kwesties heerschen zou, indien men zich wat meer de poging tot het vinden van definities wilde getroosten.

De groote technisch-conceptioneele fout in „Levensgang” heb ik in mijn vorig artikel (*Arbeid,* 4e jaarg. afl. 4) trachten aan te toonen. Het is die der *copieering* inplaats van *typeering*. En zooals Querido in ruimeren zin zijn vizie copieert, zoo stalt hij in enger (technischen) zin al die middelen uit, welke door een goed schrijver ter oordeelkundige keuze worden bij de hand gehouden. Q. toont ons met „Levensgang” niet het geproportioneerde knnstwerk, doch de werkplaats van een kunstenaar. Blijft mij, voor ik tot de tweede soort van fouten overga, het geven van enkele bewijzen ter kenschetsing van het eerste soort. Het bewijs dus, in de eerste plaats, van Querido's *overlading*.

„Hij rekent ieder woord gewin”, of iets dergelijks heeft Coenen gezegd in zijn critiek over „Levensgang” in *De Kronick.*

Q., van zijn standpunt, moet ieder woord gewin rekenen, zoodra het in de copie past, zoodra het is een document.

Hein Hols staat 's nachts naar de lucht te zien. Q. schrijft (blz. 133 en 134 deel II): „Er kwam iets mist'rig-tintelends in 't zilverlicht dat dreef uit 't luchtbrok, en 't krottengewemel stond in vroom-stil, half dag-gedoof, scherp, toch zweverig-vaag, in verlicht gesluier gevangen, als omdampt in weefsel van electrisch waas dat kwijnde, soms heelemaal uitgedoofd door zware wolkaandrijving en maanbeduistering, verzinking van lichtkring, waarin nog natrilde het blauwig maanzilver dat wegsloop naar den nacht... Nou zag ie dichter aangluipen 't donkere wolkmonster, met overal dreigkoppen en *duistere armgezwellen,* àl zwarter, waar alleen rand-glanzerig maanlicht, geelwit, *als kaarsvlammen in spiegel teruggekaatst,* op schijnen ging, wegdringend in zwart-stoet de *waasketting* van chaotische eilandjes, de parelende zilverbank stil-drijvend in verlichte luchtstranden; en de maan, nog worstelend eerst in z'n zachten tooverglans met z'n mijmerblanken zilverstroom van licht, met z'n kring nu van bangnauw omsloten, *week-uitgespatte paarlmoeren kransen,* geel-zacht, met *crême-beving* midden in kleinere kringetjes, *ijler gedraai van electrische wemelingetjes en rozeachtig geadem,* nauwer omwolkt al zwarter en dieper...”

„... Langzaam zag hij nu lichtworsteling. In grillige breking en verduwing van 't gevaarte, juist midden in 't zwartste geduister, bruiste zilverschuim door, even vergeeld, met 'n opschittering erlangs van kronkeladertjes, diep zilver-blauw tusschen *zacht gedreig*, en

toen weggeslobberd in aansnellender gedrijf van losgeraakte wolkkopjes die, verhakt, donkerend met zilveren glanspuntjes, langer in zwart gedrang den maankop verborgen hielden. Maar nu begon 't in 'm te juichen. Na geduldig wachten op 't zwarte wolkgesluip, eindelijk weêr lichter verbreedden de randen en inkartelingen; dampte schuchter geel uit 'n zilveren mist òp, en zacht dreef de bleeke maanbol er achter uit, omkranst van een wijêren, week-paarlmoeren kring, waaruit enkele tinten weggespat waren, losjes rondom zwierven in nevelgeel. Snel trok de maanbol bij in blanke, blauw-ijle lichtdiepte, zilverend-vol, op z'n raampje, tusschen donker latjeskruis mijmerlicht golvend..."

Met opzet citeerde ik dit gansche brok, om niet onrechtvaardig te zijn tegenover den auteur. Doch nu vraag ik den ernstigen lezer: Is dit een zuivere maan-beschrijving, of hare parodie?

Men lette vooral op het door *mij* in deze passage gecursiveerde. Commentaar is verder eigenlijk overbodig. Querido hier practisch zijn copieer-theorie willende toepassen, wordt jammerlijk door die theorie overheerscht, en de eenige practische resultaten blijken wat lachwekkende stuiptrekkingen in de richting van het paskwillige. Waarlijk, de vijanden en bestrijders van de moderne litteratuur hebben aan een dergelijke passage een heerlijk houvast, en de critiek die zulk impressie-gebroddel zonder voorbehoud prijst handelt schromelijk lichtvaardig tegenover de Kunst. Ten slotte zij Querido de lezing, of — mocht hem dit niet geheel onbekend zijn — de aandachtige hèrlezing van Lessings „Laokoon" ter zeerste aanbevolen!

Er is nog een ander groot misbruik, waartoe dat principe van copieeren in plaats van typeeren aanleiding geeft. Oppervlakkig gezien iets van ondergeschikt belang, in werkelijkheid echter een quaestie wel waard hier ernstig gereleveerd te worden, vooral omdat Querido, die zich althans rekenschap van zijn doen en laten geeft, hier voorgangers en door zijn invloed waarschijnlijk nog veel meer navolgers hebben zal, die zich deze rekenschap niet geven.

Het misbruik is er een van typographischen aard. En wie nu zijn neus ophaalt en van „kleinigheden" praat, moge bedenken, dat er in de kunst geen kleinigheden zijn.

Dat, wat ik hier ga zeggen, zou ik luide willen uitroepen over gansch ons modern-litteraire Nederland; zou ik, zonder te willen beweren dat het niet reeds vaak eerder en beter gezegd is, met vette

letters in dit tijdschrift gedrukt willen zien. — Want geen boek bijna der laatste jaren, of deze typographische zonde grijnst er u uit aan. Ik doel hier op het doorgaand gebruik dat door vele schrijvers gemaakt wordt der schrijfwijzen: „z'n" voor „zijn", „'n" voor „een", „i'' of „ie" voor „hij", „'r" of „d'r" voor „haar" etc. etc.

Men wil vooral *natuurlijk* schrijven, schrijven zooals men spreekt, vooral geen boekentaal! En men ziet in zijn verblindheid over 't hoofd dat schrijven en spreken bij lange na niet hetzelfde is.

Want het is toch zoo duidelijk niet-waar, dat, wat wij in de slordigheid en de haast van de omgangs-taal vaak half inslikken, afbreken, of phonetisch-vervormen, *zoodra wij het geschreven voor ons zien* afgebroken of phonetisch vervormd, op ons IN 'T GEHEEL NIET DIEN INDRUK MAAKT WELKEN 'T GESPROKEN WOORD ONS GAF, omdat al, wat in de spreektaal op den achtergrond blijft, *in den geschreven zin zijn volle waarde terugkrijgt,* neen, méér dan zijn volle waarde, daar nu juist in 't oog vallen alle door de praktijk van het spreken gewettigde slordigheden, die dus een goed deel van des lezers aandacht op zich houden gevestigd.

En welk vreemd verschijnsel doet zich nu voor? Dat *die* woorden en zinsdeelen welke in het taal-verband van huis uit een ondergeschikte plaats bekleeden, zich thans naar voren dringen ten koste van die welke het accent hebben, zoodat zich nu overal het accent foutief hecht en om zoo te zeggen het relief van den zinklank binnenst buiten wordt gekeerd. — De zin wordt daardoor vergrofd, glijdt niet geleidelijk over zijn rededeelen, botst herhaaldelijk op tegen persoonlijk-voornaamwoorden en lidwoorden, die in 't zinsverband nuchter-brutaal doen. — Het zou koddig zijn als het niet zoo bedroevend was, na te gaan hoevele schrijvers voor deze waarheid, die zoo voor de hand ligt, systematisch de oogen sluiten. Een schrijver als Emants meent werkelijk in vollen ernst dat hij zich schitterend heeft schoongewasschen van 't verwijt, zijn aristocratische personen in „Inwijding" te hebben doen spreken van „heb-ie" voor „heb je" etc., als hij ons de verzekering gegeven heeft dat hij toch *heusch* in die kringen bedoelde personen aldus heeft hooren spreken. „Ik was laatst in gezelschap en hoorde een dame aan haar buurman vertellen: „En toen *lazze* we samen „Quo Vadis" Wat zeggen jullie me dáár van?!!" roept de heer Emants triomfantelijk uit, nu vast en zeker meenend het pleit gewonnen te hebben.

En toch, — nee meneer Emants, het spijt me, doch ik houd — zij het dan in alle bescheidenheid, gelijk mij, jongere, tegenover een kunstenaar als u, betaamt — vol: ge hebt het falikant mis. — Ik wil gaarne gelooven, dat die dame van „lazze" gesproken heeft; misschien heeft ze zelfs wel gezegd: „*toe* lazze we", met weglating der *n* van toen. En ik twijfel geen oogenblik, of zij zal tot de „upper ten thousand" behoord hebben. Doch indien u in „Inwijding" uw held Theodoor b.v. aldus liet spreken, dan zou ik onder 't lezen bij mijzelf de volgende overwegingen hebben gemaakt: — Dat jongmensch, die Theo, moet òf onnoozel zijn, een van die stumpers die na hun meerderjarigheid nog kwijlen en kromspreken, òf hij moet in een baloorige stemming verkeeren. In dit geval had „lazze" b.v. in een passage als de hier volgende kunnen gebruikt zijn: — Theo komt thuis, na een scène met Tonia; is uit zijn humeur; vindt in de huiskamer Anna bezig haar moeder en zuster uit Quo Vadis voor te lezen. Bokkig loopt hij naar zijn eigen kamer, smijt met stoelen, vloekt op Tonia, op zijn huisgenooten, en bromt met het oog op deze laatsten: „Jawel daar zaten ze beneeë om de tafel en keken 'm aan met van-de-prins-geen-kwaadwetende gezichten, als bestond er geen Tonia en geen ruzie op de wereld. Hij, hij liep zich zelven op te eten van kwaadheid en ergernis, en daar-binnen, in die duffe kamer, onder de lamp, daar lazze ze god-beter-'t Quo Vadis!..."

Ik hoop dat men mij verstaan zal. In dezen zin, deze periode is „lazze" volkomen op zijn plaats. Het drukt hier uit Theodoors *ergernis*. Zoo zou het eveneens uit kunnen drukken, in andere situaties: landerigheid, verveling, wreedheid, Schadenfreude etc. etc. etc. Doch men houde hierbij in 't oog, dat het den zin, de epizode *kleurt*, dat de gansche stemming van den zin dan ook om dat „lazze" draait; dat het er het zwaartepunt van is. Het heeft hier niet de fletse beteekenis die Emants er aan geeft, als hij het woord eenvoudig neêrschrijft, òmdat men in werkelijkheid... zoo spreekt. Want Theodoor op een diner tot zijn buurdame sprekend van: „toen lazze we", is voor den lezer alles méer dan de aristocratische, een doodgewoon feit op een doodgewone manier mededeelende Hagenaar, waar Emants hem voor wil doen doorgaan.

Ik heb hier vanzelf een stap vooruitgedaan. Want het zal nu duidelijk zijn, dat ik het gebruik van fonetisch-typographische hulpmiddelen als zoodanig in de geschreven periode geenszins geheel

ongeoorloofd acht. Het hangt slechts af van het gebruik dat men er van maakt. Zeker moeten deze hulpmiddelen aan den auteur zeer welkom zijn ter verkrijging of versterking van een zekere „atmosfeer”. Doch hij zij daarbij op zijn hoede niet door te veelvuldig gebruik, in zijn zucht om „natuurlijk” te zijn, zijn doel voorbij te streven, en door te dikwijls herhaalde aanwending van 't zelfde procédé, dit procédé te doen afslijten. [1])

Het spreekt van zelf dat ik den kunstenaar hier gradueel geen grenzen stellen wil. Doch een systematisch *negeeren* van alle grens leidt op een dwaalspoor. En het wordt werkelijk tijd dat onze litteraire critiek, inplaats van het stereotiepe mooi- en leelijk-vinden, het toetsen van eenig kunstwerk afhankelijk makend van in den regel zeer betwistbare, apodictische kunst-axioma's, waardoor vaak de kunstenaars geërgerd en de lezers gansch niet gebaat worden, zich wat meer gaat rekenschap geven van enkele toch zoozeer voor de hand liggende grond-waarheden, die het wezen raken der kunst.

Zou niet eens een ernstig-denkend en -willend criticus, die invloed heeft — als de heer van Nouhuys b.v. — in een onzer toongevende bladen over het hierboven door mij te berde gebrachte, waarmee hij het in hoofdzaak toch wel eens zal zijn, het zijne willen zeggen? Hij zou er kunst en critiek beiden een dienst mee doen.

* * *

Ik mag er mij nu van ontslagen achten, deze bezwaren meer direct in verband met het werk van Querido te herhalen. Mijn in een vorig opstel geuite bedenkingen tegen de „*doorvoering* [2]) van den technisch-idiomatischen factor” als „kostbaar middel tot volledige weërgeving der fijnste psychologische typiek” (Levensgang, inleiding IX) zijn hiermede tegelijk genoegzaam gemotiveerd.

[1]) Zoo werkt Joh. de Meester, jammer genoeg, in zijn roman „Geertje”, welke broksgewijze in de *Nieuwe Gids* verschijnt, mijns inziens naar een procédé dat hij zelf in dien eigensten roman versleten heeft. Niet alleen spreken de personen zóó angstvallig, men zou haast zeggen typographisch-juist naar het Rotterdamsch accent, maar wordt ook de spreektaal-methode toegepast waar de schrijver zelf aan 't woord is, dat de lezer er op den langen duur aan gewend raakt en 't geen indruk meer op hem maakt, en de schrijver zijn doel van nu eens typisch-Rotterdamsch te zijn, ver is voorbij gehold.

[2]) Ik cursiveer.

Ik kan dus overgaan tot het tweede soort der door mij aangemerkte fouten, nl. die, welke aan de principen des schrijvers getoets, nochtans als fouten moeten worden beschouwd. — Ik zou dan iets willen zeggen 1o. *over de vizie-weêrgave,* 2o. *over de taal.*

De vizie-weêrgave van „Levensgang" is op ontelbare plaatsen, naar mijne meening, valsch. De heer Coenen, in zijn bespreking in *De Kroniek*, noemt Querido's *vizie* valsch, welke bewering hij echter niet, afleidend, uit de *conceptie* van het boek, doch uit de *techniek* bewijst. Dit nu kan nooit een bewijs zijn, daar de vizie eens kunstenaars in de conceptie van het werk rezulteert en slechts zeer indirect in de techniek. En als ik het waag de critiek van den heer Coenen oppervlakkig te noemen, dan is het omdat deze recensent zich van genoemde waarheid geen rekenschap gegeven heeft.

Als Querido ergens spreekt van „slop-geduister", dan vindt de heer C. hierin een reden den schr. een onzuivere vizie te verwijten, niet bedenkend hoe het even-goed en veel-waarschijnlijker een onmacht bij de weêrgave zijner ('t zij dan zuivere of onzuivere) vizie zijn kan, of beter gezegd, *een niet-gevoelen van de kracht der woorden,* welke Q. hier dit frequentatief (of iteratief) (?) gebruiken doet. Het is uiterst moeilijk hier tot een juist inzicht omtrent den oorsprong der fout te geraken, doch zoolang een schrijver op andere plaatsen in zijn boek herhaaldelijk bewijzen geeft door een zeer heldere vizie te zijn geleid (ik noem hier onder anderen de plastiek van Eva's interieur) is het van een criticus een daad van op zijn minst genomen twijfelachtige edelmoedigheid jegens dien schrijver, terstond tot de ergste der twee zich voordoende mooglijkheden te besluiten. Liever dus neem ik aan dat Q. de kracht der woorden niet kent, wat nog door enkele andere voorbeelden moge worden gestaafd.

In het door mij geciteerde stuk der maanbeschrijving spreekt de auteur ergens van „*gedraai* van elektrische *wemelingetjes*". Dit is onzuiver gezegd. In het werkwoord *draaien* is, in de tegenstelling met *wemelen,* iets stroefs, iets van bewegen in min of meer, door een constante spil gelijkmatig-afgepaste beschrijvingsbaan, terwijl in wemelen iets vaag-zwevends ligt, iets van bewegen buiten alle banen om, in grillige ongewisheid. Een samenstelling dezer beide werkwoorden zóó als Q. geeft, is dus een onding en de plastiek zijner vizie hier geheel valsch.

Het gebruik van frequentativa dáar, waar slechts een substanti-

vische infinitief of het gewone zelfstandignaamwoord op zijn plaats ware geweest, komt bij dezen schrijver herhaaldelijk voor en verknoeit voor den lezer jammerlijk den gewenschten indruk.

Ik noem hier slechts enkele der vele gevallen, zonder verderen commentaar:

blz.	4 (II)	18e	regel	van	boven	:	gedring.
„	62	10e	„	„	„	:	zilvergevlek.
„	82	14e	„	„	„	:	luchtgedreig.
„	84	17e	„	„	„	:	dichtgeknoop, etc. etc.

Geheel uit den toon ten slotte en om van te rillen doet áan in de teêre en werkelijk goede, schoon overladen beschrijving op blz. 61 van de bloemen in Eva's kamer, de mededeeling der „licht *inzuipende*" kelken. Brrr!

Het is een onbetwistbare verdienste van de richting van '80, dat ze in onze letteren teruggebracht heeft de waardeering van het *woord*, niet alleen in de uitgebreidere beteekenis een geheele kunst-uiting omvattende, doch ook en voornamelijk in die van het simpele enkele *woord* in zijn meest primitieve aanduiding.

Doch even zeker als wij, jongeren, met dankbaarheid te aanvaarden hebben, wat door onze onmiddellijke voorgangers als pioniers, vooral als wegbereiders te midden van de aanvankelijk stuggen onwil van het publiek, is gewrocht, even zeker hebben wij niet blind te zijn voor een gevaar, dat, uit deze eigenste pogingen ter vernieuwing en verrijking van de taal ontsproten, in onze jongste letteren hier en daar reeds tot de bedenkelijkste resultaten heeft geleid. Woordvernieuwing heeft hier toch veelal gevoerd tot woord-verbroddeling, en taal-verrijking tot een manierisme en gezochtheid, welke, juist omdat ze door een steeds volmaaktere techniek dikwijls zoo moeilijk de grens die ze van waarheid en zuiverheid scheidt laten onderkennen, met scherpte en strengheid moeten worden aan de kaak gesteld.

De moderne critiek der laatste jaren heeft dit reeds veel te lang overgelaten aan de enkele conservatieven, die, ofschoon in deze vaak niet ten onrechte op „de nieuweren" verbitterd, toch meestal niet de personen zijn om hier de gegrondheid hunner grieven te bewijzen, omdat zij, in hun ingeroest conservatisme, als modellen van stijl en taal in de meeste gevallen niet dan datgene verkiezen of vermogen aan te prijzen, wat door een jonger geslacht reeds a priori

('t zij dan terecht of ten onrechte) als „verouderd" of „rhethorisch" of „conventioneel" is verworpen. [1]).

Nu is het weer waar dat men ook hier den kunstenaar niet aan banden leggen mag. Het vormen van ongewone samenstellingen ter verkrijging van een bepaald effect, het scheppen zelfs van gansch nieuwe woorden, is zijn onvervreemdbaar recht. De tijd zal uitwijzen wat van dit nieuwe levensvatbaarheid bezit. En tot zoolang heeft, meen ik, geen mensch het recht b.v. van Hulzen hard te vallen, omdat hij in zijn bundel „Zwervers" ergens (Psychische Momenten) sprekend over 't licht van een café-lamp, dit licht beschrijft als „gelle lampeschater."

Doch men mag redelijkerwijs eischen, voor zoover het woordverbindingen en samenstellingen betreft, dat deze gevormd worden volgens de regelen, dat is volgens den *aard* van onze Nederlandsche taal. En hier strekt zich voor de hedendaagsche kritiek een onderzoekingsterrein, dat ze maar al te veel braak laat liggen.

Het zou mij in dit opstel te ver voeren, indien ik over al de zonden wilde uitweiden die Querido tegenover ons geliefde Hollandsch begaat en die mij herhaaldelijk denken deden aan het rijmpje:

„Want de taal, die goede slons
„Laat zich wringen als een spons."

Het is eenvoudig ongelooflijk hoeveel monstruositeiten in woord- en zinvorming uit 's heeren Querido's brein zijn ontsproten. Nog daargelaten dat zijn boek van de ergerlijkste Germanismen wemelt [2]) en de schr. b.v. zonder blikken of blozen (evenals de heer Scharten) geneigd zou zijn zijn held „minzaam*st*" te laten danken voor „rein*st*" geluk, — maar op iedere bladzij krioelt het van on-Nederlandsche

---

[1]) Een gunstige uitzondering maakt hier o. a. J. van den Ouden, die, bij zijn scherp hekelen van de wanstaltige taal-capriolen van vele onzer jongeren (men zie b. v. in de „Litterarische Interludien" zijn opstellen over Mej. Antink en Ary Prins) niettemin een waardeering toont voor 't werk der modernen, die mij alleszins de lectuur zijner critieken als aangenaam en leerrijk voor schrijvers en leeken doet aanbevelen.

[2]) Het is een vloek van onzen tijd van stoom en electriciteit, die het verkeer met het buitenland steeds vergemakkelijken, dat wij geen van allen meer een zuiver Hollandsch spreken. Maar dit mag toch geen reden zijn in koelen bloede onze taal nog méér te verhanselen dan ze dit reeds is en te spreken van „tochtjes *maken* en zelfs *meêmaken*, inplaats van dito *doen*; van vergaderingen *opheffen* inplaats van *sluiten*, *op* een verzoek niet *ingaan* inplaats vau aan een verzoek geen *gehoor geven* etc. etc.

woord-vormen, waarvan ik er hier slechts enkelen als bewijs-materiaal kan aanvoeren. Ik pik dus slechts hier en daar wat uit. Op blz. 118 (regel 10 van onderen) van het tweede deel schrijft Q. over een *regen-fijnen* Januaridag. Nu kan dit in goed Hollandsch niet anders beteekenen dan een Januari-dag zoo fijn als regen!! Ra-ra wat is dat??

Op blz. 121 (II) (15e regel van boven) spreekt Q. over het *stik-doorwolkt-gestoom* van bootpijpen. Deze samenstelling kan ik niet thuisbrengen en lijkt mij bare nonsens. Wat is dat „stik" voor vorm? Dit is er door den auteur blijkbaar zoo maar voorgeplakt, uit louter onmacht van in fatsoenlijk Hollandsch zijn gedachten weêr te geven. Het schrijven wordt wel kinderwerk op zoo'n manier!

Op blz. 121 (regel 7 van beneden) gebruikt Q. *lei* in de beteekenis van *lag*, niet wetend dat het de samentrekking van *legde* is. 4 Regels lager heeft hij een vorm *schaduw-doezelde*. Op blz. 138 (regel 10 van beneden) worden ons log-lijven van schepen vertoond. Het liefst hadde ik vermoed dat dit een fout van den zetter was en hier loglij*n*en bedoeld zijn, in den zin dus van lijnen behoorende tot de log[1]) van een schip, ofschoon ik betwijfel dat deze lijnen liggen uitgeworpen, wanneer het schip niet in gang is. Deze gissing wordt mij echter geheel onmooglijk gemaakt door Querido's situatie-beschrijving, waar n.l. van „kolenbootjes" gesproken wordt die als „reuzenratten" om de „loglijven" „zwabberen". Ik moet dus wel aannemen, dat met de „loglijven": *logge lijven* (van schepen) bedoeld worden; maar dan vraag ik u te letten op zoo'n willekeurige verminking van onze taal! Morgen tracteert ons de schrijver dan zeker op „bleekvrouwen" (zoo spreken de Indianen bij Aimard!) en „ziekkinderen".

Op dezelfde bladzij, regel 8 van boven *„kant-klonten"* ijsbrokken, waar waarschijnlijk meê bedoeld wordt, dat de ijsbrokken aan den kant samenklontten.

Op dezelfde bladzij, vijf regels hooger, maakt Q een substantief *hemelkaats*, waar een gewoon mensch *hemel-kaatsing* zeggen zou.

Op blz. 157 (regel 14 van boven) gaan Hein en Eva *stapjes-kraakzacht* door de paden van 't Vondelpark.

De auteur heeft hier blijkbaar willen zeggen, dat ze met kleine stapjes zacht gingen over de krakende schelpen en heeft nu maar de drie begrippen genomen, waarom zich de drie gesubordineerde

[1]) Met „log" (scheepsterm) wordt aangeduid een plat driehoekig met lood bezwaard plankje, waardoor de snelheid van een schip wordt bepaald.

gedachten concentreeren, en deze, ver-woord, als kraaltjes aan een snoer geregen.

Wat een misdadig taalverkrachten nietwaar, en welk een potsierlijk-droevige machteloosheid!

* * *

Ten slotte nog een enkele opmerking. Men heeft er dat gedeelte der critiek, welker oordeel over „Levensgang" ongunstig luidde, van verschillende zijden een verwijt van gemaakt, dat zij in dat oordeel te „litterair" was, te zeer heeft vastgehouden aan zekere litteraire kunst-principen, daarbij uit het oog verliezend de groot-menschelijke zijde van het boek, de pracht van den rooden gil, waarmede het in 't vlammend paroxisme van een helschen haat, een vlijmenden hoon, een teêr-schreiend medelijden voor wie jaren lang getrapt zijn, opgevreten door 't meêdoogenloos-kil egoïsme der kapitalistische maatschappij, die maatschappij doorstriemt, als met een zweepslag van bitterheid en verachting. De Heer Jos. Loopuit schreef o. a. in dien geest in de *Kroniek. Mij* ook persoonlijk heeft men van verschillende zijden dit verwijt doen verstaan door mij, na verschijnen van het 1e deel van mijn opstel in *De Arbeid*, artikelen toe te zenden vol geestdriftige bewondering voor den schrijver van „Levensgang" en zijn boek, vol verguizing van de „duffe bourgeois-literatoren-bent", die voor de zooveelste maal weêr eens getoond had geen groot, hoog-moreel werk te kunnen waardeeren en, in één woord, de ziel te bezitten van een kruidenier!

Ofschoon ik het geenszins hier voor *die* critiek wensch op te nemen, welke zich met 'n viezig neus-ophalen en een verzuchting over de „verregaande bandeloosheid in de tegenwoordige litteratuur" van Querido's boek meent te mogen afkeeren, alleen omdat er toestanden in beschreven worden, die niet voor de huiskamer geschikt zijn, zoo vervallen, dunkt mij, die enthousiaste bewonderaars in een ander uiterste, door n. l. hun bewondering niet uitsluitend te vestigen op den man die de Dáád van dit boek heeft volbracht, doch op het boek-zelf, aldus als een nooit-volprezen kunstwerk uitroepend dat, wat bij kalmere beschouwing toch niet meer blijkt dan het wanschapen resultaat van een nog in geenen deele geëquilibreerd kunst-vermogen.

In deze dagen van lauwheid en laksheid, van verregaande onver-

schilligheid voor en zelfs cynischen spot ten opzichte van wat van Deyssel „de Idée" noemt, „waarvoor hij gaarne sterven zou"; deze tijden van overheerschend materialisme, waarin de geest met moeite aan den druk der stof ontkruipt, en niet anders dan langs de loensche, ongezonde kronkelwegjes van „humanistische" en „communistische" richtingen zich ten leven te heffen vermag; waarin 't bewustzijn van *vaderlandsliefde* bij 't opkomend geslacht misdadig wordt gedood en vervangen door 't gansch heterogene gevoel van *menschenliefde,* — in deze tijden ben ik, heusch, een der eersten, om een *daad* als die van Querido, die de *Idee* weêr hoogheft, warm, geestdriftig toe te juichen, ook al sta ik lijnrecht tegenover de levens-principen van dezen schrijver. Doch men zij hier voorzichtig. Querido heeft blijkens zijn Inleiding zijn boek niet uitsluitend als *kreet*, doch wel degelijk ook als litteratuur bedoeld, wat o.a. blijken mag uit een dergelijke uitlating: „. . . Maar nergens geef ik uiterlijke potretten . . . *wijl* [1]) ik het geen kunst acht . . ." (Inleiding XX). Dit *wijl* is hier zeker veelzeggend genoeg. En dan mogen die enthousiasten bedenken, dat wie zich zóó nadrukkelijk als kaatser in de litteraire kaatsbaan stelt, naar alle recht en billijkheid ook den litterair-critischen bal kan verwachten.

GERARD VAN ECKEREN.

NASCHRIFT.

Mij rest nog een onnauwkeurigheid in mijn opstel „over de conceptie" van „Levensgang" te herstellen. Ik meende daar nl. (Arbeid, 4e jaargang, bl. 160 en 161) de stelling van Q.: „er is geen reiner moraal... dan waarheid" te moeten aanvullen tot: „er is geen reiner moraal... dan *de synthese der* Waarheid", over het hoofd ziende, dat Querido op een andere plaats van zijn Inleiding (XII) deze nadere omschrijving zelf zeer nadrukkelijk als zijn hoofdopgave prononceert, waar hij toch schrijft: „Hoofdzaak was mij in dit werk te geven een zuivere en diepe *synthese der werkelijkheid* [1])..." Er blijft mij nu niets anders over dan vraagteekens te plaatsen achter dit „zuiver" en „diep" en het integendeel te bejammeren dat Q. zich van het begrip *synthese* in dit verband, slechts een zoo oppervlakkige rekenschap gegeven heeft, als dit uit zijn werk is gebleken.

VAN ECKEREN.

---

[1]) Ik cursiveer. v. E.

Twee Schetsen

DOOR

G. H. P. Jr.

I.

Voor mijn Moeder.

u in de rust van zijne kleine kamer, rustiger nog lijkend door de drukte van 't tafel-opruimen van beneè, stond Jan te overdenken wat hij van avond alzoo doen moest. Zure avond altijd Vrijdags: Algebra, Rekenen, Geschiedenis en Duitsch. Ja, vooruit, dadelijk beginnen, anders kwam-ie weêr niet klaar.

Kalm haalde hij uit een kastje rechts van hem een zwart wasdoeken tasch, liet zich loom op 'n stoel vóór 't tafeltje zakken en begon in de boeken, die hij uit de tasch haalde, te bladeren.

Wacht, om kwart vóór zeven zou-ie beginnen; nou nog vijf minuten zitten. Wat gek, dat hij altijd zoo'n vies gevoel om zijne mond had na den eten, net zoo'n idee of je lippen glommen van het vet. Laat 'k me maar even wasschen. Wel ja, als ik nou om zeven uur begin, dan kan ik nog werken tot 11, da's vier uur. God, vier uur, da's één uur voor ieder vak. Dat gaat best.

En vast besloten trok hij z'n jas en vest uit, gooide ze op 'n stoel vóór 't raam, keerde zich om naar de waschtafel, die tusschen het met gordijnen omhangen bed en 't raam stond.

De witte handdoek, die om de waschkom hoekte, trok Jan er

af, nam hem in zijne linkerhand en schonk in den kom 't water, dat vroolijk opspatte en rijzend de blauw-gebloemde bak half-vulde. 'n Beetje bang voor de koû duwde hij even z'n neus tegen 't water en toen opeens, als gaf iemand hem 'n stomp op zijn hoofd, plonsde er zijn gezicht in. Koud-rood met de afdruiping van waterdruppels langs heel zijn gezicht, zocht hij, met zijne oogen knippend, aan welken kant 't zeepbakje stond, opende het en wreef zijne wangen met de zeep in.

Al wasschend had hij 't zeven uur hooren slaan en 'n beetje boos op zich zelf, dat hij nu nog niet begonnen was, haastte hij zich verder met wasschen en haren-kammen daarna.

Hè dat was klaar. Nu hadt je zoo'n prettig schoon gevoel over je gezicht, handen, 'n idee van je netjes gekamd te hebben op je hoofd. Alleen dat strakke om je mond was vervelend. — Hij vertrok 'em wat. — 't Was zoo'n pijnlijk, stekend gevoel. Enfin, dat ging straks wel over. Nu maar werken. Waarmêe zou-ie nou beginnen? Met Duitsch? Ja, met Duitsch, dat ging altijd vlug.

Kalm gebogen over z'n schrift maakte hij de thema's. Het vlotte wel.

Z'n gedachten had hij goed weten te concentreeren bij de zinnetjes en toen hij na 'n drie kwartier werkens z'n schrift dicht flapte, stond-ie zelf verbaasd, dat 't al bij achten was. God, wat ging die tijd vlug om als je zat te werken. En als moest hij zijne gedachten loswinden, keek hij rond in de kamer.

Gezellig kamertje toch. Ik heb 't wel leuk behangen. Rechts bij de deur 'n schilderstukje van z'n zuster, 'n sneeuwgezichtje; op de deur zelf, onder roode drapperiën 'n plaat van Mucha; de spiegel ook omhangen met kleurige sarongs; daaronder z'n leerboekenkastje; voor hem, tegen den muur, z'n boekenrekje, en er om heen fotografiën, teekeningen, die z'n vrienden gemaakt hadden, en allerlei andere prulletjes.

Naast het boekenrekje de lamp, in kromming uit den muur komend en in bleek-gele waaiervlam ontvouwd; dan links van Jan de kast, 'n bruinhouten kleerenkast. En aan het tafeltje, dat onder 't boekenrekje, tusschen de kasten instond, zat hij stil alles langs te kijken. Hij streelde al de voorwerpen met zijne oogen, 'n genoegelijke trek om z'n mond, — iets zelfvoldaans.

Kom, nou weer werken, spoorde hij zichzelf aan. Typisch toch,

dat ik dat altijd doe, mezelf aanporren. Ja, laat ik dan ook beginnen en er niet over denken of 't typisch is. Vooruit nou maar.

Maar nu met iets looms begon hij. De Geschiedenis zou-ie wel morgenochtend leeren, nu Rekenen en Algebra. 't Was toch al half-negen. Ik moet me wel haasten. God ja, ik krijg het nooit klaar. Die lamme wiskunde ook. Wat 'n uitvinding. Eerst maar Rekenen.

Met groote haast begon-ie te werken, met haast van iemand, die bang is het toch niet klaar te krijgen. En in 't zoeken naar 'n som, in 't 'em overlezen en probeeren, verwenschte hij de kapitalen van dien Meneer. Waarvoor diende 't toch en dan, dat geloop van die lui langs 'n zelfden weg, uit 'n zelfde plaats, op verschillende tijden. Waarom gingen ze niet samen? dat was wel zoo gezellig en ik had er dan ook geen last van. Maar dat scheen toch bepaald niet te kunnen.

Kom nou, probeeren....

Dat eerste kapitaal..., maar hij kende de som niet; dan maar de volgende. Die wist hij bijna zeker, dat-ie kende.

Zoo'n som van 'n bak of 'n tuin snapte hij wel.

En hij maakte de som, stel je voor, hij 'n som gemaakt zonder hulp en zoekend of er nog zoo'n soort instond, vond hij er een. Ook die maakte hij. Dat gaf goeie moed.

Opeens hoorde hij op de trap gestommel. Hij luisterde: de stap van z'n zuster. Ze kwam 't portaaltje door z'n kamer in.

'n Koude luchtstroom kwam uit de flauw-verlichte gang. Hij zag 't gas in 'n klein blauw-geel vlammetje oppunten, de licht-schrampen tegen de deur van z'n zusters slaapkamer. Alles even maar, want gauw sloot ze de deur.

— Wat ben jij ijverig vanavond, we dachten dat je uit was."

— Wel nee, dat weet je toch wel. Vrijdags heb ik 't altijd druk."

— Nou of je Vrijdags nooit uitgaat, zeg!" zei ze, hem lachend aankijkend.

— Dan ga ik bij 'n vriend van me werken, maar ga nou weg en laat me met rust."

— Wees maar zoo nijdig niet. Je bent zeker aan wiskunde, wil ik je soms helpen?"

— Nee ik kan 't best, je hoeft je niet ongerust te maken."

— Best als je niet wil — Weê-je thee?"

— Ach nee."

— Werk prettig" riep ze lief-hoonend en sloot de deur.

Hij hoorde haar de trap afgaan.

Stomme vent, waarom me nou niet laten helpen. Nou ja, maar dat hatelijke van der ook: Werk prettig! Zoû-ie der nog roepen? Neen als ze weêr wat zeì. Niet doen, zelf probeeren. Ze had altijd zoo'n methode om iets heel lief te vragen, waar je toch 'n hatelijkheid uit hoorde. Dat was beroerd. 'k Woû veel liever dat ze 't ineens ronduit zei, dan kon je iets terug zeggen, maar nu.

Als je iets zei kon ze kalm antwoorden: God wat maak jij je dik, ik vraag je toch of ik je helpen zal? Je trok altijd aan 't kortste end. Misschien kwam ze straks nog wel terug om te vragen. Dat deed ze wel 'es. Maar ik heb er gesnauwd. Ach onzin, zelf maken, anders kom je der niet. En onrustig begon hij, niet bij z'n werk, steeds luisterend of z'n zuster niet de trap opkwam. Haar zelf halen woû-ie niet.

Ik heb immers gezegd, da 'k 't wèl kon?

De eene gaat om half acht weg... God ik snap er niets van!

Wat 'n onzin, wat gaf 't nou of ie z'n zuster haalde, anders moest hij mórgen weêr blijven. Neen toch niet roepen. Ik heb 't wel 'es gedaan, dan zeì ze zoo iets van: „Zie je wel jongetje, dat je me toch noodig hebt?" da's zoo hatelijk. Snapte ze dan niet, dat 't zuur was daaraan herinnerd te worden. Natuurlijk dat-ie dan nijdig werd. Ze zoû zelf ook woest worden, als ik er sarde; kon ik er maar sarren.

Ach werken!...

Nou, die eene gaat om half acht weg...

Teekenen dat doet Meneer ook.

En hij trok op 't bijna volgekrabbeld papier 'n lijn, die den weg voorstelde, zette er de letters bij, de namen, tijden van vertrek, snelheden en probeerde weêr, maar 't lukte niet. Hoe laat zou 't wel zijn? Hij keek op z'n horloge: Kwart over tienen. Hij had de klok benejen toch niet hooren slaan. Zou z'n horloge wel gelijk zijn? Even kijken in pa's slaapkamer op de wekker.

Hij stond op, maakte z'n kamerdeur open, kwam in de kille flauw-verlichte gang, liep er op z'n teenen door, waarom wist-ie zelf niet, ging de slaapkamer van z'n ouwers in, waar 't donker was. De gordijnen voor de deuren, die op 'n platje opensloegen, waren door 'n koord in donkere rondingen neêrgeplooid. Het flauwe licht dat

naar binnen-viel, deed de kasten en eenige voorwerpen op de schoorsteen glimmeren; in de kapspiegel, die tegen 't licht voor de deur stond, zag hij zich-zelf flauw weerkaatst, — 'n sombere figuur.

Door de kamer-stilte haastte in regelmatige, heftige tikken, 't wekkerklokje zijn loop voort.

Jan liep naar den schoorsteen-mantel, stak 'n lucifer aan, die knetterend, geel-brandend òpvlamde, 'n onrustig licht, dat hij voor 't klokje hield en toen zag hij, dat 't bij half-elf was.

Dan was zijn horloge tòch gelijk. Hij blies 't licht uit, gooide 't stokje op den grond, waar hij de vonkjes uittrapte, ging weêr voorzichtigjes de kamer uit, de gang door, alles op z'n teenen, héél stil, als had hij iets kwaads gedaan.

Hij moest zich haasten.

Bij half elf... en nog drie sommen en zes algebra-vraagstukken. De sommen zal ik zien over te schrijven van iemand, zoo tusschen de lesuren in; de Geschiedenis kan ik wel tusschen twaalleven en twee leeren, maar die Algebra...

't Tweede uur had-ie Algebra, die moèst-ie afhebben.

Moe in z'n hoofd, klam in z'n handen, warm over z'n heele lijf, 'n droog-dorstig gevoel in zijn keel, begon hij te werken.

't Ging niet, geen één vergelijking kende hij. Hij zat half te huilen, zich-zelf haastend, maar 't gaf niets. Hoe meer hij zich haastte hoe minder hij wist. Alles was-ie vergeten, de eenvoudigste dingen.

Hoe was 't ook weêr? ($a + ab + b^2$.) Hoeveel is dat nou? Dan maar opzoeken. Waar is m'n opschrijfboekje, daar heb ik alles in opgeschreven.

Eindelijk vond hij 't.

Met tranen in z'n oogen, die hij had trachten te bedwingen, keek hij naar de letters.

't Ging nou toch niet.

Morgen-ochtend zou-ie wel om half zeven opstaan, dan kon z'n vader hem helpen.

Hij nam 'n stuk papier, schreef er met groote, dikke, ronde letters op:

Maak mij morgenochtend s. v. p. om half zeven wakker;

trok 'n punaise uit 'n plaat van de muur, prikte 't briefje op den buitenkant van z'n deur en ging zich uitkleeden.

Onder 't kleêren-uitgooien begon hij opeens héél angstig te

kijken, te huilen; groote, blanke tranen hechtten zich aan z'n lange wimpers, liepen traag langs z'n gezicht. Z'n mond vertrok leelijk in 't grienen en hij riep en klaagde: „Ik kan 't niet, ik kan 't niet."

Toen draaide hij de lamp uit, stond opeens in 't donker en kroop onder de dekens.

Klagelijk huilde hij door, gesmoorde snikken, z'n kussen onder z'n wang langzaam-aan nat weekend, en eindelijk, vermoeid van 't zenuwachtig zoeken en weenen, is hij in 'n onrustigen slaap gevallen, waaruit hij telkens wakker schrok, naar zijn horloge greep, dat op 't beddetafeltje lag, om te zien, of 't nog geen half zeven was....

II.

Alleen in zijne kleine kamer, waar 't weifelend nachtlichtje, bleek-geel, geel-rood, schimmen langs de wanden liet dansen, lag kleine Wim in bed.

Van beneden klonken flauw stemmen-van-visite; Wim kende ze allemaal: dat was de lach van Tante, die stem van Oome Jan.

Door zijn van den stijgenden alcohol rood, warm hoofd met het pijnigend gedruk, warden zijne gedachten.

't Was toch wel vervelend, klein te zijn... Nou moest-ie weêr naar bed en de andere zaten beneden gezellig te praten...

Luisterend hoorde hij niets.

Zouen ze nu wat gaan spelen, dan zijn ze altijd zoo stil... Je voelt je toch niks op je gemak zóó, als alles stil is... Dat vreeselijk drukkende gevoel op je hoofd, dat gesuis in je ooren... Wat was die Oome toch grappig... Hé zoo op z'n knie rijjen was toch wèl leuk, al was je al bijna ellef... en dan die champagne was óók lekker, maar je werdt er zoo warm van en je hoofd werd na 'n tijdje zwaar, net of er lood in zat...

Lachten ze daar niet?... Ja!... Hoera, lang zal ze leven in de gloria-aa... O, nou drinken ze weêr champagne, net as vanmiddag aan tafel... Toch wel prettig zoo'n heele dag thuis en niks doen als taartjes eten en limonade drinken.. maar morgen moest-ie wêer naar school en werk maken... Daar zongen ze wêer... Wat had-ie morgen ook?... Hè, wat was 't toch warm... Nou maar wat op-

zitten, zóó, en 't zweet van je voorhoofd vegen... Hè was dat zweeten, z'n heele hemd was nat... Vervelend dat lachen beneden, dat je wel kon hooren, maar niet wist waarom 't was en die schaduwen op 't behang. Brandde dat lichtje altijd zoo lam?... Wat 'n stilte opeens, je hoorde niets dan 't knetteren van 't nachtlicht, dat op de kast stond. — Al luisterend had hij zijne adem ingehouden — Zoo was-ie afgekoeld, nou maar slapen, anders kon-ie morgen wêer niet opstaan... 't Was net of-ie daar iets hoorde in de kamerhoek bij 't raam... Even kijken?... O nee, nee, als 't eens 'n man was...

Woelend, met zijn hoofd naar den muur, lag Wim. Hij dorst niet te kijken en wilde ook niet luisteren. Zijne vingers had hij in zijne ooren gestopt.

Ach, wat 'n onzin, 't kon immers niks wezen!... Wat kan 't nou zijn?...

Toen hij met zijne handen de weggewoelde dekens optrok hoorde hij 't wêer, duidelijker nu: geluid van 't afstrijken van 'n lucifer en toen nog eens en nog eens. Angstig trok hij de dekens over zich heen, gillend, schreeuwend, dat gedempt òpklonk als de stem van 'n dief in 'n gevangenis-cel.

Zouwe ze 't gehoord hebben beneden? — Hij dorst zijn hoofd niet meer boven de dekens te houden; zijne ooren deden pijn van 't stijf toestoppen met zijne vingertoppen. Zijn hart voel-hoorde hij hoog òpbonsen met dof geklok als 't schenken uit 'n flesch.

Nog maar es gillen, hard gillen, maar door zijne tranen heen klonk zijne stem heesch, vermoeid... Zou-ie nog even luisteren of ze kwamen? En als-ie dan wêer 't geluid hoorde van 't afstrijken van 'n lucifer en in 't opwaaiende licht 't gezicht van 'n man, donkere oogen, zwart haar en wilde baard, met in zijne bloederige hand dreigend opgeheven 'n wit-schitterende dolk zag?...

Nog banger door zijn fantasie-beeld stokte 't gillen in zijne keel tot benauwde doffe kreunstooten, die smartelijk òpklonken uit de wit-wollige dekenmassa.

Wim kon ook niet meer huilen. Zijne oogen kneep hij toe, maar aldoor, aldoor kwam de man nader, valsch-lachend met 't wegtrekken van zijne lippen, waardoor Wim de wit-blinkende tanden zag en steeds angstiger inéén kroop voor de flitsende dolk, die moordlustig opgeheven was. Opeens, toen de man langzaam aan, als wilde hij hem in één stoot dooden, de dolk naar Wims lichaam bracht, sprong

hij gillend 't bed uit, gooide de deur open, rende de gang door, de trappen af, naar de hel-lichte kamer, waar de menschen kalm om groene tafeltjes opschrokken, de heeren meest lachend om het grappige van 'n kleinen jongen in nachtgoed tusschen al die menschen, de dames met meêlij-gezichten, de zusters kwaad mompelend, dat er ook altijd zoo iets met Wim moest gebeuren als er menschen waren.

In de armen van zijne moeder vertelde hij al huilend wat hij gezien had — dat huilen verluchtte hem, en bang was hij ook niet meer. Wim werd zelfs niet verlegen nu iedereen zoo naar hem keek en luisterde. Vader ging alles onderzoeken en dan zoû Moesje bij hem aan 't bed blijven, was dat goed?

En troostrijk droogde moeder zijne tranen af, liet hem nog wat water drinken, dat hij met groote slokken verzwolg, zijne tanden klikkerend tegen het glas.

— Heb-je wat gevonden?"

— Nee er was niks!

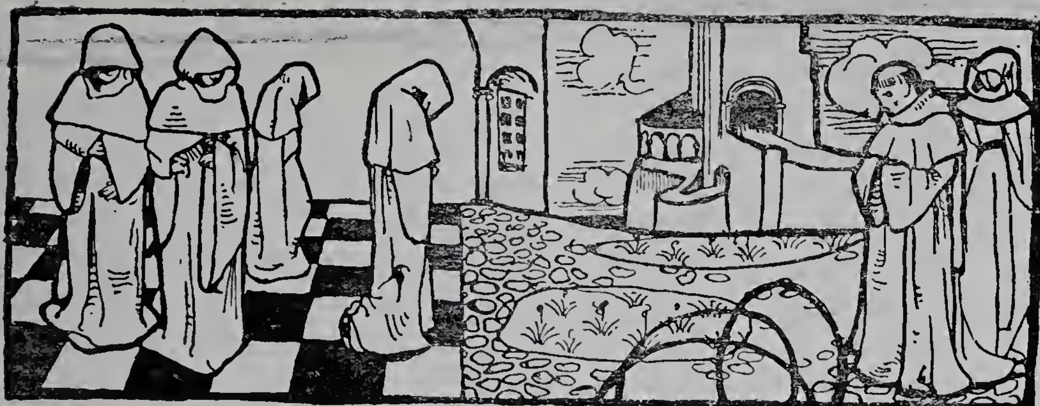
— Ook geen luciferstokjes?" vroeg 'n grappige zuster.

Vader gaf 'n wenk, dat ze der mond moest houden.

Gedragen — dat was in lang niet gebeurd — ging Wim naar boven.

De gaslamp werd opgestoken en 't bed nog-eens lekker opgemaakt, Wim er-in gestopt en zóó met Moesje voor 't bed op 'n stoel is hij ingeslapen...

De Aftocht der Veertig.

e waard van *„Zum gemütlichen Peter”* zoog zoetjes en en bedenkelijk rookwolkjes uit zijne Hollandsche pijp en snoof genietend de kille waterlucht, die over de Schelde leuterend in de stad woei. Op de luwe windekens dreef een lekker geuren van pas ontbottend groen en de lentemorgen drong opgewekt in de menschen. Hoog boven de grauwe gevels lag de lucht open, één blauw oneindig veld gelijk.

Een wijle nog keek hij naar dat streepken lucht tusschen de daken — precies een blauw lint gespannen boven de straat — luisterde naar de vervaarlijke bedrijvigheid der haven, knikte vriendelijk tot een meisje uit *„Det Norske Flage”*, gerust, zonder ergernis. In gemoedelijke luiheid tegen de deurpost leunend, krulden zijne vingeren den grijzen baard, of trommelden leutig op den waardigen burgemeestersbuik.

Aan de overzijde was een schoenpoetser, Janneken Krapzogt, na zich uit louter gewoonte degelijk te hebben zat gezopen, onbezorgd ingedut. Een paar straathonden snuffelden kwansuis rond, om dan geniepig en onnoozel den achterpoot op te heffen. Het straalken biggelde hen van de broek en vloeide tot een plasje op het voetpad.

In het rustig straattooneeltje, waar alles de vrede van den morgen ademde, blikten dan plots drie guitige diensterkens achter den rug van den waard. De weelderige, blonde Miss Flora, Liesje, eene koren-

gele Duitsche, en Tilda, een zenuwachtig zwartje, lachten als vroolijke stoornis in dat stil gemijmer. Hoe ongepast hem ook hunne aanwezigheid toescheen, die zoo moedwillig zijn onnaspeurbaar genot der stilte kwam verbreken, toch hij deed grappig mede aan hun joelen, stopte een nieuwe pijp en dacht verteederd hoe de flinke meiden nering wisten te verzekeren, *„Zum gemütlichen Peter"*, vooral nu de zaken zoo slabakten, menig mededinger zijne deuren kon sluiten. Hij bleef de gemoedelijke waard, inschikkelijk voor klanten en diensterkens, hulpvaardig en voorzichtig, raadgever en zakenwaarnemer der buurt, de welgemutste kastelein wiens zaken immer bloeiden.

Op dat oogenblik naderde, verhit en opgewonden, met veel beweging twistend, drie vrouwmenschen, de schrik der harpijen uit de buurt: 'Trees-uit-'t-gangske, Mie-de-Mut en Trien-de-Snoepster. Van aan den hoek wenkten zij den waard, en Mie-de-Mut schreeuwde met grove mannenstem:

— Awel Toon! weet gij het al van den Belgenland!... Onze venten hebben van hunnen neus gemaakt, en zij hebben de gasten in de ketens gelegd!...

Behoedzaam klopte zij de asch uit zijne pijp, duwde met den wijsvinger den tabak dichter aan, deed een paar trekken, smakte met de lippen, streelde zijn baard, en onverstoorbaar kalm hen aanblikkend nu zij rond hem geschaard stonden, vroeg hij doodbedaard, als iemand die passend zijn woorden wikt:

— Wat is er gebeurd, wijfkens, vertel het eens aan Toon: maar niet allen gelijk... een voor een, anders kan Toon niet volgen.... het brandt er immers niet.... waarom zoo lastig.... 'n mensch mag het zich niet zoo aantrekken.... dat is slecht voor de zenuwen....

Hij herbegon te paffen als een berustend Mahomedaan temidden van zijnen harem in opschudding, en Mie-de-Mut, bij voorbaat verlicht door zijn kalmte, verhaalde wat zoo vroeg in den morgen beroering bracht, en de diensterkens hoorde belangstellend toe.

Bijzonderheden wist zij niet te vertellen, er waren Antwerpsche maatjes aangehouden te New-York, die, ter wille van de profijtjes, gesmokkeld hadden, wat tabak en andere geneugte. Bij het vertrek van den Belgenland ontbraken er aldus een paar stokers en de overigen, veertig in getal, weigerden te werken ingeval hunne achterblijvende makkers niet vervangen werden. Toen, na vruchteloos onderhandelen, werden de muitende stokers en trimmers in de stuurkajuit

opgesloten, en eene nieuwe Amerikaansche bemanning aangeworven.

— 'k Verwed mijn kop, onderbrak Toon, dat de Rosse Wijvenslager daar weer voor iets tusschen zit, overal waar dien kerel kans ziet om op te hitsen en te vechten is hij er bij met zijn bijltje!...

— Ja, meende Trien-de-Snoepster, en wat nu gezongen zei de koster en de kerk stond in brand, nu gaan zij zeker voor een maand of drie achter slot.... zij zullen nog aardige smoeltjes trekken!...

— Och, dat mansvolk kind lief... wij kennen dat, wijsgeerde teemend en hoofdschuddend Trees-uit-'t gankske, aan hunne arme sloor van vrouw, en hunne schaapkens van kinderen denken zij niet... dat moet altijd erg zijn, hunne goesting doen, in plaats van den kop in den schoot te leggen, bazen blijven bazen, en wij sukkelaars mogen kontent zijn ons broodje te verdienen...

— Zie menschen, schoot Mie-de-Mut weer nijdig bij, dat kan ik nu niet uitstaan, dat gij uw eigen bloed zoo'n ongelijk kunt geven... Wat kennen wij nu toch van zeevaart, praatjes zijn geen oorden, en wij arme donders hebben niet veel in de pap te brokken, met geld koopt men de boter, en dan heeft men altijd gelijk....

Wijl zij zich zoo mochten vermeien in eene wonderbare en leuke bespiegeling van dit eenige voorval, won de opschudding de straten en stegen van het nog ingedommelde Schipperskwartier. Wijven met dwaze, ontdane gezichten en ongekamde haren, ongewasschen kinders met blij-nieuwsgierige oogen, lanterfantende bootjesroeiers, werkelooze dokkers, matroosjes aan wal, venusdierkens buiten bediening, loopers van onreine gasthofjes, waterklerken en loodsen, vischleursters en groentenverkoopsters, policieagenten op de straathoeken, schoenpoetsers, wafel- en oesterventers, allen liepen met luid rumoer, zij bespraken de laconische mededeeling van den Waterschout, luisterden in eene herberg of op den openbaren weg naar éen die-'t-allemaalwist, drentelden besluiteloos wat verder voorbij Charmantje, bijgenaamd kooke Papegaai, die tusschen zijne taterende en krijschende scheldvogels gezeten, de ongewone beweging volgde.

Charmantje was de algemeene lieveling van jong en oud. Bij de eersten, inschikkelijk voor 't geplaag, bij de ouden, mild als een papegaaienkoning, die houdt van eene malsche pint en een hartversterkend borrelken. Charmantje was hedenmorgen droefgeestig en ontstemd. De vorige avond had zij zich netjes bedronken in "*The flags of all nations*", verdrietig om een paar jonge, witte papegaaien

met fiere, gele kuiven, zoo plots gestorven, daarbij een mislukt koopje met een Amerikaan. Lusteloos had hij gepoogd zijne kwetterende en rumoerige kostgangers-republiek te zuiveren en te voorzien van eten en drinken, zonder belangstelling om het gedoe daarbuiten, waar het volk door de vensters lag te kijken naar de menigte, die, uit sloppen en gangen, van uit huizen en kwartieren met fel rumoer en armgezwaai zich in groepjes schaarden.

— Ja, Coco, Charmantje heeft een stuksken in zijnen kraag gehad . . . 't ziet er properkens uit, nu is hij ziekskens . . . brave Coco . . . Krokkrok voor 't manneken . . . brave Coco . . . Koppeken krauwen Coco . . . Papegaai gezoete lief! . . . Tarataplan! . . . Tarataplan! . . . Smeerlap! . . . Braaf Cocoken! . . . Wijs manneken! Het baasken heeft pijn in 't haar, mijn ventje! . . .

Verlegen bleef hij kijken naar zijne op- en afklimmende vogels met hunne grijppooten en hunne haakbekken, die levendig tripwaggelden door hun eng huis, snoeperig hun met-koffie-doorweekt-brood proefden of hun maïs, of nog, zonder achterdocht, in de veeren weggedoken, rustig voortsluimerden. Er waren er met donker-groene vlerken en lichte borsten, met afwisseling van geel en blauw rond de oogjes, en roode kapjes boven den bek. Anderen in witten pluimdos zaten statig te kijken, fier op hunne teer-oranje kuif, terwijl de grijzen met roode slagpennen droefgeestig bekten en pluisden in hunne donzige veeren, lonkend, met ronde, beweeglijke oogjes, naar tamme witte muizen en traag kruipende en vretende schildpadden, met dofgeel en zwart geschubte hoornkast. Daartusschen in kleine kooien, piepten en frazelden allerlei slag van klein gevogelte in rijke afwisseling van kleurigen pluimendos.

Intusschen stroomden van alle kanten nieuwsgierigen en belangstellenden toe. Van uit de Kommekensstraat, de Vingerling en de Schipperstraten, de Zakstraat en den Leguit, van de Brouwersvliet en van over de bruggen aan de dokken, van uit het St. Andrieskwartier kwam men toegesneld, en zonder blijkbaar te weten waarheen, bleef men wachten in de Mannekensstraat, onder doelloos gegebabbel kijkend naar de menschen in de vensters, de rookende matrozen aan de deurposten, de aamborstige en logge kruidenierster van op den hoek, en de rijke uitstalling van Charmantje.

Toon en zijn zachtzinnig drietal kwamen ook keuvelend opwandelen, en riepen vriendelijk op Charmantje aan dezes beluik.

Alzoo werd Kooke Papegaai onderbroken in zijnen wijsgeerigen alleenspraak tot zijn pluimvee.

— Braaf cocoke . . . Wijs manneken . . . Charmantje zal eens rap wat eten geven . . .

— Wel Charmantje, wat denkt gij zooal over de „affaire" . . . 't is wat te zeggen in de wereld! . . .

— Wat ik er van zeg, schreeuwde Charmantje plots nijdig en overluid, wat ik er van zeg, dat gij allemaal gestolen kunt worden... gestolen verstaat gij . . . 't zijn allemaal luiszakken op de wereld... luierikken, ja dat zijt ge . . . ziet dat daar nu eens staan... wascht uwe kinders . . . kook uwen pot . . . en laat treffelijke menschen...

Hij wond zich op, tierde en vloekte, terwijl zijne papegaaien krijschten en scholden... „Smeerlap!"... „Braaf Cocoke!" „Lorretje!"..

— Maak u weg, mijn deur uit, knarstande Kooke Papegaai, die 't volk plagend zag opdringen, inbeukend op de voorsten, stap na stap dichter tot zijn kostelijk gevogelte, aandringend tegen 't vensterglas, waar de witte, tamme muizen en steenratten met roode kringoogjes prettig aan verspreide graankorrels neuzelden.

Thans won eene wreede eensgezindheid de toeschouwers en drentelaars, zij sarden Kooke Papegaai, riepen vroolijk „zatlap!" en „braaf Cocoke!" jokten en schuifelden „Awoert voor Charmantje, en maakten treiterige gebaren. Een hoop doellooze kwajongens hotsten door de opeengepakte menigte, knepen de meiden in de beenen, rukten de haarspelden los, zoodat de kapsels dwaas losvielen op de ruggen. Boven 't gezang en gefluit weerklonk leuk den luiden pret der knapen, of een zenuwachtigen schaterlach der geprikkelde deernen.

Midden der straat stond eene kleine rosse meid, de handen onder den voorschot, te mijmeren en grinnikte om de menschen die zoo guitig deden. Telkens als het haar te sterk werd trok zij de slodderkousen op, en haar puntige tong likte over de bovenlip terwijl zij fel met den neus snoof. Een slagersjongen hield bij haar stil en vroeg haar ingenomen naar het gebeurde, dat de menschen zoo grappig samendrong.

De rosse keek minachtend naar haren onwetende gezel, die met zijn te grooten, witten boezelaar, de korf in de heup, vraagoogend opzag.

— Vraagschotels, spotte zij, vraagschotels en groote menschen weten het wel! Dan keerde zij hem den rug toe, en begon vadsig in den neus te peuteren.

Versteld stond de slagersgezel een oogenblik besluiteloos, haalde dan de schouders op, zocht een geschikt slotwoord en vond er geen. Met verachting stak hij de tong uit en spuwde daarbij, om dan weer fluitend voort te drentelen. Wat verder verjoeg hij eene grijze kat, die, met hoogen rug, blazend wegstoof om zich te verschuilen in een keldergat. In een gelukkige ingeving begon hij dan te huilen, toen hij een paar agenten bemerkte, die de samenscholing naderden:

„Pakkemannen! Pakkemannen!" stapte lustig en tevreden voort, zingend van:

Mieken houd u vast
Aan de takken van den boomen!
Mieken houd u vast
Aan de takken van den mast!

Schoorvoetend dropen de kijkers af. Toone grinnikend om Charmantje, die vloekte als een kwaadwillige duivel, de meiden zeurend om het breekspel der politie, de loensche kapoenen op zoek naar nieuwe stoornis en andere gekheid. De lorrige wijven, in looze praatzucht, omringden de drie leidsters Trees-uit-'t-gangske, Mie-de-Mut en Trien-de-snoepster.

Maar de nieuwsgierige belangstelling van het kwartier bleef als eene zonderlinge kwelling over de voorbijgangers. Gestoord stonden de agenten te luisteren naar het opgewonden en ongebonden gewauwel der gebuurte, of blikten onaardig naar de zwervende groepjes, die fluisterden en keuvelden als in listige samenzwering.

Terwijl het vrouwvolk en enkele trouwe indringers redekavelend bij Piet Seef binnentrokken, om daar, al drinkend eene pint Leuvensch bier of een borrelken Franschen, het geval verder te bespreken en maatregelen te nemen, door dezen bijzonderen toestand vereischt, terwijl zij kletsten in de herberg „*Het Trappeken op*", kwam Charmantje stilaan tot rust, ietwat kalmer, nu hij weer vrij bewegen kon en schelden:

— Ja, kinderen, 't is wat te zeggen, den dag van heden is een mensch zelf niet meester in zijn eigen huis . . . koppeken krauwen, Lorretje! . . . braaf baasken! . . . Charmantje gaat er eentje pakken om zijnen schrik af te drinken, — die mottige apenteuten!

Toone, na het opstootje, stond weer gelukzalig, als welwillend toeschouwer aan zijne deur, en blies grillige rookdwarrelingen uit zijne goudsche pijp. Van tijd tot tijd riep hij eene bemerking tot de

meisjes, die zingend hunnen dagtaak deden, de glazen spoelden, den grond vaagden of giechelden onder elkaars geplaag. Boven op het dak van "*The old half way house*" zat een vent, werkend aan de vernieuwing der telefoondraden, die er trilden als gouden touwtjes aan den standaard. Klein scheen de man op de vaagroode pannen, klein tegen den hoogen, blauwen horizont der lucht.

Toen Toone vermoeid was van zoo te staan, haalde hij zijnen krant, een morgenblad „*De Vroegpost*", deed zich een stoel brengen door Flora, ontstak een nieuwe pijp, plaatste voorzichtig den bril op den neus, en begon langzaam en wijs te lezen.

Rond den middag werd zijn aandacht getrokken door een nieuwe drukte van heen en weer gaan der wijven, die meestal met paren, beladen met pakken, naar de stad gingen. Toegeeflijk glimlachend blikte hij hen na, begrijpend wat er gebeurde. Juist kwam Mie-de-Mut voorbij met hare twee gezellinnen, uitgedost in hun Zondagspak; in schreeuwerigen opschik van zwarten zijde, de haren gekapt en gekroezeld, in den breeden, rooden halsdoek schitterde de gouden borstspeld en uurwerkketting, en in hunne ooren kwispelden de oorbellen als groote, dwaze goudkevers. Kwanswijs en vroolijk riep hij hen van verre en jokkend:

— Allemaal naar Matantje zeker... zie Mie-de-Mut maar sleuren... en komen de venten tehuis, dan krijgt men stokhaver... Leve de Berg van Barmhartigheid!...

— Ouwe sloeber, kreet Trien-de-Snoepster, bemoei u liever met uw eigen zaken... die zijn niet properkens, vriend!... ouwe dagdief, laat liever uw meisjes met rust... 't is toch maar een lastpostje, zoo'n versleten bok te dienen... wel ja, wij gaan nu naar „Matantje", en 't avond zult gij verschieten!

— Ah kind, Trien-de-Snoepster is gestoord... kunt gij niet verdragen dat de zon nog in mijn water schijnt... wees gerust, Toone kan begrijpen, dat het Zondag en Kermis in de week is...

Wijl de drieëenigheid preutsch de rokken wuivend voortstapte, herhaalde hij telkens en tergend:

— Armoe sta bij, mijn vent zit achter slot in de Begijnenstraat!

Dan begon hij te mijmeren en in zijne verbeelding zag hij hen haastig en schaamteloos het pandhuis betreden om tegen klinkende schijven hun plunje, hunne juweelen en de meest misbare bezittingen te verruilen. In den Berg van Barmhartigheid, bij Matantje,

stapelde zich hunne schamele weelde op. Bekend met de gebruiken zag hij hen geduldig wachten op de uitgesleten bank van het vieze lokaal, met zijne stoffige, groene bureelmuren, in de stilte enkel gestoord door het hoesten en fluisteren van aanborstige beambten. Moeders en grootmoeders, tal van geslachten hadden hier toevlucht gevonden in tijdperken van ellende, en de reuk der misere hing hier in den atmosfeer, in dit natuurlijk aanhangsel van hun zorgeloos leven. Een voor, een na begaven zij zich naar de toonbank, glurend naar de tastende handen van den schatter, naar zijne wikkende balans, wantrouwend kijkend naar zijne grijpvingeren en naar de begeerige, waterachtige oogen van den ouden man, de woekeraar. Bij zijn uitspraak bleven zij gedwee en instemmend, volgden loerend den knecht die hunne have wegnam, bespieden den lusteloozen klerk die het pandbriefje in een groot register, het grootboek van het erkend gebrek, inschreef, om ten laatste het geld te overtellen dat de kassier hen voorschoof. Het zilver rinkelde in zijne handen, uit de brandkast op de marmeren toog aan het getralied winket en het genadegeld hen zoo met weifelende hand toegeschoven werd zorgvuldig bij het opgerold pandbriefje in den zak geborgen.

Slonzend vertrokken zij, de deur krijschte achter hen dicht, en eenmaal de poort uit in het licht der leege straat, hertastten zij de nieuwe species die het leven gingen veraangenamen. Onnadenkend, zonder weerzin voor de toekomst, droomden zij van al de vreugd die zij zich verschaffen gingen.

— Bah! 't is eene misere, besloot Toone, maar zij hebben ook maar een leven... en er van profiteeren is misschien nog het slimste!... Wie weet hoe het er vanavond stuiven zal, en nu de tijden zoo slecht zijn, de huishuur en de belastingen stukken van menschen vragen, brengt het in elk geval nering in 't Schipperskwartier!... 'k Ben benieuwd om die veertig rakkers van den „Belgenland" te zien aankomen... 't zal er stuiven!... en hij nam zijn stoel weg om te gaan middagmalen.

* * *

Eene plagende voorjaarszon, die de menschen bedwelmde door haar licht dat langs de gevels in de straat viel, en hen onweerstaanbaar buiten lokte, bescheen 's namiddags de schilderachtige bedrijvigheid der opgewonden afwachting.

Charmantje zat ingedut aan zijne deur, droomend van wonderlijke

negerlanden en bonte papegaaien. Toone, eeuwig rookend, stond te luisteren naar eene vrouwenstem, die ergens zong van:

Ik zal het nooit vergeten
  Al werd ik honderd jaar . . .
Dat op den dag van mijn trouwen
  Ik werd man en weduwnaar! . . .

Soms fietste in dolle vaart een man voorbij naast den traag voortrollenden natiewagen, die kraakte onder de overlading van kisten en vaten. In de verte, tegen een plein, sjouwden buildragers zakken suiker. Glurend stonden er bengels rond, gereed om op het gunstig oogenblik te snoepen. Honden en kinders drentelden rond of wentelden zich lui over de straatsteenen, hunne naaktheid gekoesterd door de zon. De meisjes, in groepjes, speelden koopvrouw, hielden school of sprongen in de koord op de maat van oolijke liedjes:

  Toerken rap, rap, rap!
Zie ze vliegen, zie ze vliegen!
  Toerken rap, rap, rap!
Zie ze vliegen van den trap!

De jongens hielden boerenkrijg met lange, houten latten, een blies wanhopig den aanval op eene gedeukte klaroen toen de ruiterij der vijanden, dwaas hollend op bezemstelen, de paarden, tegen hen inreed. Een bultje liep alleen te dwalen langsheen de huizen, met slimme oogjes opmerkend, terwijl hij onbeholpen de uithangborden trachtte te spellen. De diensterkens en venusdierkens in roode en blauwe jurkjes, de haren gekruld en hoog opgekapt met blinkende kammen, sommigen onbehendig gepoederd, keken verstrooid de voorbijgangers na, die verdiept in hunne bezigheden niet opblikten. Matrozen, op den grond neergezakt, volgden belangstellend de nijverige handen der meiden, die zachtjes een voosken neurden bij het haakwerk. Eene dikke herbergierster zat een roman te lezen, soms wreef zij met haar zakdoek in de oogen, rood omrand door 't genot der gestorte tranen. Een getaande zuiderling sneed een scheepje uit een ruwe houtklomp, onder aandachtig toezicht van maten, kinderen en vrouwen. Een ander stemde zijn harmonica, pijpte droef en blij wat losse klanken, waarop een jonge vlasbaard poogde te dansen, de rookkronkelde sigaret tusschen de lippen.

In beluiken en gangen, in stegen en sloppen voelde men de vreugd van dit eerste zonnefeest. Een meisken, joelend en fier om eenen vroegtijdigen meikever, porde eentonig het beest tot vliegen aan:

Moldeneerken tel uw geld
En gaat dan nog eens vliegen!
Moldeneerken tel uw geld
En gaat dan nog eens vliegen!
Musschenpik! Vogelenschrik!
Adju! Adju mijnen moldeneer!

Op het verlevendigd facie der vrouwen bespeurde men ongeduld en verwachting. Men zag het aan onophoudend en tappelings gesprek, aan hunne zenuwachtige bewegingen, ja zelfs aan het talewalen der jongeren, die ook eene ernstige plooi van geheimzinnigheid behielden. Gebroddeld werd er door de breisters der grove sokken en kousen, de naald der naaisters bleef menigmaal stil, en de oogen peilden de lucht als om den avond te zoeken.

In den blauwen feestkoepel daarboven dreven enkel wat witkuivende wolkjes. Lang en laat bleef het gulden licht, en de hemel was als de open mond van een man, die aldoor lacht van louter plezier om de spottende fopperij der hunkerende ontevredenen.

In 't herbergje van Piet Seef was het hoofdkwartier van Mie-de-Mut, Trees-uit-'t Gangske en Trien-de-Snoepster.

Een levendig vertier deed den waard uit *Het Trappeken af* glansen van instemming met de grootsche plannen voor de avondgebeurtenis. De eene bode volgde de andere, die bevelen en maatregelen ging overmaken, heel het kwartier door, of nog nieuwe inlichtingen aanbrachten. Afgemonsterde Janmaten, met leuke dronkemanstronies, bezopen zich vroolijk en trakteerden mild de toevallige kennissen en vrienden van het oogenblik. Een broodventer toette op zijnen horen en riep zijne klanten, overschreeuwd door den gazettenvent, die zich heesch kreet: „Leest de verschrikkelijke moord in de Pieter Potstraat!"

Stilaan was het gevecht der jongens verlaten, zij leunden nu eenzaam aan de hoekjes, gulzig happend in dikke boterhammen, kijkend naar andere maten die dobbelden, kaartspeelden of gezellig op een keldermond geschaard, vertelsels ophaalden van heldhaftige gevechten en onwaarschijnlijke reizen, in geestdriftige bewondering

voor de laatste opvoering van het poppenstel uit den Poessennellen-kelder. Bedeesd kwamen ook meisjes naderbij, en het bultje, een verworpeling, bevreesd als een zondebok voor de nijdige parten der wreede gasten.

Onbewust nam Toone dat alledaagsch tafereel in zich op, den haast onmerkbaren overgang van den morgen naar den middag, van den namiddag naar den avond, een dag. Vruchteloos had hij gepoogd zijne goede vriendschapsbetrekkingen met Charmantje weer aan te knoopen, maar de verbolgen vent bleef onwrikbaar en sprakeloos om den toeloop van 's morgens voor zijne deur, en waarvan Toone de oorzaak, ja misschien wel de moedwillige aanstoker was geweest. Hij had zich weer teruggetrokken bij zijn krijschend pluimvee, zich uitstortend voor zijne papegaaien, fleemend den zijden pels zijner witte muizen.

– Die smeerlappen hé manneken! Wijs lorretje! Koppeken krauwen cocoken! Dat zal ik in hun ribben knoopen, mijn baasken, 'n deftig mensch willen voor den aap houden. . . .

Toone kon dat lange zwijgen niet langer uithouden en wendde zich tot een voorbijdrentelend matroosken, dat lusteloos toezag en verliefd naar de diensterkens keek:

— Hé waterduitschken! 't Is er niets mee, nietwaar! Schralen tijd hé jongen, als men zoo moet lanterfanten! Is de beurs plat? Van uw leelijk bakkes willen zij niet weten! Zij hebben gelijk de meiskens... Gij moet hen zoo niet bezien als om ze in de billen te bijten! Flora bestop uwe beenen. Het waterduitschken wordt er aardig van!

— Verdomd Schwein! knorde geërgerd den dompelaar, die zijne armoede als onmacht voelde drukken, en nijdig keek naar den grinikkende Toone, zijn schuldeischer, die onbeschaamd en rustig voortdampte.

De laatste stralen dwaalden nu grillig langs de vensterruiten en over het gedoe der straat. Vuile verslenste wijven boden hunne dutsige zuigelingen de vieze, blauw-dooraderde, slappe borsten, en Toone, na even de opdringende kuifwolken nagestaard te hebben, lonkte begeerig naar eene fleurige meid aan den overkant.

Voldaan zat deze, met ontknoopt jak, een volle, donzige boezem naakt. Speelziek spartelde de mollige kleine op haar schoot, gekoesterd en verzadigd wroetelde hij voetjes en buikje bloot. Het licht van den bloedig-gouden horizont twinkelde over het malsche

vleesch der lokkende borst met haren rozig-kriekende tepel, waarvan de melk afdroop.

„'k Wou twintig jaar jonger zijn", zuchtte Toone in grappig spijt, geprikkeld.

Thans viel de avond. Huiswaarts keerend werkvolk trok door de gebuurte, een bleef een oogenblik stil in 't midden der straat staan wateren, achter den rug van een politieagent, liep dan om zijne makkers in te halen. Traag en onregelmatig ketsten de hoefijzers der afgesloofde paarden over de kassei, gevoelloos voor de aanporrende toomslagen der op hun rug schommelende en vloekende voerlieden. De lantaarnopsteker stapte haastig voort, ingenomen met zijne taak, twijfelend, schouwend naar het volk in den avond, of naar het licht dat hier en daar in de herbergen begon te glanzen. De kaberdoeskens, de tingeltangels, de kwakhuizen en slaapsteden vulden zich met avondgasten die kwamen van de dokken; de matrozen herwonnen hunne vrije beweging van pleziermakers, die onbekommerd hunne duiten verteren in eene rijke uitspatting van gevulde bekers en beluste deernen.

De kleinen, binnen geroepen door de barsche en gebiedende stemmen der moeders, lagen in hunne bedden te slapen of te droomen van eene ongebonden vreugd na den schooltijd. Sommigen weenden in hun verzet, jaloersch op andere snuiters, die, ongestoord, laat in den geheimzinnigen avond mochten rondkuieren, verwaarloosd en vrij als straathonden, glurend naar de meiden, die de handen onder den voorschoot, de klanten stonden te wachten.

In het gezoem van vele geruchten, die van de haven afdwaalden, gedragen door den wind, zeurde en zong de nare feestelijkheid van orgel en piano, van harmonica, van kijvende of lachlustige stemmen. Charmantje frutselde in zijn winkeltje temidden zijner vogels die nu zwegen, gedoken in hunnen kleurigen dons onder het smokerige licht der lamp. Toone tapte ijverig „*Zum gemütlichen Peter*". Klinkend met joviale gasten, hield hij een waakzaam toezicht over de bediening van Flora, Liesje en Tilda. Nu en dan ging hij nieuwsgierig kijken in de straat om de verwachte gebeurtenissen te volgen, luisterende dan naar het beieren eener klok boven de stad. Genietend snoof hij gulzig de nachtlucht op, welke zoo koel en wonnig in het kwartier drong met den eigenaardigen reuk van 't water der Schelde, waarin den damp der gebakkraampjes en der zure bierlucht zich mengelde.

Alsdan begon het wonderlijke schouwspel. Van allen kant kwamen nu de deelnemers toegesneld in onrustige en luidruchtige beweging. Sommige bengels hadden de waakzaamheid der moeders weten te verschalken en liepen thans blootsvoets, walsten op de maat der orgel voor de danszaal „*De zwarte kat*'' of smeten met paardenmest naar het praatziek laveerend Janneken Krapzogt. Deze, van god-weet-waar gekomen, was voor de derde maal dronken en zedepreekte tegen het joelend klein gespuis, dat in koor zong:

En de koning van den Congo
En die heeft een zwart gezicht!
En die leurt met zwarte mannekens
Als het expositie is!...
En wij rijden naar den Congo, Congo,
Wij rijden naar den Congo,
Naar den Congo rijden wij!

Voor de deur van „*Het trappeken af*" pijpten en trommelden de gehuurde Duitsche speellieden. Een vent sloeg bij tusschenpoozen op de dof-bommelende trom, begeleid door het valsch alarm eener schuif-trompet. Jonge bootslieden en kwaadaardige deugnieten maakten een helsch gerucht van ketelmuziek, kletsend met blikken schelen en gedeukte potten, en zij floten daarbij op oorverscheurende manier. De looze meiden lachten zalig en vergenoegd, wipten dansend de rokken omhoog, de beenen een oogenblik uitdagend gestrekt, pinkten zij naar de jongens, die belabberde aardigheden riepen. Drollig op-geschikte wijven deden veel misbaar met armen en mond om orde te krijgen tusschen 't jong gepeupel, in reien den stoet te vormen die de veertig zou tegemoet trekken, om hen te verwelkomen.

Eindelijk werden de toortsen ontstoken, tien aan weerszijden. Helrood joegen de opkronkelende petroolwalmen der fakkels in de duisternis der straat, flikkerend en vlammend langs de gevels, soms wegbuigend onder den wind, verlichtend de glimmende tronies der stoetgasten met een ruwen glans van brandend karmijn. Fier lieten de uitgekozen dragers, kranige nietdeugen, hunne blikken weiden over de toeschouwende en misdeelde makkers, jaloersch om de eer en den voorkeur.

Piet Seef stond goedkeurend te knikken en Toone gromde op het ellendig stieltje van kastelein, dat hem belette den wegtrekkenden

stoet te volgen, die op dansmaat, reikhalzend en lustig naar de kaaien toog. Charmantje om niet langer getuige te moeten wezen van zoo'n schandaal, sloot zijn beluik. In de straat bleef enkel Janneken Krapzogt in driftigen alleenspraak.

— Er zijn geen kinderen meer!... Och Janneken, in uwen tijd gingen de kinderen op twintig jaar nog met de kiekens naar bed!... De wereld wordt slechter en slechter... Geloof mij of niet, maar lang zal het niet meer duren...

Dan klampte zij zich aan een eenzaam voorbijzwijmelend matroosken vast, redevoerde voort tot zijnen gedweeën gezel, hikte boersch en met lallende tong. Voor elke deur hielden zij stil om dwaas te lachen bij een onfatsoenlijk veesten.

Intusschen marcheerden als pauwen zoo fier de wijven der veertig met hunnen aanhang. Vooraan huppelden de blootsvoets stoeiende straatkapoenen, dan kwamen de speellieden, daarachter vrouwen, moeders, zusters, geliefden en boelinnen der stokers, vergezeld van de diensterkens buiten bediening, de bootjesroeiers, de matrozen en voorts al dat geheimzinnig volkje, wier bestaan een raadsel blijft. Zij waren omsloten door de fakkeldragers, die eene haag vormden rond de betoogers, en de meeloopende knapen weerden, die, onophoudend fluitend, tusschen de stoetgangers wilden dringen.

Men keelde uitzinnig, overschreeuwde de muziek der tingeltangels en in hun gezang versmolt het uitheemsch gejoel der zeelieden, die zich onmeetbaar te goed deden aan de dronken leute der opgewonden en steeds aangroeiende menigte. Want van alom kwamen er bij, steeds nieuwe zangers wisselden de vermoeiden af, en deze gluurden gelukzalig, met half geloken oogen, naar de likkende vuurtongen der toortsen en de wapperende, Brabantsche vlag. Zij wuifde triomfantelijk aan eenen langen staak, en werd getorscht door eenen struischen varensgezel, die vlak voor het uitvoerend komiteit opstapte, voor de leidsters Mie-de-Mut, Trees-uit-'t gangske en Trien-de-Snoepster.

Schuddebollend van verbazing en plezier verschenen de menschen op de drempels hunner woningen, keken naar de dreigend gesloten lucht en zeiden dan als spijtig:

— Als zij nu maar geen regenvlaag krijgen!...

Hier en daar, voor bekende kroegjes hield men stil om uit te rusten en eene verversching te gebruiken. De speellieden werden

ovaal getrakteerd, mochten uitblazen zooals zij verteederd dachten, en de fakkeldragers droogden hun zweet, twistten wat onder elkaar en proefden met volle teugen het smakelijk bier. De meeloopers bleven wachten, kijkend in de schemering van eenen openstaanden paardenstal, waar de beesten nu achteloos hinnikten aan de rinkelende ketting, genoegelijk trappelend bij het vreten in de kribbe, of log neerlagen in hun stroo.

— 't Riekt toch goed zoo'n stal, versprak er zich een bij 't deugdelijk snuiven en zijne oogen streelden de bruine flanken der paarden.

Opeens blies eene klaroen weer den oproep, de trommels roffelden en het gezang werd weer aangeheven door de dansende reien, die schommelend en gearmd verder gingen. De achterblijvers kwamen uit de naburige tapperijen gestormd, de lippen likkend met een lekkeren nasmaak van drank, ontstaken zij terloops hunne pijpen. Enkelen weifelden nog ongeduldig aan een gebakkraampje, vloekend tegen de talmende koopvrouw, die er zonder haast, hare klanten bediende.

Zoo, met menigvuldige halten, volgden zij al de straten van 't Schipperskwartier, en de menschen verkondigden het luid en gewichtig, als eene gebeurtenis van belang en met onvoorziene gevolgen dat zij de veertig gingen begroeten. Zoo'n muisje mocht wellicht een staartje hebben, meende men niet ten onrechte, want gekende voorvechters van 't gebuurte liepen te midden van het volkje, wier vreugde tot nijd kon wassen, groeien tot opstand in eenen weerbarstigen lust om de geknevelde kennissen uit de handen der wetdienaars te verlossen.

Duister bleef de lucht over de stad, die als afgescheiden lag van deze levendige buurt. Onwillekeurig, dank aan de talrijke verpoozingen, bij gewaardeerde kasteleins en waardinnen, sloop eenen gemeenschappelijken roes in hunne hoofden, bier en jeneverdampen, die zoo voordeelig eene koppige weerspannigheid aanmoedigen.

Acht uren werk!
Acht uren rust!
En dat de baas
ons klooten kust!
En leve d' algemeene werkstakinge!

zongen opgewonden knapenstemmen, maar andere liedekens, zorgeloos en zachtzinnig werden verkozen door de meerderheid.

Opeens verstomde het gezang in de nabijheid der haven. In de

verte hadden zij onder het miezerige licht der lantarens een naderende groep bemerkt, en na eene kortsstondige aarzeling, tierend, in onbeschrijfelijke verwarring, renden zij de veertig tegemoet. De vlagge wapperde niet meer en stond omgord van de muziekanten, die in goedige tegenstrijdigheid speelden van:

Waar en kan men beter zijn
Dan bij zijn beste vrienden!

De fakkeldragers, met nieuwsgierige oogen, bleven in angstige verwachting en zagen de veertig naderen.

Een onuitgesproken haat, eene klimmende woede en schampere kwaadaardigheid gierde althans in de koppen der menigte, toen zij hunne verwanten en vrienden zoo twee aan twee geboeid, neerslachtig, het hoofd naar den grond, omringd van politieagenten, zagen voortschrijden.

Nu omsloeg den brand der toortsen hunne ontdane, bleeke gezichten. Ongeschoren, vuil en gehavend, met ruige hoofden en schonkige lijven in morsige stokerplunjes schenen zij een bende boosdoeners en roovers, die om bloedige misdaden naar de gerechtplaats gevoerd werden. Mie-de-Mut kan zich niet langer bedwingen en verontwaardigd viel zij uit, de handen in de heupen.

— 't Is schandalig! Menschen binden gelijk varkens of zotten! Awoert voor die smeerlappen! Awoert!

Awoert! klonk het somber en strijdvaardig, en eene dreigende deining joeg hen vooruit op de agenten om de kerels te verlossen. De veertig wendden zich om met glinsterende oogen, en poogden te vergeefs bekenden te onderscheiden. Vruchteloos wrongen hunne machtelooze vuisten om de boeien te verbreken, belust op vrijheid en wraak. De agenten verbleekten zichtbaar onder hunne helmen en zochten onbewust de heften hunner sabels. In een verward gevloek trompetten nog steeds de speellieden en zongen enkele heesche stemmen

Ga weg! Ga weg! Wij zijn hier!
Wij zijn de mannen van het Schipperskwartier!

Kinderen werden onder de voeten getrapt en kreten tranerig, eene gekittelde meid schold haren aanvaller voor schoelie, en gebalde vuisten waren gestrekt boven 't gedrang in het wreede licht der petrooltoortsen, wat een moordlust deed glansen op de baldadige smoelen der vijanden. Beestig boos en dwaas klonk de strijdkreet

„Awoert!", nog aangevuurd door het ordewoord der policie dat van mond tot mond herhaald werd: „de revolvers!"

— In naam der wet achteruit! gebood de kommissaris, achteruit, zoo niet, pas op, wij schieten! ... en besloten omklemden de handen de moordtuigen. De oogen van den kommisaris staarden verbolgen van plichtgevoel en zelfbehoud, de tanden geklemd onder de zwarte snor in eene poging om bedaard te blijven.

— Awoert! Awoert voor die smeerlappen! herhaalde de opgewonden hoop tergend en uitdagend tot de schijnbaar-kalme agenten, die een bevel wachtend op de opstandelingen mikten.

„Leve d' algemeene werkstakinge!" zongen nu ook enkelen der veertig, met schorre stemmen de gasten aanmoedigend. Maar eene huivering voor den dood die uit de revolverloopen op hen loerde deed de voorsten aarzelen, welke tevergeefs, schoorvoetend en onmerkbaar poogden achteruit te dringen. Doch de menschenmuur gaf niet toe, de achterste rangen hielden stand, onbekommerd en onzeker van het gevaar, in een wil om hunne geknevelde makkers te verlossen.

Daar waggelde Janneken Krapzogt uit den hoop, nog steeds gearmd aan zijnen toevalligen maat, waarmee hij had omgedwaald in zachtaardige eensgezindheid, om eindelijk den stoet der jolige mannen en wijven van 't Schipperskwartier te vervoegen. Voor den kommissaris hielden zij stil, en Janneken, met verdwaasde tronie, vertrouwde den dienaar der wet zijn alwijsheid, al met eene lodderende tong hakkelend:

— Mijnheer de commissair .... wij zijn zoo maar allemaal menschen ondereen .... 't is maar voor ze lachen ...., weet gij .... laat gij die jongens loopen .... en wij zullen er eentje gaan pakken op den hoek in „De veertien billekens ...

De kommissaris duwde den bemiddelaar vrij onzacht achteruit, en Janneken Krapzogt en zijn maat rolden potsierlijk achterover in de straat al monpelend:

— Wat wordt de wereld slecht ... 'n mensch zoo behandelen! ...

Een nieuw gevoel liep door daar even nog dreigende menigte, het groot kind vond nieuw speelgoed, het gekke tusschenbedrijf had hen ontwapend, en zij lachten in groote blijdschap om Janneken en zijnen maat, die zich vruchteloos poogden op te richten. Daarbij eerbied voor de macht, een misprijzen voor de overwonnen veertig, eene betrachting om eene ongestoorde pleziertocht en langdurig drinkgelag, versloeg hen meteen.

De kommissaris had den omkeer oogenblikkelijk gevat, berekend op den veranderlijken gemoedstoestand der menigte, sprak hij hen gemoedelijk toe:

— Amuseer u kinderen!... Wij doen onzen plicht... Vooruit muziekanten! en hij gaf het sein aan zijne agenten om den weg te vervorderen.

De veertig marcheerden weer voort door de schemering der flauw verlichtte stad, de hoofden opnieuw gedwee gebogen, met den gang van misdadigers naar de strafplaats, op weg naar 't gevang als overwonnenen in aftocht.

Onder druk gepraat zagen zij hen wegtrekken in een donkere laan, terwijl Mie-de-Mut hare volgelingen voor lafaarden verweet. Een late vledermuis vloog met donkere schaduw, als verloren, rond de hoog opwalmende toorsen, en een drager begroette haar:

Vlieremuis, komt 't avond t' huis!
De kinderen zijn gewasschen!

Dan van uit den onmeedoogenden hemel, als genotbederver, begon het plots te hagelen. Hagelsteenen, als boonen zoo groot, stuikten neer op de verraste menschen, dansten en sisten in de uitspattende vlammen der fakkels als om den bloedigen weerschijn te verdooven. Eene algemeene vlucht ontstond. De vrouwen, bevreesd hun Zondagspak te bederven, sloegen den bovenrok kapsgewijs over het hoofd en zochten toevlucht in de veilige taveernen en kroegjes. De muzikanten speelden eenzaam, en haast verlaten togen zij, gevolgd van wat eigenzinnige knapen, wat doellooze en berooide matrozen, waartusschen Janneken krapzogt en zijn maat, onder de hagelbui door 't Schipperskwartier.

De toortsen werden gebluscht en in bewaring gebracht bij de waardin uit „*The flags of all nations*", en de nacht en de rust zonk over 't Schipperskwartier, daareven nog in volle, fleurige beweging.

In kroegjes en taveernen zongen of krakeelden de betoogers, verbroederend in het uitheemsch lied der zeelieden-aan-wal en bij het drinken van kralend bier. Door den eenigen nacht floot een trein, trok een onvermoeide speelman zijne harmonica, en de kaberdoeskens en herbergen lokten als betrouwbare lichtbakens der kusten, de alleenloopende nachtdrentelaars.

LODE BARKELMANS.

Verzen.

VAN

RICHARD DE CNEUDT.

I.

Het lied van de Deemstering.

Hoor, nu staan de huizen stil, zeer stil,
men hoort de stilte komen over de aarde . . .

Ik weet niet, wat het beduiden wil,
maar alles is zoo roerloos, zoo stil,
de menschen, die wandelen over de aarde,
de huizen, blank en koel in vlekkeloosheid,
lijk sneeuwwitte droomen van zuiverheid;
de boomen, die staan in roerloozen vrede,
wachtend de Liefde van den Lente-nacht,
en mijn eigen Smart, die vrome gebeden
van eenvoud en berusting fluisterend, plechtig wacht
naar vreugde-wijding van de heilge deemstering,
dalend met droomen, diep en zonderling,
en visionaire beelden en zeer vreemde woorden
over de dichters, wandelend in den avondschijn.

Nu trilt de stilte van mei-zoete akkoorden —
als klokken, die ver in den heiligen hemel klagen
en dichterziel naar blauwe hoogten dragen —
glijdend over de waatren, die daar zijn
als licht-klare zielen, in slaap geleid,

tot droomlooze rust van zwijgen gebracht,
door drukkende weemoed van eenzaamheid . . .
De waatren slapen roerloos en zacht,
en de zoete geluiden glijden nu stil
omhoog naar de witte huizen van steen,
die staan in den zwijgenden nacht om hen heen,
als reuzen, versteend in hun overmoed,
wie geen trilling van passie nog leven doet;
maar de witte huizen zijn streng en kil,
en de zoete geluiden glijden nu voort,
fluisterend aan mijn oor een heel vreemd woord,
dat tot een lied vergroeien wil,
en ik als openbaring van ongekende dingen
opvang in mijn ziel en trouw bewaar;
en stijgen naar de hooge boomen, statig en zwaar
in de roerloosheid van vele erinneringen
aan leed-bezwaarde, weemoedvoelle nachten;
heuglijk van weeën, die in bange klachten
diep van de menschen waren opgestegen naar
het breed-voelend hart van hun mei-zingend loover . . .

En de stille geluiden glijden bezielend over
de hooge, roerlooze boomen, statig en zwaar
in de obsessie van veel droeve erinneringen . . .

En al de weeën van de zwakke wereldlingen,
die slapen aan de ziel der groene boomen,
worden gewekt door de stille geluiden, en komen
in de heilige stilte van den Mei-avond, slepend zingen
en klagend fluisteren . . .

Hoor, nu ruischen de boomen plechtig,
in diep en lang, stil-rillend geluid,
sprekend een schoone, reine wijding
boven mijn hoofd, in den droom-avond, uit . . .

Muziek zingt door de sidderende boomen,
muziek van onbegrepen schoonheid, wiegend zacht

in weeken weemoed Mei-doorgeurde droomen,
en lang gefluister gaat, als eindelooze klacht
van menschenleed, van kroon tot kroon,
in weeke, lange golvingen, gracelijk schoon,
of kleine, haastige trillingjes, als gewiek
van duizenden vlinders in de avondmuziek...

II.

In de klas.

De ruime klas met breede vensters leit
in 't grijs vergaan van dezen droeven dag,
kalm en geluideloos; en de eenzaamheid,
die drukkend op de hooge huizen lag,

dringt in de klas, waar, met gehaat gezag,
de meester wandelt, die den tragen tijd,
verveling-zwaar, te dooden niet vermag,
en 't uur der scheiding koortsig-ziek verbeidt...

En kindren, bleek als stumperds op den dool,
maken hun taak, door stomme vrees beroerd,
trekkend aldoor een cijfer of een naam...

En uit de hooge huizen vóór de school,
grijnst hier en daar een valsch gezicht, dat loert
achter 't spionnetje van 't vensterraam...

III.

Mijn Dagen.

Ach, Schoonheid zoeken in dit mensch-bestaan,
Schoonheid, die liefde, vreugde en goedheid wijdt
tot één onsterfelijke Heerlijkheid;
en in dien strijd voor Schoonheid ondergaan, —

is zulke ontgoocheling, wee-brengend aan
't Gouden Geluk, bewaard voor later tijd,
mij in dit armlijk leven weggeleid?
Mijn dagen zijn een herfstende avondlaan,

waar naakte boomen onder grauwe lucht
in killen regen bang te schreien staan;
de winden razen, en in 't wild gerucht

zal laatste Vreugde-in-Schoonheid ondergaan;
en waar ik staar, om zooveel wee beducht,
ziet Leelijkheid mijn dwepend Leven aan...

IV.

Lied van Weemoed.

O de regen in die doode straten,
o die gaslantarens, droevig schijnend
over die eenzame en verlaten
menschen, in den nacht verdwijnend...

O de winden, strijkend langs de steenen
huizen in weemoedige geluiden...
O de klokken, die zoo stille weenen,
ach, zoo klaaglijk in den regen luiden...

O de ná-sleep van die blijde feesten,
vol zang, muziek en weeldestralende oogen...
De kleine menschen zijn vermomde beesten,
getooid met goud, met kant en zijde omtogen...

Nu konde ik schreien in oneindgen weemoed
ik, die gefeest heb in licht-rijke zalen;
nu konde ik knielen in den nacht, en deemoed
smart-vleuglend in mijn boezem voelen dalen,

en klein en nietig worden en gebeden
preevlen van eenvoud en berouw voor mijne zonden,
ik, die gefeest heb en feest-weelde aanbeden,
en zielloos vreugdgeluid uit valsche monden...

Waarom die weemoed na die feesten-weelde,
die smart zoo eindloos na die vreugd zoo heerlijk?
Zie, al wat ginds de ontwaakte zinnen streelde,
schijnt nu zoo valsch, zoo zondig, zoo oneerlijk...

Waart ge bij mij, zoo bang nu, zoo verlaten,
eerst in een gouden hemel, nu in een helle —
wat zou 'k u, in de regen-duistre straten,
met smartlijk woordgeluid mijn leed vertellen...

Kleinen.

I.

Kleinlevend mierenvolk dat nu, opzichtig
in Zondagskleêrtjes uitgedost, flaneert
door 't lentepark, schijndeftig promeneert,
hoonwekkend stijf en strak, als waart ge 't plichtig;

En, wijl ge speurt tersluiks of nog wel richtig
uw kleeding is, elkander salueert
met hoofschen groet, zooals het wordt geleerd
door uw conventie: minzaam en gewichtig;

Hoort ge in de lucht het spottend zongeschater,
hoort ge den wind in dolle vlagen zweven
en zwieren door der groeningsboomen toppen?

Zij láchen, zon en wind, om al de klater-
gouden statie van uw versloomde leven,
en om uw dorre zielen, dompe koppen.

II.

Hebt gij wel ooit het Leven voelen trillen
in pols en slapen, òoit gevoeld den gloed
van hartstocht, die ontlaaien doet het bloed
tot grootsch begeeren, prachtig-vlammend willen?

Gij kent het Leven niet, noch 't weelde-rillen
der roode passie, 't opperheerlijkst goed,
die 't sidderend lijf in toorn verhitten doet
of in ontzetting marmerkoud verkillen.

Gij kent géén liefde, noch den rijken lust
tot haat en opstand, gij schuwt den fellen strijd
voor wie vernederend, vraagt niet naar geluk...

Want lijken zijt ge, levend-dooden, rust
verlangt ge slechts, en in gelatenheid
buigt ge u dan onder uwer zorgen juk.

Herman Waltha.

Gedichten

VAN

VICTOR DE MEIJERE.

Avonddennen.

De dennen, wijd hun gloeiende armen open,
in 't goud des avonds op de kimmen staan,
alsof zij met de zon, die leeg laat loopen
naar bloedend hart, den eeuwgen nacht ingaan.

Maar neen, zij staan als wachters trouw te waken
bij de avondpracht die als voor 't grijpen ligt
en die hun kruin en stam in gloed doet blaken
met enkle vonken weggespatterd licht.

Hun armen die daareven gloeiend hingen,
naar 't wijkend licht zich strekken in den nacht,
maar schielijk hebben de eerste schemeringen,
met 't licht der zon, de dennen in hun macht.

En 'k zie de dennen stoer en tragisch blijven,
hun kruin in 't duister somber opgericht,
met ruischend siddren door hun oude lijven,
om 't uit hun armen weggevallen licht.

Arme zanger.

Arme zanger, allerwegen
draag 'k in woud, langs wei, aan zee,
alom, en het is een zegen,
mijne luide blijheid mee.

Blijde is 't hart en opgetogen!
Steeds ligt gulle vreugd in mij
schoon een dag, een nacht in de oogen
lach of waas van droefnis lei.

Waar ik dwaal, langs veld en wouden,
juublend zing ik steeds mijn lied
en wat andren ook vergoden
ik, ik min alleen het lied.

Lied, waarin 'k mijzelf aanschouwe,
heel mijn leven ligt in u
en gij blijft mijn rein betrouwen,
dat van gistren, dat van nu,

dat dier velen, die nooit konden
't leven uit zich-zelven slaan,
daar zij nooit zich-zelven vonden
en zich-zelven niet verstaan!

Blije zanger, in dit leven
zing ik steeds met nieuw geluid!
In mijn lied die velen leven
want de vreugde zing ik uit!

Elegieën.

1.

Ik voel, in mijne ziel, een weinig avond,
nu de avond op de wegen glansend ligt,
op al de wegen die ter zonne loopen,
ter zonne die in glorie onderzinkt.
Verzinkend in het leven van den avond
sterft 't laatste, trillend leven van den dag
en rust wiegt neer met zachte schemeringen,
met zachte schemeringen overal.

Van overal dringt de avond in mijn ziele,
de ziele tuk op verte en eindloosheid.
Eindloos verlangen dringt me in 't rustig hart,
in 't stille, rustig hart met heel dees avond,
nu de avond in de rust onmeetbaar schijnt,
onmeetbaar lijk in mij het mededoogen,
het mededoogen om mijzelf en al
wat uit mijzelven weggloort in den avond,
nu de avond in mijn ziel te zwijgen ligt
in 't zwijgen van zooveel verloren dingen.

2.

Als van den avond 't vreemde leven
met wondre zachtheid in ons ligt,
beleliebloemt het verre beven
van licht ons nog het aangezicht;

o, als ons lippen dan zich vinden,
in éenen kus, stijgt als in gloed
alom, omhoog de ziel der dingen....
En duizend stemmen luide zingen
het diep-verzuchten van 't gemoed,
waarvoor wij geene woorden vinden.

3.

’t Wordt duister... Lief, sla al de sterren gade!
Met bleekheid vallen zij op al de paden!
O, elke star is als een lange klacht
die met wat bevend goud valt door den nacht.

Al kussend, blijf ik u in de armen prangen!
O blijf, mijn lief, in goedheid om mij hangen
opdat dit uur, dat schoon en eenig is,
uw goede liefde mij het hart verfrischt.

Nu wordt al wat ons is nog meer ons eigen,
nú ’t zonnegoud, dat lang ter kim bleef dreigen,
vermoeid in eigen glorie onderzonk
en de avondaarde aan lichtheid ledigdronk.

Een kus nu lief, en ’t hart zal sneller jagen!
Een kus is alles wat mijn oogen vragen,
nu dat uw hart hier op mijn boezem slaat
en heel mijn leven in u overgaat.

Hoe goed! Wie liet niet ’t leven en zijn verven,
zijn luide vreugden, die zóo ras versterven,
om dezen stond aan mij geopenbaard?
Hij is, mijn lief, wel duizend levens waard.

Hij is het toppunt van ons beider leven!
Een schoone dood alleen kan meerder geven:
een enkle, bleeke schaduw allebei
en ’t hart, ons hart, van aardsche laagheid vrij.

O ’t ware goed op dezen stond te winnen
te zamen éenen hemel voor ons zinnen,
te dwalen mond op mond, door ruimte en tijd,
ons oog in ’t laatste raadsel ingewijd...

O, kussend, kussend blijf ik u omprangen!
Blijf gij, mijn lief, in goedheid om mij hangen
opdat dit uur, dat schoon en eenig is,
uw goede liefde mij het hart verfrischt!

4.

En toen gij kwaamt en 'k u in de armen drukte,
o goedheid! 't was alsof ik wedervond
de blijdschap die me menigmaal verrukte,
wanneer 'k als kind in zomerdagen stond.

Het licht glansde op en ging om mij aan 't zingen
en alles, alles had een reiner ziel;
in bloesems, — zelfs op de allerlaagste dingen, —
alom iets van mijn eigen schoonheid viel!

Ook scheen de Lente aan kleuren rijk en goedig,
als nooit voorheen, het gouden licht der zon
straalde in mijn hart, zóo mild en overvloedig
dat ik een schat van nieuwe lusten won!

5.

Wij gaan langs wegen die verglijden
in rust van nacht, zóo stil en schuw;
zie, al de sterren ons geleiden....
Het is mij, lief, als word ik u.

Uw woorden vallen in mijn eigen,
als sterren met een snel gelaai,
door 't diepe duister van mijn zwijgen.
O, al uw goedheid komt in mij...

En mijn oogen, zij drinken uw ziel uit uwe oogen,
uw ziel met de rust en de sterren van nacht
en ik ween met mijn hoofd op uw boezem gebogen...
O, 't ruischen der stilte is een snikkende klacht...

6.

Soms, als wij zijn zoo ver verloren
en 't oor niet hoort, geen oogen droomen,
voel ik mijn ziel tot de uwe komen
en 't heele zelf in u vergloren.

'k Voel mij dan dichter bij mijn wezen
en uit u waait mijn leven tegen,
met rythme en gang en hel bewegen
van woord en beeld, als nooit voordezen.

Elk uur brengt dan een laaier leven
om onze zielen die, in éenen
almachtigen zucht naar 't zich-vereenen,
elkaar hun rijkste droomen geven.

Ik zoek naar stille, simple woorden
maar voel me aan woorden leeggeloopen
en 'k scheur voor u mijn binnenste open
en 'k schenk u al wat lang dáar gloorde!

7.

O, Lief, het lied dat gij mij zongt dien nacht
zoo vroom en zacht en vol van hoop geleek
dat mij, na 't hoogtijd van dat uur, uw pracht
van zang nog lang gedroomde schoonheid bleek.

Uw stem met helle woorden snel bewoog
en vreemd omgloorde mij wat ruischend licht,
dat schier niet was en traag, van uit uw oog,
terneêrviel, laaiend om mijn aangezicht.

Gij zongt steeds voort en 't was of in de rust,
die met geheimnis om de dingen hing,
die dingen trilden van het schoon bewust
dat met uw zang hen door de zielen ging.

En zelfs in mij een beetre liefde drong
die ik er nooit of nooit had opgespoord;
zij kwam en opfonteinde en hooger sprong
ze in ruischend stralen vol aanbidding voort!

8.

Wat heeft uw lied dien nacht al niet vertrouwd
dat eeuwig in mij leeft? o, niets verdrijft
de weelde die 't in mij eens openvouwd'
en als een hemel voor mijn droomen blijft.

De tijd met zilvren draden sterker bindt
mij aan uw lied met elken nieuwen dag,
uw lied waarin 'k gestaag iets wedervind
van u: een simpel woord, een zachten lach.

Ik voel in mij als bloemen opengaan
die dingen die ik nu veel beter ken,
in schoonheid bloeien en dan weêr vergaan,
maar 't blijft in mij van vreugde licht door hen.

9.

De nacht neemt op in haar verwarmende armen
mijn geest, die, afgesold en moegedacht,
in dezen vree, de duizenden alarmen
van 't leven uit zich-zelf te bannen tracht.

Ik voel uit mij, wijl de oude torens luien
en alom rijzen in het avondgoud,
gevoelens en gedachten stil verluien,
alsof de nacht het al in zich besloot.

En 't ruischen van de stilte in mijn ziele
is als een zang van dood en eindloosheid,
die, hoe ik smart en vreugde er staag verniele,
er immer eindeloozer weemoed schreit.

10.

Weemoedig over eigen leed gebogen
zit het verleden spraakloos naast mij neer.
Ik heb haar naam slechts even uit te spreken
of zij blikt op en, in haar duister oogen,
zie 'k, in vervoering, vroeger dagen weer.
'k Zie Liefde en Hoop, en al wat is ontweken,
als zeilen op verloren zeeën gaan,
wijl de arme klokken der Herinnring slaan.

De ziel van Eertijds voel ik wederkomen....
Ik voel haar lippen kussen op mijn mond
en trillend duistert op uit het geheugen
zoovele beelden die voorbij mij droomen
als vluchtge schimmen in den avondstond.
En Meelij met azuren zwingen vleugelt
voorbij; haar adem zweeft mij langs 't gelaat,
een vluggen stond, en 't hart geruster slaat.

Ik voel nu weer géén overmoed mij raken,
toen 't oog zich doopte hopend in het licht
der achttien jaren met hun koortsig leven!
Wij gingen Vlaandrenland veel schooner maken
en dronken keerden wij het aangezicht
tot al wie jong was en het machtig beven
der jonglingsdrift moest voelen in de borst,
tot al wie eigen waan bezingen dorst.

Ik heb in jongen hartstocht meegestreden,
om mij het goud der droomen, het sieraad
van duizenden gedachten mild verstrooid.
'k Was als een zaaier, die in de eindloosheden
van vroege morgens, 't rijke, gouden zaad
met volle grepen op de hei vergooid'.
'k Zong juublend maar, als in een eeuwgen nacht,
werd dra mijn zang een zuster van de klacht!

Verleen! Ik zie géen tijd opnieuw ontgouden
in 't waas van heimwee dat gij brengt
en in mijn oogen, waar het wild verlangen
van jeugd en hartstocht traag zich-zelven doodde,
mijn hoop, mijn allerlaatsten wil verzengt.
o Droom van jeugd! o kon 'k u nog omvangen,
mirakels doen zooals een jonge held...
Vaarwel! Ik lig in onmacht vastgekneld...

Verleden ach! waarom hier in den avend
vertoeven aan mijn zijde, vóor den nacht?
Mijn oogen uit uw duister oog opgraven
te veel dat nooit een schoone zege bracht!
En Woede en Haat verdrijft dan stillen Vrede;
Geen Liefde die me dan de slapen kust
en, met een zacht gebaar, een zoete bede,
het wrange wee in lichten sluimer sust.

11.

Vaarwel! Uw lippen drukken tegen
mijn lippen en zij schijnen wijn;
uw handen branden in de mijn,
die koel zijn als een zomerregen;
uw ronde borsten drukken zacht
mijn borst...

Slaap rustig, goeden nacht!

Slaap rustig, Lief, en goeden nacht!
En droom door de uren, stil en zacht,
een droom dien ik kan mededroomen,
opdat 'k uw leven, dezen nacht,
in vroom gepeins, nog nader kome!...

Slaap rustig, Lief, en goeden nacht!

Tusschen twaalf en één.

en grijze herfst-dag in groote stad.

In een stille achteraf-straat, waar nog wat vergeten oude rommel van vervallen huisjes en loodsen stond, en waar roodsteenen muurtjes of grijs-geverfde schuttingen de tuinen afsloten, wier dorre boomkruinen hier en daar boven de omheining uitstaken: daar stond vreemd-nieuw en streng tusschen de gemoedelijke intimiteit van deze overblijfsels uit een vroegeren tijd: een groot, vierkant, blozend schoolgebouw, een lusteloos gebouwd huis, met als eenige versiering een lang vierkant brok hardsteen, midden boven de deur, waarop gebeiteld was: *School met den Bijbel.*

Er ging van dit roze huis een pijnlijk-gehandhaafde stilte uit: er werd daar binnen gezwegen; er werd met inspanning der hersens gewerkt, en in 't grimmige schoolhuis werd door enkelen geheerscht over honderden door macht van kille tucht en steeds-dreigende straf. Daarom was het zeer stil, waar dit huis stond. — Maar onverwachts klonk uit het binnenste der ruimte het razende kleppen van een koperen bel. Dit verbrak op eens de spanning van orde en gezag: druk gestommel werd gehoord: het dichtklappen van lessenaars, het loopen op planken vloeren en luidruchtig schreeuwen en roepen van heldere jongensstemmen, waartusschen zwaarder dreunden de commando's van ernstige mannen: vermanend, dreigend. De groote, bruine geveldeur zwierde open, en uit de donkere holte kwamen de jongens in woelige zwermen te voorschijn om zich over de straat heen te verspreiden: veel kleine jongens, in blauw-trico of, meer verfijnd, in

matrozenpakjes; en ook waren er enkele al deftig-doende jongelui, met wandelstokken en lange broeken : die presenteerden elkander, nonchalant, een cigaret en vloekten zonder aarzeling. — Er was een gewarrel van drukke jongens-bewegingen, een geklater van schelle stemmen, en de zwart-gejaste figeur van een bleeken schoolmeester hier en daar werd er potsierlijk door, omdat het stijf en gewichtig was bij de algemeene blijdschap over herwonnen vrijheid.

De jongens gingen naar huis, om hun boterham te eten : in rijtjes druk redeneerend, of zich verdringend om één, die overwegend deed, wegens bizonder dappere brutaliteit tegenover den meester, dien morgen. Hij had een zware straf opgeloopen, maar beschouwde dit met de ploertige minachting van een artiest of groote meneer. Zijn vrienden keken bewonderend, verbaasd, vroegen hoe die toch gedùrfd had? en of die 't toch niet beroerd had gevonden, toen de frik 'm bij z'n kraag gepakt had? en wàt „de Baas" wel gezegd had?.... — Daarop de held met blufferige minachting : *hij* niet dùrven? voor zòo'n vent niet dùrven??.... Nou ja, 'n beetje straf.... wat zòu dat? — Zoo overtuigde hij zichzelf van eigen heldenmoed.

Afgescheiden van deze, drentelde een jongetje van een jaar of tien alleen naar huis. 't Was wel 'n beetje een lammerig jongetje, bleek en zenuwachtig; en hij had nooit veel plezier, om met de andere jongens mee te loopen, dan een enkele keer, als hij zich bizonder sterk en gezond voelde. Maar ook dan, was 't hem of dat, wat hij 't liefst had in zich zelf en wat hij met zijn meest geheime gedachten koesterde, verloren raakte, zoodat hij treurde om die beängstende leegte, in hem.

't Jongetje drentelde alleen naar huis : een pover figuurtje, in donkere cape; een bleek gezichtje, waarvan de blauwe oogen wat te kwijnend keken, voor zoo een jong kereltje, en de mond wat te pijnlijk verwrongen. — Er zijn sommige weeke en vreemd-kleurige bloemen, die in lauwe tuinders-kassen gekweekt, nooit wierig weten te ontbloeien, maar de doorzichtige kelken even-gesloten en rimpelig houden, in ongezonde schuchterheid. Men vindt ze niet wezenlijk mooi, zulke bloemen, maar ze geven een lieve aandoening van treurigheid. Zoo een beetje was dit jongetje. —

Hij liep stilletjes voor zich heen, door de grauwe straten, de gedachten aldoor nog bezig met zijn schoolleven. Het was zoo vaal, dit leven in het sierlooze huis, de lokalen vol rulle, kleurlooze grijs-

heid. Hij dacht aan 't dof-zwarte schoolbord, waarop lange sommen werden uitgerekend met smerige brokjes krijt; aan de leelijke wandplaten van polders, berglanden en steden uit verre landen, geestloos geteekend en gekleurd, en aan de mat-glazen ruiten dacht hij, die de ramen van onderen verdoften. Door de bovenste ruiten zag je dan, oneindig ver weg, de zwierende wolken aan den fel-blauwen hemel. Als je lang naar dat strakke blauw gekeken had, kon je de letters op 't bord niet dadelijk lezen; en ook zag de meester 't als je niet naar hem keek. Dan snerpte zijn krasstem boosaardig: daar achter in de hoek: opletten! — Hij kon soms wel grappige dingen zeggen, die meester, zoodat alle jongens moesten lachen; maar dikwijls lachten ze uit angst, om hem gewillig te zijn. Hij voelde vijandschap tegen dien man: niet een iemand om ooit aan te zeggen, dat je dit of dat prettig vond. Hij dacht veel aan aan hem, want 't gevoel van z'n vijandschap was sterk, en geen sterk gevoel bestaat, dat niet door veel gedachten gevormd is. Hij was de verporsoonlijking en tegelijk de bitterste oorzaak van zijn dagelijksche ellende. Zijn kil-grijze tuuroogen, die zoo doorborend rondloerden, wanneer er in de klasse een nauw te merken stemming van verzet of woeling was, en die zoo zegevierend flikkerden, wanneer een jongen stotterde, een kleur kreeg en zijn les niet kende, zijn wreede oogen voelde hij nòg hem doorpriemen; zijn stem, zijn toonlooze kraakstem scheurde nòg het weefsel van zijn rustiger denken uiteen. — Zoo mannetje, had de stem stiekem-verkneuterend gevlijmd, dien morgen — heb je je les niet geleerd? Hij had gebeefd van angst en spanning, toen die geel-vleezige kop zich naar hem toekeerde, met een verstarde grijnslach om de smalle lippen en veel scherpe rimpeltjes naar de gluuroogen toe. En hij had niets kunnen zeggen; zijn gedachten dwaalden steeds af van 't beetje wetenschap, dat in zijn hersens lag opgepropt, naar de dingen om hem heen. Eindelijk, heel onthutst en verward, had hij niet meer geprobeerd aan zijn les te denken en zenuwachtig had hij gesnikt, zonder huilen, omdat 't alles zoo akelig was. Die ellendige man had toen iets schampers gespot, en de jongens, die bang voor 'm waren, hadden onnoozel gegrinnikt. — De meester had een vies-versleten pandjesjas aan, op de schouders grijs bepoeierd; hij spoog dikwijls op den vloer en schuurde de vuiligheid dan met zijn schoenzolen wat weg.

Telkens weer keerden zijn gedachten halsstarrig tot die nare

geschiedenis. En hij hàd zijn les toch goed geleerd, den vorigen avond. — „Ik word ook met den dag dommer", zuchtte 't jongetje, „aldoor dommer en — slechter" .... 's Avonds zat hij lang zijn werk te maken, afzonderlijk in een kamer, bij 't soezerig suizelen van een lamp, tot zijn moeder kwam, en hem kuste op 't voorhoofd en zei, dat hij nu naar bed moest gaan: dat 't al zoo laat was....

Er zeurde door de grijze straat een sentimenteele orgeldeun, een bekende slepende, melodie, die van de vorige kermis was blijven nahangen in de stad, zooals een anekdote blijft hangen in een kring waar de verteller sinds jaren vertrokken is. Het jongetje volgde de melodie met half bewuste gedachten; en er kwam iets van rust over zijn wezen, een inwendige, stille glimlach, die zijn bedrukte trekken ontspanden. Hij ging letten op de dingen rond hem; maar er was niet veel plezierigs òm naar te kijken, op straat. In de stad, waar hij woonde, was veel gezwoeg van handel en weinig vertedering van rust, behalve soms op een zwoelen zomeravond, wanneer de huizen om de effen binnenhaven wonderlijk begonnen te glansen en te bloozen in de roode schemering; van de schuiten aan den wal klonken dan rustig de stemmen van pratende menschen. — Maar nu, in den nuchteren dag, stommelde onrustig over de grijze keiën een lange rij zwaargeladen vrachtwagens, waarvan de moeië paarden als machinaal voortstapten in denzelfden lusteloozen gang, en met dezelfde ruk-bewegingen van kop en hals. — Er was op straat de wanordelijke drukte van een worstelende handelsstad: deftig-zwarte heeren met onbewegelijke gezichten en onbezielde oogen; vale klerken in kleurloos-grauwe buisjes, soezerig en slenterig voortsloffend; daartusschen, in groepen lusteloos wachtend ruige sjouwerlui in bruin pilo, werkeloozen, ondanks de geweldige kracht van hun gespierd lichaam in logge, gedachtelooze gelatenheid wachtend op het beetje brood, dat in den krampachtigen levens-kamp hun nu en dan afgunstig werd toegesmeten. En als een jammerende klacht over zooveel onderdrukte of onbesefte stadsellende, klonk, luide uit boven het rinkelen van trams en het ratelen van wagens, de tragische galm van een venter.

Er was voor 't schooljongetje niet veel opbeurends in al deze dingen. Uit de spelonken van donkere pakhuis-gangen walmden zure stanken en wat hij om zich zag was plomp en leelijk, nu overgoten met de vale saaiheid van den kil-grijzen dag, welke buiten een pijn-

zende melancholie over de weilanden uitspreidt, maar hier in de stad huizen en boomen vergrauwen deed tot éen groote ziellooze verstarring, die hem beklemde; maar 't was een vaag gevoel van beklemming, want dat dit straatleven en die grijzige verkilling zoo was, zoo treurig, had hij nog nooit duidelijk bedacht.

Er was een kleine mensch-ophooping in de straat; de donkere gestalten van werklui, 't blauwe katoen van dienstmeisjes ook, en daar boven uit flikkerend de helm van een politie-agent. Het jongetje kwam nader en bleef staan onder de kijkers, uit de natuurlijke belustheid op een gebeurtenis, een kleur-trilling in den grijzen gang der uren. — Een straat-hond, 'n ellendig dier, met in de geel-bruine vacht gore schurft-vlekken, rukte zich in uitersten woede den strot dicht aan een eind stevig touw, waarmee 'n agent hem gestropt had, terwijl hij tegen 'n stoep aan lag te slapen.

De stadsmenschen stonden zich met verlekkerde gezichten te vergapen aan 't geval, en de agent, een militair man, maar nu wat gejaagd en angstig om het razende rukken van den hond, was besluiteloos wat te doen; want de hond meesleuren was onmogelijk en zoo voelde hij de kordaatheid van zijn figuur en de voldoening van zijn list zich ontglippen, door 't gegrinnik van de sjouwers en 't onnoozel staren van de bleeke wipneus-meiden, die alle op bangerigen afstand hem omkringden. En ondertusschen rukte de hond, met zijn valschen grijns-kop, als bezeten: hij gaf een heesch-rochelend geluid en zijn loensche oogen, bloederig beloopen, glinsterden kwaadaardig.

Een rooie, verbeestelijkte slagersknecht, zijn witte kiel met bloed besleurd, stapte uit den kring naar voren, uitdagend, een lang slachtersmes in de vuist.

— Zal 'k 'm staike, diender?

Hij leek zoo een gruwelijke beul, zooals ze wel voorkomen in griezelige kinderboeken; of ook, zooals Fransche karikaturisten Kitchener wel geteekend hebben: de lippen van bloeddorst gespauwen, en de hemdsmouwen tot aan den elboog opgestroopt....

De omstanders, in zalige griezeling, keken huiverig naar den slager, en dan in gespannen verwachting naar den diender.

Maar deze deed minachtend, mompelde iets onverstaanbaars.

— Nau, *ik* durf anders best, as *jij* 'm maar bij z'n bakkes houdt.

De agent scheen niet eens meer te luisteren, keek een anderen kant uit.... De slager haalde de schouders op: voor *zijn* part mocht de vent verrekke.... Toen ineens wat verwarring en geschuifel onder de menschen; een tweede agent brak door den kring, een dikke, glundere leef-graag. Ze fluisterden een paar woorden met elkaar, officieel, gewichtig, waarop de nieuwgekomene, terwijl een even te merken siddering, een onderdrukte woord-ritseling door de menschen ging, log onhandig zijn hartsvanger trok, dien bij de breede ongescherpte kling in de gehandschoende vuist nam, het koperen gevest als hamer, en een doffe slag plofte neer op den hond zijn hersenpan. Het dier schreeuwde niet, rukte niet, maar opende den bek, verdraaide de oogen witachtig, en boog den kop. Nog een slag, die neerdofte, en de hond tuimelde, strekte de pooten, en was dood.

Er was een stilte, toen de beide dienders het doode dier bij 't touw om zijn hals over de ruwe keiën wegsleurden; het was of ieder zich schaamde; alleen 'n straat-meid, met rooden koonen en 't donker haar langs de slapen geplakt, krijschte wild over de straat: „ze slaan hier hónde doód!" en ze gaf een wreede schreeuw na, als het rauw geluid van een roofvogel. De menschen, verschrikt, keken haar aan of ze een verraadster was.

Het jongetje was 'n beetje een lammerig jongetje: hij loog wel van tijd tot tijd, omdat hij krimpte van de angst, wanneer er straf dreigde; en ook nu was hij schuw blijven kijken naar deze gebeurtenis, zooals lammerig-laffe jongetjes heimelijk verlekkerd zijn op vieze dingen of bloederige gebeurtenissen. Maar wanneer hij iets heftig voelde, en wanneer hij dacht door het verdriet gewurgd te worden, dan was hij niet lammerig, al uitte hij zelden, wat er met hem gebeurde.

Het huis, waar zijn ouders woonden, in de oude en roezige handelswijk der stad gelegen, was een oud en deftig huis, met lange, hoogwelvende gangen en breede, eiken trappen. In een hooge, sombere binnenkamer, waar een antieke, zwaar-gebeeldhouwde schoorsteen van grijs marmer te plechtig voor de enge ruimte troonde, werd drie maal daags de groote, ronde tafel gedekt om de huisgenooten tot den maaltijd te verzamelen. Tusschen de zwaar-geplooide overgordijnen door drong weinig, schemerig licht de kamer binnen, waar nu om 't blauwig-witte tafellaken de moeder, broers en zusjes van 't jongetje zaten koffie-te-drinken.

't Jongetje kwam binnen, groette even, ging toen kleintjes, schuchter op zijn plaats zitten en zweeg. Zijn moeder keek hem met bezorgheid aan en vroeg of 't goed op school geweest was.

— Ja, zei hij, en kauwde langzaam op zijn boterham.

Er was bij zijn binnenkomen, een beklemdheid in de donkere kamer binnengedrongen, die ieder voelde tusschen zich en de anderen, zooals wanneer twee menschen dezelfde dingen overdenken, zonder ze te durven bespreken. 't Kleinste zusje, een woelig ding van zeven jaar, dat 't zoo druk had gehad om te vertellen van een nieuw meisje-in-de-klas, begon met gewild grooten aandacht te eten en hield op te babbelen; want allen voelden ze wel, dat er iets niet was als gewoonlijk, iets om maar liever bij te zwijgen. Maar alleen de moeder begreep 't: ze had al zoo veel zulke dingen gevoeld, en zoo veel begrepen.

Maar eindelijk begon 't jongetje te vertellen; de handen kneep hij dicht, de vingers wriemelden onrustig door elkaar en over de beverige lipjes kwamen de haastige woorden stooterig:

Er was 'n hond geweest, die te slapen lag; maar 'n agent had 'm met 'n touw gevangen, en — zoodat de hond heelemaal stikte — bijna. En toen was er 'n slager gekommen, en die had 'm wille doodsteken, met 'n groot mes, 'n vleeschmes. Maar 'n andere, 'n tweede agent, had 'm — had 'm met z'n sabel doòdgeslagen; 'n harde slag midden op z'n kop, en nòg 'n slag en toen was die — toen was die zoò doòd.

Nu brak de opwinding in tranen los. Er hadden al onder het korte verhaal tranen gebiggeld over zijn gloeiende wangen, maar nu, 't hoofd neergezonken in de handen, snikte hij hartstochtelijk, met wilde schokken, die pijndeden in z'n lichaam, in z'n borst. Zijn moeder streelde hem met zachte, koele hand, ze kuste hem, en zei dat 't de hond zeker geen pijn had gedaan... zoo dádelijk dood; en die vieze straathonden moesten wel meer worden doodgemaakt, omdat ze gevaarlijk konden zijn... en vies waren... De andere kinderen keken verlegen en verschrikt; ze waren doodstil en begrepen niet goed wat er gebeurde.

„Ze hebben 'm over de straat weggesleept", jammerde hij, en 't jongetje hield niet op te snikken: hij snikte àl zijn ellende, zijn verdriet-van-alle-dag, uit, heel zijn haat, zijn simpele kinderhaat tegen het ziel-doodende, ellendige leven op school. Maar hij wist 't niet,

dat dit alles nu de reden was van zijn heftige schreiën; want hij meende te huilen om dien hond, dien ze dood hadden weggesleurd over de straat, de witte tanden blinkend in 't donker van den grijnzenden bek; hij dacht ook niet verder, dan dat 't zoó treurig was, van dien hond . . .

Het duurde lang eer hij bedaarde.

Toen om éen uur weer de school-bel „ging", en een smerige consierge, met zeker vertoon van statie, de groote voordeur sloot, miste er niemand in de klasse van 't jongetje. De meester zei: Eérbiedig! en hij vouwde de handen op zijn dikken smul-buik, gooide den kop in de nek, sloot de oogen op een listig-loerend kiertje na, en murmelde in raffelende haast een gebed, dat begon: „*U*, Heere God" . . . de vele woorden, die volgden, ademde hij prevelend weg, nog nooit door iemand verstaan.

JUST. HAVELAAR.

Potnia nux.

Het zwarte oog der heilge nacht
Hangt open
De aarde drijft van manepracht
Omdropen.

De maan staat op een wolkkasteel,
Geluwe horen
Blinkende wachter van rondeel
En luchtetoren.

Bruids blauwe sluier, van donkre rouw
Omhangen
Hooglijk gerezen hemelvrouw
Leeg van verlangen.

Knielende glorie van droeve vrouw
Gebogen
Bleekende tranen van liefste's trouw
Verlogen.

Dankbaarheid van het onbekende.

Het wijde land waast in het avondlicht.
Ik wenk met handen dat niet breken ga
Dat ik niet in die openbaring sta
Niet word van vreemdheid valschelijk beticht.

Want vreemdheid van gevoel zou het verraden
Als duisterling te staan in 't klaar geheim
Ik vrees dat door het hart de scherpte vlijm'
Van klaar-verwachte maar onheldre daden.

Dáárom, gij majesteit van hooge vreugd
Blijve uwe lijf bedekt met hermelijn
Valle geen licht op uwer leden pracht.

Niet wèten is het dat ons hart verheugt
Ook niet de glans van uiterlijken schijn
Maar 't hoog mysterie uwer godenmacht.

Endor.

Het sterke lijf, dat eens in koningspracht
Zijn glorie hief hoog boven 't juichend volk,
Staat angstig wachtend; als een onweerswolk
In 't zwart mysterie van gewelvenacht.

De bleeke vrouw, gedenkend 's konings woord
Staat schrikbevangen door den dood, die wenkt
Wijl 't hoog gebod ze in huivering gedenkt
Der oogen twijfel in zijn ziel doorboord.

Dan rijst in 't dreigend duister van de grot
Een grijze lichtwolk, en het donker vliedt
In matte scheemring, die haar schijnsel giet
Op 't star gelaat van die gevloekt door God.

Zoo als bij scheemring in de vale lucht —
(De neevlen hangen over 't wachtend land:
Een hooge zee, die staat op 't wegestrand,
Van zwarte dood een witte nevelzucht) —

Het licht schuimt over wijde horizon
En in vergode kracht door 't duister scheurt
Dan plots het blinde hoofd in licht opbeurt
Nu het de kracht van duisternis verwon.

Schemert door 't donker van den diepen grot
Grijswit omneveld het oud profetenhoofd:
„Wijl in Jahwè uw trots niet heeft geloofd
Zoo scheurt vàn u het rijk Jahwè uw God!"

Toen viel hij met een bleeke schrik op d'aard.

Rotterdam. ARIE VERHOEF.

Uw ziel.

Diep in mijn heilge aandacht bloeien wondre tuinen
Die steeds in scheemring liggen van een witten nacht
Nooit laaide er 't felle vuur van roode zonnepracht
Door struik en zachte bloem of torenhooge kruinen.

Soms, als een witte neve' hing op 't stille land
En koele nachtwind ging op luchte, onhoorbre voeten
Vreezend het teere nachteleven te gemoeten
Het al te fel beroerend met zijn harde hand.

Dan 't wolkend nevelwit een deinend meer geleek
Dat heel begeerteloos zijn golven vlotten deed
Zijn golven, lang ontstreden aan 't ontruste leed
Doorglansd van vloeiend zilver uit den hemelstreek.

Toen op uw weemoedhoofd mijn heilge aandacht viel
Deinde weer 't schemermeer in volle nachtpracht aan
Dragend in zaalge huivering de witte blaân
Van wondre bloem. O, heilmysterie: 't was uw ziel....

Eroos.

Fragment.

De dag had bleek gestaan in 't koude licht
Van starre herfstdag in zijn zwartgeel kleed
Die in zijn roerloosheid de smart beleed
Om 't werk door onweerstaanbre hand verricht.
Zwak was zijn leven, zwak is ook zijn dood
Hij biedt wat weerstand nog met zwakke kracht
En in weemoedig denken aan zijn zomermacht
Buigt hij het hoofd naar donkre aardeschoot.
Geen felrood bloed stroomt uit het stervend hoofd
Van 't goddelijk leven dat dees aard ontvliedt
Zijn stervensstonde ons de bekers biedt
Bij het duisteren van zijn lichtend oog beloofd.
Er leeft geen opkomst van den warmen dag
In al wat kussen dronk van warme mond
Er straalt geen blijheid om den avondstond
Die 't bleek gelaat van 't witte meisje zag.
Er is geen heldre pracht, geen bleekend schoon
Maar 't is of 't rein vergoddelijkt evenwicht
Der aardsche dingen in 't zacht herrefstlicht
Als klaar symbool der menschheid is geboôn.

Nu stroomt een zucht uit herfstdags bleeke mond
— Onzienbre bode van verworpen macht —
En 't heir van droomen spreidt zijn ijle pracht
Een lied van weemoed klinkt er zacht in 't rond.
Het witte meisje staart zoo bleek, zoo zacht
Naar 't duistere pad waarlangs de menschen gaan
Ze staart hen met meedoogende oogen aan
Omstraalt hen met haar' oogen droomenpracht.
Een vrouw rust stil, en hoort het droomenlied
Melodieus verruischen in den nacht
Doorleeft in lust en lijden wat haar bracht
't Eens lachend leven tot het haar verried.
Zij lacht, zij weent, 't is weer de droom van smart
Die 't droeve leven haar éëns droomen deed
In peinzende herinnering om het leed
Een droom gedacht, die lust van leven tart.
Maar schim en droom verdwijnt bij 't zonherrijzen;
Wen 't koude licht weer de aarde overgiet
Verruischt de laatste klank van 't droomenlied
En ijle droomen naar hun droompaleizen deizen.

Eoos.

. alsô der morgenrôt
tuot ûz den trüeben wolken.

Zwart is het diep mysterie van den nacht
De maan hangt in haar zwarte rouwgewaden
Het blinde heillicht dwaalt lans donkere paden
Verzinkt dan zacht in donkre wolkenschacht.

De wind gaat zacht langs lichtverlaten wegen
In 't vlakkend water blikt geen lichtbleek oog
Nachtstilte ruischt zijn melodie omhoog
Als droomen aan den dood des lichts ontstegen . . .

Dan . . . . vèr in 't oosten langs den horizon
Schuimt 't bleeke licht langs aardes bekerrand :

Gij kwaamt, mijn kind, met zeegenende hand
Gaaft alles wat uw ziel mij geven kon

Het heilgeschenk dat zon der aarde bood
Uit droeve wolken 't lichtend morgenrood.

Geestelijke schoonheden.

O, stil symbool van ondoorgronde macht!
Het bleekend licht, dat om uw lokken rondt
Is blind voor wie 't mysterie niet doorgrondt
Van 't mededoogen uwer oogenpracht.

Gij gaat — een onbekende — door het leven
Maar wie uw goedheid slechts van verre weet,
Die andrer pijn maakt tot uw eigen leed,
Voelt wat uw leven wijding heeft gegeven.

Uw aanblik is als die van 't godenbeeld:
Een bleek gelaat van onverwelkbaar schoon
De lippen stijf gesloten als ten hoon
Van hem voor wie zijn godheid zich verheelt.

Want hij, die slechts bestaat, voor eigen vreugd
Kent niet de ontroering van 't meêdoogend oog
Maar wie zijn lust om andrer wil bedroog
Hij schouwt 't onzienlijk licht: uw vroome deugd.

Jan van Droogenbroeck.

---

1 Jan. 1835—Juni 1902.

Met dichter Jan van Droogenbroeck verdwijnt een man, waarom de literaire beweging van Vlaanderen lang wentelde en bewoog.

Onder zijn naam liet hij een bundeltje kindergedichten verschijnen: *Dit zijn zonnestralen* en eene verhandeling over het Grieksch en Latijnsch metrum in het vers. Meer bekendheid verwierf hij zich echter onder den pseudoniem *Jan Ferguut*, met twee boeken: *Makamen en Ghazellen*, proeve van Oostersche poëzie en *Spreuken en Sproken*, den zangers en kloosterlingen der Oosterlingen afgeluisterd en nagefluisterd.

In de laatste jaren leefde hij in volslagen vergetelheid; zijn werk, zijn naam zelfs bleven aan de jongste generatie ongekend.

In zijne gedichten, die het middelmatige werk van een goeden rederijker zijn, berijmde hij burgerswansmaak, renteniers-filosofie en onderwijzersgeest; nergens een vers dat aardig is, een fraas waarin zielsmelodie ligt verklankt, een golving van geluid die van gevoel getuigt; zelfs geen uiterlijke welluidendheid in zijn woorden, die hij naarstig zocht en met moeite vond en die, hoe hij lijmde en vijlde, altijd zielloos en zonder leven bleven.

Wel was Van Droogenbroeck een eerlijk arbeider. Zijn streven naar sterkte, naar macht in stijl is onloochenbaar. Alles heeft hij gedaan om zijn werk stevig te grondvesten; hem ontbrak alleen talent.... Als de meesten van zijn geslacht heeft hij zich voortdurend vergist over het wezen der poëzie.

Jan van Droogenbroeck was lid der Vlaamsche Academie en afdeelingsoverste bij het ministerie van Schoone Kunsten.

V. D. M.

Een Zomer.

DOOR

HENRI BAKELS.

I.

nnie was als een groote machtige zomer, waarin de boomen staan gezwollen van weelde; het koren in ernstige rust te rijpen hangt op trotsche, slanke stengels, in het klaterend zonlicht; de vogels drillen doen het dicht geboomte met klankgolving en als van metaal, die er uitbarsten aan alle kanten, opstijgende tegen een blauw koepelgewelf van onpeilbaar hoogen hemel.

Ze was als een zomer, die zwaar is van machtige zon en welvende weelde, zoodat de trage dagen sleepen als zat van overvloed, in het brandpunt van rijpe voldaanheid.

Annie was niet groot, maar rijkelijk gewelfd en gelijnd van gestalte: elke vorm van haar lichaam was ernstig ontwikkeld en sprak door haar gespannen kleed van een weelderige volmaaktheid.

Haar gang was elegant gemakkelijk als van iemand die niet noodig heeft te gaan, maar 't doet uit weelde.

Elke beweging was goed en bekoorlijk en scheen niet gemaakt maar noodzakelijk voort te vloeien uit het overrijke van haar mooi lichaam.

— — — — — — .

— — — — — — .

— — — — — — .

— — — — — — .

— — — — — — .

Annie was als de zee; iedere aandoening deed golven rijzen als bergen in haar hart, maar uitte zich traag in de gebaren van haar glooiend lichaam, zooals de golven der zee opkomen in beteekenisvolle gedaanten maar altoos en altoos verkwijnen en uitvloeien op het zwellende strand, zoodat hij, die langs de kustlijn staart, niets ziet dan een eeuwig gelijk worden, een immer versmelten tot één van wat veel en verscheiden was.

Zij gevoelde veel en diep; maar het teekende niet in hare gebaren en bewegingen, wat ze gevoelde; er was een stremming bij de mededeeling van de innerlijke emoties aan haar vleeschelijk lichaam, een schijnbaar versterven van het bewegelijk schoone harer ziel in het onbewegelijk schoone van hare volmaakte leden.

Alleen hare groote donker-bruine oogen waren als twee altijd zeggende zangen.

Er bloeide een vreemde gloed in, een gloed van droomende geneugten, van lijdelijk zich meê laten voeren langs hooge en lage, snel klimmende en snel dalende, altijd wisselende heuvels van gevoel.

Het leven scheen haar zoo wijd, en zoo groot en er was zooveel in, dat ze wel dikwijls met al haar leden uit wou bewegen, wat ze gevoelde, héél héél direct en uitzeggen in groote schoone woorden, wat er in haar was — maar haar lichaam was traag, hulpeloos traag; niet meer doende dan hoog noodig was, om gemakkelijk te gaan en hare woorden waren klein.

Dit alles wist ze zelf niet; maar bij elke aandoening was er een verlangen, waaraan niet voldaan kon worden; een verdrietigheid omdat 't zoo vaag bleef.

't Was haar, als moest iemand haar nog eens vertellen in heldere duidelijke woorden, hetgeen ze gevoelde: alsof klanken en ge-

baren meer gaven, dan 't eigen gevoel. Ondertusschen was er in haar een altoos bewegen, een opkomen en afdrijven, rijzen en dalen, als de golven der zee.

II.

Haar vader was een klein goedhartig mannetje, met wintersch gezicht van melkwitte haren.

Hij liep naar de zestig, maar was recht op van houding en elegant van vorm en manieren.

Twee jaren geleden was zijn vrouw gestorven, een deftige gezette figuur, met altijd vriendelijk gezicht.

De oude heer Looman was getrouwd, toen hij ver in de dertig was, terwijl zijn vrouw ongeveer vijftien jaar jonger was dan hij.

Hij was zeer huiselijk en was gelukkig gehuwd geweest en toen achtereenvolgens twee dochters geboren werden, Annie en Mina, was het een recht innige gelukkige geworden.

Moeder was streng en beheerschte den kring met een vastberaden wil; vader was goedig, zorgzaam en vol vertrouwen in alles, wat zijn vrouw deed: hij kende hare oprechte strengheid, die zij van hare moeder geërfd had — en deze weer van hare moeder enzoovoorts — en berustte in hare beschikkingen, als waren ze wetten.

Hij was tot zijn vijftigste jaar directeur van een verzekeringsmaatschappij geweest, geacht en bemind door zijnen mededirecteur en personeel, om zijn minzame en aangename persoonlijkheid.

Annie was nu twintig jaar en had het karakter van haren vader. Mina was twee jaar jonger en was in beslistheid en kracht van wil de wedergade harer moeder.

De dood van Mevrouw Looman was als bliksemslag gevallen in het hechte gebouw der samenleving van deze familie.

De oude heer was erg stil geworden en begaf zich weinig meer buitenshuis. Hij rookte pijpen, las kranten van A tot Z en liet zich slechts zelden bewegen met zijne dochters op straat te komen.

Overigens trachtte hij voor zijne kinderen zorgzaam en gezellig te zijn; maar er was een dralende lusteloosheid en een duidelijke

neerslachtigheid over hem gekomen, die zijn machtelooze wil niet te verslaan mocht.

III.

Meimaand liep ten einde.

Er was een lichte lentelucht, licht blauw, toen Annie 's avonds om kwart voor zeven uit hare woning op de Keizersgracht bij de Leidschestraat ging, om te zeven uur bij Mr. Child te zijn, die haar voor het examen middelbaar Engelsch zou bekwamen.

Toen ze den stoep afging, hoorde zij de melkboer tegen Dina de meid zeggen: „Lekker weer vandaag!" en ze liep al een gracht verder, toen ze nog steeds die volle klanken „Lekker weer!" in hare ooren voelde.

't Was ook lekker weer!....

Overdag was het warm geweest en nu was het zoel; de boomen stonden bladstil en de lange groene grachten waren als één effen zacht spelende gedachte.

Wat was alles licht! Zomermantel loshangend! Oogen wijdgeopend! Vlugge pas!

't Leek wel of ze tegen iets aanliep, als wol of zijde, wat geen pijn deed, maar zich toch overal liet voelen.

Aan hare wangen, hare armen, haar borst en hare beenen voelde ze telkens kleine prikjes, zoodat ze er wel even met haren vinger over had willen wrijven; maar 't deed geen pijn, 't was leuk; ze moest er om lachen, 't leek wel met een veertje gedaan.

Haar donker gitzwart haar, dat haar hoofd even kuifde en in breede dikke lagen boven langs hare ooren wegliep, scheen zich te openen, voor de kriebelende avondlucht.

Wat is de lente toch heerlijk!.... maar, ze moest vlug loopen, nog vlugger dan ze deed, want om zeven uur ging die meneer Harte weg, dien ze den vorigen keer, toen ze vijf minuten te vroeg gekomen was, getroffen had.

Ze was al bij de Spiegelstraat; ging den hoek om en stond met drie vlugge sprongetjes op het kleine stoepje met één ijzeren leuning.

De blos harer wangen was kersrood geworden.

De dikke gebrilde Mr. Child met vierkanten baard, deed zelf open.

Ze was vijf minuten te vroeg maar dat hinderde niet.

Meneer Harte was ziek, hij was van avond niet gekomen; ze konden nu direct beginnen.

Er was een spijtigheid in haar; een ontevredenheid, dat ze meneer Harte niet getroffen had.

Dat had invloed op haar werk, deze teleurstelling.

Ze kon de zinnen niet vasthouden. Als ze er midden in zat, kwam haar weer iets anders voor den geest: Ze hoorde de stem van Mr. Child als uit de verte of als een herinnering overdag van een droom van den afgeloopen nacht.

Was ze nu werkelijk bij Mr. Child? Moest ze nu straks lezen wat hij daar voorlas.?

Och! waarom kon ze dan ook dat enkele uur niet goed opletten? Straks was ze immers alleen, en kon ze denken zooveel ze wilde.!....

Nog eens goed luisteren!

Mr. Child zat voorover gebogen boven de tafel, zijn bril op 't voorhoofd.

Hij las maar door in één en denzelfden toon, alsof hij met voorlezen gestraft was.

Daar begon 't weer! 't Was ook niet om bij op te letten! 't Behangsel begon te kringelen in allerlei figuurtjes; de stoelen met rieten zitting en glad houten ruggen begonnen in eersten schemer zachtjes te schommelen; zelfs de tafel waar 't boek op was, deed meê, en Mr. Child, las maar door.

„Please!" zeide hij plots, terwijl hij haar 't boek overreikte, en opstond om de lamp op te steken. Zij las slecht en maakte veel fouten: woorden die er niet stonden. Mr. Child was van avond erg ontevreden.

Acht uur was het!...

Was meneer Harte er niet? Neen, die stak zeker in geen goed vel; zijn vader was aan tering gestorven, hij was dikwijls ziek.

Annie ging naar huis.

't Was intusschen donker geworden; overal kwamen menschen uit huizen, die de stad ingingen; maar,... wat ze zag was als zoo-verre van haar,... ze dacht aan andere dingen.

Er was een iets, wat ze zich telkens wilde voorstellen: de aandoeningen, die ze ondervond, toen ze gisteren avond Frederik Harte ontmoette! maar, ze kwam niet verder dan: ik kwam binnen, keek over de tafel en zag... zag... ja, wat zag ze toch?...

Wacht! als ze van avond alleen op haar kamer was; zou ze er nog eens goed op ingaan, ze zou hem klaar en duidelijk voor zich zien, want, die aandoening was heel vreemd geweest, en ze verlangde ze weer.

Tehuis gekomen zaten haar vader en Mina in de beneden-achterkamer met open tuindeuren in 't halfduister te praten.

Toen ze de deur opende, zag ze niets, dan een trillend theelichtvlammetje, en den schijn daarvan op servies en blad.

Aan den tuinkant hoorde ze Mina met langzame zekere woorden vertellen, hoe Marie de Zwart hare betrekking als correspondente van het Handelsblad door recommandatie gekregen had.

Annie was te ongeduldig om binnen te blijven bij dat stil huiselijk gedoe van die twee.

Ze gaf voor op hare kamer nog een uurtje voor den volgenden dag te gaan studeeren, daar ze veel werk had, en dan vroeg naar bed ging, omdat ze een beetje hoofdpijn had.

Toen ze haar kamerdeur gesloten had, gevoelde zij een verlichting, een heerlijke vrijheid.

Zoo in zich zelf te kunnen zeggen en denken wat men wil, zonder stoornis, dat is toch gelukkig.

Ze zette zich op een stoel, die tegen een klein vierkant tafeltje aan den muur stond, en legde haar arm er op, terwijl zij met twee ronde, blanke vingertjes het voorhoofd dicht onder het zwarte golfhaar steunde.

Licht lentelachen vlinderde naïef door het open raam naar binnen.

Er kwamen vierkante lapjes avondwind binnen, waarvan de puntjes zacht tegen haar gezicht en voorhoofd flakkerden; gewiemel van allerlei avond geluiden steeg uit nauwe straten in krielende mengeling.

Jonge honden keften; laat kindergeschreeuw; roepende vrouwen; slangerig gezang van klare dienstboden uit nabije huizen: hier timmerde er een aan zijn schutting, daar, hing er een uit het raam te fluiten: 't was een open lente-avond vol van klanken in warrelig doorelkander-gekronkel. Er zegen witte pluizen uit de boomen langs haar raam; enkele bleven lang zweven op eéne hoogte, als kleine schuchtere wezentjes, te blank en te rein voor de zwarte tuinaarde.

Annie vond het rommelig geluid-gestoei leelijk en de witte pluisjes mooi; die waren zoo vreemd van de menschen, die gingen in treurig dralend zakken naar beneê.

Ze dacht: er is iets schoons in het eenzaam-alleene; in het andersdan-al-'t andere, het ongemeene, in het vreemd-afgetrokkene. —

Ze voelde zich zacht-bedwelmd in haar eenzaamheid op 't slaapkamertje.

De avondwind bleef aanschommelen om, en langs haar en boven hare even bewegende haren; hij sprak welhaast met haar, in voor haar zeer intieme woorden, die zij alleen verstond, en in een naburigen tuin zong een populier als een avondlied van de zee.

Daar zat ze nu, als in diep overpeinzen van een moeielijke zaak.

Ze zocht duidelijk aan de oppervlakte te brengen, hetgeen als een groote wezenlijkheid maar vaag te onderscheiden, in haar gemoed was komen zinken, zoó diep, zóo zwaar, dat het onmogelijk scheen, er eenmaal weder uit te raken. 't Had haar geheel veranderd: vroeger had ze zich steeds gevoeld als iets, waaraan ze zelf elk oogenblik noodzakelijk moest denken, vergelijkende zich met anderen, wantrouwende hare afwijkingen als verkeerd en slecht steeds geneigd zich beter te maken en gelijk aan die andere menschen die zoo goed waren.

Nu, was ze nog meer dan dat; er was iets belangrijks bijgekomen; dat overal meeging; dat in haar was; daar kon ze nu nog meer aan denken dan aan zich zelf, en, het ging altijd samen met de voorstelling van dien Frederik Harte dien zij 's avonds ontmoet had.

Hij lesde bij Mr. Child van zes tot zeven.

Toen ze vijf minuten te vroeg gekomen was, wilde hij opstaan en weggaan, maar Mr. Child had gezegd, dat er nog een bladzijde moest gelezen worden.

Wat zag hij bleek! teer bleek! alsof hij heel veel verdriet had; en zijne oogen waren zwart, als graniet, maar veel warmer, 't leek wel, of ze open weenden.

Zijne nachtzwarte haren, bogen even over zijne blanke slapen, als ebbenhout-zwart op ivoor-wit; en zijn stem was zoo zacht, als klonk hij van heel ver door, in een ruimte, waarvoor ze niet bestemd was.

Schijnbaar niets ondergaande, had ze lichtsnel alles om zich vergeten om elk woord van zijn muziekstem af te luisteren, en door

haar ooren op te zuigen diep in haar, zooals ze wel in het bosch eensklaps was blijven staan luisteren naar het geroep van een wouduif, dat op een laten zomermiddag schuchter de eenzaamheid rimpelen deed.

Zoo'n vogel schuilt diep en diep in 't hout en waant zich ongezien en ongehoord, en hij die omdwaalt in 't woud, blijft staan met onderbroken ademtocht, en steelt, zoolang hij kan, met wijd-geopend oog en met begeerig oor de teere weemoed van dat ver geluid. Annie had in zich gevoeld, verdrietigheid van ver-verwijderdheid, om het niet-bestemd-zijn-voor-haar van die fijn-beeldende klanken. en ze had zich slecht gevoeld om het steelswijze genieten van dat hoog-mooie.

Dezen avond was een groot verlangen in haar tot vleesch geworden, dat eenmaal die stem mocht klinken voor háár en die oogen mochten zeggen tot háár. Maar, achter haar verlangen, schuilde een verdrietigmakende twijfel aan de bevrediging daarvan. Dat geluk zou voor haar te groot zijn. Harte was te hoog boven haar, om zich tot haar te buigen. Hij zou haar doorzien met hare nietigheid en gebreken.

Deze, en dergelijke gedachten stegen overweldigend boven haar verlangen uit.

Ze zocht niet zich bewust te worden van hare aandoeningen, maar leverde er zich geheel aan over, de genietingen en het verdriet er van ondergaande, zooals ze die over haar brachten. Verlangen en twijfel, twijfel en verlangen brachten haar beurtelings in klare vreugd en donkere weemoed en vlochten stemmingen, die haar van maanlicht besproeid kamertje voor haar deden verhelderen of verduisteren.

Dan zag ze elk voorwerp met groote duidelijkheid massief, levend voor haar staan: helder was ze zich haar geheele omgeving bewust; elk ding staande op zijne eigene plaats gereed tot 't gebruik. Alles zoo gedaan door Dina, met vastheid en geoefende hand.

Dán, weer ontvluchtte de omgeving haar en dreef weg, als een onbegrijpelijke, door elkander warrelende verzameling van ijle, ontastbare, onnuttige voorwerpen.

Langen tijd had ze zich laten wiegen op de bewegelijke fantasiën van haren opgedreven geest, toen ze haar hoofd uit hare handen hief. De knippen van de straatdeur werden dicht geschoven. Vader

en Mina zouden zoo boven komen en als Mina even kwam kijken zou zij haar in het donker vinden zitten, terwijl ze reeds lang naar bed gedacht werd.

Torenklokken van verschillende kanten gaven dicht na elkaar elf luide slagen in de avondlucht. Annie maakte gedachtenloos de knoopen van haar bloesje los, deed de armen uit de mouwen, onthaakte haar rok en liet die met haar onderkleêren te zamen van hare heupen op den grond glijden. Ze legde alles slordig, onuitgehaald op een stoel, terwijl ze zittend op haar ledikant de kousen uitschoof.

Nadat ze nog lang was wakker gebleven, gewoeld, en zich gewenteld had, zonk ze weg in een lichten slaap van vluchtige droomen, verward door elkander tot aan den volgenden morgen.

IV.

Na dezen dag ontmoette Annie, wanneer ze 's avonds kwam, Frederik weder geregeld. Nu en dan werd een woordje gewisseld; dan bleef Frederik wel eens wat langer zitten. Annie was dan zenuwachtig en bewegelijk; ze keek met spanning naar zijne witte handen, die de boeken samen hielden, als gereed om weg te gaan.

Wanneer Frederik vertrokken was, kreeg ze berouw, ze meende, dat ze een slechten indruk gemaakt moest hebben. Haar gezicht moest strak geweest zijn en onvriendelijk. Misschien had hij haar wel bespottelijk gevonden. Maar . . . morgen zou ze lachen tegen hem en heel vriendelijk zijn.

Zij zou zichzelve meester blijven, het bonzen van haar bloed bedwingen en even kalm zijn als hij.

Wanneer Frederik echter den volgenden dag naar haar opkeek en sprak, voelde zij een onverbreekb're macht haar wil verlammen en zonk terug in dezelfde houding van vroeger. Hare vriendelijkheid bewolkte tot een bedeesde stugheid, die zij duidelijk voelde en die haar pijnigde; maar niet eer herwon zij hare kalmte en gemakkelijkheid, dan wanneer Frederik afscheid genomen had. Dan scheen zij met een diepen zucht van inspanning haar wilskracht weder gevat te hebben en berouw volgde als vroeger, met ernstige belofte aan zichzelve, dat ze zich den volgenden dag dwingen zou, te blijven zooals ze nu was.

Ze voelde zich dan ook nu veel sterker; als hij nù kwam, zou ze zeer kalm en vriendelijk tegen hem zijn, maar hij was er altijd, wanneer ze zich zwak voelde.

Zóó dacht ze ook op een avond na afloop der les, toen ze gereed stond om weg te gaan.

Daar werd gebeld en . . . Frederik trad binnen.

Zijne levendige gestalte stond aan den ingang der kamerdeur, en boog tot groeten, toen Annie hem vol in de oogen keek.

„Ik stoor u toch niet, juffrouw Looman? Ik kom mijn Shakespeare halen, die ik heb laten liggen!" wendde Frederik zich tot Mr. Child.

Annie voelde een duizelige bedwelming. Hare oogen zonken, ondanks hare geforceerde pogingen, Frederik vriendelijk aan te zien. Er woei een herfststorm door haar bloed, die alles verwaaien deed, wat krachtig was; maar, toch was 't heerlijk, zooals dat gevoel nù was: 't leek wel een mooie, snelle regen van frissche verrukking tegen haar heete slapen en achterhoofd.

„O, neen! meneer! ik wilde juist weggaan", beefde haar stem zachtjes uit.

„Mag ik dan zoover met u meegaan?"

„Met heel veel genoegen!"

Ze gingen samen de Keizersgracht langs.

Frederik sprak geregeld achter elkaar-door in mooie zinnen, zoodat hij bijna niet merken kon, hoe Annie naar woorden zocht om hem te antwoorden, want ze leefde geheel mee in Frederiks voorstellingen en gevoelde duidelijk wat hij bedoelde en misschien nog meer, maar het was haar zoo moeilijk bij de abstractheden die hij besprak, de woorden te vinden, die aan haar zielbewegingen aanpasten.

Ze wandelden haar huis voorbij en staken de Leidschestraat over. Nog een gansche gracht verder gingen ze, toen Annie eraan herinnerde, dat ze haar huis reeds lang voorbij was en nu wel diende om te keeren.

Frederik ging tot hare woning mede, steeds druk pratende. Hij nam haar hand en groette bij de stoep.

Annie stapte de marmeren gang in, met heel haar groot geluk, dat nu om haar was en wel nooit meer zou wijken.

Duidelijk voelde ze zich gaan over het harde marmer, met

helderen stap en dan in de tuinkamer luchtig en vroolijk sprekende met haar vader en met Mina.

Wat had hij zacht-innig met haar gesproken! Hoe mooi was ieder woord geweest! — Wat had hij veel schoons gegeven, zonder dat zij iets had kunnen teruggeven, dat hem zou kunnen bekoord hebben!

Toen zij 's avonds naar haar bed was gegaan, hoorde zij herhaaldelijk de echo van zijn golvende stem. Ze had ieder woord onthouden en zou het weten uit te schrijven, en ieder gebaar zag ze nog in hare verbeelding, zóó duidelijk was Frederik nog voor haar geest.

V.

Toen ze den volgenden morgen ontwaakte, was haar stemming, die van luid rozen-rood geluk, met zachten weemoed van donkerendaags regen erover geweend.

Recht-op zat ze, met lang harenzwart op wit van lakens en kussens, roerloos te peinzen. Ze steunde haar bovenlichaam met haar beide handen, die in het weeke bed wegzakten.

Zoo voelde ze den vroeg-zomer-uchtend, die om haar lichaam was. 't Hoofd een weinig vooruit-omhoog, als ware deze morgen geheel anders dan zij verwachten kon: verrassend en nieuw, zooals nog nooit een zomermorgen gekend.

Overal was haar geluk: in elk hoekje van de kamer, op elk plekje van het roode vloerkleed; de ontmoeting van elk voorwerp deed haar oog blijde aan.

Gedurende korten tijd na het ontwaken werd haar kamer al klaarder en blijder, en stond allengs in een bevenden zomermorgen.

Dan namen hare gedachten en haar stemming een wending.

Eerst had ze aan Frederik gedacht; toen aan den indruk, dien hij op haar gemaakt had en toen aan zichzelve.

Dat maakte zachtroerende weemoed in haar; ze liet zich terugvallen op de kussens, zoodat 't zwarte haar er, als er op geschilderd, kwam te liggen.

De armen naar boven onder haar hoofd, de handen sâamgevouwen, lag ze als in een krans van sneeuwwit.

Ze had hem zoo veel willen vragen en zeggen! —

Had ze maar durven vertellen, dat ze zooveel van hem hield, en hem durven vragen, of hij niet van haar hield!

Misschien zou ze nooit de gelegenheid meer vinden, om met hem alleen te zijn!

Hij zou haar niet van de les komen halen: toevallig ditmaal gelijk met haar vertrekkende, had hij aangeboden mede te gaan, misschien uit beleefdheid.

Als zij maar één woord gezegd had, dan wist ze nu alles.

Ze stond op en kleedde zich met gejaagdheid, als moest ze zich haasten, haar verzuim te herstellen.

Beneden, aan de ontbijttafel was alles zoo oud, zoo vervelend.

Er was een verwachting in haar van iets bizonders, iets ondagelijks; maar de kopjes, de broodjes, de nikkelen trekpot, 't zag er alles oud-bakken, vervelend uit, net als gisteren en voor-gisteren.

Lust tot eten had ze niet. En die verveling van dat gewone en onbeduidende harer omgeving prikkelde haar zoozeer, dat ze een oogenblik bang werd: er ging iets los in haar hoofd en klom binnenlangs den schedel tot boven-in, waar 't bleef tintelen, onuitstaanbaar prikkelen, met breede stroomingen afvloeiende langs haar achterhoofd, onder haar haren, tot over den rug.

Daarna werd ze vuurrood: een golf warmte rees in haar lichaam tot aan de hersens en bedwelmde haar, zoodat ze niet meer dacht, maar wachtte en berustte.

't Zakte en zakte, en klaar voor haar wêer het wit tafellinnen; over haar Mina en haar vader.

Toen at ze een weinig met langzaam kauwen, als een zieke, die voor 't eerst, na lange ziekte, iets gaat gebruiken.

VI.

Nog acht dagen, en Annie zou met de familie voor enkele maanden naar Baarn gaan.

Er was reeds een villa gehuurd aan den Eemnesserweg, niet te groot, maar lief wegwijkend achter hooge, krachtige boomen, als 'n bedeesd kind.

Annie dacht aan Baarn, aan de rijtoeren, aan de bosschen, aan de berceaux, aan Soestdijk.

Ze vond Baarn verrukkelijk mooi, maar ze was zoo ver van Frederik, ze zou hem daar wel nooit ontmoeten.

Indien ze in die acht dagen nog maar een gelegenheid vinden kon, om hem te vragen, wat ze zoo graag weten wilde, vóór ze wegging!

Amsterdam is zoo groot! Waar zou ze hem ontmoeten kunnen?

Hoe heerlijk! wanneer hij van middag, zooals zij, aan den Amsteldijk ging wandelen.

's Middags ging Annie wandelen en Mina winkels-kijken en benoodigdheden koopen voor het buitenverblijf.

Toen ze het tolhek aan den Amstel voorbij was, lagen de groendrijvende weiden rechts voor haar uit.

In den zomer, wanneer de hemel onbereikbaar hoog boven boomen en menschen staat en de zon ongestoord uitviert zijn heerschzuchtige zonnelusten over de eindelooze velden dan lijkt 't dikwijls, als men langs een landweg gaat, of alles zoo machtig, zoo groot is: de boomen deinzen en wijken, voor onze oogen, zoo ver mogelijk, als wilden ze ruimte om hunne stille gebaren te verbreeden, of als wilden ze zich vermachtigen en hun trotschheid concentreeren, tot alleenstaande op-zich-zelvige reuzigheden.

Heel ver strekt zich groen en groen der weide, onder een blakende zonnebeademing, en verder nog staan koeien aan den horizont, heel klein, daarachter zijn zwarte vegen, tegen wit van gloeiende lucht, die huizen en boomen zijn.

Hoe verder men ziet, des te intenser de zomer wordt. Een kind zou rennen door 't gras met vooruitgestrekte armpjes; — daar naar toe, naar dat verre, waar meer zomer is dan hier; daar waar de waereld groot rust, zonder doen, in gouden weelde en ewige vrede — totdat het moe werd te gaan en staan bleef, met groot-open oogen en droef verlangen, omdat 't schoonste hem onbereikbaar schijnt voor zijn geringe kracht.

Zóó was deze middag.

Annie keek door saamgeknepen oogleden, langs groen en blauw van weide en hemel.

Een gevoel van onbereikbaarheid van dat groote zomersche geluk, dat toch zoo dicht om haar was geweest, hing binnen in haar, als aan lange draden.

De middag stond heet-hoog boven haar, en ze slenterde in stadig verlangen, Frederik te ontmoeten langs den stoffigen straatweg, waar rijtuigen en rijwielen voorbij rommelden en knetterden, zonder dat ze daar op lette.

Voorbij „Halfweg 't Kalfje" keerde ze terug en begon droef te worden, dat de stille hoop op een ontmoeting verwaaide tot moedeloosheid.

Want ondanks de geringe kansen hem hier te treffen, en ondanks het geloof, dat voor haar onbereikbaar was, al hetgeen haar gelukkig maken kon, rees er een gedachte, dat 't toch wel eens kon gebeuren, dat ze werkelijk haar geluk zou vinden. — Misschien was nu wel 't oogenblik voor de hand.

En al zóó denkende, werd 't zekerheid in haar, dat 't wel geschieden zou, zooals ze 't zoo hevig verlangde. Juist dezen keer.

„Dat was wel meer zoo gebeurd", dacht ze, „dat menschen iets onbereikbaar waanden, terwijl 't voor hen lag, in al zijn grootheid van geluk, na korten tijd.

Maar haar droefheid was snijdend en groot, toen ze bijna thuis was en alweêr teleurgesteld.

Nog zou ze de stad doorloopen; misschien was hij in de Utrechtschestraat of in de Leidschestraat.

Waar ze ging, Frederik was er niet. Om half zes kwam ze moede thuis.

Ze had gebeld en stond boven-op de stoep, voor de deur te wachten, kijkende naar de boomen, het water en de steile huizen.

Nu was de gracht geheel anders, als toen ze uitging: Een gansche lange voorbije middag, die was geweest, als een leven vol hoop en teleurstelling, week daar weg achter de boomen en huizen en maakte weemoed door zijn te loor gaan.

Moede en loom ging ze thuis zitten wachten, totdat 't middageten gereed was; hare oogen stonden strak, als ging ze gebukt onder zware zorgen.

Zij verkeerde dien middag in een zeer donkere stemming, die aanhield tot dicht tegen den afloop van het maal.

Toen begon de verwachting van wat 's avonds nog kon gebeuren, als ze Frederik op les ontmoette, zachtjes in haar op te bibberen, haar geheele lichaam inwendig opschokkende, met, eerst kleine, aangename verwachtingsschokjes; later met heftige, hartstochtelijke op-

deiningen, die haar veel deden spreken; soms bijna mooi klinkende zinnen, maar toch maar een slechte verklanking van den jubel, die in haar levend werd.

't Was met haar gegaan, als met de boomen, die roerloos wachten onder donkerende lucht, totdat er eindelijk komt zacht gerucht hier en daar in de blâren en het windleven begint in de toppen te beven; — dan groeit allengs tot wilde vlagen, die hoog aan den hemel wolken henenjagen, die langs 't bosschage slijpen en wild in de boomen grijpen, met windgejubel overal.

Later kwam er een zich bewust worden van hare opgewondenheid, hetgeen een lichte terugzinking tot droefheid veroorzaakte.

Dan welde er een twijfel op, of ze wel dezen avond met hem zou kunnen spreken: — Immers! als hij ging zou zij eerst komen!

Toen rees er plotseling eene gedachte bij haar op, die haar bang maakte, donker bang, maar tevens licht, valsch licht van uitkomst.

Als schel zonlicht, dat plotseling door de wolken schijnt en een schrille, lange lichtgil maakte aan den horizont, boven de weide, een baan van valsch licht, zoo kwam deze gedachte aan het verschiet harer overpeinzensvlakte. — Kon ze niet om zeven uur naar Mr. Child gaan vertellen, dat er op eens verhindering was gekomen om van avond les te nemen? — dan ging Frederik gelijk met haar weg, en was er gelegenheid te over, om met hem te spreken.

Er was een klein zwak neen in haar, maar een groot, alles overdaverend ja.

Ja, één keer behoefde ze maar te verzuimen, één keer maar te liegen.

En naarmate ze vaster besloot zoo te handelen, steeg haar opgewondenheid.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Haar hart hamerde met aambeeldslagen, toen ze bij Mr. Child binnenging.

Frederik pakte juist zijn boeken bijeen.

Met bevende ademstooten zeide ze haar boodschap en vroeg excuses voor het wel wat al te laat bericht.

Toen ze wegging liep Frederik al pratende met haar mee.

Dien avond was 't, dat ze haar voornaam noemde aan Frederik en hem dien toevertrouwde, als bewijs van toegenegenheid, terwijl

Frederik haar verzocht, hem Frederik te noemen, waarop ze even blijde begon te lachen en hem antwoordde, met den naam te herhalen: — Frederik — het geheele woord uitvleiend en afkussend met haar lippen.

Dien avond was 't, dat Frederik zacht-ernstig lachend tot haar zeide, dat hij zoo dikwijls verlangde haar te zien en bij haar te zijn; en dat Annie vertelde, hoe ze gejokt had om hem te kunnen spreken; dat Frederik daarna niet veel meer tot haar sprak, maar dicht tegen haar drong, zoodat hij haar geheel voelde en dat hij haar zacht beloften deed, dicht aan haar oor, zoo zacht, dat de luisterende eenzaamheid van de stille avondgracht het niet kon hooren; dat ze als twee-in-één gegaan waren door 't Vondelpark, 't Willemspark, langs den Amstelveenscheweg, waar boeren in den schemer avondgepraat maakten in den open lucht, hier en daar gezeten op een hek of aan den wegkant.

Een heet verlangen was tot blakende werkelijkheid geworden en verrukking ontzwol op elke plek haar lichaam.

Toen ze dralend huiswaarts gingen, deed Frederik haar staan en gaf haar, zonder het te vragen, een kus op haar wang.

Ze had 't heerlijk-rustig toegelaten en was zwijgend verder gegaan.

't Was donker toen Annie thuis kwam.

De weg naar huis was nog een stil, bewust nagenieten.

Frederik had een broze blos op de bleekheid van zijn mooie, fijn-gelijnde wangen.

Dicht bij haar woning kwam er een vaag begrip bij hem op, van Annie te moeten verlaten en dan vroeg hij of zij altijd van hem zou kunnen houden.

Annie voelde haar borst wijd opzwellen om het genot van deze vraag en ze zei vlug daarop, dat ze hem wel nooit zou kunnen vergeten, dat hij zoo heel anders was dan andere menschen, juist zóó, als zij 't mooi vond.

En toen Frederik haar daarop, dicht bij haar woning, nog een kus wou geven, duwde ze hem zachtjes terug.

— „Pas op voor de buren, Frederik!”

Maar hij drong zachtjes door tegen den zwakken weerstand en raakte even met zijn warm-roode lippen haar wangenzacht.

Zij beloofden elkander den volgenden Zondagmiddag samen langs de Amstel te gaan wandelen.

Even later stond Annie op de stoep, zich geheel gevende in een lief-lachend gezicht en Frederik keerde zich drie — vier keer om, groetend met zijn bruinen deukhoed.

De lange gracht lag voor hem uit en hij wilde wel, met zijn oogen dicht, droomend van dat machtige lief dezer liefde, naar huis.

Niets ter wereld was er meer zonder Annie: de boomen, die fluisterden 't voort, dat hij daar liep, hij-van-Annie, woord voor woord zei de wind wat ze samen gesproken hadden: ze hadden 't welgehoord, die hooge, die stille boomen; en 't lispelde maar voort, als waren ze vol van zijn liefde.

Eindelijk kwam hij aan het schelle licht van de winkels in de Leidschestraat.

VII.

Frederik woonde met zijn moeder op een bovenhuis aan de Leidschekade.

Zijn vader was muziekmeester geweest en stierf toen Frederik acht jaren oud was; toen waren er ook nog twee dochters in leven, die echter enkele jaren later, dicht na elkander beiden aan tering gestorven waren.

De moeder van Frederik had een klein kapitaaltje geërfd, waarvan ze met hun beiden een niet al te ruim bestaan hadden.

Frederik was hartstochtelijk van natuur; de wereld was hem te machtig of te klein, maar zijne neigingen werden getemperd door een intens groot verlangen naar het schoone, goede, zooals hij voelde, dat het er zijn moest in de wereld, maar zooals hij 't onder de menschen zoo weinig gevonden had, dat verlangen maakte hem dikwijls koud en dood voor de kleinigheden om hem heen, het maakte hem vaak erg droevig: hij dacht dan erg klein over de menschen en ook wel over zich zelf.

Dan was in zijn oogen een mooie ernstige uitdrukking van vreemd van de menschen te zijn; zijn stem werd dan zacht en ver-af, als van een dwaler, die in een vreemde plaats aan vreemde menschen, die hem nauwelijks verstaan, vraagt om 't pad.

Zoo had Annie hem dien eersten avond gezien en gehoord.

Zij had hem begrepen en zijn oogen hadden haar diep en diep verdrietig gemaakt, verdrietig, om haarzelf, want zij waren een vonnis geweest over haar menschelijkheid, over haar gewoonheid, en een niet te beschrijven gevoel van ondergeschiktheid en aanhankelijkheid aan Frederik was over haar gekomen.

— In Frederik was dat element, dat zij in alle dingen vond, die haar aantrokken; dat bij muziek en zang en schilderij, koud doet rillen langs den rug, — dat een bosch meer maakt dan een verzameling van palen, — een boom meer dan een houtklomp, — een landschap meer dan groene en gele en zwarte stof, — de wereld, meer dan een kerkhof van doodgeboren zaken, — dat menschen maakt tot alles-kunnenden wanneer er hunne krachten door gedreven worden, — dat is achting, méér dan dat, 't is liefde!

— — — — — — — — — — — — — — — —

Toen Frederik thuis kwam, voelde hij zich gezellig tusschen de ouderwetsche meubelen: stoelen, tafels en kleeden waren oud-model; de kleeden en gordijnen waren er zoo geschikt, dat alles op zijn netst en voordeeligst uitkwam.

— Hij hield toch wel van dat eenvoudige, sobere; bij andere menschen kon 't zoo rijk zijn ingericht, heelemaal niet om je op je gemak te gevoelen.

Zijn moeder had een grooten bril op de bocht van haar neus en keek van haar kousen-stoppen op toen Frederik de kamerdeur krakend openduwde.

Gewoonlijk werd er niet veel meer gesproken 's avonds, daar Frederik nog een uurtje de krant ging lezen, terwijl de moeder vroeg naar bed ging.

Dezen avond bleef Frederik nog lang napraten; hij sprak over kleinigheden, die hem anders niet interesseerden; hij was vol zang, fantaisie en opgewondenheid. — Over vroegere dagen werd gesproken, over zijn klein-kindje-zijn en over zijn schooljaren en allerlei andere oude herinneringen.

In maanden was er niet zoo'n hoog-samenklinkende stemming thuis geweest.

Toen de moeder opkeek naar de petroleumlamp, die te zakken begon, viel er een gele lichtglans van-onder de kap op haar oudbruin gezicht, van gebogen neus en binnenwaarts omgekrulde lippen, die zich in genoegelijk glimlachen verlengden.

Frederik vond, dat ze met die herinneringen oud begon te worden.

De klok sloeg half twaalf, als een derde, die lang stil geweest was.

„Allemenschen!" zei moeder, naar de klok kijkend, en pakte haar verstelwerk bijeen.

Dan kwam er wat geschuifel, geslof van groote pantoffels, kastdeuren open-en-dicht-doen, om een boterhammetje te maken en eindelijk de gangdeur open, 't licht in de huiskamer dood, de donkere figuur der moeder in de nachtkamer tastend om naar de deur te komen, dan Frederik zijn moeder kussend voor zijn kamertje, de moeder nog even dáárbinnen om de sprei af te nemen van 't witte bed en nog even te zeggen, dat 't zoo ongezond is, met 't hoofd zoo laag te liggen; — want Frederik gooide dikwijls 's nachts de kussens uit zijn bed.

Op een anderen avond zou Frederik wel eens hebben tegengesproken, maar dit maal niet.

Na een kwartier was 't stil in de vertrekken van de bovenwoning, behalve het gehijg van de klok op Frederik's kamer en nu en dan kuchen van Frederik, klinkend van zijn kamer door de gang tot in de kamer van zijn moeder, die zorg voelde bij elk hoestgeluid.

VIII.

's Zondags, den dag vóór het vertrek van de familie Looman naar Baarn, ontmoetten Annie en Frederik elkander voor den laatsten keer, vóór haar buitenverblijven. Op de Stadhouderskade waren ze elkander te-gemoet geloopen.

Annie kwam van het Frederiksplein en Frederik van de Vijzelgracht langs de Stadhouderskade.

Van verre zag hij haar aankomen onder de boomen.

— Zooals op elken mooien zomer-Zondagmiddag liepen daar lange staarten van menschen langs de huizen, in een gelijkmatig, doodsch voortslepen. Rood en bont van rokken en hoeden bewoog zich voort als één klont, als een groot gevlekt monster, zonder karakter van lijning en onherkenbaar van kop of lichaamsdeelen, maar alleen heel groot, onafzienbaar groot, en levend alleen in zijn log en eentonig schommel-slepen.

Annie was daar niet bij. Zij ging onder de wattige, donzige boomen; als een heldere gedachte mooi afgezet tegen 't zwart van 't wandelpad.

Ze lachte van verre, en de witte veer op haar hoed wuifde boven haar hoofd; 't witte borstje onder haar zwarten mantel maakte haar gezicht zoo frisch-blij.

Haar figuurtje was al heel duidelijk, maar nog niet zoo goed elke lijn van haar gezicht.

Al duidelijker en intiemer werd haar verschijning, tot ze eindelijk in volle bekendheid op een paar passen van hem stond.

Annie lachte met ten halve ontblooting van vier gelijke creme-kleurige tanden en een blik van vasten ernst.

Ze vond dit oogenblik van ontmoeting niet alleen het vreugdevolste, maar ook 't belangrijkste van den dag; — dat was duidelijk kenbaar uit de diepheid en wijdgeopendheid harer oogen; want vroolijkheid maakt d' oogen klein en glansrijk 't oppervlak, maar ernst maakt ze als 'n breede kom van helder water, waar verrebeneden een onpeilbaar diepe bodem leeft.

. . . .

. . . .

. . . .

Sedert zij Frederik voor 't laatst gezien had, was er naast haar juichend geluksgevoel in haar, een gewaarwording geweest van licht besef der toekomstige gebeurtenissen, die haar even had doen weifelen.

Op dien Zaterdagavond had ze met open oogen — op haar linker armpje haar hoofd — te bed gelegen, starend in het pruilende vlammetje van haar nachtlampje.

Op iedere wang was een rond, rose plekje, dicht tegen de oogleden aan, terwijl de rest van haar gelaat witter was dan 't kanten polsje van haar hemdsmouw, waarop ze lag.

De rechter arm boven 't beddelaken, langs haar zijde naar beneden, rustend met een even-roseachtige pols op de rechterheup; de hand doenloos-half-dicht-gebogen, met een eenvoudig dun ringetje aan haar pink.

Zoo lag ze toen te denken aan Frederik, aan zijn lippen-bij-'t-spreken; aan zijn mooien, weemoedigen blik; aan zijn zeeïg-zangerige stem; aan het genot van hem nimmer te hoeven vergeten en dan dacht ze aan een eigen woon, aan trouwen, aan hem-altijd-te-kunnen-

zien; ze kon dan zijn hand nemen en zijn golvende haren strijken; dat vond ze alles heerlijk. Maar later had ze ook zich voorgesteld, dat ze haar vader moest verlaten en dat ze dan wat anders werd, dan ze tot nu toe geweest was, niet meer het meisje-van-nu maar geheel iets anders, zonder zich te bedenken, wat dan wel.

Die gedachte had zwaar op haar gedrukt.

Haar mooie schilderij van zonnekleur was toen verdonkerd en bemorst met inktmoppen en inktkrassen.

Bang was ze geworden, als 'n kind, dat alleen in 't donker ligt en gekras hoort naast of onder of boven 't ledikant en niemand om zich heeft, op wien 't kan vertrouwen, maar duisternis ziet overal, terwijl 't maar schril blijft ritslen in een hoek der wijde, koude kamer en alleenigheid is rond zijn angstig lijfje.

In een oneindig diepe duisternis had ze toen gezien en ze wilde wel beginnen te huilen.

Ze was na een kort tijdverschrijnen opgestaan en had een briefje geschreven aan haar intiemste vriendin, die naar Den Haag was gaan wonen.

Ze had over Frederik geschreven, over alles wat ze mooi in hem vond, maar dat ze toch wel wenschte ver van alle menschen te zijn, alleen op een eiland, waar ze nooit meer iemand zou ontmoeten.

„En waarom?" dat wist ze niet.

Den volgenden morgen zou ze dien brief ter post brengen.

Des nachts had ze zwaar geslapen en gedroomd, angstige verwarde droomen, van tijgers en slangen en een chaos van treurige, donkere gebeurtenissen. Dicht tegen den morgen had ze gedroomd, dat Frederik dood was

Bleek had ze hem zien liggen, bij zijn moeder thuis in een glimmende kist met witte voering van binnen, precies zooals ze haar moeder gezien had, voor die werd weggedragen.

's Zondags 's morgens had ze innig naar Frederik verlangd, ze had geen geduld gehad, den middag af te wachten. 't Briefje van den vorigen avond had ze bijna vergeten en er eindelijk aan gedacht met een huivering, als in verband staande met het verdrietige des afgeloopen nachts; ze had 't aan kleine stukjes gescheurd en in haar porte-monnaie gestoken.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Onder den indruk vau het gebeurde was ze 's middags tot

Frederik gekomen, met een gevoel van berouw, alsof ze hem iets misdaan had.

Een stroom van geluk doorsiepelde haar lichaam toen hij er in de verte aankwam — en ze had blij, ernstig-blij gekeken, toen ze elkaar de hand drukten.

— — — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — —

Frederik had iederen keer, wanneer hij thuis kwam op de barometer gekeken, die stijf op „mooi-weer" bleef staan.

Hij had de uren geteld, die hij nog moest afwachten, eer hij Annie zou zien.

En toen hij 's Zondags zijn oogen opendeed, herinnerde hij zich direct, dat er iets zou beslissen over zijn geluk van dien dag, namelijk 't weer.

De witheid en klaarheid der dingen in zijn kamer en, toen hij wakker was, de felle scherpte der lijnen van huizen en daken buiten, waren geheel in overeenstemming met zijn verlangen en droegen een bevrediging in hem, daar hij de stemmingen van zijn kamertje zoo goed verstond en uit de lichtheid zijner omgeving een zonnigen morgen herkende.

Als een ijle wolk van zalig-weten voelde hij zich licht worden van blijdschap, toen Annie 's middags van uit de verte hem tegenlachte.

. . . .

. . . .

Annie vertelde eerst, dat Mina haar mee had willen nemen naar een vriendin, maar dat ze voorgegeven had liever alleen te gaan wandelen.

Frederik dacht een oogenblik aan de mogelijkheid, dat ze wel eens niet had kunnen komen en niet meê had kunnen gaan.

Hij richtte zijn hoofd dan naar haar op en keek haar des te inniger aan, daar ze geheel en al werkelijk dicht bij hem was.

Hij hield zijn arm zacht gedrukt tegen dien van Annie.

(*Slot volgt.*)

Uit „Het Vleesch dat zwak is."

DOOR

LODEWIJK SCHUTTER.

Herinnert ge nog de laatste dag van ons samenzijn, Freda?

We wandelden, langs stille wegen de stad uit.

De zon trok langzaam weg, en kleurde de toppen der boomen, heel ver tot aan den horizont, met rossigen weerschijn.

De laaie zonneschijf, machtig groot, gloorde tusschen de stammen aan den zijkant, en lichtte vurig af tegen 't wazige van den avond, die langzaam inviel.

Witte wolken, goudgekarteld door de laatste zonnestralen weerspiegelden zich in 't effen watervlak, en dreven langzaam verder.

Links lag, in de schemering de Schie en daarachter de platte polders, ineensmeltend met de lucht door grauwe nevels, die uit den grond opstegen.

Enkele boomen, scherp gelichtlijnd, teekenden den loop van het water door de polders, de laatste stammen zich verliezend in de donkerte van den gezichteinder.

't Was de begrafenisdag van onze liefde.....

We gingen zwijgend voort, en in die laatste wandeling doemden mij de zonnige tijden van vroeger voor den geest.

. . . .

Toen leefden we nog in een maalstroom van dagen, en geloofden in onzen hartstocht, in het verlangen van lijf naar lijf.

Waar ik ook heenstaarde, overal zag ik uw beeltenis, lichtafstralend als een zonnebrand.

Mijne ziel ging op in 't verlangen naar U....

We dachten 't geluk nabij te zijn.

En toen ge mij toebehoordet, ontwaakte de passie in al zijne kracht. Wat gaf het, of de menschen ons veroordeelden!

Bezaten we niet het ware geluk?

Het verlangen?

. . . .

Fata Morgana.

De afgematte reiziger reikhalst naar de oasis die zich voordoet aan den gezichteinder in de woestijn. Hij berekent de mijlen, die hem nog van de rustplaats afscheiden....

Maar de oasis vlucht voor hem uit, en de afstand vermindert niet.....

Totdat de zonne daalt, en het gezichtsbedrog verzinkt, om bij den nieuwen dag weer òp te doemen.

Zóó was het mij ook te moede.

Het „ware geluk" was slechts gezichtsbedrog.

't Was de fata-morgana in de woestijn van ons bestaan.

. . . .

Dàt heb ik u nooit gezegd.

Ik hield het in mij opgesloten, want ik voorzag het nakend einde van onze passie. En uw lijf was mij eene behoefte geworden.

Hadt gij het wel voorzien, dat einde?

. . . .

Ik kàn niet leven zonder U. Zoo dacht ik.

. . . .

Toen kwam de dag waarop we voelden of meenden te voelen dat onze liefde slechts hartstocht was. Weet ge nog, hoe ge mij weenend zeide, dat ge voor mij nooit zoudt zijn een waarachtig lief?

En hoe we daarna, onder zinnelijk genot de frazen van zooeven bedolven?

Zeg, Freda?

. . . .

Is hartstocht dan niet „liefde"?

. . . .

Maar de twijfel was tusschen ons gekomen. Gij gaaft er den aanstoot toe; ik liet me voortdrijven op den stroom van het toeval.

Nog was het tijd die afwending te keer te gaan; maar we vervreemdden meer en meer, totdat ook de hartstocht afnam.

En de dagen slierden om ons heen en brachten geene verandering.

’t Waren nu geen oogenblikken meer van passie; ’t was de macht der gewoonte die ons bijeenbracht, en na zoo’n oogenblik werd de afgrond, die ons scheidde, breeder.

En het leven in die zwarte, bedrijvige stad werd me ondragelijk.

Ik werd ziek.

. . . .

Toen bleek het, dat het oude vuur in uw binnenste nog niet was uitgedoofd.

O! die dagen van ijle koorts. Ze blijven mij bij als een schrikbeeld, en drukken nog mijne gedachten.

Het ziekte-spook hield me geklemd in zijne klauwen. Het zette zich in mijne zieke hersenen en alleen uwe zachte, koele hand bracht verlichting.

Zoo lag ik dagen lang, onbewust van wat om mij gebeurde. Totdat de koorts week, en nieuw leven in mij ontwaakte.

. . . .

Toen heb ik uwe handen in de mijne genomen en ze lang op mijn brandend voorhoofd gedrukt.

Ik heb u gezegd dat ge voor mij waart, een engel, rein als een lentedag.

En we geloofden weer in ons verlangen.

. . . .

’t Was de stervende vlam van onze passie, die nog éénmaal hoog opbrandde....

Antwerpen.

Broeder Henricus. *)

... Ihr seid
Gerührt, und Euer Auge steht vol Wasser.
(LESSING.)

En nu — ik kan mijn haren tellen,
Maar wie telt mijner tranen tal?
— — — — — — — — — — —
'k Heb steeds, mijn God, aan u geloofd,
Maar toch, het valt mij zwaar te dragen
Dien zwaren last...
(BORGER.)

„Kom mede, Wilna, dan zullen we gaan door de landouwen der eeuwige glans, wiegend op de luwten der eeuwige koelte; kom, Wilna, naar het land der vrome zielen, we gaan menschen, menschen zien ..."

„Kom met ons, Wilna, naar de kleurige rijken der schoone aarde; waar het zonlicht spiegelt in de blanke meren, waar het lied ruischt tot der menschen lof. We willen reizen, Wilna, naar de zoete dreven der Liefde, naar de streken der saam-verbonden harten.

„Kom, kom met ons, Wilna. We willen samengaan ..."

......

De wind dreef hen voort door de luchtlagen van dartele kleuring, alsof diamanten glinsterden in duizenden aantal, schitterlijnen tot het oog, schiftend van rood in blauw èn groen. En door die bundels zwevend, bestraalde hen 't licht in bonte schakeering.

Zoo naderde de aarde zwart-geplekt als doffe bol door de nevelen der schoonheid; zoo teekende het hooggebergte met z'n sneeuwtoppen zich af; en nader, nader kwamen ze, als kleurenkaarten, waar zich

*) Fragment uit „Oberon".

toonden de wel-begroeide vlakken, vlugge herten schuttend voor jagersoog.

Het domein der machtige menschen kwam nader in al zijn glorieuse pracht.

Reeds klonk-op het brommend gerommel der machtige zeeën, als een groote glimmer-massa blonk het water tegen; de landen plekten licht naast duister, half verscholen in den damp der jagende wolken, die van boven wit verlicht waren door het zon-licht, waarop zacht zij zweefden verder, de diepte tegemoet.

En ook klanken kwamen; klanken van ruw geweld, van woeste natuurkracht eerst; een waterval verlicht door duizenden regenbogen, waar de lichtbundels speelden met den stofregen, raasde naar onder, schuimspattend, in trotsche bogen van rots op rots.

En het dichte groen, begrenzend de steenen oevers, ving den frisschen stroom op in haar bestofde omhanging, dorstend naar laving voor den gloed der meedoogenloos-heete branding . . .

De wind dreef hen voort . . .

Ze daalden, daalden tusschen de bergtoppen in het diepe dal, ze streken langs het jonge groen der licht-beäarde randen, door de geurige luwten, die voort-vluchtten tusschen schier verborgen spleten; daalden, daalden immer voort . . .

De eenzame herder, die op den rotspunt gezeten, droom'rig in de verre verte zag, drukte den hoed even vaster op 't hoofd, toen hem de tocht voorbij-streek.

Het dal versmalde zich, op den bodem spoedde zich springend het beekje voort, langs dwergachtige huisjes, waar de mensch hokte in armzalig bestaan . . . .

Maar verder, verder daalden zij . . . en de wind dreef hen voort . . .

Op verren bergrand verhief zich trotsch het eenzame klooster . . . daarheen voerde hen de wind . . .

. . . . . .

„Kom mede, Wilna, naar de eenzame oorden der stille vrede, waar de kloosterling den tijd zoek-brengt in diep gepeins; kom mede, Wilna, waar in deemoed hij knielt voor 't beeld van den zaligmaker, die op hem neerziet met den glimlach der broederlijke liefde, die in hem herkent een nietig deeltje van zijn eigen lijden. Kom mede, Wilna, waar in boeting broeder Henricus zucht."

„Kom, kom met ons, Wilna, we willen samen gaan,"

. . . . . .

Broeder Henricus! o, Zonderlinge beschikkingen in der menschen lot, die tot stillen monnik maakt het jonge leven, dat zich geworpen had in den vollen stroom der vermaken. . . . Broeder Henricus!

. . . . Langzaam stond de kloosterling op, toen de tocht-wind met zacht geruisch neerdaalde in de enge ruimte. Uit het hooge venster streek het licht mede en kleurde de elven tintelig aan; als bundels neerstraalden op het steenen kruisbeeld. Daarheen wendde Henricus het oog:

„Vader der Vaderen, een arme sterveling smeekt u om rust, rust voor dat kloppen hier . . . ."

En in onderworpenheid, de handen gevouwen, knielde hij:

„Ik kastijdde, Heer, het vleesch, dat sterker was dan ik. Ik verliet het leven, om mij u te wijden. Heb erbarmen, eer ook deze proeve mij te machtig is . . . ."

En wel moest de arme verblind zijn door zijn smart, dat hij konde uitroepen:

„. . . . Spreek Heer, zeg, dat ge mij vergeeft, dat ge mij zult opheffen in uw armen, aan uw meelijdend hart . . . ."

Dan klonk angstig, als voor-voelend zijn machteloosheid:

„. . . . Christus. . . . Christus, hoort ge mij. . . .?"

Maar hoort de harde steen het klagen der stem. O, Henricus, indien diezelfde steen u tot les ware voor latere teleurstellingen, indien ge wist, hoe ook het hemel-hooge, welks uiterlijk dit kruisbeeld afmaalt, even koud, even roerloos, even kil is. . . .!

En Broeder Henricus weende voort, en ook in de traan, die stil afliep langs de bleeke wangen, scheen hetzelfde vreemde licht der zwevende elven, dat de geheele cel vulde nu, glansde in de hoeken en voortkroop over den kouden vloer.

Het lichtte in z'n oogen en maalde zijn schaduw in zwakke tinten af tegen den wand.

„. . . . Christus, Christus, hoort ge mij. . . .?"

Toen fluisterden de elven in hun zacht-ruischende taal en het trillen der luchtlagen was den arme als muziek uit de verre werelden der onvergankelijkheid:

„Wilna, Wilna! Hoor hoe de dwaze het steen aanroept en tot het onbestaande spreekt.

Kom mede, Wilna, waar zij hun God aanbidden in groote scharen en waar der menschen loflied stijgt omhoog.

„Kom, Wilna, waar de hoogepriester de gedachten voert naar het voelen der opperste goedheid, naar het zeker weten van een Hooger Wezen, tot ook hem de verbeelding *te* machtig, der geloovige zielen zekerheid *te* zeker wordt.

„Kom met ons, Wilna, we willen samengaan."

. . . . . .

En in den zwoelen aether beefde het lied der schare, den weg zoekend langs de muren der kleine kapel, tusschen de gewelven door.

En voort ging het, zoekend den uitweg naar omhoog, den weg tot de bestemming; en zwak, als het vluchtte door de nauwe spleten in de zuivere buitenlucht, vloog even, verschrikt, één muschje van het dak. . . .

En zachter klonk het lied, als in dankbare onderwerping; de hoofden bogen zich; de lange, witte gestalte op 't altaar hief de magere armen op. Toen zweeg het orgel, ...toen zong de schare niet meer. . . . klonk alleen op het mompelen der gebeden.

En zacht-schuifelend trokken de monniken weg, in lange rijen.

En in-hen was geen licht, niets dan de verstikte wroeging; maar op hun gelaat straalde de . . . bezieling dier Hoogere Wereld, en zij voelden zich als trotsche martelaren, die sterven wilden, psalmzingend en onder folteringen, niet willend verloochenen de eenige, oprechte oorzaak van hun geluk.

. . . . . .

„Kom mede, Wilna, naar de stille cel, waar de arme boeteling in twijfel zucht.

„Kom mede, Wilna, weg van het schouwtooneel der gruwlijke dwaling, der dwaze zelfverblinding.

„Weg van het ruwe-,eenzame kruis der straffe. Weg van de weemoedige misverstanden, waarop berusten de tragoediën dier rampzalige levens.

„Kom mede, Wilna, we willen samengaan."

. . . . . .

En weer ging het vreemde licht door de lange kloostergangen en stroomde het in den kerker der stille twijfel.

Ach, Broeder Henricus, hoort ge mij?

Zie, daar ontvlood de ziel het aardsch omhulsel. Daar stierf de

vertwijfelde, en was zijn laatste ademtocht niet een roepen tot den Verlosser?

Christus! Waar is hij?

En weer ruischte der elven kout door de stille ruimte; en weer beefde het boven-aardsche licht.

„Wilna, Wilna, zie, waartoe de dwaling de zielen voert. Is dat de vrede, is dat het hemelsche Geluk?"

En bijna duivelsch was hun lach, toen ze opstegen door het kleine venster... en vele, vele vogelen schrikten op uit hun domlige rust.

„Kom mede, Wilna, waar der menschen huichelkoren niet meer klinken, waar geen dwaling, geen twijfel, waar slechts vrede is.

„Kom mede, Wilna, waar geen Liefde smarten, geen hoogmoed lijden baart.

„Kom met ons, Wilna, we willen samengaan."

Den Haag, 1902. M. BLOKZIJL.

Verzen.

I.

Aan eene goede Vrouwe.

Zoo in de stilte van dees wondren avond,
nu al de passie van den langen dag
in eens verzwindt tot teedre innigheid,
denk ik aan U, o goedgeaarde vrouwe,
Gij die eens baardet 't wonderschoone wezen,
wier 'k heel mijn leven heb gewijd;
en 'k zie, bij vreedgen avondlampeschijn,
Uw goede oogen mij zacht tegenblinken,
Uw moederoogen en Uw mond,
die mij steeds schijnt omhuld met droefenis.

'k Wou eens zoo graag U als mijn moeder lieven;
't en mocht niet zijn. Ik zal nu moeten gaan,
en leven ver van U en Haar, die Gij het leven gaaft,
Maar eeuwig toch draag ik in mij geteekend
Uw zoet-gebenedijde beeltenis.
Maar eeuwig toch zal in mij blijven leven
't herdenken aan de vrouw, die 'k eens tot moeder wou...

II.

Ik voel me groot en kallem door het leven gaan,
bewust, dat van ons beiden ik alleen,
het meest en 't zwaarst geleden heb,
en daárom ook het grootst ben in mijn smart!
Want al wat ik U heb geschonken
hebt g'onmeedoogend weggestooten en vertrapt,
en uit den diepen kelk onzer liefde
heb ik alleen den wrangsten wijn gedronken!

Ga nu in vrêe! Ik vloek U niet, mijn lief,
die, onbewust, en als een kind onwetend,
gemorst, gespeeld hebt met dit arrem hart.
'k Vraag U alleen, dat gij, met vroomen eerbied,
herlezen zoudt d'historie van mijn smart.

Antwerpen. ARY DELEN.

Zomerfoor.

De eindelooze lei loopt voor mij uit en verre, boven 't hoog gekruin der boomen, in 't purperen waas der avond-wolken, een stuk der zonne weg aan 't smooren. Het laatste goud nog spartelt hier en daar met schuinsche stralen over 't loover of valt met groote vlekken op de kiezelwegen. Het volk het is om mij en loopt ter foor in luid rumoer...

Arm in arm verliefden gaan; soldaten doen 't robijnrood hunner broeken luider schetteren daar ze in lange rijen loopen; oude heeren loeren naar de meiden; loopsters van modisten met hun groote doozen stooten links en rechts, krantenmeisjes met hun schorre stemmen huilen weer een wreede moord en de kinderen woelen weg en weder, dansend op de tonen van een orgel, die daar ergens in de volte klaagt.

Plots een min voor mij; door 't wiegelen van haar lijf de breede, witte zijden linten van haar kanten kapsel ritslen op den rug. Een reuzige lansier stapt naast haar voort, het geel der brandebourgs als

koperen geblikker op zijn zwarte vest, wijl de ijzeren sporen rinkelen luid.

Stof walmt op in dichte wolken en het volk loopt altijd voort. Trams met rinkelende bellen draven snel voorbij en de roode lichten gloeien lang hen achterna als vurende oogen. Rijtuigen gaan en komen en zij ijlen vluchtig over 't macadam.

Moede loop ik voortgedragen in de volte die een eindloos, duizendhoofdig monster lijkt. Alles moet nu met de volte mede, voortgestuwd en als verdrongen door diegene welke volgen: grijsaards met stokken, vrouwen op krukken, kreupelen en blinden, bedelaars en iedjeszangers, soldaten en wijven, schreiende kinderen en huilende honden.

Soms een woelend gedrang, een pijnlijk gestoot een gedein van lijven die elkaar verdringen.

Dronkemans keeren weer; een gaat vorenaan met een paljas die altijd — aan, de armen op en af in de hoogte werpt. De massa staat een stond nu stil en lacht.

Wanneer de bende is voorbij, gaat zij weer voort maar stuit op nieuw gedrang: mannen dragen hel-verlichte borden op de schouders, andere roode en blauwe kleurballons die, aan een stok, hen zweven achterna; andere nog papieren molentjes die snorrend draaien in den wind.

Oorverdoovend wordt plotseling 't rumoer. Ha, ha's gaan op... De molens draaien daar in het verblindend licht. Men zingt en juicht en striemend huilen de sirenen.

In 't gaslicht van de kramen krioelt en wemelt nu het volk, onder 't loover der platanen waarvan de blaren onbeweeglijk hangen als waren 't blaren van metaal. O, 't is alom een luid geschreeuw van kleuren, wanklankend van blauw tot groen, van rood tot geel. 't Rumoer wordt luider nog en schuifelende molens draaien, schitterend, duizendmalen weergekaatst in de spiegels die met dolle blikkeringen mededraaien.

Men voelt zich als verplaatst in eene gekke wereld! Met open mond hangt 't volk er aan den nar, alsof 't een narrenziel dees avond had.

Gij zijt, o Foor, 't fantastisch beeld van heel hun leven! Begint een ander leven hier, want zie daar, met een ernst veel schooner dingen waardig, het volk eens luistren naar een nar. En wij, wij allen blijven staan alsof de foorman ons een andere ziele maakte. Eenige oude, afgezaagde liederen, eenige volksrefreinen op een orgel en het vreemde leven is aan gang.

En de molens draaien voort in duizelige, wilde ronden. Op houten pegasen zitten magere heeren en dikke damen en zij rijden mede omme. Zij zien elkander gaan en wederkeeren in de blikkerende spiegels... En zie, wat verder, onder het klagend kreunen eener melancholische cavatine, rolt men juichend en lachend in een tonneau d'amour naar beneden.

Vreugde is het overal, luide vreugde zonder innigheid, vreugde luid het uitschreeuwend, met woorden zonder zin en zonder ziel, aangroeiend in kracht, het uitjubelend in dolheid!

Voor blikken medaljen mokert men met groote hamers op krachtmeters; kleine vaartuigen, met wimpels en pennoenen versierd, gaan op en af als bewogen op de deining eener zee; rijwielen rijden om met metalliek gekletter; schril klinken de blikken stemmen der marionetten en luid het vuren der geweeren in de schietkramen; — alom waaien warme walmen van wafels en gebraden aardappelen.

In een „Massacre des Innocents" zie ik een heer, een alleenlooper met den rossen kop van een onmachtigen judas, tot vijfmaal toe, het hoofd afsmijten van Leopold II... Triomfantelijk betaalt hij, steekt een rood-papieren bloempje in het knopsgat en gelukkig gaat hij verder.

Foor, zinnebeeld van de nietige ziel der menigte, uw refreinen die me in de ooren blijven hangen zeggen genoeg over haar banaliteit, uw refreinen zeggen al de liefde van dat volk: wat klinkklank, wat blind geloof, wat gouden lawaai, wat luide vreugd!

Ik zie den rossen judas van daareven weder aan het vuurwerk, op het einde van de foor. Zelftevreden, de handen in de zakken,

den stok onder den arm, den hoed in den nek, proest hij het uit van lachen, nu men een vuurspuwend manneken-pis in de hoogte hijscht....

o Foor vol banaliteit, o zinnebeeld van de nietige ziel der menigte.

FRITZ MOERMAN.

Sonnetten

DOOR

RICHARD DE CNEUDT.

I.

MIJN LENTEDAGEN . . .

Ik staar terug op al mijn lentedagen,
'n jong verleden kleurloos uitgespreid . . .
Wat is mijn jeugd een tijd van hooploos klagen,
wat heb ik veel gebeden en geschreid!

Ik heb mijn kruis berustend-kalm gedragen,
en stillen vrede lang en vroom verbeid,
maar zware Ellende heeft met wilde vlagen
mijn laatste vreugde een vroegen dood bereid.

En schatrijk Leven, dat mijn schuchter vragen
naar veilge rust in dezen bangen tijd,
ná-glorie van wat blijde heerlijkheid,
met ruw geweld tot zwijgen heeft geslagen, —

staart, uit de hoogte van zijn majesteit,
mij spottend aan in mijne ellendigheid . . .

II.

ILLUSIE-LANDEN.

Zal komen nooit, uit vreemde Illusie-landen,
aan verre blauwe heemlen uitgespreid
in vlekkelooze zonne-heerlijkheid,
mijn schoon Geluk, dat met gevouwen handen,

biddend, vroom en heilig, heb verbeid?
In gloeiend west, waar gouden wolkenranden
in kleuren-stralende avondlanden branden,
slaapt vredig, onbereikbaar hoog en wijd,

mijn stil Geluk in rose tooverbanden,
en goede geesten, liefde-en troost-bereid,
wijden zijn slaap tot breede zaligheid...

Mijn schoon Geluk, dat op mijn kamerwanden,
nog náglans toovert van uw wolkenbranden, —
toef niet zoo lang, slaap niet zoo hoog, zoo wijd...

III.

GLORIEDOOD.

Nu sterft de blauwe dag den gloriedood
achter de boomen van het schemerwoud,
die, stijgend naar het wijkend avondrood,
te druipen staan van stervend zonnegoud.

De westerhemel is één eindloos groot
kleuren-paleis, één zegevlag, ontvouwd
over de Menschheid, die in zorg en nood,
verlangend-vroom die verre weelde aanschouwt...

O Glorie-zon, die lichtpaleizen bouwt,
nog in het aanschijn van den donkren Dood —
schenk me de Vreugde, die nu lang al vlood,
mijn kalm Geluk, waarom mijn leven rouwt,
mijn Vrededroom, verheerlijkt en vergood, —

en dien geen Mensch den armen dweper bood...

IV.

WAT OOK VERGING...

Mijn glorie-zon van weelde, liefde en licht,

waarheen, betraand, zich vroom mijn oogen wenden,
ik mag het zeggen nu in deze ellende,
die donker-drukkend in mijn leven ligt:

Zie, met verheerlijkt-stralend aangezicht,
hoe 't ruw, ontwijdend Leven schokke en schende
veel teer Geloove in zoete menschenplicht —
sta ik voor U en wacht betrouwvol 't ende

van deze zware droefheid, die mijn Dag
maakt tot een lied van lichtelooze weemoed,
dat tot geen Vreugd beschroomd vergroeien mag...

O Zon, die in die verre wolkenzêe bloedt
der westerhemel rood —
wat ook verging,
ik wacht van u de morgen-schemering...

V.

WIJDING.

Wat wordt de Stilte heilig rondom mij,
of alles ligt in goeden slaap gezonken...
De gouden glans heeft vredig uitgeblonken,
en lichte hemel rust in zoet gevlei

over de plechtig-hooge huizenrij,
over de boomen, die nog even dronken
den rooden gloed van duizend zonnevonken...
Wat ligt nu heerlijk-zuiver, licht en blij,

omhoog, omlaag, wijding in alle dingen...
De menschen gaan met vredig lichtgelaat,
en klare klokken in de verte zingen
vroolijk gespeel van lieve erinneringen...

En — als mijn Zon weer morgen rijzen gaat,
komt ook voor mij de nieuwe Dageraad.

Vlaamsche Kronieken.

De Wonderbare Wereld, DOOR HERMAN TEIRLINCK; te Amsterdam bij C. A. J. VAN DISHOECK, 1902.

et dat boek neemt Herman Teirlinck, in eens, een der eerste plaatsen in onder de Vlaamsche prozaschrijvers van den laatsten tijd, waarvan wij de meesten en ook wel besten voorzichtig, aarzelend en zoekend zien voorwaarts schrijden, bewust van de moeilijkheid hunner taak. Zij kennen het werk van geniale en superbe voorgangers, heerlijke kunstenaars van het heilige woord, die, in vreemde literaturen, trotsche gebouwen van kunst hebben opgericht en waarnaast zij geen kleine kluisjes willen neerbouwen, die onvermijdelijk, na weinige jaren, zouden wegbrokkelen, niets meer vormend dan puinhoopen, die de winden links en rechts zouden verstuiven. Daar smaak noch oordeel van het publiek te betrouwen zijn en evenmin de hedendaagsche Vlaamsche kritiek, die van alle kritieken de onbekwaamste en de ergerlijkste is, was het alleen bij de meesters dat zij konden te leer gaan, bij de halve Goden van Dicht- en Prozakunst. 't Waren de werken dezer laatsten, die men las en herlas, niet om ze na te doen of na te volgen maar om eigen droom met dezelfde kracht te zeggen. Allen hebben een te hoogen dunk van de kunstperfectie die hun werk moet bereiken om zich

nutteloos te wagen. Allen gelooven dat het uitgedrukte, hetzij gedachte of gevoel, niet kan gescheiden worden van de fraas. Er zijn geen schoone gedachten, geene oprechte gevoelens die zonder stijl zijn uitgedrukt gelijk er geen stijl kan zijn zonder dat er heerlijke gedachten, echte en hechte gevoelens in worden uitgezegd. In de hoedanigheden van den stijl moeten de hoedanigheden van gedachte of gevoel samenvloeien. Dáár is nu eenmaal niet buiten te geraken! Men kan het keeren en draaien gelijk men wil, *zoo is het.* Wie het anders zegt, weest overtuigd dat hij het doet om eigen werk te verdedigen, waarvan hij dan wel de zwakke zijde kennen moet.

Herman Teirlinck heeft zich, van den beginne af, heel en al gegeven, tot hier toe, nog wel het persoonlijkst, dunkt me, in zijn „*Verzen*". Wat ligt er in dat boekje, door den heer de Juul de Praetere te Sinte-Martens-Laethem bij Gent zóó mooi uitgegeven, een wonderbaar-stille, eenvoudige schoonheid, schoonheid van „de simpele dingen" uit het leven ten lande. Het is als een hart dat er in jeugdigen rijkdom ligt opengesprongen en zelf niet weet hoe rijk het is. Neen, ze zijn geen hooge gevoelskunst die eerste, oprechte zangen van Herman Teirlinck, maar zij toonden ons, bij hun verschijning, dat onze literatuur een schrijver meer telde die zeldzame, plastische hoedanigheden in zich omdroeg en daarbij de werkelijkheid zag met eigen oogen en er zijn visie van kon wedergeven. En wij konden in ieder geval van hem wat meer houden dan van al de rijmelaars die ons hun geach en geklaag als dagelijkschen kost voor onze gezonde, Vlaamsche magen wilden voorzetten. Ik beken dan ook openhartig dat het lezen van een gedicht als het volgende mij een oprechte en goede vreugde in het hart brengt:

DE PLOEG.

Des Zondaags, op het omgeworpen veld,
Dat vettig smuikt in 't goede zomerweere
En onder 't windje geurig openzwelt,
Ligt de oude ploeg naast de oude slede neere.

De zware zonne zwengelt ommentweer
Haar blonde licht en smijt het naar beneden,
Zoodat het smokkelluchtje meer en meer
Opklaart en de enge verten nu verbreeden.

En ginder vleit zich in het loof de linden,
Met roode daken, groene vensterblinden,
Het dorp, heel dicht rondom de kerk geschaard.

Het leeft en 't lacht — maar, op dees dampende aard,
Zeer droef, vergeten in de laatste vore,
Kijkt de oude ploeg naar 't haantje van den toren.

Dat is werkelijkheid! In dat gedicht is het stille Zondagsleven op den buiten zoo direct geteekend, eenvoudig en natuurlijk, dat men haast gelooven gaat dat de schrijver het spontaan op het papier heeft geworpen toen hij dat alles, dat stuk land met het dorp ginds in de verte voor zich had.

* * *

In zijn proza gaat Teirlinck van Streuvels uit. Hij heeft een gelijke manier van zien en voelen en zijn „vertellingstrant" is dezelfde. Er zijn in dat boek bladzijden die men, zonder verwondering, in „*Lenteleven*" zou kunnen vinden. Bij Teirlinck treft onmiddellijk, wat bijzonder van hem is, een gratie en een liefheid en een zekere naieveteit. Het zijn deze gaven die hem vooral toelaten de menschen met kleine, oningewikkelde organisaties weder te geven, al de menschen waarvan het leven simpel en begrensd is. Hij geeft ze ons in hun eigen, miezerige doening van alle dagen, een doening die niet anders zijn kan in de omstandigheden waarin hij ze plaatst en doet leven.

Teirlinck schildert de kleine dingen van het leven in zijn novellen, de kleine werkelijkheid, al wat teederheid en medelijden in ons kan doen opwellen. Daarin is zijn keus nog heel speciaal, want hij kiest hier en daar in de werkelijkheid die hij zag, wat voor gevolg heeft dat, onder de vertellers die zich door de realiteit lieten beïnvloeden, hij een diergenen is, die zich het persoonlijkste uitdrukken maar tevens het meest aan spontaniteit verliezen; — dat verwondert als men zijn verzen heeft gelezen! — Nu schijnt het nochtans een instinct, een moeten van zijn temperament te zijn geworden. Zijne sensatie schijnt verloren te gaan in het sentiment dat hij in ieder gedeelte van zijn boek wil leggen; derwijze blijkt hij wel eens onverschillig te worden aan den gang van zijn boek en zijn helden niet meer met genoegzame sympathie of antipathie te volgen.

Men begrijpe mij goed! Ik ben er ver af het een fout te vinden

als een schrijver niet genoegzaam van zichzelven geeft en zich in ernstige, koude schoonheid verschuilt want, ik weet het genoeg, niets is meer vervelend dan in een boek de auteur gestadig overwegingen te hooren maken over daden en handelingen zijner personages, hier goed- daar afkeurend, alles bepootelend, draaiend en omkeerend, bij het nietigste gebaar en het eenvoudigste woord zijn sensibiliteit voor den dag te zien komen. Een schrijver toch blijft altijd een mensch en hij heeft het recht niet zijn gevoel te dooden, het stuk menschelijkheid in zijn hart tot zwijgen te brengen.

Om reden van zijn temperament is Teirlinck een letterkundige, een schrijver in den vollen zin van het woord; wat anderen als zwakheden zouden aangerekend worden, zijn bij hem als het ware kwaliteiten van eerste gehalte. Als letterkundige moet hij zich vooral tot de literaire schoonheid aangetrokken voelen.

De natuur, die hij mathemathisch weet weer te geven, moet hem alleen iets zeggen wanneer hij er een motief voor een roman of een novelle vindt. Hij neemt de werkelijkheid niet in een enkelen blik in zich op om ze later in overweldigende lyriek te zeggen, neen, hij grijpt, een voor een, kleine bijzonderheden, laat ze elkander opvolgen en tracht alles op zich zelven zoo simpel en frisch mogelijk neer te schrijven. Aan den zin schenkt hij al zijn aandacht; hij wil hem eenvoudig, helder als kristal en toch kleurrijk en wij vinden den dichter der verzen weder in die zinreken waar de dialectwoorden van zijn uitverkoren landstreek als rare juweelen opglanzen.

„Op den heuvel hooge stond een populierken alleen en keersrechte in de lucht.

Rondomme lag het wijde land, breed en verre reikend, het schoone land.

Daar waren effen partijen koolzaad, gele vierkanten, die lachten in den zonneschijn; en wiegende korenvelden, wiegend met de winden mee, op en neerwaarts; en groene plekken hier en daar, jong loof en hooge palodders of donkere klaver; en, langshenen beekjes, onregelmatige weiden, kleine boschjes.

Daar waren wegen, klaar geverfd; zij liepen rechts en links naar roode en witte huizekens, de eene mager gezaaid in het vrije landschap, de andere thoope geschaard rond torekens met blauwe daken; zij kronkelden door het heele gedoen, doken zich achter barmen of boomen en kropen verder weer te voorschijn; kleine paadjes schoten

uit hun zandige kanten het bevruchte land in, en kwamen te lore in de opene beemden".

Zóó gaat het begin van „*Het Populierken op den Heuvel*" en zóó gaat het voort....

Ziet ge hoe alles hier wordt weergegeven met kleine, nietige bijzonderheden en hoe iedere bijzonderheid op zichzelve aardig is gezien, hoe de eene door de andere wordt gecompleteerd tot wij, vóór ons, de wijde, grootsche velden in de zonne zien open neerglooien, met ginder verre op den heuvel het keersrechte populierke?

Deze beschrijving is minder een document of een impressie dan een motief dat hij zóó wilde voor het décor van zijn historie die volgen gaat en waar zijn echt talent eerst op den voorrang treedt. Het zijn dorpsvoorvallen met hun vreugd en smart, hun gewone tragische of sentimenteele verwikkelingen en ontknoopingen. Het zijn telkens als ingelaschte verhalen die bijna op zichzelven bestaan, waarmede hij den lezer bekoort en die, hoe men het ook vreezen mocht, nooit de eenheid verbreken maar, door hun innig verband, medehelpen om de vertelling te verduidelijken.

Ieder werk heeft zijne logiek. Die van Teirlinck stemt ten volle overeen met de wispelturige realiteit die hij schept; zij volgt geene drooge regelmatigheid en kent verpoozingen die hem toelaten op het leitmotief van daareven weder te keeren en tevens uit te wijden over toestanden die niet rechtstreeks in verband zijn met de vertelling, zonder langdradig te worden of aan de harmonie van het geheel te schaden.

Waar anderen alle bijzaken, die in de ontwikkeling van hun werk niet noodig zijn, streng verbannen zal Teirlinck deze met voorliefde opzoeken en ze wedergeven volgens de macht der verbeelding op het oogenblik dat hij schrijft, wel wetende dat, met het oog op het boeien zijner lezers, hij alles tot een goed einde zal brengen. Wat meer is: hij vervormt de Natuur; door zijn verstand herschept hij het leven om hem henen en de menschelijke karakters; het is niet meer de bloedwarme menschelijkheid die wij alom in 't leven voelen, het is een menschelijkheid die zou kunnen zijn, die de schrijver in zijn eigen brein heeft gevonden en zoo weet weder te geven dat licht en lucht om alle bewegingen vallen.

Zijne scenes zijn niet immer lichtend en schitterend van realiteit;

men voelt soms dat zekere deelen niet doorleefd zijn; hij zag ze niet vóor zijn oogen gebeuren; hij raadde ze en maakte ze levend door zijn talent.

De tentatie van Den-Djuze b. v. schijnt mij meer in overeenstemming met het gecompliceerde brein van een auteur, die de moderne en oudere verzoekingen van St. Antonius en de Apocalypsen weet en kent, dan met de ongecultiveerde hersens van een simpelen buitenmensch:

„Stilaan geraakte de lucht aan 't leven. Zonderlinge dingen vlogen overentweer. Kalkoenen met menschenhanden zaten aan 't venster te kaarten en drie ernstige ooivaars zagen door groote brilglazen het spel na. Kinderkoppen liepen op hennepooten de kamer door en speelden piepken-duik achter de deur van 't schotelhuis. En dwergen met monsterachtige oogen draafden op razende katten, in dolle vaart. Konijnen wandelden, al lezend in dikke boeken, rond het vuur en zetten zich te rooken in den hoek der schouw. Een oud peetje stond bij de dresse eigenaardige teekeningen te maken op zijnen naakten, ronden buik en lachte bij zichzelven zeer heimelijk, als schreef hij daar een groote leute op. 't Krioelde overal van beesten. Op de kasthorloge zat een geraamte zijn beenderen te tellen."

Insgelijks de dood van Pool, den hond: „Hij en kende niemand meer van in den vroegen morgen reeds. Hij zat te dubben. Zijn een oore stond rechte en zijn andere hing over zijnen kop te slodderen. Hij begon meteen aan zijn keten te snokken. Zijne pooten werden stijf en stootten met gedwongen machte tegen den grond. 't Was klaar te zien dat hij schrik kreeg en weg wilde ijlen, over de velden stormen, over weiden en beken. Hij was gevangen.

Corneel kwam aangeloopen en probeerde hem te stillen. Pool en kende hem niet meer. Hij hoorde de keten slaan tegen 't berd van zijn kot en zijn razernije en was met geen zoete woord te temmen. Hij vluchtte zijnen meester. Hij jankte dat het zeere deed. Als hij Corneels hand zag dicht over hem neigen, sprong hij angstig zijwaarts en trok zijnen staart in."

In zekere gevallen van razernij alleen zal een hond zóó sterven. En dan nog! Hij zal woedend op zijn hok, op de ijzeren grillie waarin hij opgesloten zit, tanden en kaaksbeenderen stuk bijten. Een hond wordt gewoonlijk schuchter voor zijn dood; hij schuwt iedereen die hem nadert, wordt somber, zwijgend, zoekt eenzaamheid

en verbergt zich onder meubels en alom waar hij een duister hoekje vinden kan.

Wat de menschelijke figuren betreft, die in dit boek staan geschetst, ik ken geen Vlaamsch prozaschrijver die meer pittoreske, levendige waarheid in zijn portretten legt, die meer talent bezit in het beelden van al het uiterlijke in physionomie, gebaar en kleedij. Ook als psycholoog is hij juist datgene wat wij van een schrijver moeten vergen, niets min, niets meer, zoo gelijk het zijn moet. In de grootste crisis bewaren zijn personages een klaar besef van de dingen die hen omringen en voorzien zij de gevolgen hunner daden, zonder daarom hun vreugd of leed te ontleden, noch een voor een alle oorzaken te gaan opzoeken en gevolgtrekkingen te maken à l'infini. 't Is met beetjes dat zij hun eigen zielswaarheid geven, zonder dat zij het zelven weten. Neen, het is geen koude, prétentieuse, pédante schoolmeesters psychologie die meestal bestaat in vervelende overwegingen van den schrijver over een onderwerp. Herman Teirlinck denkt niet dat het noodig is van bij elken stap der personages in ellelange commentariën te treden. Zijne psychologie ligt bijzonder in de taal der personen en in hun daden. Laat ons hopen dat zij, in een volgend boek, ook spreken zal uit de beweging die in zijn werk zal liggen en die nu in „De wonderbare Wereld" bijna vreemd is.

Zekere woorden te midden van een gesprek doen beter dan eeuwige dissertaties.

„Elk zijn manieren" zegt nederig Fliesta aan Corneel die haar komt geluk wenschen omdat haar hoveken, versierd met zagemeel en zand en knipsel van bladeren en rozen en bloemen, veel schooner is dan dat van Gudule, de meid van den Burgemeester. Teekenen die enkele woorden niet hare kleinzielige ijverzucht en jaloerschheid, die toch niet uitgedrukt mogen worden. Het versieren dier plankierkens op Half-oogst, als de schoone processie van Ons-lief-vrouwken door het dorp gaat, zijn de hoogste daden in het leven dier kleine zielen. En geluk en blijdschap is om allen.

Teirlinck, die een optimistische natuur is, om bloemt zijne sujecten met veel voorliefde. Nooit zal hij vergeten de goedheid, de liefde hare rechte en ware plaats te geven en dat is goed zoolang nog wat goedheid in de harten der menschen overblijft. Wij vinden hem daarom nog eens zooveel menschelijker want, na de vele pessimistische geloofs-

belijdenissen der realistische schrijvers die ons, in de laatste jaren, als zware slagen op het hoofd vielen, hebben wij een zwak om deugd en goedheid voor onecht en valsch te beschouwen, als wanneer, in werkelijkheid, die werken ons een incompleet idée van het leven brachten.

Teirlinck heeft nog de gave der ontroering; in zijn werk ligt stille teederheid en oprechte levensvreugde; als schrijver heeft hij fantasie en drukt hij zich uit met de juiste woorden, in aanschouwelijke vormen *en heeft hij vooral stijl.* Men weet niet welke dezer kwaliteiten het meeste te bewonderen is noch dewelke hem het beste kenschetst. Van al de vertellers die, in den laatsten tijd, in Vlaanderen opstonden van Cyriël Buysse, Emmanuel de Bom, Stijn Streuvels, Lode Baekelmans en anderen is hij stellig den rijksten.

Waar Baekelmans spontaan en voor de vuist zijne gevoelens uitdrukt en, door veel en rap werken, veel onvolmaaktheden heeft en ook den bal al eens misslaat, — wat ons niet onrechtvaardig mag maken tegenover de schoonheid van het geheel, want weinige hebben als hij krachtiger rhetoriek en sterkeren zin om de beweging van menschen en dingen in al de uiterlijke gewoonheid van het dagelijksche leven te zeggen, — waar Streuvels, in zijn heerlijkste novellen, uitmunt in het beelden van al de karakteristieke trekken van die menschen en die dingen en, tusschen de feiten alleen diegene kiest die in het kader zijner vertelling vallen, alzóo de visie der werkelijkheid compleeter makend dan de realiteit zelve, waar de Bom gestadig het verlangen heeft om gedachten en gevoelens met klaarheid en kracht uit te drukken tot de rilling van het geziene en het gevoelde door de zinnen loopt, waar Buysse het leven der Oost-Vlaamsche boeren getrouw en met ongemeen krachtig koloriet weergeeft, uitsluitend vaststellend wat hij ziet, tot de brutaalste uitingen van dat leven toe, blijft Herman Teirlinck, door al wat hij aan de natuur toevoegt — veel meer dan zij hem schonk — van allen den heerlijksten schilder van het leven om reden dat hij het meeste dichter is.

* * *

Ik weet waarlijk niet — en dat moet ik nog zeggen — waarom Herman Teirlinck in West-Vlaamsch dialect schrijft. Het is niet, durf

ik hopen, om aan de heerschende Streuvels-mode mee te doen. Die woordjes geven aan zijn werk een gemakkelijke, uiterlijke „aardigheid" die het niet noodig heeft en die geenszins zijn schoonheid vergroot.

Wij schrijven immers niet om de woorden maar om alle mooiheid, die wij als Vlamingen voelen, getrouw en juist uit te drukken. Al het andere is bijzaak en heeft zijn tijd van leven en sterven.

2 Augustus 1902.

VICTOR DE MEIJERE.

Een Zomer.

DOOR

HENRI BAKELS.

IX.

Langs de Amstel waren vele mannen met hooge hoeden, en vrouwen met geruisch van zijden rokken.

De boerenwoningen lagen daar stil en stijf langs den weg. Achter de half ontloken vensters schemerden witte manshemdsmouwen en blondgeel boerenkinderenhaar, of een witte hoofdkap van een vrouw ging binnen een raam voorbij.

Tot zoover men zien kon was 't Zondag: de paden waren met gelijke regelmatige strepen aangeharkt; de landbouwwerktuigen, de geschuurde melkvaten en blikken, en de daken der lage woningen blonken met een bizonder stijve mooiheid; zelfs de koeien ver in de weide en een paar blauw-zwarte vogels, die er draalden weg te vliegen glommen Zondagsch-zonnig.

Heel hoog week de zon, als een scherp oog, dat felle lichtstralen zendt, en wijkt van 't moede kijken.

Van tijd tot tijd keken Annie en Frederik op naar de menschen, die wandelstapten met tanige en zweet-bedampte gezichten.

Frederik sprak van de wijd-rustende weide, van het ijverig-peinzend zonnegezicht, van het machtige lichtgeglans en van de overvloedige weelde, die in de verte scheen af te druipen in lange stralen van boomensponsen, die slonken onder de hooge blauwe lucht, die wijd en hoog over alles stond gewelfd.

Hij sprak van groot-leven, van zomersche droomen en van zonnig geluk, tot innig genot van Annie, die zijne woorden ontmoette als oude, langgezochte zielsvrienden, als de duidelijke en gelukkige vertaling van haar eigen indrukken, die ze machteloos was weer te geven.

Dichterbij kwam haar nu het wezen van dien grooten zomer, ze begreep nu alles veel beter en zag veel scherper; ze voelde, dat Frederik het eindeloos bewegen harer ziel uitzong met de buigingen, zwenkingen, met het hoog opgaan en het diep inzinken van zijn lenige stem, met het lang aanhouden en het licht en kort afbreken der gewillige woorden.

Voorbij „het Kalfje" werd het stiller van menschen en Frederik sprak ook minder: hij liep, overtuigd van het heilige dezer wandeling en van het goed-begrijpen van Annie, na te genieten, van de blakende stemming, die hem opvoer.

Hier en daar kwam nog een mensch voorbij; ginds stond een oude vrouw over een haag te praten met een buur, en een hond vloog blaffend over een erf, als zij een half open hek voorbij gingen.

Frederik nam haar pink tusschen zijn gesloten hand en speelde met haar ringetje; dan trok hij zachtjes aan haar vinger, tot ze naar hem opkeek en diep lachte, met haar van geluk vochtig-glanzende oogen.

Ze keken elkaar aan, met een blik, die wel het meest overtuigende bewijs was, voor de bevrediging van beider hoogste begeerte.

Annie las Frederiks liefde voor haar duidelijker, dan honderde woorden haar die konden zeggen en Frederik zag haar oogen-als-een-droom, met de uitdrukking vervuld van voor-hem-alleen-gelukkig-te-willen-zijn. Beiden waren een weinig moe, zoodat ze op den terugweg stiller werden.

De zon stond al lager en maakte de wei zacht, tevreden, geelgoud; niet zoo hoog en scherp scheen ze meer, maar lachte boven een paar witte, lichte wolkjes, schuin over het grasveld. Er was een

namiddag-stemming; zacht wind-gezucht mompelde van tijd tot tijd door de boomen en 't werd wat koeler in de lucht.

De wegen zagen er stoffig en moede uit; de koeien lagen op een plek, dicht bij elkander te kauwen, met droomerige koppen.

De avond scheen nog ver, ver achter de boomen, maar was toch zoo voelbaar-nabij.

Na het groote geluk van dezen middag begon nu zachte weemoed in Annie te bewegen; ze begon aan haar vertrek te denken.

Ze had met Frederik de mogelijkheid besproken, dat hij haar in Baarn zou komen opzoeken en Frederik had beloofd zich aan haar vader te komen voorstellen; hij zou haar van te voren per brief vragen wanneer hij komen mocht.

Ze waren in de stad teruggekeerd, en bij de Vijzelgracht ging Frederik de Stadhouderskade langs, naar huis, en Annie naar de Keizersgracht.

Drie maal — vier maal drukten ze elkaar de hand, telkens weer elkaar herinnerend, aan kleine beloften en afspraken.

„Verlies mijn portret niet!" zei Annie lachend, toen ze wegging. Frederik schudde zijn hoofd en trok zijn wenkbrouwen hoog op alsof hij zeggen wilde „dàt nooit!"

Annie had hem een klein kopje gegeven dat ze geknipt had uit een fotografie, waarop zij met haar zuster en een vriendin stond; 't Was een klein portretje, niet grooter dan een cent.

X.

's Maandags den eersten Augustus, stond 's morgens om zes uur reeds, een groote blauwe wagen voor de deur bij de familie Looman.

Het gezin was vroeg bij de hand geweest; bedden en andere benoodigdheden werden overgebracht.

Er was een druk geloop en luid geschreeuw door 't huis van bonkige mannen, en buiten werd geheschen.

Met drukke en gewichtige gezichten liepen de mannen de trappen op en af, en de beide dienstboden stonden achter in de gang aan-te-geven. Die lachten hard-op in de open gang, om gebaren en aardigheden van het volk.

De lucht dreigde met ijle wolken, en nu en dan vielen geluidloos eenige druppels; dat gaf een weinig vochtige straten, en inloopen van groote modderstappen in de marmeren gang.

De vader en Mina waren elk in hun kamer, toiletartikelen en kleinigheden bij elkaar pakkend.

Annie was, toen ze zich gekleed had, naar beneden gegaan en had eens overal rondgeloopen, alsof ze zich nog te bedenken had. Deuren en ramen stonden overal open; de loopers waren van de trappen opgenomen, stoelen stonden ingepakt in witte doodshemden, vreemde mannen liepen door 't huis, alsof 't hun was, de gang was naakt, zonder matten en vettige zwarte stappen stonden er, de een half over den ander, afgedrukt.

Geringel en gerinkinkel van in den vroegen ochtend rijdende karren kwamen aan den voorkant het huis binnen en vluchtten er aan den tuinkant uit. 't Leek Annie wel een woestenij.

Ze ging naar haar kamertje en sloot deur en vensters.

Met starende oogen zakte ze even neer op den rand van haar ledekant en zat na te denken.

Al wat er intiem en mooi was voor haar in dit huis werd verwaarloosd, en nu eerst voelde zij hoe ze er aan gehecht was. Zelfs in den anders zoo netten, rustigen tuin lagen stukken oud zeil en papier.

Ze had maar liever gebleven, en iederen dag met Frederik gaan wandelen.

Ze zat zoo een poosje en dacht eigenlijk niet meer, maar voelde alleen, voelde de groote weemoed, om het verhuizen en het afscheid over zich komen... daar kwam Mina binnen, opgewonden en blij, — blij, omdat ze naar buiten ging — om te vragen of Annie haar japon wou dichthaken.

„Jammer! dat 't regent he?"

„Ja!" zei Annie zonder dat ze goed gehoord had, wat Mina sprak.

Dralend rees ze van het ledikant en maakte Mina, dicht onder den arm eenige haakjes vast.

„We gaan dadelijk ontbijten. Ben je klaar?" „Direct!" antwoordde Annie, die dan weer alleen in haar kamer bleef.

Zij pakte slordig een paar belletjes, broches, schuiers en wit goed bijeen, dat in een koffertje meegenomen werd.

In de huiskamer had Dina de meid het ontbijt klaar gezet.

De vader was reeds met Mina beneden.

Dezen morgen geschiedde het ontbijt zeer ongeregeld en afgebroken door vragen van Dina, die verscheidene malen instructies voor de verhuizers kwam halen.

Annie hoorde die vragen gewoonlijk eerst als Mina al de kamer uit was; ze hield ze zoo lang vast in haar ooren, totdat ze op een oogenblik dacht „wat zei Mina ook weer?'' en dan de vraag nog uit haar gehoors-geheugen ophaalde.

Mina was er echter haast eerder bij, dan de vader zelve; ze draaide met haar hoofdje beurtelings naar Dina en naar haar vader, alsof ze niets van beider gedachten missen wilde. Annie voelde zich vreeselijk droef te moede. Ze was altijd met groote vreugde vroeger naar buiten gegaan, om te wandelen in slingerende boschlanen, of te peinzen aan den rand van 't kreupelhout, als er bij-avond de krekel zong, of te luisteren naar het ruischende koren, of naar het eenzaam gefluit van een vink of meerle in de zonnige sparren.

Maar nù was ze zoo droef, 't scheen haar of ze noode van elk meubelstuk, van elk oud voorwerp, van de bleeke muren en van elke deur van het oude huis moest scheiden.

Zacht weende het in haar hart en toen ze van de tafel opkeek, naar den tuin, daalde er een zachte loome regen.

Haar droefheid werd grooter, toen ze naar den trein ging, tegen tien uur.

Er kwam een rijtuig voor, waar bovenop de koffers gezet werden. Dina deed het portier dicht en zei nog wat tegen den koetsier, wat Annie niet duidelijk verstaan kon.

Annie bukte zich met het hoofd, om nog eens langs het huis naar boven te kijken en weg reed het rijtuig.

't Was aan 't station bizonder druk; ze kwamen in een coupé waar al een dikke heer met vrouw en één kind gezeten waren.

Die heer was erg luidruchtig en sprak met holle stem tegen 't kind — dat tegen de banken klom en Annie bij haar knie vast hield — dat 't stil moest blijven zitten, en straks mooie bosschen zou zien; en Annie dacht .... aan Frederik.

De trein reed weg; eerst langszaam, met korte stooten van de locomotief; dan scheen het geplaveide stationsperron onder den trein weg te drijven, ... en sneller, en sneller ging hij voort.

De raampjes stonden beide half open.

Een nieuwe lucht van stoom en damp, die haar denken deed

aan vroeger-op-reis-gaan, woei binnen; toen ze nog kind was, vormde die lucht een deel der reisstemming, waardoor ze zich het prettige op-reis-gaan van het vorige jaar herinnerde, duidelijk en scherp; maar veel weemoediger was nu deze geur.

Daar ging Amsterdam! . . . .

De zon brak door en de lucht werd blauw met witte blokken en hompen.

De huizen draaiden in een halven cirkel om den trein heen naar achteren, 't langst bleven de kerktorens in 't zicht; eindelijk kwam er nog een buitenwijk aan de Muiderpoort met drukbewoonde en bontgevlagde huizen en daarna zag Annie niets meer dan weiden en koeien en boomen, die alle schenen weggezwaaid te worden achter den trein.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Nu gevoelde Annie ten volle, dat zij Frederik voor een langen tijd achter ging laten. Ze dorst niet te spreken, want haar keel werd pijnlijk dichtgeschroefd en gestriemd, ze kon bijna niet slikken en als ze sprak, zou haar vader aan het beven van haar stem hooren, dat ze verdrietig was en vragen, wat er aan scheelde.

Eerst aan het einde van de reis werd ze wat kalmer inwendig en sprak af en toe.

Toen ze in Baarn, op den Eennesserweg aankwamen, was er veel te doen voor de installatie, hetgeen haar uit haar droefheid wegvoerde.

Gedurende den overtocht was het zonlicht reeds beginnen te beven in de paerels, die over het gras gestrooid waren en blonk op vochtige daken; nu was het klaar in den mooien tuin, op het blanke grint en over de sparren.

Annie bedacht, dat ze Frederik spoedig in Baarn zou zien en dan, dat ze hem weer den geheelen winter zou ontmoeten: hij zou dan thuis mogen komen, wanneer hij zich aan haar vader had voorgesteld.

Zoo wist ze zichzelf op te richten en iederen dag, die ze langer buiten was, werd haar droefheid minder.

Wel verlangde ze nog innig naar Frederik, maar ze had ook belangstelling voor het groote en mooie in de natuur.

's Morgens, als ze pas op was, scheen haar weemoed grooter, maar met 't klimmen van de zon vond zij meer berusting, en als de dag op zijn hoogst was en de zon op zijn blijdst, dan was ze vroolijk als vroeger.

XI.

Drie maanden was de familie Looman buiten gebleven.

'sMorgens gingen Annie en Mina gewoonlijk samen wandelen of naar het tennisveld, waar de jongens van gymnasium en hoogerburgerscholen, die vacantie hadden, met hunne zusters ook kwamen; 's middags ging de vader mede naar 't bosch.

Op een middag, toen ze bijna een maand buiten waren, had Annie een brief van Frederik gekregen, waarin hij den dag vroeg, waarop hij mocht overkomen om met hare familie kennis te maken.

Annie had hem toen verteld, dat een leerling van Mr. Child, die in Amsterdam gevraagd had, of hij haar in Baarn mocht komen opzoeken, een dezer dagen zou willen overkomen.

De vader vroeg nadere inlichtingen omtrent Frederik.

Annie vertelde, hoe ze hem avond aan avond bij Mr. Child ontmoet had; dat hij Baarn ook zeer goed kende en zoo mooi vond en haar beloofd had eens een middag te komen.

De oude heer Looman was als altijd bizonder meegaand en had Annie voorgesteld hem te dineeren te vragen, daar de dag anders zoo gauw om was.

Anna was vol vreugd naar haar kamer gegaan, om Frederik te schrijven dat hij overmorgen komen moest en haar vader hem te eten verzocht, om 's avonds ook nog te kunnen wandelen.

— Morgen ging moeilijk; maar overmorgen was 't beste — had de vader beraadslaagd.

— — — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — —

Twee dagen later was Frederik gekomen, om half twee in den middag.

Annie was dien dag zeer luidruchtig geweest en Mina had haar van tijd tot tijd van ter zijde aangekeken, als ze aan de koffietafel zoo zenuwachtig zat te reppen van Mr. Child en van Frederik's knapheid.

Mr. Child roemde Frederik altijd.

Ze was opgezet in haar gezicht van zenuwachtige blijdschap.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Frederik kwam den tuin ingeloopen en Annie hoorde het grint kraken. Haar hart bonsde zwaar.

Er werd gebeld en Annie liep naar de kamerdeur om hem op te wachten.

De oude heer tilde zich, met beide handen op de stoelleuningen steunend, uit den crapaud, toen Frederik naar hem toestapte.

Annie zette een stoel voor Frederik tegenover dien van haar vader.

Mina nam Frederik scherp op en bekeek hem voortdurend, als hij met haar vader sprak.

Annie zat op het voorste deel van haar stoel, gelukkig-blij, dat Frederik bij haar en haar vader was; voortdurend bewoog ze met haar hoofd, dan Frederik aankijkend met volle open oogen, dan met half neergeslagen oogleden, afziend naar den stoel van haar vader, om duidelijk te zien, welke indruk Frederik moest maken, zichzelven dan denkend in haar vaders plaats.

„Over tweeën is 't, we moesten nu maar gaan" — zeide de oude heer.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Annie en Frederik liepen een tijd lang naast elkaar voorop en Mina met haar vader daarachter.

De oude heerr liep langzaam, zoodat ze tijd te over hadden om naar alles te kijken en Frederik te laten spreken van het mooie der lanen en bosschen.

Ze gingen ver het bosch in, zoodat ze eerst tegen het eten terugkwamen.

Op den terugweg liep Frederik een tijd lang met den ouden heer, die hem met pleizier hoorde vertellen.

Annie liep dicht achter hen met Mina.

Ze was trotsch op Frederik-als-haar-vriend en voelde zich zoo gerust, nu hij druk praatte met haar vader, en ze kon duidelijk zien, dat Frederik een goeden indruk maakte.

Voor het eten zat hij met den vader nog een poosje in de veranda op rieten tuinstoelen, terwijl de beide meisjes voor de tafel zorgden. Toen kwam Annie nog even bij hem zitten, nadat er gedekt was, en ze wilde den tijd wel laten stil staan opdat de dag eindeloos ware.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Na het maal werd er nog een kleine wandeling gemaakt en daarna Frederik naar het station gebracht.

De avond kwam over de boomen, de meeste menschen zaten in hun tuin uit te rusten van de middagwandeling.

Annie bedacht, dat de vreugde spoedig voorbij zou zijn.

Zij gingen door de boschjes langs den spoorweg.

Een trein zagen ze in de verte aan komen rijden, 't was een sneltrein: hij reed 't station voorbij.

't Was half negen; — nog een kwart uur, dan zou er weer een trein komen; maar die zou onverbiddelijk stoppen en Frederik meênemen.

Er bloeide een licht rood in het Westen en de boomen begonnen in de verte weg te schuilen achter een nevel, geheimzinnig.

— Wat daar achter was! — dacht Annie, en 't leek haar toe als 'n zwarte man een kind lijkt, die geheimzinnig met de oogen knipt, stil, sprakeloos knipt, totdat het half bang wordt en half aangetrokken, om 't groote geheim dat 't in die donkere oogen leest. Dan begint 't te drenzen in zijn hart.

Hemelwijde weemoed dreef in haar hart en de bloemen werden zoo droef en 't kreupelhout werd zoo donker-laag bij den grond en de boomen met hun kruinen zoo verre weg, alsof ze hoog en hoog met hunne hoofden boven dezen avond leefden.

Aan den rand van 't bosch waren gestalten, bijna onzichtbaar, want als ze keek, dan scholen ze vlug achter een dikken boomstam, die maar staan bleef, roerloos en alles met zich liet doen van die vluchtige schimmen-menschen.

Achter elken boom was er haast een; ze kon ze zien, als ze niet rechtstreeks keek, maar schuin achter zich; dan zag ze vele boomige gezichten, die alle keken met geheimzinnige blikken, alsof ze 't onder elkaar over haar hadden, maar niets was duidelijk te zien of te hooren. 't Leek wel een ijle droom.

Dichter bij het station gekomen, brandden daar lichtjes, groen en geel en rood, zacht licht, van den spoorweg onder aan den dijk.

't Licht van een pas ontstoken lantaarn viel op Frederiks gelaat en maakte zijn gezichtslijn van gebogen neus en even-vooruitwelvende lippen zacht-geel-licht, tegen 't donkere daarachter en hij kreeg een schijn van goedigheid over zijne blanke vleeschkleur.

Annie, die naast hem liep, zag naar hem op.

Weer kwam datzelfde gevoelen en diezelfde gedachte bij haar op, van dien avond, toen ze te bed lag, over Frederik te denken.

Maar nu begreep ze veel beter wat ze verlangde, zoodat de angst voor het onbekende nu niet zoo groot was.

Eigenlijk half met schrik, half met blijdschap werd ze zich bewust van een enorm groot verlangen om Frederiks vrouw te worden.

Wel had ze dikwijls gedacht aan het genot van hem altijd te kunnen zien en veel van hem te blijven houden; maar nu was 't of ze zichzelf eensklaps ontdekte, of ze plotseling veel wijzer was geworden, of ze langen tijd met een begeerte rondgeloopen had, die nu door één begrip, door een inzicht zoo-in-eens bewustheid geworden was.

Nooit tevoren had ze dit verlangen gekend, of zelfs er aan gedacht dat ze wel eenmaal iemands vrouw kon worden.

Ja! met holle woorden had ze wel gesproken met vriendinnen en zelfs met haar zuster over trouwen en vrouw-worden, zooals ze over Siberië wel eens gesproken had of over Indië, waar ze nooit geweest was, maar het had haar innerlijke nooit aangeraakt. Ze had dan aan anderen gedacht, aan getrouwde kennissen, maar het geheel buiten haar ikheid gerekend.

Nu zag ze zich onmiddellijk in aanraking met die vreemde begeerte, en het verlangen was zoo groot, dat ze niet denken dorst aan de mogelijkheid van een teleurstelling.

Groot was dan ook haar blijdschap, omdat Frederik van haar hield, dat hij haar groote, wijze herder wou zijn en haar het leven wou begeleiden met zijn breede, eindelooze woordenzang.

Ze werd spijtig, dat de tijd van Frederiks' vertrek al nabij was.

Intusschen waren ze aan het station gekomen.

De trein liep binnen, portieren gingen open, — menschen kwamen er uit en menschen stapten in.

Frederik nam afscheid; portieren werden weer dichtgeslagen, een fluit van de locomotief .... daar ging de lange zwarte sleep.

Frederik wuifde nog even met zijn hoed en Annie met haar zakdoek.

Wat was haar dezen avond groot en vol sensatie geweest!

(Slot volgt.)

Gedichten

VAN

VICTOR DE MEIJERE.

Lied.

Zie, mijn liefste zoet en zacht.
        hoe de nacht
't bleeke licht van al zijn sterren
levend, bevend vallen laat
        op 't gelaat,
van zóo hoog en van zóo verre!

Schijnt dees nacht ook eens zóo lang
        voor wie bang
eigen droefnis uit moet weenen,
wie met liefde 't hart volgiet,
        ach, hij ziet
de uren vlieden om zich henen;

en hij houdt de zaligheid,
        die de tijd
uit zijn handen zoekt te ontstelen,
dichter aan zijn borst geprangd
        en verlangt
zelfs aan de uren te bevelen!

Zie, mijn lief, 't is of de maan
        stil blijft staan
nu haar licht ons aangezichten,
alsof 't werd een licht-festijn,
        meisken rein,
met haar stralen komt verlichten.

Zooveel lichtheid in mijn ziel
flikkrend viel,
van die lichtheid om ons beiden,
en nog licht en laait de glans
heel en gansch,
onverminderd alle zijden!

Lief, ach spreek nu ieder woord,
als 't behoort,
met een lach vol zaligheden!
Ik uw hellen woordenval
vangen zal
in mijn ziel, mijn aangebede!

En daar levend blijven zal
eeuwig al
't blindend goud van uw gedachten;
't is de schoonheid die me viel
in de ziel,
als mijn ziel naar schoonheid smachtte.

Goede nacht en wijk nog niet!
't Liefdelied
is zóo ras niet leeggeloopen!
Hoor, met nieuwe wonne spuit
zijn geluid,
als met gouden klanken, open.

Ei, reeds komt de dageraad!
Liefste, laat
zachtjes-aan, in 't lichte dagen,
't hoofdje zinken naast mijn hoofd.
Ach geloof
grooter weelde zal nog dagen!

Want de kussen, die ik vond
op uw mond
en die in mij blijven leven,
zijn beloften voor den nacht
die ons wacht
met nog schooner, laaier leven!

Op 't Gras.

Op 't gras uw haar met breede wrongen
verspreidt zijn goud zoo zonnig- hel
om 't jeugdig, blanke leliehoofd;
het is alsof een waterwel,
die 't glanzend goud der zon ontrooft,
om uw schoon hoofd komt opgesprongen!

Om uw twee oogen, hallef open,
wat zonnelichtheid trillend beeft
wijl zacht, verzaligt tot een lach
al wat er in uw binnenst leeft,
al wat zoolang tot hoop er lag
maar immer bleef een eenzaam hopen!

Het is de nieuwe tij der weelde,
o kind, en ge offert koninklijk
uw schoonheid op het hoog altaar
der lang-verwachte liefde, rijk
aan duizend schatten die we elkaar
in luttel stonden mededeelden.

En, schoonste van de lentedingen,
mijn lieflijk meisken, weeldekind,
ik wel uw jonge majesteit
na eenen kus 't bekoorlijkst vind,
wanneer zich wat klein ijdelheid
in uw groote oogen komt verdringen!

En zalig nu, vol welbehagen,
ligt gij, een bloem, in 't bloemrijk gras!
En uwe blikken hebben 't licht;
zij hebben al wat vreugd mij was
en laaien uit uw aangezicht
als gingen ze alles ommedragen.

Elegie.

Uw koude schoonheid zich aan mij vertoonde
dien nacht en 'k zag uw lach, die klinken ging,
vermarmren om uw lip of niets meer woonde
in u, zelfs niet een verre 'erinnering.

Ik sprak: „nog eens zóo schoon zult gij me lijken,
nu de aarde zich met stilte en donker tooit;
van dezen nacht zult gij de ziel mij blijken,
de ziel die stil en zacht het al vermooit.

'k Omkranste uw lief gelaat met mijn twee handen;
geen droom, geen rilling die om ons bewoog;
't was of de koude doodschheid dezer landen
het licht kwam dooden in uw roerloos oog.

En lijk ik 't land, waar dichte dampen zweefden,
als uitgestorven om mij henen zag,
leek mij uw aangezicht of niets er leefde
en er de dood in overpeinzing lag.

Aan de Elegieën.

't Kan dat eenmaal dees simple verzen, vroom
geschreven en u, eenge, toegewijd,
opduiken 'lijk een lang-verdwaalde droom,
als nieuwe menschen staan in nieuwen tijd

en dat mijn liefde, die ik, zonder schroom
voor lagen lof of nauw-gehoord verwijt,
slechts voor mijzelve' en u schrijf, 't hart verblijdt
van een die schuilgaat in eenzelfden droom.

o, Als mijn droom dan schoon zijn dagen maakt,
zult ge als een klaar-kalm licht om ieder rijm
door al dees verzen zijn geleidster zijn,

een lichtheid die zijn minnende oogen raakt
en lichten blijft en nimmermeer vergaat
vóor hij uw ziel en mijne ziel verstaat.

O Droom.

o Droom, mijn droom zóo vol uitwendigheid,
is dan al wat van u hier-binnen leeft
voor mij en aan mij slechts een luttel tijd
en wordt uw diepsten zin door mij vergeten?
O neen! Wel vaagt de tijd uw vormen uit
maar 't eenge, 't zeekre dat ge mij eens geeft
het groeit in mij tot beelden en geluid
en is reeds schoonheid eer mijn oogen 't weten.

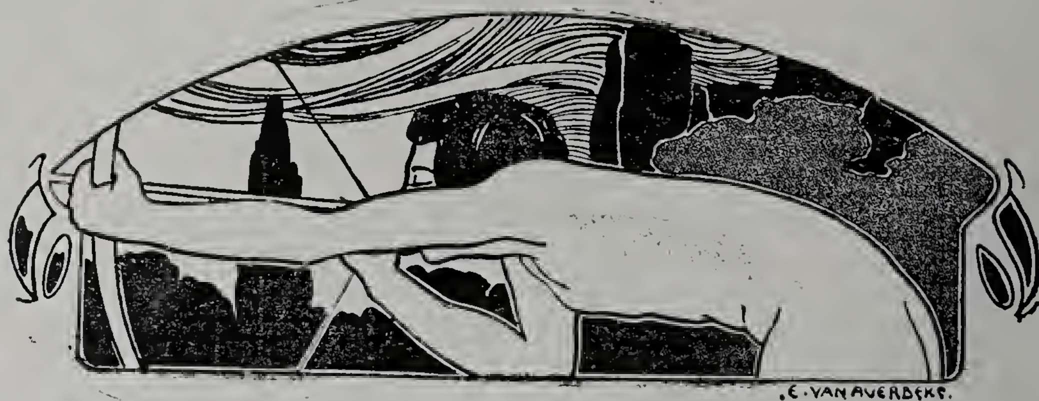
Aan Peter Benoit.

'k Zit, de oogen dicht, hier aan uw werk te droomen
en 'k zie 't, Geweldige: een dier stoere booten
die 'k, langgeleên, met vroege zon begoten
op mijne stroomen zag door de' uchtend komen.

De vreugd hing hoog in 't waas der morgenboomen
en 't water, rijk met gouden glans doorschoten,
golfde en bewoog al ruischend om de booten,
waar waaiden vlag en vaan als wondre droomen.

Ik zag ze zeilen door het broeiend leven
des jongen dags en glinst'rend gaan ter kimmen,
het zonnelicht als al-vreugd mededragend!

En laaier werd het uur en grootscher 't leven!
De glorie zag 'k om alle dingen glimmen
en 'k werd door duizend zangen opgedragen!

Hard Labor,

(FRAGMENT)

VAN

REIMOND STIJNS.

De vader ging hen achterna, bereid om vreeselijk werk te verrichten. Met een wenk dreef hij de knapen tot tegen den wand rechtover het venster; daar viel 't grauw schemerlicht op hun afgeteerde, armoedige gezichten. Alle stugheid was in angstige trillingen uit hun ziel geweken; ze voelden zich alléén in een schromelijk wijd leven; ze waren mak en kermden reeds, eer ze wisten, wat er voorvallen zou. Ze scharrelden met de nagels in hun verstreuvelden haarbos en met gescheurde mouwen wreven ze over valsch schreiende gezichten. En al was het killig, zelfs koud, toch waren ze barrevoets. De kleeren hingen in flarden om den mageren, peesachtigen hals; hun onder-uitgerafelde broek werd opgehouden met een koorde schuin over hun beenderigen schouder.

De vader bleef hen koud aankijken.

Daar had hij nu onder de oogen zijn eigen bloed. Zou hij niet moeten weenen hebben, ziende hun wraakroepende ellende; weenen, bij de gedachte hoe wreed het leven voor hen was, hoe wreed ellendig de toekomst zou wezen? Arme wormen! Als ze ziek waren

mochten ze dagen en dagen kermen, alleen en verlaten in 't hard bed op den zolder, tot ze van zelf genazen. Nooit had een liefdehand de wonden gebet, die ze zoo vaak bekwamen bij het kastijden, bij het al te zware werk. Nooit had iemand hun gezegd: „Mijn kind!" Zoo gepeinzen konden niet opwellen in de ziel van Speeltie. Zwoegend en zweetend, onbarmhartig voor zijn eigen lijf, moest hij een levensdoel bereiken, en allen, die in zijn macht waren, moesten meedoen.

Wannie steende het meest; zijn oogen vlogen van links naar rechts, vestigden zich ter sluiks op zijn vader; hij krabde met weifelende vingers over zijn voorhoofd, of zocht bevend naar afwezige knoopen om zijn kleeren toe te maken. Mitie en So hielden de tanden op elkaar gesloten, gereed om slaag te krijgen.

Speeltie bleef weldra starlings den jongste aankijken; deze trok den kop in; iets vreeselijks zou over hem losbersten!

„Zwijgen! Zwijgen!" bromde Speeltie. „Men heeft mij bestolen!" hernam hij, drukkend op elke sylbe.

Mitie en So dachten een oogenblik na, loerden weldra naar elkander en draaiden onmiddellijk den blik naar Wannie; ze weken zijwaarts, lieten hem alléén; hij wilde hen naderen, doch ze schoven verder weg.

„'t Zijn leugens! 't Zijn leugens!" gruwelde Wannie, en stiet woedend een wanhopigen vloek uit.

„Hij heeft altijd geld," zei Mitie.

Speeltie sprong naar de deur, wierp ze wijd open; de drie jongens stormden naar buiten, verdringende wild elkander om niet te dicht bij hun woedenden vader te zijn; Wannie trachtte zich te duiken achter zijn broers, doch werd forsig vastgegrepen, van de anderen losgerukt, met dwingenden arm tot in het midden van de keuken gebracht. Speeltie liet hem los om de deur met dreunenden paf toe te slaan.

Ho, die nieteling, die misgeboorte, die hier den kost niet meer zou kunnen verdienen, als Mitie en So zouden mannen geworden zijn!

De zwoegende adem van Speeltie joeg zijn borst op en neer. Hij wou vragen, hoeveel er gestolen was, hoe lang het reeds duurde, maar hij deinsde terug voor het schrikkelijke van zoo iets te hooren zeggen.

„Hoeveel hebt ge er nog van?" kon hij eindelijk vragen, heel zacht. „Van dien frank? Hoeveel?"

Wannie had een wijl klagend over de plek gewreven, waar zijn vader hem vastgegrepen had, daarna had hij de armen voor de oogen gehouden; hij blikte op, verwonderd, niets begrijpende aan den toon dier stem; hij huiverde: 't gezicht van zijn vader geleek op een kalkwit masker; langzaam verscheen er uitdrukking in dat aangezicht; er kwam iets gruwelijks in, iets, dat Wannie nooit gezien had; voor hem stond er nu een monsterachtig wezen, dat hij niet kende; haat en dood grimden hem aan, koud, onmeedoogend. Alles, wat de jongen in nachtmerrie ooit gezien en geleden had, was niets in vergelijking met hetgeen hij nu zag, met hetgeen hem nu martelde; zijn tanden klapperden, hij zweette dikke druppels, zijn lijf schudde. En dat schromelijk wezen naderde meer en meer; elk oogenblik vergrootte het afgrijselijke, het dreigende, liggende in die afzichtelijke tronie. 't Was, of de jongen steeds hoorde: „Hoeveel?" Hij wilde kermen, dat hij het nooit meer doen zou, maar zijn tong was stijf, en zijn mond prazelde machtelooze klanken; hij spande zich in, deed vreeselijk geweld om iets te zeggen, en er klonk als het gedempt gejank van een hond. En die witte, borende oogen vroegen steeds voort: „Hoeveel?" Hij voelde zich machteloos en lam worden. Als door waanzin gedreven, wilde hij zich verbergen tegen het lijf van zijn beul, alsof daar redding kon zijn; en terwijl hij dat deed, kon hij zijn eigen blik niet afkrijgen van die starende oogen. Hij werd achteruit geworpen, en struikelde over een driepikkel; hij viel op den grond met het gelaat naar den vloer; hij hoorde niets, en draaide den kop om, willende zien, wat boven hem voorviel, en aanstonds ontwaarde hij weer die wreede tronie, die over hem hing; hij trok snel den kop tusschen de schouders; 't was, of hij een heeten adem in den nek voelde.

„Hoeveel?" werd er dringend, onverbiddelijk gefluisterd. „Hoeveel?"

't Scheen, dat Wannie een stond hoopte, dat met te spreken al zijn lijden voorbij zou varen; hij opende en sloot herhaalde malen den mond, en schoot dan los in een schreeuw: „Niets meer!" Snikkend bleef hij liggen, het gezicht in de handen geperst. Speeltie richtte zich op, hield zich paalstijf recht; schier onmerkbaar greep hij van achter zijn rug, uit den haardhoek, een schei, haalde hem bijna zonder beweging naar zich toe, en onverwacht, uit al zijn

krachten, met een krakenden slag trof hij den jongen in de lenden. De knaap liet een hik hooren, als van een konijn, dat men doodslaat, wierp zich om. Hij lag nu op den rug met open, uitpuilende oogen; zijn armen en beenen trilden voortdurend, en den kop stak hij altijd naar achter als om iets te ontgaan, en weldra schoof hij over den vloer, als door het geweldig trekken der spieren voortgestooten; hij liet een gebrul hooren, of zijn tong te dik geworden was, en uit den open mond niet kon; weldra rekte hij zich uit in een kramp, bleef roerloos, schijnende heel lang.

De moeder, Mitie en So kwamen door de vensters loeren, en ze durfden eindelijk binnentreden. 't Was er heel stil, en de deur sloten ze voorzichtig; ze naderden aarzelend, keken sprakeloos toe; Wilde-Mie boog zich over dat beweegloos lijf.

Speeltie hield nog altijd den schei in de hand, doch wierp hem nu in den haard.

„Dat is een les!" sprak hij dreigend; misschien hadden die anderen hem ook bestolen. Ja, 't was een les!

... De mist verzwaarde steeds, omgaf in nauwen kreits het eenzaam hoeveken; ondoordringbaar walmde hij over de velden, welke doodstil lagen er onder. Nu en dan had zich een groote, bloedroode zon afgelijnd, die telkens weer wegbleekte; de rapenvelden waren doornat van den dauw, en dikke druppels verzilverden de spinnewebben in het naakte vlierhout.

De herfstnevels hingen melkachtig voor de twee keukenvensters; Wannie lag in 't halfdonker uitgestrekt op den vuilen vloer aan den voet van het tikkend kasthorloge; hij lag er als een zwart pak met de ronde blankheid van zijn roerloos gezicht.

Er werd geen woord meer gesproken.

Mitie en So hadden zich verscholen in den hoek achter den schoorsteenmantel, dicht bij de schapraai, waar Speeltie hen niet zien kon; ze rekten den hals uit, kijkend naar hun broer; ze meenden half, dat hij zich dood hield om allen bang te maken, geen slaag te krijgen; en ze vonden het vreemd, dat er niet aanstonds klonk naar gewoonte:

„Luiaards, staat ge daar weer te gapen? Rap aan 't werk!"

Wilde-Mie had zich over Wannie gebogen; ze richtte zich weer op, doch ondoordringbaar was haar gezicht; als peinzend bleef ze een oogenblik staan met haar opgestoken rug en afhangende armen,

daarna wendde zij zich om, haalde uit de weefkamer een bussel rijshout, wierp hem bij den haard neer, en begon het vuur aan te steken. Sedert er hier van Bien werd gesproken, vreesde ze meer dan ooit Speeltie kwaad te maken.

Speeltie verloor nooit zijn tijd. Hij zette een scheermes aan op een riem, hangende aan een kram tusschen de twee vensters; met vaste hand zwaaide hij het blinkend mes in snelle bewegingen op en neer; nu rukte hij zich een hoofdhaar uit, sneed het door bij 't licht, dat bleek van buiten kwam. Het mes wikkelde hij in 't grauw papier van een winkelzak, en lei het op den schoorsteenrichel. Hij nam van de tafel een homp roggebrood en vertrok er mede, hard de deur achter zich toekletsende.

Een poos bleef hij voor de woning staren in den mist; de hooge vlieren lijnden zich zwart af in de vochtige lucht; hier en daar, in de dikste takken, hingen er versleten holsblokken, er door Wannie met stroo in vast gebonden; dat waren woningen voor de musschen; Mie verkocht de jongen aan Bien, den poelier. Speeltie aarzelde, alsof hij ineens uit den sleur van zijn gewoon doen gerukt was, er niet weer in kon. Zooeven wist hij nog, wat hij wilde. Hij keek rechts naar den koestal en het varkenskot; de vuilroode pannen blonken van natheid; hij keek links naar het schuurtje en naar 't stalletje, dat hij zelf opgetimmerd had met gestolen planken. 't Was naar het stalletje, dat hij zich richtte; zijn voeten drukten de rotte vlierbladeren dieper in den sompigen grond.

Hij schoof schuin naar binnen, want de deur kon moeilijk open; hij sloot ze achter zich, stak een spie boven de breede, houten klink. Nu was hij gansch alleen! Zonder geweld kon niemand vóór hem komen; elk martelend gepeins zou hij van zich afstampen; hier moest zijn ziel kalmte vinden in afbeulend werk.

't Was donker binnen; weldra braken zilverachtige lijnen en schijfjes door de houten wanden, en stukken van raadselachtige dingen doken overal op uit zwarte diepten. Speeltie nam een klein luik weg, en het was dag binnen, maar een dag zonder glans met groote schaduwen, die hingen onder alles. In hoeken en kanten, op alle uitsprongen, lag stof en vuilnis een duim dik; de grond verdween onder een laag verkreukeld stroo, afval van vlas, verdroogde of rottende planten; er zaten konijnen in een rij stinkende kotten, die boven open waren. Speeltie wierp zijn vest op een kruiwagen, nam zijn

homp brood van onder den arm, en lei ze op het kleedingstuk. In een hoek was een hoop vlas opeengestapeld: dat vlas moest hij vandaag afzwingelen; het was een hoop veel te groot voor gewone menschenkracht, doch niet voor de zijne; zijn gedachten zouden stilvallen bij zijn opgezweept pogen, slechts morgen wilde hij er aan denken, wat er te doen viel met Wannie. Dezen nacht zou Speeltie stijf en stram zijn, en een gerusten slaap vinden.

't Bruin zwingelberd blonk voor het luikgat. Hij bracht een bundel vlas bij, en toen hij gereed was met het breed, houten mes, week hij een stapje achteruit, boog een weinig, eer hij den arm ophief, en sloeg daarna forsig toe; er was nog slechts stille blijdschap in hem. 't Mes vloog voordurend op, djakte neer; snel klom en daalde het, vroolijk, uitgelaten, zingende het oude liedje: „Wielewielewiele van den helschen Dries! Dries! Dries! Dries!" De bast sprong weg, rechts en links; 't vlas werd opgesmeten, neergekapt, omgezwaaid, en al luider ging het geklop en gebeuk met een regelmatig weerkeeren er tusschen van dartel geklepper en geratel. De konijnen knaagden onder aan de planken van hun hok; soms scharrelden ze snel in den grond, luisterden een wijl, en scharrelden weer; andermaal, verschrikt door het plots hernemen van het krachtig gezwingel, renden ze wild rond in hun bakken, slaande hard met de achterpooten tegen het houten beschot.

Soms keek Speeltie snel naar den hoop vlas, zich stijvende in zijn voornemen. Hij wist niet hoelang hij reeds onversaagd aan den gang was, toen een herhaald tiktakken achter zijn rug hem hevig deed schrikken. Hij bleef roerloos met ingehouden adem. Men trok langs buiten aan het koordeken der vastgelegde klink, en daarna werd er hard op de deur gebuischt.

„De konijnen moeten eten hebben, en de pap is uitgeschept," bromde So. „We zijn al bezig."

Speeltie vloekte binnensmonds, omdat die schelm hem zoo had doen zweeten, zweeten van angst. „Lieg niet: wie is daar bij u?" vroeg hij schor, vol wantrouwen.

„'k Ben geheel alléén."

„En wie is er naar 't dorp geweest? Gij? Uw moeder? Wie?"

„Niemand."

„Haal mij een beetje drinkwater".

So deed het. Speeltie ontsloot een weinig de deur, stak zijn

arm door de nauwe opening en nam de groote kom aan; weer schoof hij de spie op de klink. Hij zette zich neer op een treem van den kruiwagen, verslond er zijn homp brood, na er het stof afgeblazen te hebben; daartusschen nam hij een slok water.

Hij zat ineengezakt, en, zonder dat zijn gedachten er bij waren, staarde hij op een konijn, dat, staande op de achterpooten, zijn kop boven den rand van een hok uitstak, en met groote oogen keek naar hem; de muil van het dier was voortdurend in beweging, en een oor hing schuin af. Speeltie at snel; het vreeselijke, dat buiten hem lag, wilde steeds weer binnendringen; om dat te vermijden moest hij zoo gauw mogelijk den arbeid hervatten. Maar zijn gedachten kleefden vast aan elkaar; steeds trokken zij in dezelfde orde voorbij, en, als hij zich niet afsloofde, kon hij ze niet tegenhouden. Dezen avond zou 't werk af zijn, en wellicht zou Wannie nog leven; maar van morgen af moest hij weg; Mie zou hem naar het dorp leiden om er koeienhoeder te worden. Hieraan had men reeds veel vroeger moeten denken, doch Wannie was nog zoo jong: men zou hem ginder jenever laten drinken hebben, om hem uit te vragen over het leven hier. Speeltie had zijn maal geëindigd; hij wierp eenige koolstekken in de konijnenhokken, en seffens begon er een knaspen en knabbelen. Die koolstekken had Wannie gisteren ergens uit een tuin op het dorp gehaald. Speeltie bleef staan, zwaar dubbend, met de kin op een handpalm. Voor het stalletje krabde een hen in den grond; ze hield een poos op om eens lamlendig te zingen; in het licht onder de deur was haar een poot zichtbaar, waarop ze een poos aarzelend stond; er dichtbij verhief zich het gerucht van een hard slaan met de vleugels, en een haan kraaide. Speeltie zou op dit oogenblik gaarne een wachthond op het hoeveken bezeten hebben, om het beest te hooren blaffen, indien er een vreemdeling kwam. Hier was nòch hond nòch kat: een hond vreet alles op, en een kat steelt alles weg. En moest Wannie nu eens dood zijn, en . . .

Speeltie sprong naar zijn houten kapmes, en weer ging het geweldig zwingelen aan den gang: een gezwind tikken en takken, een ratelen, beuken en slaan.

't Werd vroeg avond.

Speeltie sloot het luikje; hij nam een solfertje uit een ondervestzak, deed eene lantaarn branden, en hing ze aan den lagen dwarsbalk; een reuk van vuile lijnolie verbreidde zich; de lantaarn zwierde

een weinig; licht en schaduw dansten een wijl door elkaar, wipten in groote sprongen elkander na, bedaarden allengskens, en het spel stierf uit; de klaarte viel in een breeden kring op den grond; een kroon van witte starretjes lag rondom op de muren; boven, onder het dak, was het heel duister.

...De nacht was reeds lang ingevallen, toen de reuzentaak af was. Speeltie blies het licht uit, trad naar buiten.

't Was helledonker en huiverig weer. Hij rook den dikken mist met de uitwasemingen van het rapenloof en van de rottende bladeren.

Hoe zou het binnen zijn?

Wilde-Mie, met gezakten kop en de armen onder den grauwen voorschoot, stond voor den uitgedoofden haard, staroogde roerloos op den hoop grijze asch, die zich verhief voor den zwarten schoorsteenwand. Naar gewoonte begaf ze zich niet te bed, eer Speeltie gereed was. Ze had meel in den trog gegoten om morgenochtend te bakken; een gestolen konijn gevild om het te verkoopen aan Bien; ze had lappen op al de versleten sokken genaaid.

Ze hoorde den stap van Speeltie voor de vensters, hoorde hem zacht binnenkomen, doch ze bewoog zich niet, al werd ze ook gewaar, daar alles zoo stil bleef, dat hij haar aankeek, willende haar tot spreken dwingen. Er verliep een lange poos.

„Waar is hij?" vroeg hij plots gram.

„In ons bed."

Hij wendde snel het gezicht af, en zette zich neer in het donker bij een der vensters; hij steunde met de ellebogen op de dikke knieën, hield den kop tusschen de vuisten. De slinger van het hanguurwerk ging heen en weer met zacht gekrijsch, tikte traag, als ingeslapen. Speeltie wrocht tegen zijn wreede gedachten. En waarom lag de dief in 't groot bed? Meende hij misschien, onbeschaamd, dat zoo iets hem toekwam, omdat hij een slag had gekregen?

Het horloge schoot wakker met een ijzeren, uitgerekt geratel; na dat droefgeestig lawaai bleef het doodscher dan voorheen in de woning, die echter vol bleef van de bange gewaarwording, dat uren onbarmhartig voorbijsnelden, gevoelloos voor hetgeen menschen deden.

Er wrong zich een hik los uit de keel van Mie; hij kwam van niet heel diep; aanstonds kuchte ze klagend, verontschuldigend; Speeltie snokte zich om; zijn mond was een oogenblik scheef getrokken. Zou het toch waar zijn, hetgeen hij vermoedde! Hij keek

haar aan, hield den gebogen kop nog tusschen de opgestoken vuisten.

„Geen comedie!" gebood hij barsch; als versteend bleef haar aangezicht naar de asch gewend, week geen haarbreed af van de eerste richting. Hij sprong op.

„Licht mij."

Hij schreed naar de slaapkamer; de open deur toonde diepe donkerheid er binnen. Mie volgde met het lampje, latende de keuken in de duisternis wegzinken. Ze kwam naast Speeltie met het licht hoogop; de klaarte viel op het vernesteld bed; een korte, vuile serge lag uitgebreid over een klein lichaam, dat er zich hobbelig onder aflijnde. Speeltie rukte het deken weg. Wannie was ontkleed tot op zijn grauw katoenen hemd; zijn vaalgeel, hoekig gezicht was naar boven gericht met de kin scherp omhooggestoken; zijn dun geplant haar was verstreuveld, en twee peezen spanden het vel op van den mageren hals. De armen lagen nevens het lijf, strekten zich stokstijf uit, neerwaarts, of de vingers het een of ander, dat te diep lag, zochten te taken; zijn mond was half open, en rondom de witte tanden speelde als een ingehouden lachje; ook de oogen waren niet toe, maar reeds glazig, gebroken, en er was een droeve weifeling in, of de jongen iets niet begrijpen kon, er wanhopig, wegdwalend, op nadacht.

Speeltie had snel de serge weggerukt; onmiddelijk schoof hij een hand onder het nauwe hemd, dat scheurde, breidde ze uit over de beenderige borst; half gebogen keek hij schuin opwaarts, al zijn aandacht vestigende op het zoeken naar leven onder zijn voelende hand; aanstonds haalde hij ze terug, stak hoog de schouders op.

„Hij is al koud!"

Nu eerst keek hij naar het gezicht van den doode; hij week achteruit, en loerde zijlings naar Mie; op haar gelaat vertoonde zich niets van hetgeen er in haar binnenste kon omgaan; haar trekken waren dom-norsch als immer; ze hield zich half naar hem toegewend, met de oogen naar den grond geslagen, toonende zoo, dat ze wachtte op wat hij bevelen zou.

„Waarom is er om den dokter niet geloopen?" vroeg hij, willende iets hooren in den klank van haar stem.

„Waarom?" herhaalde ze, of ze daarop geen antwoord wilde geven. „Ja, waarom?"

„We moeten er ons in schikken: 't is nu alzoo; er is geen zalf meer aan te strijken."

Hij scheen iets te zoeken, daarop naderde hij tot het bed, wierp het deken weg, dat nog over de beenen lag, tilde op zijn uitgestrekte armen het doode lichaam op.

„Hij en zal er niets meer van gewaar worden. Ik ben stijf gewerkt, en 'k moet mijn bed hebben."

„Wacht", zei ze; eerst hing ze het pannelampje aan de ladder, die stond achter de slaapsteê tegen den muur, daarna scharrelde zij van den grond een hoopje vodden samen: de kleeren van Wannie, wierp ze op den wakken kleemvloer onder het venster, liet een gelapten onderrok uitvallen, en lei er hem over.

Het doodbed was gereed.

Speeltie had het lijk neergelegd, richtte zich op, en vlak staarde hij haar in 't gezicht.

„Ik en zou dat niet gedaan hebben, had ik het geweten. 't Was een ongelukkige slag. Maar 'k zeg het nog eens: 't is nu alzoo! En 'k en wil er geen spel om hebben; hoort ge dat? 'k En wil er geen spel om hebben! Van mijn eigen kinders en laat ik mij niet bestelen?"

Ze knikte.

Hij begaf zich naar de keuken, zette er zich voor de tafel: daar stond zijn eten. Hij verslond de koude aardappels, met dunne azijnsaus overgoten, die op een hoop in een aarden teil lagen; telkens stak hij een ganschen aardappel op de beroeste vork, en keek voortdurend uit de halve duisternis naar Mie, die ginder in het licht stond. Met een ijzeren pinnetje stak ze de wiek in het lampje vooruit, en veegde daarna haar vingers af aan heur bleek haar; opnieuw bleef ze wachten, keerde zich niet om naar den doode, of hij vergeten was.

....Speeltie lei zich eerst te bed, en aanstonds zonk hij weg in diepen slaap, ronkte weldra. Mie durfde het lichtje niet uitdooven: een bangheid greep haar plots aan, omdat ze met Speeltie alleen was bij dat lijk; aarzelend kroop ze eindelijk bij hem.

Het was lang na middernacht, toen Mie met een luiden gil opschrikte; ze beefde, en zweetdruppels bolden van haar aangezicht. Ze richtte zich op, herleefde in een oogwenk vol gruwel haar droom: Speeltie had haar stevig gebonden, en heel langzaam keelde hij haar... Haar oogen vestigden zich onwillekeurig op Wannie; zijn magere beenen waren bloot, en de teenen staken omhoog, of hij zoo

maar aanstonds opspringen zou en wegijlen om zijn voederzak; er kleefde nog gedroogd slijk van gisteren aan zijn voeten. Ze keek naar het aangezicht, dat heel dood was, en vervolgens weer naar die voeten, niet passende bij dat aangezicht. De jongen zou geen slaag meer krijgen. Die leelijke droom had haar geheel bedwelmd en week gemaakt; ze bleef voort zonderling benauwd in den nacht, die alle dingen anders maakt. Werktuigelijk, zonder dat haar denken er toe meehielp, brak er werkelijk iets los in haar ziel; tranen liepen over haar wangen; het gezicht echter bleef onbewogen, alleen de mond was dwaas verwrongen; ze hikte noch kermde, en het weenen ontlastte haar niet, maar liet in haar een vlijmende pijn groeien. Thuis was ze nooit vertroeteld geweest, en ze had niet geleerd, dat liefde tusschen ouders en kinders plicht is; wat de pastoor in de preek soms er over zei, was voor haar niet, meende zij, maar voor rijke lieden; zij, ze scharrelde naar geld: dat was het eenig doel van haar leven.

Ook Speeltie was wakker geschoten, doch hield zich roerloos, haar afspiedende. Plots wendde zij zich om, en keek naar hem. Ze dacht, dat hij sliep. Het lampje aan de ladder brandde stilletjes voort, wierp een triestig licht over het bed. Nu voor het eerst zag Mie duidelijk, wat voor vreeselijken kop Speeltie had, hoekig, bonkig; zijn haar, dat te lang was en nog gitzwart, lag om dat groot, bleek gezicht, zoo eentonig bleek, of het met dunne, half geluwe zijde overtrokken was; de wimpers, de wenkbrauwen en de stoppelbaard vlekten zwart op die lijkkleur. De handen lagen onder het hoofd; de armen waren bloot, monsterachtig dik, met gebobbelde spieren vol machtig leven. Haar tranen droogden op, doch ze bleef lijden. In haar verbeelding rezen er vage beelden op van vroeger geluk; onduidelijk voelde ze, dat die vent, nu zoo rustig slapende, alles om haar heen vernielde, en altijd dreigend voor haar stond, om hetgeen ze gedaan had en nog deed met den poelier. Ja, Speeltie zou moeten dood zijn! Plots verschrikte ze! Zijn oogen waren wijd open op haar gericht, en ze kon niet aanstonds den haat verdooven, die brandde in haar oogen. Hij sprak haar aan met kalme stem; hij sprak lang, wat niet gebeurd was sedert jaren, en scheen een gansch ander wezen dan voorheen. In den beginne kon ze hem niet begrijpen door haar hevigen schrik, doch allengskens ging het beter. Hij had haar nooit slaag gegeven, zelfs niet, toen ze met den riek

stak. Altijd had hij gewrocht als een beest, omdat ze eens samen moesten wonen op een kasteelhoeve. Weldra zou die dag aanbreken! En wat met Bien voorviel had hij vergeven, omdat ze slechts een vrouw was, en niet als een man kon voortzwoegen zonder eens een verstrooiïng te hebben. Hij dacht, dat ze niet bevroedde, wat bovenmenschelijk werk hij uitvoerde, wat courage er toe noodig was, en hoe hij soms zijn gramschap niet bemeesteren kon, als alles niet goed ging. Zijn woorden ronkten voort, tot zij toestemmend knikte, en weer gansch in zijn macht was.

Verzen.

I.

O zoete Minster, die in Werelds' nachten
Mij stookt tot d'onuitdoofbaar hellen brand
Van het zoetrokig lied, aan 's hemels wand
Rijst weer de maan, wijl er de sterren wachten.

Al wat we in 't uur van droeven mijmer dachten
Vergaat in 't mingetij en 't koel verstand
Neemt stil de wijk, wijl in Min's ruchtig land
De stonden gaan in raads'lig vreemde drachten.

Hoe was de oude wijs, die ik voor u speelde
Van 'n lentsche nacht op mijn droefsnaar'ge veêl
Wijl in 't gestruik de grauwe zanger poosde?

Nog hangt van zijn geluid de wond're weelde
In 't bloesemend wijd. Hij gaf een minvol deel —
Dat er uw zin mijn diepe aandacht koosde. . . .

II.

Er lacht om U, onnoemelijk getooide
Met mijn verrukking, d'eeuwig schoone schijn,
Die mij tot dichter schiep, waar 'k den verstrooiden
Zang van mijn hart gaarde in zoete pijn.

Al mocht ik, als van Uwe min berooide,
Niet tot u gaan, ik dronk Min's kostb'ren wijn,
't Diepst roemend dezen stond volg ik d'ontplooide
Vaan van mijn lied door 't weemoedsvolle Zijn.

En stond door d'eeuwen heen Uw lichtend beeld
Als raadselteeken aan den wijdschen hemel
Van 't vaag verleên, omhuld door geen historie . . .

Dan is 't geen beeldsel door den tijd vergeeld,
Dat van u spreekt, ik op mijn hoogen schemel
Schudde den fakkel van Uw eeuw'ge glorie.

J. Rodenrijs.

Verzen

VAN

JEANNE C. VAN LEYDEN.

Van onveranderlijk schoon.

Ik zag de dingen om mij in een nevel-grijs
Van tranen, die geen lach mij ooit verklaarde,
Van lang geleden smarten, die ik trouw bewaarde.
Grijs-droeve melodie, eentoon'ge wijs,

Die in mijn hart den klank hield van vervlogen woorden,
Van heengegaan geluk, dat ik niet redden kon,
En om mij grijzig web van grauwe sluiers spon,
Waarin droef-hard de dingen boorden.

En daar, opééns — een woord van Liefde door je mond gesproken —
Straalt voor mijn oog plots helle zon, waartegen
Ik enkel nog zie grijze nevelvegen,
Door lichten, hellen zonnestraal gebroken.

Het flonk'rend gouden licht blik 'k als een wonder aan
En 'k zie om mij de jeugd van lenteleven,
Het Vreugd-geluk op gouden wolken gaan,
In zonnekleur al dorren dood verdreven...
Het blijvend Liefde-wonder heb ik nu verstaan.

Herleving.

Een lichte, blijde Meiedag,
Met bloemenkleur en feestgerucht
Van zwermen vogels door de blauwe lucht,
En luiden jubel, zonnig hellen lach.

Het jubelend licht uitstroomend òveral
De witte zonnewolken, donzig-blank;
En zilv'ren lichtgespeel van elken zonnesprank
Op stoeiende kabbelgolfjes tusschen groenen wal.

Al kleur en tint zoo jong en levenskrachtig
De hoogtij van een frissche, bloeiende jeugd,
Na dorren, barren winter, Lentevreugd,
De eeuwige herleving, jong en machtig.

Met al dien jubel mede, viert mijn hart
Zijn eigen hoogtij, zilv'ren vreugdelied,
Waarin vervagend bleekt all' oude smart
En éénmaal nog het hart zijn vreugd hergeven ziet,
En heel de jonge kracht, die allen weerstand tart
Door Liefde, die Geluk in het àl weerspiegeld ziet.

Verbeidend.

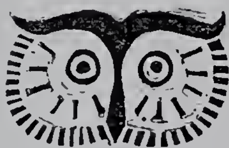
Ik leefde een dag van licht geluk,
Dat goudgewiekt mij kwam in zonnekleur
Van rozen dageraad;
Mij stoeiend wekte uit een droomen-druk
Van slaap en 'k blikte in 't frissche, als bloemengeur
Blank-roze lachgelaat.

En 'k zag de gouden vleugels worden tot een zon,
Die het àl bestraalde, wekkend 't vreugdgeschal
Der vogels al in 't rond.
Het tintel-vreugdeleven voor elke bloem begon,
Gelaafd door dauwdrup, diamantenval
Van alle bloemblad op den grond.

En 't werd een blijde dag, in zonnebogen
Welfde het blauw der lucht in blauwe oneindigheid,
Goud overwaasd
De lenteweiden, met door goud gekuste madelieven-oogen
Het gele hart als gouden zonnen zelf, ter heerlijkheid
Geheven, blij verbaasd.

De zon, die werd tot gloeiende middagbrand
Van laaie lichtvlam, schroeiend aan de lucht,
Waar àlle kleur in vlamde.
En loom van weelde, in 't geel geschroeide zand
De zee deinde, en warme winde-zucht
Droomrig àl vlindervleugel lamde.

En te avond, de zonnebrand gedoofd, zeeg stil
De schaduw-scheemring neer, zwoel waaide wind
In warme golven uit,
Tot 't àl zwijgend werd en kweelde stil
Alleen de nachtegaal zijn liefdelied, in blauwen tint
Van manelicht wegdroomend lokgeluid.

Gedichten.

I.

Avondzang.

Het avondt. Eenzaam ligt in zoete droomerij
het land te soezen na 'n langen dag;
en 't wordt zoo stil, nu 't ruischen van de boomen
een lied van sterven klaagt en eeuwig zijn.
De zonnebrand spat uit; een stroom van bloedig goud
versmeltend in 'n zee van duizend kleuren
welft 't hemeldak; en, als in 't verre slaat
de late torenklok, droef luidend, trillend wijd,
dan zwelt het tot koralen met wat leeft
in heilig, heilig zingen....

II.

Sonnet.

Kalm rustig ligt aan mijnen voet het meer
Waarop de zomerdag z'n aam laat zweven,
Zoo vleiend zacht, in goudend zonneleven
Lichtvlekkend uit de wolken keer op keer.

Het watervlak, stil effen-groen en teer
Weerspiegelt in z'n schoot de hooge bergen
En 't eeuwig groenend beeld der boomen-dwergen
Waaruit de glimlach rijst, die speelt op 't meer.

't Is er zoo zoet; of uit het ver verschiet
Waar 't al versmelt in hallef zonnelicht
De Zomer nieuwe kracht voert in z'n Lied.

't Is er zóó zoet; alsof de zonneschicht
Blij spelend over licht en somber groen
M'n Hartebeeld wou scheppen in haar doen....

HERMAN KRANS.

Vlaamsche Kronieken.

Verzen, van Prosper van Langendonck, Nederlandsche Boekhandel, Antwerpen.

et is nu bijna tien jaar geleden dat, in de eerste nummers van het nu verdwenen Vlaamsche tijdschrift *Van Nu en Straks*, enkele gedichten van Prosper Van Langendonck verschenen. Zij waren het werk van een dichter zeker van zichzelven en zeker van wat hij voortbracht. Door sonnetten als „*Van Hoogmoed*" en „*Verre tochten gaan en zullen gaan*" trad hij op den voorgrond en won hij de liefde van enkelen die in hem een der schoonste en puurste krachten vonden van het nog te ontginnen literaire Vlaanderen. Wel sprak men, hier en daar, in Holland vooral, over invloed van Willem Kloos, en een legende verbreidde zich waaronder zijne bekendheid veel heeft geleden. Er was niets aan te doen, Van Langendonck was een na- Kloosje! Men erkende hem een weinig talent, aanzag hem als een man die eens, al schreef hij ook zóo weinig, een boek zou uitgegeven hebben, een boek dat men, ofschoon het van talent zou getuigen, met recht en reden, na het verzenboek van zijnen Noordelijken broeder, zou mogen onwetend blijven. Sommigen spraken zelfs over Van Langendonck met een zekere toegevendheid! Hij, in zijn hoekje, geenszins bekommerd om de kleine beroemdheid van een oogenblik, was mis-

schien de grootste dichter van allen. De tijd zal het uitmaken en ik hoop. ondertusschen, dat, voor hem, de Gerechtigheid rasser komen moge als voor Guido Gezelle. Intusschen kunnen we, van nu af, voorspellen dat, wanneer zulks gebeuren zal, iedereen zijne bewondering voor Van Langendonck zal neerschrijven; er is daaromtrent een schoon woord in „L'Homme médiocre" van Ernest Hello...

Zóo ging het immers ook met Guido Gezelle? Menigeen die twintig, dertig jaren literair leven en literaire kronieken achter den rug had, kwam er alleen toe in de laatste jaren Gezelle te ontdekken! Nochtans dichtte en schreef de goede man bijna vijftig jaren en zond zijn uitgever regelmatig elk boek ter bespreking aan de bijzonderste tijdschriften!

Het grootste gedeelte der verzen van Prosper van Langendonck is geschreven vóor er ooit gedichten van Willem Kloos verschenen en zeker vóor dat men, in Vlaanderen, de Hollandsche beweging van 1880 kende. *) Hij werkte alsdan mede aan „*De Nederlandsche Dicht- en Kunsthalle*", waar ik „*De Gouden Vloot*" een zijner schoonste sonnetten afgedrukt vind:

Een roode haven laait in de avondkimmen,
die purpren kust, omschuimd van koperbaren.
Geen blik kan echter langs de zeeën waren,
wier rosse weerschijn aarde en lucht doet glimmen.

En duizendtintig, wolkenvormig, varen
ginds wondre schepen; vuurge masten klimmen
door fulpen zeilgezoef...
— O! Zaalge schimmen,
gij moogt mijn droom in vollen glans ontwaren! —

Breed woelt een wieling door de ontgloeide reede,
en voert het weemlend bootgewriemel mede
dat naar de onzichtbre zee den steven wendde.

Mijn wenschen, moe van mogelijke dingen,
omzwieren vlug, in wilde vreugdekringen,
de gouden vloot, die zeilt naar 't onbekende...

*) Het was slechts in 1892 dat enkelen in Vlaanderen de gedichten van W. Kloos leerden kennen.

Invloed van Kloos? Ja voor wie op de schors blijft steken en het zieleleven van dezen dichter niet begrijpen kan. Zekere uiterlijke overeenkomsten misschien in klank en rythmus, wat bijna fataal moest zijn na de beweging der „Jeune Belgique", die Van Langendonck zeker heeft gekend en die Kloos niet onwetend kan gebleven zijn.

Het verzenboek van Prosper van Langendonck komt de impressie zijner eerste gedichten volledigen. Zijn werk, ofschoon het nog enkel uit fragmenten bestaat, is reeds machtig en grootsch. In dezen tijd dat de dichters het zich zoo gemakkelijk mogelijk maken, en vergeten schijnen wat een gedicht hoeft te zijn, moet op zijn puurheid en sterkte van vorm gewezen. Als intellectueel dichter weet Van Langendonck elke klank, elk woord met de klaarheid van zijn denken te verlichten. Geen waarde hecht hij aan de gemakkelijke, toevallige virtuositeit, aan het mooi versiersel waaronder zoo dikwijls leegheid van gevoel of peinzen gaapt. Hier niet, wat we tegenwoordig maar al te veel bij onze jonge dichters vaststellen, de onvoorziene aardigheid die de zin, door het geluk van een oogenblik, kan verkrijgen. Met veel kunde plaatst de dichter woord naast woord, verbindt hij klank aan klank tot het artistiek effekt, dat verlangd wordt, verkregen is. Zijn vers, altijd rijk en heerlijk, schijnt soms van staal en brons en schittert, meermalen, met electrische lichtheid. Verliefd op klaarheid en duidelijkheid, vindt hij vereenigingen van woorden en overeenkomsten die van eene bijzondere geestelijke sterkte getuigen. Klassiek wordt hij derwijze in de eenige, ware beteekenis van het woord; ook aan hem dacht ik, toen ik over een paar jaren geleden, de volgende regels schreef:

„Een werk is klassiek wanneer het gevoeld en gezegd is door „een man die een werkelijkheid heeft h. i. t. z., door iemand die „van de eeuwige, in de schepping bewaarde wellen als: eenheid, orde „en waarheid, kracht harmonie en leven wel bewust is, derwijze dat „men er deze rustvol, innig of diep, zal uitgedrukt vinden".

Deze verzen, blijven een troost als wij zooveel kleine apen de poëzie tot onhandig, verwrongen charabia zien herleiden! Waarlijk moest de droom dezer laatsten de poëzie der toekomst worden, dan zouden om niets geweest zijn al de schoone daden die, na Gezelle, den meester, en Albrecht Rodenbach, ons algemeenste gevoel, zoovele talenten als Van Langendonck, de Mont, Hegenscheidt, Van de Woestijne e. a. volbracht hebben.

Bij Van Langendonck treft bijzonder het overoude drama van licht en duister, dat in de ziel van elken dichter speelt en van iedereen die de diepe ziel in wezens of dingen wedervinden kan.

Dat drama geeft hem geene uitkomst... Hij ondergaat de slagen van het noodlot... Als katholiek zegt hij vreugd en smart, lijdend maar knielend vóor zijn God.

Nooit staat hij op. De opstand blijft hem onbekend. Zijne vreugd, die soms even opflikkert, is droef en vol melancholie. Bijwijlen, onbewust misschien, ontvallen hem wrange woorden den mond en het is of haat hem tot zinlooze woede gaat voeren; twijfelend aan zichzelven en aan alles roept hij uit:

Wat ben ik? Wat is schoonheid, Liefde, Smert?
O twijfel? 't Hoog gevoel van eigenwaarde,
en alles wat uit mij geboren werd,
zinkt neer in 't Niet, dat droom noch Godheid spaarde.

Tot woede komt hij echter nooit! Onmiddellijk daarna zal hij in stille droefenis neerzitten:

Ik voel o God! in deemoed neergebogen,
den zachten weemoed van uw verren schijn.

En afgemarteld voelt hij zich, als een gewonde vogel die, onmachtig en hopeloos, de lucht met gebroken vleugels slaat. Het is alsof hij zich moedeloos in stilzwijgen gaat opsluiten, en den hemel zelfs met zwijgenden mond zal uitdagen:

'k Ben vreemd te moede... er vlot iets om me henen
als grauwe mistlucht in Novemberlanen.
'k Ben droef te moede als een, de borst vol tranen
met 't naar gevoel van nimmermeer te weenen.

'k Ben laf te moede... o! klaar in 't leven lezen!
O! nimmer zich met mannenkracht omgorden!
O! klaar besef van kunnen-zijn en toch-niet-wezen
van willen-zijn en toch-niet-kunnen-worden...

Van op den grond der zee reikhalzend stijgen
en snakken naar de lucht, het licht, het leven,
en aan der wanhoop ijskorst blijven kleven:
daar, aâmloos, tusschen leven, sterven krijgen...

'k Ben droef te moede als een, de borst vol tranen
met 't naar gevoel van nimmermeer te weenen...

Te veel heeft hij de schoonheid bemind en het ideaal pijnigt hem. Vandaar zijne moedeloosheid die slechts kortstondig is want de lichtende hoop zal, schooner en rijker in glans, als een eeuwige dageraad in hem opkomen. Hij gelooft het toch! Hoor hem jubelen in *„Schepping"* wanneer hij aan zijn eigen kinderen, aan zijne gevoelens en gedachten denkt, die hij voelt groeien met rijmregels en strofen, met hun moeder-idée, hun omtrek, hun klank en gang:

O! heerlijk beeld der ijdle droomen!
'k wil u doen leven, u doorstroomen,
u sterken met mijn levensgloed;
mijn vleesch zal smelten, 't harte bloeden,
om u te vormen, u te voeden,
mij eigen kind, mijn vleesch, mijn bloed!

En 'k juich, daar de adem mijner longen
uw borst doet golven — opgedrongen
van al wat mij daarbinnen beeft;
daar u de bloedstraal van mijn harte
dooradert, — u mijn liefde en smarte
en hooger hoop in de oogen leeft:

Uw blik, waar donkre glansen zweven,
voert op een stroom van wonder leven
mijn ziekelijken schoonheidszin.
Kom! laat het waas der stille droomen
Zachtlokkend om uw teerheid doomen
en trêe, hooghartig, 't leven in.

Mijn kind! Geen liefde moet ge er winnen...
Géén kan u toch als hij beminnen,
wiens hart u sprong tot levensbron;
maar hem begrijpend in uw wezen,
Zal m'in uw sprekende oogen lezen
alwat hij-zelf niet zeggen kon...

Het is de vreugd van het baren, het genot dat voor een dichter eenig is. De mensch schijnt in die verzen te groeien alsof hij meer kracht en sterkte won. Zijn natuur, zijn temperament verkrijgt alle vrijheden! Hier treffen heerlijkheden van pure sensaties en overeenkomsten, samentrekkingen van alle gedachten, meesterschap over rythmus en beweging. Lees en herlees! Breedere horizonnen vertoonen zich. Woorden zijn zinnen, zinnen gansche strofen.

Na lang stilzwijgen, plotseling een sonnet vol eindelooze moeheid waarin hij de hart- en geest-verscheurende treurnis, die hij op zijn leven voelt rusten, uitzegt, een sonnet dat me, bij de lezing zoodanig kan roeren dat ik, meevoelend met het gebroken hart dat er zijn ellendige zwakheid weent, uren lang onder zijn indruk blijf

O weest mij goed, gij die mijn vrienden zijt
of simpel menschen, die de menschen mint;
ik ben zoo zwak, zoo droef, zoo lafgezind,
zoo zonder veêrkracht in den mannenstrijd.

Ik ben als 't arm, verlaten, zwervend kind,
dat om zijn heengegangen moeder schreit, —
steeds zoekend dat heur stem zijn ziel verblijd' —
en haar niet vinden kan en nimmer vindt.

En 'k weet dat ik haar nimmer vinden zal,
en streef toch voort, met starren kinderzin,
trots menschervaring als geen' mensch geviel.

O weest mij goed in 't luid en ruw geschal
dier mannen, forscher in hun menschenmin
dan 't droef-stil kreunen van een kinderziel.

En reeksen sonnetten volgen, sonnetten waarin hij, koortsig vol haat, woede en ontmoediging, zijn jammerlijke oogenblikken van onmacht, moedeloosheid en zwakheid uitstort, sonnetten slechts even, op enkele plaatsen, met flikkeringen van licht doorschitterd. Hij neemt de smart in zijne handen en overdrijft zijn lijden. In morgenlaaiheid ziet hij de glorie zijner jeugd en biddend valt hij voor haar neer... Lang duurt het niet! Die jeugd moet hij haten, daar zij het was die de Muze en de Kunst in zijn leven bracht. Een stond later zal hij weder klagen om het verlies dier jeugd en, herdenkend de groote kunstenaars die een glorie op hunne eeuw wierpen, zal hij in algeheele oprechtheid tot de jonge dichters uitroepen:

Gij die zoo lustig treedt door 't uchtendblozen,
wie jeugd en gratie voeren naar den troon;

die kunst in 't leven hebt tot gids gekozen,
o ja, de kunst in 't leven is zóo schoon;

om dan opnieuw, in eindeloos medelij, aan zichzelven te denken:

maar grijp niet diep in beide: pluk de rozen,
en laat aan anderen de doornenkroon.

De kunst heeft hem die doornenkroon geschonken.

Eene gestaage wroeging blijft hem bij om de schoonheid die hij, somwijlen, als onmachtig, door zijne vingeren liet vlieten. De schoonheid! Van Langendonck wil en zoekt haar in hare puurste essentie; zij is voor hem het begin en het einde van deze wereld en vloeit samen met het idée van zijn God; zij is het oorbeeld waaruit alles opstaat, waarin zich alles vernietigt, de algeheele harmonie, waarvan wij slechts wat vaagheid vinden in de aardsche dingen. Aan de schoonheid heeft hij vorm gegeven telkens dat hij haar op zijn wegen vond, zoo gelijk zijne verstandelijke verzuchtingen het wilden; hij heeft haar voelbaar gemaakt voor eenieder.

Stilaan verminderen de smarten. Zijn weemoed maakt plaats voor stil geluk en zachten vrede, den vrede dien hij immer zocht maar nooit te vinden dacht. Meer en meer richt hij zich tot de natuur en geeft er zijn droom van weer. Een voor een krijgen we verzen als:

Uit Westerloo, Stijgend langsheen St. Goedelekerk, Zomerwandeling die, heerlijk door de uitgezegde gevoelens, ook bewonderenswaardig mogen heeten door de wijze waarop zijne verfijnde en delicate sensibiliteit de elementen van zijn vers kiest. Onder duizend bijzonderheden die het onderwerp medebrengt, kiest hij alleen de uitdrukkelijkste, die welke het doen en onmiddellijk beeld vormen door teekening en kleur; hij zegt ze door woorden die rechtstreeks de melodie brengen en andere melodieën roepen, woorden die andere woorden vergen, aan andere woorden gebieden, ze voortstuwen naar hooger, naar lager, op den gang van den rythmus die, als een gouden keten, ononderbroken door elk gedicht loopt.

„Ce qu'il y a de plus beau, je ne dis pas dans la langue des hommes, mais dans toutes les langues quelles qu'elles soient car ni peinture, ni musique, ni statue, ni monument en pierre ou en prose ne valent cette chose surhumainement adorable : de beaux vers" zegt een *prozaschrijver* Jules Barbey d'Aurevilly die, voor mij, met Villiers de l' Isle Adam, de heerlijkste prozaschrijver der laatste helft van verleden eeuw is. Die schoone verzen heeft Prosper Van Langendonck aan zijn land geschonken. Zijne gedichten zijn door hun puurheid absolute gedichten. Geene heiligschennende hand die er iets aan veranderen kan... Het is dan ook logisch dat een dichter van zulke kracht, begaafd met een sensibiliteit als hierboven aangeduid werd, van alle dichtvormen, meestal dengenen kiest die de grootste concentratie mogelijk maakt: het sonnet.

In een tijd, die niet ver van ons kan afliggen, zal men zien hoe hoog het werk van dezen man verheven staat boven datgene van al wat tegenwoordig in Vlaanderen dicht en schrijft.

Van Langendonck, en dat is schier ongeweten, was de eerste van al om aan de jongeren over Gezelle te spreken en dezen dichter naar waarde te doen schatten. Hij was tevens ook, voor velen, een meester. Immer beminde hij de jongere dichters. Minder misschien dan iemand anders kan ik vergeten met welke liefde hij allen tot zich trok! Voor velen was hij een opvoeder. Enkele dichters, die, op den keper beschouwd, de beste van Vlaanderen blijven, hielp hij vormen door zijne verheven gedachten over poëzie en kunst.

Hij is geen absoluut man die er enkele axiomen op nahoudt en iedereen zou willen zien gelijk zichzelven. Op een leeftijd dat iedereen de waarheid buiten zich zoekt trachtte hij allen te overtuigen dat hun zekerheid uit hun eigen moest spruiten. De meesten dier jonge dichters hebben zich nu bepaald van elkander verwijderd, doch door Van Langendonck verkregen allen een sterkte en een kracht die hen weer tot groep vereenigt; zij zullen — men zal het in de toekomst zien, — de behouders der schoonheid in onze literatuur geweest zijn in dezen tijd dat vele jonge dichters met uiterlijke originaliteit goochelend, groote menschelijke oprechtheid ontbreken.

Ik weet vooruit dat enkele zinnen dezer kroniek lichtgevoelige ooren aan kwetsen. Het zij zoo! Ik bekreun er mij weinig om! Ik wilde eens te meer vaststellen dat al de dwalingen, waartegen wij in Vlaanderen over acht jaren te strijden hadden, en die we, voor eeuwig, uit de baan mochten gekeerd achten, door de schuld van onkunde en onmondigheid weer het hoofd oprichten. 't Genie van ons taaleigen is men aan het dooden, onder voorwendsel meer vrijheid te schenken aan de individualiteit van den dichter, juist of een Van Langendonck, een De Mont, een De la Montagne, een Van de Woestijne niet altijd bij machte waren hunne menschelijke gevoelens en gedachten met de noodige kracht en de vereischte rythmen uit te zeggen! Indien sommigen van het laatste bootje 't niet meer kunnen, bewijst zulks eenvoudig dat hun persoonlijkheid erg onbeduidend moet wezen. De uit het verband-gerukte uitingen hunner kunst, die over tien jaren misschien opzien hadden kunnen baren, schijnen nu, trots al hun excentriciteit, erg burgerlijk. Goor en vernepen, als zij zijn, zullen zij geen morgen beleven.

Dat zij zich quasi religieus in het wanvormige opsluiten, gaat ons niet aan! Wij hoeven alleen te waken en te beletten dat zij, met hun viezerigheid, onze knapenschap, niet bevlekken.

VICTOR DE MEIJERE.

Drie Sonnetten uit „Wijding", *)

DOOR

RICHARD DE CNEUDT.

WIJ, ARME DWEPERS . . .

Wij, arme dwepers, kunnen vroolijk zijn,
en dwaas en wild als uitgelaten kinderen;
maar al die vreugde is maar vermooide schijn,
gespeel van vroegen dood gewijde vlinderen...

Laat onze vreugde uw schoone rust niet hinderen,
en zoo, aldoor, onze ongestilde pijn
onder die vreugde knagen blijft en zinderen, —
blijf stil gezeten aan uw schoon festijn,

bespot die vreugd, en denk niet aan die pijn:
wij, arme dwepers, zijn machtloos en klein,
in leed en armoe grootgebrachte kinderen;

en — mag de toekomst zwaar van daden zijn,
wij, arme schoonheid-droomers, zwak en klein,
blijven, alsnog, uw slaven en uw minderen...

AVOND-RUST.

De stille dag stierf in een heilig zwijgen,
en vredige avond kust in teere wijding
de insluimrende aarde voor de laatste scheiding.
Plechtige boomen roeren blad noch twijgen.

Als vrome geesten, grijs en vormloos, stijgen
uit stille waatren weeke nevels, tijding

*) Verschijnt eerstdaags bij den uitgever van dit maandschrift.

van schoone rust en heilige nacht-bereiding
brengend aan menschen, die in 't ruw, wild dreigen

van daaglijksch leed bloedende weeën dragen,
en stillen Avond met gevouwen handen
groeten als god uit verre vrede-landen.

Droom-lichte rust ligt overal en 't klagen
onzegbaar-droef van lied uit verren toren,
gaat als een zucht in de avond-rust verloren.

Langs de Vaart.

Door kaal-gestormde takken van den boom,
die naar ver licht lusteloos de armen strekken,
dringt, koud en rein, met breede, blauwe vlekken,
de lichte hemel als een zuivre droom.

Vreemd, hier en daar, met stillen, heilgen schroom,
trilt nog één blad, — maar duizend blaren dekken
liefdrijk en warm den kouden grond of trekken
vluchtige voren door den klaren stroom.

Den ruigen kop gebogen naar den grond,
gaan vreugdeloos, met strak-gesloten mond,
en streng-gemeten stappen, stoer, bedaard,

kracht-volle mannen langs de aloude vaart,
en trekken zwaar, met spieren, sterk als staal,
het leelijk schip traag over 't breed kanaal.

Boekbeoordeeling.

Scheiding door Frans Hulleman. Amsterdam, C. A. J. van Dishoeck, 1902.
Machten door Ina Bakker. Amsterdam, P. N. van Kampen en Zoon.

De kunst van Frans Hulleman is nog zéér onrijp, kunst is het niettemin; dat getuigen menig plasties beeld, menig scherp-fijne opmerking, menig ferm-duidelik-belijnde beschrijving; kunst is het, maar nog niet kunst, volmaakt-zuiver streng-sober, breed-machtig-fijn-gezien-en-gevoeld, akkuraat weergevend de gevoelsindrukken.

De kunst van Hulleman is de kunst van Emants, van van Hulzen, van Coenen, van Everts: realisme; het in woord, in beeld brengen van het gewone, het alledaagse doen en laten der mensen. Maar niet zoals van deze, leeft, beweegt, ademt zijn realisme; zo sterkhevig, dat de heer J. v. d. Oude het werk van van Hulzen bijvoorbeeld, als impressionnisme geliefde te karakteriseren. Het realisme van Hulleman is bijna overal vaag, niet krachtig genoeg gezien, gevoeld en weergegeven, zijn stem, hoezeer ook sterk en oorspronkelik, bezit nog niet de „vol-vaste" klank, de rustig-voldragen kracht, die de stem des Meesters kenmerkt.

Zo bijvoorbeeld de eerste novelle, die tevens haar naam gaf aan de bundel. Ik las deze novelle, op een avond, bedaard, zonder opwinding; toen ging ik wandelen mijn dagelikse avondwandeling langs het strand, en ik zag mensen, korrekte badgasten, stoer-bonkige vissers, ik zag de zee, stil-zilverblank, in het late licht met een brede, rood-goude baan tril-vloeiend, op het glim-natte zand rusteloos-rustig uitschuimend zijn kristal-flonkerende golfjes, en ik zag de zon, langzaam zinkend-weg achter een loodkleurige wolkebank, plot-

seling weer bloeiend-op, bloedrood in een breuk, als een wondere, uitheemse bloem.

Dat alles zag ik, en het was mij een lust, ik was vergeten, dat ik zo even had gelezen een novelle. Toen ging ik weer naar huis en op mijn schrijftafel zag ik liggen „Scheiding". „Hé, dacht ik toen verbaasd, das waar ook, dat heb ik zo even gelezen, hoe is 't ook weer? Het verhaal van een jong meisje, wonend in den Haag, krijgend een betrekking in Amsterdam, als winkeljuffrouw, latend achter in den Haag de man, die haar lief heeft, en die ook zij denkt lief te hebben, spoedig echter bemerkend, dat zij zich heeft vergist, dat zij hem niet echt lief heeft, daarom stakend haar briefwisseling met hem, hij vragend verklaring, zeggend, dat hij zal komen in Amsterdam, komt, wandelt met haar, vragend de oorzaak van haar vreemd gedrag tegenover hem, zij zeggend hem alles, hij boos, een sène dreigend op straat, dan zij snellend naar huis, vragend zich af, of zij goed heeft gedaan, wordend kalm en blij door de overtuiging daarvan.

Zo is Scheiding; men ziet, een eenvoudig-mooi gegeven, uitnemend geschikt door een artiest tot machtig-imponerende kunst te worden omgewerkt. Maar Hullemans schepping is niet machtig, imponeert niet, het laat koud, ontroert niet, doet niet omslaan de bladzijden in koortsbevende spanning, zoals bij Robbers.

Ook de taal van de heer Hulleman is niet overal glad-gekuist en zuiver-doorvoeld, en waar het gevoel van de schrijver niet in staat was, zich eenvoudig en sober uit te drukken, — een gevolg van het niet-gans-zich-inleven in zijn werk — daar werd het verstand het koude, passieloze verstand gedwongen, goed- of kwaadschiks te zeggen, wat door het gevoel behoorde gezegd te worden.

Op blz. 4 staat „.... dat naderen, naderen van die donker-aandreunende stad...." Dat is een machtig-goed beeld, en wordt door geen enkel evenaard in de beschrijving van Paulus' binnenstomen in de nachtelike Leliënstad in Henri Borels jongste werk, „Leliane". Het is eerlik gezien en gevoeld en kon daarom tot ons gebracht worden met woorden, eenvoudig-akkuraat vertolkend de gevoelsindruk van de artiest. Daarentegen staat op blz. 22: „Maar als snel-op-schietende vuurpijlen door koolzwart-lucht-ruim spatten al die gedachten uit-een".

Dat, en vooral dat kool-zwarte is eenvoudig-weg hinderlik van gezochtheid, en een vloekend bewijs van de wijze, waarop de heer Hulleman dwong zijn verstand, gelijk een heerszuchtig vorst zijn —

met recht — weerspannige dienaar, plichten te volvoeren, die niet liggen binnen de grenzen van zijn kunnen, nòch van zijn willen.

Ik wil niet verder ingaan op de grieven, die ik heb tegen de heer Hulleman als stilist; de heer J. Tersteeg nam deze — altijd onaangename — taak reeds op zich in de *Groene Amsterdammer* van 28 Juni j. l. Ik wil nog even zeggen mijn indruk van de overige schetsen en novellen, die met „Scheiding" de inhoud vormen van dit keurig-uitziende bundeltje. „Een Verzoening" dunkt mij het best, krachtiger getekend, echter doorvoeld, verdiensteliker en simpatieker door de grotere eenvoud van zuivere uitdrukking. De fris-krachtige, gezonde humor van „De Hengelaars" maakt ook deze schets beter dan „Scheiding" en de drie overige, „Een Sollicitatie", „Een Verlangen", en „Een Smart", die niet bepaald beter, echter ook niet slechter zijn dan de eerste.

Hullemans werk — ik denk hier vooral aan „Een Verzoening" en aan „De Hengelaars" — is voor de toekomst zéer veelbelovend, en ik twijfel niet, ik ben overtuigd, dat de heer Hulleman, als zijn kunst zal zijn geworden bewust-rijp, worden zal éen der voortreffelike Meesters, zoals onze Hollandse Kunst er tans reeds zovele telt.

* * *

Het lust mij, Frans Hulleman, mijn bespreking over uw werk te eindigen, met nog eens aan te halen de machtspreuk van *de* Meester, van Deyssel, aan wie gij opdroegt uw werk: Kunst is passie, en daar passie, onvernietigbaar-sterk, oppermachtig-levend, goude vlam laaiend-op uit het Gevoel, altijd oprecht, altijd zuiver is, daarom ook moet zijn oprecht, moet zijn zuiver, de Kunst uit die Passie geboren.

* * *

Onder de zeer karakteristieke titel „Machten" werden door Mejuffrouw Ina Bakker enige uitnemende novellen tot een bundel verenigd. Waar het werk van de heer Hulleman is zwak, ondoorvoeld, onrijp, zoekend, mooi-strevend-naar-het-Grote, daar is het werk van Mejuffr. Bakker krachtig, pracht-doorvoeld, rijp, rustig-kracht-bewust. Deze novellen, vooral de eerste en de laatste, „De Fabriek" en „Moeder", behoren ongetwijfeld tot de voortreffelikste, die er in de

laatste jaren verschenen zijn, en kunnen gerust op één lijn gesteld worden met de beste van van Hulzen, Coenen, Antink.

Enige avonden na de hierboven-aangehaalde, las ik „Moeder"; ik ging weer wandelen en ik zag weer veel mensen, en de zee, en de lucht, en de zon, maar het lustte mij niet, ik leefde er niet in, gans-geheel onder de indruk, als ik was — om een uitdrukking te gebruiken van de Heer Couperus — van het navrante meesterschap, waarmede Mejuffr. Bakker had geanaliseerd de tragedie tussen moeder en zoon.

Deze kleine novelle is metterdaad een meesterstuk van psichologiese analieze, van breed-rustig-gehouden objektiviteit, vlak onder welke stoere rust trilt en gloeit haar waarachtige, innige ziel van vrouw.

„Toen kuste ze hem voor 't laatst, en legde hem neer. En bleef alleen met hem." (blz. 232).

Aldus het einde, en in dat einde, die sober-stille woorden ligt een tragiek zo aangrijpend, zo hevig, dat het om te snikken is.

Mejuffr. Bakker heeft veel gemeen met Mejuffr. Antink, is mij echter simpatieker dan deze door haar grotere eenvoud van zeggen, haar totale afwezigheid van neologismen, die niets afdoet aan de kracht harer plastiek, en door haar ziel van vrouw, beter en inniger, dan bij Mejuffr. Antink, te voelen achter haar objektiviteit, die in pracht van strakke geslotenheid gelijk staat met die van Emants en van Eeden.

* * *

Ik wilde nog wel iets zeggen over een artikel van de heer Hulleman, geplaatst in *Jong Holland* van 1 April 1902.

Dit artikel bevat een protest tegen de wijze waarop de heer J. v. d. Oude, zoals bekend is de heer C. van Nievelt, kritikus aan *Het Nieuws van den Dag*, nodig vindt af te maken nagenoeg de meeste werken der moderne generatie.

„Aangenomen dat *Het Nieuws van den Dag* een courant is, welke door een groot aantal lezers wordt geloofd in haar oordeelvellingen over werk, dat zich als kunst aanbiedt, lijkt het mij zéer nodig in 't openbaar de valsche beweringen vlag van van den Oude naar de laagte te halen, wijl deze op bollen wind van bewijs-

loosheid klappert en wappert en de oogen van het Hollandsche publiek verblindt".

Aldus de heer Hulleman. In deze woorden ligt besloten de eis, dat aan een dagblad als *Het Nieuws van den Dag* dient verbonden te zijn een kritikus, — gelijk de Heer van Nouhuys aan *Het Vaderland,* de Heer Netscher aan *De Telegraaf,* — zelf artiest, en daarom in staat, werkelik-en-waarachtig in staat te beoordeelen de geschriften onzer moderne werkers.

Dat de heer C. van Nievelt dit niet kan, blijkt onder zeer veel meer hieruit:

De heer C. van Nievelt zegt in een kritiek over „Het Lied van Schijn en Wezen" en „Orchideeën", dat van Eeden weinig kunst, maar veel poëzie, Couperus daarentegen veel kunst, maar weinig poëzie bezit, dat m. a. w. Couperus groter kunstvaardigheid heeft betoond in zijn versbouw, dan van Eeden, men begrijpe wel, van Eeden, de dichter van „Ellen!!" De heer C. van Nievelt springt om met de werken van Aletrino, als was deze artiest niet goed bij zijn zinnen; hij gaat woedend te keer tegen „Een Zwakke", Frans Coenen's meesterlike schepping, alleen tamboerinerend op de morele zijde van het boek, zonder over te hebben een enkel woord voor de ongemene kunst van konseptie en analieze. Over Emants „Inwijding" spreekt de heer C. van Nievelt met een geringschatting, als ware dit zeldzame kunstgewrocht het waardeloze voortbrengsel van een derde rangs-schrijvertje. De heer C. van Nievelt laat zich verder uit over artiesten als Marie Marx-Koning, Jeanne Reyneke van Stuwe, Everts, Broedelet en zéer vele anderen op een wijze, die hoogst ergerlik is door haar bewijsloos-onverschillige geringschatting.

De eis van de heer Hulleman is de eis van vele, en — men zal het mij toestemmen — is een billike. Het is overigens een wonder, meer nog dan een schande, dat een dusdanig kritikus gedurende een jaar of zeven, acht, met zijn waardeloze, bevooroordeelde, en dikwels inkonsekwente opstellen de toch reeds slechte gezindheid van het Hollandse publiek jegens onze Hollandse kunst, nog in hevigheid deed toenemen.

Zandvoort, Juli 1902. R. v. GENDEREN STORT.

Een Zomer.

DOOR

HENRI BAKELS.

XII.

a het bezoek van Frederik was het oude verlangen naar Amsterdam bij Annie teruggekomen.

Veertien dagen later, was ze naar de stad gegaan om boodschappen te doen.

Frederik had haar van 't Centraalstation afgehaald en haar medegenomen naar zijn moeder.

Zoo'n stad is toch wel mooi in den zomer, had Annie gedacht, als de menschen naar buiten zijn en de straten leeg, met een blauwe, heet-blauwe streep boven de gekartelde huizennokken en de gevels zoo licht en de pleinen zoo open en de boomen zoo donzig zijn.

't Was toch niet zoo leelijk als ze vroeger gedacht had, wanneer ze een dag van buiten kwam.

Op de Leidschekade voelde ze de nabijheid van Frederik's woning.

Ze zou daar ook wel willen wonen, 't zag er lief uit, tegenover het groen van de Leidscheboschjes en 't plantsoen, en tegenover de breede Stadhouderskade. Eigenlijk had ze de stad nog nooit zoo goed gezien als nu: zelfs had ze er niet vroeger op gelet, dat er mooi, welig gras was langs de helling van den weg tot aan het water.

Frederik ging Annie voor, de trap op, naar de kamer, waar zijn moeder was.

De moeder had al van Frederik gehoord over Annie.

— „Zoo! is u nu juffrouw Looman. — Mijn zoon heeft me verteld, dat u me zou komen opzoeken; ik vind 't erg aardig van u."

Annie vond haar gezicht goedig-lief, juist zooals een moeder van Frederik zijn moest volgens haar.

Haar groote, eenigszins vochtige oogen, zagen er uit als spiegelglas met een barst en keken zoo zorgzaam-goedig; de sporen van veel geleden verdriet waren er duidelijk ingedrukt.

Annie zou wel veel van haar kunnen houden!

Frederik's moeder vroeg naar Annie's vader en naar haar zuster.

Ze vertelde van haar man, van haar dochters, die dood waren — en over Frederik — dat hij dikwijls hoestte en dat hij niet voorzichtig genoeg kon zijn, daar er in ons land zooveel menschen door kou-vatten stierven.

Frederik kwam er tusschen: — „Och, u bent altijd zoo bang voor me."

Annie steunde de moeder, die blijde was een geschikte gelegenheid gevonden te hebben, om Frederik nog eens voor zijn onvoorzichtigheid te waarschuwen.

— „Gisteren nog is hij warm-geloopen thuis gekomen, en heeft-ie de ramen tegen elkander opengezet."

— „Tocht is nooit goed; zelfs in den zomer niet," zeide de moeder.

Frederik pruttelde een beetje tegen.

Er werd nog over Baarn gesproken en over kennissen van de Wed. Harte, die daar ook woonden.

Met belangstelling-voor-nieuwheid had de moeder Annie aangekeken, maar er was voortdurend iets bezorgds en iets bedrukts in haar blik geweest.

Ze schonk Annie een glas melk en zette het glas in een schoteltje op tafel, daarna bleef ze nog even bij de tafel staan en veegde, al

sprekende, met haar oude handen, ruim van vel, langzaam een plooi uit het tafelkleed weg.

Op het vloerkleed wiegelden eenige zonneplekjes, die door de vitrages gluurden.

Hoe mooi-eenvoudig en hoe stil is 't hier! dacht Annie.

Frederik had naast zijn moeder gestaan met een been over 't andere geslagen en leunende met zijn hand op de leuning van den ouderwetschen, rooden, trijpen stoel, waarin zijn moeder altijd zat.

Hij keek Annie aan toen er niet meer gesproken werd.

— „Zullen we gaan," zei Annie, terwijl ze haar glas uitdronk.

— Ja, want je hebt niet veel tijd meer."

De oude moeder ging tot aan de deur meê.

— „Blijft u maar binnen," zei Frederik. Annie nam de beenderige hand, die wegweek met uitstekende knokkels, toen ze de hare er-om sloot.

Frederik kwam achter haar aan en deed de kamerdeur dicht.

In het portaal, dicht bij de trap, vatte hij haar hand en deed haar stilstaan, terwijl hij zich over haar schouder heenboog en haar wang kuste, voor 't eerst sedert hij haar dien avond meegenomen had, toen ze de les had verzuimd.

Frederik vond haar toen zoo mooi, dat hij met zijn hand tegen haar wang, haar hoofd naar zich toe trok en haar nogmaals kuste, Annie's gezicht, met de lippen tegen het zijne aandrukkend.

Annie kuste hem vlug en trok met-een terug, alsof ze slecht gedaan had.

— „Annie," zei Frederik, „wat zal ik blij zijn, als 't herfst is en je weer in stad bent."

— „In den herfst komen er ook nog zonnige dagen en zijn de weiden nog groen en de boomen nog levend, al worden die oud en bruin."

— „Dan komen er ook nog prachtige dagen."

— „Dikwijls vind ik den herfst nog mooier dan den zomer: in den herfst, als de paerels dralen van de bruine blaren te lekken en de wind eenzaam huilt door de boomen, langs een verlaten landweg, dan ga ik wel graag ver wandelen."

— „Nog anderhalve maand!" zei Annie. „1 November komen we terug."

Op de Leidschestraat deed Annie nog een paar inkoopen en toen was 't tijd dat zij naar 't station ging.

Voor anderhalve maand zeiden ze elkander vaarwel.

Annie moest in de laatste dagen van October nog met Mina naar Amsterdam, dan zou ze nog even bij Frederik's moeder aankomen.

XIII.

't Was in de laatste dagen van October.... Een vroeg najaar!

't Was in die dagen, dat de wind eenzaam huilt door de boomen, langs een verlaten landweg en de bleeke paerels moede leeken van de bruine blaren, na elke vlaag; dat de zon afgebroken schijnt tusschen lange wolkenrijen door, die voortslepen, als treinen van volle goederenwagens, langs den dicht boven de stad hangenden hemel; dat een natte weemoed pruilend hangt over tuinen en over de weide; dat regenvlagen bleeke droppen strooien over de straten der leege stad.... dat 't jaar te sterven begint....

— — — — — — — — — — — — — — — —

Een paar dagen voor den eersten November waren Annie en Mina naar Amsterdam om voor den herintrek regelingen te doen.

Mina was in 't huis op de Keizersgracht gebleven, om de werkvrouw af te wachten, die ze aangeschreven had, om drie uur even te komen, want er was natuurlijk veel te doen, nadat 't huis drie maanden onbewoond was gebleven.

Intusschen was Annie naar Frederik's moeder gegaan.

Frederik was ook thuis: hij lag op de canapé te slapen in de huiskamer, met het hoofd op een geborduurd kussen.

Zijn moeder sprak heel zacht:

— „Hij was den vorigen avond thuis gekomen en had zich niet wel gevoeld."

De moeder keek telkens, onder het spreken naar Frederik, die de figuren van het kussen rood op zijn wang overgedrukt had staan, daar hij zich pas omgekeerd had voor Annie binnenkwam.

Annie keek over Frederik heen naar zijn gezicht, toen hij de oogen opsloeg en haar verbaasd aanzag. Dan keek hij naar zijn moeder, alsof hij zich overtuigen wilde, waar hij was.

— „Dag Annie!" zei hij, zich omdraaiend.

— „Dag Frederik! Hoe is 't er mee?"

— „Och! 't is niet erg. Een beetje kou gevat."

— „Van nacht heb ik een beetje gehoest, maar 't zal morgen wel weer beter zijn."

— „Pas toch maar op, hoor!" zei Annie bezorgd.

Ze zag, dat hij moede en loom uitzag: zijn oogen stonden flets en lusteloos.

Nog geruimen tijd zat ze bij hem en hij richtte zich op, maar zijn kin zakte op zijn borst.

Hij sprak langzaam en weinig, en voelde zich eindelijk weer te moe om recht-op te zitten, dan zakte hij weer op zijn kussen terug.

Annie stond voor de canapé te peinzen en bedacht zich, dat ze weg moest.

— „Zoo gauw we in de stad zijn, kom ik even hooren, hoe 't er mee is."

— „Hoe is 't thuis?" vroeg Frederik, half om weer te beginnen te spreken, half omdat hij zichzelf wilde inbeelden, dat hij niet erg ziek was.

Maar Annie zag, dat hij slapen moest en ging naar huis, na hem geantwoord te hebben.

Wat zou ze blij zijn, als 't de eerste November was!

— — — — — — — — — — — — — — — —

Tegen den avond begon Frederik koortsig te worden en verlangde naar zijn bed.

Zijn moeder ging de dekens voor hem openslaan, zijn lampje op zijn kamer aansteken en een citroen met heet water voor hem klaar maken.

Hij sliep dien nacht zeer onrustig en was elk oogenblik wakker door drogen hoest.

Er was een weinig slijm, met bloed gespikkeld, losgekomen.

Zijn moeder was drie of vier malen bij hem geweest, om hem de dekens over zijn woelige lichaam te spreien en hem melk te brengen, want hij was dorstig.

's Morgens had de vrouw vroeg om den dokter gestuurd, die de familie Harte al jaren kende en die Frederik's vader en zijn beide zusters behandeld had.

De dokter had zeer bedenkelijke gebaren gemaakt, met zijn wenkbrauwen tegen de moeder, toen hij zag, wat Frederik opgegeven had en hij hem hoorde hoesten.

Hij beval volkomen rust-houden en liet hem een drankje klaar maken.

Frederik mocht volstrekt niet opstaan.

's Middags tegen drie uur kreeg hij een hevige hoestbui met veel bloed-opgeven.

Daarna was hij zeer afgemat en sprak niet dan wanneer 't hoog noodig was.

In zijn slaap ijlde hij en praatte soms een half uur lang over één ding, in lange zinnen zonder verband.

Zijn moeder had hulp gekregen van een nichtje, dat de huishouding op zich genomen had.

De oude vrouw bleef 's nachts bij zijn bed zitten in een grooten stoel, slechts af en toe indommelende, maar als Frederik begon te hoesten, werd ze weer wakker, met den angst van iemand, die groot gevaar voorziet en opschrikt, wakker, bij elk gerucht, zonder dat een vaste slaap zijn leden bevangt.

Den volgenden morgen onderzocht de dokter Frederik met een hamertje op zijn borst en rug kloppend en schreef een nieuw drankje voor.

Dien dag kwam hij 's middags terug en zeide de moeder, dat Frederik's longen aangedaan waren, doordat hij een zware kou gevat had.

De koorts moest 's morgens en 's avonds opgenomen worden met een thermometertje en genoteerd op een lijstje voor den dokter.

De hoestbuien werden menigvuldiger en Frederik gaf wel drie maal per dag bloed op.

Hij was zoo benauwd op zijn borst, dat hij zich draaide en wrong in bed.

Hij klaagde, dat hij niet slapen kon terwijl hij zoo'n slaap had en als hij insliep, dan ging er een klagend gesteun door 't leege en stille huis.

Den ganschen dag werd er bijna niet gesproken en de moeder liet — buiten Frederik — alles over aan Lise, het nichtje, dat aan belangstellende bezoekers, den stand der ziekte meêdeelde, en verder voor het eten en het huishouden zorgde.

XIV.

Den dag, waarop Annie met hare familie weder in stad was gekomen, vielen er zware regens.

De wind dreef 't zwarte water onder den donkergrauwen hemel met wilde golven vooruit.

Annie had sterk verlangd om Frederik weer te zien en te weten, hoe 't met de ziekte stond.

Ze voelde zich gerust, dat ze weer naar Amsterdam ging en tenminste in zijn nabijheid kwam: ze kon dan elken dag naar hem gaan kijken.

Maar ze was ook bang, dat ze hooren zou, dat de toestand reeds ernstiger geworden was.

Toen ze in den trein uit het raampje keek, was de wei als een dampig-groene zee en woeien er diepe groeven door het donker-bange water, dat ze hier en daar passeerde.

De koeien stonden met den kop naar benêe, roerloos-stil en lieten de vlagen gewillig over hun breede lichamen uitgieren.

De half-ontbladerde, bruine boomen werden door elkander gerukt en gestooten, van den rebelligen wind totdat de takken scheurden en de laatste groene blâren door de lucht dreven als honderde dwalende vogeltjes, zonder te-huis, opgejaagd uit de boomennesten.

't Was koud in den trein: de menschen wreven zich de handen.

Annie had zich in den trein reeds allerlei mogelijke voorstellingen gemaakt van haar komst bij Frederik's moeder.

Dan weer had ze zich 't ergste gedacht; en later, weer dat Frederik geheel hersteld was en haar misschien zou open-doen, als ze belde.

Ze was nog niet een uur thuis, toen ze naar de Leidschekade ging.

In de huiskamer zat met een onder zorgen gebukt hoofd, met breede groeven in het oude, ruime vel van het voorhoofd tot tusschen de wenkbrauwen, de moeder, toen Annie kwam.

— „'t Is niet gunstig", zeide ze klagend tot Annie, terwijl ze haar hoofd schudde.

— „Is 't erger geworden?"

— „Ja! de dokter zegt, dat 't een longaandoening is."

En ze ging verder met Annie te vertellen hoe het sedert haar laatste bezoek gegaan was:

— „Och gut! den eersten dag meende ik, dat 't wel gauw beter zou zijn, maar toen heeft-ie 's nachts zoo gehoest, dat ik ben dèr wel vier- of vijfmaal uit geweest en 's ochtends heb ik dadelijk den dokter laten halen; die zei, dat-ie volstrekt rust moest houden en 's middags begon-ie al bloed op te geven, in een zware hoestbui. Den volgenden dag is de dokter tweemaal teruggekomen en heeft 'm onderzocht; toen zeid-ie, dat 't een longaandoening was".

„Gisteren heeft-ie drie bloedspuwingen gehad".

„Hij ziet er zoo slecht uit!"

Dit zeide de moeder met van verdriet bevende stem, rustende na elken zin.

En toen ze uitgesproken had staarde ze voor zich uit, terwijl Annie ook zweeg.

Annie was dien middag weggegaan, zonder Frederik te zien.

Wat had ze hem graag even gezien, dan zou ze tienmaal beter weten, wat ze er van denken moest!

Wat verlangde ze naar hem!

Misschien was 't zoo erg niet, dacht ze een oogenblik, maar later stelde ze zich weer voor, dat Frederik te bed lag met een doodskleur, juist zooals ze hem dien nacht voor zich gehad had in haar droom.

Elken dag ging ze even hooren, hoe de toestand was.

Frederik werd steeds zwakker en zieker.

Toen Frederik zeven dagen ziek was, had hij een oogenblik van helderheid en kalmte, terwijl Annie er was.

Hij had aan zijn moeder gevraagd, wie er beneden in de kamer was.

Toen hij hoorde, dat Annie beneden was, vroeg hij of ze even boven bij hem kon komen.

Annie was de trap opgegaan met bonzend hart; op elke trede, die ze hooger ging, werd ze ongeruster, dat Frederik er misschien zoo slecht zou uitzien.

Zijn kamerdeur werd opengedaan.

Ze zag Frederik liggen met het hoofd een weinig gedraaid naar den kant van de deur.

Hij zag zoo wit als schoon linnen, alleen op het hoogste van

zijn wangen was een koortskleur, die leek op den weerschijn van hard-rood doek.

Zijn lichaam was zoo mager, dat overal de beenderen uitstaken; uit zijn handen en van zijn beenen puntig door het laken, dat hem dekte.

Zijn oogen stonden pijnlijk-zacht, als van iemand, die uit goedhartigheid berust in het verdriet, dat hem aangedaan wordt.

Hij sprak zacht en toen Annie nog maar kort bij hem was, viel hij terug in een lichten sluimer, van tijd tot tijd hoestend zonder doorzetten.

Zijn adem was kort en met stooten, als een klokgetik.

Annie ging op de teenen de kamer uit naar beneden.

Ze gaf de druiven die ze meegebracht had aan de moeder, die beneden nog vertelde, dat op den negenden dag de crisis was en als 't dan niet beter werd, zou de dokter zich erg ongerust moeten maken.

In ieder geval was hij niet buiten gevaar.

De moeder huilde en haalde een grooten zakdoek te voorschijn, toen reeds verscheidene tranen langs haar wangen en neus naar beneden gedruppeld waren.

Annie was ook overvol van verdriet.

Ze slikte haar tranen langen tijd op, totdat ze ook haar zakdoekje nam en ingehouden begon te snikken.

Haar gezicht en oogen waren roodbehuild en ze wreef haar neus met haar dunne zakdoekje, waarbij de smalle zilveren armband, om haar blanken, ronden pols even ringelde.

Het nichtje stond bij het venster, met het hoofd voor-over gebogen, te denken.

Men hoorde niets in de kamer, dan zacht, vrouwelijk snikken.

Annie kuste de moeder op het oude verdrietige gezicht toen ze heenging en vroeg of ze nog iets voor de vrouw kon doen.

Maar wat zou ze kunnen helpen?...

Ze liep langs den weg, zonder op te kijken.

Thuis vertelde ze haar vader, dat Frederik nu zeer ernstig ziek was.

Mina was nog niet thuis en de vader ging naar boven: ze bleef alleen in de kamer en stond voor 't venster naar den herfsttuin te staren.

In haar hart was een zee, waar golven komen van de verre kim; terwijl 't maar hevig brandt op 't woelig strand, waar golf en weer-

golf botsen, en 't kil en hol blijft klotsen, ver boven 't donkere golven uit, met klagen droef en luid.

XV.

De negende dag was gekomen, maar er was geen merkbare ommekeer.

Frederik was meestentijds buiten kennis. Hij had zijn moeder gezegd, toen ze vroeg, hoe 't met hem was, dat hij over vier dagen beter zou zijn en hij dronk veel melk met cognac, omdat hij zelf zoo graag beter wilde worden.

Overigens had hij geen verlangens: hij vroeg naar niemand, zelfs niet naar Annie.

Zijn beenen waren als wandelstokken, zoo mager en zijn armen lagen dun en lang boven het laken.

Elken dag gaf hij nog bloed op. Den twaalfden dag was hij iets beter: de koortsthermometer wees een weinig gunstiger.

't Scheen een gunstige keer te nemen.

Hij had dien dag iets meer gesproken, was rustiger geweest en had geen bloed opgegeven.

Annie was dien dag naar huis gegaan, met de gedachte, dat 't nog wel beter worden zou, dat haar wensch nog wel vervuld zou worden.

Eigenlijk had ze nog nooit gewanhoopt, dacht ze, want ze wilde niet en kon daarom ook niet gelooven, dat Frederik sterven zou.

Ze was weder opgewekter en vol krachtig-oplevende hoop, dat hij genezen ging.

Ook den dertienden dag, dien waarop Frederik gezegd had, dat hij beter zou zijn, was hij 's morgens weer iets gunstiger; hij gebruikte veel meer dan den vorigen dag en lag stil maar doodzwak, zonder kreunen, en hij sliep langen tijd achtereen.

Zijn moeder nam elk oogenblik de verandering van zijn toestand op, en bleef onafgebroken in de kamer waar Frederik lag, waar een lauwe temperatuur heerschte en een geur zweefde van drankjes en niet-dagelijksch voedsel.

't Was zoo stil in huis, alsof het onbewoond was; alleen werd nu en dan bescheiden, zacht gebeld.

Annie was er 's middags om vier uur geweest en had de moeder beloofd naar den Kloveniersburgwal te gaan, om een nieuw windkussen te koopen: 't oude was stuk gegaan, en er was niemand thuis om een nieuw te halen.

Wat was ze blij geweest, dat ze ook iets voor Frederik had kunnen doen!

Ze had 't kussen zelf meëgenomen naar haar huis en zou het na het eten direct gaan brengen.

Ze liep er mede, alsof 't een bewijs tegenover haar zelf was, dat ze toch alles deed, wat in haar vermogen was, om Frederik beter te maken.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Toen Annie nog niet een uur weg was, had Frederik weder een zware hoestbui gehad en veel bloed gespuwd.

Zijn moeder was snel toegeschoten en had zijn hoofd gesteund.

Daarna was hij een kwart uur lang roerloos blijven liggen, zonder de oogen op te slaan, en zijn moeder was niet meer van zijn bed gegaan.

Met snelle, korte ademstooten lag hij, geheel afgetobd.

Na eenigen tijd deed hij weer een poging, om zijn hoofd op te tillen.

Zijn moeder stak hem haar hand onder 't hoofd en wilde hem helpen.

Hij maakte een gebaar, alsof hij hoesten moest, maar niet meer kon.

Hij boog zich naar de richting van den stoel, waarop een lampetkom stond en zijn moeder beurde zijn hoofd, om het hem te vergemakkelijken.

Maar plotseling liet hij zijn arm buiten het bed vallen en zakte met het volle gewicht van zijn hoofd op zijn moeders arm.

Zij liet zijn hoofd in de kussens neer en trok haar hand zachtjes weg.

— „Lise!" riep de moeder luider, dan tot nu toe in het huis gesproken was.

't Klonk als een onderdrukte noodkreet.

Lise kwam van het portaal en keek verschrikt naar de vrouw, het bed .... en Frederik.

— „Lise,” zei de moeder met dalende stem. „’t Is gedaan,” terwijl ze hevig begon te snikken, zoodat ’t wel leek op lang aangehouden zenuwachtig lachen.

Frederik was in een oogenblik tijds geheel veranderd van gelaatskleur.

Geen pijn was er meer op zijn gericht, geen verdriet meer over zijn oogleden, er was een tevredene uitdrukking op zijn gezicht gekomen.

De dood was over zijn leden gevaren en had hem die kleur gegeven, die koud maakt als steen, bij ’t aanzien en die afschijnt over de gansche omgeving, tot in elk hoekje van de kamer.

Geen beweging en geen geluid meer van hem: stil was ’t roseverlichte kamertje, toen Lise de moeder naar beneden gebracht had en in haar leuningstoel gezet; alleen nog de klok op Frederik’s kamer bleef hol doorgaan: tikke-takke, als lange verhalen klonk het van oude droefheid.

Lise haalde een glas water voor de moeder, maar ze wilde niet drinken.

Even later belde de dokter.

Hij ging naar boven en de moeder weende weer uit: -- „’t Is gedaan, dokter.” —

De dokter ging met Lise en de moeder naar de doodekamer.

Wat leek Frederik nu al lang dood!

Hij lag daar of hij reeds gisteren gestorven was. De dokter bleef nog eenigen tijd praten en gaf Lise een recept voor de moeder.

Toen ging hij weg, door Lise uitgelaten, met wie hij nog fluisterde in de gang.

Om half acht werd er weer zacht gebeld.

Dat was Annie.

Ze had ’t windkussen bij zich en ging naar boven, zonder zich daartoe te laten inviteeren door Lise.

Ze keek van ’t portaal langs de trap naar de hooge verdieping, waar Frederik’s kamer was en zag, dat er geen licht uit zijn kamer kwam, waarvan anders de geopende deur gewoonlijk een spleet licht doorliet.

Lise fluisterde haar in ’t portaal toe, voor ze de huiskamerdeur bereikt had:

— „'t Is gedaan juffrouw!" —

— „Is 't .... gedaan? — vroeg Annie verschrikt en legde den klemtoon op „gedaan", alsof ze wel iets, maar geheel 't tegenovergestelde verwacht had.

Lise schudde „ja" met haar hoofd.

Nogmaals herhaalde Annie maar veel zachter, bijna tegen zichzelf: — „Is 't .... gedaan?" ....

En ze hijgde verschrikt, met breed-open neusvleugels en grootverbaasde oogen.

Lise deed de kamerdeur open en Annie ging werktuigelijk naar binnen.

Ze dacht nauwelijks aan de moeder, die daar te weenen zat.

't Windkussen liet ze op de canapé glijden van onder haar arm, zooals ijdele hoop haar hart ontvoer.

Toen ging ze naar de moeder en vroeg: — „Is Frederik dood?" —

De moeder antwoordde met opnieuw zenuwachtig te snikken, terwijl 't — ja — in haar keel stikte.

Annie was zoo verslagen door 't onverwachte van deze tijding, dat ze eerst geruimen tijd, zonder een woord te zeggen, voor zich uit bleef kijken en eindelijk langzaam-aan zacht begon te snikken, alsof ze zich geleidelijk meer bewust werd van 't droevige van deze gebeurtenis.

Lise gaf haar het glas water, dat de moeder geweigerd had en Annie dronk een paar slokken, onder het snikken door.

Later begon de moeder, al weenende aan Annie uit te leggen, hoe 't op eens gegaan was.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Annie moest naar huis toe, maar ze was bang voor het verdriet van deze woning te verlaten.

Ze stond op den stoep en veegde de tranen uit haar gezicht weg.

't Was dien dag aan 't drijven geweest in de lucht: af en toe waren er nog maar buien geweest.

Ook toen Annie zoo even naar Frederik ging, viel er nog een striemende regen neer.

Maar met den avond was 't stiller geworden: de wind was nu gaan liggen en de boomen stonden bijna stil.

De straten begonnen wit op te drogen en 't was veel kouder geworden.

Rijtuigen kletterden over nabije straten naar bals of comédies en hier en daar maakten mannen wat hol gespraak in de bleeke herrefststraat.

Maar wat deerde het Annie, of 't mooier weer werd?

Wat hielp dat nu nog?

't Was te laat!

Ze voelde een oneindig groote leegte om zich en één gedachte deed haar duizelen: Ze kon haar handen strekken en armen heffen, maar nergens iets meer van Frederik.

Frederik was niet meer!

Waar was hij dan?

De sterren blonken op vele plaatsen aan den hemel en hoog aan de lucht werd langzaam op donkeren wolkenwagen bleek maanlicht verre weggedragen.

Juni—December 1901.

Herfst.

Ik ken den weg niet meer door 't treurend woud.
Ik loop de paden langs, en zie geen menschen.
Ik voel mijn oude, altijd vreemde wenschen
Zoo licht-gekleurd, zoo vroolijk, blinkend-goud.

Toch voel ik somberheid: een bosch, dat rouwt
Om zomer, die gestorven is; 't verflensen
Der helle kleuren, als smart tot drensen. —
De Dood gluipt loerend om 't kale hout.

'k Dacht eerst een sater, dol door malle sprongen,
Dor eikenloof om zijn behaarde kop,
De kromme pootjes, diep in 't zand gedrongen,
Verhit het hoofd door 't zelfgebrouwde hop:

Maar 't is de Dood, die grijnst achter de stammen,
De oogen fel-belust, als roode vlammen.

Ik was vaak...

Ik was vaak als een ernstig, stille man,
Die, in zichzelf gekeerd, geen licht-spat van
De blonde zon in zijn klein huis woû zien,
Kalm denkend, dat hij door dat licht, misschien
Eén oogenblik al zijn verdriet vergeten kon,
Dat het mocht wijken voor het licht der zon.
En dit niet willend, in zijn smart-huis, treurt,
Vast-grijpend steeds zijn vliedend leed en kleurt
Zijn eenzaam leven met het werken bij
Het kalme licht der lamp, peinst dan, hoe hij
Verlaten, doch niet door zijn oude smart,

Die hem wel nooit verlaten zal, zoo meent hij, tart
Eindlijk in zijn zekerheid van eigen kracht
Het blijde licht, dat luidend in 't smart-huis lacht.
't Licht! . . . hoè heeft hij dan toch kunnen vreezen voor
Die macht, alsof zijn donkre smart verloor
Iets van zijn zwarte rusting! . . . Was hij weêr
Nu niet de sterke, die zichzelf verwon en keer
Op keer verwonnen had? . . . Was deze vreugd
Niet schooner, dan het somber-stil geneucht
Van 't stille werken bij een stillen lampe-schijn?

Toen was hij zich bewust, dat àl de pijn
En àl de smarten reeds gevloden waren.

Zoo was ik vaak, mijn Lief, maar nu uw' klare
Oogen mij altijd in mijn oogen zullen zien;
Nu weet ik, dat ik door het angstig vliên
Van 't licht, dat mij toch eindlijk overwon,
Niet eerder heb gedroomd mijn droom van zon,
Die, toen gij klein waart in uw' oogjes, reine
Lichtsprankjes zond, die daarin eeuwig zullen schijnen;
Nu weet ik, dat ik u toch eenmaal vinden zoû,
Al deed m'n domme zelf of 't dien dag mijden woû.

G. H. P. Jr.

Vlaamsche Kronieken.

Albrecht Rodenbach.

e geschiedenis der Vlaamsche dichtkunst begint feitelijk slecht omstreeks 1875 met Albrecht Rodenbach, Pol de Mont en de la Montagne. Wat, vóor dien tijd, belangrijk was in taal en kunst, als het werk van Prudens van Duyse, Emmanuel Hiel en Dantzenberg en Gezelle vooral, waren uitzonderingen op onzen Vlaamschen grond, uitzonderingen zeer verheugend en van ongemeene kracht. Ik stel me ook voor door een bloemlezing uit hunne werken voor de drie eerste te bewijzen welke zoet-gevooisde keelen zij waren, indien er voor dat echt-Vlaamsche werk in Vlaanderen een ondernemer te vinden is.

Van 1880 af zag men hoe de Vlaamsche dichtkunst zich langzaam-aan maar zeker ontwikkelde, derwijze dat we thans, op dit oogenblik, een toekomst raden en zien.

Twintig jaren is de tijd van Rodenbach reeds voorbij en nog altijd is zijn geest levend in onze jeugd, nog altijd is zijn werk en zijn zijne gedichten van een wondere frischheid; ook de strijd dien hij streed heeft rijke vruchten gedragen en wel zoodanig dat wij allen nu meer vreugde en meer geluk aan ons werk kunnen beleven.

Over de beweging van 1880 is eigenlijk weinig of niets gezegd

geworden... Er werd mede geschermd, er werd bij gezworen en het is al... De geschiedenis harer ontwikkeling, harer verschillende wendingen en keeringen blijft te schrijven; zelfs over Rodenbach en zijn werk zóo speciaal, rechtstreeks gesproten uit zijn leven van jonge drift en weelderigen hartstocht, uit zijn heilige zucht naar waarheid en rechtvaardigheid, zijn de nooodige woorden niet uitgesproken.

Wat ik hier verlang te doen — Pol de Mont en de la Montagne zullen, als de omstandigheden het willen en de toestanden van leven en bedrijvigheid het me nog toelaten, ook aan de beurt komen — is, met het weinig materiaal waarover ik beschik, alleen zijn verzen voor oogen, een beeld ophangen van den Vlaamschen dichter *Albrecht Rodenbach.*

* * *

Zou het met Rodenbach gegaan zijn als met mijn vriend den dichter die, telkens als ik met hem over zijn wordingsproces sprak, openhartig bekende dat hij het leven is gaan voelen van buiten naar binnen? Ik bedoel dat hij, eerst en vooral, in de jaren die wisselen met dagen en nachten en ommewentelen met seizoenen enkel oog had voor den tooi van zomer en winter, het bewegen van het heelalleven in zijn vatbaarste vormen en zijn breedste verkleuringen. Later, veel later, kwam hij tot de ontdekking van al de dingen in die grootschheid en hun leven met het aparte stuk mooiheid waarmede zij behangen waren. Nog later kwam hij eerst tot de bewustheid dier stroomingen van het diepst-innige en die dingen, welke van die stroomingen, om zóo te zeggen, enkel de symbolen zijn.

Met mezelven is het evenzoo gegaan, alleen met dit verschil: als ik veertien à vijftien jaren oud was en ik een dichter las, bezat ik de volkomen bewustheid van gang en beweging in het vers. De plastiek ontdekte ik niet; mijn geest had er geen behoefte aan, evenmin als aan het uitgedrukte ideé. Ik liet me voortbewegen op de woorden; mijn leven ging met den rythmus meê; ik vroeg niets meer toen... Het overige kwam op beurt, een voor een, en volledigde en vergrootte mijn genot...

* * *

Als ik nu de gedichten van Albrecht Rodenbach doorloop en

mede zijn wonderbaar geschrijf, links en rechts, in studentenbladen verspreid als *De Vlaamsche Vlagge* en *Het Pennoen* is het me waarlijk alsof ik zijn beeldenrijkdom en den wonderbaren schat zijner onbedwongen passie in haar mannelijke schoonheid voor het eerste kom te vinden! Ik zoek den man die achter die verzen schuilt, ik wil den ontwikkelingsgang van den dichter volgen en nagaan, ik wil vaststellen en bewijzen geven hoe deze, in handel en wandel en van dag tot dag compleeter en met meer helderheid in den blik het heelal-leven zag en met meer zekerheid in zijn woorden gevoelens en gedachten kon uitzeggen. Het doet me dan spijt dat ik soms onzeker, aarzelend en twijfelend, blijf tasten en zoeken, daar de verzen niet in chronologische volgorde zijn geplaatst en men soms op gissingen moet voortgaan.

Met zekerheid mag intusschen gezegd dat het de strijd voor Vlaanderen, voor ons taaleigen was die, van zijn prille jeugd af, zijn ziel kon doen trillen:

Zij loechen en staken hun schoûren op.
omdat ik hun klapte van Vlaauderen.
Zij loechen en zeiden: Van anders wat
en hooren wij nimmer u klappen.
Wel neen! neen! Mijn Vlaanderen is mijn ziel
mijn leven, het doel van mijn streven:
mijn leven voor Vlaanderen en Vlaanderen voor God,
o mocht ik dat winnende sneven!!

Dat is, indien ik me niet bedrieg, een der eerste gedichten van Albrecht Rodenbach. Ik haal het hier aan om reden dat ik het zoo kenmerkend vind voor de psychologie van den dicqter; ook om de oprechtheid en den grooten ernst, die uit die enkele regels opgaan. Zijn streven is gemeend en doorvoeld en met de herwording van Vlaanderen, men ziet het, groeit zijn leven op. Het moest zóo en het kon niet anders.

Vlaanderen zieltoogd, Vlaanderen werd miskend zelfs bij hen waarbij het achting en genegenheid moest vinden, zelfs in Holland, waar al wat Vlaamsch was met een schouderophalen werd begroet.

Rodenbach zou Vlaanderen groot maken, en die grootheid werd de grondgedachte waarop hij zijn jong moreel leven ging opbouwen,

en het gestadig verrijkend door kunde en kennis tot de mannenjaren brengen.

Na het college gaat hij ter universiteit van Leuven en hij sluit er zich aan bij de studentengilden waarvan hij eensklaps als de ziel en het leven zelf wordt.

En daar staat hij nu, voor 't eerste, met zijn open geest en zijn breed-voelend harte in het wijde, vrije leven dat hem bezielend langs alle zijden grootsch en indrukwekkend schijnt. Alles wat hij waarneemt verlicht onmiddellijk door de glanzende lichtstralen van zijn verstand, en toch blijft alles hem oneindig schijnen. Het is hem of hij nog zoo luttel weet en hij duikt onder in gedachten en gevoelens, alles bepootelend, wereld en dingen in de armen vattend; overal waar hij denkt dat zijn handen iets zullen te grijpen vinden, zoekt hij, angstig, gejaagd, betrachtend waarheid, twijfelend soms en dikwijls en meer en meer, wederzoekend, geduldig, naar meerdere waarheid omdat hij weet dat zij alleen hem vrede en geluk zal brengen.

En zóo zien wij hem, stil maar zeker, dieper en dieper in het leven blikken, het leven gelijk het is om ons henen, gelijk het beweegt en wendt en keert en uit onze handen vliet om, enkele stonden later, opnieuw zegevierend in ons op te komen, almachtig in hoog-opslaande laaiheid. En het leven wint hem met dingen van alle dagen en met gewoonheden in schijn zonder belang... Hij staat toe te zien met verwonderde oogen en geeft het leven weder zooals hij het ziet in enkele lijnen... Hij verbreedt zich, maar zijn Vlaanderen, zijn land zijn streven vergeet hij niet in zijnen groei en met meer zekerheid komt hij er op terug. Hij voelt nog altijd de behoefte te toonen en te zeggen met welke banden hij aan zijn land ligt vastgekluisterd, hoe dat land en zijn strijd hem dierbaar zijn, hem aan 't harte liggen en als de hamerklop zijn van zijn leven.

Uit dien tijd is stellig: *Wandeling langs de vaart.*

Een lentezonne schong op dorpen, land en hoven
Wij stapten langs de vaart van Mechelen naar Loven.
Op 't glimmend water vaârde, reuzig groote zwaan
een schip, de zeilen in den wind. Wij bleven staan.
En statig dreef 't voorbij met kabbelend geklater,
al zaaien of het ware peerlen op het water.
„Zie, zie", zei mijn gezet, en greep mijn arm en wees

naar 't drijvend schip, „den naam!" Ik keek en trillend rees
de aandoening in mijn ziel. Op 't schip zijn achtersteven
blonk in het zonnelicht op zwart in goud geschreven
de naam: Jan Breydel. — 't Dunkt mij 'k hoore weer het woord
uit spotgewonen mond. Ik heb het dikkens g'hoord.
„Ces gens deviennent fous. Wie heeft er van zijn leven?
Beslag om eenen naam op eenen achtersteven!"
en ook *„Een Venster".*
Een gilde tiegt voorbij met vane en slaande trom.
Ik mijmre en ben ontroerd. — Waarom ontroerd? — Waarom?
O wie voor Vlaandren heeft geleden en gestreden
ontroert het minste dat herinnert aan 't Verleden
waarvan hij droomt; terstond werkt 't rusteloos gedacht
begeesterd, en herschept hem met zijn tooverkracht
de grootsche beeldenrij van ons geschiedenisse;
en dan — o tegenstel! O Vergelijkenisse!
O Heden! O Verleen!

Die gedichten zijn nog geen kristallisatie van alles wat een goed man, die van zijn leven zijn schoonste poëem wil maken, in overrijken praal in hoofd en hart draagt maar ze zijn de eerste voorboden van latere volmaaktheid. Het is of hij zich nog met twee handen aan zijn voorbeeld moet vastgrijpen, als was hij nog niet zeker dat het hem nooit meer verlaten zal, want van zijn ras en zijn tijd wil hij wezen, gedurig, altijd.

Daarna kwamen de gedichten en de liederen geschreven voor den studentenkamp, voor de beweging der knapen van Vlaanderen op collegies en Hoogescholen, liederen waarin geijkte leuzen en machtspreuken der flaminganten gestadig wederkeeren, als: Vlaandren de leeuw; Schild en Vriend; Wat walsch is, valsch is... Ook schreef hij toen zijn *„Studenten van Warschau"* een beeld van den taalstrijd in de Katholieke scholen van Vlaanderen en ontelbare strijdartikels en schetsen, o. a. zijn te weinig geklemd: *„Noodhoorn en Noodvier"* in *De Vlaamsche Vlagge* en *Het Pennoen* onder de pseudoniemen *Bursche* en *Haroed.*

Hij sticht gilden en Kamers, brengt de jonge bende van Vlaanderen samen en doet allen gelooven in de toekomst van hun land. Hij was de man die alle latere dingen heeft mogelijk gemaakt, den

klaroen die „te wapen" blies en hoopvol schalde over Vlaanderens' akkers wanneer geen hoop meer bleek te wezen. Zijn naam zelfs was een kreet vol verheugen en blijdschap voor ons land!

De invloed van Rodenbach en zijn makkers moet groot geweest zijn. Wij gaan zulks maar eerst begrijpen wanneer we vergelijken wat Rodenbach volbracht, met wat ons eigen geslacht heeft tot stand gebracht! Geen invloed heeft ons eigen geslacht op ons volk gehad. We moeten het nu eens bekennen! Wij vinden om ons alleen een hoop dilettanten, de eene is het wat meer dan den andere en de andere is wat eerlijker dan den eerste, maar allen zijn het en die welke het hevigst tegen aanwoekerend dilettantisme opkwamen waren, ten slotte, de ergste.

Graag zou ik hier een gewone anecdote tusschenvoegen. Zij bewijst dat de naam van Rodenbach nog op aller lippen leeft. Over eenige jaren ging ik op een laten avond met een vriend langs een vaartweg, die twee dorpen van Klein-Braband verbindt, en hij sprak me van Rodenbach, van zijn werk en van zijnen tijd. Hij zei me zooveel en eensklaps, aangevuurd riep hij luid dat het daverde over de avondvelden *„Vliegt de blauwvoet?"* ... „Storm op zee!" antwoordde een stemme dààr, voor ons, ergens in den nevel. Verwonderd staren wij elkander aan, zwijgend... Een priester ging ons toen voorbij op den weg, zwijgend ook; had het woord dat dáár plotseling luid en hoog van zijn lippen klonk hem zóó erg verrast als onszelven en was het onbewust dat hij den uitroep van mijn makker had beantwoord als had hij in zijn diepe ziel schielijk de herinnering aan den moorentijd van Roodenbach wakker gemaakt toen hij ook de weelderige akkers van Vlaanderen hielp ommeploegen?

* * *

In zijne poëzie die de rechtstreeksche uitdrukking blijft van den Vlaamschen taalstrijd, zien we eene groote gave van levenscheppend kunstenaar meer en meer op den voorgrond komen, bijzonder in die tafereelen van Vlaanderens verleden. Feiten, heldenfeiten der voorvaderen droomt hij en 't is hem mogelijk zijn droom met almachtig leven te bezielen. 't Is natuur en 't is leven; 't is alles tintelend en ademend leven wat hij ons schenkt in 't lawaaiend rumoer en 't kletterend geruisch van wapenstrijden. 't Is zijn droom nog, ja, maar

zijn droom wierp hem een heerlijk leven in de borst, en hij blijft altijd bij machte het grootsch in zijn woorden te leggen.

Lees „*De Eerste Martelaar*". De klauwaarts staan ten strijd gereed en de eerste pijlen schuiflen door 't geluchte. Eensklaps valt de eerste krijger en wijl het krachtig leven zijn borst ratelt roept hij nog eens begeesterend: Vlaanderen... Juublend, ontzaglijk, dat het wijd en zijd over de velden dreunt, roepen duizend stemmen mee denzelfden kreet van hoop die de luchten doet beven onder het kletteren der zwaarden en het zwaaien der knotsen:

Ende hij die sterven ging een stonde
opende zijne oogen die verflauwden;
en zij knielden allen rond hem zwijgend,
en hun hoofden bogen en hij zei hun
stervend: „Broeders, leve God en Vlaanderen!
in uw midden zal mijn ziele blijven
buist het woelen van den slag en strijden;
sterker zal ik, ja, voor Vlaandren strijden
waar ik ga nu. Leve... God en... Vlaandren!
En zijn stervend hand al beven 't hand zocht
van den wapenbroeder, en zijn hoofd zonk
neder... en een somber murmlen rondliep
in den kring der mannen, die daar knielden,
en zij zeiden: „Heil den eersten martelaar!"
Maar dan al met eens een hunner opstond,
en het glimmend blanke wapen zwaaiend,
„Vlaanderen den Leeuw!" riep hij, „wat walsch is valsch is!
en der steeg een stem op, grootsch, ontzaglijk
dreunend wijd en ver door Kortrijks velden:
„Vlaandren den Leeuw!" En 't stormde en dreigend
zwaaiden al de goedendags, en vreeslijk
ving dan aan de slag der Gulden Sporen!

Hij, de groote, de machtige, die een wereld in den boezem droeg met een overvloed van beelden die aan 't worden gingen en zich volmaakten, hij had toen oogenblikken dat hij den stillen vrede en het rein geluk zijner ziele in allersimpelsten eenvoud uitzegde, alsof hij wist dat zulks hem alleen mogelijk was in zijn jeugd, nu

hij nog zijn illusies van menschen en dingen aan 't hart kon drukken. Hij moet wel de zekerheid gehad hebben dat de menschen ellendig, kleingeestig en laf zijn; dat, doorgaans, wanneer men drie vrienden telt, er reeds drie telt om u te verraden en ook dat, naarmate men in jaren wint en men er toe komt den mensch te doorzien als een klaar water, alle vreugden somberder worden.

In die vluchtige oogenblikken moet hij in simpele gelukzaligheid de gedichten *Stoet, Weelde, Zwane, Avond* e. a. geschreven hebben. Zijn scheppingskracht verpoosde er zich, want straks zou de storm zijner gevoelens grootsch uitdeinen uit zijn borst met baren opbeuken, en uiteenbruischen, overschuimend het leven, alom achterlatend afgronden van gedachten en gepeinzen, bergen van drift en woede.

't Is dan *Der Walkuren Rid:* Gebruisch en gedruisch van voortstuwende hemelpaarden die voorbij snorren, ontoombaar, dampend en zwetend, u voorbij snorren in zuchtende vaart, snuivend en wild hinnikend, wijl lansen glanzen en bliksemen en de haren der speremeiden vlag-waaien in den wind.

En het is *Koning Ireico.* 't Is nacht. Nacht is het ook in zijne ziele. Hij staart voor 't venster in den nacht.

Dan, bij 't roode licht der toortse
die spokkend in haar bronzen handhaaf brandde,
bezag hij lange en tederlik zijn vrouw, de schoone Hilde,
en in de wieg den blonden Ragenär,
zijn trots en Hilde's vreugd, en sprak geen woord maar toen zij hem
omarmend diep in de oogen schouwde, zag zij,
stom antwoord op de stomme vraag, des Krijgers oogen vochtig.

Had hij niet vóor de oogen 't voorspook van wat het onverbiddelijk noodlot brengen zou? En zijne vrouw, naast hem, weet zij niet wat de ongeruste ziele van haar held morgen vinden zal?

O grootsche gevoelens in die grootsche ziele! En 't is *Fierheid* weer:

Helaas, waar is der oudren fierheid nu gevaren!

Waarlijk, talent ontbreekt ons niet maar een der bijzonderste kenteekens van ons huidig leven, waar heel onze samenleving onder lijdt, is een stelselmatig verval van karakter.

En 't is eindelijk *Waarheid* waarmede den bundel zijner nagelaten gedichten aanvangt:

Zoo leef dan, jongeling, en onweerstaanbaar
vervoere u Drift tot levenswerkzaamheid,
door lenteweder, zomergloed en winterstorm,
door zonnewonne, manesching en duisternisse,
ter rustelooze werkzaamheid. Maar steeds
beheersche Waarheid, in het vroedend voorhoofd
gerust en kalm gedregen, Drift en Daad.
Zoo zing dan, jongling, daar gij jongling zijt,
en, wijl rondom u woelt de bonte wereld,
Sta recht in 't midden met wijd open oog,
aanhoor wat elke wind u medebrengt,
en dicht, weerspieglend en weerklingend.

Wat een ernst in die regels! Men voelt het hoe Rodenbach het goed meent met ZIJN kunst en DE kunst. Hij is een dier weinigen die gelooven dat het *schoonste honorarium* voor een waarlijk-groot dichter alleen zijn kan het zingen, volgens eigen rythmus, van de grootheid en de miserie van het leven.

* * *

Ik weet niet, maar misschien brengen toestanden en omstandigheden mij later, hier of elders, op Rodenbach terug; het zal mij dan een vrengde zijn te spreken over dat heerlijk gewrocht: *Gudrun*.

V. DE MEIJERE.

Verzen

VAN

JEANNE C. VAN LEYDEN.

Passie-woorden.

De dag duistert, mijn Lief,
't is angstig om mij van komende nacht.
... Geheimenis ... wat deert 't mij, Lief? ...
Diep in mij brandt het heerlijk licht van m'n Liefde.

Maar toch het duistere ... de geheimenis ... Lief ...
je naam van mijn preev'lende lippen ...
De angst, die m'n harte samensnoert, Lief ....
... je naam ... als gebed van m'n lippen.

Dat reddend woord alléén maar ... Lief ...
Mijn hartklop van hevig verlangen ...
't Wart mij van duistere droomen ... Lief ...
... Je kent niet m'n groote Liefde ...
. . . .

Je bent niet gekomen, Lief ...
Zie, hoe zwart de avond donkert.
Als de sterren komen,
Zal 't nacht zijn, ... de sterrenlichte ...

Maanglanzen zweven,
of wolken zullen duisteren het sterrenlicht,
en dan zal zwarter de nacht zijn ...
De twijfel ... Lief .. de tot weenen duistert m'n oogen.
. . . .

De bleeke morgen daagt....
Uit droomslaap gewekt
voel ik je kus op m'n lippen... Lief..
Grijswit de zonlooze morgen.

Zie, hoe grauwig het licht sluiert
in ragdunne nevels.
Alles wacht op de zon... het Licht... Lief.
't Komende licht voor den twijflenden dag.

En dan... zie... zie... m'n Lief
hoe de zon het àl overschittert
met glanzen van licht... blank licht...
Zie Lief... het Geluk,.. blank-reine zonne!...
. . . .

Het eeuwige Licht!...
In mijn hart is de Liefde
eeuwig... eeuwig...
Rein, als der sterren onsterflijken glans.
. . . .

Blauwig helderen de nevels,
Zie ze vluchten...
't Licht der zonne, die ze verjaagt...
Zie de ragdunne waden...

Floersend nog de verten der weiden.
Zie, elke lijn wordt tot klaarheid,
Scherpteekenend in klare helderheid.
En alles overschittert het fonkelend witte licht.
. . . .

De jonge Dag... Lief...
Als blonde jonge maagd, schuchter komend,
blozend in jonge majesteit
Zie Lief... in haar oogen het licht van Liefde...
. . . .

Zie, hoe 't Leven lacht!
Is niet der vooglen jubel
een lied van Vreugde?
Hoe zwelt mij 't hart van krachtig leven...

Gij Liefste zijt mijn heilig Liefdelicht,
dat in de tempelhalle van mijn hart
brandt eeuwiglijk en dag noch nacht
ontrooft het immer zijnen glans van glorie.

Gij zijt in kracht de zon gelijk,
àl gouden gloed in U vereend.
En milde straalt in duistre wachtensnacht
Uw heerlijk licht zijn heil'ge glanzen uit.

Gij Liefste zijt mijn wereld . . .
Met u vereend zal ik stervend . . . leven . . .
Onbluschbaar in de tempelhalle van mijn hart
de heilige lichtvlam . . .
. . . .

Gij komt . . . 't wordt alles glorie,
't duistere denken glijdt mijn ziele af.
't Stil verlangen dat mij moede drukte . . .
Hoe ziet mijn hart plots Vreugde en Licht! . . .

Ziet ge Lief, hoe in het water
de zon sproeit duizend vonken uit? . . .
Uw woorden Lief, als enkel lichtgedachten,
Wekken hun lichtspoor in mijn hart.

De forsche stammen der boomen,
als reuzen . . . krachtreuzen . . . geplant in den grond,
oprijzend in hun groei . . . omhóóg . . .
de kruinen naar het Eeuwige . . . Triomfeerende . . .

Zie mijn Lief, hoe het als een wet heerscht,
dat alles zich keert naar het eeuwige Licht,
zooals mijn hart zijn liefde zoekt,
met hevigen drang.
. . . .

De witte sterrennachten . . . Lief . . .
Als m'n ziel droomt en weet niet
Waarom Geluk mij weenen doet . . .
. . . het wonderreine . . .

Stil zweeft over donkere stad 't maanlicht,
blauw-wazig ... als droom van glanzen,
dunne maneglanzen,
neerbevend over zwartgeboomt' ...

De lijn der dingen in de manetint
wat onreëel, in schaduw vast vergleden ...
Maar de heiligheid van het nacht-zijn ...
de witte, sterrenlichte ...

't Wordt mij angstig van hevigen drang.
't Krachtleven van m'n ziel, in levens volheid
toch sterk gehouden door het zwak omhulsel,
dat m'n bevend lichaam is.

Ik grijp in 't donkre van den nacht,
dat wijde om mij golft als zwarte sluier.
'k Wil 't heffen ... zien ... de mysterie van 't Licht ...
... Onmachtig pogen ... geheven handen naar der sterren schijn.

't Jagend bloed, dat doet mijn hart
tot barstens kloppen onder heftige pressing van mijn hand.
En 'k als bewustloos blijf ... onmachtig vragend ...
Wetend alleen mijn Liefde ... heilbekroonde ...

VAN GELUK ...

Ik weet, dat ééns 't Geluk zal komen in mijn leven.

Ik zal zien 't groote licht. 't Zal mij beschijnen
en wonderzalig zal 't mij zijn, als werd een droom
mijn zinnen houdt omvangen. Ik zie dien dag
in schemer voor mijn oogen, van 't licht dat komen gaat.

'k Wil dan genieten en niet peinzen over vroeger leed.
't Geluk mij eeuwig wanen, eindeloos .... En
geen wanklank zal mijn oor vernemen. 't Zal alles
zoet zijn, als een zwijmeldrank mijn lippen licht beroeren.

Ik voel mijn zinnen wijken en ik denk niet meer,
Geniet, geniet alleen van overvolle teugen,
Ik wensch niet meer 't Geluk is mijn...
In zwijmeldronken passie sluit ik de oogen...

Als alle licht, zal ook mijn Dag vergaan...
't Geluk zal stervend wijken voor mijn oogen...
In bloedend rooden glans mijn zon vergaan,
den lichtglans opgezogen door het nachtlijk duister.

Dan zal mij blijven slechts de herinnering
Aan wat ik heb genoten en ik zal niet klagen.
't Geluk heeft ééns een levensdag beschenen
en staamlend murmel ik zacht.. heb dank...

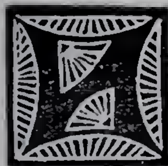

Van een kleinen Jongen.

DOOR

J. BROUWER.

I.

u was hij nog maar een kleine jongen. Klein was het wereldje, dat zich voor zijn blik uitstrekte, klein was zijn jongenslichaampje, klein zijn gedachtetjes, zijn wenschjes en verlangetjes. Klein óok was zijn leed. Maar hem leek dat alles groot, zoo groot!

Als hij aan de hand van zijn vader voortstapte en tegen hem opzag als tegen een reus, dan vroeg hij zich af, hoe lang het nog wel duren zou, eer hij zoo groot was als zijn vader.

Over meer en heel andere dingen peinsde hij: wie wel 's avonds al die lichtjes aan den hemel aanstak; hoe het kwam, dat de roos zoo heerlijk geurde en waarom de nachtegaal wèl, maar de musch niet zong. Alles, wat eene kinderziel bevreemdt en het kinderlijk verstand onverklaarbaar is, deed hem vragen waaròm het zóo was, en niet altijd was het den ouders mogelijk op al zijne vragen antwoord te geven.

Want hij was nog maar een kleine jongen.

Zijn vader was dorpsgeneesheer. Hij was een ontwikkeld man, met zacht, bijna vrouwelijk karakter. De studie voor arts had hem reeds als knaap aangetrokken en het was zijn hoogste genot door zijne kennis het leed van anderen te verzachten. Zoo gaarne had hij

zich uitsluitend gewijd aan armenpraktijk, maar het leven eischte andere plichten, want hij was onbemiddeld.

Toch, — waar hij kon, hielp hij gratis en verschafte zelfs de geneesmiddelen uit eigen beurs. Het deed hem in de ziel leed, als hij een zieke versterkende middelen moest voorschrijven, wetend dat er geen geld voor was, en impulsief hielp hij dan.

't Was een ernstig, degelijk man. Als student leerde hij zijne vrouw kennen: de zeer begaafde dochter van een dorpspredikant, en na zijne promotie trouwden ze in alle stilte.

Zijne vrouw was opgevoed in de sfeer van conservatief geloof; ze was geen idealiste als hij, maar hare denkbeelden over het leven waren gezond en rein.

Beiden stelden zich tot taak: in hun kinderen aan te kweeken de liefde tot een hooger leven dan het banale wereldsche; de idee der hoogere schoonheid, die in alle menschen is, tot volle ontwikkeling te doen komen in hun zielen.

Zij wilde dat met behulp van den godsdienst, zooals haar was geleerd. Ofschoon hij voor zich dergelijke conventioneele middelen haatte, liet hij haar in dat opzicht begaan, daar hij overtuigd was, dat hun kinderen voor zichzelf zouden moeten beslissen, als ze eenmaal volwassen waren geworden.

Idealist, die hij was, droomde hij zelfs van een zoon, die eenmaal der wereld den weg zou wijzen tot een hooger, schooner leven.

Als hun eersteling werd onze „kleine jongen" geboren. Deze kreeg nog broertjes en zusjes, maar over hen zullen wij het niet hebben: ons doel is te verhalen, hoe deze „kleine jongen" langs de oneven paden van het leven het Schoone zocht.

II.

De „kleine jongen", — laten we hem Frits noemen, lezer, — groeide langzamerhand op tot een „heelen vent", zooals papa zoo vaak zeide. Hij kwam op 't gymnasium en „moest maar flink studeeren, dan zou hij erg knap worden".

En toen in zijn blondgelokt hoofdje zich kennis en wetenschap opstapelden, vond hij van vele dingen, die hem vroeger zoo onbegrijpelijk waren, de oplossing. Maar in hun plaats kwamen er weer

andere, van hoogere orde, die hem niet met rust lieten, en hem telkens weer deden vragen het waarom; die hem deden toenemen in kennis en ontwikkeling.

Zijne jonge, ontvankelijke ziel, hoezeer telkens in aanraking komend met het ruwe der wereld, was nog onbesmet: zij was de witte lelie in den tuin der bloemen; midden tusschen àl het prachtige der kleuren, àl het bedwelmende der opstijgende roken, staat zij, de blanke, ongerept, als de incarnatie der kuischheid.

Zal ook voor haar komen de ruwe wind der banaliteit, die het stof der aarde over haar vlekkeloos wit uitspreidt en de natuur doet weenen?...

De verstandige leiding der ouders had grooten invloed op de ontvankelijke ziel: zij nam gretig in zich op wat goed was en schoon en verhief zich boven de alledaagschheid. Want hij werd dichter.

Op een zomeravond kwam het tot hem. Hij had gewandeld, ver buiten het dorp, en zag, hoe de roode zonschijf zich ten ondergang neigde. Hij hoorde het kwinkeleeren der vogels in de boomen, hij ademde met volle teugen den geur der bloemen, en zijne borst werd wijd en zijn hart groot van wijding.

En toen steeg in hem op een drang om al dat schoone te bezingen, en, al was zijn maat niet zuiver, zijn rijm dikwijls mis, — er zat gevoel in zijn liedje, gevoel, — en méér...

Zijn ouders hadden hem, als een der eerste kinderplichten, ingeprent, altijd en in alle omstandigheden hen als zijn beste vrienden te beschouwen, hen deelgenooten te maken van al zijn gedachten en handelingen. En daarom liet hij, thuiskomend, zijn vader het versje lezen, en vroeg hem, in de heerlijke bewustheid van zichzelf den maker te weten, of pa 't óók niet mooi vond?

Deze echter, zeer verstandig, zeide geen woorden van lof, maar drukte hem nogmaals op het hart, dat hij ferm moest blijven studeeren, om later een flink en goed mensch te kunnen worden.

Maar de vader zeide er niet bij: en een groot dichter, want het was nog niet goed voor Frits, dat te weten: hij was immers nog maar een kleine jongen!

Doch als een openbaring was de wetenschap in hem gekomen dien avond, dat hij dichter was.

Onnoozele kleine jongen! Wat doet ge nu een domme dingen! Ge verbeeldt u al heel wat te zijn, en zie, in plaats van te studeeren,

maakt ge versjes, en leest ge allerlei boeken, die uw vader, in zijn wijsheid, u verbood, daar uw ziel nog niet rijp was voor hun schoonheid!

Kijk, de zon, die zoo schitterend aan den hemel stond en u tegenlachte, verduistert zich; — de vogeltjes, die in hun liedjes u zongen van een heerlijke toekomst, — ze zwijgen; en de siroccowind waait over de bloemen in uw zieletuin en doet ze verdorren, verkwijnen . .

Maar zie! Uit de wolken van de wijsheid valt een verkwikkende regen en spoelt het stof van de teere blaadjes der bloemen, die nog te schoon zijn om ten onder te gaan.

De vader las weder zijn verzen, en zeide hem: dat ze ziekelijk waren, en onrijp, en verbood hem op strengen toon voort te gaan zooals hij deed. En hij wees hem den weg, dien hij volgen moest om tot het ware te komen: hij liet hem vele goede en nuttige boeken lezen, waaruit hij wijsheid en schoonheid in zich op kon nemen; boeken, die zijn gemoed veredelden, zijn geest en verstand ontwikkelden. Maar de slechte boeken bande hij ver weg.

En de bloemen, van het stof gezuiverd en verfrischt door den regen, bloeien schooner dan ooit te midden der andere: want zóó verkwikt een regenbui.

De bloemen der gedachte van den jeugdigen dichter ontplooiden langzamerhand hare teedere blaadjes.

In zijn binnenste proefde de vader de zoete kern, die was in de verzen van zijn zoon, en zijn hart werd groot van weelde.

III.

Eindelijk kwam de tijd, dat de jonge kinderziel gereedstond den weg van het leven in te slaan, — de tijd, dat uit de sluimerende krachten, die tot nu de nog onontbloeide ziel hielden bevangen, de groote, éénige Macht opbloeide, die den mensch maakt tot een verheven wezen: de Kennis.

En mèt het komen der zelfbewuste kennis, der menschelijke wijsheid en ontwikkeling, wierp hij af zijne ziekelijke jongelingsdroomen, die hem toch nog tot nut waren geweest, daar zij hem zichzelf hadden doen kennen als denker en dichter.

Hij trad de wereld in om zijne kennis te toetsen aan die van anderen, — om zijne ziel te bekwamen en te volmaken in den strijd om 't bestaan, die hem wachtte.

Hij was nu, wat zijn vader was: dokter, en vestigde zich in een klein stadje, ver van het gewoel en geruisch der wereld, vol van idealen, vol van rijpe, mooie gedachten.

„Luchtkasteelen mogen hoog zijn, te eer streven zij naar den hemel"; deze woorden van A. S. C. Wallis werden ook voor hem bewaarheid: hemelhoog streefden zijne gedachten, òpwaarts, steeds òpwaarts, achter de blinkende sterren, tot in de hooge zalen der Wijsheid.

Maar ach! zooals het vlindertje zich wondt, als het de vleugeltjes uitslaat om de roos te zoeken, die het zoo verleidelijk tegengeurt, zoo wondt zich de menschelijke ziel aan de doornen der miskenning!

Men begreep zijne verzen niet. Hij gaf in zijne gedichten het innerlijkste, het diepste van zijn gemoedsleven, en de koele, alledaagsche wereld lachte hem uit. Ze begreep hem niet, ze stond zoo oneindig ver beneden hem.

Dit stemde hem droevig, want hij wilde zoo gaarne de menschen deelgenoot maken van zijn innerlijkst geluk. En die menschen, die domme, ijdele menschen, vertrapten hem in het slijk der alledaagschheid; dood wilden ze hem trappen, dood, dat hij maar niet zien zou hun kleinheid en bekrompenheid!

Maar de jonge dichterziel was veerkrachtig en verhief zich telkens weer, als ze voor een wijle was bevrijd uit den greep der wereld.

Arme, eenzame ziel! Hoe lang nog zal 't duren, voor uwe ongereptheid bezoedeld wordt met der wereld laagheid; hoe lang nog zal 't zijn, voor ge in 't slijk wordt vertrapt door der menschen banaliteit?

Als ge de heerlijkheid van een hooger leven in u voelt komen dan zijt ge bezield van het heilige vuur des dichters:

Windekind, Windekind, komt ge tot mij?
'k Hoor reeds uw elfenzang,
'k Voel reeds uw zachten drang,
'k Luister naar 't fluist'rende ruischen uws kleeds aan mijn zij.

Windekind, Windekind, voer mij omhoog!
Ginds wenkt het leven mij:
O, dat ik, aan uw zij
Zweve òver 't evene leven, dat vaak mij bedroog!

Windekind, Windekind, hoort ge me niet?
Ziet g'in mijn binnenst wel
't Wiss'lend gedachtenspel
Smeekend met brekende stem om de gave van 't lied?

Windekind, Windekind, moet ik dan gaan?
Moet ik voor 't treurige
Leven de geurige
Bloeiende, groeiende bloem des geluks laten staan?

Doch als u der miskenning doornen hebben gewond, dan is uw vers droef van moedeloosheid:

Hier sta ik, aan den ingang van het leven.
Het wenkt, en roept mij: Kom en ken uw plicht!
't Is àl zoo vreemd: 'k Zie eertijds-duist're dingen
Nu in het klaarste licht. —
— Het leven roept mij: wáarom zou ik aarz'len?
Vrees ik soms in den strijd te zullen ondergaan?
Veel duisters moet het leven mij verklaren,
Veel goede dingen moeten nog gedaan.
Ik wil, als sterke man den strijd aanbinden;
Strijd tegen blinde wereld, in haar waan
Van grootheid en van onaantastbaar-staan
Tè weinig voor verbeet'ring nog te vinden.
O! 'k zag als jong'ling, in mijn droeve droomen
Al die illusiën in hun lichtgestalt' m' omzweven;
Ik voelde met bezieling mij doorstroomen,
Te strijden voor het groote, schoone leven!
Maar ach! de morgen, koel-ontnuch'trend wachtte,
En slechts d'erinnering was 't, die droevig lachte!

IV.

Het kan niet missen, of na verloop van tijd gevoelde hij behoefte aan omgang met menschen, die dachten als hij, die hem niet uitlachten, als hij ze van hoogere dingen sprak, die hem geen „dweeper" en „utopist" noemden, maar die medeleefden zijn groot, mooi zieleleven.

Vrienden wenschte hij. Vrienden! Ja, hij had ze. Of liever hij had ze gehad. Studiemakkers, de één thans advocaat, de ander predi-

kant, een derde wat anders, maar ze waren hem allen vreemd gebleven, ook alweer omdat ze hem niet begrepen.

Als student waren ze geweest: „allemachtig aardige jongelui" en konden ze spreken over „knappe meiden"; konden ze zitten in drukke café's met veel rook en veel menschen en praten over politiek en Bock-bier, over bitter en sigaren. „Joviale lui", geestig soms en vol vernuft, maar toch, — leeg van binnen, niets wetend van 't onevene dezer wereld, van zielewijding of iets van dien aard.

Als bewoners van de maatschappij zouden ze zijn : knap, flink, geleerd, schitterend in de wetenschap ; maar toch zou alles, wat in hem leefde en op de golven der levenszee deinde, aan hen voorbijgaan als dingen die ze niet kenden, niet begrijpen konden en daarom uitlachten : dat waren immers naïveteiten, goed voor zoo'n kleinen jongen als hij was !

Zoo kwam het, dat hij geen enkelen vriend had en het in zijn ziel eenzamer en eenzamer werd; zoo kwam het, dat de menschen zijn verzen „onrijp" noemden en de critiek hem aanried zich in den stroom des levens te werpen, waarbij hij dan wel zwemmen mòest om niet ten onder te gaan.

Redacties van tijdschriften, ach! namen wel eens zijne gedichten op, maar dat maakte hem niet bekend; en toen hij in een bundeltje zijne eerste verzen uitgaf, werd het niet, of bijna niet, verkocht.

Eenzamer en eenzamer werd het in hem, en grooter en machtiger steeds werd het verlangen naar eene ziel, die zou harmonieeren met de zijne en hem begrijpen zou.

O, groote dichter, wat zijt ge nog een kleine, kleine jongen!

Maar de heftige smart der miskenning, die zijne dorstende ziel verschrijnde, was hem ter loutering. Want het onrijpe, dat zijne verzen nog bevatten, maakte plaats voor rijpere, gezonder ideeën, het valschgevoelde voor waar, echt gevoel, en diep in zichzelf werd grooter en grooter steeds de wetenschap, dat het goed was wat hij schreef, en waar en schoon.

De vlijmende pijn der miskenning werkte op zijne ziel als een regenbui op een groenen akker: al het vuile en waardelooze spoelt zij weg, tot daar alleen overblijft het gezonde, leven- en krachtbrengende en vruchtdragende graan, in het midden waarvan de diepblauwe korenbloem staat als de bloem van het geluk . . .

Ja, *dichter* wist hij zich, meer en meer, staande bòven de koele

en spottende menigte, ver, oneindig ver; ziende in de blinkende zalen der Wijsheid....

O, de ziel, die hem leiden zou op zijn verderen levensweg, langs de ongelijke paden des Roems! O, die ziel, aan wie hij zijn vertrouwen, zijn gansche zijn kon geven, zonder te worden bespot en miskend in wat hem het liefst en het heiligst was; de ziel, die voor hem zou zijn zijn God!....

Want zie, God is alles en is in alles. God is de alpha en de omega: het begin en het einde. God is de incarnatie van het goede en schoone.

En de vrome komt en zegt, knielende: Heer! in Uwe handen beveel ik mijnen geest!

En de ongeloovige zegt: God is Natuur!

En de menschen allen, zij prijzen en eeren hun God en zij richten hem tempels, grootsche, schoone, maar koude gebouwen, vanwaar uit opstijgen de door menschen gemaakte zangen, uit galmende kelen, overstemd door de machtige klanken van orgel en bazuin!....

En dan zeggen de menschen: o Heer, geprezen zij Uw naam in Eeuwigheid!....

Slechts de dichter dwaalt langs het onafzienbare zeestrand en ziet de wijdheid der groote, groote zee; hij dwaalt door de immense wouden om daar te drinken de heerlijkheid der Natuur; hij ziet de witte wolken aan den diep-blauwen hemel, en hij, de onbegrepene, weent in heilige reverentie....

V.

O, de ziel, die voor hem zijn zou zijn God!....

Totdat op zekeren dag zij tot hem kwam, de ziel, waarnaar hij verlangd had, zoo lang, zoo vurig!

Vraag mij niet hoe zij tot hem kwam: dit verhaal zal niet zijn van de banale dingen der menschen. Het was voor hem noodig, dat zij kwam: en zij kwam. Zoo is het noodig voor de bloem, dat tot haar komt de bij: en zij komt.

Als eene lichtverspreidende fee kwam ze aanzweven. Lachend

zagen hare oogen in de droeve dingen der wereld; juublend ging zij door het leven, stralend was haar gelaat, dat innerlijke schoonheid weerspiegelde; licht was haar voetstap; òpbloeiend in heerlijkheid haar jeugdige lichaam.

Beider zielen vonden elkaar: uit de droomende oogen van den jongen dichter straalde haar het licht der wijsheid tegen; in het klankvolle geluid van haar mond vond hij de stem terug, die zoo dikwijls in den droom tot hem gesproken had.

En het was als eene Openbaring: een sproke van geluk en weelde, die in hem opstegen.

Hunne zielen vonden elkaar: hare lachende oogen werden ernstig als zijn mond van de ernstige dingen des levens sprak; zijn strak gelaat ontspande zich en zond een lach de wereld in, als zij tot hem sprak hare prettige woorden.

In haar drong de wetenschap door, dat het goed is dichter te zijn als hij: ziende de dingen, die des levens zijn. En in hem werd het nu klaar, hoe onvolkomen zijn leven tot nu toe was geweest, en hoe hij onbevredigd zijn weg was gegaan.

Nu zou voortaan als éen schoon gedicht zijn leven zijn, want hij wist, dat er eene ziel was, die hem begreep.

Luid zong, luid jubelde hij thans zijn geluk uit; schreef zijn allerschoonste verzen, gretig door het publiek gelezen en gevoelde zich schier van weelde bedwelmen, bij 't denken aan den roem, die hem in de toekomst wachtte.

Ofschoon hij ze niet kende, waren er nog vele zielverwanten van hem; dichters, niet met woorden, maar met de goddelijke klanken der muziek. En ze zetten zijne schoonste zangen op muziek, en als zij ze voor hem zong, zichzelve op de piano begeleidend, kon hij uren lang liggen luisteren, drinkend de klanken der goddelijke muziek.

Muziek! Ge zijt als een Evangelie: als een Blijde Boodschap komt ge aanzweven uit den hemel en voert de menschelijke ziel mede in uwe regionen, waar geene smarten zijn. Nu eens zijt ge smeltend en zoet, terwijl ge het hart zoo weemoedig stemt, dan weder zijt ge forsch en krachtig, en moedigt ge den afgematten krijger aan te blijven strijden voor vrijheid en recht. Nu eens zijt ge teeder als de liefkozingen eener Moeder en brengt ge tranen in de oogen van hen, die naar u luisteren; dan weder zijt ge als de

luchtige zefier, die het vermoeide, warme hoofd verfrischt en verreint. Nu eens zijt ge de droeve, die tot de harten spreekt en de moedeloozen troost, dan weer zijt ge de geestig-schertsende, die den lach toovert op het gelaat en kracht geeft om opnieuw te strijden; maar altijd zijt ge de machtige, die verreint en het leven schooner maakt!

Als een Evangelie zijt ge, als een Blijde Boodschap, aanzwevend uit den hemel en de menschelijke ziel medevoerend in uwe regionen, waar geene smarten zijn.

Zoo gingen zijne dagen en kwamen nieuwe; en steeds grooter werd zijn geluk, want de menschen prezen hem luide.

En in opperste extaze dankte hij God, wijl die hem eindelijk dat geluk had doen kennen...

Maar toch was hij nog maar een kleine jongen.

VI.

Want eindelijk gebeurde het onvermijdelijke.

Toen hij, als gewoonlijk, het meisje zag en met haar sprak, en haar in de lachende oogen keek, geschiedde het op zekeren dag, dat er een vreemd gevoel kwam in zijn binnenste: hij werd als door een droom bevangen, en sloot een wijle de oogen.

En zie, toen was het hem, als zag hij het meisje gansch naakt; zeer schoon was ze, met hare diepblauwe oogen, haar frisschen, rooden mond, haar blanke handen en volle armen, met haar gansche, nog niet ten volle ontbloeide lichaam. Hij zag haar blanke boezem heftig op en neer gaan, gelijk het riet door stormwind bewogen, en zij kwam hem niet langer voor als eene uit den hemel gezonden fee, maar als eene maagd.

Want haar ziel zag hij niet.

En toen hij de oogen opende, stond zij daar nog voor hem als altijd: met hare hand in de zijne, en de blauwe, diepe oogen, en den lachenden mond. En met haar heftig-bewogen boezem; — zij bloosde, toen ze hem zag in de oogen, en sloeg de hare neder.

Plotseling werd het licht in hem: hij begreep. En met dat begrijpen kwam snijdende pijn in zijn ziel, pijn over wat komen zou. Want hij vreesde.

Hij vreesde, dat het nu gedaan was met hun zieleleven; dat nu de aardsche liefde en het lijfsverlangen zouden komen, en wreed de banden, die beider zielen vereenigden, zouden verbreken: want hij beminde haar.

Een kilte daalde neer op hem; hij liet hare hand los en ging heen, met neergeslagen oogen.

Ook in haar was het begrijpen gekomen: zij bemerkte, dat eindelijk de liefde in hem was ontwaakt. Eindelijk, eindelijk had zich de sluimerende liefde losgeworsteld uit de banden der sympathie en was opgestegen als de vlam der passie.

Groot, hevig geluk jubelde op in haar; wat zij voor hem gevoeld had, was van 't begin af aan liefde geweest. Toen ze hem leerde kennen, was die opgebloeid in haar als de blanke lelie in de koest'-rende zonnewarmte. Dichten kon zij niet, maar ze kon al den overvloed van haar geluk uitstorten over hem, die daar ging met neergeslagen blik, als ware het droef, wat in hem was gekomen. Dichten kon ze niet, maar ze kon méér: als eene zegenende fee voortaan aan zijne zijde staan, hem steunen met hare oneindige liefde, hem geven al wat daar in een vrouwenhart is aan reinheid, heerlijkheid en zelfopoffering.

VII.

Liefde der vrouw! Waarmede kan men u vergelijken?

Moet gij bezongen worden in zachte, zoete klanken, als eene symphonie in mineur, omdat ge zelve zacht zijt en teer?

Of moeten voor u de tonen klinken als van een bezielenden strijdmarsch, die de afgematte krijgers voert tot eindelijke overwinning, — omdat ge zoo sterk zijt en zoo vurig, zoo krachtig en machtig?

Ge zijt als de stroom, die, in zijn oorsprong klein en schuchter, zich wringt door nauwe dalen en langs hooge rotsen, maar eindelijk, krachtig geworden, al het slechte en onreine achterlaat in zijn bedding, om gelouterd en gezuiverd zich te storten in den grooten oceaan.

Ge zijt als de lente, die haar intocht doet onder storm en hagel,

maar wier vlekkelooze sneeuw het aardrijk beschut voor weer en wind, — om eindelijk, onder zonneschittering en vogelgejubel, voor goed haar plaats in te nemen in de natuur.

Ge zijt vaak als de duif, die, onbewust van slechtheid, hoog boven de menschen haar weg vervolgt, om plotseling door een schot te worden neergeveld en besmeurd met het stof der aarde.

Ge zijt als de vlam der passie, langzaam aangroeiend tot een vuur, dat verteert, maar tot volmaking brengt.

Ge zijt als een windvlaag, die de hoeden der menschen over de straat zweept, maar de boomen en bloemen en straten reinigt van stof.

Ge zijt als een wolk, zwaar geladen met electriciteit en hangend over de aarde, die eindelijk zich ontlast en huizen en kerken in brand steekt, — maar die de lucht zuivert en de atmosfeer verkoelt.

Ge zijt als een schoone bloem die op hare blaadjes draagt den honing des levens.

Komt thans, o woorden! Zingt een Hooglied der Liefde, zingt in zachte zangen van de Almachtige, die staat boven de dingen der aarde!

Want zie! de aarde is droef. Zwaar ligt het leed op haar, en buigt het hoofd van den mensch, den zwakke. Maar de Liefde komt, en fluistert zachte woordjes, en het doffe oog glinstert weer, de moede hand voelt zich tot werken weer bekwaam, het gebogen hoofd richt zijne blikken naar de zon, die aan den hemel staat en lacht.

Want zie! de mensch is slecht! In het duistere der aarde zijn zijne gangen, en het geweten slaapt in droomloozen slaap. Maar de Liefde komt, en glimlacht droevig om al dat slechte, en uit den poel der zonde stijgt de ziel omhoog, schoon en rein als weleer, en heft zich ten blauwen hemel!

O, mijne woorden! Stijgt in jubelenden lofzang omhoog: want de Liefde is schoon! Zij staat boven de droeve dingen der aarde!

Want zie! de aarde is koud. Hare ijzige koude doordringt de harten der menschen. De bloemen zijn weg, — de vogels zijn weg, en de sneeuw ligt op hare velden. Maar de Liefde komt, de teere, blanke bruid van den Zomer, en de aarde ontwaakt weer, de sneeuw verdwijnt, de vogels komen om hun liedjes te zingen, — hun liedjes voor uwe almacht, o Liefde!

O, mijne woorden! Huwt uwe klanken aan het zilveren geluid der vogels, klinkt, zuiver als de dauwdrup, die de bloeme drenkt.

Want de Liefde is schoon, zij staat boven de droeve dingen der aarde!

De aarde is de moeder van alle dingen: leed en vreugde, strijd en overwinning, maar ook — ondergang. Zij leidt ons naar de donkere wegen des verderfs, maar wijst ons ook den weg om ze te ontgaan.

Doch de Liefde is de leidster, die ons zal lichten en onze harten naar omhoog voert!

Daarom klinkt, o mijne woorden, en reit u aaneen tot een Hooglied van Liefde! Zingt in zachte zangen van de Almachtige, die staat boven de dingen der aarde!

VIII.

Dùs was in beider hart de liefde gekomen:

Als een groot geluk, dat haar de dingen der aarde deed zien in rozig licht, in het hare; als iets bovenaardsch heerlijks, dat schooner was dan de schoonste droom, — maar tevens als iets, dat zijne ziel zou ontrukken uit hare hoogere aspiratiën en haar het geluk zou doen zoeken in de dingen der aarde, — zoo was ze gekomen in het zijne.

Ze waren nu „verloofd" en moesten vele visites maken; — zij, stralend van geluk, omdat ze hem, dien ze zoo innig lief had, op wien ze, als haar „Dichter", haar Liefste, haar Leven en haar Hoop, zoo trotsch was, voor mocht stellen aan verwanten en vrienden; — hij, gelukkig aan hare zijde, onder de aanraking van haar arm en haar teeder, geganteerd handje, maar zich onprettig gevoelend in het gekleede pak, te midden van al die vreemde, koude gezichten, pratend over de meest gewone dingen, alsof er geen grooter genot in de wereld denkbaar was dan de kennis van het weer of der chronique scandaleuse, — en tevens met een onbestemd gevoel, dat er éens een oogenblik zou aanbreken, waarop hij zou walgen van al dat banale en verlangen zou naar het zieleleven van vroeger.

Waren ze dan 's avonds, moe van al het gepraat, ieder op hun eigen kamer, dan wierp zij zich, met schitterende oogen en gloeiende wangen, in een gemakkelijk stoeltje en liet aan haar geest voorbij-

gaan al die goddelijke oogenblikken van dezen heerlijken dag, toen ze, hangend aan zijn arm, hem zag in de blauwe oogen en daarin las de groote liefde voor haar, het eenvoudige meisje. En als ze dan, overmand door den slaap, het bed opzocht en insliep, droomde ze van hem, dien ze Koning noemde en Heiland en Emmanuel.

Hij daarentegen zette zich, thuis gekomen, tot schrijven en onder het peinzen kwamen de gedachten, als van ouds, en vormden zich in regels van poëzie. Maar nu hij haar zijn verloofde wist, en nu de bekoring van het hem nieuwe zieleleven verbroken was, nu sprak in hem niet meer in de eerste plaats de dichter, maar de minnaar.

Hij voelde zich geïnspireerd tot iets schoons, maar hij zag niet meer het binnenste wezen der dingen, als van ouds, hij bleef aan de oppervlakte van het leven.

Want „de ziel is als de zee; wat er ook in haar diepte onveranderlijk zij, de golven aan de oppervlakte wisselen met den wind die ze opjaagt, en het licht dat ze beschijnt." *)

En als hij de woorden opschreef, die hem, in zijn groote liefde voor haar, voor den geest kwamen, bleken ze even oppervlakkig te zijn als zij, door wie ze geïnspireerd waren.

Liefste, met je blauwe oogen,
  Met je gouden lokkenpracht,
Die tot dichten mij bewogen, —
  Die met onweêrstaanb're macht
Al mijn denken, willen, wenschen,
  Als in ijz'ren boeien slaan; —
Liefste, 'k zie je in mijn droomen
  Als een engel voor me staan.

Liefste, 't klinken van je woorden
  Is muziek mij in het oor.
Melodieuse harp-akkoorden
  Klinken als een eng'lenkoor. —
Liefste, moet ik eenmaal sterven
  'k Leg mijn hoofd dan in je schoot:
Als jou geuren mij bedwelmen
  Sterf ik daar een schoonen dood.

---

*) A. S. C. Wallis.

IX.

Hij gevoelde, dat hij een strijd had te voeren met zich zelf als mensch en als dichter. Eén van beiden moest uit het strijdperk treden, gelouterd door het vuur, maar de ander zou verslagen daar liggen en sterven.

Als mensch moest hij gaan den langen weg naar het graf, om pas nà zijn dood te komen tot een hooger leven; staande en strijdende in de wereld, om het materieele; zijn grootste genoegen trachtend te vinden om een nuttig lid te worden dier maatschappij, waartoe hij zou behooren.

Als dichter zou hij naderkomen tot het hooge Leven, dat hem wenkte, zou hij de wereld zijn diepe gedachten geven en ze overstroomen met zijne poëzie.

En nu stond hij op den tweesprong: to be or not to be? Zijne eigenlijke roeping, de laatste, lachte hem het meest toe, maar hij wist, dat hij dan, behalve zichzelf, nog een ander zou ongelukkig maken. En zijne ziel zou dan weer eenzaam zijn en zoekende naar een zusterziel.

In een vizioen zag hij het beeld van Christus, den man der smarten. En ook hij gevoelde, dat hij moest wezen een Christus, die het Evangelie predikte aan de menschheid; want was niet zijn streven een Evangelie van groote schoonheid?

Maar zouden tot hem ook de menschen komen om hem te nagelen aan het vreeselijk kruishout?...

Zoo zweefde langen tijd zijn ziel op en neer, op de deining van den twijfel, totdat eindelijk zijn strijd de oplossing vond: haar en zichzelf als mensch moest hij opofferen, ter wille van de duizenden, die uit zijn gedachten de hoogere wijding zouden drinken.

Zwaar viel hem de strijd, maar steeds zag hij recht voor zich uit, in de toekomst, die hem al schooner en schooner toelachte.

En toen hij eindelijk de verloving verbroken had en de strijd in zijn binnenste beslist was, toen voelde hij zich zonderling kalm, want hij wist, dat het zóó goed was. Wèl schrijnde nog lang de wond, die hij zichzelf had geslagen, wel vlamde bijwijlen de passie met hevigen gloed op, maar hij zag niet achter zich, vooruit, steeds vooruit, naar de heerlijke toekomst.

En de arme, die plotseling al haar hoop, al haar geluk zag

vernietigd, al hare illusiën met één tred den kop ingedrukt, — zij stierf wel van hartzeer?

O, gij, die zoo spreekt, wat zijt ge kleingeestig, en wat kent ge de fierheid der vrouwelijke ziel slecht!

Ik zal u vertellen van haar, en mijn woorden zullen zijn een gedicht, bezingend de grootheid van ziel en karakter; zij zullen zingen van den berg der Smarten, die voerde tot den louteringsberg der volmaking!

Daar was smart eerst en wanhoop in dat vrouwenhart. Daar waren roodgeweende oogen, die pijnlijk knipten in 't felle zonlicht, daar waren bleeke wangen, die droevig rustten in blanke handen.

Daar was smart eerst en wanhoop, die zich uitten in gesmoorde snikken, in een heftig schokken van het teere meisjeslichaam.

Daar waren roodgeweende oogen, die niet meer zagen het goddelijk-mooie van den wonderen zonnedag, die over de aarde kwam als een Evangelie.

Daar was een vlijmende pijn eerst, die een wijle de oogen deed sluiten, de tanden op elkaar deed klemmen, de kleine vuistjes deed ballen, daar was een snijdend gevoel, als van messen, die wegsneden het mooie en schoone uit haar hart.

Maar óok — daar was een fiere ziel, die gevoelde de krenking, de beleediging haar aangedaan, daar was een groot hart, dat liefhad en vergat, daar was een Geloof, dat bidden kon om kracht en om vergeving voor hem.

En de reactie kwam; — de moede oogen sloten zich, de door 't snikken heftig bewogen boezem kwam tot rust, de droomelooze slaap ontfermde zich over 't arme lijdenslichaam.

En in den morgen stond de zon in stralende schoonheid aan den hemel. De aarde bescheen zij in onvergelijkelijke heerlijkheid; hare ziel had zij gereinigd van het banale des levens, en fier straalde het blanke voorhoofd, hoog, hoog boven de menschen. Ze trok zich terug uit de wereld en leefde kalm haar eigen zieleleven, zegen spreidend om zich heen, brengend in anderer harten den vrede, dien ze zelf gevonden had, óok het mooie, dat van Hèm gekomen was, van Hèm . . .

X.

Zoekende gaat de dichter door 't leven.

Met de fijne voelhorens zijner ziel betast hij de dingen, ze loslatend alle, wanneer hij niet vindt de schoonheid.

Want subtiel is het gevoel des dichters, en fijn, ragfijn zijn de draden zijner ziel.

En wreed is het leven hem, den Onbegrepene, want het wondt zijne zieledraden, die sterven...

Onbevredigd laat hem ten slotte de Liefde, die blijft bij de aardsche dingen, en toch — droef is hij, wanneer ze hem verlaat.

Want de Liefde is de machtige, die heerscht op de aarde...

Zóo moet de ziel des dichters zijn: drijvend op deinzende deining, smeekend om zieleverreining, staand boven 's werelds wee; speurende, immer speurende naar de bloem, de zoetekens geurende bloem der hooge idée.

Nimmer ze vindend, opnieuw weer aanbindend den strijd met de menschen zoo klein; ziende van verre de blinkende sterre met de guldene stralen fijn.

Smeekend om licht in het duistere leven, boven de aardsche verkleining verheven, stralend haar licht door de eeuwen heen; immer weer wevend in zwevende zangen woorden van onbevredigd verlangen, zoekend naar zusterziel, vindend er géen.

Maar de ziel des dichters is als de witte winde, windend zich om de wuivende doornen; als de mimosa, zich sidderend samentrekkend bij de aanraking van het ruwe; als de roos, opbloeiend in heerlijkheid als de Koningin der bloemen, verdorrend dra, als de menschenhanden haar hebben afgerukt van haar stengel; als de sterren, eindeloos, eindeloos in diepte, stralend over de in nachtgewaad gehulde aarde.

Want subtiel is het gevoel des dichters en fijn, ragfijn zijn de draden zijner ziel.

Zoekend, steeds zoekend gaat de dichter zijn weg. Onbevredigd laten hem de resultaten van zijn streven; door de vreemde wereld wandelt hij, alleen, alleen...

In zijn brein zijn de gedachten die hij uiten wil, uiten moet.

Om hem schatert en davert het leven, het vulgaire; slechts de

vogelen zingen van den hemel en zijn schoonheid, van het onzienbare en zijne wijdheid, van God en zijne hoogheid...

En de aardsche liefde ligt en sterft, zooals de geknakte bloem sterven moet en de teêre blaadjes samentrekt onder het wee der aarde...

En de zon, de levenbrengende zon, die de menschen verwarmt en beschijnt, en die ook de bloeme doet leven, — verzengt met haar stralen wreed de geknakte...

Door het schaterende leven gaat de dichter, zoekend de schoonheid, vindend ze niet...

Juni—Juli 1902.

Lyriek en Symboliek.

I.

„Wat is toch de beteekenis van elk ascetisch ideaal? Wat den artiest betreft, wij beginnen te begrijpen, dat er bij hem geen bestaat.... of het is zoo gecompliceerd, dat men even goed kan zeggen, dat het niet bestaat." Aldus Nietzsche in zijne „Genealogie der Moraal".

Het ligt voor de hand, dat een ieder, die deze woorden leest, zich afvraagt: Hoe is de beeldhouwkunst, hoe de schilder-, hoe de dichtkunst tot de hedendaagsche ontwikkeling gekomen, kortom hoe is in de gansche moderne kunst uit het physiologisch het psychologisch impressionisme ontstaan?

Als er ooit van een ascetisch ideaal sprake kan zijn geweest, dan moest dit toch wel het geval wezen bij de stichting van een nieuwe school, en zeker bij een zoo belangrijken overgang, als die welke zich door de gansche kunst heeft doen gevoelen, toen de Symboliek haar ontwikkelingstijdperk intrad. Hoe is het bijvoorbeeld te verklaren, dat er in de literatuur perioden hebben bestaan als het naturalisme, zonder een ideaal na te streven, zonder ascesis? „Artiesten", zegt Nietzsche, „waren ten allen tijde de nederige

dienaren van een zedenleer, van een philosophische of van een godsdienstige richting; zij hebben voortdurend een autoriteit noodig, waarop zij bij elke gelegenheid kunnen steunen." De vraag rijst terstond: „Wie onzer bekleedt in de wereld een zoo onafhankelijke plaats, dat hij geheel en al van eene levensopvatting, derhalve wat zijn zielkundig bestaan betreft, niet alleen geen enkele godsdienstige, wijsgeerige, zedekundige leerstelling huldigen maar zelfs de noodzakelijkheid van hun zijn op aarde totaal ontkennende, ontbloot kan zijn? Tusschen een dergelijk wezen en de godheid is geen verschil.

Als voorbeeld noemt Nietzsche Richard Wagner, welke Schopenhauer's philosophie tot „bolwerk" koos. Vooreerst vergeet hij, dat dit slechts tijdelijk geweest is, dat Wagner deze richting naderhand heeft laten varen, evenals hijzelf, hij, Nietzsche, een der grootste artiesten van zijn tijd, die tot juiste basis van zijn gansche ideeënwereld, na jarenlang vruchteloos gezocht te hebben, eindelijk een oud-Indisch en Grieksch beginsel vond, die nu eens deze, dan weer gene godsdienstige gevoelens koesterde, die de meest immoreele denkbeelden verkondigde, en van den anderen kant een ideaal nastreefde, hetwelk in zoo hooge mate ascetisch was, dat al degenen, die door zijn leerstellingen werden meegesleept, zich met angst afvroegen, hoe 't mogelijk zou zijn, dat eenmaal de übermensch zou heerschen en hoe ze in 't vervolg moesten leven, opdat ten slotte dat leven over zichzelf zegevierde. En dan nog: Steunde soms Schopenhauer, die tijdelijk de leider van een artiest als Wagner was — een feit, waarover Nietzsche met de grootste minachting spreekt — op geen enkele philosophische leer? Men weet, dat het tegenovergestelde waar is, en dat hij de wijsbegeerte van Kant wel degelijk huldigde. Welk ideaal nu Nietzsche trachtte te verwezenlijken, welken invloed dit gehad heeft op allen, die hem bestudeerden, en in hoeverre dat ideaal ascetisch was, zal in den loop van dit opstel blijken.

— Een ieder, die zich in eenige richting der kunst tracht te bekwamen, hetzij schilder-, hetzij dichtkunst, zoekt in zijn kleurenmenging en nuance's tweeërlei: vooreerst een zuiver psychologisch ideaal; het neerleggen van de gemoedstoestanden, die hij op dat oogenblik ondervond, in de keuze van zijn onderwerp, van zijn kleuren, en als volmaaktste stadium in het symbool. Er zijn personen, die het hierin met mij oneens zijn; onder dezen behoort

Prof. Lamprecht, welke in den eersten supplementsband van zijne „Deutsche Geschichte" de volgende richting toegedaan is: „physiologisch en psychologisch impressionisme kunnen, geheel afgescheiden van elkaar, beide tot symboliek voeren." Merkwaardig is het, dat hij niet gevoeld heeft, dat het bewijs, hetwelk hij tot staving zijner stelling oppert, juist tot het tegenovergestelde resultaat moet leiden:

In 1884 is in Duitschland de eerste verzenbundel verschenen van von Liliencron, Pruisisch officier in de veldtochten van '66 en '70/'71. Was hij iemand van dichterlijken aanleg, dan moest deze zich natuurlijk in de eerste oogenblikken van ernstige gemoedsaandoeningen openbaren. Dit geschiedde dan ook in den oorlog, waar hij tevens de rijkste zuiver-physiologische indrukken kon ontvangen. Men oordeele:

Platz da, und ziethen aus dem busch!
Mit hurrah drauf in flusch und husch!
Und vorgebeugten leibes rasen
In einem strich von pferdenasen
Wir zwei weit voran den husaren:
So sind wir in den feind gefahren. enz.

Doch nadat hij kapitein was geworden, nam hij zijn ontslag en trok zich geheel en al uit de militaire kringen terug. Niettemin bleef hij dichter. Er verschenen van zijn hand andere bundels, drama's, epische poëzie, doch langzamerhand gevoelde hij, hoe zijn gemoed, eerst ontvankelijk voor louter physiologische indrukken, door een zuiverder beschouwing van de ziel der dingen, hun ontstaan, en hun zijn waarom, meer en meer de uiting van de toen ondervonden gewaarwordingen zocht. Hij spreekt dit zelf in een zijner gedichten zeer geestig uit:

Zusammen schab ich drum, eh immer älter
Die schäbigen reste meiner poesie.
Denn vor mir, greuliche pagode,
Hockt steif des dichters „zweite periode".

Naarmate nu ook zijne werken den tijd van de symboliek naderen zijn deze gevoelens zuiverder omlijnd en hebben zich contrastrijker en volkomener aan zijn geest opgedrongen, zoo zelfs, dat tusschen zijne zienswijze en die van Stefan George, welke geheel en al symbolist is, weinig verschil bestaat:

Die grosze, gelbe rose ruhte schwer
Auf schwarzem marmorsarg in marmorhallen.
Wess' hand sie brach, und wer sie trug anher,
Auch wer die leiche war, ist mir entfallen.
Es schlief der sarg, von blatt und blumen leer,
Im dämmer, eine sphinx, auf löwenkrallen.
Der abendwolken lichtgeflocktes heer,
Entstieg dem meere, rot wie blutkorallen.

Prof. Lamprecht heeft dezen overgang heel goed gevoeld. Hij zegt o. a.: Mit den neunziger jahren geht er langsam in eine andere art über; die bisher ganz naturalistische weise seines impressionismus verschwindet, und nach und nach tauchen idealistische farben auf, verschmilzt zugleich die neue form der ersten periode unvermerkt mit lyrischen formen ältrer überlieferung"; doch hij vindt het absoluut niet noodzakelijk, dat de dichter eerst in het psychologische stadium getreden moet zijn, om eindelijk zich zuiver symbolisch te kunnen uitdrukken. Maar, zoo rijst bij mij de vraag waarom zijn dan dichters als Lenau, Hamerling, of bij ons Staring, de Genestet er niet in geslaagd de symboliek in de dichtkunst in het leven te roepen. Maeterlinck heeft ons dit zeer duidelijk aangetoond in zijn opstel: „Réveil de l'Ame". Er zijn zeer zeker tijdperken in het bestaan der menschheid, waarin zich de ziel meer openbaart, dan anders. Thans maken wij zulk eene phase door en het staat vast, dat de oude Indiërs, die ook eenmaal doorgemaakt hebben. Hunne literatuur wijst zulks in alle opzichten aan. In het oud-Indische epos het Râmâyana heerscht zelfs in die scènes, welke het indrukwekkendst worden geoordeeld door den dichter, van het begin tot het eind, een louter physiologisch impressionisme, oneindig veel sterker, dan in het afscheid tusschen Hector en Andromache. Ik behoef slechts enkele verzen aan te halen:

Laat ballingschap uw lot dan zijn, ik deel 't, u volgend, blij te moe,
En zoek met u, tot voedsel slechts den wortel en de vrucht van 't veld
En vrees niet, dat ik u tot last of tot verdriet ooit worden zal,
Want gaarne zie 'k den frisschen stroom en berg en meer in 't groene woud,
En licht is mij het boetekleed, zoo slechts uw hand mij steunen mag. [1])

---

[1]) Râma's afscheid van Sitâ; deze smeekt, hem te mogen volgen (Vert. Limburg Brouwer).

Leest men daarentegen het „Minnedicht" van Har Dyal, eenige eeuwen later geschreven, dan vindt men daar physiologisch en psychologisch impressionisme naast elkaar:

physiologisch:

Eenzaam op 't platte dak gezeten, wend ik mij
Naar 't Noorden, spiedend 't lichten van de lucht,
Het schijnsel van uw voetstappen in 't Noorden;
Keer weder, o Geliefde, of ik sterf.

psychologisch met symboliek:

Kan een man de zon in het aangezicht zien, of een minnaar
Staande blijven in de tegenwoordigheid van zijne geliefde!
Als mijn voeten mij niet meer dragen willen, o beminde mijns harten, is dat mijn schuld, daar ik verblind ben door den glans uwer schoonheid?
Helaas, helaas, kan de maan aan de lotus haar liefde bekennen, als de poorten des hemels gesloten zijn, en de wolken zich optasten voor de regenvloeden?

Die hooge opvlamming van een diep en fijn zieleleven is echter maar tijdelijk geweest en thans, nu de Europeesche invloed zich daar zoo geweldig heeft doen gevoelen, totaal verdwenen. Dit voert terstond tot de vraag, of het waarschijnlijk is, dat wij langzamerhand weer tot het physiologisch impressionisme terug zullen keeren. Van Deyssel zegt bijvoorbeeld, dat het naturalisme dood is. Juister zou zijn: Zola, de grootste werker in het naturalisme, de krachtigste en zuiverste voorstander, is literair dood. De geschiedenis leert ons in dergelijke gevallen tweeërlei: vooreerst zijn mannen als Peter de Groote en Napoleon niets anders geweest, dan de baanbrekers van richtingen, die volgens den natuurlijken loop van zaken moesten ontstaan, en om zoo te zeggen, reeds in de lucht hingen. Rusland moest eensdeels voor zijn ontwikkeling land hebben aan de verschillende zeeën, in Frankrijk heerschte anderdeels reeds tijdens de Revolutie de begeerte zich tot de natuurlijke grenzen uit te breiden; Napoleon heeft dat idée niet aan het Fransche volk opgedrongen; vervolgens leert zij ons, dat na den dood van groote mannen, zooals Peter de Groote, een reactie intreedt, soms zoo hevig, dat na eeuwen de toestanden, gelijk de leider ze had willen scheppen, nog niet tot die hoogte gekomen zijn, waarop deze ze toen reeds had wenschen te brengen. Het ligt voor de hand, dat dit met een nieuwe richting

in de literatuur evenzoo het geval is. Ongelukkigerwijze werkten in Indië machten mede, welke wij niet te duchten hebben. Daar het symbolisme zich thans over geheel West-Europa van Frankrijk tot Noorwegen heeft uitgebreid, zou, ook al ontstond in een dezer landen een heftige politieke gisting, de literatuur niet dien knak krijgen, welken zij in Voor-Indië gekregen heeft, nadat daar de Europeesche invloed dermate heerschend is geworden. Op gelijke wijze moet, naar mij voorkomt, nu het naturalisme zich plotseling zoo sterk heeft doen gevoelen, als in „la Terre" en „la Bête humaine" hierin een terugwerking plaats vinden, gelijk deze thans voorvalt in de symboliek, die in Frankrijk zoo goed als niets meer voortbrengt, in Duitschland en Nederland aan het tanen is, en in België, naar het schijnt, Maeterlinck verloren heeft, die met zijne Monna Vanna een andere richting is ingeslagen.

Overigens was ten tijde van dichters als Hamerling, Staring enz. de poëzie verreweg voor 't grootste gedeelte zuiver-physiologisch. Wanneer men bijvoorbeeld „de Gids" opslaat van October 1885, de tijd, dat de omwenteling in onze literatuur zich al langzaam begon te doen gevoelen, dan zien we daar het physiologisch impressionisme nog in zijn volle kracht. Marie Boddaert schrijft:

Een stuk geschied'nis
belichaamd uit het grijs verleden, scheen mij
de Kradschin toe: Van ruw geweld sprak wal
en ringmuur, half een deel der rots, die ze aan
den voet omsluiten; stoere kracht sprak uit
d' onmetelijken omvang van 't paleis
der Czernin, stug en somber in zijn vormen
van zwart graniet; [1] enz.

Het lijkt mij volstrekt onmogelijk, dat, als onze poëzie in die richting ware voortgegaan, ooit de symboliek haar entreê zou hebben kunnen doen in de Nederlandsche Letterkunde. Want symboliek is niets anders dan de teerste uitvloeiïng van psychologisch impressionisme, en volstrekt niet neurologisch, zooals Prof. Lamprecht meent. Ik zal dit terstond aantoonen.

---

[1]) In Praag. pag. 169.

II.

In 1898 is verschenen: „Der Tag hat sich geneigt", een bundeltje verzen van Elsa Zimmermann. Men vindt hierin naast zuivere symboliek, eene lyriek, die zielkundig een zoo minutieuse weergave is van de minste teleurstelling, en van den anderen kant zulke schrille juichtoonen bij het onbeteekenendste vonkje hoop, hetwelk zich na zulk een verpletterende smart vertoont, dat hier misschien van neurologisch impressionisme sprake kan zijn. Men leze:

Tag ist lange schon in Nacht zerronnen
Und ich hab so sehr das Licht geliebt.
Gebt mir alle Sterne, alle Sonnen
Mir, für die es, ach, kein Leuchten giebt!

Jedes Licht musz hin zum Dunkel wehen,
Und ich selber bin erloschnes Licht,
Nieder sinkend von den seligen Höhen
Wo die Nacht sich schwarze Schatten flicht.

Tiefe Stille — alle Welten düstern,
Und ich selbst bin ein gewesner Tag,
Hingekauert, wo die Winde flüstern,
Horch ich meines Herzens letztem Schlag.

Slechts in een enkelen regel vindt men hier physiologisch impressionisme; overigens is het gansche gedichtje de uiting van een smart, die niet langer te beheerschen was, en eindelijk voor zich heen jammerend al haar wee en ellende opschreide, doch men bemerkt tevens, dat dit lied, hoewel voor de dichteres verpletterend, iemand, die eenigermate meer zelfbeheersching bezit, niet tot een zoo diepe droefheid zou hebben gebracht. Ja zelfs bezit de Fransche lyriek, waarvan gezegd kan worden, dat zij van alle symboliek het diepst doordrongen is van een zinnelijken cultus der vrouw en het streven, de menschheid een levensleer te laten huldigen, zooals wij deze vinden in de werken van Villers de l' Isle-Adam, waarvan Verlaine zeide, dat hij niet wist, of dit niet de philosophie zou worden der 20ste eeuw, n.l. het onderhevig zijn aan een zich voor den geest roepen van zuiver physieke wetten en verschijnselen op die oogenblikken, dat subjectief genot zijn toppunt bereikt, geen dichter en geen prozaschrijver, die dermate de prooi geworden zijn van een neurologisch

impressionisme. Dat daarmee zuivere symboliek gepaard kan gaan, wil ik volstrekt niet tegenspreken, doch ik neem geenen deele aan, dat bij „stärkster Vertiefung", zooals Lamprecht het uitdrukt, de symboliek daarin overgaat. Zoo, wanneer de dichteres zich los kan maken van haar smart, bereikt zij een volkomenheid in uitdrukking en een diepte van sentiment, die haar den rang doen innemen van Stefan George en Hofmannsthal. Ik bedoel het vers, getiteld: „An Friedrich Nietzsche", waarvan ik de derde strophe overschrijf:

Du zitterst und lauschest,
In dunklen gängen
Gräbst du und gräbst,
Mit scharfen worten,
Mit stumpfen spaten
Höhlst du und höhlst,
Bis das gebäude
Mit lautem krachen
Stürzt und bricht
Du selber verschüttet.
Und deine seufzer
Auf flügeln des windes
Hör ich sie klagen.
Flammende sterne
Huschen durchs dunkel —
Deine gedanken.

En nu, wanneer zich vaag, heel in de verte, schijnselen vertoonen, die op een toekomstig geluk kunnen wijzen:

Mich lockt ein lied. Hört ihr das süsse rufen?
Viel weisse Mädchen singen tief im Thale,
Und lächlend steig ich nieder tausend stufen,
Ich steig herab im letzten Sonnenstrahle.
Schlaft wohl, schlaft wohl ihr kühlen Einsamkeiten!
Du stiller traum, halt deine arme offen!
Ich kehre wieder — schlaft, ihr dunkeln weiten....
Ich kehre wieder, einst zu tod getroffen.

Het komt mij voor, dat dit geluk, nadat wij bijna in het gansche bundeltje met hare droefenis hebben meegeleefd, vrij onbeduidend is, evenmin als de smart overweldigend. Ik beweer geenzins dat deze niet gevoeld zijn, maar juist uit de weergave blijkt het neurologisch element. Ontbreekt het de dichteres aan vizie, of soms de kracht

zich te uiten, zooals zij dat wenscht? Volstrekt niet. Daarvoor leze men het gedicht aan Nietzsche opgedragen en Gotik, hetwelk met recht een kunststuk van symboliek genoemd kan worden, waar zij, zich geheel aan hare fantazie overgevende, in den droom, die het oude vrouwtje vertelt, een kracht van expressie weet te vinden, en een gevoel van afschuw, huiver en ellende te verwekken, zooals wij die bij geen dichteres in Duitschland en alleen bij Hélène Swarth ten onzent aantreffen. Tot bewijs kies ik een stukje uit het tweede gedeelte, wanneer de pest hare intree doet in de stad:

Hoch ob dem dom, dort hielten sie die zaüme
Und sahen stumm zur stadt im sternenscheine,
Mit dumpfer stimme sprach darauf der eine,
Und schrecklich scholl sein wort durch alle räume:

„Schlag an mit deiner Sichel auf die mauern,
Der tag der ernte naht, reif sind die zeiten,
So gehe hin dein leichenlinnen breiten,
Weh, trübsal naht und leid und bittres trauern!

O, selig ist die brust, die nicht gesäuget,
O, selig die, die stille Wege gehen.
Wie eine windsbraut wird er niederwehen,
Der tag des Herrn, der alle blüten beuget!"

Drauf reckten sie sich hoch auf ihren mähren
Und sangen dumpf im chore: „Wehe! Wehe!"
Die sterne selbst erloschen ihrer nähe
„Der tag der ernte naht, reif sind die ähren!"

Still war die stadt. Die düstre kathedrale
Sah ernst und schweigsam aus den nebelmassen,
Stumm schritt der traum nur durch die öden gassen,
Der mond goss silber aus der bleichen Schale.

Maar niet alleen van neurologische elementen in hunne poëzie, beschuldigt Prof. Lamprecht de Duitsche psychologische impressionisten. „Auszer den leisen und leisesten schattierungen des herkömmlichen aber sucht man vor allem auch neue gebiete seelischer reize auf. Zwar nicht ganz mit dem wunderlichen zuge der Franzosen, diese wie jede neue richting ins extrem zu stoszen, bis sie, in diesem falle, zu den narretheien schon der Goncourts, namentlich aber der

Huysmans, Rods und Rosnys gelangte: aber doch in grundsätzlich neuen und nicht immer von einem gewissen snobismus freien richtungen." Men ziet, dat hij het psychologisch impressionisme als eine „geistige kunst" beschouwt en hier zit hem juist de kneep, waarom in Duitschland Stefan George, en bij ons Hélène Swarth zoo weinig begrijpers en onder dezen nog bestrijders vinden. Voor de hand ligt, dat bij alle lezers, die in de jaren rond '20 en '40 geboren zijn, en derhalve opgevoed in het physiologisch impressionisme, zekere tegenzin ontstaat, zich gewillig bij die nieuwe richting aan te sluiten. Want wat was er eenvoudiger dan de poëzie van die tijden? Je kon ze voorlezen aan de theetafel, als je kinderen een jaar of acht waren, De Genestet, Beets, wanneer je 10 was kende je „het Haantje van den Toren" uit je hoofd... maar voor de hand ligt niet de beschuldiging van mooidoenerij. In zijne bundels „Verzamelde Opstellen" heeft Van Deyssel De Goncourt en Huysmans voldoende gekarakteriseerd om ze hiervan vrij te pleiten. Ik wil mij derhalve bepalen tot Rosny en zijn roman „le double Amour", wel is waar niet het beste wat hij geschreven heeft, maar psychologisch zonder eenige fout. Een jongmensch bemint tegelijk de dochter en de schoonzuster van een rentenier, die op het fortuin van deze aast. Ze is lang ziek geweest en aan de beterende hand, wanneer de jonge man, die voor enkele jaren uit Brazilie met verlof is overgekomen, haar opzoekt. Ik noem het nu verbazend goed gezien die liefde voor die zieke vrouw, die slechts enkele jaren met de oudste dochter des huizes, Jacqueline, verschilt en tegelijkertijd de liefde voor deze, welke ons als de schoonheid zelve beschreven wordt. En de schakeering in zijn hartstocht voor de eerste, die hij slechts kende als een heel jong meisje op een portret en die ons nu geteekend wordt te midden van haar ontzaglijken rijkdom, hem opwachtende in een ziekestoel in een prachtige serre, geheel in mousseline gekleed, zie je, dat broze van het gestel en dat broze in 't gewaad en dat broze in die gansche omgeving, en dien zonnigen middag, en de luwte in die met zachte tapijten en lichte, doorschijnende gordijnen, en palmen, en geurige bloemen bekleede serre en daartegenover die hartstochtelijke Westerling, dat is eenvoudig meesterlijk. Van den anderen kant de begeerte naar het leven, naar de schoonheid in 't leven, wanneer hij 's avonds na de kranke vaarwel gezegd te hebben, in het park, waar nu langzamerhand de mist komt opzetten en kille dampen zich vergaren, waar alles hem wijst op dood en

ondergang, Jacqueline bij de vijvers aantreft, uit het donkergroen en donkerbruin, in de duisternis reeds niet meer te onderscheiden, te voorschijn komend in zomertoilette, Jacqueline, de schoonheid, het symbool van het leven, moet hij dan niet tegelijkertijd haar beminnen, hij in de West, in het zachte, zuidelijke klimaat zelf opgevoed in het willen leven? Doch dit noemt Prof. Lamprecht „narrethei" en mooidoenerij.

Wij hebben gezien, hoe uit het physiologisch impressionisme zich het psychologisch gevormd heeft; de overgang tusschen het laatste en de symboliek rest nog. Tevens zijn reeds aangestipt geworden de twee hoofdpunten, waarin de Fransche van die der Nederlanders en Duitschers verschilt; het onderscheid tusschen deze laatste twee bestaat alleen hierin, dat de Hollandsche symboliek geheel en al een philosophischen grondslag mist. En daarover behoeven wij ons te verwonderen: want wat wordt er in ons land aan philosophie gedaan? Is er ooit een Nederlander geweest, die niet de overtuiging bezat, dat, zoo hij een philosophisch werk in onze moedertaal uitgaf, er hoogstens een vijftigtal exemplaren van verkocht zouden worden? Toch zouden de hoofdvertegenwoordigers van het thans nog flauw heerschende symbolisme bij Duitsche philosophen ter school zijn gegaan, of aanhangers zijn geworden van de leer van Villiers de l'Isle-Adam. Dit is echter noch het een noch het ander het geval. De oorzaak, waarom de Duitsche dichters zich volstrekt niet met deze ideeën hebben ingelaten, behoeft niet ver gezocht te worden. Wat lag meer voor de hand, dan, dat dichters als Gérard de Nerval, Paul Verlaine na hun orgiëen in een boetedoening bevrediging zoekende en die voortdurend niet vindend, hun steun trachtten te verkrijgen bij een philosophische leer, die tot grondslag had den Katholieken godsdienst. Maar de wijsbegeerte in Frankrijk was dood. Toen derhalve van Villiers in 1880 de Contes cruels en le Nouveau Monde verschenen, groepeerden zich de meeste symbolisten om zijn vanen.

Ondertusschen was de Nerval in 1855 gestorven, na rusteloos getracht te hebben voor zichzelf een levensleer op te stellen, die hem zou kunnen voldoen. Het sonnet getiteld: „Vers Dorés" en het onuitgegeven sonnet: „Il a vécu tantôt gai comme un sansonnet" [1]) doelen daarop. Deze richting, die ook de basis vormt voor de philo-

---

[1] Nouvelle Revue Internationale, Avril 1898, No. 6, Page 70.

sophie van Villiers werd echter geïnspireerd door zijn metaphysische denkwijze als Roomsch-Katholiek en daaraan is het te wijten, dat zij nooit in Duitschland doorgedrongen is; want het is een onomstootelijke waarheid dat de Duitsche symbolisten de Fransche dichters nocturna diurnaque manu lazen en heel veel van hen geleerd hebben, maar noch die cultus der vrouw, noch de philosophie hebben bij hen eenige instemming gevonden. De leer van Villiers is dan ook ziekelijk in de hoogste mate en dat is misschien wel de reden, dat Karl Lamprecht iemand als Huysmans, welke, zooals uit „En Route" blijkt van deze principe's eenigen tijd lang de dupe is geweest, beschuldigt van neurologisch impressionisme. Maar de Duitsche symboliek had een andere kracht, den psycholoog, den lyricus Nietzsche.

Zoolang Nietzsche's leer nog geen ingang had gevonden en zijn werken onbekend waren, zochten de Duitsche symbolisten, evenals de Fransche, den steun van een wijsbegeerte, die hen nieuwe denkbeelden zou verschaffen en het zinnebeeld zou wezen van de gevoelens, welke zich langzamerhand al luider begonnen te doen hooren. Aanvankelijk werden die meeningen in stilte gehuldigd; waren zij van den beginne af met meer kracht, met het lyrische pathos van een man als Nietzsche verkondigd geworden, dan zou de Duitsche symboliek, wel is waar vroeger haar hoogtepunt bereikt hebben, doch hare beste krachten van te voren verspild. Men las het Renaissance boek van de Gobineau, hetwelk echter nog niet vertaald was, men las Emerson en men zag het lijdelijk aan, dat de Fransche symbolisten hun ideaal zochten in de Roomsche Kerk. Na '80 bleef de stemming dezelfde. Het psychologisch impressionisme steeg tot een ongekende hoogte. Toen Frans Evers gedichten publiceerde als:

Färbt der abend seine lande blasser,
Wurde dir dein herz von frieden weit,
Komm mit mir auf die vertrauten wasser:
Selig, wer versteht die einsamkeit.

Ungetrübte chöre hallen nieder,
Alle ufer werden nun beredt,
Und dein herz giebt seine antwort wieder
Selig, wer die einsamkeit versteht.

Leise tauchen unsre ruder unter,
Silberner ze stropft die blaue flut,

Um uns wird die welt von träumen bunter,
Sacht entschlummert dein bewegtes blut,
Wer die einsamkeit versteht, ist selig . . .

juichte men hem van alle kanten toe. Christian Morgenstern zong:

Unser wort
Ist gesang,
Und gesang
Unsre antwort,

en men dacht algemeen bevrediging te vinden in een zich terugtrekken van het leven, zooals het zich thans voordeed; de dichters droomden van idealen in afgezonderde streken; het psychologisch impressionisme werd hen een obsessie, maar men kan volstrekt niet bewijzen, dat er zich neurologische elementen in mengden. Onder den drang, die zich van buiten deed gevoelen, en ook de gisting, die er in hun midden heerschte, waaraan zij allen onderhevig waren, meenend dan in dezen, dan in genen hun ideaal gevonden te hebben, is het niet tegen te spreken, dat er gedachten werden geuit, waarover zij na de verbreiding van Nietzsche's leer minachtend de schouders ophaalden, doch zij zagen heel goed in, dat niettegenstaande de hartstochtelijkste verzen, en de meest wonderlijke voorstellingen, de symboliek een gewissen ondergang tegemoet ging. Men bezat geen zelfvertrouwen meer:

Die blüten sind verdorrt, versprüht der glanz —
Es streicht der abendwind durch die cypressen . . .
Nur wen'ge weinen . . . Sie verstummeu bald.
Was ich geträumt: sie geben ihm gestalt —
Ich aber werde bald vergessen . . .

Nochtans liet men niet af elkander ideale toestanden voor te spiegelen. Zoo Max Dauthendey:

Purpurne inseln in schlummernden fernen.
Silberne äste auf mondgrüner Au.
Goldne lianen auf zu den sternen.
Von zitternden welten
Sinkt feuerthau.

Doch anderen als Richard Perls lieten zich niet meesleepen: het was te duidelijk: ten tijde van het zuiver psychologisch impres-

sionisme had men ook dergelijke perioden gekend. Was tot nog toe het resultaat anders geweest? Het symbolisme had zich voet voor voet een weg gebaand, thans zijn hoogtepunt bereikt en scheen, zooals zoo vele scholen, even ongemerkt te zullen afsterven zonder iets van al, wat men zich voorgesteld had, te vervullen.

Ich bette dich in traumestiefe ruh,
Geh ein, mein freund, zum alten heiligtume,
Dort flüstert und dort raunet man dir zu
Ein neues Wissen um die blaue blume.

Nietzsche zelf gevoelde dit evenzeer. „Tien jaren zijn voorbijgegaan; geen klank, geen gerucht heeft mij bereikt; het land ligt doodsch en verlaten." En in een ander zijner gedichten jammert hij:

Tag meines lebens!
Gen abend geht's!
Schon glüht dein auge
Halbgebrochen,
Schon quillt deines taus
Thränen geträufel,
Schon läuft still über weisse meere
Deiner liebe purpur,
Deine letzte zögernde Seligkeit.

Maar in 1890 begon zich de heroen cultus, waarover Dingelstedt reeds in '41 gesproken had, te verbreiden. Het boek van de Gobineau werd in het Duitsch vertaald, en duidelijk vertoonden zich de eerste symptomen van Nietzsche's toekomstige glorie.

Het is een eigenaardige studie de karakters en ideeën van Villiers de l'Isle-Adam en Nietzsche te vergelijken. The pride of being, the pride of becoming: these are the two ultimate contradictions before every idealist, zegt Arthur Symons. De heroëncultus, the pride of becoming, dat was de grondslag van Nietzsche's gansche leer. Er zijn slechts twee moralen, slavenmoraal en heerenmoraal; de laatste is de moraal van den wil, de moraal van den heros, en de eenige, die de zegekrans zal wegdragen, en recht van bestaan heeft. Caesar Borgia, Napoleon, symbolen van wilskracht, die vol vertrouwen op hun eigen superioriteit, het hoofd hebben durven bieden aan de groote hoop, worden, indien zij slagen, als heroën aangezien, maar zoo zij het onderspit moeten delven, dan zijn het misdadigers, waan-

zinnigen. En wat is de eenige weg om dat ideaal te bereiken? Het leven: ik, Nietzsche, zal de god zijn, die een nieuw leven zal opbouwen, mij verheffen boven de ellende en de gapende afgronden en de nietige kleingeestigheid van dit leven; ik zal trouwe trawanten rond mij verzamelen, die mij volgen, zooals de apostelen Jezus, en ik zal een tweede Jezus zijn, en mij, zoo noodig, laten kruisigen gelijk deze. Hoog zal het zich verheffen op zijn pilaren; ver in den omtrek moet het kunnen zien, ruim in de breedte om zich schouwen, breed zich uitplooien in zijn volmaakte schoonheid; immer zal het stijgen, dit leven verpletteren en wij, wij heroën zullen heerschers zijn door onzen wil alleen." Dit was echter niet genoeg; maar Nietzsche wankelde in zijn eigen leer, zocht tevergeefs een vasten steun. Nu eens heette het: „God? God is dood." Dan weer: „alleen een zuivere godsdienstige overtuiging kan de noodige kracht verleenen om den wil wederstand te laten bieden aan alles, wat zich tegen hem zal verzetten en in den weg zal treden." Deze tweestrijd hield hem voortdurend bezig en folterde zijn denken, totdat hij eindelijk zijn ideaal meende gevonden te hebben in de Pythagoreïsche leer: „O, hoe zou ik niet brandend van verlangen zijn naar de eeuwigheid, brandend van verlangen naar den ring der ringen, den ring van de wording en den wederkeer? heet het hier, en elders in de Zarathustra: eeuwig rolt het rad van het zijn; alles sterft, alles bloeit weder op; eeuwig wentelt het jaar van het zijn; alles breekt, alles wordt weder opnieuw aaneengevoegd; eeuwig bouwt zich op hetzelfde huis van het zijn, alles scheidt, alles begroet elkander weder: eeuwig blijft zich getrouw de ring van het zijn." Inderdaad lag hieraan ten grondslag de Pythagoreïsche metempsychosis.

Vergelijkt men daarbij de leer van Villiers, dan straalt uit hare geheele persoonlijkheid the pride of being. Zijn voorvaderen hadden gestreden voor de kerk; hij, afstammeling van den Grootmeester der Ridders van St. Jan van Jeruzalem, trouw dienaar van de Roomsche Kerk, zocht bevrediging in de stellingen, door die kerk verkondigd. Zoo immoreel als derhalve de philosophie van Nietzsche was, zoo streng zedelijk was die van Villiers; en toch trachtte hij, evenals deze, de menschheid te overtuigen, dat het eenige heil hierin bestond: vrij te worden van de banden en begeerten van het tegenwoordige oogenblik: „Wordt de bloem van uzelf. Gij zijt slechts, wat ge gelooft te zijn: geloof u derhalve eeuwig te zijn. Want gij

bezit in uw zuiveren wil het ware wezen van alle dingen en gij zijt de god, dien gij in staat zijt te worden." En Nietsche: „So leben, dasz du wünschen muszt wieder zu leben, ist die aufgabe: du wirst es jedenfalls. So leben, dasz wir nochmals leben und in ewigkeit so leben wollen." Maar de heroën-cultus bekleedt door de geheele leer van Nietzsche een eerste plaats, terwijl Villiers hiervan totaal bevrijd blijft, en nooit iets heeft willen weten.

Werden ook al de philosophen in Duitschland door deze cultus heftig geschokt, de symbolisten bleven er koel onder, maar de gedachte der wedergeboorte nam hen weldra in beslag. Dit mag met recht bevreemdend genoemd worden: beide denkbeelden waren zuiver psychologisch; ze konden wel is waar naast elkander bestaan, doch dat de gansche symboliek, die, zoodra zich Nietzsche's leer in Zuid- en Noord-Duitschland begon te doen gevoelen, thans alle vertrouwen terugkreeg en een nieuwen tijd van glorie meende tegemoet te gaan, ofschoon hare vertegenwoordigers van naam, geen enkel uitgezonderd, even sterk, ja zoo niet sterker dan de philosphen, vervoerd waren door zijn alles meesleepend pathos, alleen maar ooren had voor de godsdienstige zijde en het perverse, waarom zich alles concentreerde, reeds van zijn jeugd af, het hoofdpunt van Nietzsche's denken, links liet liggen, daarvan kan alleen de invloed van het katholicisme, dat toen de geheele Fransche symboliek beheerschte, de oorzaak zijn.

III.

Stefan George was op dat oogenblik in zijn volle kracht. Ook hij had die periode van vertwijfeling doorgemaakt, had zijn onverschilligheid en zijn gevoel van weinig beteekenis van den Roomschen godsdienst neergeschreven in een gedicht als „Priester", vervolgens zich een tijdlang van de anderen teruggetrokken, en terwijl genen zich schaarden om Von Stern en Dauthendey, zong hij:

Dass ich für sie den weissen traum ersänne....
Mir schien im schloss das herbe strahlen tränken
Und blasse blütenbäume nur umschränken
Dass er mit zweier kinder frühtag ränne:

Ein jedes einen schlanken strauss umschlänge
Hell-flitternd wie von leichtgeregter espe
Daraus als wimpel eine silber-tresse
Hoch über ihre schwachen stirnen schwänge.

Und beide langsam kämen nach dem weiher
Auf breiten marmelstiege, manchmal wankend,
Bis bei den flügelschlag der nahen reiher
Der arme sanfte bürde heftig schwankend

Duft-nebel wirbelte von kühlen narden
Mit denen die Vereinten höheren raume
Entgegenschwebend immer lichter warden —
Bald eines mit dem reinen äther-flaume.

Maar ten slotte was ook hij tot de overtuiging gekomen, dat een nieuwe levensleer gezocht moest worden. Hij vertelt ons, hoe hij, alleen zoekend, niets willende weten van die nooit te verwezenlijken idealen der anderen, te vergeefs ronddoolde:

Zu sternen schau ich führerlos hinan,
Sie lassen mich mit grauser nacht allein.

Ich möchte langsam auf den weissen plan
Mir selber unbewust gebettet sein.
Doch wenn die wirbel mich zum abgrund trügen
Ihr todes winde mich gelinde träft:

Ich suchte noch einmal nach thor und dach
Wie leicht dass hinter jenen höhenzügen
Verborgen eine junge hoffnung schläft!
Beim ersten lauen hauche wird sie wach.

Doch daarop, het nutteloozе van deze eenzelvigheid inziende, richtte hij zich met de volgende woorden tot zijne getrouwen:

Vergiss es nicht: du musst
Deine frische jugend töten
Auf ihrem grab allein
Wenn viele thränen es begiessen — spriessen
Unter dem einzig wunderbaren grün
Die einzigen schönen rosen.

Reizen kon hem ook niet bevredigen; zijn hart haakte naar het vaderland, naar het nieuwe dat komen moest, dat zich langzaam trachtte op te werken en zijn gansche denken en gevoelen vervulde. Zoodra als nu Nietzsche het toppunt van zijne populariteit bereikt, verdwijnt die periode, van ieder voor zich zijn idealen te willen zoeken geheel en al; de symboliek gaat een nieuw tijdperk tegemoet. Men erkent algemeen, dat men dwaalde, maar de vertwijfeling, die er vóór den omkeer heerschte, wordt voortdurend sterker. „God is dood" zeide Nietzsche. Eenigen tijd later: „Slechts een zuiver godsdienstige stemming kan ons tot nieuw leven voeren." Waar is dat nieuwe leven? Zullen zij, die daaraan niet gelooven, door de heerschappij van den wil eindelijk uitsterven? Slechts zij, die meenen, dat hun bestaan eeuwig voort zal duren en altijd in andere vormen terugkeeren, zullen in het leven blijven. „Hoort gij die thans eenzaam zijt" zoo luidde de leer. „uit u zal een nieuw volk geboren worden."

Van de hand van Stefan George verschijnen nu „Der Teppich des Lebens" en „Die Lieder von Traum und Tod", het eerste geheel onder den invloed van de ideeënwereld, die zich begon te openen, bestaande uit een reeks gedichten met een voorspel van vier-en-twintig zangen, die om hun diepe zin, zuivere symboliek, meesterlijke weergave van vertwijfeling, het schoonste zijn, dat ooit de Duitsche literatuur geproduceerd heeft. De dichter stelt zich voor een engel te ontmoeten, die den ganschen cyclus door hem vergezelt:

Auf seinem haupte keine krone ragte,
Und seine stimme fast der meinen glich
Das schöne leben sendet mich an dich,
Als boten; während er dies lächlend sagte,

Entfielen ihm die lilien und mimosen —
Und als ich sie zu heben mich gebückt,
Da kniet auch er; ich badete beglückt
Mein ganzes antlitz in den frischen rosen.

Smeekend vraagt hij zijn begeleider hem zijne jeugd terug te geven, toen al die vragen en onzekerheid, welke thans zijn gemoed vervult, nog niet voor hem bestonden, hem nog niet pijnigden en folterden zóó, dat hij altijd naar iets nieuws, naar een hooger, beter leven verlangt.

Und Er: was jetzt mein ohr so stürmisch trifft
Sind wünsche die sich unentwirbar streiten
Gewährung eurer vielen kostbarheiten
Ist nicht mein amt; und meine ehrengift
Wird nicht im zwang errungen: dies erkenn!

Doch alle ellende, welke hij om zich heen ziet, de begeerte der anderen, om na zooveel lijden nu eindelijk te weten, of er nog een God bestaat, of nieuw leven werkelijk zal intreden, of ze er deel aan zullen mogen hebben, dan wel door de macht van een wil, die het heelal beheerscht, vernietigd zullen worden, de angst, hen in vervoering doende uitroepen:

Ich schrei nach Dir, wie das kind nach der mutter schreit
Allmächtige neige dich nieder, mich zu erlösen!

maakt, dat hij om steun kermt en de engel, tot mededoogen verteederd, zegent hem. Rond zich ziet hij thans, hoe de anderen worstelen, hoort hun schorre kreten luid ten hemel stijgen, hulp roepend, doch verwazend in de ijle lucht, zonder dat deernis daagt. Voortgaande te midden van de drommen, die in de duisternis rondtasten, dan dezen, dan weer genen zijweg inslaan, radeloos zoekende, nergens eenig licht vindende, wordt hij telkens meegesleurd, doch zijn beschermer bevindt zich steeds bij hem en leidt hem op den rechten weg terug.

Wenn mich auf hohe meer geneigt ein neuer
Gewittersturm umstost, vom wahne links
Vom toed rechts — so greift Er schnell das steuer
Der kräfte toben harrt des einen winks:

Gebietet schlichtet Er der wellen hader
Die wolken weichen, reiner bläue dort....
Bald zieht auf glatten wassern dein geschwader
Zur stillen insel zum gelobten port.

Zich thans veilig gevoelende, spreekt hij: „Ik heb al zoo lang naar het geluk gezocht, dat gij mij heden schenkt. Het juk, dat de Heer mij oplegde, drukte mij zwaar; ik begreep zijn dienst niet; en er was niemand, die mij begreep; ik dwaalde, eenzaam, verlaten rond. Waarom geeft hij mij niet de vrijheid terug: laat hij al mijnen roem

en alle uiterlijkheden van mij wegnemen; ik verlang niets dan de vrijheid". Doch de engel treedt hem tegemoet:

Und mit dem langen schwermutblick der jenen
Des Meisters an dem see der heimat glich
Als er die jünger fragte: liebt ihr mich!

Daarop zijn stem verheffende: „Zie nu hoe gij uit de ellende en den jammer, die zich ginds in het dal bevindt, gered zijt. Denk aan al de doorstane verschrikkingen, welke heden reeds uit uw geheugen gewischt zijn, doordat gij altijd naar wat anders haakt en nooit tevreden kunt zijn, wanneer gij eindelijk rust gevonden hebt. Hoe gauw was toenmaals uw offer gereed en hoe schoon brandde het; maar de vlam breidde zich gestadig uit, omlekte eindelijk de kanteelen van den tempel en weldra stond het geheele gebouw in lichte laaie, schuddend op zijne grondvesten. Ik ben thans uw vriend en uw gids. Wil nu niet meer strijden, maar aanschouw veilig van de hoogte, wat uw broeders in het dal doen. Zie, ginds volgt de dichte menigte een bleeken man op een wit paard gezeten: de banier, die hij voert, draagt het opschrift: „Kruis, gij blijft nog lang het licht der aarde", en verder weg beweegt zich, trotsch van de eerste verwijderd, een andere schare: de leus, die op hunne vanen staat is: „Hellas, u blijft eeuwig onze liefde gewijd".

„Maar gij spreekt mij nooit over zonde en mijnen levenswandel".

„Ach, ik heb u lief, zooals gij vroeger tegen ijdele spreuken als tegen sprookjes opzaagt, en zeker van uw weg, niet wist van schaamtegevoel, berouw, of vervloeking. Doch gij woondet te veel, te eng te midden der uwen, en gij koesterde geen oprechte liefde, maar voedde lang stille wraak tegen uwe vijanden.

Und bei den thaten denen weder lohn
Noch busse — die du strahlend rühmst vor freien
Und die nach volkes wahn zum himmel schreien
Da zuchte ich nur lächlend: sohn! o sohn!

Pijnig u er toch niet altijd mee, welke woorden den grootsten bijval zullen vinden en welke zanger bij het feest de lauwerkrans tot loon zal krijgen; wat als een zacht koeltje in de verlatene, welkende alleé kwam, groeide in de diepduistere, middernachtelijke uren tot een storm aan, en wat niet meer was dan een dauwdrop, werd een

bloedroode straal, die, uit het hardste graniet spuitend, voortgolfde zonder dat één dam hem weerstand bieden kon. Doolt gij nu in de droevige lanen, waar zoowel de daad der sterken, als die der zwakken roemloos begraven wordt, zoo komt dan tot mij, op mijn roep u tot werken aan te sporen; wijk niet, gelijk gij nooit voor de lusten van uw lijf geweken zijt. En wanneer gij vraagt: naar welke streek moet ik mij keeren, waar moet ik grijpen, daar alle lijnen elkander kruisen, waar moet ik scheppen, daar overal bronnen opwellen, kom dan op de plaats, waar wij ons verbonden; in mijne hallen weerklinkt het bruisend:

Sind auch der dinge formen abertausend
Ist dir nur Eine — Meine — sie zu künden.

O gij zijt niet meer bevreesd om de heerlijkheid der machtigen te verkondigen, wanneer op hun donker voorhoofd geen blik vol ongenade u ineen doet krimpen.... de kinderen grienen om de gelukkige oogenblikken, die zoo kort slechts duren. Dan wordt elk woord der menigte onderdrukt, de mond der dwazen maakt alle zoete klanken onwelluidend en gij klaagt: O tempel, wanneer zullen uwe wanden wederom de zangen keerseinen, die ons eenmaal bezielden? Doch gij zijt uitgeput, ge vermoogt niets meer.

Es sanken haupt und hand der müden werker
Der stoff ward ungefüge spröd und kalt....
Da — ohne wunsch und zeichen — bricht im kerker
Ein streif wie schieres silber durch den spalt

Es hebt sich leicht was eben dumpf und bleiern
Es blinkt geläutert was den staub gezollt....
Ein bräudliches, beginnliches entschleiern....
Nun Spricht der Ewige: ich will! ihr sollt!

En dan spreekt gij nog: Wij, die als vorsten uit alles het beste kiezen en de rest met minachting wegsmijten, werelden vormen uit stukken land, die onbearbeid ter neer liggen, wij moeten krank en ten doode vermoeid om ons heen loeren en denken, dat wij toch nog het hoogste missen, dat wij de trouwste priesters der liefde, haar zoeken moeten in ontveinsde ellende en dat wij met holle star-oogen, gespalkt door het wilde vuur, wanneer wij eindelijk het door ons

zoo innig begeerde met onze vingren omklemmen, terwijl het ternauwernood door ons gekroond en geheiligd is, terstond weer moeten zwichten en toelaten, dat het verrot aan onze handen ontglipt.... Och al onze goden: wat zijn zij anders dan een schaduw? Wanneer wij aan hen denken, zijn wij dan niet een prooi van onze verbeelding? O ik weet dat uw hart langzaam verbloedend zou sterven, wanneer ik de balsemende woorden niet kende, die zijn smart weten te stillen: „daar elk beeld, waarvoor gij weent en vliedt door uw toedoen van zooveel waarde is, beweent niet al te zeer, wat gij het leent."

Gij gevoelt nu angst om u weder temidden der uwen te begeven; doch uw vijanden zullen tevergeefs trachten zich van u meester te maken en gij zoudt dwaas handelen door met hen te redetwisten. Spreekt echter uit hun bedoelingen een edel vuur, wees dan de eerste om hen de hand te reiken en vormt tusschen ulieden een broederband. Wendt u niet van het marktgedruisch af; de onderlinge strijd tusschen de menschen zal u tot nieuw leven voeren: dan zal het machtige woord over de gansche aarde weerklinken als een pijl, die de ziel doorvlijmt en haar doet sidderen. Want gij alleen hebt recht van spreken, gij, die terwijl de aardsche wezens, samenscholend van angst, fluisterend, elkander afvroegen: „Zal ooit weer een dag uit dezen nacht geboren worden?" licht ontstak in de ondoordringbare duisternis. En wanneer zij eenigermate gerustgesteld zullen zijn, dan zal er iemand komen en zeggen: Zijn dit nu de vruchten, die wij zouden plukken? Is dit nu het water, waaraan wij ons moesten laven? Men reikt met één hand diepte tot den bodem. En de anderen zullen spreken: Hoe is het mogelijk, dat wij in hem vertrouwen stelden; hij verwonderde ons slechts voor korten tijd en maakte ons bang. Wees dan niet ontmoedigd.

So sind dir trost und beispiel höchste meister
Die attischen, die reinsten gottesdiener
Der Nebel-inseln finstrer fürst der geister
Valclusas siedler und der Florentiner.

En tot wien zal de menschheid zich ten slotte wenden dan tot u? Gij zijt toch de eerste geweest, die hen den weg getoond hebt, den waren weg tot de goden, waar zij de vervulling zullen vinden, die

ze verwachtten. Hoedt hen echter voor overijling, bezwaar hen met droomvleugelen."

Na deze woorden heb ik vol troost den berg verlaten. Wel schrokken mij af de doodelijke stilte en de graflucht, die uit de aarde opsteeg, maar ik voelde uw adem rond mij zweven, en uw groote liefde: dit sterkte mij voortdurend bij mijn tocht. Zoo zal ik immer standhouden, al gevoel ik, dat mijn weg gestadig moeilijker wordt.

„Wees gerust, gij weet, dat mijne woorden u steeds tot leniging zullen strekken, al worden nooit de schrijnende wonden gesloten."

„Zal ik dan niet geholpen worden door diegenen, wier hoofd aan mijn borst zal rusten?"

„De jongeren zijn gemakkelijk te veroveren en geneigd u te beminnen, maar zij zijn zwak."

„Spreek, zal ik dan tot mijn dood alleen moeten worstelen?"

„Ja, er is geen die u getrouw zal blijven: slechts gij en ik."

Kein freund war nahe mehr; sie alle gingen
Nur er der niemals wankte, blieb und wachte.

Mit der betäubung wein aus Seinem sprengel
Die dichte schatten der bedrängnis hindrend
Des endes schwere scheideblicke lindrend
So stand am lager fest und hoch: der Engel.

In „Der Teppich des Lebens" heeft de dichter de berusting, waarnaar hij zoo innig smachtte, gevonden. Hij ziet, hoe men om hem heen nog wacht en voortjaagt, afgetobt door elke vraag, die zich aan de overspannen hersens opdringt. En in de kalme overtuiging zijn doel bereikt te hebben, wendt hij zich tot hen:

Ihr sprecht von wonnen die ich nicht begehre
In mir die liebe schlägt für meinen Herrn,
Ihr kennt allein die süsse: ich die hehre
Ich lebe meinem hehren Herrn.

Ich weiss in dunkle lande führt die reise
Wo viele starben: doch mit meinem Herrn
Trotz ich gefahren: denn mein Herr ist weise
Ich traue meinem weisen Herrn.

Wanneer het tegen den avond van zijn leven loopt, beschouwt

hij nog eens alles wat hij verricht heeft, hoeveel vergeefsche pogingen door hem gedaan zijn, hoe weinig men bereikt, en hoe zeer men zich in zijn jeugd door schoone droomen laat vervoeren; en vol weemoed roept hij uit:

O mein tag mir so gross
Und so schnell mir entführt.

Dan zijne gedachten beperkend tot zijn vrienden, welke de dood, te midden van hun kommerlijk bestaan, heeft weggenomen:

All dies stürmt, reisst und schlägt, blitzt und brennt
Eh für uns spät am nacht-firmament
Sich vereint schimmernd still licht-kleinod:
Glanz und ruhm, rausch und qual, traum und tod.

Dit is het bundeltje in de gedichten van Stefan George, waarmee de Duitsche symboliek, door in een kunstwerk van fantasie de onbestendigheid en de dweepzucht van een gansch dichtergeslacht, dat zich heeft laten meesleepen door de perverse, pathologische ideeën, van een man als Nietzsche, uit te weenen, te hoonen, te bejammeren, een hoogte heeft bereikt, die haar op een gelijke lijn doet stellen met de Fransche. En thans keer ik terug tot de woorden, die de eerste zinnen van dit opstel vormen. De vraag, of de artiest een ascetisch ideaal bezit, behoeft, naar mij voorkomt, nu niet meer beantwoord te worden. Nietzsche was een psycholoog, maar geen philosooph: tot bewijs diene slechts het tweede gedeelte der zinsnede: of het ascetisch ideaal is zoo gecompliceerd, dat men evengoed kan zeggen, dat het niet bestaat.

W. MACALESTER LOUP.

Aug. 1902.

Sonnet

VAN

A. DOLFERS.

Wij zaten in de grote kamer, ik heel dicht
bij jou en zag je vingers vlug-vlot gaan,
áantikkend over wit ievoren baan
van toetsen. In de kamer weifelde het licht

daar 't buiten Zondag was van regenbuien.
Ik zag de lucht vol ingehouden regen
en om mij was een zang hoog opgestegen —
vér ging een klok z'n dode klachten luien....

De‿akkoorden bleven in de kamer hangen
en alles stond te luisteren zo stil....

Ik hoorde hoe je speelde van 't verlangen
naar mooi, o mooi in al dat wereld kil.

Wij zaten beid‿in droom van hoogre sfeer:
de regen viel uit grauwe wolken neer.

Victima Laboris.

VOOR NINE.

r was eens een jongetje dat, met zijn grootmoeder, woonde in een huisje op de eenzame heide.

Rond het huisje was een kleine akker afgepaald, en daarop groeiden aardappels en rogge; en als de lange winter kwam, met stormen die gierend over de wijde vlakten joegen, of met sneeuwbuien die zwijgend de eindeloosheid der heide overdekten, of die in wild gedwarrel vlogen door de kil-grijze lucht, dan zaten grootmoeder en kleinkind veilig, warm bij het knappend vuur van dennetakken, die 't jongetje geraapt had in het bosch, en boven, op het zoldertje, lag de oogst van den stralenden zonnig-warmen zomer; zwaar zwellende zakken sneeuwig meel, en ronde, groote aardappels, terwijl er altijd gedroogde varen genoeg was om heerlijk frissche bedden te vullen. En grootmoeder vertelde sprookjes, oude verhalen die zij, als klein kind, met even ontwakende herinnering, reeds gehoord had, en waar haar geheugen te kort schoot, bedacht zij zelf de meest wondere gebeurtenissen, waarnaar het jongetje met open mond, heel stil dan, zat te luisteren.

Maar nooit vertelde zij het kind van het graf, dat in het dorp op het armelijk, zandig kerkhof was, en waarin zijn moeder lag,

gestorven van hartzeer en verdriet en schaamte toen zij haar zoontje ter wereld bracht, wiens vader leefde in de groote booze stad, waar zij als frisch jong meisje was heengegaan, vol moed, en vol verwachting, en waaruit zij keerde in het vredig dorpje als uitgestootene en diep gevallene, tot hare moeder, die voor hare dochter de eenige was, die dezelfde bleef: moeder, vol genade.

En toen nu hare dochter was gestorven, was de oude vrouw met haar kleinkind, dat zij verzorgde en opkweekte, gelijk zij zijne moeder had verzorgd en opgekweekt, in lang voorbije dagen, gaan wonen op de heide, vèr van de menschen, die haar 't beste, dat zij kende, hadden zien ontnomen worden.

En daar leefden moeder en kleinkind voort en 't kind wist niet, dat het zoo roerend arm was. Was de heele heide niet voor hem, ging de zon niet voor hem en grootmoeder op, en versmolt zij niet voor hen beiden hare kleuren, van 't gloeienste goud tot het teerste rose, vertoonde de lucht niet voor hem heele grotten en torens, en wondere paleizen, als waarvan grootmoeder vertelde, blank als marmer, teer getint als parelglans, had hij niet tot speelgoed de wolkgevaarten, die ronddreven als trotsche schepen die vuur uitzonden om elkaar te vernietigen, lachten de sterren hem 's avonds niet toe, en kleurde de maan voor hem niet heel de heide met zilverglans, die hangen bleef aan elk sprietje, en vertelde de wind, in zacht gefluister, niet de wonderlijkste verhalen, haast nog mooier dan die, welke grootmoeder vertelde?

En dan de vrienden, die het jongetje had!

Daar waren bij het meertje, vlugge hagedisjes, met schitterende, levendige oogjes, die grappig door de struiken schoten, of lui liggend, zich koesterden in de zon, daar waren grauwgekleurde slangetjes, die weggekropen onder de steenen, hun oogen overal lieten rondgaan; vogeltjes die bij den plas kwamen drinken, en die heel vertrouwelijk met het jongetje waren.

Zoo was het kind gelukkig en hij wist niet, dat in de verte, waar soms 's avonds een sombere gloed aan den horizont als dreigend lichtte, de stad lag, een dreigend monster, dat giftigen adem uitbraakte en in welks ingewanden gestadig een dof-dreunend gerommel was, terwijl het soms, in wilde begeerte naar meer heerschappij nog, uitstootte een schel, langgerekt gehuil, dat ver over de eenzame heide klonk, en in de stilte verstierf.

En de dagen van zijn leven verdroomde het kind; als hij uren lag in het warme zand, voortdroomend op de oude verhalen van grootmoeder; of als hij zwierf door het bosch, en de vlugge eekhoorntjes naoogde; en onbewust-vroom, luisterde naar de vogels, die zongen, zongen ....

Toen werd grootmoeder ziek, bleef te bed en stierf. En op den dag voor zij stierf, had zij den ouden brievengaarder een brief, met groote onbeholpen letters, moeilijk geschreven, mede gegeven voor de groote stad, in de verte.

En als nu grootmoeder 's morgens hèèl vroeg, toen de jonge dag in gouden glans over de heide lichtte, ingeslapen was, en het kind, onwetend, stond voor mysterie van dood, eenzaam en hulpeloos, kwam een vreemde man, die heel het huisje doorzocht of er ook geld was, die 't meel en de aardappels die nog niet gebruikt waren, op een huifkar laadde met het luttel huisraad, en die, toen alles beredderd was, ten laatste grootmoeder begroef, op hetzelfde armelijk en zandig kerkhof, waar zij eens haar dochter had heengebracht.

En het jongetje weende niet, als een angstig dier zat hij gekropen in een hoek, terwijl zijn oogen, die groot en brandend stonden, schuw rondzagen.

En toen de oude vrouw begraven was, verliet de vreemde man het huisje, waarvan het niet noodig was de deur te sluiten, en hij ging heen, terwijl hij het kind bij een hand meevoerde.

Zoo ging het kind weg van de plek, waar hij geboren was, en geleefd had en gedroomd, en gelukkig geweest; in zwijgen, en angstig voor dien grooten vreemden man, zonder één groet, zonder één, die hem lang bleef nastaren, zonder één hand, die hem nawuifde.

Toen zij nu één, twée uur geloopen hadden, en de heide die de jongen zoo lief had nog maar heel in het verschiet lag, kwamen zij aan een station.

Hier wachtte de man.

Als een monster uit een der sprookjes van grootmoeder kwam de trein aanstuiven, gillend en snuivend en proestend, en weg wilde het kind, vluchten, zinneloos van ontzetting, terwijl hij uitschreeuwde zijn doodsangst.

Maar zwijgend hield de vreemde man de kinderhand stevig vast, en heel even scheen er iets als een lachje te zweven om de dunne, gesloten lippen.

Het kind werd in den waggon getild, en voort ging de trein.

Met oogen wijd open van ontzetting, staarde het kind naar buiten, waar alles, velden, boomen, huizen, voorbijvloog als in wilde jacht. En hij wilde schreeuwen, in doodsontzetting, maar machteloos gaf zijn brandende, kloppende keel geen geluid.

Zoo viel hij in slaap.

En toen hij weer ontwaakte, was hij in de stad; hij lag op een zolderkamertje, op een stroomatras, de zon blikkerde op de huizen aan den overkant, van de straat klonk een verwarring van geluiden, karren die dreunend voortrolden, rijtuigen die ratelden over de keien, 't geluid van haastig zich reppende hoefijzers dat opketste tegen de muren, waartusschen de gloeiende hitte der dagen bleef hangen, geschreeuw van venters, nu al, belgerinkel; de wilde jagende ademhaling van voortsnellend leven, waarvan iedere seconde gebruikt wordt, uit nooit bevredigde begeerte, naar geld alleen.

De zwijgende man van gisteren had hem gewekt.

Heel kort maar niet onvriendelijk toch, zeide hij nu den jongen, dat hij hem zou meenemen naar de fabriek, om te leeren werken; want dat was 't leven: arbeiden. Grootmoeder had hem verzocht voor haar kleinkind te zorgen, en hij zou een goed werkman van hem trachten te maken, en het zou wel gaan ook, als de jongen maar zelf wilde. Haastig was de jongen aangekleed en als gisteren ging hij weer, angstig naast den zwijgenden man door de eindelooze straten, tot zij kwamen voor een groot, somber gebouw.

Toen zij binnen waren, was een hel van leven om hen. Beneden in den grond gromden en loeiden de vuren, onder de stoomketels, die sisten en bruischten en siedden, een wild geklank van staal, dat op staal pletterend beukte, dreunde door de ruimte; hier knarsten de draaibanken, daar beukten dof-zwaar de stoomhamers, vonken sputterden op, heete dampen, schroeiden de keel dicht, en in al dat geweld, tusschen wild draaiende wielen en glijdende zuigerstangen, bewogen zich menschen, ontbloot de breede behaarde borst, waar zweet in slangstraaltjes afdroop, met hoog opgestroopte mouwen, bloot de krachtige armen, waarin zij zware mokers zwaaiden, of met tangen, witgloeiend ijzer vastgrepen, terwijl de vonken om hen hoog opspatten; met haren plat neer op het klamme voorhoofd, met oogen kleurloos door den al te fellen brand van vuur en ijzer, beide.

Hier stond het kind en 't zag angstig op naar den man, die zoo

rustig was, te midden van al dat helsch lawaai. De werkmeester kwam; en deze bezag het kind even met één blik, die mat de kracht van zijn armen, den omvang van zijn schouders. Toen sprak zijn geleider even met den baas, en hunne woorden werden bedolven door het gedaver der machtige dondergeluiden, door het dreigend sissen van uitgelaten stoom, door den zegekreet van de stoomfluit.

En het kind wachtte, bevreesd voor wat er met hem gebeuren zou.

Hij werd gebracht voor een groot kolenvuur, waarin ijzeren klinknagels werden verhit tot zij witgloeiend waren. Dan werden zij met tangen gegrepen en haastig in de ponsgaten van groote ijzeren platen gebracht, waarop dan plotseling een regen van nijdige mokerslagen daverden, die de pennen pletten en beukten, tot bouten, die onwrikbaar zouden zitten, nog als al dit leven lang reeds zou verworden zijn tot stilheid van dood.

Het kind moest de nagels aandragen, ze begraven in de laaiende massa, die brulde onder de knerpende ademhaling der blaasbalgen.

En zijn longen, die gewoon waren aan de frissche lucht der ruime heide, de lucht beladen met dennengeur en aromen van bloeiende boekweit, zogen nu in pestwalm van kolen en vuur en stof en zweet.

En als de mokers hunne reeks van dreunende ratelslagen deden trillen, was het of de slagen bonsden in zijn hoofd, en verscheurden 't laatste grein bewustzijn dat in hem was.

Zijn handen zengden, zijn oogen waren wijd open, pijnlijk van die sterke vuurgloeiïng en over heel zijn lichaam kroop een weeïge klamheid.

't Was te warm daar, men zeide hem zijn jasje, zijn mooi zwart vest uit te doen, en toen stond hij daar in 't grofle heldere hemd, dat grootmoeder genaaid had, 's winters in de vredige stilte; en z'n tengere borst, mooi jeugdblank nog, en met lichte welving, werd nu, verhit door den fellen vuurgloed, gedroogd.

Zoo vergleden eenige uren, die het bewustzijn van het kind geheel hadden verlamd; evenals de gedweeë machines, die om hem stonden, arbeidde hij, als voortgedreven door een niet gekende macht, totdat opeens, als door één wil, de machines stil stonden, en de arbeiders, machteloos, nu hunne onderworpen, bovenkrachtige bondgenooten rustten, hielden op met werken; 't was schafttijd.

Het kind, verdwaasd door die plotseling ingevallen stilte, leunde tegen den muur, vochtig van klammig, vettig zwart; zijn leden waren

als gebroken, en in zijn borst, waarlangs nu koude tocht streek die warrelde door de openkleppende deuren, schrijnde een brandende dorst.

Een der arbeiders van de ploeg, waarbij hij werkte, reikte hem het blikken kannetje, en hij dronk, zwelgend, de weëig-warme, flauw smakende koffie, totdat hij hijgde van het gulzig drinken.

Hij stond hulpeloos, eenzaam te midden der arbeiders, die slenterend naar de deur drongen, toen de man die hem hier gebracht had, 't kind kwam halen.

Zwijgend weer gingen zij door de straten, die trilden onder de schroeiende hitte van zomermiddag. Het kind was versuft door het ongekend geweld, dat nog immer in zijn hoofd bonsde, door de hitte der lucht, die hij inademde, door al dat vreemde, het geraas en gedraaf van menschen rondom hem, die slechts de eenzaamheid gekend had.

En plotseling was het of alles rond hem draaide, of er iets wegvloeide achter uit zijn hoofd, of de huizen waggelden en de straat golfde.

Strepen wild, kleurig licht flitsten voor zijn pijnlijke oogen één oogenblik, toen was het of alles bedolven werd onder een sluier van egaal, dof zwart.

Hij viel, instinctief grijpend naar den sterke, die hem in de stad gebracht had.

Zwaar, als een willoos blok, sloeg het slappe lichaam op de steenen, met zijn hoofd bonzend de oneffenheid van straat.

Met een lichte beweging van schrik hief de man het jongske op, licht droeg hij den last, dat krachtelooze lichaam, waarvan het zwijmende hoofd, dat machteloos op den schouder bengelde, met warm, rijk rood bloed de vuile vettigheid van den blauwen werkkiel doorweekte.

Menschen kwamen van alle zijden aansnellen, geprikkeld om te weten wat er gebeurd was; ze drongen rond den krachtigen werkman, die haastig zocht naar een apotheek, maar die toch heel kalm bleef, gewend als hij was aan bewustelooze lichamen, en bloedende ledematen, omdat de machines met haar dreigend gebrom altijd loeren, als wreede dieren, op slachtoffers.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Blij scheen de zon over de bloeiende heide. Zwaar was de lucht van dennenwalmen en zoete boekweitgeuren.

Het kind was weer terug in het stille huisje bij grootmoeder, die de mooiste sprookjes weer vertelde en die met haar oude bevende hand zachtekens streek over het voorhoofd, dat zoo pijnlijk was, en zoo moede. Waarvan, wist het kind niet, het was zeker gevallen, want booze menschen, die hem zouden bezeeren, waren hier niet; hier was alleen grootmoeder, en de vogeltjes waren er ook, en de hagedisjes, en de watervlugge slangetjes.

En als grootmoeder nu maar over het pijnlijk kloppende voorhoofd streek, zachtjes, heel zachtjes, dan mindere de pijn wel.

En haar stem, haar lieve, oude, goede, zachte stem hoorde hij aldoor nog, maar de woorden van die stem, die verstond 't kind niet meer, hij sluimerde, hij hoorde nog maar als uit de verte een gemurmel, dat zachter werd en zachter.

Toen sliep hij in.

Het kind was dood. In starre doodstijfheid lag het tengere lijf in de zwarte kist; 't hoofd omwonden met doeken, waardoor heel licht, nog vlekjes van waterig-bloed kwamen.

En heel vroeg in den morgen werd hij begraven door het armbestuur, want in een begrafenisfonds was het kind nog niet ingeschreven, en zij die hem hadden opgenomen, waren met al hun zwoegen en zwaar arbeiden, arm.

En toen de arbeider, die hem, nu voor het laatst weer, zwijgend vergezelde, tot waar het kerkhof in stilte lag aan de grens der stad, thuis kwam om zich te verkleeden, gehaast, omdat hij geen uur kon verzuimen van zijn slavenwerk, omdat hij de enkele centen voor één uur zwaar arbeiden niet ontberen kon, bedacht, dat hij zijn best gedaan had voor het kind, naar zijne meening mompelde hij:

„Arm kind, we zouden een goed werkman van hem gemaakt hebben.”

En dat was 's jongskens lijkrede.

Amsterdam, Juli 1902. W. F. Jansen Jr.

Gedichten

VAN

FERNAND TOUSSAINT.

De Heide.

I

Oneindig ver, oneindig breed en wijd
Rekt zich de heide zacht en zoetjes uit,
Met menig rimpelken als in de huid
Van 't ritsig dier dat zich in 't zonlicht vlijt.

En groen is alles wat er groeit en leit,
Groen alles: vlakte en heuvel, boom en kruid . . .
Oneindig groen en stil: geen ver geluid
En geen gerucht, hoe dof en krachtloos zij 't.

Daarboven hangt de zonne, zwaar als lood,
die, dwingland tronend over aarde en lucht,
aan alle leven geeft een schijn van dood.

En toch, wat schijndood op u nederviel,
Woelt door uw schoot onsmachtbren levenszucht,
O heide — o, mijne menschelijke ziel!

II.

Wanneer dan, beu van het gewoel der steden,
Ik naar een innig-kalmer leven smacht,
En eindlijk moegeleden, moegestreden,
Ik naar een eindeloozen vrede tracht,

Dan denk ik aan uw liefde, o mijne heide,
Uw machtelooze liefde die geen kracht,
Geen drift en geene ruwheid en kan lijden,
Uw liefde die alleen dóor tranen lacht....

Dan kom ik weer op uwen stillen schoot
Mijn gloeiend hoofd een stonde nedervlijen
En prachen om den zoen — die laat vergeten.

Maar droomend aan de zachtheid van den dood,
Voel 'k nieuwe jeugd mij weer door de aadren glijen
En 'k groet 't heelal, of 'k nooit daar had geleden.

III.

Thans voel ik dat ik u sinds lang verbeidde,
O heide! met uw zoelen Meien-nacht....
Daar uw volzaalge rust weer kalmde, o heide!
Mijn gloeiend hoofd en rusteloos gedacht;

Uw onderworpenheid mijn hart verblijdde,
O heide! dat zich te onderwerpen tracht,
En uw oneindigheid mijn ziel verbreidde,
Mijn eeuwge ziel, die naar 't oneindge smacht...

Ik wist het niet... Ik werd door u verwacht,
En haakte naar uw stil en innig leven;
Ik heb, vóór ik u kende, u diep bemind!

En nu ge in mij de rust hebt weergebracht,
En het oneindige in mijn ziel geschreven,
Ben ik uw eeuwge minnaar en uw kind!

SONNET. *Eene bron in de verte....*

De lucht is een dóorklare helderheid
Waardeur de klanken wonderverre dringen....
Ik hoor uw stem, uw stem van in den tijd,
Voor mij de teerstbeminde wijzen zingen.

O, lieve stem, die murmlend water zijt,
Wat zingt ge zacht van smartelijke dingen,
Wat klaagt ge frisch en zegt vol teederheid
Van al ons hoop, de scherpe schemeringen.

Ik voel uw lied, verêeld tot mij gedreven,
Maar 't wekt geen scherper wee, geen schriller smart,
Geen snerpender vervloeking om dit leven,

Doch lange droomen en melancholiën
In dit, door 't lijden, stijf geworden hart,
Nog slechts belust op droeve melodiën....

OCTOBER.

Het weer is guur en kil....
En in dien doodschen, loomen
Herfst valt 't gebladert stil
Van de onbewogen boomen....

Mijn ziele, teer en schril,
Voelt ook den winter komen....
Hoe zij omhullen wil
Heur leed in zoete droomen:

Droomen van warme liefde
Wen zij van kou versteent....

Droomen aan een blij lied
Wen ze innig treurt en weent....

Láchen, of niets heur griefde,
Wen zij zich kwijnen ziet....

In den droom onzer liefde.

VOOR MIJN LIEFSTE.

n de extaze van ons geluk zijn we het aldaags-leven ontvlucht, het huis uit, het dorp uit, weg van de menschen, het zomerwoud in, dat alleen nog mag weten van onze zaligheid, zal jubelen met ons, van geluk.

Boven ons welven zich de hooge beuken saam; en waar wij treden uit dien tempelboog, daar liggen rond om, zoover onze blikken strekken, de wouden, de verre wouden, hooge en lage, donkere en lichte, zacht-aandoende, groene, in kleur harmonieerende wouden. Zachte winden zinge-ruischen, en elk blaadje trilt in het licht van de dalende zon, die den blauwen, wit-besluierden hemel avondlijk-rood overtint.

En stil wordt het nu in mij, heel rustig, stemming-bewust, geluk-bewust.

Daar onder de menschen zooeven, in het drukke aldaags-leven, kon ik het groote, overweldigende geluk niet goed meer dragen.

Als een koningszoon met te veel schatten, die de menschen niet zien mogen, ...

Als een leeuwerik, die het geluk uitjubelen wil, inhouden moet, ... zóó stond ik.

En ik smeekte mijn lief met een woordloozen blik, dien hij

dadelijk verstond, te gaan alleen met mij, waar de liefde Gods zingt in de stilte der natuur.

Nu zie ik hem aan, en hij ziet mij aan. Ik voel zijn liefde uit hem in mij, mijn liefde uit mij in hem gaan. Niets scheidt ons meer, alles plooit zich tot éénheid.

De adem der wouden draagt ons saam op vleugelen van gezang.

Alle smart is geweken, nu ik hem gevonden heb.

Ik zie geen weemoed meer in 't leven; ik zie alleen zaligheid.

Hand in hand, en ziel in ziel, mijn lief, zullen we saam door het leven gaan. Welk leed kan ons deren!

Nog nooit hebben we over liefde gesproken met hoorbare, tastbare, ook voor anderen verstaanbare woorden, in klanken van menschen.

Als een zachte droombloem heeft die liefde over ons, in ons uit ons geglansd, alleen voor ons beiden; niemand heeft haar nog gezien; de fijne bloeme-bladen zijn nog door geen enkelen adem ontwijd.

Ik voel, dat hij haar nu wekken wil, reeds gezocht heeft naar een aanleiding haar te roepen uit den slaap en dat nu het oogenblik gekomen is, waarop het licht van onze liefdebloem ook zichtbaar zal worden voor anderen, voor velen....

Zooals de avondwind de teere bloem doet trillen, zóó huivert in mij mijn liefde.... heel even, alsof iets van het mooie zou kunnen breken nu, iets van haar glans zou kunnen dooven.

Heel innig drukt zijn hand de mijne, en zijne oogen glanzen over mij, in mij.

Spreek nog niet, liefste; het is alles zóó zoo mooi en zoo goed! Laat nog een wijl onze liefdebloem in droomzang; zij zal nog zoo lang het leven zien!

Mijn lief voelt, wat ik voel en saam gaan we voort in de extaze van het geluk, op vleugelen van ziele-zang, in de stilte der liefde Gods.

En zwijgen is spreken van geluk, het hoogste nabij.

Lief, kan het zaliger! Het is volkomen in ons, om ons, over ons....

Tot plots mijn blik treft een jongen man tusschen de eikestruiken; somber zijn blik en angst huiverend uit hem.

De avondwind trilt in mij.

Hij ziet ons niet, schat, ik ken hem wel, en jij kent hem ook; ik wil hem groeten, maar hij ziet ons niet.

Mijn blikken blijven vast aan de plek waar die andere staat, buiten ons geluk, gebogen, quasi zoekend champignons.

Hoe, hij houdt ook van mij en somber spieden zijn blikken, als bang mijn geluk te ontdekken!

Ik mag hem ook heel graag, ik vind hem wijs en goed, nobel, menschlievend.

Zóó zullen ook zijn gevoelens zijn voor mij.

Ik wil hem wel als vriend behouden.

Schat, ik zoek je hand, en mijne blikken zoeken alleen jou; zij ontvluchten dien eenzame. dien verlatene.

Schat, hij deert mijn geluk. Waarom staat hij daar, juist daar, waarheen onze schreden gaan! Laten we toch ijlings verder gaan!

De zachte blikken uit de donkerschoone oogen van mijn lief troosten mij.

En waar wij nu huiswaarts keeren, daar voel ik in de extaze van het geluk wederom in mij gewekt de bede van den ouden eik: allen lief te hebben, klein en groot, en allen te doen omhoog stijgen in het licht en de glans mijner liefde. Zonder dat, schat, blijft de heiliging onzer liefde onvolkomen.

Zacht-bewogen ziet mijn lief mij aan, voelend wat ik voel...... in de droom onzer liefde, die leven moet.

JOHANNA STEKETEE.

Ede (Geld.), 29 September 1902.

Uit „Stille Festijnen".

DOOR

Ad. HERCKENRATH.

I.

De zon staat met haar gulden vracht,
te sparklen en te beven.
Wij, liggen loom en moe-gedacht
en schijnen nauw te leven.

Al zachter zijgt de stilte neër,
die wij in treurnis loven.
O tranen komen keer op keer
onze oogen-glanzen dooven.

Ach, laat ons vóor de droefenis,
gelaten 't hoofd weer neigen.
— Zóo samen vóor den liefde-disch
pijnt ons het hoog stilzwijgen.

II.

Voel, Lief, de gulden zon ons lijf bezwaren,
en hoe ze ons brengt, als op een schoon altaar,
't ontwaken onzer zomer-rijpe jaren
als jonge bloesems brekend uit elkaar.

Rood zijgt het licht op dicht-bemoste zoden,
en dorstigheid van ál ons liefde-dagen,
doet onze lippen tot elkander nooden
die we als een kelk stáeg voor onze oogen zagen.

Ons liefde, is als een vlam, in 't schoone huis
van onze ziel, die altoos mooi zal branden;
wij zulle' er knielen, zonder éen geruisch,
zoo moed ons faalt, met saamgevouwen handen.

Fragment

DOOR

AD. HERCKENRATH.

Voor A.

De avond was flauw neergedaald, met heele lichte oranje-strepen die fulpen uitliepen aan den horizon. De huizen, schamel langs de wegen, hadden vage licht-lijnen gekregen; purper-wazig lagen de onafzienbare vlakke weiden hier en daar tusschen golvende koren-velden, in de verlatenheid van den avond. Een lichte doom hing over de wijde stilte neêr.... Vreemd-eentonig waren de laatste korte klanken uit den kleinen scherp-opgaanden dorpstoren weggestorven.

Onder de aanbrekende, zwijgende duisternis, mijn gansche lichaam moe-beklemd, door de aanzwellende zomergeuren en de harslucht uit de openbarstende boomen, keerde ik huiswaarts.

Ten nieuwen male, liep ik, met de herinnering van een verhaal in mij om, mij door een meisje verteld laat op een avond, bij het verkleuren der lente-zon, die met haar lichte schemering-dracht voor onze oogen was ondergegaan.

Het meisje, — zij was treurig als na een wacht van hooge aan-doening in doodskamer — keek strak voor zich uit; rooskleurig waren hare wangen; haar blauwe oogen stonden een weinig diep in haren kop; heur zwart haar hing om haar slapen neer.

Altoos in droef-peinzen — wat haar zenuwen afmatte — was in haar de gedachte opgekomen, zich-zelve los te maken uit die onver-poosde marteling des geestes; lang had ze haar verdriet als een geheim in zich gekerkerd gehouden; langzamerhand had ze gevoeld hoe ze in mijn leven was komen te staan, en hare eenzelvigheid

uittredend, had ze zich aan mij in groote oprechtheid geopenbaard.

Vele dagen, zoo sprak zij, met lichte buiging van hare stem, ben ik ingegaan zonder hoop; heb ik mezelve trachten te verliezen door alledaagsche bezigheid; dikwijls heb ik me zwaar in mijn hoofd gevoeld alsof het bloed daar stilaan stolde; dan kon ik niet meer denken en was bijna gelukkig. Soms ook had ik stekende pijnen in de slapen en lange uren was ik dan in ongewone benauwing, hakend naar verlichting. Lang kon ik zitten in de avondschemering, met een groot leegte-gevoel dat mij soms tot weenen brengt. En toch draag ik met groote lijdzaamheid mijn weedom: dát heb ik van mijn moeder die jong stierf, en die ziek zijnde, uiterst gevoelig en prikkelbaar was geworden, voor het slaan der deuren, het schreeuwen harer kinderen; zelfs het luider praten was haar een pijniging.

Zoo werd *ik* ook lusteloos en hield me meestal op in de verlatenheid van d' een of anderen hoek der kamer en zat te breiwerken. Later werd me eerst duidelijk hoe zeer mijn moeder hare kinderen had bemind; want bij haar afscheid, toen ze naar den buiten voor hare gezondheid moest, en ze ons altijd maar weer kuste, en niet weg wou, en háre tranen over ónze wangen kwamen, toen was ik me niet bewust van haar eenzelvig lijden en begreep hare behoefte aan omhelzing en liefkoozing niet. En zóo, als iemand moe, wie het leed torsen gewoonte is geworden, plotseling in zich nieuwe krachten vindt, om tot het einde toe, gelaten, haar lot te dragen, zoo wou ze in haren weedom weer berusten. En ze voelde wel dat zij gaan moest, naar den eeuwigen vrede, dien ze zoo had gewenscht, en het was of de dood voor haar een vriend zou zijn dien ze lang had verwacht en die toch eindelijk komen ging. De klimmende doodsbegeerte zou niemand weten, en op het groote bed neerliggend, dat haar reeds een graf toescheen, zag ze voor 't laatst naar haar beide kinderen op, met strakke lijdenstrekken in haar gelaat, waar de oogen koortsig in zwarte holten stonden.

De dag vóor zij ons verlaten ging om nooit weer terug in onze aanwezigheid te komen, leed zij als nooit te voren. O! die bleeke lijdende handen, waarmeê ze onze kinderkopjes had gestreeld en die koorts-paarse mond waaruit geen enkel verwijt was gekomen voor haar echtgenoot die haren dood had voorbereid!

— Na dit gezegde was hare stem zwakker geworden, en het was mij soms of ze met hare lippen haar woorden streelen wilde.

Gedichten

VAN

ARY DELEN.

Herfst-elegie.

De zomer sterft een feestelijken dood.
Van uit de bronzen boomen, waar de zonneboot
veel gouden, vierge droppels heeft gedragen,
waaien de gele blaren neer in wilde vlagen.
En 't is of d' herfste-boomen, die in optocht staan,
nog eens een feestkleedije hebben aangedaan.

De vooglenscharen vlieden door het grauw geluchte.
Zijn het mijn wenschen en mijn hoop die vluchten,
daar 't in mijn hart aan liefde-zon ontbrak?
Hoor hoe een late vogel nog, op gindschen tak,
zingt van een gouden waan en nieuwe liefde....

October 1902.

Elegie.

Ik heb als dol geloopen langs de wegen,
zoekend de plaats waar ik nog, als een zegen,
uw zoet gedenken in mijn ziel voel leven,
waar, als de geur van lang verkwijnde bloemen,
nog iets van U door d' avondlucht komt zweven.

Ik heb U toch zoo onuitspreeklijk lief!
Ik heb U lief in hopeloos verbeiden;
de pijn die mij zoo lang reeds, lang reeds grieft,
zal blijven in mijn hart tot mijn verscheiden.

Want och, hoe gauw vergeten ook 't verleden is,
toch blijf ik lijden aan die éene wonde,
en om mijn mond blijft toch die eeuwge droefenis!
Maar dat ik U gemind heb zonder zonde
is voor mijn ziel een goede lafenis.

Antwerpen.

Tentoonstelling der Vlaamsche Primitieven te Brugge.

DOOR

V. D. MEERE.

INLEIDING.

e Vlaamsche schilderkunst beleefde, in den loop der eeuwen, tot tweemaal toe, een heerlijke bloeiperiode: de Gothiek met Brugge als middenpunt en de Renaissance te Antwerpen. Wonderbaar mag het wel genoemd dat juist twee koophandelsteden die, door macht en grootheid, de wereld beheerschten, waar, dag na dag, van heinde en ver, duizenden schepen schatten en rijkdommen van exotieke landen brachten, de opbouwing dier twee kunsttempels mogelijk maakten. Daar was nochtans de zucht naar 't goud en het goud was er de gebieder. Geen noodlot nochtans op dat goud; nooit was het bij machte aan zijn bezitters te gebieden; het bleef er het rijke graan dat men rondzaaide met liefdevol gebaar en tot een rijpen oogst van schoone dingen en daden liet gedijen; het bracht, ten slotte, een schooner en glanzender bestaan aan de burgerij die den kunstenaar steunde en aanmoedigde, hem haar eigen rijkdom te genieten gaf, haar leven van luxus en overvloed met hem deelde opdat hij, vrij en onafhankelijk, zijn droom zou kunnen verwezenlijken. Zij wist dat in hem den hechtsten harteklop van het volk hamerde; zij wist dat zij haar eigen glorie in hem verzorgde en dat zijn werk de grootheid van haar tijd en van hare eeuw op de zekerste wijze zou uitzeggen,

omdat hij de gevoelens van allen in de borst droeg. Het was het geval hier te Antwerpen zoowel als daar te Brugge.

De rijkdom van het land was beslissend voor de opkomst van de twee tempels van Vlaanderen's schilderskunst. De mogelijkheid van hun bestaan en ontwikkeling kwam echter van elders! Het was het volledig en algemeen gevoel van eenzelfde liefde die alle menschen verbond, en hunne harten wagen-wijd deed openstellen voor één en hetzelfde idée van menschen en dingen, idée waarmede allen waren grootgebracht, dat zij in hunne jongelingsjaren bleven belijden en waarmede zij door 't leven gingen naar den dood. Elkeen had er opoffering voor over, in droom en daden; zij vonden er dagelijks nieuwe woorden voor, woorden die hun broeder in leven en kunst ook in de keel voelde beven of juist had uitgesproken. Wat zij spraken was zóo verwant aan al wat de menschen dachten en droomden; het woord van den eenen verschilde alleen met dat van den anderen door min of meerdere vroomheid.

Een schilder was toen als een werktuig der kunst en te zamen — de schilderkunst — schenen zij weer een enkel werktuig van hun land en van hun eeuw, gelijk Handel, Nijverheid, Letterkunst, enz. daarvan ook de noodwendige, onontbeerlijke werktuigen waren.

Al die menschen waren voor hun volk de wezenlijke en noodige gevoelens van geluk en zij brachten de daden van liefde. Zij leefden als ware communisten der schoonheid van en voor elkander, omlaaid, omlicht en omschitterd van schoonheid, schoonheid die wij nu verlangend maar te vergeefs zoeken in onzen ledigen tijd, die een lucht zonder zon is.

Hebben zij dan alleen de groote schoonheid in de armen gedrukt?

Nimmer zagen wij, na hen, een algemeen geloof en een algemeene liefde opkomen waartoe eenieder zich kon richten om, in hun glans, zijn hart open te zetten, gelijk een huis in de zon met deuren en vensters.

Dat konden alleen de Gothieken, simpele geloovigen die hun leven met vrome oogen zagen voorbijdroomen en alles wat zij aanraakten meer goddelijk maakten en ook de Renaissance-mannen, de heidenen van een en hetzelfde Katholiek Geloof die hun droom der Goddelijkheid meer en meer op de aarde terugbrachten.

De gebroeders Van Eyck.

Na Melchior Broederlam, waarvan hier episoden uit het leven van Maria, en enkele, zoogenaamde voorloopers, eensklaps, als een zon in middagglorie, een zonne die geen uchtend doorging, de kunst der Van Eycken, verrassend, verwonderend en bekoorend. Zij is het eerste beweeg der kunst, krachtig en heerlijk. Zij is het werk van mannen die weten van waar zij komen en waarheen zij gaan. 't Is werk zeer ongewoon en men gaat twijfelen of vóor hen geen gansche pléiade van kunners heeft geleefd en gestreefd, wier naam en werk voor eeuwig verloren zijn.

De kunst der Van Eycken is het vleesch en het bloed van al wat volgen zou; zij is de machtige zwaai van een overweldiger, de koninklijke vlucht van een arend, die klimt en stijgt en in de zon op stalen wieken wiegen blijft. Zij is geen aarzelend zoeken en soms een begenadigd vinden, en daarom kunst heel zeldzaam en raar, neen, zij is de kracht, die zich plotseling en stoer opbouwt en wedergeeft, in duizenden uitingen, het menschenbestaan om hen heen, groot-almachtig, met heilige liefde, in goddelijke bewustheid der waarachtigheid van hunnen wil. Het is groote, sterke menschenkunst gedragen op de liefde harer makers voor het kristen idée van hun tijd, met stijging en daling, volgens de waarheid in hun oog, het geluk dat leefde in hun hart en de vroomheid tintelend in hun hand. Zij deden hun arbeid, jong en open, met liefde copieerend het leven dat zij zagen, tot in de kleinste bijzonderheden toe, wedergevend de minste haartjes van een been, van wimpers en van brouwen. Zij hielden zich aan het geziene vast, aan alles wat hun kwam te treffen: zij hadden besef der werkelijkheid. Hun heiligen, hun personagen zijn echte portretten. Wij vinden er het dikke, vette, glazend aangezicht van een kerk-prelaat, dien zij zeker hebben gekend, naast het gelaat van de Vlaamsche vrouw van altijd. Het bloedwarme leven van hun tijd ligt hier overal uitgedrukt. En door die eenvoudige dingen van alle dagen dringen zij diep in de kern van 't leven en beelden zij de geheimenissen van het Geloof.

Wat een godsdienstig gevoel in al hun tafereelen die men tot simpele episoden van hun leven tot gebeurtenissen uit hun omgeving kan terugbrengen. De wegen hunner kunst rijzen zacht naar den

hemel van hun Geloof en heel hun leven stijgt meê en vindt den weg van den eenigen God die is.

Zie de menschgelaten op al hunne schilderijen: een wonder licht is er aan 't bewegen, licht dat weglichtend 't duister der oogen en de bittere plooi van een glimlach om den mond hen tot pure en als vleesch-geworden symbolen maakt van het Geloof van den tijd. Die kunst, rechtstreeks spruitend uit de aandoening dier twee menschen, is niet alleen beeld van het brok leven dat hunne oogen kwam treffen maar, door hun heiligen wil, ook van het leven en tevens, dieper beschouwd, voor ons twintig-eeuwers, van al wat de denkende en overwegende organen van dat leven — de menschen — als hoogste verlangens in zich ommedroegen. Dàt was het wel: een heerlijk uitzeggen van hun Geloof dat droom van de aarde en droom van de Hemel was.

Hoe schijnen de *Adam en Eva* ons wonderbaar als een mirakel van leven en kracht en hoe geweldig is de indruk niet van dat werk op onze moderne geesten? Adam vol grootsche stoerheid is weergegeven met anatomische juistheid tot in het kleinste deeltje van zijn krachtvolle lijf; Eva is daarentegen van vrouwelijke teederheid en teedere goedheid; sierlijk en rein blijft de opglooiende lijn van haar buik, het symbool der vruchtbaarheid want de vrucht der zonde is voldragen in haar lijf; toch blijft het geheel van een puurheid overgroot door nederigheid van houding en deemoed van gebaar. Dat alles is geen droom; het is de werkelijkheid die hunnen droom is doorgegaan.

Zie te Gent of te Antwerpen de tafereelen van het lam in hunnen samenhang: beneden, bezijden, op de verschillende paneelen, overal is de realiteit die luid-spreekt, licht en wereldsche dingen, waarheid in lijnen en gebaren, in hoofden en uitdrukkingen; werkelijkheid in kleur en kleedij, waarheid in het landschap, in de bebloemde weiden, in die verten waar blauwe nevels opgaan; waarheid in het bewegen der rijen van heilige vrouwen en martelaars die van verre komen.

Ook in die enkele portretten hier als *De jongeling met de blauwe muts*, en *Het portret van een bejaard man* der collectie Oppenheim vinden wij grootschheid, breedheid en kracht in bouw en samenstelling, heerlijk en frisch koloriet en menschelijke waarheid in uitdrukkingen en gebaren.

Het meesterstuk der Van Eycken, of beter van Jan van Eyck,

blijft toch De Heilige Maagd met het kind Jezus, St. Donaat, St. Joris en Kanonik Van de Paele uit het museum van Brugge en waarvan wij eene kopij in Antwerpen terugvinden. Het is visie en gevoel, verbeelding en wezenlijkheid, weergegeven met majestueus en toch kinderlijk gebaar, met liefde en geluk die in hem op-vibreerde daar hij met zijn menschelijke handen het leven van het Allerhoogste dat in zijne borst beefde, klaar en duidelijk sprekend voor een ieder op het paneel ging verheerlijken. Kleuren versmelten hier tot een geheel dat de zegepraal van zijn kunnen mag heeten en alles, tot de minste bijzonderheden, is gedaan met een zekerheid en gemak die we maar zelden opnieuw bereikt vinden.

De moeder-maagd is een vrouw die wij nog altijd in Vlaanderen kunnen ontmoeten: sterk gebouwd, van overvloedige gezondheid zit ze met een blik vol liefde en goedheid, innig verblijd en menschelijk ontroerd, te staren op het kleine, tengere leventje dat zij op den schoot draagt. Het wichtje is zóo freel, zoo immaterieel-freel en zoo leelijk dat het verwonderen mag. Hebben zijn handen dáar geaarzeld, of schoot zijn levenswekkend genie te kort?

Rechts treedt St. Donaat vooruit in blauwe kleedij, de mijter op het hoofd en het kruis in de hand, majestatisch en grootsch en ontzagwekkend als symbool der kerk die de wereld beheerscht. Links staat St. Joris als een held, tenger en teeder, in schitterende en glanzende uitrusting; in naief en kinderlijk verblijden groet hij verwonderd en neemt hij den helm van het hoofd. Tusschen St. Joris en de H. Maagd, Kanonik van de Paele, geknield, in wit koorkleed, met in zijn twee handen een bril en een open boek, een mirakel, het toppunt van volmaaktheid waar de kunst van Memlinc haar oorsprong vindt. Wat leven ligt er samengevloeid op dat dik wezen zoo heerlijk van teekening en schildering, in alle détails zeker en sterk, met diepten van gevoel en verrassingen van opmerking en werkelijkheid. Er leeft een wonder leven te midden der duizenden rimpels die spreken van de vele jaren die op dat aangezicht liggen weergekaatst.

Blijken, ten slotte, de gebroeders van Eyck, door veel pogen en trachten, er in gelukt te zijn alles te zeggen wat gezegd kon worden, Jan van Eyck, blijft door het laast-genoemde werk, de kolos der Vlaamsche schilderkunst! Wanneer de kunst haar eerste woorden stamelde, ontdekte hij reeds haar diepste schuilhoeken.

Dirk Bouts en Rogier van der Weyde.

Bijna te gelijker tijd komt, na deze meesters, het woord aan Dirk Bouts en Rogier van der Weyde. Beide zijn minder ingegeven dan hun voorgangers maar zij hebben meer dramatische kracht.

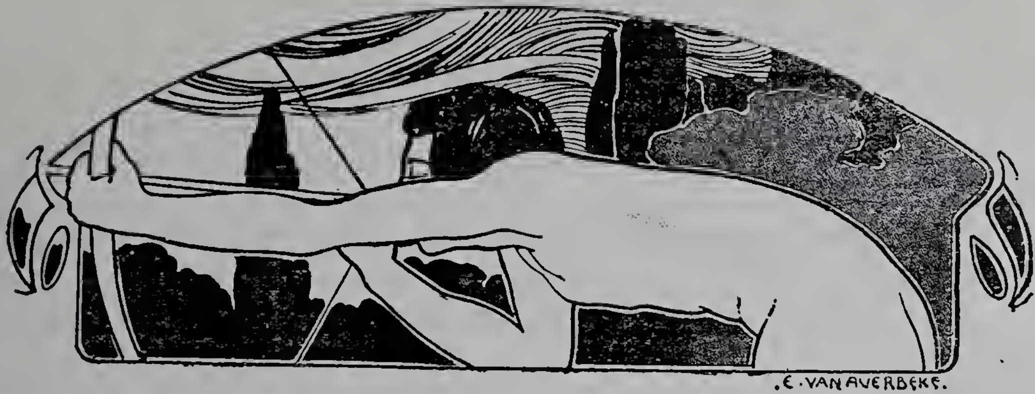
Bouts toont ons in de *Martelingen van Erasmus* en *Hippoliet* al wat de tijd aan barbaarschheid medebracht. Zijn personen handelen en bewegen met stijve gebaren en houterig doen ze als mekanieke poppen. Na een stond echter, wanneer men zich even van het doek ververt, ziet men een vreemd leven uit die wezens oplaaien, alsof dáár al wat in hun zielen omging weerspiegeld lag.

Van der Weijden, minder krachtvol als Van Eijck, geeft ons met grootere teederheid de godsdienstige mysteries. Meer geloof, meer geluk in voelen, meer vrede. Zijn meesterstuk *De Zeven Sacrementen* te Antwerpen, en het *Portret van een monnik* toonen hem als een diergenen, die door hun originaliteit de kunst hooger brachten.

Hugo van der Goes.

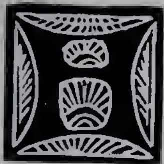
Moest de groote kracht van den meester Van Eijck zich nog eenmaal veropenbaren in Van der Goes? Niemand, zelfs Van der Weijden niet, had, evenals dezen, in zulken hoogen graad èn zijn coloriet, èn zijn eenvoud en zijn mannelijke schoonheid èn zijn werkelijkheid en waarheid in gelaat en uitdrukking èn zijn luxus in tooi.

Wij hebben Van der Goes bijzonder lief om zijn getourmenteerden geest die zocht en streefde en zoeken en streven bleef tot het uiterste toe. Nu zien wij hem vol liefde gebogen over het verleden, alsof de groote schaduw van den meester van hem niet weg wou, dan weer vol hoop de toekomst inblikkend, alsof hij zijn tijd wou ontduiken, en zoekend andere wegen, de bewustheid had dat een nieuwere phase van de kunst in aantocht was. Hij begreep de groote Hernieuwing, die allen dichter bij de aarde en 't leven van de aarde ging brengen en de legenden van God en Heiligen menschelijker maken.

Het Geluk.

I.

et Hooglied, hetwelk van het Geluk is.

Het kusse mij met de kussen haars monds, want uwe uitnemende kussen zijn zoeter dan honig.

Het kome tot mij in mijn verlangend leven, dat dorstend is naar haar heerlijkheid, want uwe komst zal mijne ziel doen drijven naar den vrede.

Dat het zich vlije aan mijne zijde, en mij doe inslapen in hare armen; dat het omzweve mijn leven en het voere tot de hoogheid, die van de hemelen is.

Dat het mij heffe boven der aarde wee en doe zien in de zalen der heerlijkheid.

Kus mij en ik zal inslapen; omvat mij en ik zal opstijgen; bedwelm mij en ik zal dood zijn voor de aarde.

Want uwe zuivere kussen zullen van mijne lippen den brand nemen, en ik zal slapen den slaap die tot hooger ontwaken voert.

Want uwe weeke armen zullen om mij zijn en in hunne koestering zal ik opgaan als de vlam die laait in den donkeren nacht naar het eeuwig heelal.

Want uwe zoete roken zullen zijn als de papaver en ik zal slapen over de eindeloosheden der aarde.

Ziet naar mij, gij stofgeborenen, hoe ik hier sta en wacht op het Geluk.

Smeekend hef ik mijne handen, in deemoed heb ik mijn hoofd gebogen.

Verlangend staan mijne oogen, opdat ik het zien kan als het daalt over de aarde.

Ik heb mijne armen uitgestrekt, opdat ik het vangen kan en omhelzen.

Ik heb mijn lippen van het Banale gereinigd, opdat zij niet haar zuiveren mond besmeuren.

Ik heb kransen gevlochten van mijn schoonste woorden, opdat zij zullen zijn om haar hoofd als gedachten in eene kathedraal.

Ik heb aan God gevraagd dat hij zijne engelen bloemen doe strooien als zij komt, opdat zij dale in den hemelgeur die rondom zal zijn.

Ik heb aan de zon gevraagd dat zij hare allerschoonste stralen zende, opdat aarde en hemel lachen als twee, die zich zalig weten bij der Jonkvrouw komst.

Ziet naar mij, gij stofgeborenen, hoe ik neerkniel en als eene smeekbede mijne woorden doe stijgen:

— O goudengezetelde, zegenbrengende Jonkvrouw, kom tot ons, arme sterfelijken en hef ons op van deze aarde. O, gij wier kus leven brengt en dood — immers, tot hooger leven voert gij ons, Verhevene, en voor de aarde zullen wij dood zijn, — o gij, wier blanke handen de Kalmte spreiden over de verhitte hoofden der wereldmenschen, wier zachte voeten den weg banen tot den zielevrede, wier goudglanzende haren in onze oogen het wondere licht doen komen, dat in de zomeravonden van den hemel straalt; — o zoete Jonkvrouw, o wondere, zachte Jonkvrouw, dat uwe stem klinke in onze ooren als een goed gedicht: want uwe woorden zijn harmonieën en hunne klanken de dauwdruppels onzer zielebloemen; — dat uwe voeten tot ons komen, want uw gang is als de elastische tred der Wilskracht; dat uwe oogen blinken in de onze, want als de sterren in den lentenacht is hun licht: in ieder eene wereld van heerlijkheid; — o goudenschitterende, zegeningenspreidende Jonkvrouw, daal af tot deze u zoekende aarde!

Met mijne harde voeten ben ik over de aarde gewandeld, want ik zocht het Geluk.

Mijn hoofd brandde in de hitte van dit onbevredigd leven.

Verlangend staan mijne oogen, opdat ik het zien kan, als het daalt over de aarde.

Smeekend zijn mijne handen geheven en mijn hoofd is in deemoed gebogen.

Ziet naar mij, gij stofgeborenen, hoe ik hier sta en wacht op het Geluk.

II.

Hoort nu de wondere sproke, die ik vertellen ga! Sproke, die kwam in den nacht, aanwaaiend tot mij, omvattend mijn denken in hare wondere draden van verwarring.

Het kwam tot mij als een droom; als een schoonen droom in den lentenacht kwam het aanzweven; als eene goudene schitterster, uitblinkend boven alles.

De aarde lag in barnend verlangen van den Lente. De witte wade was een lijkkleed van smetteloosheid, als eene tinteling van reinheid.

Met breeden wiekslag zweefde het over mij en het werd licht in mij, wonderlijk, wonderlijk: Hemelling. Ik zag zijne vleugelen schitteren als goudene pauweveeren, ik hoorde zijn wiekslag als de adem der liefde, en het werd licht in mij, wonderlijk, wonderlijk.

Ik zag zijn oogopslag, die was als 't ontwaken van blanke duiven; ik zag zijne oogen, die waren als de hemel; ik hoorde 't ruischen van 't kleed, dat bestikt was met goud-brocaat en geweven van witte zijde; ik proefde den geur dien het uitstraalde.

En het werd wonderlijk in mij, zoo wonderlijk: want het was een Engel.

Hij vroeg mij: — Stofgeborene, wat is het Geluk dat gij zoekt?

Het was als speelden zachte melodieën in hooge zalen, zoo innig en teer was zijn stem.

En antwoordende zeide ik: — Ik zoek het Geluk, dat mij voeren zal tot de blanke stroomen van den zielevrede, dat mij zal doen vinden de zusterziel, die één is in denken en streven met de mijne; — dat mij op zal heffen boven de kleinheden dezer aarde, dat mij

zal doen lenigen de droefheden die der wereld zijn. O breng het mij, goudenglanzende Hemelling, voer het in mijne armen!

Toen hief mij de Engel omhoog en deed mij rusten aan zijn borst.

Wat was het mij goed dáar te zijn! Mij verdoofde het ruischen des zijdenen kleeds, mij bedwelmden de onnoembare roken, die uit zijn lijf opstegen, en het gewiekslag zijns vleugels deed mij droomen van hemelsche heerlijkheid.

En de engel, mij voerende naar eene plaats, vanwaar ik de gansche wereld kon overzien, zeide tot mij:

— Zie, hoe der menschen Geluk is.

Ik zag de schoone aarde, in het feestkleed van lentebruid nu. Zij maakte zich op ten Hoogtij, want was niet tè lang haar verlangen naar Lente's omhelzing als eene passie in haar geweest? Had niet tè lang onder het sneeuwen kleed het aardelijf gelegen, trillend van begeerte?

En nu eindelijk de blinkend witte slaapwade was weggekust van haar schoot, nu lachte de aarde, zooals de jonge bruid glimlacht, wetend, dat straks het Heerlijke komen zal.

De teedere lenteklokjes, de kelkjes, die den hemelwijn bevatten, den wijn voor het feestmaal, dat te komen stond, hieven zich omhoog en de blanke wijn overstroomde de groenende landen, die gulzig hem dronken.

De blanke madeliefjes, de getrouwe boden van den Lentevorst die naderde, glinsterden in het groene gras en waren als de reine meisjesziel, die zich zalig weet door des geliefden kus.

En de diamantene hemeltranen, die geweend waren over velden en bloemen, schitterden in zuiverheid, gekust door de koestrende zonnemoeder; ze waren de tranen van 't Geluk, dat komen zal als de ziel zich opgeheven voelt in de heerlijkheid der liefde.

Zoo viert de aarde Hoogtij en zoo zij ook het feest der menschenziel: drinkend uit teedere klokjes den hemelwijn, wand'lend de blinkende wegen der aarde, weenend de tranen van reinheid en deugd.

En toen zag ik, hoe der menschen Geluk was.

Ik zag ze, die menschen, jagend, jagend, jagend. Rusteloos was hun gang; er waren er, die telkens omzagen; er waren er, die steeds recht vooruit blikten, de Toekomst tegen. Maar allen joegen ze, joegen ze in woeste vaart achter elkander. — Er waren er, die zijwegen insloegen, en langs allerlei kronkelpaadjes gingen; er waren er,

die immer recht op hun doel af, voortholden, die niet telden de moeielijkheden van hun tocht. Maar allen joegen ze, joegen ze in woeste vaart achter elkander. — Er waren er, die struikelden, en aemechtig nederlagen en in onvervuld verlangen stierven; er waren er, die, trots struikelen en zich wonden, trots dikwijls bloedende hartewonden, zich moedig weer voorwaarts wierpen in den wedstrijd naar het Geluk. En allen joegen ze, joegen ze in woeste vaart achter elkander.

Huiverend wendde ik mij af, want ik wist, dat dàt niet het Geluk was, wat ik zocht.

Ik vroeg den Engel: — Is hun Geluk iets bovenmate heerlijks, dat ze het zoo rusteloos, rusteloos zoeken?

En hij antwoordde mij, en het was als speelden zachte melodieën in hooge zalen, zoo innig en teer was zijne stem, zeggende:

— Neen, hun Geluk is het kortzichtige, broze, dat zij wel bereiken kunnen soms, omdat het een uit menschenbrein ontsproten voorstelling is van hun liefsten wensch, — omdat het individueel is. Want zie, de éen jaagt het genot na, de ander den Rijkdom, een derde is belust op Roem en ziet zich in zijne verbeelding geëerd, geprezen en gelauwerd. Maar allen zijn ze dwaas in hun streven, want ze vergeten, dat zij maar stofgeborenen zijn en tot stof zullen wederkeeren. Slechts hij, wiens ziel gedreven is langs de oneven wegen des levens naar den hoogen hemel, waar de eeuwige Vrede heerscht, slechts hij, wiens gedachten zijn bóven die der andere menschen, is op den goeden weg, het ware Geluk te vinden.

— Zeg mij, goudentronende Hemelling, godgezondene Blijde-Boodschapper, is het voor de menschen te bereiken, het ware Geluk, waarvan gij spreekt?

— Neen; de stofgeborenen, mogen enkelen al eene koninklijke ziel hebben, kunnen in dit aardsche leven niet tot dat Geluk komen. Wel moeten ze ernaar streven; wel zien ze het goudene land wenken, maar slechts hun oog bereikt het, nimmer hun voet. *) Kom, ik zal u meer laten zien van der menschen Geluk, sterveling.

En weder mij opheffende, deed hij mij rusten aan zijne borst.

Wat was het mij goed dáar te zijn! Mij verdoofde het ruischen des zijdenen kleeds, mij bedwelmden de onnoembare roken, die uit

*) Grillparzer.

zijn lijf opstegen, en het gewiekslag zijns vleugels deed mij droomen van hemelsche heerlijkheid.

Ik zag in de huizen der menschen nu. Ik zag het stille, vreedzame leven der gelukkige Moeder, wier hoogste begeerte was te leven als eene goede Moeder, koesterend hare kinderen onder de vleugelen der oneindige moederliefde.

Toen zeide mij de Engel: — Zie, dit Geluk komt het dichtst het ware Geluk nabij; want de moederliefde is de zuiverste uiting van àl het edele wat God de Heer gelegd heeft in de menschenzielen. De moederliefde is onbegrensd en oneindig. De moederliefde vráagt niet, maar géeft slechts; geeft al het teedere der vrouwenziel, al het heerlijke der vrouwenziel, al het heerlijke der goede gedachten; geeft zelfs haar eigen ik als dat noodig is. De moederliefde is de onbevlekte, de absoluut-reine, de volmaakte en de vol-heerlijke; het begrip „moederliefde" reeds sluit alles wat slecht is, uit. Wel zijn er op uwe aarde slechte of verkeerde moeders, maar haar individualiteit tast niet de *liefde* aan: de moederliefde is de absoluut-reine. Ziet ge dien gouden glans om het hoofd der moeder? Op aarde kunt ge dien niet zien, maar wijl ge hier staat in het licht van den hemel, ziet ge hem blinken; dat zijn al de edele gedachten, die de Moeder koestert voor het welzijn haars kinds. En die gouden glans in de oogen is het Moeder-Geluk, dat het dichtst het ware nabij komt.

Het was een wonderschoon gezicht: de aarde lag open in vollen bloei van zomerschoonheid. Vogels kwetterden en jubelden, want hadden ook niet zij jongen om te koesteren en groot te brengen? Bloemen geurden en wuifden, want fluisterden ook niet zij den wind toe, dat hij hare zaadjes zou dragen in vruchtbare aarde?

De rivieren zongen haar eentonig lied van Geluk; want voerde haar weg ze niet naar de groote en machtige Heerscheres: de Zee?

En de wind fluisterde en vertelde de boomen van der hemelen heerlijkheid.

Het was een wonderschoon gezicht: want de jonge moeder zat daar met den zuigeling aan de borst en glimlachte den glimlach van hooger Geluk....

Maar zie, de stormen staken op en deden de boomen breken en de bloemen knakken, wild werden de zeeën gezweept over de lage landen.

En ijskoud ging de adem des Doods over de velden en nam weg van de moederborst het blozende kind.

Onder de blinkende sneeuwwade lag weer de aarde; de vogels zwegen en de rivieren lagen in starre strakheid te slapen. Slechts de zeeën zonden haar geklots aan de kusten der aardelanden.

En de moeder weende, — weende om het doode kindje, dat daar lag als een Engel...

Ik ontroerde, want het was zoo droef wat ik zag.

Plotseling hoorde ik zingen; fijne stemmetjes kwamen uit den hemel en onzichtbare wezens daalden neer op de doodswieg van het kindje.

— Zij komen het kinderzieltje halen, zeide mij de Engel; hoor, hoe zij zingen:

Wees welkom, zoo rein zijt ge 't leven ontvloden,
wees welkom in 't rijk van de Liefde en 't Licht!
Wees welkom, wij zullen met klank van bazuinen
u jubelend voeren voor 's Heeren gezicht!
Wees welkom in 't rijk, waar geen smarten meer heerschen,
met gracelijk bruidskleed, gij kleine, getooid,
zoo klinkt u, als bruid onzes Heeren, de lofzang
en worden de wapp'rende vaandels ontplooid!
Wees welkom in 't rijk, waar de engelen zweven! —
O, goed is de Heer, die u wegnam van d'aard'!
Wees welkom, gij blanke, van God ons gegeven,
in 't rijk, waar de Kommer en Droef'nis u spaart!

En de moeder weende, weende om het doode kindje, dat daar lag in den donkeren schoot der aarde.

— Dat is nu der menschen Geluk, ging de Engel voort; ziet ge wel, hoe onvolkomen het is? Slechts het hemelkindje is hier op aarde gelukkig geweest, daar het niet kende de droefheden der menschen.

Toen ging hij van mij, de Hemelling.

Met breeden wiekslag zweefde hij weg; zijne vleugelen schitterden als goudene pauweveeren. Zijn wiekslag was als de adem der liefde; en het licht, dat hij uitstraalde, bleef in mij, wonderlijk, wonderlijk.

De witte slaapwade lag over de groote aarde als een lijkkleed van smetteloosheid, als eene tinteling van reinheid.

En het ging van mij, als het gekomen was: als een schoonen droom in den lentenacht, als eene goudene schitterster, uitblinkend boven alles.

III.

Ziet naar mij, gij aardbewoners, hoe ik wandel over de wegen en naar het Geluk tracht.

Hoe ik den zielevrede zoek en het kalme denken over wat wel het beste is als mensch te leven.

Hoe ik in de oneindigheid der hemelen de menschenzielen zie blinken, mij roepend: — Wij kennen het Geluk, dat niet is van deze aarde.

Dat mijne woorden zijn als de blankheid der leliën, mijne gedachten als de hoogheid des hemels, dat mijn voeten zachtekens gaan over de wonden der aarde.

Dat mijne handen zijn schrijvend wat ik zag in mijn denken; dat mijne knieën zijn gebogen voor het Geluk.

Kust mij, mijne woorden, opdat ik inslape in der aarde schoot; zweeft tot mij, mijne gedachten, opdat mijn ziel rijze als de slanke stengel der lelie: vlekkeloos, vlekkeloos in de hoogheid der hemelen.

Zóo wil ik zijn: als een mensch, kennend het menschelijke, als een *goed* mensch, strevend naar het Eeuwige Licht dat in den hemel is.

Dat mijne ziel worde gedreven naar de hemelzeeën, als een goed schip, dat sterk is.

Ziet naar mij, gij stofgeborenen, hoe ik hier sta en wacht op het Geluk.

J. Brouwer.

Verzen

VAN

JEANNE C. VAN LEYDEN.

Kwelling.

Niet meer beïnvloed door het reëele leven,
Komen vóór het slapen-gaan, gedachten mij omzweven.

In bonten wir-war komen zij en glijden heen
Tot tastbaar beeld, klaar in mijn ziel, verscherpt zich geen,

Maar wiss'len stadig voort, gelijken wel,
In woel'ge zee, der golven rust'loos spel.

En 't is mij, of een suizing in mijn ooren
Van wonder vreemde dingen wil doen hooren...

Alsof een klaar en hemel-rein bestaan
Als beeld van licht, mijn oog is langs gegaan...

Maar snel is 't, als 'n bliksem mij weer ontschoten,
In vaagheid van een droom nog in mijn ziel gesloten

De herinring. En heftig groot verlangen
Doet mij in heimwee naar het heilig-hooge bangen,

Dat heeft een vluchtig oogenblik mijn oog aanschouwd...
Of... is 't droom slechts... door verbeelding opgebouwd?

Opnieuw is snel een beeld mijn oog weer langs gegaan,
Een woord is mij ontglipt, dat 'k nog niet kon verstaan.

Zal 't weer komen?... In 't vermoeiend gedachtenjagen
Klopt rusteloos mijn hart, met felle bange slagen.

In donkere schaduw legert om mij . . . nacht . . .
En sidderend voel ik mij aan vreemde macht

Overgeleverd. Nietige mensch slechts van vergankelijkheid
Tegenover donker denkbeeld van oneindigheid,

Dat in zijn onbegrijplijkheid mijn hoofd te bersten schijnt . . .
Waarop het duistere schrikbeeld weer in 't niet verdwijnt,

En wéér een wondere droom van heerlijkheid mijn oogen
Met glanslicht van bestaande vrede heeft belogen.

Tot plots een visioen van klare sterrenachten
Als het hemel-reine zelf, mijn bang leed komt verzachten.

En ik peins over het klare van zoo'n sterrenacht,
Waar het reine hemellicht straalt wonderzacht

Als afglans slechts van heil'ge onsterflijkheid. In 't moeilijk leven
Den mensch door God's genâ als bakenlicht gegeven.

Hoe heeft vaak onbewust, mijn ziel tot God gebeden
Als zóó het scheppingsmooi mijn ziel is toegetreden . . .

Als tot de sterren òp, heb ik toen wéér gebeden
En vredig stille slaap is over mij gegleden.

ZOMERAVOND . . .

In lange, stille avond-laan
de boomen staan,
rank-rijzig groene stammen;
de toppen beschenen
door het gauw verdwenen
rosgoud van zonnevlammen . . .

In 't scheemrend duister
na zonneluister
de stammen staan.
En wieglend lijze,
op winde-wijze
de kruinen gaan . . .

De takken reiken
in zoet bereiken
elkander toe.
De toppen gebogen,
als lonkten zich oogen
vertrouwend toe . . .

En stil gefluister
van monden ruischt er,
in droomende nacht.
Van hartverlangen,
van heimlik bangen,
van liefdeklacht . . .

Regendag . . .

Grauwe luchten
als zware zuchten
glijden langzaam heen.
Druppen vallen,
vochtkristallen,
droevig wolkgeween.

Vochtgestroom
van elke boom,
natgeweend geblaart!
Droef belicht,
als oogenlicht,
dat door tranen staart.

't Is of nu de luchtedruk
op mijn zonnig lichtgeluk
altijd drukken zal . . .
'k Staar in 't regenlandschap uit,
hoor 't eentonig tikgeluid
van den droppenval . . .

Natuurmacht.

In flauwe deining ruischen stil de golven
En glijden rustig af en aan,
Zilvrig de blank beschuimde toppen
Blinken in den blauwen glans der maan.

Breed om mij breidt zich de onafzienbre
Vloed, in donkere golving, onbegrensde lijn,
Waar het zwart onzichtbre van den horizont
Oneindigheid van lucht en water schijnt te zijn.

Het alles is mij als een groot mysterie
De donkere diepte, 't schitterend sterrenheir,
Als droom van licht de koele maneglanzen,
Een schaduwbeeld de boot, wegvluchtend over 't meer.

't Wordt mij bang te moede, een schaduwbeeld gelijk
Is 't menschbestaan, vervluchtigd snel in duur van eeuwigheid.
En twijflend staart mijn oog omhoog in sterrenschijn
Zoekt er 't geloof aan God en aan onsterflijkheid.

Ik weet in 't grijs der wolken
de zon slechts schuil gegaan;
haar gouden zonneluister
niet eeuwig nu vergaan...

Ik weet in donkere nachten
der sterren stillen schijn
't licht in dreigend duister...
dat eeuwig daar zal zijn...

En vaak mijn oog verduisterd nog door leed,
daar eenmaal nu het leven smarten geeft,
zoo heb 'k een troost, waarvan geen sterfling weet
diep heilig in mijn hart geborgen. Hoe wreed
het leven mij steeds wreeder kwelling geeft
zoo weet ik veilig in mijn hart m'n Liefde...

Sneeuwschepster.

Fijn-koud is de Decembermorgen. Noordenwind slaat bij hoozen neer in de straten, remt sterkhandig den gang van de menschen, die gaan in haast, zwenkt woest-wervelend om de hoeken der huizen, en ploft neer op den grond als te pletter, maar veert weer omhoog en rent teugelloos verder. Dik doft de sneeuw op de daken of kwakt in de gooten, door den wind afgeschoven van de roode pannen-glooiïngen. Nat-kliemig papt de sneeuw, drast bruin tusschen de tramrails, goor-modderig staand in de oevers van de nat-glanzende metaalstaven, klontert aan de laarzehakken van de menschen, die diep in opstaanden kraag van jas of mantel en doeken, schurkend gaan door den kouden winterochtend, nog pas uit hun bed — bed, warm als een zomersche dag. De vroege wind blaast een vlammetje aan op hun koonen, jaagt hun handen in moffen en jaszakken, en op de straathoeken houdt hij hen tegen met beide handen, even maar, als om te plagen.

Waar geen menschen nog gingen ligt schel-wit, schitterend-wit de sneeuw zooals ze neergewarreld is in den nacht op de slapende stad voordat de wind kwam.

Al ringelingelen trambellen; gedwee trekken paarden de glazen

wagens met schokjes over de paden van vuil-bruin in de groote, witte weide van sneeuw op het plein. Daar ligt ze nog ongerept, glinsterend-gaaf, brandend-wit als een strak-zijden doek zonder één plooi, en de wind danst erover heen en blaast met zijn killen hijgmond eraf de vlokken, die stremmen en gierende duikelen, sprenkelen, buitelen en, scherp-gestold, als glasgruizels prikkend slaan tegen de harde gevels en ruiten, en ook tegen de zachte huiden van menschengezichten, dle pijn doen. Vlekkig-grijs strakt de lucht, laag als een tent van grauw linnen met smeuren van modder en plekken als vuile voeten. Dof dreunt de wind of er een, heel ver weg, op een gong staat te slaan.

In troepjes, als een leger, trekken mannen het plein op; arbeiders in pilowbroeken, half op de kuit omgeslagen met de laarzen zwart-dof eronder uit; ook zijn er op klompen, sommigen met stroo erin, dat over de randen naar buiten piekt, als over volle kribben. Er zijn er met ruige wanten, waar slap-levenloos de pinken aan bungelen; een heeft vrouwenhandschoenen aan, die in de naden opengeborsten, glimmend-strak staan, maar de meeste handen zijn bloot, de knuisten blauwgezwollen om de stelen van hun gereedschap. De mannen verspreiden zich, gaan over gelijke afstanden aan het werk, de lijven in bukking donker-breed over den grond geschaduwd, vreemd-robust als silhouetten op een wit doek. Krissend op de keien schuiven de spaden de sneeuw naar één kant, waar ze ligt als een schans; dan komen er anderen, die er de naakte schoppen in steken, ze vol er uit tillen, en met eentonige armgebaren omstorten in een kar, die, zoodra ze vol is, wordt weggereden. Gelijkmatig bewegen de armen de spaden en schoppen, tot aan de enkels gaan voeten schuil in de sneeuw, die nat-donzig plakt om de laarzen. En als een wijd bouwland ligt het plein met de glinsterende wiersten, met de sombere maaiers in gestadig bewegen, met de karren, bedrijvig geladen, hoog-vol met den kouden oogst, die nog aldoor groeit onder de omstortende spaden, hooger en hooger, tot de kegels, die blinkend opstaan, brokkelen en barsten, en de overvloed glinsterend en stuivend neerploft over de wanden.

Mannen met bezems wrijven in lange vegen nu het laagje, lijmklef en bruin-aangekorst, van het asphalt weg. In kringen, wijduit strijken de bezems langs den grond, zwaaien als sikkels. En tusschen de mannenrompen werkt ook een nietig vrouwtje, één enkel. Moeilik

hanteert ze den zwaren bezem, waarvan het rijs stug over het asphalt schuurt. Vreemd doet dat kleine lichaampje daar; in het zwarte rokje en bruin-roode jak, sluik om haar magerheid neerhangend, lijkt ze een Japansch beeldje, heel fragiel. Het haar is weggebonden onder het gehaakte mutsje, maar in haar bedrijvigheid zijn er piekjes losgesprongen, die nu rond het witte voorhoofd flossen, meedeinend in al haar beweginkjes. Het gezichtje is vol rimpels en plooien, verfrommeld in de ruwe hand van den tijd; toch is het zacht van expressie; alleen de mondhoeken, sterk neergedrukt als door stalen veeren, hebben een beduidenis van volharding en niet-opgeven, zoo min als de kerels, die om haar heen ploeteren. De kou bijt door haar dunne kleertjes heen, de handjes zijn paarsgezwollen. Af en toe licht ze met pijngebaar de voetjes in hun versleten pantoffeltjes van den grond of het een heete plaat was.

Nu rust ze even met den bezem in haar arm geleund, en ze blaast op haar vingertoppen om ze wat te warmen, dan gaat ze weer vegen. Maar de streekjes krimpen gaandeweg, worden zwakker en zwakker; — ze kan niet langer en moet rusten weer. Met handrug wrijft ze langs haar koonen, die zeer doen van de vlokken, door den wind prikkend ertegen gejaagd.

Opeens verrast-blij kijkt ze op; een dienstmeisje komt haar goedig een kopje koffie brengen, dat zij met een lach-knikje van dankbaarheid gretig aanvat. Gulzig slurpt ze het leeg, de handen beide om het warme kopje gekneukeld, den bezem staand in haar arm. De heerlike, heete koffiedamp bewasemt, ontdooit haar gezichtje, dat rozig-wit is, en teer als een mimosa. Vriendelik-knikkend, woordjes van dank mummelend geeft ze het kopje terug aan het meisje, dat lachend staat te wachten.

— Dat zal je goed doen, moeder, zegt de man, die naast haar werkt.

— Of et, lacht het oudje terug, — heèè, 'k ben 'n heel ander mens nou. En haar bezem schuift weer over het asphalt, grist wat vlokjes weg, hier en daar. Maar heel spoedig staat ze weer te rusten, nu met den bezem in de handen, — zoo kon ze d'rop leunen. Toch begint ze telkens weer, doet een paar streekjes, moet dan weer ophouden; een vreemde moeheid, zooals ze het nog nooit gehad heeft, rilt door haar heen, en 'r achterhoofd voelt ze kloppen; duizelig staat ze het drukke gedoe van de mannen aan te zien, maar de

grondkou kruipt langs haar beenen op. — Nee, met stilstaan zou ze het heelemaal niet harden — vegen maar — vegen. . . . 't Was te gek voor de anderen ook, — kom. . . . En smalle streekjes doet ze over het asphalt, krachtelooze, vergeefsche streekjes — voor het oog — voor het oog van de ànderen. . . . .

Bedroevend is het handbeweeg van het vrouwtje, sidderend de stand van het afgeleefde lijfje in den wind, als een bouwvallig huisje, dat staat op instorten.

Onder de bedrijvigheid van al die handen tilt het plein langzaam zijn glad-grauwen asphalt-rug bloot als een groote zeehond, die boven water komt. Druk bewegen de mannen hun spaden en bezems en schoppen in het groote verlossingswerk. En tusschen de mannen-rompen, die bukken en duwen en houwen en heffen en stooten, tusschen de sneeuwkarren die gedurig af en aan hotsen op hun knarsende wielen, dof-daverend in de ruimte tegen de gevels, rondom hoog-òpstrekkend, staat het vrouwefiguurtje, tenger als een poppetje, sleept haar bezem heen en weer, heen en weer, futteloos-regelmatig, lijkt een steenen automaatje; alleen uit het porceleinen hoofdje schokt nu en dan een zuchtje van moeheid. . . . .

J. Steynen.

Miniatuurtjes.

XIV.

„IL TROVATORE".

Voor 't ziekenhuis knerpt 'et van schoentjes
Op 't zanderig kiezel der paden:
Verpleegsters, vier lichte katoentjes,
In lijstwerk van bloemen en bladen.

Een linde belommert de paden,
En loont met zijn geuren een lijster,
Die, diep in 'et dichtste der bladen,
Luid jubelt ter eer van zijn vrijster.

Daar stort zich op 't lied van de lijster
Een wolkbreuk van reutlende tonen:
Een hymne ter eer van een vrijster, —
Adèle, de schoonste der schonen!

Verkouwen harmonika-tonen; —
Een schamele, schunnige schooier; —
Die speelt voor de luistrende schonen
Zó roerend, geen oempa kan 't mooier.

Bij 't bibbergedeun van de schooier
Verschuiven zich venstergordijnen;
En — 't zagen wordt wezenlik mooier —
Twee bleke gezichten verschijnen.

Ze turen van uit de gordijnen
Naar 't grint met de knerpende schoentjes;
Vier hunkerend' ogen beschijnen
Een wervlende wals der katoentjes.

XV.

HEINTJE'S TRAWANTEN.

't Oosterkerkhof prijkt als lentebruid.
Morgenkoeltjes jagen over 't gras.
Fijn geblaart gluurt alle bomen uit,
Nors verwellekomd door kraaigekras.

Meizon koestert zerk bij zerk in 't gras.
Speelse honden wringen zich door 't hek;
Kijken op naar d'oorzaak van 't gekras;
Sperren fluks tot blafmuziek d'r bek.

Luchtig langs 'et glanzend ijzren hek,
Stapt gearmd een jeugdig mensenpaar.
Razend roert 'et kraaiendom zijn bek, —
Meisje en jonkman horen slechts elkaar.

't Is verliefd, dat jeugdig mensenpaar:
't Hóórt geen krakend-schorre kraaiengroet;
Doof en blind, behalve voor elkaar;
Lichtvoorover, keuvlend, hoed bij hoed.

Harder kraakt de schorre kraaiengroet, —
Rein verspild aan bruidegom en bruid.
Vooglenwraak treft 's jonglings strooien hoed!...
't Meisje barst in helder lachen uit.

XVI.

KUNST EN VOLKSLEVEN.

Een needrige straat met een winkeltje klein;
Daarvoor op 'et stoepje, bevallig geschaard,
Figuren van pleister, in dubbele lijn:
Palmetten, en koppen, en ruiters te paard.

Paul Kruger en Mozart, er tussen geschaard,
Beloeren met stenige, lichtloze blik
Een Venus van Milo; Sint Joris te paard
Kampt fel met de draak, en Mephisto heeft schik.

Een haveloos knaapje, zijn zwervende blik
Op d'uitstalling vestigend, staat er bij pal;
Hij snapt er geen zier van, en toch heeft ie schik:
Een beeld zonder armen, wat wonder geval!

Hij wijst, en hij lacht, en dan staat ie weer pal,
En 't groept om 'em henen van groot en van klein;
En allen begapen 'et wonder geval,
En dringen en duwen als schutters in lijn.

XVII.

GRAUWTJE VERSCHOPPELING.

AAN MARIE.

Een ezeltje staat voor zijn wagen te soezen.
De zwierende lentewind blaast in zijn oren.
En groenteman Arie is druk aan 'et smoezen
Met Keetje de meid, die een gieglen laat horen.

Twee straathonden fluistren mekaar iets in d'oren,
En wislen verliefde, vochtneuzige kusjes;
In 't spruitend plantsoentje laat sjilpen zich horen,
En 't krijgertjespelen van trouwzieke musjes.

En duiven in 't zonnetje wisselen kusjes;
Twee koolwitjes vrijen in dwarrelend zweven.
Baas Arie en Keetje, de honden, de musjes,
De duiven, de vlinders, 't voelt alles nieuw leven.

„Hebt lief!" roept de wind in zijn dansende zweven.
Zijn kop even lichtend, staakt Grauwtje zijn soezen,
En druilerig balkt ie: „Hoe grijs is mijn leven!..."
Zijn jolige baas is nog ijvrig aan 't smoezen.

XVIII.

„SOO DE OUDEN SONGHEN…"

Half onder 'n haag, in 't hoofd een stinkadoor, —
Zo hurkt de dorpsjeugd in 'et mulle zand.
De pet van Zondag drukt 'r uitstaand oor,
En speelkaart-waaiers houden z'in d'r hand.

Elf, twaalf jaar hoogstens, kaarten z'in 'et zand,
In jassen en pandoeren glad volleerd;
En merken niets — geboeid is oog als hand —
Van 't boertje, dat daar dronken aanlaveert.

Die sproetelneus op zij, 'et meest volleerd,
In vuile praat en vloeken óók een baas, —
Hij is 'et doel, waar 't boertje opaan laveert.
Net keert ie troef… „Potdome! hartenaas!"

En zegevierend blikt ie: „Ik ben baas!"
Dan zuigt ie peinzend aan zijn stinkadoor. —
„V-v-voed ik je dáárvoor op, jou galgenaas?!"
En 't wagg'lend boertje patst 'em langs zijn oor.

XIX.

MET DE DOGCART.

Door 't morgenzonnig stadje
Rolt lustig belgerinkel;
Met kleine zus, zijn schatje,
Rijdt vader naar een winkel.

Nu zwijgt 'et belgerinkel,
'Et meisje zit alleentjes,
En tuurt eens naar den winkel,
En trappelt met 'r beentjes.

Wat is ze toch alleentjes . . .
Wat duurt 'et lang, dat kopen!
Ze trappelt met 'r beentjes . . .
De hit gaat kalmpjes lopen.

Een noodkreet! — Uit is 't kopen:
Sneller dan zwaluwvleugels
Komt vader aangelopen
En grijpt de blanke teugels.

En als op kippevleugels
Schiet uit 'et halve stadje . . .
De vader houdt de teugels
En troost zijn schreiend schatje.

WILLEM VAN DOORN.

Gezang van Droom en Dood.

AAN DR. E. W. F.

I.

et rukstooten de grijswitte wolken uitblazend, in den nacht de locomotief. Op een zijrails, alleen voor goederentreinen, een eind weg van het station, massaal uitkomend in de dalende vlakte, onbeweeglijk te midden van de zwarte, krioelende lijven, bezig, groote, geele, ontbaste stammen te laden op platte spoorwagens. En daarboven de blauwe lucht, aanduisterend in het Oosten, rood en paars-strepig nog na zonsondergang.

Spokig hun gestalten, breed schaduwend in het licht van seinlantarens, grillig zich afteekenend op den doodsch, staagrecht, voortlijnenden weg; schouderend twee aan twee de balken, verbindingen voor elk viertal wielen der sleepwagens, dan de rinkeling van kettingen en de doffe plomp van een zware den op het inktige pad naast de rails; de afroep van het nummer van den boom, toegeschreeuwd aan een man, opteekenend bij het schijnsel van een draailamp, daarop de klap van een zweep en de heenrateling der

kar, knarsend over de uit den tender gevallen stukken steenkool: verder geen klankenwisseling; slechts deze geluiden, sarcastisch de stilte doorbrekend, regelmatig weerkeerend bij den eentonigen arbeid. Vooraan, gebogen op het drijfwiel, de machinist, olie gietend langs de zuigerscharnieren, stofkorsten en afgesijpeld vuil wegwrijvend van de radkoppeling; dan de lantarens aanstekend, vullend de vergaarbak met petroleum, oppoetsend het glas, grijzig door opgedwarreld zand, tijdelings zich oprichtend van zijn werk, de baan afturend, wachtend de komst van den sneltrein om te kunnen vertrekken, dan terug-spiedend, ten einde naar de vordering van het laden te zien. Op den tender de stoker, bezig met watervulling, regelend den breeden straal, die uit de lekke gummibuis neerstroomt, wegdruppelend in zijn afvoer op het voetpad, klodderig, kleiïg daar, door onafgebroken gedrop, glinsterend in den glans van het wissellicht.

De stapeling der boomen ging snel. Vier man een schakel draaiend om een wiel, dat op den spoorwagen geplaatst was, trokken eerst den tronk, daarna de top op het platform. waar anderen de stammen naast en op elkander hoopten. Zwoegend hun zware lichamen als dieren, neksteunend den tragen ophef van het hout, nauw zichtbaar tegen het dichtzwarte onderstel der wagon en de verkoling van den voetenloop, gingen hun klompige vormen op en neder, alleen lettend op de schokken der takels, wanneer de pijnboom den geijzerden rand van het ligvlak naderde, werktuigelijk arbeidend; overigens was hun denken dood, strengden alleen hun spieren, zweet dropen hun zwartbruine, vuilbelijnde gezichten, hijgademden hun halfbloote, behaarde borsten en knoedelden zich hun vleezige armen bij iederen, nieuwen ruk van optrekking. Naar mate de donkerte rond hen meerder werd, groeiden de vormen dichter ineen en schimlijnden grimmiger de heftige bewegingen der schaduwen in het bleekwitte, electrische licht van de lampen der goederenloods. Nog kwamen nieuwe karren, rijmakend met de ongeloste, iedere voerman zittend op de plank boven den dissel, stil rookend zijn pijp, of stom voor zich uitstarend, zijn beurt afwachtend.

Roerloos stonden de paarden daar, na den regen van de horzels bevrijd, droomerig hun nek latend hangen in den wijden leerring van den halster, gereed om bij den minsten tongklank van hun bestuurder gewillig den vermoeienden weg te vervolgen; de andere wagens stonden bij de herberg, aan de chaussée gelegen, waar de klaar-

zijnde mannen hun bier zaten te drinken, wachtend op hun makkers om gezamenlijk den terugtocht bergopwaarts te ondernemen. Van hun vermoeide lijven ging bijna geen beweging, geen woordenwisseling uit; in hun ontmoeten van elken dag hetzelfde doen lag een begrijpen opgesloten, dat weergave niet noodig had: ze wisten, wat ieder voor zich, wat zij allen behoefden; buiten hun groep kenden zij niemand, werkend den ganschen lichtgang in het hooge woud, waar geen menschen dan zij doordrongen; eerst tegen den avond verlieten zij elk hun pad, sleurden langs gladde dennennaaldbaantjes de kolossale stammen naar beneden, bonden ze op hun wagens en troffen elkaar bij de herberg aan. Dit ging dus den ganschen zomer door. Zoodra de sneeuw op de bergen begon te smelten, verlieten zij hun woning in het dorp, herstelden hun hutten in de bosschen, indien deze door het ruwe weder beschadigd waren, wachtten dan de opdracht van den houtvester af, welke gedeelten geveld moesten worden en welke nieuw aangeplant, om vervolgens hun voor maanden onafgebroken arbeid te hervatten. Al naar de geschiktheid der boomen, hakten zij, zaagden den afval in brandgereede stukken, of stookten er houtskool van. Diep uit het vlek zag men dan hoog tusschen het blauwe donskleed der dennen de vaalgrijs getinte rookzuil ten hemel stijgen, bij schoon weder zich tot boven de fierste kruinen verheffende. Zes dagen arbeidden zij zoo, en rustten den zevenden. Somtijds den voorlaatsten avond reeds in het dorp blijvende, dikwijls ook nog terugkeerend, en ledig wachtend den cirkelgang van hun onveranderd, wekelijksch bestaan.

De seinklok van het station deed haar waarschuwenden dubbelslag hooren. De baanwachter liet de afsluithekken neer en weldra werden de lichten van den sneltrein zichtbaar. Nu verlieten de mannen de hoogbeladen wagens, onderzochten de kettingsnoeren, sjorden sommige vaster en sloegen de beeren steviger in de vierkante ijzeren houders, totdat een draadklettering te kennen gaf, dat de wissel verlegd was, de van rood licht voorziene veiligheidsarm opgeheven en de man uit het blokhuis op zijn horen het teeken van vertrek blies. Zoodra de locomotief, uitschokkend haar rook met breede en korte kolommen, zich langzaam in beweging had gezet, aanstijvend de schroeftakeling tusschen elke twee wagens en regelmatig nu voortglijdend in de duisternis, waardóór alleen de pitschittering van de railslampen en het rood der lantarens achteraan, het emplacement verlaten had,

werden de hekken stangkletterend opgetrokken en verlieten de leege karren de losplaats; de anderen begaven zich naar de loods, neerwentelend hun hout op den steenen vloer, waar het den volgenden ochtend gehaald zou worden. Daarop gingen ook zij naar de herberg. En na korte toeving van den laatstaangekomene, gulpte de deur de mannen weder uit, elk zwaar stappend naar zijn wagen, de etensbak losmakend van den disselboom, ladend deze naast de gereedschappen en de hooizak op de breede plank, die het voor- en achterstel wielen verbond, de paarden inspannend, daarop de nachtlamp aanstekend, hangend boven het rechter voorrad, even klappend met de zweep, dan de helle rateling van het leege voertuig op het grint vóór de kroeg en de plompe heenklotsing van den begeleider. Zoo verdween kar na kar.

Nacht heerschte nu alom, spreidend in een dikke, zoele wade haar dampzwanger kleed, loom neerdrukkend op den voortgang der afgebeulde mannen. Kledderig trilden de lauwe lagen, die, den ganschen dag uit de vallei opwasemend, zich in de kloof tusschen de bergen verzameld hadden, onzichtbaar makend de omlijning van elk voorwerp. Alles was één met de aanzwellende duisternis. Ginds scheen het dorp een vormloos breed blok kneedbaar walmsel, tegen den voet van den berg aangeklodderd, met een enkele bult van boven of op zij; lichter was de achtergrond, donkerder daartegenaan de dennenklomp, onbeweeglijk, maar alles was zwart, eboniet zwart en daarover het uitspansel, gestadig aansomberend, hijgend en lillend. De stilte verbrak alleen het gerinkel der kettingen en de doffe klank van de hoeven der paarden en de bespijkerde schoenen op den hol keerseinenden weg, ijzigkil klitterend in die lauwe, zweeterige, stanklucht.

Nog was de laatste wagen niet verdwenen. Veinzend den breuk van een der schakels, schroefde de man de disselpin uit den navel, draaide er een nieuwe moer op en sloeg vervolgens de ketting erom heen; zoo talmend was hij geheel achteraan gekomen; twintig meter vóór hem reden de anderen, vormend een lange sliert, in den diepzwarten nacht, onder de matglinstering der even zoovele pitten, gelijk dwaallichtjes in het moeras der bedwelmende doezelwasem, welke uit de aarde opsteeg. Toen de man daar eenzaam voortslofte in deze geheimzinnige omgeving, die hem van alle kantend spottend scheen aan te gluren, nu eens uit een gat tusschen de bladeren of halfdoode

takken, dan weer grijnzend als een doodskop tusschen twee rotsblokken, gedeeltelijk met mos begroeid, vlamde in hem op een felroode haat, schokkend zijn gansche lichaam, klamkoud van de overspanning, glijdend over al zijne spieren; zijn nekvleesch trilde en zijn neusvleugels zogen op en neer. Om de jeuking van zijn vingers te doen bedaren, greep hij de bijl die op den wagen lag en omvatte het uiteinde, als gereed tot een houw. Zijn denken, dat den geheelen dag dood was geweest in de brandende hette der zon en de ondragelijke, irriteerende vlijmerigheid van de smeuige luwte, die den ganschen avond aangehouden had en nog steeds, onzichtbaar, langs de boomen, rotsen en hun heele lijven vloeide, bliksemde nou op. Hij zag nu duidelijk, half op zijn terugtocht, het blokhuis van den houtvester, die eerst een paar maanden geleden met zijn dochter hier was komen wonen, en hij zag in de schaduw-donkere terugstulping van de deur het jonge meisje bezig, de eekhorens te voeden, die de houthakkers voor haar gevangen hadden. Ook hij had er een meegebracht, na dagen lang op verschillende plaatsen vallen te hebben uitgezet, die telkens afloopende om ze van nieuwe visch, als zekerste lokmiddel, te voorzien; eindelijk een mooi zwart, witbeteekend dier vangend. Den volgenden ochtend had hij het haar op zijn heentocht gegeven, in de hem overweldigende begeerte die broze gedaante te midden van het majestueuze woud en de forsche, gespierde lichamen der arbeiders, nabij te zijn. Er kwam een wonderlijke doezing in zijn suizend hoofd, telkens wanneer hij dacht aan die teere, bleeke gestalte, altijd in het zwart gekleed, zich als een droom bewegend in deze doodsche omgeving, alleen met haar vader, zomer en winter daar vertoevend, het woud doorkruisende, zonder ooit naar het dorp te gaan. Hij wist, dat de eenige persoon, welke den houtvester opzocht en doorgaans het grootste gedeelte van den Zondag in het blokhuis doorbracht de jonge stationsbeambte was, en er bloeide een ontzaglijke haat in hem op bij de gedachte, dat deze niet alleen over het houtvervoer kwam spreken, doch de liefde van de dochter trachtte te winnen. Uit de geweldige rotsblokken links van den weg spritsten voor zijn oogen roode, gele, gigant lekkende vlammen; de hemel scheen zwart, aardzwart vuur te spuwen met fijne, folterende, priemende naalden, die zijn gansche lichaam doorboorden; hij dacht krankzinnig te worden, zoo idioot kalm als de afgetobde paarden den voortdurend stijgenden weg vervolgden en hij wilde ze slaan, bonken, tot ze er bij neerzegen en

het dikke etterbloed over den grond klodderde; doch wanneer hij ze één stap naderde, straalden zulke roodgloeiende bollen uit hun oogkassen, dat hij huiverend zich aan den kant van den weg terugtrok en zijn eigen wagen voorbij zag gaan sidderend van angst, schuimbekkend van woede, dat de knarsing van de raderen hem zoo lollig scheen te hoonen. Plotseling meende hij in de struiken een sarrend gegichel te hooren, en dacht hij het hoofd van den jongen man te zien, met zijn steenroode pet op, zijn zorgvuldig gladgeschoren gezicht, zijn peeig opgekamde snor, en een spottende glimlach vol verachting om zijn mond, waarin even de lijkwitte tanden te bespeuren waren. Toen greep zoo'n radelooze toorn hem aan, dat die bedonderde kwajongen, die pas kwam kijken en met zijn fleemende bleekbek zich zoo klooiïg aanstelde tegenover zijn minderen, wanneer hij bij het goederenladen aanwezig was, het meisje zou bezitten, hetwelk hij wilde hebben, alleen voor zich in zijn hut boven op den berg, dat hij zonder op iets te letten met zijn bijl om zich heensloeg in het jonge hakhout en niet ophield, vóór het ijzer tegen een rotsblok stiet en de steel terugsprong in zijn handen. Daarop kwam hij tot bezinning en snelde den weg af, zijn wagen achterna, die reeds voorbij den bocht was en loom voortrollend dood-onverschillig, ironischleuk de chaussée besteeg.

De nacht droomde nog immer aan, en duisterder werd de omgeving, toen zich links onder de lijnrecht stijgende dennen het bergpad vertoonde, hetwelk hij in moest slaan. De paarden, bekend met den weg, dien zij dag in, dag uit aflegden, verlieten vanzelf de hoofdrichting. Door een viaduct was het enge dal, dat daar niet veel meer dan een breede kloof vormde, overbrugd; al kronkelend verhief zich de doodsche gang van rossige klei, met diepe geulen en oneffenheden door de zware neersijpeling van water, nooit bijgewerkt of onderhouden. Ter rechterzijde onbegroeid, werd, met de stijging van den weg, de afgrond dieper; geeltintig streepte zich weldra ver beneden hem de straatweg, duidelijker afperkend de grenzen van de steile helling. Naar mate hij nu het blokhuis naderde, mengden zich hartstocht en haat, gloeide begeerlijker in hem op zijn leven als dier in het woud, gevoelde hij zich één met de natuur en scheen hem de nacht, de bleeke, stervende nacht zoekend rond te dwalen en te hijgen naar nieuw leven, naar een nieuwen dag. Waar zich even nauw merkbaar, bij een koeltje in overgang tot morgenluwte,

de pijnboomtakken bewogen, hoorde hij, naar het hem voorkwam, het glidsen van de japon van het meisje en zag hij altijd weer die gestalte, verwachtend tot hem opziende, bij het openen van den val vóór het eekhorenhek, en zag hij altijd weer die groote, peinzende oogen van zoo vreemd flikkerend verlangen droomen in dat bleeke, fletse gelaat, dat zelfs de woudlucht, waar zij zich altijd in bewoog, niet kon tinten. Gansch haar wezen zou hij willen streelen en haar vingeren kussen, zooals ze toen de tralie's omsloten, en dan weer de kopjes streelden van de diertjes, die gretig knaagden aan de pijnappels, welke zij in de etensbak wierp. Wonderlijker drong zich aan hem op die jeugd in vergelijking met de meisjes van het dorp, die van haar vroege jaren af, hout zeulend of den geheelen dag op het land werkend, spoedig oud werden. Zij leek hem zóó teer, zóó broos, dat hij haar zou kunnen dragen als een klein kind, en dan tintelde zijn gansche lichaam, wanneer hij zich met haar alleen verbeeldde in de donkere hut en bij den valen overgang van de lijnen van haar kleed en de omhullende duisternis niets zou zien dan de speling harer handen en de uitdrukking van haar droef gelaat; hij wilde zich meer denken, wilde zijn brein dieper prikkelen met heeter gedachten van vleeschbevoeling, maar de angst weerhield hem, de angst om dat vreemde, dat hij nooit gekend had, en die kalmte van haar, terwijl hij handenbevend, zenuwachtig zijn geschenk in het hok plaatste. Zoo wisselden begeerte en haat, terwijl de man, zijn kar vooruitloopend, zich onbewust meer naar het blokhuis haastte, in de aldrukkende, wijdlevende doodschheid van den nacht.

II.

Aan een der ramen van het blokhuis, uitziende op het voetpad, waarlangs de wagens trokken, zat het meisje. Ter wereld gekomen met de kwaal, die haar moeder een jaar na de geboorte harer dochter ten grave had gesleept, bracht zij zóó dikwijls geheele nachten van slapeloosheid aan het open venster door, heenpeinzend haar gansche bestaan in droomen, die nooit verwezenlijkt zouden worden. Haar vader, eerst geplaatst aan een plantentuin in een groote stad, had

eenige jaren geleden de betrekking als opzichter bij de houtcultuur weten te verkrijgen en trok nu elken zomer dan dit, dan dat gedeelte der bergen door. Na den dood zijner vrouw had hij zich uit het openbare leven teruggetrokken, slechts dendend aan de gezondheid van zijn dochter, maar hij had, hoewel het meisje zelve nog alle hoop op beterschap veinsde te koesteren, deze illusie al lang laten varen, en leed er zeer onder. Hij vertoonde zich dan ook nu niet meer in de dorpen, maakte alleen 's ochtends en 's middags groote ritten te paard, de omstreken afrijdend, de vorderingen van het opgedragen werk nagaande. Te zwaar terneer gedrukt door zijn verdriet, om in eenige mate gestrengheid uit te oefenen, zag hij veel door de vingers, liet dikwijls in de eene richting, waar de krachten beter voorzien waren dan elders, harder arbeiden of steunde met zijn eigen geld den bouw van nieuwe hutten, wanneer in een afgelegen gedeelte de werkers niet sterk genoeg vertegenwoordigd waren. Zoo was de gevraagde levering steeds gereed en eerde men hem hoog onder de bevolking. Het meisje bracht dan den ganschen dag alleen in den omtrek van het blokhuis door, zorgend voor haar dieren, kleine wandelingen makend met den jachthond, of handwerkend voor de armen in het dorp. Wanneer tegen den avond haar vader thuis kwam, aten zij te zamen en brachten verder tot het vallen van den nacht door met het bepraten van de toestanden der arbeiders. Te zwak om ze zelven te bezoeken, deelde deze haar mede, waaraan zij het meest gebrek hadden, en daarin trachtte ze zooveel mogelijk te voorzien. In 't eerst onderwezen door haar vader, had zij zich later alleen ernstig aan de studie der plantkunde gewijd, en kende zoodoende de meeste kruiden, die op de bergen groeiden. Lag hun teelgrens te hoog, dan liet zij ze door de houthakkers verzamelen, die ze des avonds voor haar meebrachten, om arnica en andere medicijnen uit te bereiden. Aldus bracht zij haar eentonig leven door; waarin zij niemand zag, dan dagelijks dezelfde mannen, die op dezen bergrug hakten. Doch ze was er niet mismoedig onder gestemd. Ze wist, dat het leven in de stad binnen een half jaar haar dood zou zijn, ook al onttrok zij zich aan elk genot. Alleen wanneer er een crisis intrad en ze des nachts van benauwdheid niet slapen kon, kleedde zij zich aan, zette de ramen open en tuurde in de duisternis. Dan benijdde ze dikwijls de vrouwen van haar stand, die gelukkig getrouwd, in groote steden leefden, een uitgebreide

werkkring hadden, en zich vrij, zonder zich alles te ontzeggen, te midden van de menigvuldige genoegens konden bewegen.

Toen zij een week hier hadden gewoond, was des Zondags de stationsbeambte gekomen, om met haren vader over de regeling van het houtvervoer te spreken. Sedert had hij zijn bezoeken herhaald en bracht dan het grootste gedeelte van dien vrijen dag bij hem door, daar het verkeer gesloten was en de sneltreinen, die driemaal daags de baan bereden, niet stopten. Het meisje mocht den jongen man gaarne lijden, maakte hem ook wel deelgenoot van haar verdriet, de pijnen, die zij soms verduren moest, blij iemand te bezitten, tegenover wien zij haar vol gemoed eens uit kon storten, maar het denkbeeld van liefde was niet in haar opgekomen. Slechts het leven, dat zij 's nachts voedde, opende haar al zijn banen. Dan dacht zij aan haar jeugd, aan de enkele kinderpartijtjes, die zij had bijgewoond, en stelde zich voor, hoe dit alles op lateren leeftijd zou zijn geweest; dan teekenden zich wel duidelijk ideale toestanden voor haar geest, en droomde zij zich ver van het blokhuis in een groote stad, met groote pleinen en parken en mooie rijk ingerichte huizen, zooals zij er graag een zou bewonen, zij, gezond en krachtig, 's ochtends werkend in het huishouden, 's middags boodschappen doende of visite's makend, 's avonds met haar man in den schouwburg, en dan snikte ze troosteloos in de wijde, doodstille duisternis, doch, wanneer zij, na zich tegen het aanbreken van den dag nog voor korten tijd te bed gelegd te hebben, weer opstond en voor het ontbijt van haar vader ging zorgen, die al vroeg weg moest glimlachte ze om haar zwakheid van dien nacht, en was zelfs zoozeer ten volle overtuigd van de onmogelijkheid van een huwelijk en een medeleven, dat zij volstrekt geen behoefte, noch eenige begeerte koesterde naar al, wat zij zich nog eenige uren geleden zoo eindeloos gelukkig had voorgesteld. Dan dacht ze slechts aan den leeftijd, waarop hare moeder gestorven was, en dien zij ook weldra zou bereiken, het was haar een obsessie geworden, dat dit jaar het laatste zou wezen en zij verdroeg die gedachte zeer gelaten, zonder eenige angst voor den naderenden dood en zonder haren vader iets van dit vaste geloof te laten blijken. In den laatsten tijd hadden de benauwdheden zich sneller achter elkander herhaald; zij wist, dat haar toestand verergerde; en altijd besloot zij, in de duisternis alleen zijnde, er haren vader over te spreken, om nog eens de hulp van een dokter in te roepen, doch over dag

bekommerde zij er zich niet meer om en liet het haar geheel onverschillig.

— Ook dezen nacht was zij weder opgestaan. De bedomptheid, die in de gansche natuur heerschte, drukte haar; ze was treurig gestemd, doch de zoelte belette haren gedachten den vrijen loop te laten en ze staarde, nu eens vaag over dit, dan weer over dat geliefkoosd denkbeeld peinzend, den verlaten weg af. De natuur scheen met den doodstrijd te kampen; onzichtbare machten worstelden in hun ondergang; de boomen rond het huis geleken kolossale armen, met vingers, uitgespreid als in stervensnood, en de grillig, met grijzig mos begroeide rotsblokken, reuzenhoofden, langzaam verdwijnend in de weeke klamme aarde, die hen naar beneden sleurde met onwederstaanbare kracht, en rond de woning, en zienswijd diep in het woud, en over de weeschrijnende eenzaamheid van het bergpad, ademde alles dood.

III.

Toen de man tusschen de boomen door de open plek bemerkte waar de rotsen in de kloof naar voren bresten, en het blokhuis zich bevond, vertraagde hij zijn stap, sloop links van den weg het dennenbosch binnen, en verborg zich achter de reusachtige steenbedden. Zijn haat en begeerte waren zoo gestegen, dat hij groote kalmte over zich voelde komen; bedachtzaam zijn plannen vormend, overwoog hij alles; zijn denken was zeer licht, duizelingen grepen hem niet meer aan, en in zijn lichaam juichte het hoog, dat hij, zonder den minsten argwaan op zich te laten vallen, zijn voornemen ten uitvoer zou kunnen brengen. Omzichtig elken dooden tak mijdend, onhoorbaar voortschuifelend over 't eeuwenoude kleed van dennen en mos, had hij een blok bereikt, van waar men het gansche plateau kon overzien. Zoo naderde hij op een twintig meter afstands het huis, knielde neer en spiedde door de stammen heen. Het meisje zat aan het raam, haar elleboog steunend op de vensterbank, haar hand tegen haar gelaat, fluistersprekend tot een jongen man, die zich tegen de lambrizeering hield, met den rug naar hem toegekeerd. Hij beproefde niet eens te herkennen, wie het was; dit liet hem totaal onverschillig.

Zeker zijn slag te zullen slaan, keek hij alleen maar naar het meisje. Geen lispeling, geen zucht drong tot zijn ooren door. Van tijd tot tijd richtte zij zich op, bewoog zacht haar hoofd of legde den linker voorarm over haar borst. Er brandde geen licht in de kamer. Haar zwarte kleeding vormde één geheel met de duisternis van het vertrek, met den donkeren dennenbast, waarmee de houten balken en plinten bespijkerd waren, en met den nacht, die nog immer buiten heerschte en maar niet daagde. En in die donkerte speelden alleen haar vingren en haar bleek gelaat.

Toen klonk zacht rukstootend, soms heel onduidelijk, dan weer met een breeden uitzingenden klank heel in de verte, dóór de oneindig keerruischende lagen van de gaze lucht een pijnlijk jammerend gerinkel. De jonge man verhief zich uit zijn leunende houding en ook het meisje luisterde. Een paar woorden werden gewisseld en hij trok zich in de schaduw van het vooruitgebouwde gedeelte terug. Langzaam aanzwellend groeiden de toonen in volheid en weldra verbrak een regelmatig kettinggeschnerk de ijle omgeving, snierend bij elken voortruk van den dofhokkenden wagen, klaterend tegen elkaar onderaan door het leeg zijn van boomen. Gestadig voortplompend, hun zware pooten neerplotsend in de roode klei, bereikten de paarden het plateau, stapten toen makkelijker, weiniger schuddend hun breedgespierde nek, dan weer aantrekkende de snoering bij den opklim van het mulle pad, niet meer zichtbaar na even plakating in den omtrek van geelig afloopend schijnsel, neerflikkerend uit de lantaren rechts op zij. Het meisje scheen er niet op gelet te hebben ; zij staarde nog even strak vóór zich, zelfs niet spiedend, of de voerman tusschen de kantbeschotting op de verbindingsplank lag te slapen.

Zoodra de klanken weggedommeld waren, kwam de jonge man te voorschijn, ruunde nog kortelings, en kuste toen de teere vingers van de hand, die zij hem toestak bij het heengaan. Inniger lijfmenging was er niet tusschen hen. Doch de man sloeg er geen acht op. In dierlijk-wreede zekerheid van prooibemeestering glidsten zijn vingers langs de bijl, deze streelend, de houtlijnen bevoelend; grilwit haadde nu in hem op het oogenblik van het bespringen en de neerkotsing van dat schoelje-lijf in de goore paardenbekakte klei. Rulwijd gaapte voor zijn oogen de klieuw, die hij hem in zijn rotte kop zou ketsen en de uitklokking van hersenen en stollend bloed. Hij sneed het eelt van zijn klauwige knuisten, om te zien of de hakkant scherp genoeg

was en flitsmuilde bij de fijne zaging langs zijn vingers. Toen jeukte het om zijn gansche lijf en gloeide het in een lekker gevoel van 't zaakje nou eens te klaren en hij kroop kniegebogen voort, twaalf pas achter den wandelaar. Deze sloeg den bocht om; daarop van den eenen hoeksteen naar voren kruipend, sprong hij achter den volgenden vandaan en donderde zijn bijl neer op het hoofd van den aangevallene, die stom aan zijn voeten neerblietste. Snorkend van inwendigen lol, greep hij den doode bij het haar om zich te overtuigen, dat het leven geweken was. Tot aan den tweeden ruggewervel, splitste de snee, het gansche wandbeen deelend, golfdeukend met diepen inbeet de achterhoofdsplaat. In een verduiveld genoegen pullekte hij eenigen tijd de peeskalot van den schedel en trapte vervolgens met zijn zwaarbenagelde vetlaarzen het lijk in den afgrond. Er was eenigen tijd suizing, toen een korte plomp. Overtuigd, dat het diep genoeg gevallen was, schepte hij het bloed met groote klodders klei bijeen en smeet die zijn slachtoffer achterna. Daarop woelde hij de gansche plek om, trapte den grond weer vast, vulde zijn vilthoed met water uit het beekje, dat naast den weg de bergen afstroomde, besproeide den omtrek, waschte zijn bijl schoon en sloop heen, zooals hij gekomen was. Van dezelfde plaats begluurde hij het blokhuis, maar het luik, waaraan het meisje gezeten had, was thans gesloten. Toen rende hij weg om zijn wagen in te halen.

Het was dag geweest, het was avond geworden, nacht was ingetreden, het daagde en het zou wederom dag worden. Met het neigen van den lichtgang was de droom heengegleden; in de felle straling der duisternis was de dood ingetreden; maar droom waasde weer aan en het zou wederom droom wezen.

W. Macalester Loup.

Sept. 1902.

De Verwachting.

ls een silhouet doemde de traag-voortglijdende schuit op uit den herfstmorgennevel. Nog vormlooze massa bewoog zij zich eentoonig-langzaam in het haar omprangende water, loom-drukkend tegen de logge kast. Twee trokken haar voort. Voorovergebogen, den kop naar den grond, vormde hun lichaam een onregelmatig-boogvormige, schuins-staande lijn-brok uit een breed-rond, zwaartorschend gewelf — recht gehouden door de lange koord, die door haar eigen zwaarte boogspande. De armen, met de borst door één band samenomvat, hing loom, dicht naast het lichaam en deelde de doorzakkende beweging van den zwaren, tragen gang.

De man ging voorop; achter hem stapte zijn vrouw, het hoofd meer opgericht, steeds hem gadeslaand met droeven blik.

Hij was verleden Winter maanden ziek geweest, was sinds dien vermagerd en veel verouderd, De Zomer had hem goed gedaan; hij was weder wat flinker geworden, maar noodlottig hadden de eerste slechte herfstdagen op hem gewerkt. Nu, dat het een paar dagen heerlijk najaarsweder was, had hij opnieuw medegetrokken; want er

werd verdoemd te weinig geld verdiend, had hij gezeid. En dan, dat dag-lang stilstaan aan het roer ging hem niet; als jongmensch had hij het nooit gedaan en hij zou het dan nu ook maar niet doen. Toen had hij den trekband om de borst geworpen en trok, de tanden opeengedrukt, de oogen onafgewend van den grond, met meerder hardnekkigheid dan te voren. Het ging wel niet zooals hij het had gewenscht, maar hij wilde nu zijn zin eens hebben, hij wilde medewerken, dat niets-doen was goed voor kinderen en oude lui en tot die laatste wilde hij nog niet behooren.

— „Jan, zoudt ge niet beter doen maar op het schip te gaan en wat uit te rusten" vroeg zijn vrouw toen hij weer herhaaldelijk kuchte en even stilhield om diep hijgend te ademen.

— „Neen."

— „Wannes zal dan in uw plaats trekken en dan kunt gij sturen."

— „'k Wil verdoemd voortsleuren", antwoordde hij kort.

En traag-log ging het weder eentoonig voort.

Tien dagen geleden was men uit Luik vertrokken, men had reeds in Antwerpen kunnen zijn, en nu was men in de Kempen. Drie dagen zou het nog wel duren alvorens aan te komen.

— „Blaas de hoorn", riep hij tot Wannes, zijn vijftienjarigen zoon, die aan 't roer stond, „ziet ge niet dat aan de andere zijde van het sas een schip komt. Vooruit! dan versassen we nog het eerste."

— „Finne kom eens boven aan 't roer. 'k Ga meetrekken."

Finne, de struisch-gebouwde dochter, kwam uit de kajuit boven, op den linkerarm een kindje van een paar maanden en in den rechter een emmer met aardappelschillen. Ze zette den emmer neder en loste haar broeder af, die vlug in een kleine boot sprong en met een wip op den oever was. Hij greep vaders koord en trok met zenuwachtige kracht.

Men kwam niet het eerste aan, de ander was reeds in 't sas.

— „Verdoemd", vloekte de oude, „weeral dit verloren. We komen zeker meer dan drie dagen te laat aan. Dan gromt die koopman weer en spreekt van geld-afhouden als schadevergoeding. We kunnen dezen winter van honger omkomen."

— „Als Mil nu maar spoedig terugkomt, dan zal 't wel beter gaan", zuchtte zijn vrouw.

— „Ja. 't Was jammer! 't Is anders een flinke kerel."

— „Goeie reis, schipper Jan," klonk het van de voorbijvarende schuit. „Uw oudste zoon is los; hij wacht u te Antwerpen. Hij dacht u daar te vinden. Naar den koopman zou hij gaan om te weten waar ge ergens waart. Misschien komt hij u tegen"

— „Ja, 't gaat niet vooruit."

— „Waarom huurt ge geen paard ?"

— „Hebt gij geld voor mij ?

— „Nu, nu ! 't Zal wel zoo erg niet zijn als ge wel zegt. Goeie reis.'

— „Goeie reis."

De Verwachting werd in 't sas gebracht. De deuren gesloten, het water daalde, de andere deuren geopend en de twee trokken de schuit weder vooruit, terwijl de zoon zijn plaats aan 't roer terug innam.

't Was bijna middag. De nevel was reeds lang geheel verdwenen en aan den helder-blauwen, schier wolkloozen hemel schitterde de zon, met najaarswarmte het landschap, waardoor de vaart met breede kromming liep, koesterend. Op den schipper hadden die eenige dagen warmte den meesten invloed gehad. Hij voelde zich herleven en gedurig gefolterd door de gedachte der dreigende armoede, wilde hij medewerken. Hij zwoegde dat het zweet zijn slapen bevochtte. Die wanhopige poging om het eerst te versassen, had hem te veel kracht gevraagd. Toen kon hij niet meer.

— „Kom maar hier jongen," riep hij, „'t gaat niet meer. Ik zal aan 't roer staan."

Hij lei den trekband af, vaagde zich het zweet van het bleekgeworden rimpelig gelaat en ging wankelend aan boord.

Zij vrouw volgde hem ; die zou nu wel zorgen voor het middageten want het kindje sliep op het dek in zijn wiegje en het knaapje, dat zich tot nu toe vermaakt had met kunstjes aan zijn hond te leeren, moest nu maar op het wichtje passen.

En getrokken door den kloeken jongeling en het zwaargebouwd meisje ging de schuit weder voort.

Vader hield het roer krampachtig omklemd, hij voelde dat hij een steun behoefde. Het koude zweet brak hem uit en een rilling doorliep zijn gansch lichaam. Plots ontglipte hem de roerpenne en hij stortte neder.

— „Moeder ! vader valt !" kreet de kleine knaap.

Verstomd lieten beiden de koord vallen, liepen gillend naar boot

terwijl moeder reeds naast haar man nederknielde. Verdwaald opende hij de oogen en vroeg met schorre stem te drinken. Gulzig slokkend laafde hij zijn brandenden dorst.

— „'t Is goed, 't is al voorbij. Trek nu maar voort, 't zal wel opnieuw gaan."

Hij poogde zich op te richten, doch vruchteloos.

— „Ga liever naar bed, Jan," zei smekend zijn vrouw. „Straks komt onze jongen terug. Dan zal 't wel sneller gaan en winnen we den verloren tijd in."

— „Ja, die verduiveldsche koorts, Dit ontbrak er nu nog aan. We geraken geheel aan den armen."

Moeder hielp hem te bed; ze zou spoedig warm drinken bereiden, dan kon hij eens goed slapen, en morgen zou 't weer gansch gedaan en vergeten zijn.

Het kind was weenend ontwaakt. Haar jonge moeder, leunend tegen het roer en met de bovendijen sturend, gaf het sussend de borst, terwijl de Verwachting door Wannes alleen getrokken droevig — traag voortgleed.

De oude schipper lag slapeloos, onrustig te bed, de deuren der kajuit, waar de lucht benauwend was, wijd geopend.

— „Mil komt ginds aan, moeder," riep het knaapje aan den trap der kajuit.

— „Zeg dat hij spoedig komt. 'k Wil hem zien," zei de schipper, halsreikend naar boven kijkend.

Moeder klom den trap op, bleef op de bovenste trede staan en staarde in de verte naar den naderenden zoon.

— „Hij komt vlug aangestapt," zei ze weer nederdalend.

— „Dag Wannes."

— „Dag Mil."

— „Waarom trekt ge alleen?"

— „Vader is ziek."

— „Vader ziek? Schipper Louis Maes — 'k heb vannacht op zijn schip geslapen — zei me dat hij vader had zien trekken toen hij u voorbijvaarde."

— „Vader heeft van morgen de koorts gekregen, hij is gevallen."

— „'k Ga zien en mijn pak wegleggen. 'k Koom seffens u helpen."

De jonge knaap duwde even het bootje aan wal en met een sprong was Mil op het schip. De hond wipte uit de armen van het jongentje en liep blij-blaffend op Mil toe.

— „Wat goeie beest! Straks krijgt ge brokjes. Hebt ge er veel mede gespeeld? Ge zijt groot geworden."

— „'k Heb hem kunstjes geleerd, Mil. Hij kan .... "

— „Ja, we zullen het vanavond wel zien."

— „Dag Mil."

— „Dag. Is dat uw kind?"

— „Ja," antwoordde zacht en blozend het meisje.

— „Dat is een geschenk van uw lief?"

— „Waar bemoeit ge u mede! Kijk naar u eigen. Gij brengt schande over gansch de familie. Vechten en opstaan tegen de politie, dat is al wat ge kunt."

— „Wilt ge me soms de les spelen? Ik ben geen lafaard, hoor! 'k Heb geen lust met u te ...."

— „Jongen, laat dat zoo. Kom liever bij vader."

— „Ja moeder. Is 't erg?"

Zij vaagde met den punt van haar voorschoot een traan weg en zei zacht-snikkend: „'t Zal wel het laatste zijn."

— „Dag m'n jongen."

— „Dag vader. Gaat het beter?"

— „Die verdoemde benauwdheid. 'k Zal er nog in stikken .... Hebt ge veel geleden, jongen?"

— „Ja vader. Zoo 'n jaar in een benauwd kot tusschen vier muren .... Ge ziet geen lucht .... In de hoogte een raampje met ijzeren tralies, waaraan ge nog niet eens kunt gaan kijken .... En dat eten, bah, te slecht voor de varkens van die boeren lummels, die ik op hun smoel heb geslagen."

— „Ge moest niet vechten, jongen, en uw hand niet opheffen tegen de politie," zei moeder zacht-vermanend.

— „Niet vechten? Kan ik me verdoemd laten bespotten door die boerenezels? Ik dans met wie ik wil. Het meisje van dien avond beviel me. Wat had hij er zich mede te bemoeien?"

— „'t Was toch zijn lief."

— „Zijn lief? Waarom danste ze dan met mij? Die boerenvlegels denken dat de kermis voor hen alleen is. Ze kunnen geen schipper lijden, moeder. Ze zoeken de gelegenheid om d'r op te slaan. 'k Laat

me niet afranselen. 'k Heb ook twee vuisten en die m' iets in den weg legt, die maakt er kennis mede."

— „Ge hebt gelijk, jongen," zei de oude schipper, „maar van de politie moet g'uw handen afhouden."

— „De politie heult met hen. Wat wist die champetter van onzen twist? Wat kon hij er tusschenkomen? En dan vallen ze met twee op mij alleen. Dien boerenlafaard lieten ze loopen. 'k Geef me niet gevangen als een hond."

— „Jongen, jongen, die straf heeft u niet gebeterd," zuchtte moeder.

— „Beteren, moeder? Omdat 'k in drift heb geranseld op een schoft, die een schipper wil beletten kermis te vieren. Beteren in zoo'n verpest hol, zonder lucht. 'k Ben eergisteren vrijgekomen; gisteren en vandaag heb 'k heel den dag geloopen naast de vaart om u te vinden. 't Deed me goed zoo in volle vrijheid te zijn. De schippers kwamen me de hand geven. Ge zoudt dol worden van genoegen en van al dat licht, zooals ze u krankzinnig maken in dat helsch-donker hok."

Hij was opgewonden, hij vertelde haastig met korte zenuwachtige gebaren. Toen liet hij het hoofd in de handen zakken. De oude schipper was half recht gekomen, leunend op de armen, met open mond en vooruitgebracht hoofd luisterend.

— „Nu, jongen, 't is voorbij. Ge zijt een flinke schipper. 'k Heb me weer jong gevoeld terwijl ge verteldet. 't Heeft me goed gedaan....: Verdoemd, die benauwdheid.... 'n Mensch zou er nog in stikken...."

Hijgend, afgemat en uitgeput zonk de oude schipper terug neder.

— „Ga nu maar trekken, jongen," zuchtte hij.

— „Ja, vader," zei Mil, zich oprichtend en weemoedig starend naar den lijder, ging hij wanhopig het hoofdschuddend, zijn tranen bedwingend naar boven.

Hij trok hardnekkig en zenuwachtig zwijgend naar den grond blikkend, niet ziende den hond, die niet begrijpend dicht naast liep.

En droevig-stom dreef de Verwachting voort.

Het avondde. Vuurrood was de zon weggezonken, rozig tooiend de wolkjes, die in het Oosten den hemel vlekten. De helle vuurgloed verdween en een immense vormlooze donkere wolkenvlakte, hier en daar omzoomd met rotsige massa's, strekte zich dreigend en benauwend

in het Westen uit. Men naderde het dorp, waarvan de eerste lichten reeds in de verte blonken. De oude schipper verzwakte meer en meer. Kreunend en snakkend naar frissche lucht, lag hij op de armzalige sponde neder. Halsstarrig weigerde hij steeds toe te geven aan de herhaalde vragen zijner vrouw: om den dokter te zenden. Nu gaf hij brommend en mismoedig toe. Jinne, met haar zuigeling in de armen, liep spoedig naar het dorp, terwijl moeder voor de enkele stonden het roer zou sturen.

Reeds geruimen tijd lag de Verwachting vastgemeerd toen de dorpsdokter, gekleed in een zwarte, lange jas, over de loopplank op het schip trad en aan Wannes, die hem vóórlichtte vroeg: „Wie is hier ziek?"

— „Vader, menheer, hij ligt te bed in de kajuit."

Hij daalde neder, knikte eventjes zwijgend goeden avond, liet zijn blik vragend rondgaan en stapte dan naar het bed. De zieke keerde zich naar hem toe en poogde zich op te richten, doch te vergeefs. De dokter beschouwde hem eenige oogenblikken aandachtig, voelde den pols, stelde eenige vragen, legde het oor op de borst en mompelde toen. binnensmonds eenige onverstaanbare woorden. Op het dek hield hij de vrouw, die hem uitleidde, staan en sprak haar, met beteekenisvolle gebaren, eenige weinig-troostende woorden toe. Ze moest nu maar iemand medezenden om het geneesmiddel te halen, dat hij onmiddelijk zou bereiden. Daarop reikte ze hem twee zilverstukken en zwijgend nam hij afscheid, gevolgd door het knaapje.

Akelig-droevig was de lange, bange nacht. Kreunend lag de oude schipper in de enge kajuit, flauw verlicht door een paar waskeersen die naast een kruisbeeld brandden. Stil fluisterend las zijn vrouw in het gebedenboek. Vóór haar en naast het bed zat Mil, somber-droef starend naar den zieken vader.

— „Jongen, open de deur.... 't Is hier zoo benauwd."

— „Ja vader."

Het kreunend geluid hernam zijn pijnlijken gang.

— „Wie is daar?"

— „Niemand vader."

— „Waakt boven de hond goed?"

— „Ja vader."

Moede liet hij het bleeke hoofd op zij vallen en zonk weg in het kussen.

Eenige poozen scheen hij zacht-rustend in te sluimeren. Dan keerde het regelmatig, akelig kreunen terug. Toen het eerste morgenlicht de kajuit binnendrong, opende de schipper de matte oogen en keek strak-vragend rond.

— „Is 't nog geen tijd om voort te varen?"

— „We zullen vandaag hier blijven en straks nog eens om den dokter zenden," fluisterde zijn vrouw.

— „Hier blijven!.... Nog meer tijd verliezen.... 't Zal zoo gauw niet gedaan zijn.... 'k Zal nog wel te Antwerpen komen..." antwoordde hij wrevelig grommend en viel vermoeid neder.

Pijnlijk-droevig trokken beide zonen de schuit weder voort in den herfstmorgennevel.

Binnen hield het kreunen maar altijd door aan. Ze hoorden het in hun geest; ze moesten er naar luisteren; wachtend bij poozen in verschrikkelijke, zenuwachtige spanning. Bij elken zwaren, tragen voetstap scheen het hun of zij den Dood meer en meer naderden.

Steeds zwakker werd het akelig geluid. Het zou spoedig geheel stil zijn. Toen wenkte moeder de beide zonen en allen kwamen nog eens in de benauwde kajuit, met moeite het snikken bedwingend. Heel zwakjes blikten de oude, matte oogen nog eens op. De moede borst deelde niet meer de regelmatige beweging van het zuchten. Stil lag het lichaam, de bleeke, magere handen slap op het armoedige beddedeksel. Eenige korte, nauw hoorbare klanken, een doffe zucht.... Daarna was alles stil.

. . . .

Somber-droevig gleed de Verwachting dien prachtigen, zonnigen herfstdag eentonig-langzaam voort.

FRANS OYEN.

Augustus 1902.

Elegie van Vrede.

Een gouden warme schijn van vreê
zweeft overal in mijne goede steê,
en doopt in 't goud nu alle dingen.
De stemmen van den avond zingen
een vredevolle kalme melodie,
vermengd met het gebed van wie
in d'avond treurt om doode dagen.

De smart is heen, die om mijn harte vlocht
een krans van scherpe doorns. Zij die ik zocht
is ver van mij, vervreemd, mijn min verloren,
en niets . . . och, niets meer kan mijn rust nog storen.

Ary Delen.

Antwerpen, 2 November 1902.

Stijging.

Voor Coos.

Hand in hand zijn we het lichte huis uitgetreden, den nog-lichteren zomerzonnemorgen in, hij en ik.

En nu gaan we langs de in groene- en bloemebloei lachende huisjes, den blik over de geelrijpe korenvelden, het woud tegen dat ons wenkt, op tot den zoo innig-zacht wit-blauw-stralenden hemel.

Hoe is het al zoet, geurend, lachend, stralend, jubelend, mooi, mooi, benaderend het hoogste, wat natuur geven kan!

En bovenal innig, vreedzaam....

Iets van het overweldigende geluk, dat in mij jubelt, en uiting zoekt, komt tot rust hier.

— Zoo is het goed liefste, zoo hand in hand, jij naast mij, en ik naast jou, op den zachten mosgrond, die ons voert naar het zomerwoud, jouw blikken, die me alles zeggen, glanzend over mij, en mijne alleen liefde voor jou dragende blikken oplachend tegen jou om je 't hoogste te geven.

Ik ben zoo gelukkig schat. Ik kan niet gelukkiger. Achter ons ligt een nacht van liefde, zoo zalig en zoo mooi, een zoo spontane overgave uit volkomen liefde, dat de zoete weerglans nog straalt over den komenden dag. En jij bent voor mij het mooiste, het beste, het heerlijkste, het schoonste wezen, dat ooit onder blijden hemel het levenslicht aanschouwde. Het is de zaligheid voor mij lief, op te

zien in je donker-glanzend oog, streelend mijn hand te voelen gaan over je hooge voorhoofd, je zachte donkere prachthaar, en dan uit je blik te lezen dat jij voelt in zoo gelijke volkoming voor mij.

Voor jou ben ook ik mooi en goed, en ik vergeet mijn vele gebreken, omdat jij ze niet ziet, en mijn ondeugden kwellen mij niet, omdat jij ze in liefde vergeeft, vertrouwend in hun reiniging en stijging tot deugden.

Waarheen ik moet, daar sta jij naast mij, en waar smart jou pijnigt, zal ik je niet verlaten, nooit lieveling.

Beloften van onuitsprekelijke liefde en trouw, herinneringsbeelden zoo innig en mooi, zalige toekomstvisioenen glanzen voor ons uit, waar wij gaan in het heerlijkste Heden over den gouden zomerweg; stille handdrukken bevestigen die.

Een heuvelende allee van lorken, beuken, eiken in hoogsten jubelbloei gaan we in; goud lacht over den weg, waar onze voeten zweven, licht glanst over de stammen, waarlangs onze blikken glijden, straalt over elk blad, waarvan de geur ons trekt, daalt zegenend neer uit de hoogste hemelen, waartot we opzien, dankend, en gelukkig, zielsgelukkig.

Zwijgend ruischen we voort, meer dan gelukkig, overgelukkig; om ons harmonieerend vogeljubelzang, zoet vlindergezweef, zacht gegons, gekweel.

Waar de allee zich sluit, opstralend van verre in rosen goud-overglansden gloed: de bloeiende hei.

Wij blijven staan; zijn hand op mijn schouder, mijn hoofd aan zijn borst; heel even raken zijn lippen de mijne nu.

— Dat is mooi lieveling, die hei zoo rose, oppurperend uit het groene onder zoo'n zachtblauwen hemel, waarin wolken van goud en glanzend wit hemellicht, en heel ver, rustend tegen vage boschverschieten. Het is zoo mooi, zoo vol geluk.

En waar we langzaam verder gaan, ziel in ziel en lijf aan lijf, daar voelen we dat de aanblik van de uit boschdiepte oppurperende hei zich nog steeds vermooit, verglanst, verheft.... Totdat aan de hei gekomen geen schoonheidsstijging meer mogelijk is: rose-bloeiende erica, roodrijpe braamstruiken aan onzen voet, blatende schapen de helling afdalend, om ons een horizont van roode hei en welvenden zomerhemel, zoo heerlijk, dat we voelen het hoogste aardgeluk benaderd te hebben.

En waar de schoonheid nu op het uiterste is gespannen, daar zie ik tranebeving in het oog van mijn liefste, daar voel ook ik tranen dreigen in zooveel streelend zonnegeluk.

— Zitten we niet hand in hand op een bloeiende erica-heuvel onder de zachte straling van de blijde morgenzon, lief, jij naast mij en ik naast jou... en hoe dan tranen!.... Het hoogste zomergeluk op aarde, en het hoogste menschengeluk in ons....

Door zijn tranen ziet mijn lief mij heel lang en heel innig aan, een blik die mij zeggen moet wat er omgaat in zijn ziel.... Mijn blik smelt samen met den zijne, en ik versta: — we hebben het hoogste geluk bereikt, heden, heden, evenals de aarde de hoogste schoonheid. We zijn zoo gelukkig, zoo gelukkig. Ons geluk kan veranderen, evenaren; stijgen; vermooien kan het nooit....

We staan op zoo'n hoogtepunt zoo veilig, en plots hebben we het gevaar gezien, dat dreigen kan.

Zwei seelen und ein gedanke....

Heel zachtjes hoor ik de stem van mijn liefste:

— Het moet zóó blijven schat.... altijd.... zoo innig, zoo warm.... zoo volkomen. Onze liefde moet ons verheffen.... altijd beter maken, sterk voor ons werk door sterkte onzer liefde.... onze liefde moet ook zijn menschenliefde. Voel jij 't ook niet zoo, schat, eenige engel, mijn schatte-vrouwtje!...

En ik aangedaan: — Zoo voel ik het ook liefste, en zoo is onze stijging nooit volbracht.... Zoo kunnen we altijd nog hooger.

En waar we terugkeeren, hand in hand en ziel in ziel, daar voelen we smart verglanzen en het leven stijgen door onze liefde, zonder einde, zonder eindpunt.

Er klinkt nu dank in ons geluk, het geluk dat wijst den goeden weg des levens, die eindigt bij God.

JOHANNA STEKETEE.

Ede (*Gelderl.*), 29 Augustus 1902.

Besluit.

Deze aflevering is de laatste, die van het maandschrift *De Arbeid* verschijnt.

We zouden hier op deze laatste bladzijden kunnen opmerken, dat het tijdschrift misschien grooter had kunnen zijn, indien de jongere literatuur van de laatste jaren wat grooter ware geweest. Want het blad was voor alles een afwachten van wat de jong Nederlandsche literatuur wel zou kunnen worden, en een vraag naar betere uitingen van den Nederlandschen geest.

Krachtig geantwoord op die vraag, heeft de jonge letterkunde niet.

Maar er is gedurende de jaren van het bestaan van dit tijdschrift toch wel in literairen smaak veranderd in zoodanige richting als in dit blad enkele malen werd geëischt. En dit is, waar het tijdschrift kwam voor dat de voorwaarden voor nieuwe krachten in onze literatuur er waren, al betrekkelijk veel; en geeft den moed te blijven vragen naar andere literatuur-vormen en te blijven wachten op de krachten, waaruit deze zullen voortkomen.

Men meent dat dit tijdschrift een hechter bestaan zal hebben, wanneer het vereenigd wordt met *Jong-Holland.*

Deze vereeniging heeft op het oogenblik plaats gehad. Binnen eenigen tijd verschijnt het maandblad *Nieuwe Arbeid,* dat onder redactie zal staan van: Frans Buygens, W. Graadt van Roggen, Victor de Meyere, Karel van den Oever, Ed. Thorn Prikker en A. Weybrandt. Het zal evenals *De Arbeid* de jonge Nederlandsche en Vlaamsche literaturen vereenigen.

Wanneer we hier dus deze laatste bladzijden vullen met enkele woorden, dan is dat geen afscheid, maar eerder een groet, als gepast lijkt op een oogenblik, waarin het oude tot het nieuwe verwordt. We hopen in het nieuwe blad allen weer te ontmoeten; en het moge wezen dat het samenzijn dan een blijvend blijke.

Het kan niet anders zijn of de kracht, waarmee aan de vernieuwing van ons leven wordt gearbeid, moet oorzaak zijn van een nieuw levensbewustzijn; de tegenwoordige wisseling, belicht door den reeds dagenden glans van een ander werkelijkheid geworden ideaal, moet den drang scheppen tot een meer kalme, zelfbewuste, het heil der gemeenschap omstralende kunst.

We weten niet of de bladzijden van *Nieuwe Arbeid* het zullen zijn, die onze kunst gaan bevatten. Maar zoo niet van den groei van haar, van het verlangen daartoe mogen zij toch beginnen te spreken.

Ed. V.

